

Městská knihovna v Praze

Karel Schulz

Kámen a bolest

PRAHA 2014

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Fpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Znění tohoto textu vychází z díla Kámen a bolest tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 1983 (SCHULZ, Karel. *Kámen a bolest*. 11. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 814 s. Slunovrat).

Text díla (Karel Schulz: *Kámen a bolest*), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

SCHULZ, Karel. *Kámen a bolest* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/08/83/65/kamen_a_bolest.pdf.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 7. 11. 2014.

OBSAH

DÍL PRVNÍ V ZAHRADÁCH MEDICEJSKÝCH.....	6
Za řevu lvů	6
Trpké víno.....	21
Za hlasem zvonů.....	34
Kardinál Rafael Riario hlásá evangelium.....	48
Smrt kráčí deštěm	61
Kámen mluví.....	69
Dantův verš	85
Bát se čehosi, co nemá tvar	98
V zahradách mediceských.....	104
Údery na bránu	119
Faunův smích.....	140
Usměji-li se.....	153
Madona na schodech.....	159
Krůpěj řeky podsvětí	184
Agostino, šílený sochař sienský.....	203
V hodinu rybích hvězd	216
Sněhový obr.....	230
Býk slunečním paprskem zplozený	253
Mrtvý varuje.....	272
Smutek nad zahradami.....	282
Stařec Aldovrandi.....	290
Stín střeží, stín hlídá	309
Hadí náhrdelník.....	319
Žena v masce	335
Cesty se zavírají.....	343
Pobuda bez domova.....	356
Tak jako tančil David král.....	369
Velký hřbitov.....	387
Po schodišti Palazzo Vecchio	399
Opilý Bakchus	420
O, quam tristis et afflicta.....	452

Noční host	484
Sixtina	530
DÍL DRUHÝ PAPEŽSKÁ MŠE	572
Vladaři nad propastmi	572
Cestou San Gallovou	624
Redakční poznámky	629

DÍL PRVNÍ

V ZAHRADÁCH MEDICEJSKÝCH

*O, ombra del morir, per cui si ferma
ogni miseri, a l'alma, al cor nemica – –
ultimo delli afflitti et buon rimedio!*
MICHELANGELO: SONET XLIV

*Ó stíne smrti, jímž se zastaví
bída duše, zlo, jež v srdci tkvělo,
ty léku poslední, když hrůza mučí!*

Za řevu lvů

Noc bez hvězd a bez měsíčního světla, nabobtnala mračny. Zem byla prohnuta pod tíží tvrdé tmy, jejíž tlak vytvářel krajinu znovu, po svém, do jiné podoby a do jiných tvarů, než jaké měla za dne. Tma rozhodila jiné cesty, cesty bludné a končící se mimo svět, rozryla nové prolákliny v údolích, z nichž učinila propasti, nadouvala nové pahorky, výšiny bez křížů a poutnických znamení, zkolmila a prodloužila srázy, navršila stěny skal, které však bylo možno rozhrnout, odsunovat, procházet jimi a nikdy nenalézt cestu zpět, vše byla noc, tma a prostor bez hranic, kterým na zpěněných koních letěli tři jezdci. Neslyšně pronikali tmou, podobni přízrakům, a dusot koňských kopyt byl zdušen vlhkou půdou. Toliko první z nich znal bezpečně cestu, ale i ten nyní zaváhal, vztyčil se v třmenech, avšak neviděl nic než noc.

Tma byla stále hustší. Bylo možno se jí dotýkat, vzít ji do prstů jako bláto, pomazat si jí ruce a tvář, a chvílemi opět její stěna se proměnila v tekoucí černý vodopád, zaplavila tři jezdce, polykali ji, pili ji, dusila, koně zvolnili cval a nedbali na ostré pobídky a palčivé úderu ostruh, vztyčovali se na zadní kopyta, pohazovali rozčileně šíjemi a zvedali hlavy, jako by chtěli lépe dýchat. Muži se zastavili.

Snad cítili před sebou močál a bahniska smrti. Zalykali se touto tmou. Ale první z nich nedbal a stále pobízel dál.

A náhle pod úderem vichřice mračna se roztrhla, objevily se hvězdy a měsíc. Muži strnuli, jako by je byl někdo rázem obnažil. Měsíční světlo neprostupovalo nejprve okrajem mračen a nedrobilo tmou pozvolnými nárazy, ale podobno svítícímu bílému meči, rozřalo černou klenbu nebes a sletělo na zem. Všechna krajina byla zalita jeho světlem a nabyla dřívější podoby. Tváře mužů byly nahé. Světlo z nich strhlo masku tmy. Byly to nyní tváře živých lidí. Zinkově bílý měsíc se sunul zvolna dál po nebi a běloba jeho světla polévala jejich skupinu s pozadím lesů a kopců. První jezdec, který byl vždy v čele, se radostně zasmál a netrpělivě ukázal před sebe.

„Ave, Maria!“ s hlubokou úlevou pravil vysoký muž s prsteny na žluté úzké ruce a pokřižoval se. „Již jsem se domníval, že jsme v pekle!“

Tu mladík, jedoucí v čele, se jizlivě a břitce rozesmál, neboť ten, kdo promluvil slova o pekle, byl arcibiskup, a oni jeli naplnění požehnáním Jeho Svatosti. Nebylo na něm, aby ujišťoval kněze, že pod štítem modliteb Svatého otce není třeba mluvit o cestě do pekel. Smál se jizlivě, že muž ozdobený prsteny a vysoko napřímený na bělouši pozdravil světlo slovy o pekle, a smál se radostně, že v stříbrném měsíčním světle viděl již kampanilu Florencie, stojící v noci nad městem jako jeho strážný, jako věrný, bdělý kopiník. Byl z Florencie, toužil po Florencii.

Jeho krev, umdlená cestou, se znovu rozvlnila. Vdechoval spící město, a vdechoval s ním i jaro, florentské jaro, tisíckrát krásnější než všechna jara římská, florentské jaro, v němž jest vždy hudba, vždy cosi vonícího a kovového, vždy nádhera a krev, až z toho vznikne florentská růže, z hudby, kovu, krásy, krve a vůně, uzavírající se soumrakem a mlčelivá, zachvívající se pod modravým snem večera.

Třetí muž nepromluvil. Nepozdravil měsíční světlo ani se nesmál. Je svalnatý, tuhý, tvář plná jizev. Dlouhý bílý vous se ostře odráží od černého okruží pancíře. Jeho drsné žilnaté ruce

papežského kondotiéra pevně svírají uzdu a meč. Dívá se lhostejně na stříbřité město před sebou. Města jsou buď k vypálení, nebo k triumfu. Jméno Florencie zní trojnásobnou ozvěnou v srdcích těchto mužů a pokaždé jinak. Ale když mladík, toužící po Florencii, znovu pobízí k rychlé jízdě, starý muž v pancíři se ozve. Jedva pohybuje úzkými rty, ale mluví důrazně. Ne, nečeká je tam žádná florentská růže, žádná Primavera, messere Francesco Pazzi, ale těžký úkol, přikázaný Jeho Svatostí. Proč zde nepočkat na ozbrojený průvod, který zabloudil, ale který za tohoto měsíčního světla nás jistě brzo nalezne?

Tu mladík, nazvaný Franceskem Pazzi, zlostně pohodí hlavou, rubínová spona na jeho černé sametové čapce jest černou skvrnou v černém, neboť rubín je kámen sluneční a stydne, pohasíná pod paprsky měsíce. Mladík stáhne rty v úsměšek a praví: „Messer Giovanbattisto, kde jste se narodil?“

Starý muž v železe se ani nepohne. Jeho oči jsou chladné a tvrdé. „Nevím – – –,“ procedí sevřenými rty.

„Nebyla snad vaším rodištěm Ravenna?“ pokračuje mladík. „Tam se prý rodí nejopatrnější lidé na světě, neboť jejich matky, když chodí s útěžkem – – –“

„Dost!“ První muž, který byl prve pozdravil měsíční světlo slovy o pekle a výkřikem Ave, Maria!, obrátil nyní tvář k oběma. Dlouhý a řasnatý plášť se rozvlnil pohybem zvednuté ruky, obtížené prsteny. Je to Salviati, arcibiskup pisánský. Jeho tvář je přísná a pergamenová. Usmívá-li se, tedy to není úsměv, ale pouhé složení vrásek jinak. Je to Salviati, arcibiskup pisánský. Je chmurný a bledý, jako by viděl muka očištcová, a je stejně tak chmurně vznešený. Vypráví se o něm, že i jeho soucit s hříšníky je přísný a trýznivý. Vypráví se o něm i mnoho jiného, ať jest již oblečen v samet a hedváb, v roucha bohoslužebná, či v cestovní plášť. Je to Salviati, arcibiskup pisánský. Jeho ostrý pohled proniká spleť kuriální politiky tak, že i kardinálská diplomacie musí s ním bděle počítat. Jeho ruka, ozdobená hojně prsteny, porušila již mnoho pergamenů

a zlámala pečetě, které se zdály trvanlivější nad zbraně vojsk. Toť Salviati, kněz z Pisy.

Nyní mlčí. Svár obou jeho průvodců trvá již po celou cestu z Říma. Rozvažuje. Na zdaru jejich poslání záleží mnoho. Svatý otec složil všechnu důvěru na ně. Salviati mlčí a rozvažuje. Florencie před nimi svítí všemi odlesky měsíčního světla, od černavého polostínu po oslnivou bělost. Florencie. Nevstoupí tam bez průvodu jako do pasti, která se nad nimi zavře navždy? Kněz z Pisy si lehce pohrává s uzdou svého bělouše a mlčí.

Po jeho pravici mlčí starý muž, všechen v železe, Giovanbattista de Montesecco, nejvyšší kondotiér papežských vojsk.

Ale Francesco Pazzi, který svírá uzdu chvějícími se prsty a jehož mladá tvář v tomto osvětlení vypadá jak ryta ze slonoviny, nemůže utlumit vášnivost svého hlasu. Je nutno důvěřovat, jsou očekávání, jsou očekávání již od soumraku, a nyní je půlnoc. Mluví prudce, spínaje ruce, jako by prosil. Připomíná celoroční jednání rodu Pazzi se Svatým otcem. Připomíná všechny zločiny Medicejských. A znovu se vrací k minulým dobám, na vše vzpomínaje, připomíná stárnutí papežovo a jeho chorobu, netrpělivost Benátčanů, čekání Neapole, marný sen vévody Galeazza Marie o železné koruně lombardské, připomíná všechny nepoty Jeho Svatosti, smrt kardinála Piera, ztracené bitvy Girolama Riaria, mrtví i živí čekají na jejich vstup do Florencie, vonící jarem. A zaklíná se peklem, aniž předtím vyslovil modlitbu, on, který se byl proto dříve arcibiskupovi smál. Jeho pohled se zarývá do nepohnuté, pergamenově tuhé kněžské tváře. Co získal svým povýšením na arcibiskupský stolec Pisy, poddané Florentským? Jenom novou nenávist Lorenza Medicejského, který číhá skrytě a záludně jako had, aby uštíkl smrtelně. Orsiniové jsou jeho spojenci, francouzský král jeho přítelem, Ferrara čeká na jeho vzkazy, vévodství urbinské mu posílá dary, Bologna, Perugia, Rimini, Ravenna, Forli, Faenza a mnoho jiných území se vymklo z posvěcených rukou Jeho Svatosti. Teprve nyní se odhodlává Svatý otec Sixtus k ráznému činu proti Medicejským. Pouze noc je odděluje od Florencie. Což

jsou potulnými mnichy či silničními lotry, aby zde stáli před branami a čekali? Jejich průvod vjede zítra do Florencie společně s průvodem drahého kardinála Rafaela Riaria, jehož Svátý otec posílá, aby právě jeho nejmilejší příbuzný byl svědkem a účastníkem zániku Medicejských. Záleží na každé hodině. Jsou očekáváni. A noci jsou krátké.

Arcibiskup nakřivil tvář pro úsměv. Pravda, jarní noci jsou krátké – – – ten mladík mluví jako milenec nebo jako vrah. Jsou očekáváni. I on vdechuje vůni krve, která jest ve florentském jaru jako ve rtech žen, v lupení růží, na hrotech dýk. Tento mladík má pravdu. Někdy je rázný, okamžitý čin užitečnější než dlouho připravovaná intrika a nejsubtilněji utkané předivo nástrah. Ostatně i tato podivná noc se střídáním světla a tmy dává za pravdu tomu, kdo si žádá rychlého jednání – – –

„Jsi opravdu z Florencie, milý synu? Mluvil jsi tak exaltovaně, jako bys byl Benátčan. Můj mladý hrdino, jsi krutý. Ale máš pravdu. Opravdový dobyvatel nestojí nikdy dlouho před branami. Musíme jednat jako muži, kteří jsou očekáváni a nesou poslední rozkazy, které nebylo možno svěřit ani dopisu, ani poslu.“ Kněz z Pisy pobodl svého bělouše.

Kondotiér Giovanbattista de Montesecco sraštil čelo. Byl to starý muž, ale nikdy ještě neviděl tolik temna jako v papežských službách. Sloužil takřka vždy jen v noci. Čím jsou úklady tyranů proti této pergamenově žluté ruce obtížené prsteny? Pretoriáni jen rdousí, tito myslí za ně a dávají rozkazy v noci. Pohnul mečem, který otupěl ve službách Jeho Svatosti. Po celou jízdu z Říma to bylo stejné. Vždy se arcibiskup s tímto florentským kupcem dohodli proti němu. A znovu se vynořila myšlenka, která ho napadla hned při odjezdu z Říma: pazzi – – – to znamená v toskánštině šílenec.

„Procedamus in pace,“ pravil arcibiskup Salviati. „Jděmež tedy v míru –“ Jeho liturgické slovo přijala noc, čas se o maličko posunul, rozjeli se. A arcibiskup narýsoval pohybem ruky do měsíčního světla velký kříž.

Tito tři muži nesli vraždu.

Lorenzo Medicejský již příliš dlouho se domnívá, že mezi svými platoniky střeží mír Itálie. Je nutno ho poučit, byť na smrtelném loži, že jeho politická koncepce jest pošetilá. Nejsme děti a minula doba her. A přece Lorenzo si stále představuje Itálii jako váhy, na jejichž miskách leží pět velmocí: Benátky, Milán, Papežský stát, Florencie a Neapol. Jazyčkem těchto váh byla ovšem Florencie. Ale na všech miskách musí navždy spočívat pouze jediná velmoc: stát Jeho Svatosti, a pak už nebude třeba žádného jazyčku, protože už nikdy nebude moci tak silné, aby na druhé straně mohla vyvážit.

Ne, žádná rovnováha sil, zde může být pouze jediná síla: papežství, ale pouze to papežství, které jest v rukou della Roverů – – – Světské starosti ryjí hluboké vrásky na čele Sixta Čtvrtého stále hlouběji. Ten Medicejský nejenže se nebojí, ale není takřka jediného vladaře, který by byl kdy odmítl jeho rady, zatímco já, Sixtus, válčím takřka se všemi italskými státy – – –

Úlisnost Nejjasnější republiky benátské předstihla i nejsmělejší očekávání, dóže a nobilové se překonávají v pozornostech a úsluhách, jest nutno tedy zde být co nejostřejší a nevložit nohu do skryté, záludné pasti. Možná že nohu bych vytáhl, ale papežský střevíc by tam jistě zůstal. Sixtus prudce zamnul rukama, až klouby zapraskaly, a byl to zvuk kostlivý a suchý. Vše se vraždí, země je opilá vražděním. Smrt se opičí po lidech, je podlá. Státy jsou velkými lotrovskými pelešemi, všude je cítit puch hniloby. Jed není ještě nejohroženější zbraní. Horší je klec se shnilým masem, do které možno vsadit i vlastního otce a pak vytáhnout vysoko na cimbuří kastelu na podívanou celému kraji. Baglionové v Perugii vedou krvavou válku s Oddi a z města se stal žalář, ulice proměněny v cesty popravní, všechna náměstí jsou rozryta bitvami. V Bologni Bentivoglioové mají jiný mrav, jiný způsob, místo velkých bitev stačí drobná vraždění, tím záludnější. Gonzagové hnijí v Mantově, potměšilí Malatestové v Rimini navršili své zločiny jako vítězný oblouk, Ferrante v Neapoli číhá jako pavouk, všechnen nahrben ve svém vysokém křesle, v rohu příšerného sálu svých nabalzamovaných obětí, a je mu zábavou, když pro neděle

a sváteční dny jeho sluhové je převlékají do lepších šatů, neboť se světi také u něho den Páně. V Padově krmil Carrara své lovecké psy lidským masem a pak volal ďábly na hradby města k obraně a dostal jich půl legionu. A jest zde strašlivý rod d'Este, před jehož pouhým jménem blednou zločiny ostatních.

Ruce papežovy zhořkly, cítil žluč až v žilách a rychle se zachytil skříně se svatými ostatky, aby zabránil mrtvičné ráně. Mor se rozlezl Itálií, plíží se všude, i zde to páchne umrlčinou. Vše hnije. Není snad jediného hradu, kde by v některé věži si odsouzcenci nervali hladem vlastní maso z předloktí a dlaní, nad střílnami opadávají z tyčí údy viselců přímo do proudů řek. Není snad jediného města, jehož hradby by nebyly ověnceny děsnou korunou lidských těl. Giovanni Maria dal kdysi na dvoře svého paláce zaživa rozsekat dvě stě lidí. Jak jest nyní předstižen starým vévodou Ercolem, na jehož jediný rozkaz se jich houpá v oknech paláce della Raggione dvě stě a podél hradeb pět set! Sixtus přivřel oči před touto vidinou pěti set oběšenců, a v té chvíli ho napadla myšlenka: jen ve Florencii ne, pouze Florencie nemá oběšence, ne, toliko Medicejský nevěší – – –

Kolik jich bylo zardoušeno v Bologni, kolik v Neapoli, kolik v Rimini a Perugii, pouze Florencie nemá oběšence –

Namáhavě vstal a přešel komnatou. Brzo se bude zvonit na Angelus, a on dosud není u konce svých myšlenek. Proč Florencie nemá oběšence? Je to zmatené město a nic se nezměnilo od dob, kdy Dante politiku florentskou přirovnával k sténání nemocného muže, který se v bolestech na lůžku převaluje ze strany na stranu. A přece Medicejský vládne bez pout, bez břevna šibenic, a vládne silně. Proč nevěší? Proč on nikdy nevěší? Jaká útěcha, kdybych náhle dostal zprávu, že na oknech paláce florentské signorie už také visí lidé s dlaněmi otočenými od stehů – – –

Lorenzo Medicejský je mým tvrdým a ustavičným nepřítelem. A kdo jsou moji spojenci? Papež si mimoděk zakryl tvář. Jména, která právě prošla jeho myšlenkami, znovu se mu drala na rty. Nikdo již v Itálii nevěří v přirozenou smrt některého velmože. Rvou se jak hladoví psi, ti moji spojenci – – –

A k tomu ještě kacírstva. Kacírstva všude a strašná rouhání, jako by se vracely doby Tiberta Brandolina, Niccoly da Verona či takového Braccia z Montone, rozběsněného již pouhým pohledem na duchovní osobu tak, že ostří jeho dýky se otupovalo jen na kostech kněžských. Kacírstva. Rozbujela se všude. Už i v Romagni, na mé papežské půdě. Kacíři v římské campagni, učící, že pravého papeže lze poznat pouze podle apoštolské chudoby, prokletci odporní!

A v Římě? Jsem jist před podobným spiknutím, jaké otráslo Pavlem Druhým? A Pius! Ten dobře věděl, proč po celou dobu svého panování bydlil raději všude jinde než v Římě! Colonnové, Savelliové, Orsiniové, Croceové, della Vallové svádějí bitvy ve všech ulicích a náměstích. Řím stále kypí krví. Mohu já, Sixtus, vikář Spasitelův, vládnout pouze mocí duchovního slova, když stále musím být připraven na útěk za padací mosty Andělského hradu? A jsou to kruté průhledy jeho střelnami, jimiž pak vidím vysoké čtyřboké věže svých nepřátel, jejich paláce, jejich děla a vojska! Kdekdo mě chce pohltnout, válčím se všemi, nesu meč k branám jejich měst, a kdybych tak nečinil, spojí se a rozdrtní mne. Všechno je jim důležité, pouze tiára pro posměch, zášť a nenávist.

Exkomunikace? Interdikty? Nešetřil jsem tím. Povstal jsem ve své moci a udeřil svým hněvem o jejich hradby. Rozkázal jsem, a byly zlomeny svíce ve všech benátských chrámech, kněží v černých ornátech vystoupili na kazatelny, aby odtud svrhli kámen na znamení mého hněvu, kámen, odkud dříve padala na lid lahodnost božího slova. Poručil jsem, a umlkly zvony, uzavřely se křtitelnice a hroby. Prý byl slyšen pláč světců v opuštěných kostelích nad proradným městem, které bylo plné nepokřtěných, nepohřbených, jehož oltáře zpustly a svatostánky musily zůstat otevřené, vyražené, prázdné, bez roušky a světel – – – Prokleté město mělo být buď vyrváno ze své bahnité půdy, nebo sraženo na kolena v palčivosti pokání. A hle, po týdnu šel osel Benátkami, maje na krku pro posměch přivázaný mé buly – – – Nemohou se dočkat mé smrti, ti Benátčané! Až se dovědí, že jsem zemřel, nařídí jistě slavnostní

karneval a budou se radovat a tančit, jako se radovali a tančili nad smrtí Pavla Druhého.

Maria Panno, klečím nyní před tvým obrazem, který jsem si přivezl z Padovy, a vzlykám. Snad je lépe, když papež pláče, než když hrozí. Proč raději jsem navždy nesměl zůstat v Janově! Vzpomínám – – – Vzpomínám na něj tolik, jak jen dovede starý muž. Janov, můj Janov, slunečná mušle, lastura večerem purpurová!

A ticho mé františkánské cely, okno otevřené do ranní zahrady, plné poupat, kde jsou bílé jiskřivé pěšinky, rozhozené jak sluneční paprsky v trávě, pěšinky, po nichž se budu procházet v rozjímání po své ranní mši a připravovat si opět jedno ze svých kázání, na která lidé přicházeli až z daleka. Ano, tenkrát jsem ještě netušil, že já, františkánský kazatel Francesco della Rovere, dojdu po těch bílých kazatelských pěšinkách až sem – – –

Maria Panno, dva nové chrámy jsem ti v Římě postavil a povolal mistry Mantegnu z Mantovy a Melozza da Forli, aby krásně a zbožně vymalovali tvé obrazy pro naše oltáře. Věřím, vzdor tolika doktorům Písma, v tvé neposkvrněné početi, nejučenější hádky mých teologů mi tuto víru nevyvrátí a já postavím k počtě a oslavě tvé neposkvrněnosti krásnou kapli, mši nařídím a zvláštní kněžské hodinky. Nyní se toho dovolávám! Založil jsem svátek tvého obětování v chrámě. Nyní se toho dovolávám! Nyní se k tobě utíkám ve svých strastech a ty víš, že jest jich mnoho, neboť ustanovil mne Bůh vladařem nad lidem nenávisným, zpupným a neřestným. A není nikoho, kdo by mi pomohl. Hle, večer římský –

– –

Moje duchovenstvo se utěšuje tím, že papežové umírají brzo. S novým papežem přicházejí nová obročí, nové prebendy, nové důchody, nové příjmy a hodnosti. Staral jsem se o nápravu, radil a napomínal. Nikdo nemůže říci, že bych nebyl přísný ve věcech víry. A hle, povstal nedávno generál augustiniánů a bez trestu ve shromáždění ostatních prohlásil: „Zvolen byl papež v bludu, žije v bludu a zemře v bludu.“ Tak o mně hovoří moje duchovenstvo – –

–

Tu noc před konkláve - - - v němž jsem byl zvolen - - - tu noc -
- - kdy ode mne odešel kardinál kancléř Roderigo Borgia - - -
oznámiv mi svoji pomoc - - - tu noc po modlitbách - - - já měl
sen - - - ne, nebudu vzpomínat - - - nechci na to myslet - - - ne, ne,
ne!

Sixtus pozvedl hlavu ze sepjatých dlaní, ale jeho těžká stařecká
víčka klesla. Lepší bylo přemýšlet s očima zavřenýma. Pod okny se
přehnal prudký jarní vítr, vichřice, která poráží popravní koly,
rozmetává střechy a orlí hnízda, trhá plachtoví lodí a korouhve
papežských vojsk, vítr zlý a syčící, vichřice, jakou slyšel Dante
v druhém kruhu Pekla a která průrvami skal se prodrala na svět.

Na tvář se dívá člověk, ale Bůh čte jen v srdci. Jaké jest asi srdce
toho Lorenza Medicejského? Ne, on nikdy nevěší, ani na okna
paláce signorie, ani na hradby, proč nevěší? Proč nemusí jako já
vládnout mečem, a přece ho všichni poslouchají?

Všichni číhají na moji smrt. Jsem papež. Vše číhá na můj zánik.
Poslední silniční lupič, tak jako svaté kolegium. A za Alpami
francouzský Ludvík, u mých břehů pekelný pes Mohamed Druhý,
z dopuštění božího poslaný na svět, který jistě nyní jedná
s některým z mých knížat o vpád do Itálie, jako už jednal tolikrát!
Neboť s pohany se umlouvají křesťanští vladaři proti mně - - -

Já připravoval křížovou výpravu. Já jednal, prosil, zapřísahal,
vysílal poselstva ke všem dvorům, až jako žebráku, na něhož se dále
nemyslí, hodili mi tolik almužen, že jsem mohl vystrojit devadesát
galér - - - Sotva dopluly k asijským břehům, ano, sotvaže dopluly
k místu svého zničení a zkázy. Devadesát žebráckých galér proti
nespočetné síle turecké mělo být takřka triumfem křesťanské
pomoci, ba pyšnili se tím přenáramně!

Bože můj, v jakých časech jsi mě to ustanovil býti tvým
zástupcem! „- - - ut ad vitam una cum grege sibi credito perveniat
sempiternam -“, tak se za mne modlí v chrámech po celém
křesťanstvu. Abych došel věčného života se stádcem mi svěřeným.
Hle, jakými cestami tam směřujeme, Bože! Devadesát galér!

Snad přece jen má pravdu kardinál Borgia. Vyslal jsem ho jednat o novou pomoc proti Turkům do Španěl, nyní se vrátil. Pomoc nepřivezl, ale sjednal tam – – – svatbu. Takový je kardinál Borgia. Oženil Ferdinanda, toho Aragonského, s Izabelou Kastilskou, a vrátil se pln poct, důstojenství a zlata. Také hraje sám pro sebe, jako všichni, a hraje dobře. A to je kancléř církve, první osoba po mně v celém křesťanstvu!

Můj drahý Giuliano ho nenávidí na smrt. Denně mi říkává: „Pozor na kardinála Roderiga! Neznám lstivějšího a záludnějšího člověka nad tohoto Borgiu! Nezničíme-li ho včas, bude navždy konec della Roverům“ – – –

Ale já nechci zničit nikoho než toho Medicejského!

O koho se mám opřít, komu důvěřovat? Komu věřit? Ke komu se obrátit? Kdo ještě mi může vytýkat, že jsem tedy povolal všechno své příbuzenstvo, obklopil se jím a obdařil je purpurem a poctami a bohatstvím? Vždyť nemám nikoho než je. Ostatně já nevynalezl titul a hodnost „kardinála synovce“, to můj předchůdce, také Borgia, Kalixt – – –

V temném papežském pokoji jest slyšet mnoho hlasů, které ve dne by tam nikdo nezaslechl. To ale nemluví stíny, to je víc. Myšlenky papežovy jdou pomalu jak pohřební vozy. Rekviem oněch podivných hlasů je provází, temné Miserere od nízce klenutého okna, za nímž slabě pohasíná den. Stařec mezi tím vším vypadá, jako by byl pohřben zaživa, jako by byl pohřben vsedě.

Nyní zašeptal jméno. Temná ozvěna stínů si je vracela, až dohaslo na černé stěně, ale ne v myšlenkách starcových. Opakuje si je znovu, jako by se s ním mazlil, a stíny je vracejí, odmítají, stíny se plouží jinam, kde by nebylo. Ale stařec naklonil hlavu níže k prsům a šeptá je opět, jako by chtěl, aby jeho srdce je slyšelo a přijalo.

Můj drahý Pier Riario – – –

Již jest to vysloveno hlasitěji, a kdyby stíny měly hlas, slyšel by stařec jistě víc než to podivné sténavé harašení v rohu temného pokoje. Ale on neslyší nic než toto jméno, pro něho tak sladké – – –

Můj drahý Pier Riario - - - Tolik jsem ho miloval, že ještě nyní nemohu na něho pomyslit bez sevření srdce - - - Mladíček krásný, mladý a statný, nejkrásnější lístek na kmeni della Roverů, dubu věčně zeleného - - - Ano, přiznávám, já tomu chtěl. Já sjednal vojenskou pomoc věrného Galeazza Marie, který měl za to dostat lombardskou korunu, - - - ano, jeho vojska měla znenadání obklíčit Řím, všichni ti římsí nepřátelští baroni a patricijové měli být odzbrojeni a já se měl vzdát tiáry ve prospěch svého mladičkého synovce, mého drahého Piera - - -

Jaký to byl obrovský plán! Můj drahý synovec papežem, můj drahý Girolamo, jehož všichni pokládají za mého syna, světským vladařem - - - vše, celou Itálii sjednotit duchovně i světsky pod jediným žezlem, pod vládou jediné krve, pod panstvím della Roverů - - -

Vše uzrávalo krásně. A kardinál Pier se již odřekl svého nevěstčího dvora, omezoval svá mladická hýření, nemluvil již tak lehkovážně o svatých pravdách naší víry, propustil své milenky, připravoval se k papežství - - -

Těžko vzpomínat, nikdy tomu neporozumím. Nikdo o našem plánu nevěděl, než my tři a Bůh. A přece se vše zhroutilo. Mého Piera mi otrávil Benátčané a věrného Galeazza Mariu zabili katilinovci milánští - - - Náhle, vše náhle. Nikdy tomu neporozumím, jen Bůh to věděl a my tři.

Milán! Měl býti středem celé Lombardie, ale nyní tam vládne vrah Galeazzův, Lodovico Sforza, kterému pro jeho snědou tvář a černou duši říkají Moro, takový pes mouřenínský, vězní Galeazzova synka a hrozí francouzskou pomocí, jistě z toho bude válka, bude opět nová válka, jsem už, Bože, starý muž, a dosud ani jediný z mých plánů se mi nezdařil! A Lorenzovi Medicejskému se daří vše!

Sixtus sevřel prudce pěsti a přitiskl si je na prsa. Zase ta ostrá škubavá bolest u srdce. Papežské srdce užírala choroba. A zvonilo už na Angelus Domini. Přeslechl.

Kamkoliv vstoupím, narazím na Medicejského. Ke dvorům ostatních vladařů posílá jako posly vždy jen básníky, hudebníky, malíře – – a přece vždy pak narazím na přediva smluv tak hustá, že ani meč mého drahého Girolama je nemůže rozetnout. Všude proti mně nastrkuje svoje lidi. Kdejaký bezvýznamný kondotier, s nímž už dávno bylo by možno se dohodnout, aby vzal odměnu z pokladny papežské, staví se nyní na odpor. A Medicejský dál, jakoby bez účasti o moje věci, skládá své pohanské rytmy, disputuje s platoniky, sbírá sochy, kameje, zakládá knihovny a akademie, a přitom děla, podpalovaná jeho rukou, hřmí proti vojskům mého Girolama v Romagni, před Forli a Immolou – –

A tenkrát ke mně přišel muž z Florencie, upřímný muž, věrný Pazzi, hodný Pazzi, dobrý Francesco Pazzi, a nabídl jmění i životy svého rodu. Váhal jsem. Ty, Bože, víš, že jsem váhal, po celý rok jsem váhal. Ale vidím, že po dobrém se Lorenza nezbavím. Strašná a hlodavá nenávisť Pazziů proti Medicejským by stejně jednoho dne vyvrhla vražděním. Ti Pazziové dovedou d'ábelsky nenávidět. Když dobrý Francesco Pazzi mi mluvil o Giulianovi a Lorenzovi Medicejských, dusil se vzteklostí a v jeho horečnatě rozpálených očích bylo vidět tolik ohně, že všechno musil vidět červeně. A jeho slova byla tak zvláště volena – – Ne, nic přede mnou neskrýval, z každé věty bylo znát tu mučivou, vyprahlou touhu – – Jeho pohyby byly prudké, okamžité, nepředvídané. Při některých slovech jako by se již vymršťoval ke skoku, jeho rychlé, chvějící se prsty neustále něco drtily, límec, okraj kabátu, sponu čapky. Ano, požehnal jsem mu. Nenávisti, která by hříšně způsobila mnohá neštěstí, využil jsem k prospěchu církve. Pazziové ve Florencii! To má Medicejský z toho, že nikdy nevěšel na okna paláce signorie. Dobře mu tak. Je rozhodnuto. Ty víš, Bože, že jsem po celý rok váhal. Ale Francesco Pazzi chodil takřka denně a listy mého drahého Girolama od Immoly mne stále více pobízely, naléhaly, nabádaly, zapřísahaly. I chopil jsem svou sílu do obou rukou a navždy rozpoltím uzel všeho neštěstí. Nesnesu již nadále ustavičnou překážku. Cesta musí být bez záškodníků, bez posměšného

pohrdání, všichni mrtví našeho rodu jdou se mnou. Můj drahý Pier! Vždycky mi radil navždy vypálit tu florentskou hadí sluj, a dnes jsem ho poslechl. Všechna moc od Boha a od lidí je mi dána, abych vládl, a ne abych smlouval a prosil.

Okna, okna římská, okna vatikánská.

Okna florentské signorie.

Sixtus nachýlil hlavu a hrčivý vzdech se mu vydral z prsou. Vítr pod okny už dávno byl ustal, vyčištěná obloha se klenula, opřena o hroty chrámů, jak vítězný oblouk. Zněly zvony, ale neslyšel je.

Spal.

Zatím tři muži, kteří nesli na jeho rozkaz smrt do Florencie, zvolna postupovali ulicemi postříbřenými měsíčním světlem a ti, kteří na ně čekali v bráně, vedli je nyní postranními ulicemi, které nebyly přepínány nočními řetězy. K domu Pazzi se musilo projít podél chrámu S. Maria del Fiore, a arcibiskup Salviati rychlým pohybem ruky obtížené prsteny zhasil slova Franceskova, která mohla být nepředložená a neuvážená. Neboť není třeba na ulici vykřikovat kostelní tajemství, byť by to byla ulice noční. A přece Francesco Pazzi netrpělivou dlaní pohladil kámen chrámu, to ne ze zbožnosti. Noc byla tichá a plná jara. Florencie byla stříbrná a až teprve za svítání zšedne. Ticho bylo hluboké jako mlčení snu a stejně tak nemělo dna. Ale když vešli do ulice S. Jacopo, tma na ně promluvila.

Ozval se dunivý těžký hlas, dlouhé a táhlé zahřmění, které se prodlužovalo, násobilo a mohutnělo. Kondotiér de Montesecco strhl arcibiskupa k sobě a nyní, příkrčení ke zdi a zaškrčení hrůzou, čekali, co bude dál. Hromový zvuk se opakoval. Zahřmění rostlo a vycházelo ze země, dralo se z podzemních hlubin, otřásalo domy, tma řvala dlouhým rachocením, jako by se v ní valily proudy podzemních vod, a dunění se ozývalo v tolika ozvěnách, jako by celé město mělo být vyburcováno na poplach. Ne křik vězného, ne polnice stráží, ne zvonů hlas, ale tento dunící, temný a hromový zvuk roztrhával noc, tmu a srdce vetřelců. Temné hřmění se rozlévá všude.

Vzduch se chvěje pod jeho nárazy pod Loggia dei Lanzi, na zdech Palazzo Vecchio, tříští se nad vlnami Arna, rozbíjí se o Ponte S. Trinita, a nyní se zadunění opět vzedmulo a rozpjalo se od Prada až k Borgu S. Apostoli. Jest všude, jsou tím přepadeni, zaskočení, bije je, sráží a vrhá do tmy a opět nazpět k domovní zdi, chvěje půdou pod jejich nohama. Je to zvuk rachotící a splývající jak tekutý kov. Prodírá se z nitra země a otřásá kamením, valí se ulicemi podél domů, a než dozní, již se opět země otevře a hřmí to znovu a znovu – – –

„To řvou lvi!“ vykřikl Francesco. „Lvi Medicejských! Probudila se zvířata ve lví jámě a řvou – – –“

Tma znovu otevřela chřtán a vše kolem zadunělo temným řevem. Francesco nahmátl tepané klepadlo na rozložitých dveřích. Naráz jim bylo otevřeno jako lidem, na které se již dlouho čeká. Pohltila je tma. Již vešli. Již nebyli.

Ale lvi, heraldická zvířata Florencie, lvi medicejští, řvali ve svých jamách ještě dlouho do noci.

Trpké víno

V nízké klenuté světnici čekají mlčící muži. Řekli si již vše a nyní čekají na ty, kteří mají říci poslední slovo. Na stole ve stříbrných pohárech temní nedopité víno. Plameny svíc se chvějí a tékají ze tmy jako oči rozlézajících se zmijí. Místnost je šerá. Vše čeká. Noc splývá s čekáním, obé již nelze od sebe oddělit. Je půlnoc. Nedopité víno a nevyřčená slova.

U stolu v čele sedí Jacopo Pazzi, hlava rodu. Bílý vlas mu hustě padl na rozložitá ramena. Je nejméně netrpělivý. Čekal na tuto chvíli celý život, může ještě počkat několik hodin. Jeho vrásčité stařecké ruce jsou klidně složeny na stole, a jsou to ruce peněz a meče. Dovede obé spojit tak jako nikdo jiný ve Florencii. Banky Pazziů mohutní pod jeho přísným pohledem a jeho meč bděl po všechna léta, když už ostatní ani nedoufali. Pamatuje ještě čas, kdy starý Cosimo Medici, pater patriae, chtěl převázat nenávist obou rodů svatební štolou a obřadně položil svoji krásnou vnučku Bianku, určenou spíše některému knížeti, do lože Guglielma Pazzi. Jacopo se tenkrát usmíval. Usmívá se i nyní, do tkanin čalounů, do nedopitého vína, do stínů pokoje, do hadího blikání očí svíček. Je možno se s ním dohodnout pouze ve hněvu. Je strašný, když se usmívá. Jeho oči jsou vždy bez laskavosti, viděl již příliš mnoho a dovede se podívat přímo a tvrdě na kořen lidských osudů. Nejde o papeže, nejde o církev, jde o Pazzi. Po všechny generace se rvou Pazziové s Medicejskými. I starý Cosimo Medici, pater patriae, musil jít do vyhnanství, a třeba se zakrátko vrátil, přece navždy mu zůstalo, že byl vyhnán. Pazziové nikdy nešli do vyhnanství, nikdy neopustili hradby, a dříve se zřítí všechny brány Florencie, než by některou z nich odcházel jediný Pazzi na útěku. Starý Jacopo je hlavou rodu. Mlčí. Mlčí i jeho bílý vlas a vous. Sedí jakoby vytesán z jemného kamene a i jeho meč je pokryt stíny. Stařec ví, že lze věci života a smrti někdy rozpočítat jako zlaté scudy z bankéřského měšce. Ještě nikdy ho nikdo neoklamal falešným penízem. Jeho staré vybledlé

rty se chvílemi pohybují. Snad se modlí, snad smlouvá sám se sebou o cenu krve, těžko to rozhodnout. Je to muž v noci.

Opodál sedí Bandini. Jeho klid je chladný a opovržlivý. Je to Bernardo Bandini da Baroncelli, jemuž signorie je pro posměšek a pro opovržlivé stažení rtů. Vše je u něho předem usměrněno, vyplánováno, nezná nic neobvyklého, kromě žen. Nic ho nemůže vyrušit z jeho vznešené rovnováhy. Nikdy nečekal na nic, co by ho proměnilo. A nyní musí čekat. Na několik římských poslů. Opovrhne Římem jako pravý Florentňan. Nikdy na nic nečekal. Velké věci života přicházely vždy samy. Stačilo pouze vztáhnout po nich ruku. A často ji ani nevztáhl, to ne z pýchy, ale z únavy. Protože se narodil ve šťastné konjunkci Venuše se Saturnem, vše se nabízelo samo, dívky, přepych, scudy. Nejkrásnější ženy Florencie s rty vlhkými a pootevřenými láskou, s rukama roztouženými a s nadry jak ovoce přicházely k němu, životy rozkvétající a hynoucí, hovoří k němu a nejsou, jsou, rozcházejí se a opět setkávají, nabízejí se, žádají, aby vyslovil jejich ticha, jejich noci, a ne svoje ticha a svoje noci, žádají, aby jim nebránil býti takovými, jakými chtějí být. Florentňanky, aby byly krásné, musí zemřít mladé. Kráska všech krás, nejpůsobnější a nejvášnivější květ Florencie, Simonetta degli Albizzi, spávala v jeho náruči a zemřela šestnáctiletá, spálená láskou jako květinová louka bleskem. Láska nemá věku. Tenkrát byla podzimní doba krátkých dnů.

Měl vše, čeho si kdy žádal. V jeho domě byly sbírky, proslulé i u papežského dvora. Jeho agenti kupovali pro něho vykopávky až v Řecku. Jeho turecké bankovní filiálky oplývaly zlatem. A přece ho často vše nudilo. I nyní ho vše nudí. Čeká. Pečlivě si prohlíží své krásné pěstěné ruce, hladí si nakadeřený vous a pozoruje starého Pazzi přimhouřenými ironickými očima. Je zcela možné, že stařec to vše bere velmi vážně. Jako by to nebylo tak dokonale lhostejné, Florencie, Řím, Medicejští, Pazziové, papež, vše – – – Oč lepší by bylo nyní sedět doma a číst Seneku, popíjet chlazené víno, a ne toto bankéřské, ledabylé, trpké víno, ale víno opravdové, labužnický vybírané, dobře kořeněné a připravené, víno vhodně zvolené, neboť

každý večer pro svoji chuť potřebuje víno jiné a zvláštní, popíjet, lehce hladit lesklou srst chrta umdlenou rukou a číst. Mimoděk si opakoval poslední věty, které byl včera dočetl ze vzácného textu, překrásně na pergamenu opsaného mistrem Andrea Marcellem: „Po čem toužíš, jest velké a vznešené a blížící se Bohu: nevyrušit se. Tomuto neochvějnému stavu mysli říkají Řekové euthymia, já pak klid.“ Bandini položil na stůl své hladké pěstěné ruce s nehty zabroušenými do čtverce, jak se stalo v poslední době módou žen, a znovu chladným, lehce výsměšným pohledem sklouzl po mlčící tváři starého Jacopa. Stařec jistě nikdy nečetl Senekův spis O klidu duševním. Škoda! Snad bych mu měl něco o tom vyprávět – – – Nyní? Usmál se a pročísl si navoněný vous. Nebyl to špatný vtip – – – Ale proč já zde sedím? Pokrčil rameny. Bavilo mě to. Zpočátku Medicejští, Sixtus – – – opět se ironicky usmál. Ale Florencie? Oči Bandiniho zpřísněly, jako by náhle luštily nějaký text, jehož smyslu se nemůže dopátrat. Seneka praví: „I ten, kdo má v bitvě uťaty ruce, nalezne aspoň voláním a pobízením, čím by svému lidu prospěl. Něco takového čiň i ty, a odstraní-li tě osud z předního místa ve státě, přece stůj a pomáhej hlasem, a jestliže ti někdo i hrdlo stiskne, stůj přece a pomáhej mlčením –“

Jestliže ti někdo i hrdlo stiskne – – – Náhle ho zamrazilo. Záchvěv tajemné hrůzy mu prošlehl nervy, zatmělo se mu před očima a jeho ruce sklesly. Maličko zbledl, ale ihned se zase vzpamatoval, a protože si to nedovedl vysvětlit, již na to nemyslí.

Třetím čekajícím je Giacomo Pazzi. Snaží se být klidný, ale jeho tvář ho usvědčuje. I jeho ruce jsou nervózní, těkavé a neklidné. Upíjí víno krátkými hltavými doušky, a když si dolévá, vždy zazvoní konvice o pohár. Je z nich nejmladší, takřka stejného věku jako Francesco, jehož nyní čekají z Říma. Smolově černé kadeře vroubí jeho tvář, mladou, bledou a žensky krásnou. Ano, je krásný a Francesco ho miluje a Leonardo da Vinci ho miluje, messer Botticelli ho miluje. Je krásný, ale jeho oči hoří podivnými ohýnkami jako oči zoufalců. Giacomo nevěří ani v Boha, ani v papeže. Giacomo by chtěl věřit, věřit v Boha a v papeže. Giacomo nemůže

věřit, jako nemůže věřit jeho přítel Pierpaolo Boscoli, který je platonikem. Ale Giacomo nemůže být ani platonikem. Giacomo se zoufale snaží věřit a celé noci prokleší před oltářem v Santa Maria Novella, aby opět v jiných nocích se rouhal, rouhal strašlivě a nenávistně. Giacomo cítí v srdci hadí zuby, které ho zvolna ohryzávají, ne naráz, ale pomalu, velmi pomalu, zdlouhavě a stále pomaleji. Slyší-li slovo boží, zahryznou se zuby tím silněji a srdce nakypí jedem, který se zpění. Giacomo prosí Boha o smilování a ví, že Bůh ho neslyší. Někdy mu je, jako by žil ve dvou postavách, ale v jedné podobě. Ten druhý Giacomo dělá vždy cosi jiného než já, a jsem to přece já. Mnohokrát se nechce vracet domů, jsa si jist, že ten druhý Giacomo už tam sedí a čeká na něho. Co bych mu řekl, co bych se od něho dozvěděl? A i kdyby ten druhý se náhle rozplynul, zmizel by, nikdy by neuvěřil, že to byla pouhá halucinace, jistě by mu něco říkal a trvalo by dlouho, než by si uvědomil svůj vlastní hlas v prázdném pokoji, vydešená slova k nikomu. Vyprávím o sobě přeludům, a nejsou přede mnou, jsem to opět já. Mluvím k sobě, a nikdo mi neodpovídá. Čekám na sebe sama jako na cizího člověka. Já nevím nic o sobě. Čekám na víc než vy oba. Čekám na zjevení, na nějaký zázrak, na něco, co by mě proměnilo, já - - -

Giacomo nevěří v člověčenství Kristovo.

Tři muži seděli kolem stolu. Stařec Jacopo s kamennou tváří, opřen o meč, Bandini, jemuž věci života jsou často jen pro ironické stažení rtů, opřen o polštář své nudy, Giacomo, který čeká na víc než na pouhé posly z Říma, hlavu opíraje o dlaně. Životy, které jsme nedovedli žít, odcházejí z nás a buď zanikají, nebo prchají, aby tam někde jinde splnily svůj úděl a své poslání. Jak překlenout toto rozpolcení života? Giacomo neví, že to lze učinit jen prostým a pokorným pohybem, sepnutím rukou s dlaněmi přitisknutými k sobě a s prsty vztyčenými k Bohu.

Tři muži seděli kolem stolu, každý se svým životem. Čekali, mlčíce.

A noc opsala kolem nich velký kruh jak čarodějným prstenem.

Tři muži seděli kolem stolu.

Čtvrtý visel nad jejich hlavami na kříži.

Byl to prastarý kříž rodiny Pazziů. Tělo Kristovo zde bylo vzepjato v strašlivě pravdivé, věrně zachycené křeči umírání a poseto velkými rozchlípenými ranami, odřeninami a otlučeninami. Rozbitá kolena, křečovitě sevřená, byla vyboulena v ostrém úhlu a rozedřená divokým smýkáním. Tělo bylo smutné, tajemné, horečnaté, bolestné a všecko dosud krvácelo. Nová, jasná krev, vyprýšтивší z probodeného boku a smíšená s vodou, zalévala strupy a zahnědlé skvrny krve již sedlé. Toto tělo bylo jedinou živou ranou, bolestně obnaženou, a na několika místech pod strženou kůží odkryté svalstvo se dosud zachvívalo v nevýslovných mukách. Hlava byla již zsinálá, popelavě šedá, a jsouc nakloněna k rameni, z něhož visel cár kůže nad velkou a hlubokou odřeninou po nesení kříže, byla ustavičně probodávána dlouhými a jako ocel zahrocenými ostny trnové koruny. Tyto ostny zůstaly nezlomeny, trčely do výše, buď rozžhavené sluncem, nebo červené krví, to bylo těžko poznat, ale bylo to zježené purpurové proutí, těsně svírající hlavu Odsouzencovu. Ústa pootevřená a okoralá v neuhasitelné palčivosti byla stále ještě žízňavá muk, prahla po nich, tato ústa dosud neřekla: Už dost! Nechci! Rty byly zmodralé a nafialovělé, ale jejich úzké vlny na okrajích již černaly sedlou krví. Umučené tělo viselo pouze na hřebech a naklánělo se. Oči ne zhaslé, ale vidoucí, byly vždy přímo upřeny na toho, kdo se díval, plny muk vytrpěného posměchu a nenávisti, plny prachu a plny posledního pohledu Matky. Rozevřené dlaně byly prořaty hřeby a jejich křečovitě, vějířovitě roztažené prsty ryjí do těžkého olověného vzduchu tajemná a mystická znamení, písmena života. Trnová koruna, děsná a královská ozdoba opuštěnosti, byla obrovská a její rozežžené, dlouhé, neustále bodající hroty při sklonu hlavy k rameni stínily oči. Kdo se do očí zadíval, viděl jejich utkvělý pohled pouze tímto stínem.

Jesus autem tacebat.

Kristus zde na kříži mlčel jako ti muži pod ním.

Toliko rychlé údery klepadla na dveře promluvily. Tyto rány byly hluché, tlumené, dlouhá chodba odpovídala dutou ozvěnou. Tři čekající muži se rychle a s úlevou vztyčili. Pak vstoupili poslové z Říma. „Benedicite – – –“ zaprosil stařec Jacopo a poklekl s ostatními. Arcibiskup Salviati nejprve požehnal a pak starce pozvedl. Začali modlitbou.

Ne, nejsou unaveni. Ale Francesco jí rychle a hltavě, odkrývaje bílé vlčí zuby, kondotiér de Montesecco popíjí dlouhými doušky. Francesco mluví i mezi jídlem. Slovo smrt zní snadno a lehce, jako by ani nebyla noc. Arcibiskup Salviati sedí klidně, poněkud nakloněn, a jeho pergamenová tvář ve světle svíček ještě více zežloutla. Pravou rukou si pohrává s křížem na prsou a v každém záchvěvu a pohybu jeho prstů srší velké a těžké prsteny paprsky všech barev. Bandini da Baroncelli hledí oslněn na tyto prsteny. Jsou to šperky krásy nevídané a vzácné, klenoty římské. Florentský arcibiskup Antoninus sice zemřel v pověsti svatosti, ale nikdy nenosil prsteny. Ba kdykoliv vystoupil na kazatelnu, hřímal proti přepychu světskému i kněžskému, proti hrám, zlatohlavům a prstenům, ale proti čemu kdy nehřímal arcibiskup Antoninus? Prý nejpodarenější šprýmy starého Cosima Medici byly právě o arcibiskupu Antoninovi, ale nyní přišel muž s prsteny, a Medicejští se přestanou smát. Už zítra – – –

„Už zítra –,“ praví spokojeně starý Jacopo a dobrořečí Jeho Svatosti. Kondotiér de Montesecco rád pozvedne pohár a oba starci si připíjejí na dlouhé panování Svatého otce Sixta plnými doušky. Ale víno je trpké, ledabylé, bankéřské.

Giacomo mlčí. Hledí na arcibiskupa dlouhým žhavým pohledem. Tento muž ho přitahuje, tento muž mu byl poslán. V celé Florencii není takového jako tento kněz z Pisy. Až bude po všem, pokleknu u jeho nohou a vyznám se ze všeho. Anima mea sicut terra sine aqua tibi – – – tak jest psáno, ano, bez vody byla duše má, vyprahl jsem a hořím.

„Moji muži jsou připraveni,“ vykládá Jacopo. „Budou rozestaveni po celém náměstí podél paláce signorie. Jakmile dám povel, zaútočí.“

„A ostatní rodiny?“ táže se náhle arcibiskup. „Strozziové? Ruccellai? Sacchetti?“ Pisánský kněz je dobře zpraven a starý Jacopo se chmuří.

„Půjdou s námi, jakmile bude věc hotova, a nebudou se do ní míchat, dokud nebude hotova, Milosti,“ odpovídá rozvážně. „Jsou příliš chytří, aby nám chtěli překážet. Ostatně, je to věc Pazziů, ne jejich.“

„Je to věc Jeho Svatosti –,“ klidně praví arcibiskup Salviati. „A věc Florencie.“

Jacopo potřásá bílou hlavou a pak řekne: „Jsou to věrní synové církve.“

„Věrnost vyžaduje důvěru,“ pokračuje arcibiskup. „Bohužel vidím, že nebyli včas zpraveni. Možná že jejich horlivost bude nemístná a zavíní spíše nezdar plánů Jeho Svatosti než jejich vítězství.“

„Nikdo nebude bránit Medicejské!“

„V Pise se sice mluví příliš mnoho,“ lhostejně pokračuje arcibiskup. „Ale mnohé se tam také ví. Onehdy ke mně přišel můj kaplan a řekl: Mona Nannina, sestra Lorenza Medicejského, neopomine nikdy svému manželu, Bernardu Ruccellai, připomínat věrnost medicejskému rodu.“

Tu starý Jacopo vybuchuje. „Kdyby věděli o našem plánu tito, dozví se o něm zakrátko celé město. Mám muže ve zbrani, kteří zítra vyjdou do ulic a pod okna paláce signorie. To znamená víc, než kdyby všichni ti Sacchetti, Ruccelai a Strozziové se s námi dělili o vítězství. Dnes budou našimi spojenci a zítra – –“

„Co?“ řekne Salviati.

„– – se jim bude musit zaplatit –“

„Není banka Pazziů nejbohatší ze všech florentských?“ Pergamenová tvář se snaží vykouzlit sladký úsměv.

Jacopo sklání oči na jilec svého meče. „- - - zaplatit Svatým otcem, ne námi -,“ dodá.

Bandini se spokojeně usměje. Ne, Pazziové se nikdy nebudou s nikým dělit o vítězství. A je jisto, že arcibiskup by nemohl zpět do Říma s nějakým novým účtem před Jeho Svatost. Sixtus Čtvrtý raději shromažďuje, než rozdává. A byl by to pořádný účet - - - Co by se musilo prodat opatských berel, prebend a odpustků, než by se tohle zaplatilo!

„Rafael Riario,“ praví rychle Francesco, „přivádí s sebou vojáky messer Giovanbattisty de Montesecco, převlečené za kardinálovo služebnictvo. S našimi lidmi to stačí.“

Nyní promluvil kondotiér. Muž v železe praví: „Obsadím mosty a nároží jednotlivých čtvrtí. Všechny ulice přepadnu naráz. Vybral jsem v Římě muže dobře znalé bojů v ulicích. Jakmile mi bude dáno při hostině znamení - - -“

Francesco Pazzi se prudce a bláznivě rozesmál. Tak se pouze mládí může smát starcům. Kondotiér svírá jilec meče a jest příliš překvapen, než aby se mohl tázat po příčině tohoto výsměchu. Není si vědom, že by byl snad řekl něco pro smích. Nikdy dosud nebyl zaskočen v poli. Ale je nyní zaskočen tímto kupcovým smíchem. Tu pozoruje, že i arcibiskup se usmívá. Salviati složil vrásky své pergamenové tváře jinak a praví:

„Messer Giovanbattisto, kdo vám co řekl o hostině?“

„Bude přece hostina Medicejských na oslavu kardinála synovce!“ odpovídá de Montesecco. „Dosud jsem vždy vraždil při hostině.“

„Tentokrát ale bude malá změna -,“ odsekne Francesco Pazzi. „Pochopíte, že přece nemůžeme podniknout útok na Medicejské obklopené při hostině celou signorií a služebnictvem v jejich paláci.“

„Úplné provedení plánů bylo přede mnou v Římě utajeno,“ ostře praví papežský velitel. „Mám-li dobře splnit rozkazy, chci nyní vědět vše.“

Arcibiskupův hlas jest tichý a tak bez chuti, že nebýt trochu sladkosti, kterou do něho přikapává protáhlym přízvukem, nebyl by

pro svůj mdlý zvuk snad ani slyšitelný. Mluví jakoby o něčem zcela jiném, jako by ani neodpovídal na kondotiérovu výzvu. Praví:

„Náš drahý kardinál Rafael, vyslaný Jeho Svatostí, asi se nezúčastní hostiny. Třebas byl dosud mladíček, jest pověstně přísných mravů. Ale bude zítra dopoledne v chrámu S. Maria del Fiore sloužit mši svatou, na které budeme jistě všichni přítomni. A nejen my. Slyšel jsem, že Medicejští, trebas horovali pro pohanskou filozofii, chodí dosud do chrámu.“

Je ticho. Starý Jacopo nechápe, ani de Montesecco nechápe. Jsou to starci. Divné jest, že arcibiskup již nemluví dál. Pouze si pohrává se zlatým křížem na prsou a mlčí. Bandini, zdá se, porozuměl. Jeho ruce se poněkud zachvěly. Giacomo sedí strnule, nemůže odvrátit pohled od arcibiskupa. Tento muž mu byl poslán. Čekal jsem pouze na něho. Ještě teď klesnu k jeho nohám a řeknu: Vyprahl jsem, Bůh mi byl daleko, jeho božství vyznávám, ale člověčenství nemohu, nemohu, kdybych si srdce rozdrtil, nemohu, vždy se mi zpění v srdci jed, jakmile začnu o tom rozjímat, nevěřím, že Bůh se stal člověkem, nevěřím v inkarnaci jako křesťané, nevěřím v reinkarnaci jako platonikové, nevěřím v nic –

Tu kondotiér pochopil. Vztyčil se tak prudce, až nárameníky jeho pancíře zachrastily, stiskl zuby a stál chvíli tak. Pak se mu vydralo ze sevřených úst:

„Vraždit – – – v kostele?“

Arcibiskup pohlédl na něho přivřenýma očima dlouhým ironickým pohledem. „Znáte jinou možnost, kudy na Medicejské? Máte jiný plán, jak je vylákat z jejich paláce a od jejich přátel a spojenců?“

Montesecco stojí, popelavý v tváři, jeho žilnaté, drsné ruce drtí hranu stolu a zdá se, že ústa se mu sevřela nějakou křečí, nemůže je ani pořádně otevřít, pouze opakuje: „Vraždit při mši? Dosud jsem nikdy nevraždil při mši – – –“

„Budete poslušen –,“ chladně odtušil arcibiskup. Tu se ústa kondotiérova otevřela: „Ne!“ řekl.

Arcibiskup Salviati překvapeně pozvedl obočí a jeho pergamenová tvář se zachvěla. „Odpíráte, messer Giovanbattisto de Montesecco? Jeho Svatost má ještě jiné, poslušnější kondotiéry, myslím, že Roberto Malatesta, který nyní táboří u Ostie, by poslechl na slovo a rád by postoupil na vaše místo nejvyššího velitele papežských vojsk.“

De Montesecco si zmateně sahá žilnatou rukou k hrdlu. „Vraždit – – – při mši?“ šeptá. „Ale vždyť to není možné – – – Neučiním to. Byl jsem najat k vraždění při hostině, jako jsem vždy vraždil při hodování, nikdo mi nic neřekl o mši.“

Salviati sedí stále klidně, jeho prsty se lehce pohybují na zlatém náprsním kříži, ale jeho tvář je nyní zlá, výsměšná a tvrdá. Svatý otec se domníval, že nám dává s sebou svého nejzkušenějšího kondotiéra, a zatím nám dal blbce. Oč lepší by byl Roberto Malatesta, kterého jsem marně žádal na Jeho Svatosti. Ale Svatý otec je příliš podezíravý, hned se domnívá, že kondotiér, je-li knížetem, myslí více na založení svého vladařství než na oddanou službu, podřízenou zájmům Svaté stolice, a proto zbytečně Malatesta marní čas u Ostie. Místo něho, který by rád a ochotně, bez jediného slova odmluvy vykonal všechny rozkazy, neboť žádnému z Malatestů by nikdy nenapadlo uvažovat, je-li jejich čin sacrilegium čili ne, mám s sebou tohoto starého nepotřebného muže, který se nyní chvěje při myšlence, že by měl zítra tasit jinde než v hodovní síni. Dobře mi radil v Římě zkušený apoštolský sekretář Stefano Bagnorea. Řekl mi: „Místo laika vezmi raději dva duchovní. Jsou zvyklí posvátnému místu, a nebudou se tudíž bát.“ Ale já musil vzít vojáka. Jaká bída! Ještě se celý plán rozbije o hloupost a neústupnost tohoto starce. Salviati mlčí. Francesco Pazzi udeřil pěstí do stolu, až víno vytrysklo z překocené poháru jako krev z rány. „Messer Giovanbattisto!“ rozřezává Francesco mlčení ostrým, jizlivým hlasem. „Dosud jste nikdy neslyšel o něčem podobném? Kde byl zabit Giovan Maria Visconti? V chrámu S. Gottardo. – Kde náš spojenec dobrý vévoda Galeazzo Maria Sforza v Miláně? V chrámu S. Stefano. – Kde byla vyvražděna fabrianskými spiklenci rodina knížat Chiavelli?

V chrámu. – A víte, že spiklencům, roztroušeným v kostele, byla heslem slova Kréda: Et incarnatus est – – – A vtělil se – – – Kde jinde se chcete přiblížit k tyranovi než na místě, kde jest nejméně střežen?“

Arcibiskup pomalým a vznešeným pohybem ruky zamezí jeho další slova. Obrací se ke kondotiérovi, praví smířlivě a laskavě: „Milý synu, nesu s sebou odpustky Svatého otce pro všechny, kdož se zítra účastní mše svaté, a plné jeho požehnání všem, kteří přispějí k zdaru jeho úmyslů.“

Tu Giacomo Pazzi rychle poklekl u arcibiskupa. Drtí v prstech okraj jeho pláště. Je bledý. Jeho ruce jsou zlomeny v prosebném a úpěnlivém pohybu. Ne, nesmí zmeškat tuto chvíli, zastavil se čas, zastavila se noc, všechny cesty se náhle uzavrou, a zůstaneš sám, nevýslovně sám. Nezanikneš, jsi živý člověk, to on, ten druhý Giacomo, jest obludnou vidinou, ty jsi zde, klečíš u okraje kněžského roucha a všechnu prázdnotu svého nenaplněného života jsi složil jak bláto u jeho střevíců. Fabrianští spiklenci vraždili v kostele při slovech Kréda: Et incarnatus est – Vtělil se – Arcibiskup na něho pohlédl dlouhým zvědavým pohledem. Jsou opravdu všichni Pazziové tak exaltovaní?

„Milosti,“ šeptá Giacomo. „Věříte v člověčenství Kristovo?“

„Nikdy jsem nepochyboval, milý synu,“ odpovídá Salviati vážně, „nikdy jsem nepochyboval o pravdách naší svaté víry.“

„Ale já v to nemohu věřit,“ horce šeptá Giacomo. „V božství věřím, ale v člověčenství Kristovo nemohu. Příliš si hnusím člověka, štítím se ho jako sebe sama, chci věřit v něco, co není lidské, co nemá nic lidského, ano, v božství Kristovo věřím, naprosto věřím, ale v člověčenství nemohu –“

„Jest psáno,“ pravil arcibiskup Salviati, „jest psáno: Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est – – – Vtělil se a stal se člověkem, a my klekáme při těchto svatých slovech. Velmi bys bloudil, kdybys toto popíral. Bohové pohanští se proměňovali v lidi, aby poznali rozkoš. Náš Spasitel se vtělil, aby na

sebe vzal bolest a všechnu bídu člověka. Zsinalostí jeho uzdravení jsme – – – znáš ten text.“

Giacomo mlčí. Arcibiskup položil dlaň na jeho smolově černé, žensky hebké vlasy. „Zítřa,“ praví, „zítřa přijdeš ke mně a vyznáš se mi. Není bludu tak temného, aby nebyl rozptýlen světlem svatého náboženství.“ Obrací se pak k ostatním. „Jest nyní čas k odpočinku. Pamatujte, že při zítřejší kardinálově mši jsou heslem k útoku na Medicejské slova, kterými bude oznámeno hlásání evangelia. Diákonem při mši bude kanovník Antonio Maffei. Jakmile se obrátí u svaté knihy a oznámí: *Sequentia sancti Evangelii*, povstanou zbožní lidé v chrámu a věrní synové církve, aby naplnili úmysl Svatého otce. Giuliana Medicejského mají na starosti Francesco a Giacomo Pazzi, Lorenza Medicejského já sám a messer Bandini. Vy, Jacopo, budete u svého lidu na náměstí, a jakmile uslyšíte hluk z chrámu, dáte povel k útoku na palác signorie. Vy, Giovanbattisto de Montesecco –“

Kondotiér, stále zaklet do strnulosti, procítá, uslyšev své jméno. Jeho žilnaté ruce jsou dosud zařaty. Praví: „Vzdávám se své hodnosti. Půjdu sloužit Sienským!“

Protl ho chladný a výsměšný pohled arcibiskupův. „Nepřijímám v této hodině vypovězení vaší smlouvy a poslušnosti. Ve jménu Jeho Svatosti vám rozkazuji a vy poslechnete! Ale abych Vás zbavil obtížení svědomí, tedy nevejdete vůbec do chrámu. Zůstanete u svého lidu venku v ulicích. Obsadíte mosty a zaútočíte naráz na všechny čtvrti, jak jste říkal –“

„Půjdu sloužit Sienským,“ opakuje kondotiér.

Francesco Pazzi vstává a výsměšně mu holduje. „Zvolil jste si pravé město a pravou cestu k svatosti, ale jinak, než se domníváte. Sienští dovedou odměňovat své kondotiéry. A budete následovat osudu Nicodema z Gomba, velikého kondotiéra Sienských. Budete jejich světcem! Zachovají se k vám jako kdysi římský senát k Romulovi. Jaká pocta! Když osvobodil město od nepřitele, radili se denně, kterak by mu zaplatili, a uznali, že každá, třebaš nejvznešenější odměna byla by malá, ba i kdyby ho učinili svým

tyranem. A tu řekli: Zabijeme ho, a pak ho budeme uctívat jako patrona města. A stalo se tak. Takoví jsou Sienští, taková bude vaše svatost.“

Začalo se modlitbou, končí se touto anekdotou, smějí se a odcházejí. Odešli. Sluhové zhasínají svíčky. Každým zhasnutím hadího oka tma vzrostla. Pak uklidili poháry a zavřeli za sebou. To již byla noc jako každá jiná noc. V prázdné světnici zůstal toliko kříž. Rty byly zmodralé a nafialovělé, ale jejich úzké vlny na okrajích již černaly sedlou krví. Trnová koruna, děsná a královská ozdoba opuštěnosti, byla obrovská a její rozježené dlouhé hroty při sklonu hlavy k rameni stínily oči, kdo se do nich zadíval, viděl jejich utkvělý pohled pouze tímto stínem.

Ještě téže noci kondotiér Giovanbattista de Montesecco, muž, který neví, kde se narodil, projel tajně branou San Niccolo, navždy opouštěje město a služby papežské.

Za hlasem zvonů

„- - - a tu putuje lidská duše v tělo zvířecí a ze zvířete, které původně bylo člověkem, opět přechází do člověka. Jistě však do této lidské podoby nikdy nevejde duše, která nikdy nepoznala pravdy, neboť člověk musí umět chápat výrazy pojmů, které z přechetných názorů postupují k jednotě, shrnuté úsudkem. A to jest rozpomínání se na věci, které naše duše kdysi uzřela, putujíc s bohem a povrhnuvši tím, co pro nás zde platí jako skutečnost, i ku pravému jsoucnu se vyzdvihnuvši. Proto také právem jen duše filozofa dostává křídla, poněvadž ona dlí, pokud jí to lze, vždy svou vzpomínkou u věcí, při nichž bůh prodlévaje, teprve bohem se stává. A který muž žije důsledně v takových vzpomínkách, ten jedině se stává skutečně dokonalým, protože vždy prožívá dokonalé posvěcení. A stojí stranou všeho lidského snažení - - -“

Lorenzo Medicejský pohybem ruky přerušil hlas předčítatele. Řečtina, bronzově rachotící ve velké, prostorné místnosti, plné ranního slunce, náraz umlkla. Angelo Poliziano, profesor řecké a latinské elokvence, zavřel knihu uprostřed věty. Z chrámu S. Maria del Fiore hlaholily zvony a Giuliano Medicejský, pružný a štíhlý, v černých sametových šatech a se zlatým řetězem kol hrdla, zbožně se pokřížoval.

„Bude čas jít,“ pravil Lorenzo Medicejský. Jeho bystré, pozorné oči s láskou se obracejí k bratrovi, ale Giuliano zůstává sedět.

„Salviati, arcibiskup pisánský, přijel už dnes v noci,“ praví.

„Co na tom?“ usmívá se Lorenzo. „Jsou arcibiskupové, kteří chodí jen nočními cestami.“

„Nemá Svatý otec jiné posly a nemá jiné průvodce pro své kardinály než ty, kteří chodí nočními cestami, vstupují do měst tajně a jejichž ruka je proslulá více lámáním pečeti na smlouvách než zehmáním?“

Lorenzo pokrčil lhostejně rameny. „Kdo se dnes vyzná v politice Jeho Svatosti? A my nemáme dosud se Svatým otcem smlouvu, proto muž z Pisy zde nemá nic, co by mohl zlámat.“

„Salviati je lupič a přišel jako lupič,“ vybuchuje Giuliano a jeho štíhlé ruce jsou pevně zaklesnuty za zlatý opasek. Rozhodně nechce povstat a odejít za hlasem zvonů.

„Arcibiskup z Pisy touží po kardinálském klobouku,“ praví Lorenzo. „Ale Pisa je chudý kněžský stůl. Nemá peněz na zakoupení purpuru. Chce si ho tedy vysloužit jinak. Jeho horlivost vždy byla přílišná. Muž, který je nedočkavý, je obvykle mužem chybným. Ostatně nebojím se arcibiskupů chodících v noci. Tím více dbám na kardinály, kteří přicházejí za dne.“

„Naši lvi,“ odpovídá Giuliano, „naši lvi vyli takřka po celou noc.“

Lorenzo překvapeně pozvedl hlavu a zachmuřil se. „To už by bylo vážnější – –,“ řekl tiše.

„Landini dosud pro nás nepřišel,“ pokračuje Giuliano.

„Ovšem,“ opět se již usmívá Lorenzo. „Gonfaloniere republiky se asi zdržel při vítání kardinála synovce.“

„Rafael Riario přišel s průvodem neobyčejně četným a mnozí naši lidé, kteří byli v Římě, poznali v jeho družině převlečené papežské vojáky.“

Lorenzo, stále se usmívaje, klade obě své dlaně na Giulianova štíhlá, takřka dosud chlapecká ramena. „Giuliano,“ praví klidně, „vím, že nemáš strach. Ale i tvé obavy jsou zbytečné. Neodvážíš se zde ničeho proti nám. Zvolili by jiný čas. Nikdy nám nebyla Florencie věrnější než nyní.“

Giuliano mlčí.

„Dostal jsem už před třemi dny,“ pokračuje Lorenzo, „text smlouvy, kterou nám nabídne kardinál Riario jménem Svatého otce. Je plná výhod.“

„Timeo Danaos et dona ferentes –,“ ozval se suchý hlas Polizianův. „Bojím se Danaů, i když nesou dary – –,“

Zvony hlaholí. Kovový hlas, který nejen láme blesky a zahání bouře, ale též oplakává mrtvé. Nyní svolává. Ulice jsou jistě již plné lidí, spěchajících do chrámu, jako by byl den sváteční. Málokdy vítá Florencie ve svých zdech kardinály. Už je pryč doba, kdy florentská růže je lákala svou vůní a v ulicích stály triumfální oblouky s nápisy plnými vznešenosti až rouhavé. Ne pouze nějaký kardinál synovec, ale sám papež Pius Druhý a nadto Sieňan, s průvodem desíti kardinálů a šedesáti biskupů, se kdysi přijel potěšit florentským jarem, a gonfaloniere Bernardo Gherardi mohl směle vtipkovat s Jeho Svatostí o brokátu papežského roucha, zda více znamená superbia či santita, pýcha či svatost, tkanina těžká, velebná a vpravdě velekněžská. Vítání bylo slavné. V ulicích klekali před mezky kardinálů zajatí králové, Jugurta se svými Numidány se dával v područí církve a sám patron města, svatý Jan Křtitel, sestoupil náhle z portálu, snesen osmi anděly, a podal Svatému otci klíče od městských bran. Když se roztočily na náměstí koule planet, pod nimiž byl narozen Pius Druhý, a z každé vystoupil génius rodu Piccolomini, zřítíl se sloup, na němž stála Modloslužba, svítící cetkami, a na druhém, který byl z mramoru, Víra, vysoko vztyčivší pochodeň, zapěla kancónu plnou slávy. Ano, tenkrát. Tenkrát ještě nepřijížděli arcibiskupové v noci a kardinály, v jejichž družině nebyly tváře z římských vojenských krčem, vítaly nejkrásnější dívky města, plné líbeznoti a půvabu, zde Milosrdenství, onde Umírněnost, tam Pokora a posléze i Zbožnost.

Nyní podobné věci lze spatřiti pouze o karnevalu. Kardinálové znají jiné cesty. Pak ovšem žádnému z nich svatý Jan Křtitel, nebeský patron Florencie, nepodá klíče od městských bran. A vladař Medicejský jistě ví, proč kardinála Riaria, nepota Sixtova, nevítá alegoriemi Pokory a Milosrdenství.

Ulice hlučí. Byť by nyní nepěli zajatí králové své sonety na nároží pod otrockým jhem a podívaná byla chudá, valí se davy lidí ze všech čtvrtí k S. Maria del Fiore na kardinálskou mši. Bude patrně málo svčené vody v kropenkách chrámových a v přeplněném chrámu sotvakdo bude moci pokleknout i ve chvíli nejposvátnější.

Kovový hlas zvonů a kovový hlas naplněných ulic zaléhá až do síně, plné slunce a barev. Pestré dlaždice mnohonásobí odrazy světél. Ve velkých štíhlých vázách samé růže, florentské růže, naplněné hudbou, snem a krví.

„Nepůjdu na mši,“ rozhodl Giuliano a sáhl po knize, kterou prve Poliziano četl a nedočetl. Lorenzo zvažněl. „Musíš jít, Giuliano!“ praví přísně. Stojí vzpřímen už k odchodu, má šat z černého sametu, bílým atlasem prošívaného, a těžká ametystová spona u hrdla jest jeho jediným šperkem. U pasu dýka v pochvě zlaté a tepané. Jeho pronikavý pohled zjemněl a jeho ruce jsou mírné a konejšivé. Hledí jasným pohledem na bratra, který jest dosud ve věku roztěkanosti a mladické pýchy a jehož výrazná tvář jest plničká vášně, mládí a lásky. Srdce patrně stále se zachvívá novými a novými poznáními, jeho tvář nepřetržitě mluví o těchto záchvěvech a neodpočine si, každý sval, klopení víček a vlnka rtů, to vše zobrazí prudkou dychtivost života, hořící hluboko v nitru. Giuliano se nedovede ovládat. Giuliano nebude nikdy politikem. Ale jest mladý a krásný a vše bude u něho mladé a krásné a dychtivé života.

„Musíš, Giuliano!“ opakuje tiše Lorenzo. „Proč nechceš na mši?“

„Protože –“ Giuliano nyní mluví rázně, úsečně a hlasem hráče, kterému vítězný vrh padl až na konec. „Protože Pazziové už časně ráno, ještě za svítání, byli na jitřní mši.“

Tu Lorenzo se zarazil, spustil ruce z ramen bratrových a jeho srdce zaplavil stesk. Věc se stávala vážnou a hrozivou. „Kdo jim ji sloužil?“ tázal se těžce.

„Salviati.“

„A – – – modlili se?“

„Velmi se modlili,“ odpovídá Giuliano a jeho ústa jsou trpká posměškem. „Až příliš. Jako lidé, jimž příští hodiny nejsou lhostejny ani určeny jen pro slavnost. Nikdo nebyl v kostele, pouze oni, Francesco Pazzi, Jacopo Pazzi, Bandini Baroncelli. Arcibiskup Salviati každému zvlášť požehnal a pak teprve byl chrám otevřen lidu.“

„Pak připravují něco ještě dnes!“ Lorenzo jako by mluvil pouze k sobě.

„Něco?“ hlas Giulianův jest stále posměšnější.

Stesk, ano, stesk. Ne bouře hněvu, ne nenávist a odpor, ne rychlé myšlenky na odvetný plán a odražení rány. Ale stesk. Takový zvláštní, podivný a tíživý pocit stesku. Proč? Snad je to ono, co Plato nazývá nepodobnost si věcí. Nyní bych měl ze sebe strhnout černý šat a obléci krunýř, dát rozkazy zbrojnému lidu a na nastražení pastí odpovědět ranou. Kdybych náhle poručil, sevřely by se čelisti bran a nikdo by neunikl. Ne, neučiním to. Proč? Stesk. Co jsem udělal? Nikdy Florencie, Athény italské, nevzkvétala tak jako nyní. Nejsem tyranem lidu, který mne miluje, zpívá moje písně, bohatne za mé vlády. Poklady umění jsem shromáždil zde takové, že není krále v Evropě, který by mi je nezáviděl. Skládám lidu karnevalové popěvky, miluji svůj lid jako toto město. A bráním Itálii. Chci pro ni mír. Chci, aby papež byl velmožem duchovním a spravoval nás podle svatého náboženství. On chce být ale velmožem také světským a spravovat nás podle potřeb své rodiny. Jen na okamžik přestanu brzdit rozpínavost a lačnost všech těch jeho nepotů, a rázem vzplanou války na všech stranách a do země, oslabené tímto neustálým vzájemným vyvražďováním a prolnuté hladem, bude každému cesta volná. I Alpy se rozestoupí pro průchod francouzských vojsk a muslimanské hordy Mohamedovy zaplaví zem. Stesk z marnosti všeho. Ne, nevidí dál všichni ti Riariové, della Roverové, nepoti, synovci, strýcové, stařec v tíáře, prudký a zlostný, neustále se hašteřící se všemi italskými státy a sršící své interdikty. Stesk. Proč? Je nutno jednat. Rychle. Okamžitě. Proč jsem tak náhle zemdlel? Příliš miluji své římské elegiky, příliš mnoho se zabývám Platónem, ne, je to marný sen – – – Jednat. Jednat krutě a bezohledně.

– – – *illius tristissima noctis imago*
qua mihi supremum tempus in urbe fuit – – –

Oné nejsmutnější noci obraz, kdy poslední čas mi v městě zbýval – – – Dost! Nyní vzpomínám Ovidia? Nyní, kdy jediným slovem mohu zavřít brány a hroty dýk obrátit na prsa nepřátel, nyní vzpomínám tesknosti Ovidiovy? Ano, tak to nazval filozof: nepodobnost si věcí, z které někdy přejít pro toho, kdo nepronikne k jejímu jádru, všechna slabost života. Ale snad i to, že pojednou se mi vynořily právě tyto Ovidiovy verše, je mi znamením. Básník, vyhnaný na barbarský Pontos neumíral větším steskem, než bych umíral já, kdybych se musil rozloučit s tebou, Florencie, být tebe vzdálen, předrahé město, město horoucí, na věčné časy milované město, tristissima noctis imago, nejsmutnější noci obraz, kdybych věděl, že i světlo hvězd se zastavilo nad mým městem ne podle svého řádu, ale to z něhy a lásky.

Giuliano stojí těsně u něho. „Slyšíš mne?“ mluví horce a vášnivě. „Je ti všechno jasné? Pisánský arcibiskup Salviali přijel tajně už v noci, touží si vysloužit kardinálský klobouk, Rafael Riario přijel dnes časně ráno se silným průvodem, v němž jest mnoho převlečených papežských vojáků, Jacopo Pazzi rozestavuje podivné neznámé muže podél mostů a na nároží ulic, před palácem signorie – – –“

Lorenzo se k němu obrátil a jeho tvář byla již klidná. Hlasem, jakým obvykle mluvíval, pravil: „Dvě věci jsou z toho pouze důležité, Giuliano, pouze dvě věci.“ Díval se přímo do očí bratrových. „Dvě věci: jitřní mše a řev lvů – – –“

Hlahol zvonů umkl, času nezbyvá. Kardinála již jistě oblekli v bohoslužebná roucha a chrám S. Maria del Fiore jest přeplněn. Svěcená voda se nedostala na všechny.

„A ty?“ Giuliano zachytil ruku bratrovu, ale Lorenzo ji zlehka vymanil. „Půjdu,“ odpovídá. „Nevěřím, nevěřím, že by byli něčeho takového schopni. A kdyby, tedy vždy se dívám raději událostem přímo v tvář. To víš – A kdybych nešel, bylo by to ještě horší!“

„Jsi šílený!“ vybuchuje Giuliano a žíla vzteklosti mu prudce tepe, naběhlá přes celé čelo. „Jsi šílený, lezeš-li takto svévolně do pasti. Neodvážíš se! Neodvážíš se! Myslíš, že Sixtus není schopen všeho?“

Myslíš, že jsi při mši chráněn? Modlili se, a jak se modlili! A pak každý z nich přijal zvláštní papežské požehnání. Sixtus! Dá rozhřešení na vše, jde-li o zájmy jeho rodiny. Víš, co se o Římě zpívá? Vše je tam na prodej, oltáře, kněží, svátosti i Bůh – – – Ano, tak se to zpívá o Římě, a ne pouze u nás, ale už v Německu a v Anglii se tak zpívá, vše je v Římě na prodej, vražda i zločiny, jde-li o zájmy della Roverů. Sixtus! Jeho politika – – –“

„Právě proto půjdu,“ praví Lorenzo. „Šílený jsi ty! Dovedeš si představit to další předivo Sixtových plánů a jeho radost, až by se dověděl, že přijel slavně do Florencie kardinál synovec se smlouvami pro Medicejské a Medicejští ani nepřišli na jeho mši? Jak by se ihned rozletěla poselstva ke všem italským dvorům – – –“

„Jdi tedy! Jdi tedy!“ Giuliano svírá pěsti a jeho ústa jsou plna slin. „Jdi! Ale já nepůjdu!“

Lorenzo pokrčil lehce rameny a obrátil se k ostatním. Stáli daleko od nich u dveří sálu, a vidouce svár bratrů, nemísili se do něho. Kdo by se kdy, jsa filozof, účastnil hádky bratří, a nadto vladařů? Čekali.

Jest zde gonfaloniere republiky Cristoforo Landini. Rada pěti set by se měla třást před jeho úradky, ale netřese se. Často se stane v zasedání, že jest mu třeba vysvětlit některou věc třikrát, čtyřikrát a ještě je to málo. Neboť nic mu tak není vzdáleno jako věci politické. Málokdy vezme akta do rukou, vždyť od toho jsou notáři, sekretáři, poradní sbory, cancellarium, kolegia. Ale on, profesor poetiky a rétoriky, napsal Komentáře k Horácovi, Komentáře k Dantovi, Komentáře k Virgilovi, Disputace kamaldulské, Tři dialogy. Byť všechna jeho učenost stála zde s ním v postoji vznešeném a důstojném, nesmí se zapomenout na Tři knihy elegií Xandra, nazvané tak podle jeho velké lásky Mony Alexandry, neboť i tento platonik zakusil svoji bolest.

Vedle něho stojí jeho žák Angelo Poliziano, který prve byl Lorenzovi předčítal Platónův dialog Menón, než zazněl hlas zvonů z chrámu S. Maria del Fiore. Když Cosimo Medici, pater patriae, povolal z Byzance slavné učence Argyropula a Andronika z Thessaloniky, byl Poliziano jejich prvním žákem. A druhým byl

Lorenzo. Tak rostli spolu nad texty filozofů. Je nejen platonikem, je humanistou. Nikdo se mu nevyrovná v kritice a ve výkladu antických autorů. S úporným bádáním všeho přístupného rukopisného materiálu studuje vše a jeho soud je vždy konečným rozřešením nejspornějších otázek. U jeho nohou sedají studenti z Němec, Anglicka, Flander, přicházejí Skoti a Flámové, přicházejí ze Švédska a Polska, přicházejí z království půlnočních. Portugalský král Joao mu chce poslat letopisy o slavných činech mořeplavců a o afrických plavbách, to v italském překladu k latinskému zpracování, aby tyto velké činy --- tak píše --- nezůstaly zasypané na smetišti lidské křehkosti. Ale on je i básníkem a lid zpívá jeho balady o různých tak, jako učenci hltají jeho exegeze. Stojí vedle gonfaloniera Landiniho a myslí těžce na to, co byl slyšel. On jediný byl svědkem celé hádky a mlčel, v skrytu duše dává za pravdu Giulianovi. Hledí s obdivem na rozvážnou moudrost Lorenzovu, Bůh sám vyvolil Florencii takového vladaře. Když spolu plnili první sešity černidlem pod přísným dohledem Argyropula z Byzance, to ještě nemohl tušit, co požehnání jest v tak tehdy těkavém a rozptýleném Lorenzovi. S obdivem se dívá na něho, ale s láskou na Giuliana. Jsi mládí, Giuliano, jsi mládí a všechnen půvab mladický. Píši na tebe báseň, velkou báseň, která bude překvapením pro všechny. Stance na turnaj. Já, filozof! Giuliano, turnaj jsi pořádal na oslavu své lásky, krásné Simonetty, a nikdo nad tebou nezvítězil, toliko Amor, syn Venušin. Erós --- říká Plato. Čtyři jsou druhy šílenství, praví božský Plato. Jest správné, že Erós jest jedním z nich. Neboť jest tajemstvím. A posledním slovem tajemství, podle božského Plotina, jest opět jediné extáze, species šílenství, láska ---

Marsilio Ficino, stojící za nimi, se usmívá. Jistě skládá opět nějaký prudce posměšný epigram proti básníku Luigi Pulci, slavnému autoru eposu Morgante, s nímž se neustále sváří. Marsilio Ficino, největší z medicenské akademie, právě dopisuje své životní dílo Platónská teologie nesmrtelnosti lidské duše. Jest dobře pro filozofa, když si může bystřit rozum také vtipem na jiných, a nikdo se k tomu nehodí tak jako tento Luigi Pulci, který to umí dobře oplatit. Je to

rozkoš, bít se s Luigi Pulcim, ale je to únavné, tropit si šprýmy z Pico Mirandoly, který nyní hovoří s Giulianem a jehož límec, vysoko vyzdvížený, vypadá jako límec bláznův. A není jím? Chce smířit Aristotela s Platónem, jaká pošetilost! Florencie vždy bude jen platónská, ponechme klidně Aristotela dominikánům a církvi! Ale Pico chodí příliš mnoho mezi kněze, bádá v Písmu, postí se a umrtvuje, chce reformovat církev a nevěří ani v černou magii, ani v astrologii. Marsilio Ficino stáhl svůj liščí úzký obličej v směšné vrásky. *Adversus astrologos* – – – dvanáct knih proti astrologům napsal tento pobožnůstkář právě v době, kdy já Medicejským sestavil řádné a pravdivé horoskopy! Smířit Platóna s Aristotelem! Jaká nehoráznost! Od té doby, kdy starý Cosimo Medici, pater patriae, zemřel s Platónovým dialogem v ruce, Florencie jest a zůstane vždy platónská. Již léta Páně 1397 povolali Florentňané z Byzance učence Chrysologa, tak proslulého, že sám byzantský císař trpce želel jeho odchodu a rozkázal mu po třech letech, aby se vrátil. Tenkrát nával na jeho výklady byl tak nesmírný, že žáci už od soumraku sedávali po celou noc v učebně, aby si zajistili místo, když za svítání přicházel přednášet, tenkrát mladíci prodávali zlaté šperky, šaty, ba i zbraně a koně, aby si mohli koupit Lascarisovu řeckou gramatiku či platit domácí mistry řečtiny. A po slavném koncilu ve Florencii 1439, kde se setkali papež Evžen Čtvrtý a byzantský císař Jan Paleologos, aby oslavili spojení církve římské s byzantskou, bylo již rozhodnuto, že sladká a krásná Florencie stane se moudřejší nad jiná italská města. Cosimo Medici, pater patriae, prohlásil založení platónské akademie. Proti Aristotelovi, kterého církev takřka pokládala za svého doktora, proti tomuto obru s přilbou Summy teologické, stojícímu na podstavci dominikánské inkvizice, odvážila se naše akademie vysoko pozvednout subtilnost platonismu, moudrost Filóna, vykladače školy alexandrijské, který byl druhým vtělením Platóna, a neskonálá, nesmrtelná poznání božského Plotina. Albertus Magnus a jeho žák Tomáš Akvinský se domnívali, že navždy vyhnali Platóna, ne, my ho opět slavně přijali a jeho příchod byl triumfem. Cosimo Medici byl rozhodný platoník.

Povolal řeckého Jana Argyropula z Byzance, svěřil mu svého vnuka Lorenza a opět učence vyhnal, když se přesvědčil, že mistr je zakuklený aristotelik a vykládá Platóna tendenčně. Já pak vždy zůstanu věrný učení přemoudrého Gemista Plethona (Kde jsou ty doby, kdy se procházel zahradami medicejskými se mnou a s císařem Janem Byzantským! Není již Byzance!) s jeho výkladem tří revolucí, tří stupňů esencí, idejí, kruhů, vytržení, vtělování a převtělování – – – Co je proti tomu protivný, stále zachmuřený Pico Mirandola se svým beznadějným aristotelovským pokusem! Lorenzo vladař řekl moudrou větu: Nelze býti dobrým křesťanem bez znalosti Platóna. Jenže lid nám nerozumí, lid se od nás odvrací, lid nás pokládá za pohany. Je nutno jim to nějak rozumně vysvětlit. Vyšel jsem na kazatelnu S. Angeli a nechtěli mne, kanovníka, poslouchat. I řekl jsem: Proč se odvracíte a bouříte? Náš Plato není nic jiného než Mojžíš mluvící řecky – – –

A Ficino, rozpomenuv se na tuto příhodu, nezdržel se smíchu. Smál se nejprve potichu, pro sebe, ale pak to již nemohl utajit, je to smích stále silnější, prudký a neovladatelný, stoupá v něm, vyselehne z něho, rozstříkne drobné vrásky jeho liščího obličje a opět je složí, vzdouvá se a odnímá mu dech, točí se nad jeho žaludkem, tiskne mu bolavě srdce, rozšklebí neduživá a bezzubá ústa, vymačkává jeho slzní váčky, vžene mu krev do vyschlých tváří, Ficino je hněten smíchem, prohnut smíchem, je to třesk smíchu a polnice smíchu, jejíž zvuk se rozlévá vysokou síní. Ohlédli se po něm, rozpačiti a udiveni. Nikdo nebyl si před ním jist u medicejského stolu. Ale málokdy ho slyšeli smát se tak bez pošklebku a od plic jako nyní, v hlubokém tichu a v očekávání na rozkaz vladaře. Tu Marsilio Ficino s nakřivenými ústy, z nichž vycházely už pouze steny a vzdechy, jako by se byl přejedl smíchu, vysvětloval, čemu se byl tak smál. Plato, toť Mojžíš mluvící řecky – – –

Lorenzo klouzl pohledem po Ficinovi. Snad tomu má tak být. Snad všechen pocit tragické osamělosti, nejistota příštího osudu a závažná chvíle velkých rozhodování, snad to vše se má skončit

pouze kanovnickým vtípem toho, který i z kazatelny udělal theatrum šprýmařovo. Snad tento chechtot byl jediné možným závěrem. Přistoupil k Giulianovi, ale ten vzpurně jeho ruku nepřijal. A pak náhle políbil bratra přímo na ústa, prudce ho objav.

Již jdou. Jdou naplněnými ulicemi, lid se rozestupuje před vladařem, mnohonásobná ozvěna výkřiků a pozdravného, oslavného volání se tříští o domy náměstí. Lorenzo jde klidný a usměvavý, je oblečen v šat z černého sametu prošíváného bílým atlasem a těžká ametystová spona u hrdla jest jeho jediným šperkem. Kolem něho se černě třpytí hlouček jeho druhů, jsou většinou v řízách humanistů. Bez stráží, bez ozbrojeného průvodu, lehce zavěšen do gonfaloniera republiky, jde Medicejský mezi svými filozofy na kardinálskou mši.

Portál S. Maria del Fiore je přecpán zástupy, které se domáhají vstupu, to ne všichni ze zbožnosti. Ale i ti, kteří nejvíce povykují, rychle dělají místo. Rozjásané hlasy a výkřiky. Se zarudlou tváří, důstojně vzrušen, posouvá se davem starší muž, který sluhu, marně se snažícího prodrat mu lepší cestu, pobízí krátkými zlostnými výkřiky. Sluha táhne za sebou svého pána jako mezek břemeno. Vzedmula se nová vlna v zástupech, proběhla několika nárazy, a pán, nyní bez sluhy, se zapotácel, jako by byl spadl ze sedla. Napřímí ho však ihned silné údery ramen těch, kteří se násilím prodírají kupředu a řvou, divoce klnouce všem, kdož jim překázejí. Valí se sevřená směsice těl, tvrdě rozmetávající vše, co stojí v cestě. Tu on volá rozhořčeně své jméno, ale křik je tak pustý, burácející a zmatený a láni tak vzteklé, že toto jméno se ozývá jen mezi nadávkami, a proto opět umlkne, šetře si dech, jehož nezbyvá. Je postrkován, zmítán, rozbíjen o ostatní, je lámán, vlečen, je drcen a posléze náraz vržen ke zdi, kde by se rád zachytil, ale než nahmatá nějaký výklenek, mříž či jakoukoliv oporu, opět ho vlny odtrhnou a nesou dál, poněkud nadzdviženého, že se sotva nohama dotýká země. Zpět již nemůže. Do chrámu jest ještě daleko. Slunce. Zástupy žhnou. Je to lidská výheň, která má své vlastní plameny, vytryskující k rozpálenému nebi, k rozžhavené obloze. Zhnětený dav se zmítá

a jemu, který se dusí v této výhni, zdá se, že kdyby pohlédl stranou, uviděl by hrozný obraz zkázy, neboť ve zmítání zástupů i domy jako by se sesouvaly, hroutily, bortily a kácely podél celého náměstí. Do toho řev jako při bitvě nebo na útěku za požáru města. Když se již sesouval pod nohy ostatních, uchopil ho mladík asi dvacetišestiletý a prorážel s ním rozvlněné řady. Svalnaté paže mladíkovy mu uvolnily cestu tolik, že se oba posléze dostali blíže zdi, kde se mohli zachytit bronzového kruhu nejbližších dveří a zůstat, až se převalily nové vlny lidských těl. Pak kolem nich bylo již volněji. Bylo možno vydechnout a promluvit, a pánovi se vrátila jeho dřívější tvář. Děkoval mladíkovi upřímně a slovy okázalé vděčnosti. Ten se před ním hluboko uklonil. Oko pánovo se zalíbením utkvělo na jeho štíhlé, pružné postavě. A mladík, stále ještě s čapkou v ruce, jako by se neodvažoval pokrýt si hlavu před osobou tak důstojnou, s jemnou zdvořilostí se vyptává na zdraví messera a jeho rodiny.

„Teprve nedávno jsme se vrátili,“ vysvětluje pán. „Bydlíme nyní v Settignanu a bylo by mi ctí tam čekat vaši návštěvu, Leonardo.“

Mladík uctivě děkuje. „A Mona Francesca zdráva?“

Lodovico Buonarroti-Simoni se poněkud zachmuřil. „Ne, není příliš zdráva, ale je stále veselá. Je to dobrá žena. A je šťastna, že jsme opět ve Florencii.“

Před nimi už je volněji. Poslední řady zástupů se vhnětly do chrámu, a jdou tedy zvolna za nimi, mladík uctivě podpíraje messer Lodovika, který se náhle rozpovídal. Má málokdy příležitost s někým rozprávět. Rodina nyní žije velmi osaměle. A ostatně by nebylo důstojné, aby o sobě hovořil s každým. Ještě před pěti lety Lodovico Buonarroti-Simoni byl členem poradního sboru signorie, mezi dvanácti muži Collegia Buonomini, ale pak musil odejít jako podesta do Chiusi a Caprese. Bylo to sice v dobré tradici rodiny, neboť už jeho otec byl podestou v Caprese, ale tradice se dnes málokdy dobře zaplatí. A je těžko ze skrovného výnosu kanceláře platit ještě druhé úředníky, sluhy, udržovat domácnost, koně, dobré šatstvo – – – Nyní se vrátil s manželkou Monou Franceskou di Neri

di Miniato del Sera a pak se svými dvěma syny, Lionardem a s tříletým Michelangelem. Florencie však už zapoměla na člena Collegia Buonomini. Podesta z Capresy není ničím ve Florencii. Bydlí tedy společně s rodinou bratra Franceska na malém statečku v Settignanu, výtěžek bratrovy směnárny na Orsanmichele sotva stačí na dvojí domácnost, nehledě k tomu, že bratr, stále zlostnější, zvykl si již příliš mnoho hovořit do vedení jeho, Lodovikovy rodiny – – – A Mona Francesca není zdráva. Ztratila mléko po Lionardovi, a když se narodil synáček Michelangelo, nemohla ho ani kojit. Marně radili jíst hodně salátu, mandlí, oříšků, mléčných polévek a pak oné zvláštní směsi z mladých piniových jader, bílé kaše a hustého černého vína. Nic to nepomáhalo a k maličkému Michelangelovi bylo nutno vzít v Caprese kojnou, ženu jednoho kameníka – – – je to chyba! Dítě s mateřským mlékem saje do sebe vlastnosti matčiny, toť jisto, a Mona Francesca je příkladná žena. Synek Leonardo nemá příliš dobrý horoskop, jsou v něm znamení dosti nepříznivá a posléze i mor. Ale dítě Michelangelo se narodilo po druhé hodině s půlnoci pod velmi zvláštním seskupením hvězd: sdružený Merkur a Venuše byly právě pod vládou Jupitera. To znamená velké věci. A přece nemohl být živen mateřským mlékem, chyba, velká chyba! Mona Francesca není zdráva a messer Buonarroto-Simoni má s ní velké starosti, neboť by chtěl mít hodně dětí, jak to čest rodu vyžaduje, a bylo by trpké pomyslet, že Mona Francesca, teprve dvaadvacetiletá, snad mu již žádné nedá. Babička, moudrá Mona Lessandra, sice tvrdí, že se to ještě upraví, ale jistě to není – – –

U vchodu do chrámu se rozloučili, neboť Leonardo chtěl ještě pozdravit svého příznivce sera Bandini da Baroncelli, ale protože ví, že messer Buonarroto opovrhne politickými názory Bandiniho, nechce to před ním říci. Používá náhlého zmatku u vchodu, aby se rychle rozloučil. Lodovico se ještě za ním ohlíží. Povzdychne si. Takový úslušný, rozumný a dobře vychovaný mladík, a přece pranic nedbá o svoji budoucnost! Patří sice mezi nejlepší žáky mistra Verocchia a jeho poslední obraz Zvěstování, nedávno přenesený

z kostela San Bartolommeo Monte Uliveto, jest sice pěkná práce, čistá práce, ba i zbožná práce, ale co je to platné, je to přece jen malíř - - -

Messer Buonarroti hledí za ním takřka soucitně. Jaký by to byl obratný notář, kdyby následoval tradice své výborné rodiny, rodiny da Vinci, která dala již Florencii tolik dobrých notářů! Je opravdu s podivením, že jeho otec, ser Piero da Vinci, mu dovolil vstoupit do dílny malířské. Ovšem, jde pouze o levobočka - - -

Messer Buonarroti-Simoni se vtlačil do přeplněného chrámu a jeho důstojná tvář se stala ještě vznešenější a slavnostnější. Ne, žádný jeho syn nebude učněm řemesla větroplachů a žádný z nich nebude jísti nejistý chléb umění! Bratr Francesco nemá děti, nemá komu odkázat svoji dobrou směnárnu na Orsanmichele. Směnárníky budou a bankéři! Žádný z nich nebude se jednou se svým štětcem či dlátem plahočit po knížecích dvorech či klášteřích, které platí pomalu a špatně. Ostatně nemá a nebude mít levobočky! Mona Lessandra, moudrá babička, ho ujistila, že se to jistě ještě upraví - - -

Leonardo da Vinci! Je ho škoda. Uctivý, úslužný, rozšafný mladík, trochu mluvka, který si vymýšlí všelijaké prapodivné vynálezy na přenesení kostelů, vyzdvižení mostů a překládání řečišť, ale jest z dobré rodiny notářské a jistě například nad spletitými akty takového kláštera S. Annunziata by dostal brzo rozum. Pochybná čest umělcova! Vladař Lorenzo Medicejský sice před rokem koupil od Verocchia sochu Davida pro palác signorie a modelem byl zde právě Leonardo, ale Buonarroti se při této myšlence až otrásl. Hrozo pomyslit! Kdyby tak jednou některý jeho syn stál v Palazzo Vecchio jako naháč, právě v tom slavném Palazzo Vecchio, kam on, Buonarroti-Simoni, vstupoval jen za břeskného hlaholu trumpet jako člen sboru dvanácti - - -

Kardinál Rafael Riario hlásá evangelium

Kardinál Rafael Riario, oblečen v těžká bohoslužebná roucha a pobledlý chladem sakristie, byl již připraven. Není ještě ani dvacetiletý, ale zdá se starší ve zlatě ornátu a jeho perlovém krumplování. Také příšeří sakristie, řídce rozptylované okny a světly svíček, mládí nepřidá. Vedle něho stojí, rovněž už oblečen pro oltář, kanovník Antonio Maffei, velmi tučný, neboť prebenda je výnosná, takže lidská křehkost je často uváděna ve velká pokušení, a kanovník Maffei, který rád spoléhá na milosrdenství boží, podléhá těmto pokušením někdy tolik, že o některých jeho příhodách pochybovaly dobré kmotry z celé čtvrti, zda nejsou vymyšleny bystrým duchem messer Boccaccia a zda se staly opravdu. Tučnému tělu se však těžko zápasí s pokušeními, toť vše. Nyní stojí těsně u kardinála a uctivě mu cosi sděluje šeptavým hlasem, poněkud syčícím, to jednak chladem místnosti, jednak přitlumením masitou dlaní. Zdá se, že mladý kardinál neslyší. Utkvělým pohledem se dívá na velký, silně zlacený předmět, ležící před ním na mramorovém stole. Světlo svíček se rozehrálo po této zlaté kouli, ale tak, jako by rozšklebilo její vydutí. Je to věc posvátná, ale náhle jako by se kolem ní rozprostřel pach jakési přičmoudliny, něco nečistého, kalného, a její otvor je pln obludnosti. Kardinál od ní nemůže odtrhnout pohled, a není to pohled laskající, spíše úzkostný a nejistý.

Je to kadidelnice.

Až mu ji podají, okouří oltář, a jako by už nyní cítil mdlou chuť kadidla. I bude mu odňata a odnesena a s ní půjde průvod svč. Bude to slavná mše, mše kardinálská. A pak – – –

Pak bude přinesena až k evangeliu.

Kanovník Antonio Maffei jest do všeho zasvěcen.

Zlatá a těžká, leží zde jako hvězda spadlá na mramor. Z kterého okruží nebes? Stojí archanděl na pravici oltáře božího s kadidelnicí v ruce – – – Stetit Angelus juxta aram templi, habens thuribulum

aureum in manu sua – – – Zde leží chladná a cizí, a všechny vůně, které kdy vydala k oslavě boží, měly by zde ležet s ní, těžce provonět její kov a spojit se se spálením čerstvých vonících zrn, aby hustý oblak vonného dýmu stoupal rovně a slavnostně, a ne snad se plazil při zemi, pod okrajem oltářní desky – Zlatá, chladná, cizí. Po okouření oltáře se on sám postaví zpřímá a diákon, kanovník Maffei, okouří též jeho, v oblacích kadidla bude stát kněz, který svým slovem a nevýslovnou mocí, jaká není ani andělům dána, vykoná ustavičnou oběť, promění chléb a víno v tělo a krev, v těchto rukou bude mít totéž tělo Spasitelovo, které, zmučené a rozdrásané, viselo na kříži, které bolestná Matka chovala na svém klíně, a v těchto rukou pozvedne kalich, plničký krve spasitelné, vylévané za naše viny a hříchy – – – Ale než se tak stane, bude hlášáno evangelium.

V rohu místnosti se pohybovaly bezhlasé, nezvučné stíny a ty jsou bílé. To jsou alumni a mezi nimi svítí zlato ornátu kanovníka Simona, subdiákona. Vše je připraveno. Kadidelnice i lidé. A přece váhá.

Tu kanovník Maffei zesílí hlas, neboť mu zřejmě kardinál neporozuměl. A tato novina je velmi důležitá. Antonio Maffei mrzutě pohlížel na pobledlou jinošskou tvář a jeho syčící hlas se vzedmul netrpělivostí. Snad přece k triumfu církve měl být vyvolen kardinál zkušenější, srdcem i duchem ucelený, a ne tento mladíček, jehož pohled je tak nepřítomný a jehož ústa neoplývají ani sliby, ani laskavostí. Tu, aby probudil jinocha pohříženého v myšlenky, zesílí svůj sykot a naráz oznámí novinu, už bez jásotu. Giuliano Medicejský přišel také. Neopustil bratra. Jsou tedy v pasti oba.

Teprve při vyslovení jména nepřítelova obrátil kardinál Rafael Riario tvář k mluvícímu a nezdálo se, že by byl touto zprávou zvlášť překvapen. Kanovník Maffei, svědek rozpaků arcibiskupa Salviatiho, se nad touto neúčastí zarazil, zřejmě pohoršen. Což mladý kardinál ani nedbal toho, že nejprve přišel pouze Lorenzo Medicejský a že arcibiskup Salviati si dlouho zlostně hryzal ret v marném přemýšlení? Kněz z Pisy, jehož tvrdá ruka dosud hnětla

vše podle přání Jeho Svatosti, náhle zakolísal, byť na sobě nesl požehnání veleknězovo. Věc se nedařila, nebylo to tak lehké, jak se domnívali. Kondotiér Giovanbattista de Montesecco, jemuž bylo svěřeno vojenské vedení, obětoval věčnou spásu, zradiv zájmy Svatého otce i církve, a tajně v noci uprchl ze služeb papežských. Stařec Jacopo de Pazzi, zdá se, není schopen zvládnout velení nejen svého lidu, ale i papežských vojáků, které mu bylo narychlo přidáno. Rozestavil je, jako by šlo o bitvu v poli, ač Montesecco opatrně vybral pouze muže zkušené bojů v ulicích. Nemá jejich důvěru. Posmívali se mu, když projel jejich řadami ve svém starodávném krunýři. Proč jen mi Svatý otec nechtěl dát s sebou Malatestu, zbytečně marnícího čas u Ostie? Roberto Malatesta, který dovedl tasit dýku na vlastního otce Sigismonda, by se nikdy nezdráhal býti přítomen mši kardinálské. Giovanbattista de Montesecco uprchl, stařec Jacopo patrně na svůj úkol nestačí a Pazziové jsou příliš exaltovaní, schází jim rozvaha a opatrnost, vždy tak nutná pro papežské plány. Tasit dýku – – – to už je poslední slovo hry, to umí každý najatý vrah za několik zlatých scudů. Důležitější je vždy příprava a předehra. A Giuliano Medicejský nepřišel! Trnitá je cesta ke kardinálskému klobouku a kněžský stůl v Pise je chudý. Není peněz na kardinálskou taxu. Ale bude-li Papežskému státu dána v područí celá Itálie, budou-li vyhubeni Medicejští, největší nepřátelé tohoto plánu, nepůjde už jen o kardinálský klobouk. Což Roderigo Borgia své místo kardinála kancléře chce držet stále? On, Španěl? V této chvíli bezradnosti pomohl opět Francesco Pazzi. Jak ten mladík dovede nenávidět! A právě Giuliana nenávidí víc než Lorenza, ano, Giuliana, hovoří se cosi o krásné Primaveře Ruccellai, v Pise se člověk dozví mnohé, a kolikrát už čistě osobní, lidská causa se svezla s velkou věcí boží!

Francesco si věděl rady. I vlácel svého přítele Giacomu Pazzi, objímaje ho a líbaje v této sakristii a zapřísahaje ho jejich vzájemnou láskou, ač v Pise se vypráví, že Pierpaolo Boscoli má na něho větší vliv. Ale poslechl. A tak Giacomo Pazzi, zmítán svou nevěrou, srdce rozervané a ohryzávané hadími zuby bludu, nevěřící v člověčenství

Kristovo, byl narychlo vyslán, aby přivedl do chrámu Giuliana Medicejského. Ten, který odepřel bratrovi, přivolil nepříteli. Naléhání Lorenzovo a jeho láska nesvedly zde nic, ale několik rozpačitých slov Giacoma nevěrce způsobilo tento obrat. Neboť Giuliano pravil: „Kdyby byl pro mne přišel některý z těch tvých, kteří ráno byli na mši, nešel bych. Jejich horlivé modlitby jsou mi příliš podezřelé. A jak se modlili! Ale že jsi přišel ty, který nevěříš a nebyl jsi na jitřní, mám záruku a půjdu.“ Přišel. Jsou v pasti oba.

Kanovník Maffei si spokojeně tučnou rukou pohladil tvář. O tom všem mladý kardinál patrně neví. Hlas kanovníkův už nesyčí, ale stal se úlisně sladkým a vtíravým.

„Bylo by dobře nezapomínat na Giacoma Pazzi, je to nešťastný a svedený mladík, kterého by moudré kněžské slovo jistě vysvobodilo z jeho trápení. Neboť on není zlý a v bídě své duše prahne po pravdě boží. Nezapomínejme na Giacoma Pazzi!“ – – – Kardinál mlčí. A kanovník Maffei pokračuje: „Jediné pravé slovo by ho zachránilo, a hlavně příklad víry.“ Tu se mu zdá, že řekl příliš mnoho, a proto rychle dodá: „Myslím příklad světců. Vezmu si ho sám na starost. Je nutno s ním zacházet jako s člověkem velmi nemocným. Je to muž zmučený svou nevěrou. Čeká, vím, že čeká. Na nějaký zázrak, na něco, co by ho osvítilo a proměnilo. Ví, že musí v něco věřit. Rád by věřil v Boha. Nezapomínejme na Giacoma Pazzi!“ – Kardinál stále mlčí a ruce má sepjaty. Stojí s očima zavřenými a jeho rty se lehce pohybují. Říká modlitbu před mší?

Pak jasně zazněl zvonek sakristie, jejíž dveře byly již široce rozevřené. Zaduněly jak potopa vod varhany a lid se pozvedl. Ve slavném průvodu, podle řádu seřazeném, přistupuje Rafael Riario k oltáři plnému světél. Jde s hlavou skloněnou, vážně a pln vznešenosti, cítí žhavý dech přeplněného chrámu, napjaté očekávání, tisíce pohledů na své postavě, duše, které se otevrou jak kalichy na jeho kněžský pokyn, jde, vnímá a odmítá, jeho krok je zvlášť pevný, kdepak asi klečí Medicejští, a kolem nich samé řízy filozofů, pak sváteční šat Pazziů, varhany duní, ach! duní příliš, jejich hlas se rozbíjí o klenbu a stěny a vrací se, v neskonale

velebnosti zní stará píseň, muži, ženy, snad tisíce hlav, vše se křížuje, květiny voní bolestně prudce a tolik, tolik světél, světél a zlata, triumfální cesta, kříž, lidé, lidé jsou všude, těsně namačkání do chrámu, vzednutí podél stěn, kolik je asi mezi nimi mých vojáků, nové blesky světél padají, to od zlata oltáře, ještě několik kroků, tolik, tolik sepjatých rukou, a již znovu se vzdula bouře varhan a oněměl dav.

„In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.“ Jaká úleva! Jak je psáno v Rubrikách? Jakmile toto bylo vysloveno, nic už nesmí poutat tvoji pozornost, neboť sloužíš a obětuješ, žádný pohled mimo, nic, nic než svatý úkon.

„Introibo ad altare Dei – –“ Přistoupím k oltáři božímu – Vedle něho ševelí hlas kanovníka Maffei. Temně, jakoby z velkých dálek, doznívá neklid zástupů. Rafael Riario mluví:

„Judica me Deus et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo et doloso erue me –“ Sud’ mne, Bože, a rozhodni při mou proti lidu bezbožnému, od člověka nepravého a lstivého vysvobod’ mne – – –

Klenba chrámová zůstala klidná. Jest zčernalá staletími. Rozlévají se po ní proudy tónů varhan a padají na tísňící se lid, který čeká na rozsouzení pře a vysvobození od člověka nepravého a lstivého. Útěcho má, Bože, zastři mne před hroznými útoky zlých mocností, a kdyby se brány pekelné otevřely, brána chrámová zůstane pevná. Nejsem ještě ani dvacetiletý, a již takové břemeno bylo na mne vloženo. Jsem sůl země. Quare tristis es anima mea et quare conturbas me – Proč se rmoutíš, duše má, a proč mne znepokojuješ? Toť otázka děsivá a plná nadpřirozeného tajemství, a já v ní slyším pláč celé své trýzně, muka, při nichž bych chroptěl hrůzou, otázka nejbolestnější, kterou se domáhám toho, abych nezapomněl, že čas bude jednou naplněn a já, naprosto sám, zcela sám, budu musit spočítat všechny své zbabělosti, muka a tesknoty. Jako peníz měděný, hozený do zlata roztaveného, jsem nyní u stupňů tvého oltáře, Pane – – –

„Doufej v Boha, neboť budu jej oslavovati –,“ lhostejně ševlí tučný hlas kanovníka Maffei předepsanou odpovědí. Je to příliš úděsné, než aby kardinál se nezachvěl. Ví, že má doufati v Boha. Ale ví také, jak ho bude kanovník Maffei na jeho rozkaz zakrátko oslavovati – – – Pak vyšel Riario po stupních a zlato jeho roucha zazářilo odrazy světla. A líbaje oltář, modlí se o prominutí hříchů pro zásluhy svatých, jichž ostatky jsou uloženy v tomto kameni. Kdo jest patronem Florencie? Svatý Jan Křtitel, který vydal svědectví o Světle. Kdo jsou patronové rodu medicejského? Svatí mučedníci Kosma a Damián.

V té chvíli byla přinesena kadidelnice. Těžká, zlatá, chladná a cizí. Stoupá hustý, mdle vonící oblak dýmu. Kardinál Riario okuřuje oltář.

Introit. Kyrie. Orace. Sám se děsí svého klidu. Tak mu to bylo řečeno v Římě: Triumf církve. Zkáza medicejského ghibellinství. Chvilé se blíží rychle a nezadržitelně. Zdalipak se Medicejští modlí? A ostatně, lze jim přát smrt krásnější a vznešenější? A přece jeho ruce se chvějí. Marně se snaží toto chvění ovládnout, říká svaté texty a chvěje se. Ale jeho tvář zpřísněla a zkameněla. Rty se pohybují pomalu, říká vše vážně a slavnostně. Ne, nemyslit, nemyslit na nic jiného než na obřad, tak je nařízeno v Rubrikách. Nyní subdiákon Simon čte lekci, je feria postní a čte se z Daniele proroka.

„Nyní tedy vyslyš, Bože náš, modlitbu služebníka svého a prosby jeho a ukaž tvář svou nad svatyní – – –“

Ano, tak se modlil svatý prorok v postech, žínici a v popelu za doby pokoření svého lidu za vlády Dária krále z rodu médského. Dozněl hlas Šimonův, hluboký, podivný hlas. A kanovník Maffei již se domodlil svou modlitbu k hlásání evangelia a klečí se svatou knihou v ruce, prose: Račiz požehnati – – –

A v té chvíli kardinál Riario zbledl. Zbledl tak, že sám cítil svou bledost jako mrazivý poprašek na své tváři. Ledová ruka ho pojednou pohladila a setřela mu krev z tváře. Ví, že nyní má požehnat a promluvit, ale jeho hrdlo je sevřeno strašlivým tlakem a jazyk sám je kus ledu, neohebný a vychladlý. Cítí na sobě udivený

pohled kanovníkův, chce zvednout ruku, ale nemůže, jeho ruka jako by pojednou zmrtvěla, mráz, chlad a led, jistě i tato ruka jest nyní tak bledá jako jeho tvář, kdyby mu byla pozdvižena, tedy tak, jako se zvedá ruka mrtvého muže a opět upustí, není to již jeho ruka, je to ruka někoho jiného, cizího, bledost se nyní jistě rozlévá po celém jeho těle, ale nechvěje se, zkameněl a ustydl. Přitom ostře vnímá vše, vše kolem, skloněný zástup, světla a zlato, dým kadidelnice, ví, že nyní má říci k diákonu připravenému k zvěstování evangelia: Dominus sit in corde tuo – – – Pán buď v srdci tvém a na rtech tvých, abys důstojně a náležitě zvěstoval – – – Ví, že to má říci, a nemůže, rty maje sevřeny ne křečí, ale mrazem, rty chladné a mrtvolné, rty bledé a bezkrevné, ostrý úsměšek kanovníka Maffei, který se patrně o něm domnívá, že má strach, ale není to strach, není to hrůza, je to víc, je to mráz, chlad a led, proč je takové hluboké ticho v celém chrámu, proč mlčí všichni ti lidé, jak je možno, aby tolik set lidí pohromadě bylo tak nápadně a děsivě tichých, ledová ruka stále stírá krev z mé tváře, ostrým nehtem protrhla mé cévy, a ty jsou duté a prázdné, není ve mně krve –

Kanovník vstal, nedočkav se požehnání. Již kráčí číst evangelium a těžko oddechuje po předchozí námaze pokleknutí tak marného. Jest na kardinálovi, aby se obrátil ke čtoucímu. Opíraje se bokem o oltář, snaží se tak učiniti. A jeho pohled utkvěl na svatostánku. Jeho zlato jako by ani nebylo slito rukou lidskou, tak slunečně zářilo, až byl oslepen. A u něho chlad, děsivý a temný chlad. Bledost navždy.

„Sequentia sancti evangelii – – –“ Jasně a syčivě zazněl hlas kanovníka Maffei.

První vykřikly ženy.

Ostrý a ječivý jejich křik se rozletěl k vysoké klenbě, roztříštil se tam prudkým nárazem a padal opět dolů. Jemu odpovědělo temné zadunění zmítaných mužských hlasů, a pak vše propuklo v burácející vřavu. Neboť Francesco Pazzi vlčím pohybem vskočiv na Giuliana Medicejského, jednou rukou mu rve hrdlo a druhou ho bodá tasenou dýkou, bodá rychle a bleskově, zatímco Bandini srazil

Lorenza, jehož ruce jsou rázem sevřeny v kleštích dlaní Salviatiho. I tasili muži v chrámu připravení a odhalili své papežské odznaky, vrhajíce se blíže ke kněžišti a bijíce meči kolem sebe. Bylo udeřeno na zvony a divoký řev naplnil chrám. Lidé, vzpřímeni k modlitbám, mají nyní oči šilenců. Vše jest zhněteno v jedinou beztvárnou hmotu, která se dme a vrhá proti stěnám, jako by měly být rozbořeny zdi chrámu a kameny napadat na vítěze i poražené. Francesco Pazzi, jehož údy jsou spleteny s Giulianovými, bodá tak zběsile, že bodá i sebe, již dvakrát krvácí ze svého napjatého stehna, a necítí bolest. Lorenzo vzepětím ramen setřásl útočníky a vrhá se na pomoc bratrovi. Ale Salviati ho rve nazpět a Bandiniho dýka by ho byla již několikrát zasáhla, kdyby přátelé Medicejského, filozofové, nevtěsnali se mezi oba. A zachytivše Lorenza, táhnou ho do bezpečí za vrata sakristie. V chrámu hřmí řev, a je to řev krve. Již několik mužů s papežskými znameními jest rozdrceno pod nohama ostatních. Kněžstvo u oltáře obklopilo Riaria, který jest bledý, a bledý navždy. Kanovník Simon se křečovitě zachytává Maffeie. „Mše – – – mše – – –“, šeptá a jeho oči třestí. Maffei se snaží vypadat chladně. „Si, sacerdote celebrante, violetur Missa ante canonem, dimittatur Missa –,“ odpovídá a znepokojeně pohlíží do běsnícího davu. Ne, mělo to být učiněno lépe – – – Svatý otec měl poslat jiného muže než tohoto kardinála – – – Jediným mužem jest zde Salviati.

Kněz z Pisy vztyčuje ruku obtíženou prsteny a ukazuje za prchajícím Lorenzem. Jeho pergamenová žlutá tvář je děsná. Je na ní zkáza. Je na ní smrt. Je na ní zoufalství. Jeho ostrý pohled je pln hrůzy. Vidí hlavy papežských vojáků ve vlnobití davů. Lid je rdousí, rve, rozbíjí o kamení sloupů, o hrany dubových lavic, o rohy oltářů. Také těžké svícny jsou zbraněmi a v rozvášněných rukou se míhají jako blesky. Francesco Pazzi, všecek potřísněn krví, zvedá se od mrtvoly Giulianovy, a marně. S třeskotem zapadla za Lorenzem těžká vrata sakristie. Uprchl. I vydrali se Salviati s Franceskem z chrámu a viděli na náměstí nový obraz zpusťování. Neboť Jacopo stařec vysoko vztyčený v sedle a s mečem taseným marně rozněcuje lid k útoku. Zdá se, že i jeho vlastní lidé si více cení života než

žoldu. Kůň třestí pod deštěm kamení a padá. Stařec se vztyčuje a jeho meč je zlomen. Užasle se rozhlíží, jako by nechápal. U S. Croce se bijí zuřivě a sverepě. Papežské řady vzdorují uměním válečným, ale lid udeřil ještě mnohokrát, až se mu podařilo zakousnout se do těchto řad a rozkolísat je. Přes Ponte S. Trinita se valí barvíři florentští, dav naježený vztyčenými zbraněmi a hulákaje slávu Medicejským drtí zálohy nepřítele, který nemá velení. Od Ponte Vecchio přibíhá cech valchářů a jejich těžké palice duní, cech řeznický, lesklý širočinami, rozmáchnutými i k dobíjení raněných, cech soukeníků, chasníci zlatničtí i provazničtí s tasenými noži a dýkami. Celá Florencie povstává v krvi a za hlaholu zvonů. Zbraněmi jsou dýky, hole, kamení, meče. Od Oltrarna se ženou písaři, znalí nejdivočejších rvaček, a krunýře papežských vojáků praskají pod těžkými údery kladiv a ostrých lopat. Již je lépe strhnout ze svého kabátce znamení římské a ve spleti ulic a uliček zvolit si tu nejtemnější pro přečkání bouře a hněvu.

Ale na náměstí della Signoria stojí, dosud seřazeni v pevný čtverec, papežští Liguřané, nejstatečnější oddíl gard, připraveni v boj muže proti muži. Stojí nehnuté, protože dosud bez rozkazu, stojí uprostřed vraždění a hledí tvrdě, se zuby zaťatými, zbraně napříměny v napjatých rukou. K nim se vrhá Salviati. Poslední zoufalý pokus. Šílený pokus. Neboť kardinál Rafael Riario, nejmilejší Jeho Svatosti, byl již uvržen do vězení s tváří mrtvolně bledou a zbaven roucha bohoslužebného, které bylo z něho bez modliteb strháno.

Poslední zoufalý pokus. Neboť stařec Jacopo, hlava rodu, byl chycen na útěku v bráně San Niccolo, první Pazzi, který chtěl uprchnout z města. I sevřeli mu ruce provazy a odvedli ho do vězení, aby tam čekal kata. Arcibiskup Salviati se staví v čelo ligurského čtverce. Tento kněz ovládá řeč válečnou. Několik povelů, a ligurské řady se hnuly. Černé přilby, zalité sluncem. Nový povel a mávnutí ruky obtížené prsteny. A ligurské řady ženou útokem na palác signorie. Salviati v čele. Největší řez se strhla na schodišti. Neboť palácová stráž a signoři, kteří po dobu svého úřadování

nesměli opustit budovu, sestupují nyní, schod za schodem, dolů a hroty jejich mečů se břitce proplétají mezi ligurskými kopími, která řidnou a s třeskotem padají k zemi. Ale papežští, napřáhnuvše kopí zadních řad na ramena a pod paže předních, postupují v krátkých vlnách a ozbrojenci signorie klesají s rozřátými hrdly. Liguřané jsou již na posledním ohybu schodiště. Salviati v čele. Tu se znovu vychrlil proti nim shluk palácové stráže a těžké dubové lavice, písařské pulpity a kovové tepané stolky signorů se řítí s dunivým lomozem na hlavy postupujících. Zakolísali. Zakousnut do pažení zábradlí ve smrtelném zápase, s tělem, které jako by bylo přelomeno, upustil praporečník papežskou korouhev a jeho vyceněné zuby vydaly s kletbou i poslední vzdech. Vrší se řady pobíjených. Těžko se zápasí kopím a dýkou v ohybech schodiště pod deštěm dubových trámů. A přece se nevzdávají. Podoben ještěru, který naježil své ostré šupiny, plazí se proud v černých přilbách, za mužem muž, těsně podél zábradlí, tvrdě a s úpornou vzteklostí. Noha arcibiskupova klouže v krvi, a té je mnoho. I jeho ruce jsou již zakrvácené a několik prstenů bylo již z nich sedřeno. Jeho hlas je suchý a pevný. Rozkázal, a muž, příkrčiv se pod hromadou shozených pulpitů a lavic, vyňal křesadlo. Neboť z pultů vypadlo mnoho písařských svíček z dobrého vosku a s knoty suchými. Muž, dbalý rozkazů, zapaluje nyní jejich svazky a klade je pod vyschlá, vedry vypražená trámová. Rozmachem kopí roztříštil Liguřan meč, jehož hrot nadarmo sjel po hlavě žhářově. Pak nový náraz, pod nímž schodiště zapraskalo a jako by se sesulo. Zhroutila se vrata paláce, vyvrácená z veřejí, a marný byl již další odpor. V průlomů vrat a s mečem okrvavělým, pln nesmiřitelnosti, vztyčil se mezi svým zbrojným lidem Lorenzo Medicejský a napadl ustupující.

Zanecháváje své, propletl se Salviati zápasícími, a ač několik rukou chňaplo po jeho hrdle, přece vždy uskočil a byl jat až na nároží, poznán těmi, kteří právě vlekli Francesca. A protože kat byl tou dobou zaměstnán ve vězení, kde dodýchával stařec Jacopo de Pazzi, s křikem rozhodnuto použít za popravní místo okna paláce

signorie. Tam je přiváděli oba tak, jak byli spolu v noci přijeli z Říma, a ruka smrti ležela na jejich tvářích. Francesco šel těžce, pobodán vlastními ranami a takřka nahý, neboť dlouho se bránil a cáry šatstva zůstaly v rukou těch, kteří ho vlekli ulicí. Šel a šel, pouze tiše sténaje a pohlížeje strnule na kněze z Pisy, který ho podpíral a jehož žlutá pergamenová tvář byla ztvrdlá zoufalstvím a zklamáním. Bylo jim překročit na schodišti mnohá mrtvá těla a tváře zabitých byly většinou obráceny vzhůru. Nebylo možno, aby se tomuto pohledu vyhnuli ti, kteří šli na smrt. Tak viděli přerůzné způsoby umírání, ale jim byl určen pouze jediný.

Okna florentské signorie.

Podivná cesta ke kardinálskému plášti, podivná odměna za služby Jeho Svatosti, podivná taxa za kardinálský klobouk! Roderigo Borgia, který je Španěl, asi bude své místo kardinála kancléře církve držet nadále. Vzdechání Franceskovo, jemuž se znovu vylila krev z úst, ozvalo se až u jeho prsou, neboť zavrával ten, který se prudce bodal vlastní zbraní a jehož rány se každým krokem více rozbolely. Pak oba stáli již u oken narychlo rozevřených a mnohé ruce se chápaly jejich kolen. Tehdy se Salviati naposled vztyčil. Vztyčil se tak jako minulé noci v třmenech svého bělouše, kdy poprvé viděli Florencii v měsíčním světle, vztyčil se, pln moci svého úřadu, a jeho zachmuřená vznešená tvář náhle zaplála. A obraceje se k tomu, který chroptěl na jeho prsou, pravil hlasem pevným a velebným:

„Lituješ všech svých hříchů vědomých i nevědomých, všeho, čím jsi urážel našeho Pána, všeho, čím jsi se kdy provinil proti Bohu?“

Francesco, maje ústa plná krve a nemoha promluvit, pokývl pokorně hlavou a snažil se pozvednout zlomenou ruku k čelu, prsům a rameni. A tu Salviati, znovu zvýšiv hlas, slavně nad ním učinil znamení kříže, řka:

„Ego, facultate mihi ab Apostolica Sede tributa, indulgentiam plenariam et remissionem omnium peccatorum tibi concedo. Ergo, ego te absolvo... in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.“

Ti, kteří stáli už s provazy připravenými, poklekli a spojili své hlasy ve společnou modlitbu. Pomodlivše se, chopili se pak obou. Okna florentské signorie.

Město se jen zvolna uklidňovalo. Mrtvola Giulianova byla přenesena do jiného kostela. A pláč Lorenzův nad bratrem se těžce sesouval do útěch filozofů. Angelo Poliziano už nedokončí svou báseň o turnaji Venušina syna Amora s chladným Giulianem. Erós, říká božský Plotinus, jedno ze čtyř stupňů šílenství. A na konci všeho poslední slovo: tajemství –

Arcibiskup z Pisy visel na oknech florentské signorie a závanem větru se jeho tělo vždy dotklo těla věrného Franceska a jeho ruka, dlaní od stehen otočená, ruky věrného Franceska. Byl všemu konec, říkají jeho oči, velmi rozevřené. Byl všemu konec již toho dne, kdy jsme vyjeli z Říma, byl konec již té noci, kdy světlo měsíce sletělo z mračen náhle jako bílý meč, rozťalo tmou a my viděli Florencii plnou nočního jara. Byl už dávno všemu konec, říkají jeho oči, vidoucí teprve nyní dál, než jsou plány papežské.

Je všemu konec. Jacopo stařec, hlava rodu, ležel vychladlý ve sklepení a kat, vykonav na něm svůj úřad, pomalu se odebral na náměstí, kde čekal lid na popravu Giacomu de Pazzi. Ale byla to ošklivá podívaná, rozprchl se lid a také vznešení členové signorie odešli ze svého vyhrazeného místa, neboť než začal kat Giacomo rdousit, volal tento nevěrec d'ábla. Ne pro svoje vysvobození z rukou katových, ne pro záchranu života, ale volal ho rozjásaně, jako by vzýval mocnost posléze nalezenou, jako by se byl posléze našel – – – Jako by volal zjevení a zázrak, jehož se mu přece jen dostalo, tak volal d'ábla v hodince smrti, jako jiný volá Boha, volal ho radostně a vděčně, jásaje v kletbách tak strašných, že rychle kat mu umným pohybem ruky stiskl hrdlo, které Giacomo ochotně nastavil, neboť musil v něco věřit, a nemoha věřit v člověčenství Kristovo, uvěřil v sílu opovrhující, uvěřil v d'ábla.

Už nemohl Salviati splnit svůj slib, že světlem pravdy svaté víry rozptýlí jeho blud, nemohl, a nemohl také už ani oznámit Jeho Svatosti, jak nyní vypadají okna florentské signorie. Neboť jeho jazyk byl již černý, zpuchlý a plný much.

Smrt kráčí deštěm

Toliko Bandini prchl. Štván hrůzou, provlekl se za obecného zmatku branou a prchal, zanechávaje za sebou své sbírky, nádherný dům a nádherné ženy, své chrty, zlato a svého Seneku, jehož kniha *De tranquillitate animi* ležela nedočtena na podstavci pokrytém prošíváním hedvábím. Tak četl, oblečen v jemná roucha a hladě si pěstěnou rukou navoněný vous, ještě večer před odchodem na neblahou poradu Pazziů, a tenkrát ho zamrazila předtucha neštěstí, které již tehdy sedělo s nimi u poradního stolu, upíjelo jejich trpké víno, to ledabylé víno bankéřské, a tehdy si svůj závan hrůzy nedovedl nijak vysvětlit a nemyslel na to dál. „Jestliže ti někdo i hrdlo stiskne – – –“ Přece jest tedy nutno věřit předtuchám a znamením, jak tomu učil starý mistr Pagnolo, a on se tomu vždy jen shovívavě usmíval! Bandini prchal, zanechávaje za sebou mrtvolu zchvácených koní, prchal a zastavil se až v Benátkách. Avšak tam se rozpomenul na své turecké banky, plné zlata, a odplul.

Cařihrad. Ale když o něm došla první zpráva od františkánských mnichů, kteří pečlivě u každé lodi zapisovali křesťany, Republika florentská požádala sultána Mohameda o vydání uprchlíka. Měl pak sultán, zhoubce Byzance, v ošklivosti všelikou zradu a nenáviděl hlavně zbabělost, která jest stále na útěku. Kromě toho by nebylo moudré rozhněvat si Florencii, nepřítele toho papeže, proti němuž chystal novou válku, a jako navždy bylo rozbito Císařství byzantské, tak doufal navždy rozbít a zničit sílu papežskou. Proč pro nevěřícího psa, který prchá pro zradu, má si rozhněvat někoho, kdo mu bude možná k užítku? Mohamed posílal posly právě do Rimini, Milána a Benátek a věděl proč. Nebylo by špatné se zavděčit i Florencii. A byl tedy v noci jat a spoután Bandini da Baroncelli a pod silnou stráží na dně turecké lodi vezen zpět k italským břehům.

Florence byla zatím trestána strašnými lijáky. Pršelo nepřetržitě, všechny průduchy nebeské se otevřely a potopa vod spadla na mokvající zemi. Mazlavá hlína se roztékala podél hniјících páchnoucích kanálů za městem a břehy Arna byly rozervány stoupáním hladiny, rozlévající se po úrodě, které nebylo požehnáno. Voda byla jak hltavé zvíře, požírající vše, co potkalo na své křivolaké cestě, a s břichem lesklým a stále se rozšiřujícím. Mrtvoly utopenců bobtnaly před branami a jejich oči, svinuté do sebe, byly jako oči leklých ryb. Voda byla trestem a otevřená nebesa chrtila stále nové a nové proudy. Obzor zastřený a odplouvající, zem bez hrází, vše rozbíhající se do nekonečna. Lidé se potáceli, již nyní mučení hladem, a voda, ač neměla tíže, byla přetěžká, hrbila ramena a lámala je. Padá neustále již čtrnáct dnů a čtrnáct nocí, i ropuchám je to mnoho a skryly se pod zdívm domů, u nohou lůžek milenců, v síních patricijských. Slunce roztálo v šedivých mlhách, není. Oblaka, těžká a stále nalitá, klesají níž a níže k zemi, odplavené a zapáchající rybinou. Chvílemi nebe se zdá žluté a opět zelenající na okrajích. Kéž by přišly dřívější strašlivé bouře, aby rozmetaly tato těžká mračna hněvu, ale marná jsou procesí se zplihlými korouhvemi, zhašenými svíčkami a rozmáčeným zpěvem modliteb padajících zpět v bahno země.

Nejhůře byli postiženi sedláci v okolí Percusiny. I přišli, pokryti blátem, a táhli s sebou ženy a děti, hlasitě hořekující nad odplavenými políčky řepy, obilí a jetele, nad utopenými stády, nad rozbořenými chýšemi. Ztrýzněné, vyhublé postavy plnily náměstí. Jejich tváře byly rozmoklé, beztvaré a barvy plesnivějšího mlčí. Avšak jejich pěsti se zvedly tvrdě a byl strach ze zástupů, že se vzbouří buď proti signorii, nebo proti Bohu.

A tenkrát kanovník Antonio Maffei si vzpomněl na Giacoma Pazzi. Což neřekl už tenkrát v sakristii kardinálovi Riariovi, že nezapomene na Giacoma? Vzpomněl si, ale jinak. Neboť tento nepřetržitý liják mohl být pouze mstou mrtvého, který rdoušen na popravišti, jásavým hlasem volal kletby a ďábla. Msta mrtvého je nyní nesmířitelná. Ve starých knihách je psáno, že taková msta se

zničí pouze týmiž prostředky, jichž sama používá. Kanovník Maffei věděl mnoho. On, který jasně dokázal svoji nevinu a zle se rozhořčil nad způsobem, jakým byl jeho svatý úřad zneužit při mši kardinálské, stával se důležitou osobou a jeho rady byly vyhledávány ne již pouze tetkami čtvrti a kmotrami sakristií. Mnoho mužů, zoufale hledících k olověnému nebi, přemýšlelo o tom, co nedávno vyprávěl. V Piacenze lichvář, vidoucí, že v hodince smrti musí opustit své zlato, strašlivě se rouhal Bohu a volal ďábla. Po jeho smrti se spustil dešť takřka tak ničivý, jako jest tento. Tvrdilo se, že neustane, dokud tělo lichvářovo nebude odňato posvěcené půdě v San Francesco a nebude hozeno vodám. Ač biskup se tomu ostře opřel, v noci odvážní lidé vykopali lichváře, vláčeli ulicemi a ponechali dlužníkům, aby byl potupen způsobem nejohavnějším. Pak byla mrtvola vystavena dešti a teprve potom, co z ní zbylo, prohnílé vodou, bylo hozeno do Pádu, a liják druhého dne ustal. Sedláci ponuře odcházeli ke svým ženám, ukrytým podél náměstí i ubytovaným v kostelních prostorách. Není třeba na všechno se vždycky dotazovat arcibiskupa.

Mrtvý Giacomo se mstí Florencii. A nebude záchrany, dokud se tato msta nezničí prostředky, jichž sama používá. Kanovník Maffei nic neradí, k ničemu neponouká, nic neosnuje. Ale ví mnoho. A není zpohanštělým platonikem, netvrdí, že Plato je Mojžíš mluvící řecky, není knězem filozofů jako mnozí jiní. Mluví prostě a srozumitelně. Mluví k lidu. A tu jedné noci vykopali mrtvolu Giacoma Pazzi, který nevěřil v Boha, a uspořádali průvod. Byla nesena pod proudy deště na holých prknech bez příkrovu a světél, otáčena ke čtyřem světovým stranám na každém zastavení, otáčena na všechny strany, kde dešť rval úrodu. V dlouhém průvodu se sunuly zástupy za touto věcí a voda, padající shůry, hnila neméně než voda již po zemi rozlitá. Nesli tělo podél všech bran, podél paláců a kostelů, v temném splývání noci a deště, až došli k Arnu, jehož břehy byly servány. A maličko setrvavše, aby to, co se černalo na prknech, mohlo do sebe vsáknout co nejvíce vody, vhodili pak vše do

vzkypěných vln Arna. Ráno dešť ustal. Děkovná procesí byla velmi slavná.

Leonardo Vinci to viděl. Sedí nyní, ponořen v myšlenky, svíraje hlavu oběma rukama, za vysokými okny je květen a ve vzduchu se rozlévají všechny jeho vůně, písně a polibky, a je zvláštní, že vůně, písně a polibky v květnu chutnají jinak než v dubnu či červnu, ale on na to nemyslí. V jeho náčrtníku je kresba oběšeného Bandiniho, při jehož popravě byl, skryt mezi ostatními. Nemohl jinak. Miloval ho více než jiné, a přece nemohl jinak. Musil si ho nakreslit, houpajícího se větrem, a ještě přesně popsat, jak byl oblečen: ohnivě žlutý baret, kabát z černého atlasu, černý podšíitý plášť – – – Nemohl jinak, nechápe to a nerozumí tomu. Tak chladně se nedíval dosud na nikoho jako na toho mrtvého, kterého tolik miloval, tak chladně a věčně, z celého přátelství zůstal pouze tento výkres, tyto rysy a křivky pokroucené, šílenou hrůzou a strachem stažené tváře – – – A srdce přitom sténá bolestnou křečí, až vše ustane ve velkém mlčení. Miloval Bandiniho a obdivoval se stylu jeho života. A pojednou vše zmizelo a kreslil ho tak chladně, věčně, pozorně a bez lásky, jako by kreslil tvář nějakého náhodného popraveného silničního lupiče – A miloval Giacomu de Pazzi, který byl nešťastný a krásný. Kolik nocí už probděl v rozpravách s Franceskem Rustici, Agnolem di Polo a s ostatními z dílny Verocchiovy, ale vždy nejvíce si rozuměl s Giacomem Pazzi, který říkal svým vášnivým horkým hlasem: I kdyby ten druhý se přede mnou náhle rozplynul, nikdy bych neuvěřil, že to byla pouhá halucinace, jistě bych mu něco říkal a trvalo by to dlouho, než bych si uvědomil svůj vlastní hlas, svá vyděšená slova k nikomu – – – Leonardo si stiskl spánky dlaněmi a zadíval se nikam dlouhým utkvělým pohledem. Vyprávím o sobě přeludům, a nejsou přede mnou, jsem to opět já. Mluvím k sobě, a nikdo mi neodpovídá. Čekám na sebe sama jako na cizího člověka.

Již brzo odjedu z Florencie. Lorenzo Medicejský posílá mě do Milána k vévodovi Lodovico Morovi. I psal jsem mu, co vše dovedu: postavit nejlehčí mosty, snadno přenosné, a přece velmi pevné, sestavit bombardéry vrhající oheň, udělat praky, jimž žádné

opevnění neodolá, vyměřit průplavy, zakládat točité cesty, které lze vést i pod řekami – – Milán. Ani slůvkem jsem se nezmínil o tom, že jsem malířem. Poznat. A přitom hrůza před neznámým. V dětství jsem měl sen, který se mi nyní neustále vrací. Procházel jsem mezi skalami, až jsem přišel k otvoru jeskyně, kam jsem se nachýlil, stíně si oči. Záhadné tvary, příšeří, barvy utvořené jen ovzduším. A řev sirnatých plamenů, násilně vyřázejících, ohnivé chřtány – Vstal, aby jinde pokračoval ve svých myšlenkách. Je mi dvacet sedm let. Ó spáči – říkám si –, proč nevytvoříš taková díla, která tě ještě po smrti učiní živým?

Šel Via Ghibellini, kde byl dům jeho otce, právního zástupce signorie. Proč pojede zrovna do Milána, proč ne Řím? Sixtus tam právě povolal mého přítele Perugina, aby společně s Botticellim a Signorellim vytvořili malby v kapli postavené jím ke cti neposkvrněného početí Panny Marie, v něž věří, a podle něho nazvané Sixtinskou? Perugino mne zve s sebou. Mohl bych jen malovat, malovat – – ale ne, nemohu, ještě nemohu, je třeba ještě mnohé vědět, mnohé vypátrat, zmučit ducha neustálým bádáním, umění bez poznání nemá smyslu, ale kdy poznám? Jsou také mrtvé myšlenky, které odnáší proud, jako odnesl pozůstatky mého drahého Giacoma, který prý věřil v ďábla. Věčný svod pádu! Pod kterým souhvězdím jsem narozen? S jakou pýchou tenkrát, když se to vše s Pazzi začalo, vyprávěl mi starý Buonarroti cestou na krvavou mši o svém děčku Michelangelovi, narozeném, když se Merkur sloučil s Venuší pod vládou Jupitera. To znamená velké věci, řekl tenkrát Buonarroti. Co jsou velké věci? Naleznu je v Miláně? Nalezl bych je v Římě? Ne, do Říma ne, papež Sixtus po zkáze Pazziů je hrozný ke každému, kdo přichází z Florencie, a v Římě se stále žije jak ve válečném táboře – –

V Římě se stále žilo jak ve válečném táboře. Stařec, rozrytý starostmi, se modlil a přemýšlel o nových válkách. Medicejský již propustil kardinála Rafaela Riaria, který se vrátil bledý, a tato bledost mu již zůstane navždy. Někdy se stává olivovou, někdy popelaví, ale vždy je zřejmá. Je jí poznamenan. Stařec Sixtus přijímá

jeho návrat ze žaláře v čele svatého kolegia. Zhryzán hněvem, ujedná spolek i s proklatcem neapolským, který příkrčen ve vysokém křesle sedává nahrbeně v sále svých nabalzamovaných obětí, jež sluhové v neděli převlékají do svátečních šatů, neboť i on světi den Páně. To mělo znamenat konec Florencie. A tu Lorenzo Medicejský sám, bez průvodu a bez zbraní, bez vyjednávačů, vstoupil do Neapole a vešel do sálu, kde číhal stařec. Celá Itálie se zachvěla, nic podobného nebylo dosud slýcháno mezi vladaři. A vyšel opět, maje mír s Neapolí podepsán. A tenkrát se rozletělo jeho pojmenování il Magnifico celou zemí a již není jinak nazýván. Ne, jsem už starý muž a dosud žádný z mých plánů se nezdařil – – – Druhá past byla lepší. Dohodl jsem se i se zrádci Benátčany a vypravil válku proti Ferrare, proti rodu d'Este. Kdo se zmocní Ferrary v těchto časech, je pánem Itálie. A tu Lorenzo opět opustil své sbírky a své hovory s platoniky, a než jsem se nadál, sjednal mír mezi Ferrarou a Benátkami. Ti vždy zrádní Benátčané a on, Medicejský! Svolal jsem sněm do Cremony proti Benátčanům a rozpoutal jsem válku, která je zničí navždy. Všichni moji spojenci vyrazili, shnilé město na vlnách neodolá takové přesile.

A toho dne, kdy stařec slyšel, že Lorenzo Magnifico, aby opět zmařil úsilí papežské rodiny o ovládnutí Itálie, svolal válčící strany k jednání do Bagnola a ony poslechly, toho dne Sixtus ulehl. Ne, nesmí to být – – – Nic se mi nedaří, všichni číhají na moji smrt, Benátčané jistě nařídí slavnostní karneval, jsem všemi opuštěn, všichni čekají na moji smrt, a zemru-li, rozpoutají se strašné síly v celém Římě – – –

Všichni čekali na jeho smrt. Jakmile probleskla zpráva, že papež umírá, těžkým krokem vešlo papežské vojsko do ulic. Girolamo Riario rychle káže zvednout padací most Andělského hradu a naplnit jícny jeho děl. Virginio Orsini svolává do zbraně. Umírá papež. Colonnové se již bijí se Savelli a oba nesmiřitelní kardinálové, Giuliano della Rovere a kancléř církve Roderigo Borgia, se překotně opevňují ve svých palácích. Členové svatého kolegia povolávají rychlými posly svá vojska do Říma. Umírá papež. Všechny mosty

jsou střeženy. Krámy se drancují, neboť obyvatelstvo si rychle dělá zásoby. Sto vojáků stojí před bazilikou sv. Petra s luntý u mušket připravenými. Neboť umírá papež. Della Vallové již vyrazili s tlupami po zuby ozbrojenými a bijí papežské vojáky na Pizzo di Merlo, chráníce si bok proti Orsiniům, pálícím do nich od Monte Giordano. Neboť della Vallové jsou příliš nedočkaví. Před rokem, právě na Zelený čtvrtek, strhli rvačku na náměstí v Římě s rodem Croceů. Záhy se z rvačky rozpoutala bitva a marně františkánští kazatelé s kříži v rukou se vrhali mezi sražené řady nepřátel. Bitva velmi krvavě trvala celou noc až do dopoledne Velkého pátku a tenkrát Sixtus Čtvrtý, vztyčiv se na svém stolci, pronesl strašný soud. Na znamení božího hněvu rozkázal zrušit pro ten den všechny velkopáteční obřady a zavřela se vrata všech římských kostelů, před jejichž portály pak plakal lid. A vyšly čtyři papežských vojáků a s nimi dělníci za mzdu najatí, nesouce krumpáče, motyky a kladiva, a do večera byl rozbořen pyšný palác della Vallů a proměněn v trosky. Nyní bijí della Vallové vojáky vatikánské, rozestavené na Pizzo di Merlo, a Orsiniové připravují výpad od Monte Giordano. Pět set vojáků již spálilo korouhev, a prohlásivše se svobodnými, plení domy a paláce na Eskvilinu. Baroni římské postavili služebnictvo ve zbrani u svých vrat. Umírá papež. Třeskot zbraní zaléhá již od Ponte Sisto. I kázal Girolamo pálit z děl Andělského hradu. Těžce zaduněla vatikánská okna. Sixtus pootevřel oči a slyšel bitvu a modlitby. Kněží v dlouhých řadách klečeli u jeho lůžka, bitva vřela v ulicích. Znovu mu klesla víčka. Zuří tedy dál válka s Benátčany, městem, které opovrhlo interdikty, otrávil drahého Piera a ponouklo i sultána Mohameda k nájezdu do Itálie. Jsou tomu právě tři roky - - -

Dvanáct tisíc křesťanů bylo pobito v Otrantu na italském břehu, deset tisíc prodáno do otroctví, arcibiskup a všichni ostatní kněží zaživa rozřezáváni pilou, vlna hrůzy se rozlila Itálií a já sám rozkázal, aby mi byl připraven palác v Avignone - - - To učinili Benátčané, Turka povolali proti mně, nad takovými křesťany jsi mne ustanovil pastýřem, ó Bože - - -

A Lorenzo Medicejský mluví o rovnováze sil! Válčí se, bude se válčit. Zkrotím je mečem, když neposlouchají slova duchovního, udeřím svým hněvem o jejich hradby, srazím je – – –

Posel, pokrytý prachem a zchvácen jízdou, vynutil si vstup až k papežovu loži, neboť tak mu to bylo rozkázáno. I poklekl u umírajícího velekněze a chvějícím se hlasem oznámil novinu. Lorenzo Magnifico, rozhodnut zjednat pokoj v zemi, usmířil válčící strany, spojenci papežovi odpadli a v Bagnolu byl podepsán mír – –

–

Tu se nadmulo srdce papežovo v křeči tak děsné, že oči starcovy se vyboulily a on rychle hledal, na čem by utkvěl. Byl pak před ním kříž v rukou zpovědníkových a tak, hledě na tělo, jež zmučené viselo na hřebec spásy, vydechl duši. Poté zvony a zvony a zvony po celém Římě za hukotu bitvy a děl oznámily, že papež zemřel.

Kámen mluví

Chlapec a mnich seděli na zápraží a hleděli do stmívání krajiny. Mnich držel chlapcovu ruku ve svých okoralých žebravých dlaních a přemýšlel, pln dobroty, co by ještě říkal. Neboť již vyprávěl o tom, jak slavný pán, svatý pan František, poručil hrdličkám, aby nikdy neodlétly z kláštera, jak šel obrátit sultána babylónského, jak viděl klášter obklopený dábly, jak svatý bratr Ginepro vařil k svátečnímu obědu kuřata i s peřím, všechno již pověděl a nyní přemýšlel. „Ještě – – –,“ zaprosil chlapec. „Ještě to, jak svatý pan František zkotil zlého vlka z Aggobia –“ A tu starý mnich polekaně zatřepal rukou, až rukáv jeho otrhaného hábitu se široce rozevlál, a rozháněl chlapcova slova. „Co tě to napadlo!“ pravil pohněvaně. „Nikdy, nikdy –!“ Chlapec překvapeně pohlédl na jeho rozzlobenou tvář. Stařeček se zvedal k odchodu, jako by byl velmi uražen a takřka navždy. „Ne – ne –,“ zašeptal lítostivým třaslavým hlasem. „Nečekal jsem, že i ty, Michelagniolo, budeš ke mně takový – – –“

„Fra Timoteo! Fra Timoteo!“ polekal se chlapec a sevřel mnišskou kutnu tak prudce, až jedna ze záplat praskla a vyplázla svůj dlouhý hadrovitý jazyk. „Fra Timoteo, nehněvejte se! Netušil jsem, že vás to tak rozzlobí!“ – „Tak vidíš – – –,“ odpověděl stařeček provinile. „A ještě ke všemu jsi mi roztrhl hábit. Řeknou bratři v klášteře: Opět se pral náš fra Timoteo s uličníky. – A já už ani chvilku u tebe nezůstanu, už ani chvilku, ani na tu slíbenou večeři nepočkám, ne – ne –!“ breptal rozčileně. – – – „Fra Timoteo!“ plačtivě vykřikl chlapec a pod jeho chvějící se rukou se trhlinka kutny stále rozšiřovala. „Já jsem tím nic zlého nemyslí – – – to mne navedl Francesco – řekl: Až ti bude fra Timoteo zase něco vyprávět, zeptej se ho na zlého vlka z Aggobia!“

„Tak! Uličníci jste všichni! Povím to magistru Urbino, aby vám oběma napráskal, tropíte si posměšky ze starce a přitom mi trháš kutnu stále víc. Řeknou bratři v klášteře: Opil se náš fra Timoteo a vyválel se v příkopu, proto se vrací tak roztrhaný, ale já to povím,

já se nedám, před celým refektářem to řeknu: To mi udělal Michelagniolu Buonarroti, protože je uličník. Uvidíš, že to řeknu! Ty si myslíš, že ne? I kdepak, před celým konventem to řeknu – – –“

„Fra Timoteo!“ chlapec pustil kutnu, aby sepal ruce. „Já už to nikdy neudělám, já se už nikdy nezeptám na zlého vlka z Aggobia!“ – „Byl to velký zázrak!“ řekl vážně a tiše stařeček. „Ale nikdo z Florencie si nezaslouží, aby se o tom vyprávělo, nikdo –!“ Mnich si přejel chvějící se rukou obličej a již jeho hněv padl do prachu cesty. V koutcích povadlých úst mu zašlehl dobrácký úsměv. „A tak tě navedli!“ řekl. „A Francesco Granacci, tvůj přítel, tě navedl! To je hanba! Velká hanba!“

„Už mi odpustíte, fra Timoteo?“ Chlapcův hlas je plný prosby a slz. Z domu zavoněla slaninová polévka a ještě jakási dráždivá vůně. Chřípí mnichovo se lehce zachvělo. Padal měkký, lahodný večer, nebe rozkvetlo fialově. Byla hodina, kdy vlaštovky již půjdou brzo spat, a jakmile soumrak zhoustne, první netopýři vletí do kraje krouživým letem, aby psali své čarodějné značky na stěně temnot – „Tak já ti to ještě protentokrát odpustím,“ praví tiše mnich, „protože jsi byl sveden darebným Granaccim a nejednal jsi ze zlé vůle, ale musíš se polepšit, Michelagniolu, musíš se polepšit –“ Hoch radostně vložil svoji drobnou ruku opět do okoralé dlaně starcovy. Opět se zamlčeli, hledíce do kraje.

Večerní vůně vydechly ze zahrad a cypřiše změnily svůj chmurný sen ve zlatý. Mír šel krajinou a soumrakem a zněl. Kdyby se byli, stařec či hoch, sehnuli, aby utrhli květ, náhle by byli poznali, že to už byl jen stín. Ruce každého z nich by to přijaly jinak. Stín vydal opět jiný stín, již jest jich plno kolem, je to zahrada stínů, a z provoněných luk vydechl večerní chlad. Odevšad stoupal hluboký a vznešený mír, jako by konal nějaké svaté, velké dílo, a v něm bylo sladké a pokojné ticho pro zvony, modlitbu, lásku a sny.

„– – – a tenkrát náš svatý pán,“ mluvil tichým vroucným hlasem starý mnich, „šel sněhem a převelikou zimou s bratrem Lvem a takto mu říkal: Bratře Lve, ovečko boží, kdyby menší bratři stále

dávali příklady svatosti, kdyby vraceli slepým zrak, řeč němým, křísili mrtvé a vymítali dábly, kdyby znali všechny hlubiny tajemství země a hvězd a všechny vědy a mluvili všemi jazyky andělskými, nicméně piš a pilně si zaznamenej, že v tom není opravdová radost. A i kdyby obrátili na svatou víru všechny pohany a všechny nevěřící a kdyby přivedli k pokání všechny hříšníky na světě, tedy pilně piš a zaznamenej si, že ani v tom není opravdová radost. A tehdy bratr Lev, ovečka boží, s velkým podivením se obrátil na našeho svatého pána, pana Františka, a řekl: Prosím tě, otče, ve jménu božím, abys mi řekl, v čem je tedy opravdová radost.“ Starcův hlas se pojednou zlomil a slza pomalu stékala po vráscitých stezkách a tváři, hnědé jak z vypálené hlíny. Jeho tvrdá, seschlá dlaň sevřela silněji ruku chlapcovu. „Víš, co odpověděl náš svatý pán? Víš, co řekl na otázku, v čem je vlastně opravdová radost? Kolik lidí se už tak ptalo, nebylo člověka, který by se tak netázal, protože každý život, chlapče, to chce vědět a každé srdce procítá i umírá s touto otázkou. Ptali se chudí i vznešení, knížata a papežové, žebráci, vladaři nad říšemi a plavci zámořští, i ten sedlák, který dnes oral pole před námi. Mnoho knih už o té otázce bylo napsáno, a žádná neodpověděla. A tu řekl náš svatý pán František bratru Lvu: Ovečko boží, kdyby, až nyní přijdeme zmrzlí a hladoví k bráně kláštera, vrátný nás pohněvaně vyhnal jako dva pobudy toulající se nadarmo světem a na nové naše žadonění a prosby nás povalil do sněhu, notně nám natloukl, a holí nám natloukl, nepřestal by, dokud by nezemdlel, a pak ztloučené, zkrehlé a na smrt vyhladovělé nás opět vyhnal do sněhu a mrazu a my to vše snesli nejen trpělivě, ale i s velkou láskou, tu piš a pilně si poznamenej, že v tom je opravdová radost!“ Mnich se opět odmlčel. Díval se, krajina se takřka rozestupovala před jeho pohledem, krajina byla pouze branou pro něco víc než pouhý obraz večera. „Neboť – – –“, dodal vroucně, „vše, co máme, od Boha máme a ničím se nemůžeme honosit. Pouze bolestí, soužením a protivenstvími se můžeme honosit, protože to jediné máme sami,

to je naše. Proto řekl apoštol: Nechci se chlubit, leč v kříži našeho Pána –“ Pak umlkl a zdálo se, že na chlapce zapomněl.

„Jsem také často bit,“ pravil náhle hoch. Mnich dosud neslyšel.

„Jsem vždycky bit holí,“ opakoval hoch. Teprve nyní stařeček procitl: „Co pravíš?“ – – – „Bijí mne,“ pokračoval hoch. Mnich mávl udiveně rukama, až se rukávy jeho hábitu rozletěly a splaskly. „Co to mluvíš?“ vykřikl. „A kdo tě pere? Bratři?“ – – – „Také –,“ pokývl hoch. „Ale hlavně tatínek a strýček.“ – – – „Ale, ale –,“ podívoval se mnich a v jeho soucitné tváři se vrásky smály ještě víc. „A maminka?“ – – – „Mám dvě maminky,“ odpověděl vážně chlapec. „Jedna je v nebi a ta druhá, na zemi, nebije mne nikdy.“ – – – „Tak, tak,“ souhlasil mnich. „Jedna maminka, Mona Francesca, ti zemřela –“ – – – „Ano,“ souhlasil chlapec. „A tatínek si vzal jinou.“ – – – „Mona Francesca –,“ opakoval tiše mnich jméno mrtvé, „requiescat in pace.“ – „Amen,“ dodal hoch a udělal vážně kříž na čele, rtech a prsou, jak ho tomu učila její ruka.

„Ale ta tvá druhá maminka, Mona Lucrezia,“ pravil mnich, „je přece velmi přísná –“ – – – „Ano, ale jen na strýčka!“

A tu se stařeček nezdržel a rozesmál se drobným smíchem tak srdečným, až se mu oči zalily. Snažil se svůj smích utlumit pod širokým rukávem hábitu, který si tiskl na ústa, ale smích se prodíral jeho trhlinami, děrami a rozlil se po celé mnichově postavě, vše se na něm smálo, i jeho kutna se smála, i opánky se smály, a tonzura se podobala jedinému věnečku smíchu.

„To není nic k smíchu,“ pravil káravě chlapec. „U nás bývá to často velmi ošklivé – – –“ Mnich zatřepal rukama a chtěl cosi říci, když pojednou za nimi se ozval nový hlas.

„Čemupak se tady tolik smějete?“ Mona Lucrezia stála mezi dveřmi, růžová od ohniště, buclaté paže obnažené, vysoko vzpřímenou hlavu majíc sepjatou korunou těžkých černých vlasů. Stařeček se ulekaně rozkašlal a začal vrhat prosebné pohledy na chlapce. „Mám ráda mnichy, kteří se smějí,“ pokračovala Mona Lucrezia. „Pojďte už k večeři. Aspoň jste jistě nevypravoval chlapci nic takového jako posledně. Muž se pak na vás velmi zlobil, neboť

chlapec nám blouznil po celou noc. Už mu nikdy nesmíte vyprávět o šesterém zahanbení ďábla!“

A chlapec odpověděl: „Fra Timoteo mi vyprávěl, co je to opravdová radost.“ Byli již takřka mezi dveřmi, ale Mona Lucrezia se překvapeně zastavila a pravila s údivem: „Vy to víte? Myslila jsem, že to neví nikdo na celém světě. Co je to tedy, fra Timoteo, opravdová radost?“

„Je to bolest,“ odpověděl vážně hoch.

Mona Lucrezia se na něho zadívala. „Co to mluvíš?“

„Ano, ano,“ přikývl hoch. „Fra Timoteo mi to tak vysvětlil, je to bolest.“

Mnich zamával rychle rukou. „Ale to není tak!“ vykřikl. „Já jsem říkal o našem svatém panu Františkovi – –“

„Snad má chlapec pravdu,“ přerušila ho. Mnich na ni pohlédl rychlým pátravým pohledem. Zpozorovala to, a červeň rozpaků přelétla její tvář. „Někdy radost –,“ dodala tiše, „je tak silná, že ji nerozeznáte od bolesti, opravdu, bolí. Ale, fra Timoteo, nepovšiml jste si dosud, jak zvláště dovede chlapec slovo bolest vyslovit?“

Osvětlený obdélník dveří je odřízl od soumraku krajiny. V místnosti bylo dusno. Několik svíček planulo na železném kruhu u stropu a jiné stály na nízkém krbu. Kolem stolu seděla rodina, čekajíc na modlitbu a jídlo. Dva muži sedí v čele, Francesco Buonarroti, směnárník, a jeho bratr Lodovico Buonarroti, bývalý podesta v Castello di Chiusi a v Caprese, v sousedství Sasso della Veria v diecézi aretinské, kde svatý František na hoře Alverno pokorně přijal svatá stigmata. Jsou vážní a zachmuření, neboť obchody nejsou valné a mimoto hovořili o politice, nemohouce se dohodnout. Francesco míní, že by bylo třeba silnější ruky, než má Lorenzo Magnifico, ale tomu Lodovico odporuje, a tak pře s bratrem se stává prudkou a nebezpečnou. Tu Lodovico uvádí příkladem Milán, kde i za dne jest v ulicích tak nebezpečno, že jest možno vycházet z domu jen v průvodu služebnictva. Ale Francesco právě navázal s Milánem výhodné peněžní spojení, a proto to rázně popře. Lodovico tedy uvede Benátky, město nejohavnější. Načež Francesco,

který právě dostal z Benátek všechny účty zaplacený, triumfuje případem Sienských, kteří právě Benátky žádali o ochranu, aby si zajistili klid. Tu Lodovico se zatváří tak opovržlivě, že Francesco se nezdrží a jeho slova o zaplacených a nezaplacených účtech nabývají jedovaté chuti, jsouce přímo vržena na dosud prázdný talíř Lodovikův. Ten je však smete vážným a úředním pohybem jako věc, která tam nepatří, a míní, že tedy aspoň Ferrara už nestojí za nic. Teď zabuší Francesco pěstí do stolu a prohlašuje, že nestrpí, aby u tohoto stolu, který platí, byli uráženi jeho obchodní přátelé. Ale svár obou rázem utichne, když padne slovo Řím. Šeptají. Už je mrtva doba Sixtova a nyní vládne křesťanstvu Inocenc Osmý, spojenec Florencie a přítel Medicejských. Lorenzo Magnifico právě s ním jedná o kardinálský klobouk pro svého synka Giovanna, neboť tento již jako sedmiletý přijal kněžskou tonzuru a s ní bohaté opatství i s titulem papežského protonotáře. Nyní, devítiletý, byl jmenován arcibiskupem v Aix v zemi francouzské, a jest tedy samozřejmé, že chlapec bude ozdoben kardinálským purpurem co nejdříve. Nejen to. Lorenzo Magnifico své vztahy k papežskému stolci upevňuje ještě jinak, ne pouze modlitbou a kardinálským kloboukem pro syna. Provdává svoji dceru, krásnou Maddalenu, princeznu medicejskou, za falešného hráče Franceska Cibu, papežova syna. Poměry v Římě za pontifikátu Inocencova jsou hrozné, ale o tom se nyní ve Florencii jen šeptá, Řím je nyní věrným spojencem republiky.

Oba muži naklonili hlavy k sobě. O věcech římských se již mluví s opovržením po celé Evropě. Město i jeho okolí se hemží chráněnými vrahy, poutníci a cestující jsou přepadáváni, celé poselstvo císaře Maximiliána bylo před branami Říma přepadeno, oloupeno a na posměch vysvlečeno jen do košil, mnozí vyslanci evropských panovníků se vracejí z poloviny cesty, nemohouce proniknout loupeživými hordami do Věčného města – – „A nyní tam zavedl poplatek za vraždu!“ zašeptal Lodovico. – „Kdo? Papež?“ žasne Francesco, a slyše o penězích, rychle si žádá další podrobnosti. Lodovico se tváří důležitě. Bývalý člen kolegia

dvanácti má mnoho přátel mezi vysokými úředníky republiky; co vědí oni, ví i on. „Ano, papež,“ vykládá důležitě. „Největší zločinec si může nyní v Římě koupit beztrestnost, když zaplatí za své zločiny určitý poplatek. Řím jest přeplněn omilostněnými vrahy a papež jen občas nastraží pasti, do nichž mu znovu padnou zločinci, kteří mohou dobře zaplatit. Sixtus prodával pouze kardinálské klobouky a odpustky, kdežto Inocenc prodává oltáře, boží příkázání –“ – „A to vše plyne do kapes papežova syna Francesca Ciby?“ ptá se Francesco. – „Ne všechno. Z každé pokuty je určeno sto padesát dukátů pro pokladnu papežskou, ale ostatní už patří Francesku Cibovi, falešnému hráči –“ – „To bude mít tedy Maddalena Medicejská bohatého ženicha,“ jizlivě se rozesmál Francesco. A to se nemělo stát. Lodovico nesnese, aby se někdo otřel o Medicejské, byť vlastní bratr. Hádka znovu vzplanula. Lodovico útoky Francesca odráží dosud důstojně. Francesco sice platí tento stůl, ale on, Lodovico, zato udržuje linii šlechtického rodu, rodu prastarého, rodu, který se v kronikách florentských uvádí již ve dvanáctém století, rodu s erbem, rodu, jehož pramatkou byla Beatrix, rodná sestra císaře Jindřicha Druhého. Dokázáno to sice není a těžko by se o tom doklady shledávaly, ale jde-li o šlechtictví, je přece nutno vždy trochu věřit pověstem. Francesco nemá děti, jeho manželství je bezdětné, kdežto já, já jsem dal našemu rodu pět synů, pět dalších větví slavného rodu šlechtického, rodu s erbem. A posílen touto myšlenkou, Lodovico bratra, proklínajícího Medicejské od jejich zakladatele Giovanna Vieri Bici až po Lorenza Magnifika, řád potměšilou poznámkou: „Lorenzo vladař dělá dobře, když se stará o své děti. Staré rodiny nesmí právě v těchto časech vyhynout a každý člen starého rodu, jemuž Bůh dopřál to štěstí, býti otcem, má povinnost se starat o potomstvo a další čest rodiny.“ Francesco sevřel pěst, která už na stůl nedopadla. Raněn, nezasténal, ale skryl se v dlouhé mlčení. A pak teprve vystřelil svůj ostrý šíp:

„A ty se staráš?“

„Dal jsem rodu pět synů!“ odpovídá hrdě Lodovico. Moudrá stařenka Mona Lessandra měla pravdu. Upravilo se to a nebylo

třeba levobočků. Ale Francesca zemřela po pátém porodu dvacetišestiletá. „Dal jsem rodu pět synů –,“ opakuje pln štěstí a pýchy.

„A ty se staráš?“ Lodovico by rád odpověděl, ale jeho hlas je udušen novým Franceskovým výbuchem. Darebáky jsou všichni, ale nejhorším z nich je Michelangelo. Udělá-li někdo z nich rodu hanbu, bude to pouze on, Michelangelo, který jest nenapravitelný, souhrn všeho zla a darebáctví –

V téže chvíli vstoupila Mona Lucrezia s mnichem a s chlapcem do místnosti. Všichni tři cítili bouři. Děti, skrčené na lavici, ani nedutaly. „Když jsem odcházela, hádali jste se o politiku,“ řekla klidně. „O co se hádáte nyní?“ Francesco ji přeměří zlým pohledem. „Však se dovíš – – –“

„Oculi omnium –,“ začíná modlitbu před jídlem ulekaně starý mnich, jako by zažehnával bouři. Ale neumí latinsky a jeho slova se stávají šišlavějšími, měkčími a podivnějšími, až přestanou být latinou úplně. Přesto je říká pomalu a rozvážně a hořce lituje, že opravdu neumí latinsky, mohl by je opět říkat od začátku a nikdo by to nepoznal, získal by se tím čas, zchladlo by sice jídlo, ale i hněv, a je lepší vystydlé polykat v klidu než jísti vše tak horké, jak se uvařilo. Ale modlitba se musí skončit, a pak usedají, chrastíce lžicemi. Fra Timoteo se usmívá a loví kousky masa, slastně si pomlaskává. Který příběh začít, aby sem přinesl mír? O překonaných pokušeních svatého bratra Jiljí! To je krásný a velebně rozložený příběh, ohněm serafínským prodchnutý, ten, ano, ten –

„Ty!“ ukáže náhle Francesco Buonarroti prstem na jednoho z chlapců. „Čím budeš?“

„Směnárníkem,“ poslušně odpovídá dvanáctiletý Lionardo.

„A ty?“ Prst ukazuje přímo, není uniknutí.

„Směnárníkem!“ Odpověď osmiletého Buonarrota je pohotová a okamžitá.

„A ty?“ Prst sebou švihl o kousek dál.

„Smenálnitem!“ zašišlá šestiletý Giovansimone, maje ústa přecpaná fazolemi a slaninou. Čtyřletého Sigismonda se prst netáže, neboť odpověď patrně předpokládá. Ale obrací se nyní potměšile a pomalu k chlapci, který vstoupil naposled. „A ty, Michelangelo?“

Oslovený sklání hlavu nad talířem, oči zkrvavěly, poslední sousto se vzpříčilo v hrdle. Francesco Buonarroto položil lžici a vítězně se rozhlédl kolem. „Víte, čím bude náš Michelangelo? Malířem bude, umělcem, darmošlapem a pobudou, bude se potloukat a žebrot o práci po klášteřích a knížecích dvorech, hanbou celého rodu bude Michelangelo, tatínkův miláček!“

Mona Lucrezia vzplanula a její prudká slova se rozletěla jako jiskry z ohniště. Ale Francesco se nedal. Ať mu nic nepovídá o Donatellovi, Brunelleschim, Verocchiovi a těch ostatních! Kolik let musili jísti chléb opovržení a bídy, chléb skoupější než skýva žebračka! Umění? Dnes je v módě, ale co zítra, až lidé dostanou rozum? Proč ona připomíná Botticelliho a zapomíná na Masaccia, který zemřel v Římě hlady jako pes na chodníku? Proč mluví o zbožném Ghirlandajovi a nechce mluvit o karmelitánu fra Lippi, který znásilnil svůj model, jeptišku Lucrezii, když podle ní maloval svatou Markétu mučednici, znásilnil mladičkou jeptišku a uprchl s ní, malíř karmelitán, a když papež Evžen, ještě stále nadšen jeho díly, mu nabízel zproštění všech slibů, aby se mohl se svedenou aspoň oženit, mnich pohrdl a žil s jeptiškou dál a syna s ní zplodil, také malíře – – – A tento člověk maloval sladké Madony s kadeřavými vlasy, s rajským výrazem v očích, s obličejem plným nevinnosti a nejspanilejší nebeské krásy – – – Dejte mně, Francesku Buonarrotimu, pokoj s takovými svatými obrazy, malovanými rukou nečistou a rouhavou, odmítám toto umění klášterů nevěstek a vladařů cizoložníků, umění vytvářené lidmi s duší proklatců, lidmi zběsilými smilstvem a nejhoršími zločiny, jsem příliš poctivý muž, než abych se mohl modlit před obrazem Krista malovaným někým, o němž vím, že právě vstal z nepřirozeného objetí chlapců! Ne, to raději po způsobu svatých lidí pouště si sám narýsuji kříž pro svoji modlitbu, ale vy se k nim modlete a stavte si je i na oltáře, bude

to jen pro vaše rouhání, a ne k oslavě boží! A stále tytéž náměty, do únavy opakované! Vždy jen Madona s dítětem, Narození Páně, Svatí tři králové, Večeře Páně a dost, nic, co by mne přesvědčilo, že malíř vynalézal také modlitbou, a ne pouze štětcem – – –! Pohané na trůnech a prodejní mniši, filozofové v šarlatu a jeptišky v klášteřích, z nichž každý jest veřejným domem smilstva, těm všem se zalíbilo toto umění krásných tvarů a krásných barev, umění bez zbožnosti, bez modlitby, bez pokory duše – – – Sám Bůh to ví! Vždy oslavil svými zázraky dosud prostý řemeslný obraz, pouhý poutní obrázek, před nímž lze vylít duši v nejúpěnlivějších modlitbách, dosud jsem nikdy neslyšel, že by se byl stal zázračným obraz fra Lippi či Leonarda da Vinci nebo kohokoliv z těch vašich umělců – – – Pohané to jsou a nevěrci, lační jen poct, slávy a peněz, chlemtající rozkoš nečistoty. Ale trest boží přijde! Trest boží jest ještě mou jedinou nadějí. Hrozný a spravedlivý trest boží, jehož příchodu nezabrání všechny ty svaté obrázky, třebaš nejumněji malované – – –! Francesco, rudý rozčilením, duše se výbuchy vlastních slov, která ani nestačí vychrlit, má vše pomíchané, jako by mu někdo zmátl účty v jeho směnárně. Tresty boží, umění, Michelangelo, vše by chtěl najednou vyslovit, a marně přitom hledá nejsilnější výrazy. Jeho oči se lesknou, jeho prošedivělý vlas, padající mu na ramena, je rozčuchán hněvem a vlaje. Z čeho vyrostla sláva Florencie? Ze zlatohlavů, z damašku, tlačené kůže, hedvábí, bankovnictví, a ne z pomalovaných pláten a z mramorových či pískovcových soch. Byli jsme lidé živností a modliteb, věci peněz a obchodu se řešily veřejně, a když tenkrát šlo o zavedení nových státních rent, kázávalo se o tom v kostelích, františkáni byli pro a dominikáni proti. Tak péče o vezdejší statky byla podřízena službě Bohu a starost o rodinu zájmům obce. Ale dnes se již ani nedbá zákona rozkazujícího pokutovat tisíce zlaťáky syna, který nechce mít živnost otcovu ani jinou. A Michelangelo bude tímto synem! Proč ho hájíte přede mnou? Takovým synem se honosíš, takovým se pyšníš a vyvyšuješ, tím chceš způsobit další rozkvět našeho šlechtického rodu? Nejásej předčasně, uvidíš jednou, co ti roste a jaká znamení přidá tvůj syn

do našeho erbu! Štětce nebo dláto, ozdoba přenáramná! Hůl na něho, hůl, aby se z něho vytloukla ta prokletá bezbožná posedlost a touha býti umělcem, býti žebrákem, býti neznabohem, býti příživníkem, býti hanbou!

V místnosti je těžký, nedýchateľný vzduch, v němž ani plameny svíc se nechvějí a trčí jako z kovu. Mona Lucrezia se zavěsila na Lodovikovo rameno, ale ten bije do stolu druhou pěstí a hřímá proti Franceskovi hlasem podesty, zvyklého soudním hádkám. Brání syna, kterého by raději zabil, než aby mu dovolil býti umělcem. Bude úředníkem, právníkem, proto chodí do latinských škol - - - A tu Francesco vybuchuje v nový smích a hodí na stůl kus papíru s posměšnou kresbou. Darebákem je Michelangelo, neučí se, marně se jeho učitel, magistr da Urbino, namáhá, chlapec nezná ještě ani základy latiny, zatímco jeho spolužáci čtou již Curtia Rufa - - - A když mu dal magistr trest, hle, jak se mu Michelangelo odměnil - - - A kresba, kde je magistr da Urbino v kutně mezi čerty, zakrouží kolem stolu. Lodovico volá po holi a jeho oči zbělely vztekem. Ječivý výkřik prchajících chlapců se rozlehl dusnou místností. Lucrezia však uchopila i druhou ruku mužovu. „Nebij ho,“ prosí úpěnlivě. „Vždyť jest bit nyní takřka denně! Nesmíš ho už tolik tlouci - - - Zabiješ ho, budeš-li ho takto nutit žít podle tvé vůle - To dítě se jednou zalkne slzami - Jdi ven, Michelagnio!“

„Tedy bez trestu!“ zakýval posměšně hlavou strýc Francesco. „Povím to magistru Urbinovi a pochybuji, že ještě chlapce přijme do školy. Ať se raději tedy dál kamarádí s tím Franceskem Granaccim. Ale Bůh ani vás nenechá bez trestu! I na vás se naplní slova dominikána, kterého jsem nedávno slyšel kázat na své obchodní cestě v Brescii, svatého muže fra Girolama Savonaroly, který mi otevřel oči i srdce.“

Mnich, který si dosud přál, aby vůbec nebyl, fra Timoteo, příkrčený po celou dobu bouře jako hromádka čehosi naprosto nepotřebného, nyní ulekaně zvedl hlavu, ale ihned ji zase sklopil. I tento maličký pohyb stačil, aby si ho Francesco povšiml. „Ano, fra Timoteo, fra Savonarola, který kdysi musil odejít z Florencie,

protože váš řád ho nenáviděl a veřejně tupil po kostelích. Jistě návodem Medicejských. Muže plného svatosti. Ano, takoví jsou Medicejští, Lorenzo ne Magnifico, ale Prokletec, Lorenzo Pohan!“

Lodovikovými sevřenými ústy proletí nová křeč vzteku. Nikdo, ani vlastní bratr, nesmí před bývalým členem sboru dvanácti takto tupit vladaře. Lorenzo není pohan, ještě nikdo z jeho úst neslyšel nějaké rouhání, posměšek či potupu církve. „Nikdo?“ rozesměje se Francesco. „Fra Timoteo, jak to bylo tenkrát, když jste kázal o zlém vlku z Aggobia? O vlku, kterého svatý František zkontroloval tak, že mu slíbil už neloupat, ale spokojit se tím, co mu občané dají? Na vašem kázání byl též přítomen Lorenzo Medicejský a v sakristii pak řekl vám i těm, kteří stáli kolem něho: Vlk – toť podle Dantovy Komédie vždy obraz kurie a pouze s tímto poznatkem nabývá legenda pravého smyslu. Bůh žehnej řádu svatého Františka – tak řekl Medicejský –, kdyby se mu podařilo zkontrolovat hltavost této římské šelmy a ona by se spokojila pouze tím, co jí patří, a přestala už loupit – – – Ano, to řekl o svatém stolci Petrově ten Lorenzo Magnifico a všichni se kolem smáli, a proto vy už nikdy, fra Timoteo, nekázete o zlém vlku z Aggobia – – –“

Stařeček cosi přemilá v bezzubých ústech, snad je to posměch, který nemůže rychle polknout, snad je to pláč. Lucrezia přeměřila Francesca pohledem plným opovržení. I její mlčení je pohrdavé. Obrací se na mnicha a chlapce, oba vyděšené, bezbranné, zhroucené. „Pojďte,“ praví. „I vy, fra Timoteo, byste se nyní za tmy těžko dostal do kláštera. Budete spát s chlapcem.“ A vyvádí je oba jak anděl duše od pekelných bran. Vede je do podkroví. Je tam tma. A pak se vrací k ohništi mužovu, připravena na dobré i zlé.

Mnich klečí a modlí se horlivě. Začíná chválou Boha za všechno, děkuje Panně Marii za její pokoru, s kterou přijala zvěst andělskou, a koří se jí, vzpomíná její bolesti pod křížem i její koruny dvanácti hvězd v nebesích. Pak se zamlčí a tiše rozjímá o jejích milosrdných očích, které k nám ona obrací. Poté se modlí za spolubratry v klášteře, za vrchnost duchovní i světskou, s mnohým vzdycháním prosí za ty, kteří jsou nyní na cestách i na moři, za duše očištcové.

Modlí se, položiv se na zem, s tváří přitisknutou na sukovitá prkna podlahy a s rukama rozpjatýma do tvaru kříže.

Chlapec nespí a naslouchá těmto modlitbám. Myšlenky na protřpěný večer. Směnárníkem – –, slyší rychlé a naučené odpovědi bratří. Smenálnitem – –, žvatlá Giovansimone ústy nacpanými fazolemi a slaninou. Jak nenávidí toho Giovansimona, který vždy něco šišlá, čím si získá pohlazení ostatních. Je mu teprve šest let, dosud si získává lásku jen nacpanými ústy, ale už dovede jimi říci, že chce být směnárníkem.

A hoch je náhle zaplaven strašlivým pocitem osamělosti a stesku. Osamělost, která má hroty a ostny a rve do krve, osamělost zraňující, ne ta, která konejší a uspává, ale ta, která bolí. A stesk, bludný, temný a trýznivý, stesk jako černý cár tmy, který ucpává ústa k zadušení. To dítě jednou se zalkne slzami – –, tak to řekla maminka Lucrezia. Jak je to podivně vysloveno! Zalknout se slzami, jejich slaným proudem, který padá zpět do srdce – Mrtvá maminka Francesca mne vidí. Ležím zde ve tmě naznak na lůžku s očima široce rozevřenýma, hledím do trámů stropu, dusím se, dívám se a nevidím ji. Ale ona mne.

Vidět! Tvary! Tvary! Chrám S. Maria del Fiore, Santa Croce, San Marco, S. Maria Novella, ale nejvíce S. Maria del Carmine. Chrámy z prastarého kamene, prosáklého modlitbami a hudbou. Jejich klenby, sloupoví, obrazy, sochy, vše je oblečeno v hudbu. Hoch se tam vrací neustále. Za odpoledního ticha, kdy je v kostelích prázdno, vklouzne do některého z nich a přikrčí se za sloup, aby byl v té širé rozloze ještě více sám. Okny vtéká barevné měkké světlo, chlapec se bojí, aby jediným pohybem neporušil hluboké ticho kolem, a jen naslouchá. Již se ozval první, druhý, třetí tón, hudba, hudba odněkud, snad z náhrobního kamene před ním, na němž je vytesána podoba klečícího rytíře s jménem nesrozumitelným, ale vinoucím se jako věnec kolem náhrobku, hudba snad z chrámové klenby, snad od stupňů oltáře, a snad též ze světcových úst, z pevně sevřených úst sochy nebeského přímlovčího, který zde bdí nad lidskými modlitbami i nad svým strašlivým mučednickým

nástrojem, hudba, neví odkud, jen slyší, kterak tóny prýští všude kolem něho, rozlévají se, slévají, hudba zaniká a opět se rozvíjí, jeden vysoký tón zůstal hořet nad ostatními, ale již opět pod ním tryskají jiné a opět nové, a mizejí-li a náhle pohasnou (neboť tato hudba je pojednou jakoby proměněna v světlo a světlo v hudbu), tedy vše se znovu vrací a v jiných obměnách. Chtěl by zde zůstat do večera, aby to mohl vyslechnout celé, ale vždy se nalezne příchozí, který náhle sem vstoupí a poruší hudbu kroky, šepotem modliteb, pátravým pohledem po osamělém chlapci, který odchází zmaten tím, co prožil, a neví, že v chrámu bylo pouze ticho.

Co je to za hudbu? A pak již tuší: to mluví kámen.

Kámen má srdce, a ono volá a zpívá. V kameni je život, který se prodírá ven na světlo, který se propaluje v tvarech a tónech, chce býti slyšen a viděn, život kamene. V kameni je sen a síla, dřímají tam moci zlé a temné i oslava Boha, kámen uhnětený rukou boží, jako z hroudy hlíny byl ztvárněn člověk a vdechnut mu byl život, nebo opět kámen, stržený z velehor pádem andělským, kámen, který sténá, který by rád promluvil zřetelněji, kdyby našel ruku člověka, jež by mu zasadila první rány, neboť jen v ranách je pravda života. Hmota, která byla sražena a zmrskána obrovskými vichřicemi a bouřemi, zda z moře vyšly či z lidského srdce, nevím, ale byly to bouře a vichřice, které ji zjizvily pod patu lidskou či vyvýšily ve tvar kříže. Kámen, žijící hlubokým, skrytým a vášnivým životem, kamenný spánek, z něhož lze probudit obry, ano, obry, postavy nadlidské, srdce vášnivá a temná, srdce osudová. Někdy se dere z něho tak prudký řev bolesti, že slyšen, srazil by k zemi zástupy, a jindy je to píseň něhy a domova, vzdušný a vznášející se obrys, dlouhý vlnící se vlas, křídlo a palma; tisíce tvarů je zakleto v tomto kameni, tisíce životů čeká pod jeho zraňujícím povrchem. Je třeba rány kladivem, aby se rozezvučely tyto zkamenělé nervy, je třeba rány, která by se prosekla v trýznivém úsilí až k rytmickému srdci hmoty a dala jí bolestnou řeč, břemeno lidského zoufalství a krásu lásky. Jak hrozná sopka bouří to v kameni a žádný z jeho kráterů nevyhasl, cítím jejich ostrý žár, dotknu-li se jeho chladného povrchu

dlaní. Vidiny, které samy jsou balvanem a hrozí rozdrtit tíhou marnosti či spálit bleskem beznaděje. Nikdy neuniknu kameni a kámen bude na všech mých cestách, samotách a smutcích.

Chlapec slyší kámen. Jsou také večery, kdy před touto hudbou prchá, každý zvuk ho mučí, vyvolává v něm prudký, bezútěšný pláč. Nechce ty hlasy, bolí ho. A jsou také kameny mrtvé, které přivolávají neštěstí, a kameny zakleté, kterých se chlapec bojí. Někdy, stále ohlušen tímto zpěvem, je neschopen pro vše, nemůže se učit, nemůže si hrát, nemůže s nikým promluvit, všemu utíká. Již si zvykl v takových stavech předstírat nemoc. Ukryt ve své světničce, zarývá hlavu do podušek, aby neviděl nic, nic neslyšel. A náhle v noci se prudce vztyčí na lůžku.

Dlouhé prsty měsíčního světla rozezvučely klávesnici noci, tma se prolnula jako tvar. I tma je hmota a lze ji modelovat, i ze tmy lze vytvořit obrysy postavy a tváře, i tma má hlas, dutý a těžký a někdy šeptající slova mámení a vábení, slova ze stříbra a purpuru, slova nikdy nevyslovená, i tma má tvary vábení a mámení, tvary tepané lidskými osudy a tvary zhnětené tak, jak chtějí být zhněteny, aby byly živý. Hoch sedí ještě dlouho na lůžku, tváře mu žhnou v dlaních; tak se učil ze tmy a ticha. Vidět!

Leží nyní nznak, ruce založeny za hlavou, stařeček stále něčím pohybuje ve tmě, přišoural se k nízkému oknu a dosud neuléhá. „Fra Timoteo – – –,“ zašeptal hoch. – „Ty ještě nespíš?“ podivil se mnich. „Proč nespíš? Nemysli už na nic, slož všechnu tu starost na Pána Boha a klidně spi!“

„Fra Timoteo, co to tam děláte?“

„Zašívám si potmě kutnu, kterou jsi mi roztrhl,“ vyčítavě odpovídá mnich. „Dobrá Mona Lucrezia mi půjčila jehlu a nit, a tak šiji. Nemohu se přece tak otrhaný vrátit k bratrům do kláštera. Řekli by – – –“

„Fra Timoteo – – –,“ šeptá chlapec. „Jak to řekl svatý František bratru Lvu na otázku, co je to opravdová radost?“ – – –

„Víš, to je velké tajemství pokory,“ zní ze tmy šeptavý mnichův hlas. „Velké tajemství. Vše, co nám sestřička bolest dá, a ta nás má

tak ráda, že je vždy s námi, máme snášet s láskou a odevzdaností. A pak všechno utrpení člověka se promění v dokonalou radost.“

A tu chlapec se náhle rozeštkal. Již se tomu nemohl déle bránit, a dlouho tlumený pláč se vylil do tmy a on plakal, jako když se v něm rve srdce, plakal trhavými otřesy, a kdyby byl vyplakal vše, ještě bylo málo. Všechno se na něho náhle sesulo, nemožnost vidět mrtvou maminku, otcovy rány, strýcova zášť, pohany bratří, nedýchatelné dusno otcovského domu, samota, kamení, tma a tušené tvary, vše, vše, vše se náhle nad ním zavřelo, a byl pojednou jako v dlouhé chodbě bez světla a bez východu.

„Co děláš!“ polekal se stařeček a spěchal k němu. Nakloněn nad horkým pláčem chlapcovým, hladil ho okoralou žebráckou dlaní a dojatě šeptal: „Už neplač, Michelagniolo, už neplač! To ne ty, to já sám jsem si to roztrhl, opravdu já sám – – to já – – už neplač!“

Dantův verš

Stráž, žilkována šedými a žlutými pruhy ztvrdlého bláta a černá olýsalými keři, vypadá zdálky v záři listopadového slunce jako mramorová. Francesco Granacci zpívá do pochodu veselou karnevalovou píseň Lorenza Magnifika, ale když byl písničku nejvíce roztančil, náhle zmlkne, jeho pohled zpřísní a chlapec začne jinou, jejíž vážná melodie je jako květina, která žije jen do noci. Francesco Granacci je vždy takový a Michelangelo, stoupající do stráně po jeho boku, se tomu nepodivuje. Je to rovněž píseň Lorenza Magnifika. Kotouč listopadového slunce jest žlutým drahokamem na modravém prstenu oblohy. Chladný vzduch má pastelovou barvu. Pahorky jsou jako v neznámé krajině. Chlapec zpívá:

*Ogni cosa e fugace e poco dura
tanto fortuna al mondo e mal costante,
sola sta ferme e sempre dura morte.*

Podivné vystřídání karnevalového popěvku! Ale píseň tak praví a nelze na tom nic změnit. Chlapec to zazpíval: Každá věc je prchavá a nepotrvá, i štěstí je nestálé, jediné pevná a trvalá je smrt. Vlhkost lesů ustydla. Nízké statečky jsou rozhozeny v šachování polí a luk, mezi cypřiši, které hlídají zasmušile a věrně. Listopad.

Pak usedli na kámen pod velkým, rozložitým keřem a Granacci vyňal z kabátu několik kreseb, podává je Michelangelovi.

„Jest jich trochu víc,“ pravil. „Mistr Ghirlandajo je tak nyní zaměstnán freskami v S. Maria del Fiore, že nám dal tento úkol na delší dobu.“ Michelangelo uchopil kresby a pečlivě je skryl pod kabát.

„Nepřijdou ti doma na to?“ starostlivě se tázal Granacci.

Michelangelo se usmál. „Mám dobré skryše, kde je mohu schovat i kopírovat – –“ A pak jeho tvář zbledla, až zpopelavěla. „Ty, Francesco –,“ zašeptal. „Ukázal jsi – –“

Francesco Granacci se rozesmál a strhl Michelangela prudkým objetím k sobě. „Ano,“ řekl vášnivě. „Ukázal jsem tvé kresby opět a mohu ti jen opakovat, co mistr Ghirlandajo řekl. Překvapeně a dlouho si je prohlížel a pak se ptal na tvé jméno. Neřekl jsem a on odpověděl: Francesco, vyříd' mu pozdravy od Giotta, Masaccia a ostatních velkých mrtvých, kteří stojí na počátku naší myšlenky, našeho snu a naší vášně. Vyříd' mu, že láskyplné neštěstí umění, které ho čeká, jednou rozbije jeho tajemné mlčení a on neukryje své jméno, krásné ve svém osudu. To řekl starý mistr Ghirlandajo, a to ti tedy vyřizují.“ Jeho šťastný chlapecký úsměv náhle zšedl. Zašeptal: „Nesmíš nikdy zapomenout, že já jsem byl první, který ti řekl, jaký jsi umělec, Michelagniole! Ale ty jistě zapomeneš!“

„Nikdy nezapomenu, Francesco!“

„Každá věc je prchavá a nepotrvá -,“ odpověděl chlapec slovy písně a zhořkl. „Francesco, co je ti? Proč jsi tak podivný -?“ šeptá Michelangelo. Granacci chvíli mlčí. A pak náhle vybuchuje. „Ty, Michelagniole, nemysli si, že je to pro ta Ghirlandajova slova, víš, že tě mám nade všecko rád a raduji se s tebou, ale já nemohu za to, že jsem takový, - - - stále mi cosi uniká - - - co chci chytit a nemohu - - - vím, že jsem podivný, zlý, - - - nemohu za to, rád bych se změnil, Bože, ach! Bože - - - je to marný zápas - - - ty jsi má pevná zem a kotva, Michelagniole, jen ty, tebe mám rád, ano, mám tě tak rád, že bych ti chtěl nějak ublížit, - - - víš, nerozumím tomu - nemohu ti to vysvětlit - - - ale je to tak, vždy jsem byl takový a takovým asi už zůstanu - - - dělat z lásky i zlo - - -“

„To není láska, Francesco! To není pak láska,“ šeptá Michelangelo.

„Naopak,“ odpovídá hlas zhořklý kalným, těžkým úsměvem. „To je velká láska.“

„Láska nedělá zlo.“

„U mne ano,“ odpovídá Granacci. „Petrarca má o tom verše, znám je dobře: láska, která se směje mukám, která je tvrdá jako vavřín, chladnější nad sním, živý kámen, - a přec je to láska.“

„Živý kámen - - -,“ zašeptal Michelangelo a jeho oči potemněly.

„Ano, tak je to v tom Petrarkově sonetu, živý kámen, a přece je to láska. Já jsem to cítil dřív, než jsem Petrarku četl, pouze jsem to tak neuměl vyslovit, já pouze vím, že je to u mne také tak, i já jsem takový živý kámen –“

„Tak nesmíš mluvit,“ odpovídá Michelangelo a jeho bledá tvář je zastřena snem.

Granacci se na něho ostře zadíval. „Chci být jako ti velcí, slavní mistři, o kterých se učíme, stále mne cosi sráží dolů, stále mne cosi varuje, abych se neklamal, že takový nebudu nikdy, stále klouzám na povrchu, nemohu dovnitř, kdo ve mně ohluší ten slabošský hlas? A já musím, rozumíš, musím, jinak bych zešílel, musím, chci být víc než Giotto, Masaccio, Leonardo, Botticelli a ti všichni ostatní, nemysli si, že nyní blouzním, kdybys jen věděl, jak to bolí a mučí, jak jsem tím chorý, ale ty to nepochopíš ani nepomůžeš – – – pouze ona.“

„Kdo?“ chce říci Michelangelo, ale mlčí. Granacci prudce oddechoval. Jeho ruce byly stisknuty jako v křeči. Je listopad. Jsme v dobách, kdy chlapci žijí rychle. Rychlý, překotný život byl vášní chlapců tak, jako věda byla vášní jinochů. Stále uniká, stále prchá, jak je tomu v Lorenzově písni, jediné smrt je pevná, trvalá a nepohnutelná.

„Ona –,“ praví Granacci. „Ale ona je již mrtva. A právě proto mi pomůže.“

Mrtva? Nikdo nezemřel Granaccimu. A proč právě proto, že je mrtva, má pomoci?

Granacci pokračuje přerývaným vášnivým hlasem. „Ty jediný nyní poznáš mé velké tajemství, Michelagniole, ty jediný, abys věděl, jak tě mám rád. Nepochopíš, ale také jistě neprozradíš. Víš, co se stalo v Římě? Lombardští zedníci na práci v S. Maria Nuova při Via Appia našli náhle starý římský sarkofág a v něm pohřbené dívčí tělo. Snad z doby Neronovy, snad Augustovy, snad ještě starší, kdož to ví? Ale dívka, ani ne patnáctiletá, byla dosud jako živá. Její pleť byla prý tak svěží a krásná, jako by byla spala. Její pleť byla vlhák a teplá, jako by právě vyšla z lázně a nyní spala ve stínu po

koupeli. Rty byly jasné a červené, prsa se chvěla jako tepem srdce, oddechováním spánku. A nejužasnější bylo, že se sladce a pokojně usmívala, ano, usmívala se jako při krásném snu – – – Celý Řím se seběhl k této podívané, byl takový nával, že několik lidí bylo ušlapáno. Když pak přenášeli sarkofág do domu konzervátora, z Via Appia na Kapitol, bylo to jako procesí. Lid se valil za rakví, volaje, že je to zázrak, a humanisté klekali v ulicích, prohlašující, že je to dcera Ciceronova – – – Dům papežského konzervátora byl ve dne v noci obklopen hlučícími zástupy, které se tam utábořily, znovu si žádající vidět mrtvou, usmívající se mrtvou – Představ si! Po tolik staletí zazděna v náhrobku, a stále živá, spící a krásná! A tu papež Inocenc, obávaje se, aby mrtvá pohanka nebyla vůlí lidu prohlášena za světici, a maje strach z velkých pohoršení, dal toto krásné dívčí tělo vyjmout ze sarkofágu, a když prý ji zvedali, byla stále vlhá, jakoby s živou, proudící krví, jen uzel těžkých černých vlasů se rozpletl a padal na ramena a prsa, aby byla tedy ještě krásnější – A pak ji tajně v noci pochovali kdesi před Porta Pincia, nikdo neví kde, pochovávali ji papežští vojáci, kteří byli ještě téže noci vřadění do oddílů pochodujících proti Neapolským, a již nikdo z nich se nevrátil, tak to bylo zařízeno, aby všichni padli, a nikdo nikdy se již nedoví, kde jest tedy pohřbena ona krásná mladá Římanka – Ale já na ni myslím bez ustání, ve dne v noci, taková mrtvá má velkou moc, a je krásná, miluji ji, pouze ji, říkám jí to stále, ale dosud nepřišla, představuji si ji, každou noc si ji představuji a volám ji k sobě, přivolávám si ji, ale nepřišla, ne, dosud nepřišla, slavně velkým slibem jsem se pro ni odřekl lásky ke všem živým ženám, chci mít jen ji a uprosil jsem všechny temné mocnosti, by mě zabily v tu chvíli, kdybych se tomuto slibu zpronevěřil, kdybych snad podlehl a chtěl obejmout živou ženu, ne, nikdy, patřím pouze jí, zaslíbil jsem se té mrtvé, té podivné mrtvé, a žádám od ní jediné: aby mne učinila velkým a slavným – – – Víš, takoví mrtví mají velkou moc, o které my ani nevíme, a ona to jistě udělá! Ona mi pomůže, vím to, ale musím s ní nejprve mluvit, nejprve ji políbit, zaslíbit se jí opravdu jako ženě, ústa v ústa, tělo k tělu, sám si ji však

nepřivolám, jsou to příliš složité a tajemné obřady, neumím to, a tak tedy - - - Michelagniole, mlč o tom všem! - - - tak tedy prchnu z Florencie a půjdu do Nursie, města vévodství spoletského. Tam ve skalách žije posedlá čarodějka, strega Sibyla, vím to, vždyť manželka našeho Lorenza Magnifika k ní kdysi tajně putovala, náš básník Luigi Pulci k ní putoval, messer Pierpaolo Boscoli, který nevěří v Boha a stále hledá stín svého popraveného přítele Giacomu Pazzi, k ní putoval, a messer Augurelli, který hledá zlato v ohni, krvi a slizu salamandra, k ní putoval a mnoho jiných. Půjdu, a ona mi jistě zavolá tu drahou mrtvou, zaslíbím se jí jako muž ženě, a ona mi jistě pomůže. Ne, nemysli, že šlím, myslím na to již přes rok a jistě to udělám. Ne Laura Petrarkova, ne Beatrix Dantova, mrtvé milenky v nebesích, které vedou básníky, ale ona, ona jediná - - -“

„Upálí tě!“ vykřikl zoufale Michelangelo. „Upálí tě, Francesco, již tě vidím přivázaného k sloupu syrového dřeva na hranici čarodějů, hoříš - - -“

„Snad!“ opovržlivě odsekl Granacci. „Ale za trochu toho umění, které dám světu, to bude vždycky stát!“ Michelangelo si sevřel spánky dlaněmi a zasténa. „Vidíš, že ti dělám bolest, i když tě mám rád,“ řekl s mdlým, vyčerpaným úsměvem Granacci. „A snad i její láska mi bude dělat jen bolest, kdož to ví? Snad to bude strastiplné milování - - - nevím. Láska, která se směje mukám, zamilovaná mrtvá, tvrdá jako vavříin, chladnější nad sněh, živý kámen, a přece vím, že je to láska.“

„Ne tak, Francesco, ne tak,“ šeptá horce Michelangelo. „Co není v tobě, nedají ti mrtví, ani krásní mrtví. Víím, že je v tobě víc, než se domýšlíš, víím to, ale i kdyby nebylo, pak ti žádná temná síla nepomůže -“ Granacci se povýšeně zasmál. „Nepomůže?“ řekl. „Ty myslíš, že ďábel, který se zmocňuje všeho a má své pařáty ve všem, by si nechal uniknout věc tak velkou, jako je umění, a nechtěl by v ní mít také svůj vliv, své pomahače a svá díla?“ - - - „Snad, ale touto cestou ty nesmíš,“ mluví dál trhaným hlasem Michelangelo. „Nesmíš, Francesco! A věz, že je zde jiná síla, která tě může podarovat, a to tak, že ti dá takové poklady jako nikdo jiný, ano,

takové poklady umění –“ Hlas Granacciho je trpký a bez zvědavosti. Táže se: „Kdo je to?“ Tu Michelangelo pozvedne tvář a řekne přímo:

„Pokora –“

Francesco zaryl střevícem do hlíny a odkopl velký kus bláta. Dodal posměšně: „– – – říká náš dobrý fra Timoteo –“

„Já také –“, pokračuje váhavě Michelangelo, „mám své tajemství. I já mám pochyby jako ty. A kdo je nemá? Damasso Gini prý na ně zemřel – I já je mám. A možná že větší, než jsou tvoje. I já mám někoho, kdo mě vede. Víš, také to není Laura, ani Beatrix, a přece je to – – – ona. Také jest to ona. Tvá mrtvá aspoň žila kdysi. Moje nežila, moje žije jen podle mne. Vysnil jsem si ji. Nevím, jak jí říkat. Nemá jména. Také i já asi nikdy nepoznám jiné ženy. Ale vidím ji jasně před sebou. Vysnil jsem si ji z Dantových veršů, které jsem jednou četl, znáš je: Tak pokorným stal jsem se ve svém bolu, ji pokornou tak vida v usmívání – – –“

„To je z Vita Nuova,“ vydechl Granacci. „Jsou to krásné verše, znám je –“

„Ano, jsou. A z nich je u mne vytvořena. Má obrysy, má dech, má život, má hlas, má skloněnou hlavu, jde se mnou. Tak pokorným stal jsem se ve svém bolu – – – a ona, ona, krásná, tichá, mlčelivá, pokorná ve svém usmívání – Ano, říkal jsi prve: živý kámen! Čím to vše, co tě bolí, co se v tobě rozhořelo, co tě trýzní až k největšímu mučení, čím to překonáš? Tak pokorným stal jsem se ve svém bolu – – –“

„Mlč!“ přerušil ho náhle Granacci a vztekle se rozhlédl. „Prokletý slídil, který nás musí přerušit právě nyní! Již je pozdě prchnout! Nezapomeň ale, dopovíme si to!“

Pěšinou po stráni mezi kamením a keři k nim sestupoval vyzábělý, suchý mladík v černém, asi devatenáctiletý, a mával na ně dlouhýma rukama. „Tady to ale špatně uvidíte!“ vyjekl místo pozdravu, stoje již u nich. „To musíte blíž k římské cestě, pojd'te, spěchám tam také!“ – – – „A co chceš vidět, Niccolo?“ tázal se mrzutě Granacci, neskrývaje nevrlost. Ale mladík to patrně nepozoroval. „Vy to nevíte?“ pravil užasle. „Tak proč jste tedy zde?“

Co tu tedy děláte?“ – – – „Jsi starší než my,“ odsekl Granacci, „a tak bys měl vědět, že na všechny otázky se neodpovídá. A to říkají o tobě, že jsi chytrá hlava, Niccolo Machiavelli!“ – Mladík se rozesmál. „Však také již nemusíte odpovídat! Pročpak se ti tak nadouvá kabát, Michelagnuolo? Máš tam hodně kreseb od mistra Ghirlandaja, které ti Granacci donesl tajně, aby doma u tebe nic neviděli?“ – – – „Jsi slídil, Niccolo,“ řekl rozhořčeně Michelangelo, „a slídilem zůstaneš. Jak to víš?“

„Vím vše, co se děje ve Florencii!“ řekl pyšně mladík. „Vždy mne to zajímalo, vědět, co se děje kolem mne – – –“ Pak smířlivě pokračoval, potleskáváje jim na ramena: „Nic ve zlém, hoši! Každé tajemství je u mne dobře pohřbeno a nemám zlou vůli. A nechcete-li se jít podívat, opustím vás brzo a půjdu sám, taková věc se vidí pouze jednou – – –“

„Ale co, Machiavelli, tak nám to vysvětlí!“

„Krásná Maddalena,“ řekl důležitě a honosně Machiavelli, „krásná Maddalena Medicejská, dcera Lorenza vladaře, pojede za chvíli touto cestou se skvělým průvodem do Říma, aby tam měla svatbu se synem papežovým.“ Když chlapci mlčeli, Niccolo Machiavelli ochotně vysvětloval: „Vy, chlapci, ještě nechápete, co to znamená! To je politický převrat, jehož důsledky se dosud rýsují až tam, daleko – – – Touto cestou v noci přijížděl kardinál Riario a poslové papežští, poslaní Sixtem povraždit Medicejské. A touto silnicí pojede ve zlatohlavu nevěsta medicejská k papežskému dvoru. To je velká věc! Politika Lorenzova je velkolepá a stále jasněji vidím, co by se bylo stalo s Itálií, s Florencií i s námi, se mnou i s vámi, hoši, kdyby se byl podařil Sixtův plán a Medicejští byli povražděni. Pamatuji se na to jako dnes, stál jsem v kostele S. Maria del Fiore přitisknut ke zdi, napolo umačkán a pak na smrt vyděšený, když se to při evangeliu začalo – – – Bylo mi devět let – – – A nyní pod vlajícími korouhvemi pojede nevěsta medicejská a kardinálové se shromáždí u brány na její uvítanou – – – Takový je Lorenzo Magnifico! A já vím: nebude to tak dlouho trvat, a i papežem se stane některý Medicejský. Však Lorenzo nevyjednává jen tak

o kardinálský klobouk pro svého devítiletého Giovanna! Nyní však je třeba ještě zařídit jediné, aby totiž žádný della Rovere, už nikdy žádný z roku Sixtova, se nedostal na papežský trůn, a vůbec, aby už nikdy della Roverové nedostali se opět k moci – “A Niccolo začal s vášnivou důležitostí a podrobně vypočítávat všechny žijící della Rovery i jejich hodnosti, styky, možnosti. „Mne to vše úžasně baví a zajímá,” dokončil, vida udivené pohledy obou chlapců. „Nemyslím na nic jiného a mohl bych vám o tom vyprávět po celé hodiny. Messer Marcello Adriani, přítel naší rodiny, mi slibuje, že mne jednou převezme do služeb republiky, mám prý bystrý postřeh ve věcech politických a velký zájem, ano, ale snad to ani není zájem, snad je to něco víc. Víte, někdy si připadám jako lékař, kterému to nedá, aby nepozoroval nemocného, i když ví, že z toho nebude mít žádný prospěch, ale jen tak pro věc samu.”

„Kdo je tím nemocným, Niccolo?”

Machiavelli se rozpačitě rozhlédl a pak vydechl: „Itálie. Všichni to vnímáme, visí to ve vzduchu, někomu to svírá srdce jako děs před bouří, všechny nervy jsou rozehrány, mnoho lidí se už přikrčilo, jako by čekali nějaký úder – – I vy to musíte vnímat – – Což vy nemáte zájem o tyto věci?”

„Jsme umělci,” řekl hrdě Granacci. Machiavelli pokrčil rameny a odpověděl:

„Politika je také umění, a velké umění. Předešlé věky to nevěděly, ale my to víme, pohleďte kolem, dnes se tvoří politika tak, jako se tvoří umělecká díla. Ostatně v těchto časech, kdy vše, i život, je uměním, proč by neměla taková silná a tvůrčí věc, jako je řízení osudů měst a států, být také uměním? Je to umění, a velké umění. Ach, ty se směješ, Granacci, pyšný Granacci, snad si myslíš, že užívám pro věc, která se ti zdá nečistou, pro politiku, slov příliš vznešených! Což i ty pracuješ vždy s čistým materiálem? Nemusíš, aby ti některé barvy lépe vynikly, míchat do nich saze?”

„Sbohem, Niccolo!”

„Sbohem, hoši! Ale propasete věc, kterou už nikdy v životě neuvidíte. Nejde o pouhý svatební průvod. Itálie je nemocna

a Lorenzo ji léčí svatbami, zatímco jiní válkou. Hle, brány se již otvírají – – –“ A Niccolo spěchal velkými kroky, natahuje své hubené čapí nohy co nejvíce, na místo, kde bylo lépe vidět. Tam usedl a sevřel úzký obličej dlaněmi. Byl listopad. Florencie se leskne na pozadí krajiny jako na mědirytině. Pak duby, smrky, cypřiše, za nimi jakési dědiny, obehnané zídками z balvanů. Pěšinky bronzově světlé, jakoby narýsované letem holubic. Machiavelli seděl a díval se. Proč to oba chlapce nezajímalo? Umělci! Ale čím by byli dnes bez Lorenza Magnifika? I on je umělec, a jeho dílo bude žít, až věci mnohých malířů a sochařů budou již mrtvé. A přece – – – tuším to, hryže to ve mně, hryže to pomalu a neúprosně, a přece – – – ani on není snad tím pravým, kterého Itálie potřebuje. Itálie! Moje Itálie! Itálie, která potřebuje nyní pěst, a ne filozofa – Ne, Lorenzo Magnifico nerozumí Itálii. Ale já, já jí rozumím. Jenže on má moc, má vše, a já nemám nic, nic nejsem –

Jako ti chlapci dosud nic nejsou. Hovořili o ženách, slyšel jsem to dobře, když jsem se k nim blížil. Jsou to umělci, potřebují ženy. A co z nich posléze bude? Dva ubohé, přislápnuté lidské osudy jako u tisíců jiných. Je trpké dívat se kolem sebe na osudy lidí a vidět všude jen historie jejich pádů – – – Ano, nikdo nechce už jít cestou velikosti, maličké lidské osudy, rodinná spiknutí, převraty v palácových předsíních, nikdo již nechce jít cestou Augustovou! Nikdo už nemá odvahu odkopávat nános špíny z Itálie jako těžkou hlínu, navršenou na nějaké krásné soše, která chce býti objevena, aby opět mohla zazářit na slunci. Impérium!

Papežské sny o sjednocení Itálie? Je to směšné! Nejprve to měl být nepot papeže Kalixta, don Pedro-Luis Borgia. Byl již nejvyšším kondotíérem církve, pánem Andělského hradu, pánem v Terni, Narni, Orvietu, Folignu, Assisi, vévodou spoletským, prefektem římským a jeho vojska táhla dál a dál. A konec? Horečná smrt na útěku v Civitavecchia. Pak to měl být Girolamo, nepot papeže Sixta – Už byl pánem celé Romagne, bil se o Ferraru, rozdrtil Immolu, hnál svá vojska všemi průsečíky Itálie – A konec? Ubohé knížectví ve Forli, kde živoří z milosti Sforzů. A nyní to tedy má být

Francesco Cibo, syn papeže Inocence, ten má uskutečnit plány Kalixtovy, Sixtovy, Inocencovy – – – A já vím, že ani Francesco Cibo to nebude! Kdy ten skončí na útěku, v jakém hnízdě on zemře? Jako by na těchto papežských plánech spočívalo již jakési temné poznamenání – Vždy právě v tom okamžiku, kdy takový velekněz odevzdával svému synu nebo synovci všechno, vždy v tom okamžiku byli náhle zdrceni jakýmsi nepředvídaným, podivným zásahem. Tak vypadají ty papežské plány o sjednocení Itálie. Víím, co Lorenzo Magnifico neví. Víím, že ani Francesco, syn papeže Inocence, to nebude – – – Jest zde vždy cosi silnějšího, o čem oni nevědí a co jim maří jejich plány. A kdo přijde tedy po Cibovi? Patrně ten záludný Španěl, kardinál Roderigo Borgia. I ten má syny, vévodu z Gandie, dona Cesara –

Itálie! Moje Itálie, chorá, trpící, rozchvácená!

Hlahol trub od široce rozevřené brány. Machiavelli se trpce usmál a povstal. Posléze opět nepůjde o Itálii ani o impérium, ale o zájmy Inocencovy a Medicejských. Magnifico se opravdu domnívá, že dává svoji dceru budoucímu imperátoru Itálie?

Již se blížily první řady kavalkády. Opřel se o strom a smekl čapku. Heroldi ve zlatě a nachu opírali stříbrné trubky o bok. Seděli na koních grošovaných a uzdy byly pozlacené. Nad každým z nich vlál praporec, jehož zaostřená žerd' hořela v listopadovém slunci mdlým leskem, a korouhve byly střídavě se znakem papežským, znakem Inocencovým, šachovaný pruh od levé strany k pravé šikmo a nad tím kříž, a se znakem Medicejských, šest zlatých koulí. Za korouhvemi šlechta florentská a poplatní šlechtici romagnolští, kteří ochotně přispěchali projevit úctu velkému Lorenzovi doprovodem jeho dcery. Zlatem prošívané kabátce, pláště ze sametu. Toť opravdu honosný knížecí průvod, cesta triumfální, cesta zlatá a nádherná, cesta plná šarlatu a pýchy. Žerty jezdců a jejich smích tryská do dusotu koňských kopyt, žerty a šprýmy se rozletují řadami, neboť je to cesta svatební a tváře jsou mladé, oživené předtuchami římských radovánek. Poté ale následují přísné a vyrovnané řady lučištníků v barvách pouze medicejských, v čele

každé čtyři její hejtman v šedém a v krajkách. Jejich tváře jsou tvrdé, ošlehané prachem bitev, jsou to vybrané čtyři a je dobře ukázat Římu i zbrojnou pýchu Florencie. A za nimi oddíly těžkých zbraní a v krunýřích. Posunují se, nejedou, posunují se, jsou jako z bronzu. Smrt je méně ozbrojena než tito jezdci, kteří jako by vstali z nějakého velkého snu dobyvatele či z mramorového vlysu. Pak oddíl pištců a flétníků opět zjemní tento studený, šupinatý pohled. Rozsypané perly zvuků jejich fléten jako by se spíše hodily k tanci nymf, ale i tak je to zhudebněný obraz průvodu nevěstina. A nad tím nové korouhve a nové zlato, neboť nyní přijíždějí členové nejvznešenějších rodin, florentští patricijové, mladíci v černém a bílém, oči plné jisker, prstence vlasů až na ramena, každý provázen svými oblíbenými psy ušlechtilého chovu. Lehce se kolébá vysoký brokátový baldachýn nad koněm, na němž jede Clarissa, matka Maddalenina, vznešená, hrdá a nepřístupná, pravá Orsini, kněžna římská. Kolem ní nejvyšší členové rady pěti set v pláštích z nachového sametu.

Zmlkněte nyní, hlasy polnic, a zvuk fléten ať dozní jak zklidněný záchvěv rozevlátého zlatého mušelínu, zmlkněte, šprýmy svatební a popěvky chlapců, na jejichž kadeřavých hlavách spočívají věnečky umělých květín, zmlkněte, stříbrné trubky heroldů, ať nyní zní jen kopyta bělouše – – – Ať zní jen kopyta bělouše – – – Maddalena Medicejská, lilie florentská, je líbána, laskána listopadovým sluncem naposled mezi těmito pahorky. Ne, nejede na Cytheru, nejede na sladký ostrov Venušin pro žár lásky, pro horoucnou rozkoš milování, a její štíhlé zlatisté paže obejmou hrdlo muže zvadlého, vysíleného hýřením, muže znalého jen hry, peněz a sprostoty římských nevěstinců. Tato půvabná, jemná tvář, oblé a krásné čelo, oči žhnoucí mládím a krásou, úzké boky a nohy štíhlé a sladké, to vše ho neokouzlí tolik, aby své noci opět nevěnoval pitkám s veliteli palácové stráže, s barony římskými, kteří ho pak zavedou do komůrek za Tiberou, kde nečeká krása tak vznešená, ale právě proto jemu srozumitelnější, vyškolená milováním žoldnéřů, a ne výchovou platoniků. Maddalena Medicejská drží pevně uzdu svého

bělouše. Je tak křehká, že by se mohla rozplynout jako sen, jako vidina, ta dcera knížecí, princezna florentského jara a princezna smutku florentského Dómu, kde klekávala u hrobu arcibiskupa Antonína, který zemřel v pověsti svatosti, a kde i dnešního rána se dlouho modlila. Je dlouhá a vzpřímená, štíhlá a křehká jako stvol, takže šaty jako by jí byly příliš těžké. Záhyby pláště se vlní a splývají, vlní se podél běloušova boku, kde krvácí červeně látky tím zřetelněji, až stéká přes její nohy. Tvář je poněkud unavena jako blaho, které zemdlelo dříve, než bylo naplněno. Jede mezi kněžstvem. Na pravé straně kardinál římský, na levici florentský arcibiskup, za ní na koních dva biskupové. Koňská kopyta rytmicky odpočítávají cestu. A opět nové a nové řady jezdců. Kopiníci, muškety, meče a dýky. Oddíl hráčů na lesní rohy. Pak podkoní, služebnictvo, pážata a opět služebnictvo, za ním dlouhé řady mezků obtížených dary a nákladem. Cesta se stočila podél vysokých hájů, pak dálka a stromy pohltily průvod.

Machiavelli se loudavě vracel. Cesta k bráně byla široká, vyňal tedy z pláště knížku, obrátil několik stránek, a lehce pohybuje rty, četl v chůzi:

Divákům se řinuly slzy při pohledu na vojsko, hledící již nikoliv na svého krále, ale na pohřeb králův; ale zármutek těch, kteří stáli kolem lože, byl ještě větší. A když pohlédl na ně umírající král, řekl: Najdete, až zemru, znovu krále důstojného takových mužů?

Ne! nebudu čísti! Prudce sklapl knihu a zadíval se do šerého listopadového kraje. Smrt Alexandra Velikého –! Ne, nebudu to číst! Jsou dny, hodiny a slova, která příliš těsně k sobě patří, splývají, příliš to rozteskňuje, až k sevření srdce. Vsunul knihu do pláště a jeho vyzáblá, suchá postava se v rychlé chůzi sunula po šedém plátně dne. Vzpomínal na slova knihy. A když umíral Alexandr Veliký, ptali se ho, komu odkazuje říši. Odpověděl: Tomu nejlepšimu. A ptali se ho, kdy si přeje, aby mu začala být vzdávána božská pocta. Odpověděl: Až budete všichni šťastni.

Proč na to myslím? Trýzeň! Ne, nikdo nerozumí Itálii, jen já, a já se dusím, zalykám svou bezmocností, nic nejsem, jen to hoří ve mně, a přece! Copak zbylo z celého impéria? Trýzeň. Až budete všichni šťastni – – Umírající král, šílený král, posmívající se král – –

Jaký je to podivný den! Listopad. Vše splývá. Vše odplývá. San Miniato se propadá do hloubky prostoru příliš čistého, bronzové pěšinky, jakoby narýsované letem holubic, chladný vzduch má pastelovou barvu, cypřiše, hlídající věrně a zachmuřeně, pokorné usmívání Maddaleny Medicejské. Tichá a pokorná odjíždí navždy z tohoto míru do Říma mokvajících krví, do města vražd, neřestí a zločinů, do náruče vyžilého manžela, vracejícího se právě od falešné hry nebo z nevěstinců, budoucího vladaře nad impériem – –
– Odešla. I ti dva chlapci hovořili o ženách. Každý z nich mluvil o své. Jsou to umělci, potřebují ženy. I Dante měl svou Beatrix, Petrarca svoji Lauru, Cino da Pistoia svoji Illariu. Mluvili o tom, zaslechl jsem málo, ale vím, že mluvili o ženách. Žena. V těchto podivných vražednických dobách žena – – – Zachranitelka? Jediná zachranitelka? Zaslechl jsem, jak Michelangelo recitoval jeden Dantův verš z Vita Nuova, nevím už přesně, jak to znělo, ale bylo to krásné – – – Proč se usmívala Maddalena Medicejská tak pokorně? Do Říma, jehož všechny ulice jsou pokryty sedlinami krve, kde papežové sní o vládě svých synů mečem, mučírny a vražděním, tam, na bělouši, v pokorném usmívání – – –

Jediná žena odešla, a jako by s ní odešla celá duše Florencie.

Bát se čehosi, co nemá tvar

Nevěřím! Oči zanícené nočními horečkami. Ruce bolavé křečovitým sevřením při dlouhých modlitbách. Zmučená hlava i srdce. Nevěřím. Včera stál mistr Ghirlandajo mezi námi, a odevzdáváje nám opět nový úkol, pravil: Nezapomínejte, že hlavní, aby se vaše dílo podařilo, je kresba. Ta jest základem, bez něhož nezvládnete obrazový prostor, bez něhož nic nevytvoříte. Barva – to jest už cosi vždy podružného, barva je pouze věc pohledu. Zaniká. Ale kresba zůstává. Kresba je skutečnost a hloubka. Pohled'te na Giotta a Masaccia. Giotto je velký, ale plochý. Masaccio je větší, protože již prohlubuje pozadí, prokresluje prostor. Nezapomínejte nikdy: pravdou věci je kresba. Barva, to už je jen vlastnost, to není prvek tvárný. Tak mluvil mistr Ghirlandajo. Nevěřím!

Odpoledne jsem se před palácem Strozziů potkal s messerem Botticellim, a rozmlouvajíce, šli jsme k břehům Arna. Vyprávěl mi o dopise, který mu poslal z Milána Leonardo da Vinci. Ne kresba, ale barva je prý silou díla a jeho duší. A Leonardo píše, že pilně nyní studuje vztahy světla a stínu, studuje světlo rozptýlené a světlo soustředěné, až tím objevuje prazvláštní vztahy polostínu a pološera, šerosvitu. Mluví přitom cosi o svém snu z dětství, o podivném pohledu skulinou do jeskyně, kde prý byly barvy vytvořeny jen ovzduším, – – – a již prý se tomu velmi blíží, doufá však, že tento svůj objev přesným vědeckým zkoumáním pak provede ještě pečlivěji, dokonaleji. Barva se musí vzdát své hmotné podstaty, a nad ní stojí nejdůležitější princip malířského umění: ne kresba, ale světlo. Botticelli velmi litoval, že nemůže vidět poslední Leonardovy milánské práce, a hluboce vzrušen mi říkal, že kdyby Leonardo dovedl uplatnit tyto svoje nové poznatky, předstihne tím největší naše malířské mistry. A píše Leonardo, že největším úkolem umělcovým jest též vystižení duševního výrazu individua, jeho charakteristické fyziognomie –

Nevěřím ani Ghirlandajovi, ani tomu, co psal Leonardo z Milána. Kresba sama o sobě není nic. A barva není tvar. Vše musí být podřízeno jinému, duchovnímu řádu, musí se dospět výš než k jednotlivým fyziognomiím, k jakémusi naprostému vzoru, k ideálnímu nadlidskému typu, k tváři abstraktní -

Já, Michelangelo Buonarroti, zde před Masacciiovými freskami v S. Maria del Carmine vím, že jest třeba jediného: poznat život hmoty, její tvar. Obnažit srdce kamene, ještě teplé, pozorovat jeho záchvěvy, záškuby, jeho křečovitě pulsování. Život a rány. Život sám je ranou, ne štěstím. Jsem dosud chlapec, a vím to. Jsem nyní žákem Ghirlandajovým. Vybojoval jsem to, ale co to stálo slz, ran, bolesti, ústrků, pohanění, trýzně, hladu, muk, zapírání, bití a pokořování! Dny, které byly strašné už tím, že v nich svítalo, že v nich šel čas tak, jak chodívá, strašné už tím, že to byly dny. Pak noci podobné rakvím. Tak jsem rostl otesáván nesčíslnými ranami a hněten utrpením, pohrdáním a opovržením, vše ostré jak úlomky kamení. Jídal jsem sám na cihlovém prahu z misky jak žebrák, ani k společnému stolu jsem nesměl zasednout, vyvrhel a hanba rodiny. Často mi byla ložnicí stáj, kam jsem se ztloučen skryl, a často mým lůžkem byl pytel plev a mou skryší prohnílá trémová sýpka, jen abych si prý zvykl životu pobudy, tuláka po klášterích a knížecích dvorech. Směnárníkem - - - směnárníkem -, křičeli moji bratři nacpanými ústy, a já jsem potají jídal po nich zbytky, u příkopů jsem jídal svá sousta slaná slzami.

A přece jsem to vybojoval. Protože já slyšel kámen. Srdce kamene volalo na mne. A já mu odpovídal. Život kamene se prodíral ven na světlo, propaloval se v tvarech a tónech, skrytý a vášnivý život kamene a opět kamenný spánek, z něhož lze probudit obry, postavy nadlidské, srdce vášnivá, srdce temná, srdce osudová. Je třeba rány kladivem, aby se rozezvučely tyto kamenné nervy, je třeba rány, která by se prosekla v trýznivém a nezměrném úsilí až k rytmickému srdci hmoty a dala jí bolestnou řeč, břemeno lidského zoufalství a krásu lásky. Jak hrozivá sopka bouří to v kameni a žádný z jeho kráterů nevyhasl, cítím jejich ostrý žár, dotknu-li se

jeho chladného povrchu dlaní. A i tma je hmota, lze ji modelovat, i ze tmy lze vytvořit tvář, jedinou tvář, výraznou a živou tvář, a i ta mluví ke mně –

Vítězná forma a živý duch zůstávají pravdou díla, Ghirlandajo i Leonardo mluví stále cosi o vnějším poznávání, o vnějším světě, o barvě a kresbě, to nikdy nebude dobré. Vím, že to nebude dobré. Nemohu to ještě vysvětlit. Vím to. A mně nestačí ani kresba, ani barva, ani plátno, ani stěny, chci kámen. Budu sochařem. Co ještě chci u Ghirlandaja? Nemůžeme se dohodnout, jsme v neustálém rozporu. Nedůvěřuje mi, on, který mne pozdravoval kdysi od Giotta a Masaccia. Patrně jsem ho velmi zklamal –

Začalo se to už kopírováním Schongauerovy kresby Pokušení svatého Antonína. Trapná věc. Larvovitá těla čertů, pěsti rozmáchlé jako při hospodské rvačce, svatý Antonín s nakadeřeným vousem, zavěšen někam do prostoru, aby ty potvory měly dost místa pro své nálevkovité sosáky, pro svá slepičí křídla, tvář světcova bezvýrazná, školácky podrobná, údiv člověka, který náhodou zapadl mezi čerty z maškarního průvodu, mezi karnevalové d'ábly, mezi d'ábly pro smích –

„Výtečná kresba!“ pravil nadšeně Ghirlandajo. „Dokonalé provedení, mistrovské dílo, mnoho se na něm naučíš, Michelangelo! Jen pečlivě kopíruj, jsou to nesmrtelné tahy!“

Ano, v tom je celý Ghirlandajo! Dokonalá řemeslná kresba, práce bez chybičky, kreslířsky bezvadné. Ale kde zůstal duch? Velikost? Proč je to tak při té kreslířské dokonalosti ploché, prázdné, nevýrazné?

A tak je tomu i na jeho věcech. Přišel jsem za ním včera do S. Maria Novella, kde maluje fresky. Málo věcí je tak pečlivě uděláno – – – Vždyť jen pozoruji-li to složité zřasení roucha, tak odlišné proti těm dlouhým jednoduchým tahům, které vidím u Botticelliho, – Ghirlandajo čekal, že budu chválit. Slušelo se, aby žák chválil. Ale já mlčel. Nemohl jsem chválit. Maloval dál, jako by mne zde nebylo. Pak teprve jsem začal hovořit, ale on nepromluvil a mlčel i při mém pozdravu na rozloučenou. Ano, poznávám to na

všech jeho pracích. Popisuje. Nemá obsah. Dokonale kreslí a maluje. Ale neobjevuje.

Tolik ran a ponížení, než jsem se sem dostal! I šel jsem zapadlou cestou, cestou mrtvou, podél hřbitovních křížů a podél útesů rozrytých bouřemi. Svlačky červů se sunuly po černé hlíně a rozložitý strom napřáhl po mně své větve jak svalnaté ruce, avšak uhnul jsem. Krajina byla před bouří. Povstal náhle stín, který jsem vrhal, a roztrhl se vedví. Hlava mne prudce bolela a již jsem nemohl dál, zchvácen útrapami cesty, neboť jsem od rána šel v nejpalcivějším vedru. Jazyk byl napuchlý žhavostí žízně. Myslíl jsem, že zemru. I padl jsem na prach cesty, a než jsem se vzpamatoval, krajina se proměnila, rozkvetl keř, který byl dříve holý. Bouře šla jinam a vstal jsem osvěžen. Náhle vyvstala přede mnou skála, vztyčila se jako obrovitá pěst a ozval se hlas: Stůj! ve mně je zvíře, prorok a hrob. Avšak já šel dál, a všude byla opět poušť a na ní přicházeli proti mně lidé, dlouhý průvod kajícníků s pytlou přes tváře, majíce pouze otvory pro oči. A jejich náčelník mi řekl: Toto byl kdysi ráj – nezapomeň na to nikdy, Michelangelo, a dobře to namaluj, toto byl kdysi ráj! A za nimi, sám, jel fra Timoteo na šedém vychrtlém oslu a mlčky mi ukázal na nízký hrob a na něm byl kříž a já pod ním četl: Francesco Granacci. I probudil jsem se, procitnuv svým výkřikem.

Kdyby zde aspoň byl Granacci! Ale jsem sám, úplně sám, Francesco se stále ještě nevrátil z Nursie, města vévodství spoletského. Už by zde měl být – – – Ne, ani já nezůstanu ve Florencii. Půjdu! Odejdu od Ghirlandaja, dusím se zde. Kopírovat, kopírovat, kopírovat – – – I nakreslil jsem svou kresbu a podařila se mi. Vyreslil jsem tam mistra Ghirlandaja mezi všemi jeho žáky zde v S. Maria del Carmine, před jeho nejoblíbenějšími Masacciovy freskami, podivili se všichni a kresba se jim líbila, leč Ghirlandajo ukázal na malbu stěn a poručil: Nejprve se uč! Ještě se musíš učit! – Tak jako v otcovském domě, ani zde nemohu dýchat. A strašlivé sny, mučivé představy, plno nočních vidění a lemury – Jednoho dne zemru hrůzou.

Strach. Myslím, že málokdo z lidí ví, co je to opravdu strach. Neboť se většinou bojí jen věcí skutečných. Ale nejstrašnější ze všeho jest bát se něčeho, co nemá tvar. A vyvstane to náhle v rohu mé komůrky, beztvaré a rozplizlé, rozteklé na všechny strany, a pomalu se plíží ke mně. Kdyby to náhle vskočilo, nebude to tak děsné jako tato plíživá pomalost. Jen čekám, kdy budu povalen a rozdrcen tíhou, která však není tíhou a vznáší se. Vidím tě stále – – – mluví hlas té věci – – – vidím tě stále a neunikneš mi ani ve světle denním, vidím tě, i když slunce září a je poledne. Jednoho dne mne poznáš, a to bude tvůj konec. Tu šlím na lůžku, křičím svatá jména, zmítám se, svíjím se, a ono se to stále blíží, stále blíží – – – Někdy se mi zdá, že slyším krok tohoto děsného přízraku i v tepu své krve v uších, kdy ležím a nemohu spát. Jsem poznamenan?

Odejdu. Odejdu pryč z Florencie, od Ghirlandaja, kamkoliv, což všude jest kraj takových temnot a neštěstí? Uniknout! Uniknout!

Ach, nikdy nebudu hotov s touto kopií, a až večer přijde Ghirlandajo, budu mu opět jen pro posměch, žák loudavý, nedbalý, líný a vzdorující. A je to krásná freska, Masacciova freska! I ten se zde dusil a pak prchl. A v Římě zemřel hladu – – – Dost práce pro dnešek! Nechť se mi posmívají! Budu raději čist, dokud světlo kaple mi to ještě dovolí. Bible a Dante. Dvě knihy, které mne nikdy neopustí, a marně mi přátelé přinášejí jiné, neumím latinsky. I otvírám na známé stránce. Kniha moudrosti, mohl bych tento text již říkat zpaměti – Jaký je to podivný barevný soumrak v této kapli, plný stínů – – –

Ti pak, kteříž té právě nesnesitelné noci, která z nejhlubších propastí pekelných na ně přišla, podobným snem zesnuli,

jednak strašnými obludami trápeni byli, jednak mdlobou duše omdlévali, anebo je přepadl náhlý a nenadálý strach.

Potom, jestli který z nich upadl, sevřen byl jako v žaláři, bez želez jsa spoután. Nebo byl-li který sedlák, nebo pastýř, nebo dělník rolních prací zachvácen, nevyhnutelnou nouzi snášel.

Jedním zajisté řetězem temností všichni svázáni byli. Buďto vítr šustící, nebo mezi hustým větvoším stromů ptáků libý zvuk, nebo hluk vody prudce tekoucí, nebo hřmot hrozný skal dolů se kácejících, nebo hrajících si zvířat běh neviděný, nebo řvoucích zvířat hlas silný, nebo rozléhající se z nejvyšších hor hlahol, to vše působilo, že hynuli strachem.

Veškeren okrsek země jasným osvětlován byl světlem a bez překážky pracemi zaměstnáván, ale ty obtížila těžká noc, jsouc obrazem tmy, kteráž je obklíčiti měla. Pročež oni sami sobě těžšími byli nežli ty temnosti.

Ale tvoji svatí měli převeliké světlo, i slyšeli sice oněch hlas, ale osoby neviděli a velebili tebe, že toho sami netrpěli. A ti, kteříž prve škodu měli, děkovali, že nyní netrpí uražení, a prosili o dar, aby rozdíl ten déle trval.

Pročež sloup ohnivý měli za vůdce neznámé cesty a slunce neškodné dobrému putování popřál jsi jim. Zasluhovali zajisté tamti světla zbaveni a do žaláře temnosti uvrženu býti, kteří v zajetí drželi syny tvé, skrze něž neporušitelné světlo zákona světa dáno býti mělo.

Když myslil pobíti nemluvnátka spravedlivých, bylť jeden syn vyložen a zachován k pokárání jejich, množství synů odňal jsi jim a spolu zahladil jsi je ve vodě velké.

Tu zajisté noc prve poznána jest od otců našich, aby právě vědouce, jakým přísahám uvěřili, dobré byli myslí.

Dočetl a zahleděl se před sebe. Jedním zajisté řetězem temností všichni byli svázáni. A ještě je tam psáno: Pročež oni sami sobě těžšími byli nežli ty temnosti – – –

Můj sen! Uniknouti! Uniknouti!

V zahradách mediceských

Tři tanečnice, vysoko podkasané, vláčnými pohyby spustily ruce podle taktu hudby a jejich zlátnoucí poloobnažená stehna se zamíhala v náhlém poklesnutí. Pak ta, která byla uprostřed, štíhlá a jemná, znovu rozvlnila svá drobná ňadra v mírném poskoku, roztančila ruce a její dlouhé vlasy se míhaly jak vysoké tóny fléten, prolínavé akordy louten a zateskněný povzdech violy. Vysoká a rozlehlá, sluncem a vykládaným mramorem zruřovělá síň byla plná písni. Lorenzo Magnifico tleskl na znamení, že tato zkouška je u konce, a dívky vstaly, stírajíce si pot. Lorenzo se obrátil k Polizianovi a pravil: „Myslím, že to bude dobré. Tento příběh nymfy Arethúsy bude působivý a nebude muže ve Florencii, jemuž by se nelíbil, neboť je to příběh plný lásky a tanečnice jsou mladé a krásné. Kéž by se i ostatní část karnevalu tak vydařila!“

Scarlattino blázen, nejoblíbenější šprýmař vladařův, přiřítíl se velkými skoky, převlečen za pohana země objevené mořeplavcem portugalským. Lorenzo se smál. A Scarlattino, padnuv před ním na kolena, prosil o křest, ale pouze rukou fra Girolama Savonaroly, kterého pak budiž mu dovoleno sežrat a tak navždy zbavit Itálii jeho skřehotu. Angelo Poliziano vzhlédl tázavě ke knížeti a váhavě řekl: „Tento vtip není dobrý –“

„A také nebude prosloven,“ ujistil ho Lorenzo. „To si teď Scarlattino vymyslí, a řekne-li to na náměstí, dostane pak v paláci bičem.“

Dvanáct pážat v bílém atlasu si upravilo dlouhé zlaté kadeře a připravovalo se k triumfu Venušinu. Jejich vysoké chlapecké hlasy již zanotovaly Polizianovu kancónu, když se zjistilo, že první loutnista, nejlepší žák slavného Migliorotiho, Pier Cardieri, zmizel. Než byl nalezen mezi růžemi a šatem tanečnice Aminty, byla zkouška na Triumf Venušin tedy přerušena a nařízeno zkoušet Symposion od knížete Lorenza Magnifika.

Mezitím římskou cestou štal koně k branám Florencie posel zcela pokrytý prachem.

Byla tedy zahájena zkouška na Symposion. Marsilio Ficino to byl, který tuto báseň Lorenzovu upravil pro karneval, a nyní stál u mimů, dává jim poslední pokyny. Pak táhle zazněl lesní roh a vypotácel se první z herců, oblečen za faráře Arlottu, který jde hledat ztracenou žízeň, máje na sobě pověšeny kusy soleného masa, slanečky, ostré sýry, pepřené uzenky a sardele. Lorenzovy verše se zaleskly v této dantovské parodii cesty do pekla, a vladař spokojeně naslouchal, chvílemi se obraceje s drobnou poznámkou k druhům, kteří stáli okolo.

Byli všichni, toliko Pico Mirandola scházel. Marsilio Ficino měl tenkrát pravdu, když ho varoval, ale Mirandola byl pobožnůstkář, nevážil si dobrých rad platonikových, ach! směšno na to pomyslet! stále se postil, umrtvoval, chtěl reformovat církev, a posléze opustil klidné zátiší florentské akademie a odešel do Říma, máje límec zdvižený jako límec bláznův. Tam přibil svých devět set tezí, neboť právě tolik si jich vymyslel k opravě církve, ale papež Inocenc, byt přítel Florencie, v té věci neznal žertů a Mirandola byl zatčen dříve, než mohl zahájit disputaci, od které si tolik sliboval. Nyní je ve vatikánských žalářích, a vatikánské žaláře nejsou dobré, avšak aspoň tam trochu vystřízliví aristotelik, než bude opět vrácen Florencii. Liščí tvář Marsilia Ficina se stahuje k úsměvu tolik, až mim, domnívaje se, že to znamená obdiv filozofův nad jeho uměním, předvádí vrávoravou, opilou chůzi faráře Arlotty stále dokonaleji a blekotá směšné verše, že nikdo se již nemůže zdržet smíchu, směje se vladař i filozofové, smějí se pážata i tanečnice, ba i loutnista Cardieri, který byl dosud zahanbeně skryt za sloupem, vystoupí blíže, a aniž si to uvědomil, mimoděk v chlapeckém obdivu napodobuje posunky mimovy.

Posel, na jehož tváři pot s prachem se slepil v šedou masku, vletěl do brány a jeho kůň padl. Úsečným hlasem rozkázav, dostal jiného a vyšvihl se naň, ale kůň se vzepjal s bolestným zařičením, neboť šlechtic zahryzl své ostruhy do jeho slabin příliš hluboko. Vzepjalo

se zvíře vysoko na dlažbě brány a jezdec prudce trhal uzdou, svoláváje všechny d'ábly. Pak vyrazil jako šíp a ulice se před ním protáhla prázdná, neboť uskočili lidé před jezdcem a dlouho za ním znepokojeně hleděli.

Zatím herec dovrával a jeho hlas dohasl v posledním šprýmu. Byl již tedy připraven básník Luigi Pulci, aby zarecitoval jeden ze zpěvů svého eposu Morgante, a to onen, v němž obr Margutte, plný jídla a pití, ulehne v lese a usne. Jeho boty se zmocnila opice a ustavičně si ji obouvá a zouvá, až probudí obra, a ten, dívaje se na ni, tak se rozesměje, až praskne. Pulci již začal recitovat, a tu kněz Matteo Franco zachmuřeně odešel ze síně na chodbu a čekal tam. Neboť velká byla zášť mezi oběma a ani Lorenzo je nikdy nemohl smířit, ač mu to bylo trpké, Pulci byl jeho věrným přítelem a byl to dobrý básník, a protřelý, intrikánský páterík Matteo byl nejužitečnějším a osvědčeným vyjednavčem vždy tam, kde obmyslnost a chytráctví ostatních už selhaly - - - Nebylo prohnanejšího intrikána nad pátera Matteo Franka a Lorenzo ho nemohl postrádat. Těžko bylo smířit básníka Pulci s páterem Matteo - - - Matteo Franco stojí u širokého klenutého okna chodby a vdechuje vůni nádherných zahrad pod sebou. Nenávidí Pulciho, žárlí na něho pro přízeň knížete, a mimoto je Pulci pohan, posmívá se zázrakům a pravdám víry, a je nejen pohan, je i hlupák, neboť tvrdí, že i druhá zemská polovina je obydlena lidmi z Adama a Evy a ti prý jsou nám podobní a nemají tři nohy a ústa na prsou, krk otočený kolem ramen a blány a křídla pod pažďí, jak nás tomu učí zkušené staré kosmografie. A není prý mezi nimi a námi Mare Tenebrosum, hrůzné moře, které není možno nikomu přelout, Mare Tenebrosum, moře temnot, strašlivý bahr-al-talmet Arabů, to tvrdí Pulci, a to není možno snášet páteru Matteo Frankovi. Stojí u okna, zahrady jsou zalité sluncem, teplá svěžest dýchá odevšad a i barvy jsou živé a teplé. Vzduch je nahý a laskavý, stromy šumí - - -

Posel v chodbě spatřil kněze a rychle k němu zamířil. Ten se polekal. „Z Říma?“ vykřikl.

„Z Říma,“ odpovídá chraptivě šlechtic, a zbaven koňského sedla, vrávorá únavou, trochu se zapotácí, jinak než prve mim v úloze opilcově. Tu Franco rychle přivolá Lorenza, který, probíraje se rukou ve zlatých kadeřích svého nejmilejšího pážete, pečlivě zatím pozoroval láskyplný útěk Arethúsy, nymfy achajské, odmítající milování Alfeiovo. Neboť rozkázal opakovati tuto scénu, aby byla dokonalá. I vyšel ven, a spatřiv posla, zbledl a tázal se přiškrceným hlasem: „Maddalena?“

Šlechtic rychle odmítl a pravil: „Girolamo Riario byl zavražděn.“

Ticho. Byli zde tři a mezi nimi kněz, a přece nikdo nepřál lehké odpočinutí, světlo věčné a odpuštění boží synu papežovu. Lorenzo udiveně, tázavě se zahleděl na posla: „Zavražděn? Kým? Proč?“

Ten krčí rameny. Jakmile přišla zpráva do Říma, byl poslán do Florencie. Spiklenci to byli, neurčití lidé, ani ne katilinovci – Lorenzo přistoupil k oknu, znamenalo to, že chce být sám, a odešel tedy kněz, vyzýváje posla, aby šel s ním a odpočinul si. Ze síně dosud zněly loutny a sladký hlas písní.

Z nepotů Sixtových, ze všech těch Riariů a della Roverů, zbývá vlastně už tedy jen Giuliano, kardinál od Svatého Petra v Okovech, jako jediný vážný odpůrce, ti ostatní jsou příliš směšní – – – Girolamo je tedy mrtev. Ten Girolamo, který chtěl býti jediným vladařem v Itálii, vyhladit ostatní státy a spojit zem v jediné panství pod žezlem della Roverů, jehož nesmyslné plány jsem nepřestával ničit, aby rozpínavost papežské rodiny nám nezničila vše a do země, oslabené vzájemným vražděním, nevstoupil náhle cizinec se zbraní v rukou, Girolamo, který pak už jen živořil ve Forli, je nyní mrtev. Proč ho zabíjeli? Komu ještě nyní stál v cestě? Proč ho zabíjeli? Proč nesměl dožít? Naděje Sixtovy hynou i po smrti, ne, ani jediný plán tohoto ubohého žlučovitého starce se nezdařil – – –

Proč zabíjeli Girolama? Prý neurčití lidé, ani katilinovci to nebyli – – – Takové lotry bych mučil nejpotupnějšími mukami popraviště – – – Což i takovým je dnes dovoleno vraždit knížata? A kdo vlastně stojí v pozadí té vraždy? Komu ještě nyní překážel bezvýznamný Girolamo? Zbývá tedy už jen kardinál Giuliano della

Rovere, houževnatý, nepoddajný stařec, který si dovoluje zvednout zbraně i proti kardinálu kancléři Roderigovi Borgiovi, ten, ten se nikdy nevzdá, ne, ten jistě ne - - - Jak asi ten přijal zprávu o smrti Girolamově?

Přestaňte už se zpěvem, loutnami a pískotem fléten! Jak hnusné! A buďtež potrestáni loutnista Cardieri a tanečnice Aminta, můj dům není nevěstinec u Arna!

Girolamo! Chtěl vysoko, ale kdo v našich časech nechce vysoko? I ten Pedro-Luis Borgia za Kalixta chtěl vysoko, i Girolamo za Sixta, i nyní Francesco Cibo, syn papeže Inocence, chce vysoko - - - Ne, nikdy se jim to nezdaří, těm papežským synům. Na těchto plánech je vždy jakési temné poznamenání - - -

Francesco Cibo je můj největší omyl. Je to moje velká politická chyba a já za ni platím štěstím své dcery, svého zlatého děvčátka, své Maddaleny - - - Cibo, falešný hráč, muž kostek, ničema, který vydírá i na papežské pokladně, vyžilý hýřil, muž nevěstinců - - - Nezapomenu, jak toužebně jsem očekával tenkrát první zprávu o jeho chování, když Orsini, nejvyšší kondotiér papežský, náhle zradil a vstoupil do neapolských služeb a když salernský kníže Sanseverino otrávil tu noc kardinála z Aragonu, neapolského prince - - - Kardinál Borgia rychle jednal, aby ničil francouzský vliv, dychtivě jsem čekal na zprávu o činu svého zetě Franceska Ciby - - - Ano, dostal jsem zprávu. Francesco Cibo obehřál ve falešné hře kardinála Rafaela Riaria za jedinou noc o dvacet tisíc zlaťáků - - - To byla jediná zpráva o něm - - - A ještě to, že kardinál Rafael měl důkazy, že se hrálo falešně - - - Tak se choval papežův syn, když se zachvěla tiára - - -

Girolamo Riario je tedy mrtev. Jaký to byl statečný muž, jaký to byl velký protivník proti těmto lidem! Ano, zbývá tedy už jen kardinál Giuliano - - - Opírá se o francouzskou pomoc proti Borgiům i Inocencovi, opírá se zatím o ni marně - - - Zatím? Marně? Bůh nedopustí, aby Karel Osmý dostal šílený nápad a chtěl překročit Alpy - Ale což já vím, jakou záludnou hru nyní hraje ten Lodovico Moro v Miláně? Přes padesát tisíc lidí mu tam vyhynulo

morem, a přece stále pomýšlí na válku a na povolání Francouzů proti Neapoli!

Girolamo je tedy mrtev. Byl to statečný muž, tisíckrát lepší muž než ten odporný Cibo, na něhož jsem tak obłudně vsadil! Maddaleno! Kéž bys nyní byla u mne! Maddaleno! Strašný, hnusný Řím! Maddaleno! Vidím tě, děvčátko moje, nyní před sebou, jako bys dosud byla maličká. Chtěli jsme z tebe mít nejen nejkrásnější, ale i nejmoudřejší princeznu Itálie, trápili jsme tě, vid', Poliziano byl přísný učitel a plakala jsi mnoho, a já mám dosud na památku schovány Platónovy dialogy, z nichž ses učila a na jejichž okraje jsi psala svou sladkou ručkou neumělé řecké poznámky, jimž jsme se s Marsilio Ficinem vždy pak tolik nasmáli! Ty moje - - -

A nyní manželkou falešného hráče a hosta nevěstinců! Co kdy Florencie dostala z Říma dobrého? A dokud ještě Florencie bude Římu dávat vždy své nejlepší? Manželkou vyžilého ničemy, důvěrného druha opilých žoldnéřů - - - Hnus! A celý Řím není lepší! Jak tomu bylo v posledním sezení konzistoře, kdy v přítomnosti papeže kardinál Borgia nazval kardinála Baluu, francouzského exponenta, lupičem, darebákem a pijanem, a kardinál Balua Borgiu Maurem, cikánem a synem španělské kurvy? Tak mluví kardinálové v konzistoři za předsednictví papeže! Odporný Řím! Moje Maddaleno! Jaký ten Girolamo byl statečný, hrdý muž, jak bylo ctí s ním bojovat! Ale ti tam? Hnus! Mám tři syny, Giulia, Giovanna a Piera. Jeden je moudrý, druhý dobrý, třetí blázen. Který z nich převezme moje dílo, můj sen a moji lásku? Je tedy mrtev Girolamo. Někomu stále ještě překážel. Bezvýznamní lidé nevraždí knížata, ba prý ani katilinovci to nebyli - - - Je mrtev Sixtův sen. Pier Riario, kterého chtěl stařec učinit papežem za cenu lombardské koruny, je už dávno mrtev, ještě za života Sixtova, a jeho duch prý teď straší a vyje v síních Vatikánu. A nyní Girolamo, který měl být imperátorem della Rovere - - - Je navždy mrtev Sixtův sen. Girolamo je mrtev.

A nyní tedy bude tisíc let čekat na volbu svého nového pozemského života, tak tomu učí božský Plato, tisíc let se bude jeho

duše rozhodovat a pouze ona bude mít odpovědnost za svou volbu a ani Bůh v tom nemůže rozhodnout, pouze ona, a pak bude mít pro novou cestu pozemským životem takového démona, jakého si sama určí, tak nás tomu pravdivě učí božský Plato, a po své volbě bude tato duše ihned číst svůj osud, který si určila, z hvězd, a bude to soud neodvolatelný, přímo spjatý s pohyby planetárními - - - A už nikdy, nikdy se nevrátí na místo, z něhož vyšla, leda až snad za deset tisíc let, tak dlouho by čekala na svá nová křídla, božská křídla - - - A před touto lhůtou křídla nedostane, leda by byla duší filozofa, a to Girolamo nebyl, ne, nebyl - - - Duše filozofa, poslušného zákonů. Každý jen pění o duši se stává nesmrtelným a pouze tím, že napodobí všemi silami božský vzor, ano jen tím může člověk zachránit i v pozdějším životě svou lidskou podstatu, neboť duše provinilé, které se nepolepšily ani v jediném ze svých životů, dostanou pak tělesnou podobu nižší, vzhledem k povaze svých vin, podobu zvířecí, tak učí božský Plato v Menónu i ve Faidru -

Angelo Poliziano vyšel ze síně, a spatřiv vladaře u okna, s hlavou v dlaních a těžce pohříženého v myšlenky, zastavil se mlčky opodál. Ale Lorenzo zaslechl kroky, a nesnímaje rukou z tváří, pravil: „Dostal Scarlattino bičem?“ - „Ne,“ podivil se Poliziano. „Proč by měl dostat bičem?“ - „Ach, tos ty, můj Angelo,“ pravil Lorenzo a přistoupil k němu, položiv mu ruku na rameno. „Pro ten svůj hloupý vtíp o Savonarolovi - - -“

„Ne, ten řekl přece pouze mezi námi a tys mu zakázal to opakovat -“

„Pravda,“ pokývl hlavou Lorenzo. „Ale rozkázal jsem přece, aby byl někdo potrestán -“ - - - „To Cardieri,“ usmál se Poliziano. „Cardieri a Aminta. Pro lásku.“ Lorenzo vážně vzhledl. Zaseptal: „Je mi těžko, můj Angelo.“ - „Jsi bledý,“ starostlivě vydechl Poliziano. „Zlé zprávy z Říma? Princezna Maddalena snáší své těhotenství příliš těžce?“

„Girolamo Riario byl zavražděn,“ odpověděl Lorenzo. Poliziano rychle zamžikal víčky a pak se zahleděl do zahrad. „Byl to tvůj

velký nepřítel, vladaři –“ – Ale ten se trpce usmívá. „Velký nepřítel?“ opakuje. „Kéž by dnes žil – – –“

„Nerozumím ti. Snad ho nelituješ?“

„Angelo –,“ zašeptal Lorenzo Magnifico. „Jak dlouho bude jeho duše v temnotách?“ Poliziano pokrčil rameny. „To není jisté, ale nejméně tisíc let. Proč?“

„Tak mě napadlo – – – kdyby si tam podle své svobodné volby náhle sám určil – – – neboť Bůh do toho nemůže zasahovat – osud některého Medicejského – – –“

„Co to mluvíš!“ vykřikl zděšeně Poliziano a sevřel jeho ruce. „To není možné, sám víš! Když nižší bohové, tak čteme v Tímaiu, dostavše nesmrtelný princip duše, utvářeli lidské tělo, umístili nesmrtelnou duši v mozk. Duši žádostivou pak vložili do hrudi a duši prchlivou umístili mezi bránicí a pupkem. Tak duše prchlivá, lité zvíře, podle definice Proklovy, je uvázána pupkem jako na řetěze. Medicejští mají duši v mozk. a v hrudi, kdežto Girolamo, neřestník a prchlivec, ne filozof –“

„Co ty víš, Angelo, o temných proudech v duši Medicejských!“

„Lorenzo!“ vykřikl Poliziano. „Co se s tebou stalo! Tak sebou otrásla zpráva o smrti Girolamově? Či tušíš větší nebezpečí v jeho smrti, než když žil?“

„Vidím zkázu – děsnou zkázu –,“ zašeptal Lorenzo. Poliziano se zachvěl a zbledl.

A v těžce chvíli ostrý a ječivý výkřik rozřal vzduch za nimi, šílený výkřik vražděného člověka, na něhož padly náhle mrákoty hrůzy a smrti. Vzápětí se rozlehl divoký štěkot celé smečky psů, štěkot krvelačný a drásavý, a do toho opět ječení a skřeky hrůzy. Vše se prolínalo a splývalo, již se psi vrhli na nebožého a rvou mu maso od kostí, a člověk, bezbranný a povalen, křečovitě se prohýbá pod jejich tesáky, zoufale se brání, ale psi se mu již zavěsili na ruce a nohy, a nyní ostrá červená slintavá tlama chňapla po jeho obnaženém hrdle, zavyl člověk i pes, a už to nebyl ani hlas lidský a zvířecí, to bylo zaskučení zatracence, hlas podzemní a štěkot pekelných psů, kteří štvou ve věčnosti. Klokot krve stoupal v rozervaném hrdle jak

bubliny z bahna masitých cárů, znovu zachroptěl člověk, ale psí smečka kořist nepustila a rvala, trhala a rvala, rvala a trhala – – –

Lorenzovi se zatmělo před očima. Vidiny, mrákoty, duše prchlivá, to lité zvíře, pekelné stíny, osud Itálie, vychladlé tělo Girolama Riaria, červené tlamy psů a jejich chňapavé rvaní, zkáza – Rychle uskočil a strhl hedvábnou oponu v chodbě za nimi.

Tam stál Scarlattino šprýmař, blbě se usmívaje. „Dokonalé, že?“ řekl již opět lidským hlasem. „A teprve nedávno jsem se tomu naučil. Stačí přiložit dlaně tímto způsobem na ústa. Poslední číslo mého karnevalového programu. Okouzlím tím všechny.“

Poliziano strhl rychlým pohybem dýku vladařovu. „Jsi filozof, Lorenzo!“ vykřikl.

Magnifico otevřel dlaň, uvolnil prsty a dýka zařinčela o dlaždice chodby. Scarlattino, bledý hrůzou, teprve teď pochopil a dal se na útěk, nyní ječe doopravdy.

Medicejský těžce oddechoval. Poliziano prošel několikrát chodbou, chvějící se ruce maje za zády a neklidně pozoruje vladaře. „Byl bys ho zabil, Lorenzo –“

„Byl –“ přikývl kníže. „A rád –“

„Nikdy jsem tě ještě neviděl vraždit, ponech to jiným – – –“

„Pochop to, můj Angelo,“ namáhavě mluví Lorenzo „Někdy se mi zdá, že žiji jako ve frašce. Nepodobnost si věcí! Každá moje tragédie, každá má osudová chvíle se končí nějakou sprostotou, pitomým vtipem, nízkým, laciným pošklebkem, vždycky, Angelo! Pamatuješ se ještě, jak jsme stáli tam v té síni, připraveni k odchodu na mši kardinála Rafaela, na mši Pazziů? Tenkrát ve chvílce jsem prožíval celé osudy, rozhodovalo se o mnohém, o víc než o tom, zda budu ještě večer živ, ty víš, rozhodovalo se o Florencii, o mém státě, o mých příštích plánech, o obludných záměrech celé papežské rodiny, rozhodovalo se o Itálii – – – a tenkrát to byl pošklebek Ficinův, jeho neudržitelný smích, liščí tvář Ficinova, který si vzpomněl na jakýsi svůj kazatelnicový vtip a rozchechtal se nad ním do chvíle mého nejvážnějšího osudového rozhodování. A nyní opět tak. Viděl jsem už Alpy rozlomeny pro průchod francouzských

vojsk, Vatikán vyliďněn, Florencii spálenou, viděl jsem válku, zkázu a mor a tamten blázen mi do toho zaštěkal svůj karnevalový šprým. Nepodobnost si věcí, tak jasná filozofu! Ale já, Angelo, tedy patrně nejsem filozof, když nemohu proniknout k jejímu jádru, nerozumím tomu, a tak raději budu vždy tasit dýku, abych roztal takový pošklebek, masku –“

„Pojď –,“ řekl Poliziano.

„Kam?“

„Do chrámu – nebo ke svým sbírkám,“ odpovídá filozof. „Ale lépe – do chrámu. Vidět krásu. Nic jiného tě nyní neuklidní. Pojď. Obrazy, sochy, fresky, krása, pojď!“

Lorenzo se usmál. Zadíval se dlouze na Poliziana. Znovu se usmál. Poliziano zrozpačitěl a hleděl jinam. Lorenzo mu shovívavě položil ruku na rameno. Tu odhrnul Poliziano záclonu ke komnatám vladařovým. Ale Lorenzo to odmítl lehkým pohybem hlavy. Přijal plášť.

„Ne, Lorenzo –,“ zašeptal Poliziano. „Myslí jsem to ale dobře –“

„A měl jsi pravdu,“ odušil již klidně Lorenzo. „Pojď –“

Vyšli. Postranní ulice. V krámech řemeslníků i drsné slovo zpívalo. Pohřební bratři nesli mrtvého. Běžely děti ve hře. Bankéř odpočítal zlaté scudy a mnich poděkoval. Sedláci stáli v hloučku a naslouchali novinkám. Několik vlámských a skotských studentů opustilo vína džbán a hluboce se uklánělo před vladařem Florencie a před svým profesorem, za nímž přišli z dalekých zemí do Itálie. Besídka, kde seděli mezi děvčaty, voněla kvítím. V ulici di Bardi se strhla rvačka, v ulici di Bardi se vždy strhne nějaká rvačka, ale tentokrát to byla vojna tak veselá, že i pes se líně zvedl od bronzových vrat a pomalu se šel podívat. Zlékáren vonělo muškátové jádro a nahořklé listí k uzdravení a pro plodnost. Čechrači vlny v taktu práce zpívali a zlatník vyšel před krám prohlédnout si koupený smaragd na slunci. Vedle šustilo a sládló hedvábí. Průvod mezků taktovoal drobnými kopyty na hlínu ulice a honec zaháněl pěstí kluky, kteří chtěli tajně vsunout bodlák pod ocas posledního zvířete. Skupina dívek se zruřověle zasmála vtipu

vojáka, který si brousil vous o hřbet ruky a mžoural do jejich hlubokých čtvercových výstřihů. Vše se obracelo k Medicejskému, tleskalo, smálo se, mávalo – Od sloupoví paláce vyběhlo desítileté děvčátko, vyseklo poklonu vladaři, který se zastavil, aby pohladil jeho černé vlasy. „Už to umím pro karneval – – – opravdu!“ zašveholilo děvčátko a vykulilo své třešňově velké černé oči na zlatý řetěz Polizianův. „A co umíš?“ – „Sonet k oslavě Matky boží –,“ odpovědělo vážně dítě. – „To je dobře,“ usmál se Lorenzo Magnifico. „Tak nezapomeň!“ Ušli kus cesty a dosud myslel na to dítě. Maddalena také mívala takový vlas, hebký, vlnivý „Čí je ta dcera?“ tázal se. „Jmenuje se Lisa,“ odpověděl Poliziano. „Je to dceruška Antonia Maria di Noldo Gherardi.“ Lorenzo pokývl. Rod gonfalonierů –

„Vše se připravuje na karneval –,“ pravil Poliziano šťasten, že našel věc, o které mohou mluvit bez zámlk. „Uvidíš, že naše karnevaly opět budou krásnější, než jsou benátské, a že obnovíme jejich bývalou slávu. Už nyní opět zvou po celé Itálii k pořádání slavností jen Florentány a jistě se opět uplatní slova papeže Bonifáce, že Florentané jsou pátým živlem Itálie. A jaký ráz bude mít náš letošní karneval, Lorenzo?“

„Triumf Aemilia Paula, konzula,“ řekl tvrdě Medicejský.

Poliziano se zahryzl do rtů a mlčel. Pochopil. „Triumf Aemilia Paula, konzula,“ opakoval Lorenzo. „Ale ještě nemám ani nakresleny kostýmy pro průvod. Musíme na to najít nějakého malíře, nejráději bych někoho nového, mladého – – – Možná, pozoruješ-li dobu, bude to náš poslední karneval, můj Angelo, a proto to tedy bude triumf Aemilia Paula. Poslední karneval! Fra Girolamo by jistě měl radost, kdyby to byl poslední florentský karneval!“ – „Fra Savonarola?“ nechápal Poliziano. „Co ten má kdy společného s našimi karnevaly?“ – „Pozval jsem ho do Florencie,“ odpověděl Medicejský. Tu se Poliziano nezdržel a vykřikl. „Ty – – – jsi – – – pozval Savonarolu do – – – Florencie?“ koktal. – „A proč ne! Je-li nepřítelem, je lépe mít ho na očích zde. A je-li přítelem, tím spíše patří mezi nás. Vše, co je v Itálii slavného, pamatuj si, patří do

Florencie!“ Poliziano mlčel, jda se skloněnou hlavou. Je to pouhý rozmar, či chytrý tah proti Římu? Vstupovali do chrámu, šero je pohltilo, Lorenzo hluboce smekl a podal svěcenou vodu i Polizianovi. A ten, dotýkaje se jeho vlhkých prstů, nyní se nezdržel a úzkostně řekl: „Nevím, Lorenzo, – bojím se. Bojím se Savonaroly ve Florencii. A nezdá se ti, že někdy si ty pošklebky, ty ohavné šprýmy nad svými tragickými chvílemi, – – – že někdy si tu nepodobnost věcí připravuješ – – – sám?“ Ale Lorenzo neodpověděl, neboť právě dělal velký kříž.

Z postranní lodi zněl šum chlapeckých hlasů a vážný hlas učitele. Ale mistr Domenico Ghirlandajo, spatřiv příchozí, rychle přerušil výklad a uctivě jim spěchal vstříc. Chrátové lodi byly potopeny v měkké šero a odplouvaly. Stín a světlo se střídaly jako den a noc, přecházející muž mohl projít nesmírným rozpětím času, staletími, věky, stále se střídal den a noc, nepočítalo se již kolikrát, stále se střídal den a noc, a bylo to jen světlo a stín pod štíhlými okny. Klenba byla nadmutá jako po ohni a také tak zčernalá. Sochy zářily modlitbami, svícemi, kvítím. Zlato šlehalo do purpuru a ten krvácel po zlatě. Matka boží odjížděla na oslátku do Egypta s dítětem v náručí a svatý Josef, opíraje se o hůl, vážně šel za nimi. Byl svatý, protože měl stále Matku boží před očima, protože stále žil v její blízkosti. Hudby varhan spaly, ale i tak stále cosi znělo ve vzduchu, snad ozvěna hudby teprve nyní padala od vysokého klenutí.

Granacci stojí vedle Michelangela. Granacci se již vrátil z Nursie, města vévodství spoletského. Jest bledší, než když tam odcházel. Jeho oči stále těkají a mhouří se před sluncem. Vrátil se od stregy Sibyly a patrně se tam dály podivné věci, protože o tom stále mlčí, nic nevypráví, a Michelangelo se netáže, Michelangelo se bojí. Granacci mluvil s ďáblem, Granacci se odevzdal ďáblu. Mrtvá pohanka, zamilovaná mrtvá, chladnější než sníh, láska, která se směje mukám, tvrdá jak vavřík, živý kámen – – – Granacci je ztracen. Chtěl býti slavnějším než všichni, proto byl v jeskyni mrtvých. Ale Michelangelo s užaslou jistotou vidí, že po návratu se na jeho kresbě nic nezměnilo. Granacci kreslí a maluje tak jako dříve.

Dobře udělané, bez chyby, ale - - - nic víc, nic víc - Je to děsné pomyšlení, že snad ztratil duši pro - - - nic. Peklo dovede tak klamat.

Vrátil se od stregy. Jsou to složité obřady, říkal tenkrát, musím se jí zaslíbit, budu jejím mužem, budu patřit jen jí, a ona mi pomůže, tito mrtví mají podivnou, těžkou moc - - - Michelangelo se ho bojí. Co tam prožíval, co se tam dalo? S mrtvou - on živý! Převor servitů byl upálen, že tak činíval - *Cives Bononiensis coire faciebat cum daemonibus in specie puellarum* - tak bylo o něm hlášáno, když ho vedli na hranici. Michelangelo se bojí. Ale Granacci nic o tom nevypráví, ba úmyslně hovořívá jen o věcech naprosto všedních a obvyklých - Ale je bledý, oči těkají a jeho úsměv už není úsměvem chlapcovým, je to ostře vyrytá vlnka do tváře často tuhé, strnulé těžkým vnitřním napětím.

Medicejský stál před nimi a hovořil s Domenikem Ghirlandajem. „Odvedu ti některého z nich,“ slyší chlapci jeho hlas. „Potřebuji malíře pro karneval, ale již ti ho pak nevrátím. Nechám si ho ve své akademii, v zahradách, pod přísným dohledem staříckého Bertolda, víš, potřebuji si opět doplnit své umělce -“ Chlapci stojí užasle, zatajující dech. Zlatý sen zastřel oči všech. Býti umělcem medicejským, růsti pod dohledem starého Bertolda, nejlepšího druha božského Donatella, býti vychováván společně se syny Lorenza Magnifika, hodovati u stolu mezi členy platónské akademie, mezi lidmi, jejichž pouhá jména budí úctu knížat, vévodů, králů, papeže - Zlatý sen! I Ghirlandajo se chvěje radostí. Ano, z jeho žáků si Magnifico chce vybrat své umělce, ne z dílny Verocchiovy či Peruginovy, ale z jeho! Lorenzo klouže tázavým pohledem po tvářích chlapců, jak jsou jmenováni. Vteřina se napíná. A náhle se zlehka vsune do ní stín tajemství.

Magnifico hledí na bledou tvář Granacciho a mlčí. Granacci se chvěje a jeho ruce jsou pevně sevřeny. Lorenzo pohlédne na jiné hochy a opět se zvolna vrací ke Granaccimu. Ne, netáže se ani Ghirlandaja. Hledí jen na hochy. Stín se nerozptyluje. Stín stojí nehnuté. Okna, den a noc, světlo a stín.

„Ty!“ ukazuje Lorenzo na Granacciho. „Líbíš se mi. Dovedl bys nakreslit kostýmy pro průvod konzula Aemilia Paula?“

„Dovedl,“ odpovídá Granacci pevně. „Ještě více dovedu. A půjdu.“ Magnifico se usmívá nad úsečností tohoto hlasu a čeká. Chlapec by se měl nyní sklonit na kolena, holdovat, poděkovat vladaři, políbit mu ruce a slíbit – – – Ale Granacci se nesklání a neholduje. Granacci stojí mlčky a jeho pohled ještě více potemněl. Ghirlandajo rozpačitě ho omlouvá, ale Lorenzo mávne rukou s dobrým úsměvem. Tu teprve Granacci promluví.

„Co ještě chceš?“ podivil se Lorenzo.

„Mám přítele,“ chraptivě mluví Granacci a pevným pohybem vsune Michelangela do popředí. „Mám ho rád. Nepůjdu bez něho.“

Všichni strnuli, ale vladař se rozesmál, a pokládaje chlapcům ruce na ramena, pravil: „Je to vzácné, hoši, vidět dnes taková přátelství! Vezmu si vás tedy oba, tvůj přítel jistě bude hodným tvého činu.“

Stráž.

Ne již listopadová, ale jarní, dubnová, plná slunce. Michelangelo v šťastných slzách drtí ruce Granacciho. „Nikdy ti to nezapomenu, Francesco, nikdy.“ Ale ten mlčí. Neusmívá se. Vlnka rtů, vyrytá do chladného, až strnulého obličjeje. To již není chlapec, který se dovede radovat a smát. Hledí do kamení stráně a naslouchá Michelangelovým vášnivým, horkým slovům bez pohnutí. Ano, zde stáli tenkrát – zde poprvé o ní slyšel – Náhle ho Granacci uchopí za ruce, jeho tvář je ztrhána a on zašeptá s hořkým přízvukem zoufalství: „Michelangelo! Michelagnio!“

Michelangelo se zděsil. Poprvé slyší takový hlas u Franceska. A Granacci šeptá: „Přísahěj, že mne nikdy neopustíš!“ Táhne ho pryč. Stojí pak před branou na římské cestě. Stmívá se. Lehké dubnové šero. Vysoký kříž před nimi, Florencie vždy stavěla před své brány kříže. A silnice je plná. Zakrátko zavrou bránu a je čas do města. Chlapci stojí před křížem, zády k silnici. Za nimi lomoží hlasy kupců, dusot koní, rachot kol, křik jezdců, táhlé volání a prosby žebráků, růžencové modlitby potulných mnichů.

„Zde přísahej, že mne nikdy neopustíš!“ praví Francesco. „Že raději hned zemřeš, než bys mne opustil, – že jsi připraven na všechna muka, kdybys na mne zapomenul!“ – – – „Přísahám,“ pozvedá ruku Michelangelo, polekán zoufalstvím Franceskova hlasu, zděšen při pohledu na jeho tvář, závojevanou soumrakem.

„Nemám než tebe, Michelagnuolo –,“ zašeptal Granacci.

V té chvíli se za nimi ozval tlumený hlas modliteb. Tři mniši stáli před křížem. Polnice vězného již zazněla podruhé. Silnice byla prázdná, a brzo se zavře ozubená brána a jen černé hradby budou trčet do šedého prostoru. Ale marně bdí strážníci, neostríhají-li Hospodin města.

„Je čas jít,“ řekl suše Granacci, nepřátelsky si změřiv mnichy. Ale první z nich se obrátil k němu a s pokorným úsměvem potulného mnicha pravil: „Hle, zavírají se brány. Půjďme s vámi, hoši.“ Šli.

Granacci mlčel. „Byli jste první, které jsme potkali při vstupu do města,“ prohodil druhý mnich. „Taková setkání nikdy nejsou náhodná. Čím jste, hoši?“

„Jsme umělci,“ řekl hrdě Granacci. – „Tak, tak –,“ usmál se druhý mnich. „Mohli jsme si přece myslet, že první, které potkáme před Florencií, budou umělci.“

„Jsme medicejští umělci,“ dodal pyšně Michelangelo.

„I my jdeme k Medicejským –,“ odpověděl tiše jeden z mnichů. Šli. Florencie.

„Jmenuji se Francesco Granacci a to je můj přítel Michelangelo Buonarroti,“ pravil Francesco.

Tu promluvil třetí mnich, který byl dosud mlčel. Jeho hlas byl ostrý a nepříjemný, skřehotavý. „Budu si ta jména tedy pamatovat a nezapomenu,“ řekl. „I vy si pamatujte mé jméno. Jsem fra Girolamo, jmenuji se Savonarola.“

Údery na bránu

„Kéž bys bylo poznalo, město, co je tobě k pokoji, ale nyní jest to skryto před tvýma očima, neboť přijdou na tebe dny, ve kterých tvoji nepřátelé tě obklíčí náspem a oblehnou a sevrou tě ze všech stran a na zem povalí tebe a tvoje děti, které jsou v tobě, a nenechají v tobě kámen na kameni, poněvadž jsi nepoznalo čas navštívení svého!“

Kostnatá, vyhublá ruka se mihla vzduchem v mohutném gestu, až rukáv kutny se svezl a žlutě ji obnažil. Skřehotavý, ostrý a nepříjemně drásavý hlas mnichův se prudce rozletěl za tímto pohybem. „Občané florentští, kteří se válíte ve svém neřádu, v špinavostech a v bahně svých hříchů, tak volá k vám Kristus a volá tak s pláčem. Jest psáno: videns civitatem, flevit super illam, spatřil město a zaplakal nad ním. Boží slzy – – – a pro vás! Není psáno, že plakal, když byl urážen, ponižován, trýzněn, mučen, bičován, trním korunován, na kříž přibíjen a po tři hodiny v nejděsnějších mukách na dřevě Golgoty trápen, ale je psáno: spatřil město a zaplakal nad ním. Ubohá Florencie! Spatřil město a zaplakal. Jakou zkázou zaplatíš za to, že jsi nepoznala čas svého navštívení! A bude to zkáza tak obrovská, že i Syn boží plakal! Čím bys tomu unikla? Čím by ses zachránila? Čím by ses vysvobodila? Ty myslíš, že ještě ti poshová Bůh, ty nevěstko mezi všemi městy nevěstek nejhorší, nevěstko odporná, nevěstko stárnoucí, nevěstko prokletá? Čím se tedy chceš zachránit, poshová-li ti Bůh? Volám jediné: pokání! pokání! pokání! Už nikdy ti nesmí sejít z mysli převeliká hořkost tvého ženicha a sladkého Vykupitele Ježíše Krista! Naše žití a umírání budiž ustavičně v ranách a v nitru toho nejsladšího Slova vtěleného, víš-li to ty, Florencie, záhubo duší! Už nikdy nesmíš být bahnem hříchů, ty město plné tmy, špíny a neřestí! Cos dosud dala svému Vykupiteli? Ocet a žluč, rány a krutost. Nelítostná Florencie! Ale za to přijmeš odplatu svou. Měla jsi být perlou v jeho božské koruně, stala jsi se ostnem jeho koruny trnové,

měla jsi být jeho radostí a láskou, měla jsi být jediným domem modliteb a díky, ano, tím vším jsi měla být, nevěsto rajska, a pohled' nyní na svoji špínu, pohled' na své roucho rozedrané v neřestech a chtíčích, pohled' na to, čím jsi se stala na těchto prasečích pastvinách, pohled', neboj se toho pohledu, neštiť se sama sebe, neodvracej zrak od svých obludností, pohled', čím jsi! Ale běda vám, kteří jste zde vedli a vladařili a kteří zde vedete a vladaříte! Důtky božího hněvu jsou připraveny na vás a neuhnete jim. Psáno jest: vos autem fecistis ilam speluncam latronum, a vy jste ji učinili peleší lotrovskou!"

Lid strnul. Dosud nikdy neslyšela o sobě Florencie, královna toskánská, taková slova. V přeplněném chrámu bylo dusno k zalknutí. Štkání žen zapadalo do drsného hlasu mnicha, jehož hubená postava se míhala na kazatelně v rychlých lámajících se pohybech, ostře se odrážejíc od zlata stěn.

„Než šel na smrt, myl nohy svým učedníkům. Uvažovali jste již někdy o tom, vy pyšní a pozlacení občané florentští? Zvedá se od stolu Stvořitel, zatímco tvorové sedí. Na kolenou je před učedníky. O dobrotivý Ježíši, co činiš? Ó Jezu sladký, proč se sklání tvá vznešenost? Ó tichý Ježíši, ty mne zahanbujes v tak velkém ponížení! Pohled', pyšný patriciji, pohled' sem, do tohoto večeraďla, pohled', i nyní jsi před tváří boží a nikdy nemůžeš jí uniknout, pohled', co čini tvůj Tvůrce, tvůj Spasitel! Uč se pokoře, uč se, patriciji, kupče, umělce! Ale kázat ve Florencii o pokoře? Běda ti tedy, město, které si myslíš, že jsi nejlepším v Itálii, a jsi nejhorším! Kristus byl na kolenou – – –! Slyšíte to, vy všichni! Kristus byl na kolenou – – – co tady řekneš, má duše? Kdo někdy slyšel podobnou věc? Pane, slyšel jsem slovo tvé a bojím se, Pane, viděl jsem dílo tvé a žasnu. A co bys tomu řekla, duše má, kdybys – – kdybys – – – ne, strašno to říci, a přece, vyslov to, duše má, co bys tomu řekla, kdybys ho viděla na kolenou – – – i před zrádcem Jidášem?"

Kdykoliv se zamlčí, je ticho hluboké jako propast. Sta, sta, tisíce očí jsou vytřeštěně upřeny na jeho úzké rty. Znovu vyhublá,

kostnatá ruka, ruka obnažené suché žluti, se rozletí širokým pohybem a za ní výkřik:

„I zde sedí Jidáš!“

Bylo to, jako když se do ticha zřítí skála. Slova zaduněla stonásobnou ozvěnou a všechna srdce je slyšela.

„Už dost sladkých slov jsi slyšela, Florencie, už dost úlisného mazlení a lichocení. Jsi děvkou, pamatuj na to, děvkou jsi, s děvkou hovořím. Já na tebe volám boží důtky a boží hněv, já, který nejsem filozofem, ale učedníkem Kristovým, a bylo řečeno o učednících: budou-li mlčeti, kamení bude volat, lapides clamabunt. A nepřej si toho, nepřej si té chvíle, kdy tě obklíčí nepřátelé a sevrou náspy, kdy jen kamení bude mluvit a umlkne každý lidský hlas, jen kamení bude mluvit, děsně mluvit, válečně mluvit! Dej pozor, Jidáš, neuzavírej své srdce, ještě máš čas, dej pozor, Spasitel pokleká před tebou, a dotkne-li se tě, i ty budeš posvěcen!“

Jeho oči žhnuly, ostrá bledá tvář svítila.

„Zločinný Jidáš, proč nezlomí tvou tvrdou hrud' tak velká mírnost? Ó andělé, proč se nechvějete při takovém pokořování? Ó krásné ruce, nejčistší ruce, jak se můžete dotýkat tohoto zlosyna, muže krve, muže nemilosrdného, ó krásné ruce, vy smýváte špínu zrádce? Pojď, duše má, pojď v slzách pohlížet na utrpení Ježíšovo! Uvažuj, duše má, kdo jest vlastně ten, jenž jest jako lotr polapený. Pomysli, ke komu z lásky snáší takové utrpení. To je Tvůrce celého světa, jenž, aby tě spasil, takto platí. Proč tedy nehoříš jeho láskou? Proč jsi tak chladná? Pohleď, jak je mírný i k tomu, kdo mu dal políček. A já vám pravím, občané florentští, i zde sedí mezi vámi muž, který mu dal políček!“ Mnich se naklonil přes pažení kazatelny a zaťal žhoucí pohled do zástupů. Nyní jeho skřehotavý hlas se rozráží o zlato stěn a zčernalou klenbu, o přeplněný chrámový prostor, divoce, horečně, překotně. Chrlí slova, a rozmachy jeho paže jsou ostré, jako by tesal. „Proč se nezlomíš, tvrdé srdce? Proč vy, oči, nestanete se pouze dvěma prameny slz? Proč neklesnete, kolena, do prachu země a ty, hlavo, proč v pokání, pláči a u vědomí svých vin se nebiješ o tyto stěny? Proč? Protože je ti

toho ještě málo! Slyšíš můj hlas a víš, že utrpení Kristovo tímto nebylo ještě skončeno, že ještě zbývala cesta kříže a tři děsné hodiny Kalvárie, to víš a nevzlykáš, protože jsi to už tolikrát slyšela a jsi lhostejná i k bolesti boží, není to bolest tvá. Nuže, nevzchopila jsi se! Proto je ti třeba ještě silnějších ran. Čeho je ti třeba? Velké palice utrpení, která by tě rozemlela, kotel neštěstí, do něhož budeš vržena. Zpyšněla jsi ve svém bohatství, a proto odmítá Bůh tvé modlitby, odvrátil svou tvář od tebe, bezcennými jsou mu tvé dobré úmysly, k nelibosti jsou mu tvé bohoslužby, nechce jich. Tvoji muži se stali ženami a jako ženy žijí u sebe, největší to ohavnost před Bohem, a praví svatý apoštol Pavel: rozpálili se muži v chtíči svém k sobě vespolek a páchali mrzkost mužští s mužskými: *masculi relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudine operantes*, a je psáno: právě proto hromadíš sobě hněv boží na den hněvu a zjevení spravedlivého soudu božího, *anō thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei*, oplatí tam každému podle skutků jeho, *qui reddat unicuique secundum opera eius*. To jsou tedy tvoji muži, to jsou ti siláci, ti hrdinové příštích bitev a válek? A tvé ženy? Nežli strašlivě a spravedlivě ztrestal Hospodin lid izraelský, tak volal svatý prorok o ženách tohoto lidu, o ženách, které přivolaly hněv z nebes: cinkající přezkami a zlatými řetízky, tak se procházely, pro svoji chlípnost a pro své smilstvo tak se procházely, hledající obého, ale oblyší Pán vrch hlavy jejich a Hospodin hlavy jejich obnaží, toho dne vezme Pán okrasu, střevíce, prsteny, řetízky, spony, náramky, čepce, kadeřadla, voňavky a náušnice, drahé kameny na prsech a na čele visící, zrcadla, roušky a věnečky, a bude *et erit pro suavi odore foetor et pro zona funiculus et pro crispanti crine calvitum et pro fascia pectorali cilicium* a bude místo vůní smrad a místo pasu provaz a místo kadeří lysina a místo hedvábu zíně. Bítí vás budu, vy krásy tučné! tak praví Hospodin, dítky rozrazím před vašimi očima, domy vaše budou vyloupeny, muži vaši bez pohřbení shnijí před hradbami a přijdou nepřátelé strašliví, kteří střelami pobijí maličké *et lactantibus uteris non miserebuntur* a neslitují se ani nad

životy kojícími a dítek neušetří oko jejich. Hořící hromadou trosek bude toto město, plné zlata, obrazů, neřestí, soch, knih, pohanství, cizoložstva a šperků, ano, bude hromadou kamene, spálených břevna a sutin. Hodina smutku nastává, hodina neštěstí, a vylije na tebe, proradná Florencie, Hospodin své rozhořčení, vyšle na tebe hněv a soužení a hrůzy a smrt, a všechny tvé ohavnosti vrátí se a padnou na tvou hlavu. Nebudu nikoho šetřití a mít nebudu slitování, tak mluví Hospodin. Obdaruji tě podle skutků tvých. A poznáš, že já jsem Pán, který udeřil! Běda ti, běda, Florencie!”

V lavicích signorie prošlo dlouhé pohnutí. Lid.

„Viděl jsem šelmu!” vykřikl divoce mnich. „Viděl jsem šelmu, měla dva rohy, podobné beránekovým, a mluvila jako drak. I činila velké divy – – – sváděla ty, kteří přebývají na zemi –“

Apokalypsa! Lid stojí zkamenělý, ohromený. Kostnaté ruce bijí na bránu Florencie, jsou to ruce mnichovy, či ruce osudu? Francouzi stojí připraveni a jejich tlupy jsou nelítostné, ošlehané ohněm španělských válek, ohněm Flander, jsou to lupiči, vrazi, ne vojáci. Sultán Bajazet se prodírá stále blíž, tříští království za královstvím, tasili opět své křivé šavle jeho arnauti, otrásl se Uhry a skryly se pod dýmem požárů svých vypálených měst. A země italská – – – Neustalo řinčení zbraní, knížata, města, kardinálové, vše v jediném změtení vichřice válek. Papež je slabý a chřadne, kardinálové stavějí paláce, podnikají vykopávky, posílají si navzájem potupné průvody maškar, skládají milostné básně ovidiovské. Perugia je již vylidněna, Baglionové i z kostelů v městě učinili pevnosti a vraždí napořád, Malatestové se brodí v krvi, Scaligerové ve Veroně se vyvraždili vzájemně, rod d'Este se brodí v nových a nových zločinech. Hladoví sedláci se toulají krajinami, kde není možno ani sklízet, ani sít, a válkou vypálená země se škvaří, vyprahlá na slunci, se studněmi zasypanými. Nad Assisi trčel po šest nocí k nebi vysoký ohnivý sloup a v Pise se náhle rozpukla země v dlouhém pruhu, černajícím se jak průduch pekla. Podivní lidé procházejí krajinami, oblečení v rubáše, a tančí, tlukouce do bubnů lidskými hnáty. V Rimini jedna žena v bolestech porodila děcko o dvou hlavách, s ohnivě

červenýma očima a s tělíčkem pokrytým šupinami jak tělo plaza. I bylo zardoušeno lidmi dřív, zároveň s matkou, než přišel úředník a kněz. Na Rialtu v Benátkách moře vyplavilo obrovskou nestvůru, ke které se nikdo nechtěl přiblížit. I shnila a přinesla mor. V Urbinu náhle pukla chrámová klenba a zasypala lid. Podivná znamení se objevují všude a nedávno byla spatřena nová hvězda obrovské velikosti, zářící prudkou jedovatou zelení, a zhořkly vody všude, kam padl její svit. A tak je psáno v Apokalypse: „I bude jméno té hvězdy Pelyněk.“ Oběšenci na popravišti v Padově křičeli na lid, ještě když již shnili. Vše věští hrozná neštěstí. Španělští Aragonci v Neapoli zbrojí. Francouzská vojska jsou již seřazena a připravena vyrazit na první povel toho slintajícího epileptika Karla Osmého, nakřiveného a tváře nestvůrné, který sní o vyloupení této země, plné krásy. Mohamedáni Bajazeta vyřítili se ze svých pouští v masách nepřehledných, více jich jest než kobylek, a drtí všude vojska křesťanská. V Bergamu v pravé poledne zčernalo nebe a byla noc. Zděšeně zvonili na všechny zvony, ale srdce pukla. Hlad se plíží všemi krajinami. Nepřetržitými válkami je obilí spáleno, úroda neroste. A v Římě chytili šlechtice, který, jak vyznal na mučidlech, trávil na rozkaz Bajazeta sultána studny. Vichřice, bouře, zlověstná znamení. A co se činí proti tomu?

Jezme, pijme, hodujme, zítra zemřeme, říká se. Paláce knížat jsou plny nahoty. Nahé ženy, nazí muži, nahé obrazy, nazí lidé, nahé sochy. Na lůžku v růžích přijímají benátské a římské kurtizány muže meče i oltářů. Víno tříslní dlaždice hodovních síní, do nichž za doprovodu louten a fléten služebnictvo, oděné v hedvábí, nosí na obrovských mísách celé pávy, bažanty, telata, jeleny. Chléb se podává posypaný zlatým prachem, ryby postříbřeny. Hostiny antické! Kardinál Almesti uspořádal kvas přesně podle Petroniova vyličení hostiny Trimalchionovy a kardinál da Ponti kázal na hostině přivést celou obrovskou cukrovou stavbu, znázorňující činy Herkulovy, pak cukrovou pevnost s věžemi, hradbami a cimbuřími, odkud po rozkrojení vyběhli živí chlapci a zpívali oslavné verše na hodovníky. Antické hostiny římské! Nahá bohyně krásy, provázená

nymfami, přijela mezi hosty na velké lastuře tažené labutěmi. I klesli Kyklópové před ní na zem na znamení, že krása přemáhá hrubou sílu. Poté vystoupil usmívající se bůh Tiber a rozdal nymfy na lehátka hostům. Antické hostiny římské! Byl přivezen celý upečený kanec, a když byl rozříznut, vylétli z jeho nitra živí slavíci. Ve zlatých mísách se rozlévají sladké drahocenné voňavky, ve zlatých miskách hoří světla podivných barev. Ženy přiléhající k hodovníkům jsou antické bohyně, a tak možno po hostině vzítí s sebou na noc Venuši, Dianu, Pallas Athénu, Hesperidky, Thetis, Andromedu. Ale v peruginském kraji a v mnoha ostatních již lid oškrabává stromovou kůru k pečení chleba a děti jsou prodávány za několik soust. Vyhladovělé, vychrtlé postavy se plíží soumrakem, zhnětené bídou, a vraždí pro jídlo. Nic není dražšího než krásný sonet a dokonalý obraz. Nic není lacinějšího než lidský život. Šedá nouze s vyschlým hrdlem a s hůlkovitými rukama rdousí hrdla dospělých i nemluvnat. Podivná znamení na nebi.

Lid stojí v chrámu zkamenělý, ohromený. Kostnaté ruce bijí na brány Florencie, a jsou to ruce mnichovy, či ruce osudu? Dusno k zalknutí. Ani světla svíc se nemíhají. Chrám je přeplněn. Černá klenba.

Mnich nyní na kazatelně poklekl a modlí se úpěnlivě, štkavě, hlasem plným slz, s rukama křečovitě sepjatýma:

„Ó krásné a svaté ruce, jak vás vidím z lásky ke mně zraněné a roztrhané! Ó svaté nohy, jak vás vidím z lásky ke mně probodené a zhanobené! Ó sladká hrudi, co chce říci ona velká rána? Co chce říci tolik krve? Běda mi, jak tě vidím z lásky ke mně silně otevřenou! Ó krutý kříží, nebuď tak roztažený, uvolni trochu svoji tvrdost! Nakloň se, abych se mohl dotknout svého nejsladšího Pána! Ó nemilosrdné hřeby, nechte ony svaté ruce a nohy! Pojd'te na mé srdce, posejte mne ranami, zraňte mne, protože já jsem ten, jenž zhřešil, ne Syn boží! Ó Ježíši, když tě vidím tak zraněného, mé srdce ode mne odchází, ó Ježíši, když tě vidím tak ukřižovaného, chtěl bych navždy plakat! Ó potěšení, ó usouzení, ó smutní, ó chudí, ó rozmetení a otřesení vlnami moře tohoto světa a zlomení vichřicí

soužení, radujte se, neboť Ježíš vám dal odpočinek, vylil svoji nejdrahocennější krev. Ty, Ježíši, jsi mne tak silně rozohnil, že má duše z lásky k tobě omdlévá! Ó sladká lásko, ó líbezná ráno, ó medotoké zranění, jež sladce vede k životu věčnému! Blažen, kdo tebou bude vždy rozohněn, bude spokojen tebou a nic jiného na tomto světě se mu nebude líbiti! Blažen, kdo má toto nebeské zranění, protože se zpěvem letí k životu věčnému ve společnosti sladké lásky Ježíše, jenž jest pravý Bůh a pravý člověk, s Otcem i Duchem svatým na nekonečné věky věkův. Amen.“

Sestoupil namáhavě z kazatelny a odcházel. Lid se bil v prsa a plakal. Jen pomalu vycházeli, prodlužující své modlitby. Žhnuly tváře a oči pálily slzami. Ulice, domy, paláce, Florencie, vše stálo jako dříve. Ale proudy zástupů se zvolna rozlévaly městem a každý hleděl na ulici, kterou znal, a na dům, který mu patřil, již jinak, očima zničení, slz a pokání.

Ale Lorenzo Medicejský se svými filozofy navštívil po kázání lví jámu.

Svalnatá, mohutná zvířata se líně vyhřívala na slunci, toliko v sousední kleci mezi pardály a leopardy bylo vzrušení. Žíhaná a skvrnitá zvířata protáhlých a vlnitých boků neklidně přecházela podél svých skalisk; ohryzané, zkrvavělé kosti se válely v písku. Náhle skočilo jedno ze zvířat těsně k mřížím a jeho potem zvlhlá kůže se tímto poskokem na plném slunci zaleskla jak živý drahokam. Tlumeně zařvalo a ostatní se zastavili, zmatení a temně mručíce. Pak dlouhý skok a vyceněné zuby, mrskající se tělo povaleno a zaduněl řev krve. Povstal Gigi, hlídač leopardů, a zahroziv bičem, drsným hlasem a dlouhou tyčí udělal pořádek. Žíhaná zvířata opět pokračovala ve své vlnivé, neklidné chůzi a to, které zavinilo rvačku, lehkým a pružným skokem se přesmyklo přes skálu, kde se zarylo do písku jak dlouhá Jehla. Lvi se nevyrušili. Tam dál, ve zvláštní a vyhloubené ohradě, zvedl svoji velkou hřívnatou hlavu, dosud líně položenou na mohutných prackách, největší ze lvů, Hannibal, a dlouze zazívl. Jeho chřtán a zuby červeně a žlutě zasvítily ve slunci. Bylo to zvíře obrovské, miláček

knížete a známé po celé Florencii. Neboť nebyl pouze pro ozdobu a přepych knížecí. Byl též vykonavatelem rozsudků soudního dvora.

Gigi, chtěje učinit radost a zavděčit se knížeti, vstoupil do sousední klece a vrátil se s malým leopardem, mládětem, které mhouralo do slunce a poslintalo šat Medicejského, hravě se zmítajíc v jeho ruku. Bylo pak vráceno matce a Gigi upozornil, že nemá dosud jména.

Lorenzo se díval mlčky. A za ním divoce vzplanula hádka jeho filozofů o Savonarolu, podnícená Pico Mirandolou, který zde stál, dosud vyhublý a pobledlý z vatikánských žalářů. Poliziano jest zachmuřen. Hádky v platónské akademii, a to hádka pro toho dominikánského kazatele! Což nevaroval knížete? Jaké dobro přinesou skřeky Savonarolovy Florencii? Lid je zneklidněn, šlechta znechucena, signorie polekána, filozofové jím pohrdají. Proč ho volal Lorenzo? Ostrý hlas Ficina, který nešetří jedovatostmi, ječí do prudkých, fanatických útoků Mirandoly, který hromadí citáty z Písma a valí je na hlavu Ficinovu. Páter Matteo Franco bodá krátkými, rychlými výpady a vždy se ihned skryje mezi ostatní, kteří na sebe křičí stále vášnivěji. Hádky filozofů nyní vře divokými, nesouladnými větami. Už přes sto padesát let se volá po celém křesťanstvu po nápravě církve *in capite et membris*, v hlavě i v údech. Mluví se nyní o zavedení nového řádu božího na zemi nebo o velkém zahynutí a Pico Mirandola, na jehož ztrhané tváři jest dosud vepsáno utrpení vatikánských žalářů, s velkými rozmachy rukou vykládá o agónii Kristově, která jest dosud tak velká, jako byla v zahradě oliv. Sixtus před konkláve, v němž byl zvolen, měl strašný sen, ba vidění tří pádů pod křížem, vidění křížové cesty. Ano, zahyneme v trestech, Bůh se nedá již dále posmívati. Ale i ostatní křičí o jiné vítězné církvi, o zavedení království božího na zemi pod papežem apoštolským, napojeným duchem svatého evangelia a božského Platóna. Ficino, který je pyšný na velké úspěchy svého díla Platónská teologie nesmrtelnosti duše, zuřivě brání vývodům Mirandoly, který chce dokázat pohanství

platonismu a mluví o příštím papeži aristoteliku, zachránci církve, než přijde sám Iudex Tremendus, hrozný Bůh Soudce. A víte, před kým chrání církev fra Girolamo? Před křesťany, před tím stádem, které není církví, ale hraje si na církev –

Poliziano mlčí po celou dobu hádky a neklidně pohlíží na Medicejského, který stále se nehnuté dívá na zvířata a je obrácen k filozofům zády. Poliziano se bolestně zachmuřil a palčivá starost rozpálila mu srdce. Neboť pozoruje poslední dobou na Lorenzovi, že není zdrav – – – ne, není. Jeho pleť žloutne a jeho ruce se občas zachvívají v drobných otřesech. A nedávno při čtení dialogu Menexenos se nachýlil náhle na bok, zhryzán prudkou bolestí v ledvinách. Jeho ruce se zpotily a jeho oči zastřel kalný povlak. Poliziano musil mu pak přísahat, že o tom nikomu nepoví. Patrně to nebyl první záchvat – A Cosimo Medici, pater patriae, zemřel s Platónovým dialogem v ruce – Ne, kníže není zdrav, ale nevolá k sobě lékaře, neboť není možno, aby se nyní, v těchto časech, rozlétna zpráva o jeho chorobě po městech a knížecích dvorech – – –

Nejstarší jeho syn, dvacetiletý Pier, vrátil se nedávno z Říma, a Poliziano se znovu starostlivě zachmuří. Neboť nemá rád Piera. Nikdo nemá rád Piera. Je to chvástal. Není filozof. Nezná Platóna, ale chrastí mečem a tiskne ženy. Je pyšný. Posmívá se řízám filozofů a chválí krunýř. Nemá v sobě nic medicejského. Jako by jeho matka, pyšná Clarissa Orsini, kněžna římská, mu dala pouze krev Orsiniů. Ne, Pier není Medicejský, Pier je Orsini. A ten zde bude jednou vládnout – – –!

Pak je zde Giovanni, šestnáctiletý kardinál, neboť Inocenc Osmý na přání Lorenzovo už mu udělil purpur. Příštího roku pojede do Říma k vatikánskému dvoru a k své sestře Maddaleně. Marsilio Ficino mu sestavil horoskop, v němž se prorokuje, že Giovanni bude jednou papežem, ale tomu Poliziano nevěří, Giovanni jest na to příliš bezelstný a upřímný, nevyzná se v římských intrikách. Věrný platonik a vnímavý hudebník – to je kardinál Giovanni, ano, hudba, hudba, to jest jeho velká vášeň! A pak jest zde třetí syn, Giuliano, zamlklý, tichý, zádumčivý. Tento dvanáctiletý chlapec se svýma

přemoudřelýma očima jako by na sobě nesl nějaké podivné znamení, tíhu rodu, nějaké skryté podzemní síly – Jak to řekl tenkrát Lorenzo, když spolu hovořili o reinkarnaci zavražděného Girolama Riaria? Co ty víš, Angelo, o temných proudech v duši Medicejských! A ten hoch, ten dvanáctiletý chlapec s nedětskou zamlklostí, zádumčivostí, se svou zálibou v studiu filozofie, vždy někde skryt před ostatními, ten jistě dobře cítí v sobě tyto temné zvláštní proudy – – –

Tři syny mám, říkává Lorenzo, jeden je moudrý, a to jistě myslí na tohoto Giuliana, druhý je dobrý, a tím myslí mladičkého kardinála Giovanniho, neboť každý, kdo miluje hudbu tak vášnivě jako on, musí mít čisté, dobré srdce, nemůže být zlý – – – A třetí je blázen, říká Lorenzo. Třetí je Pier. Pier tisknoucí ženy, obdivující krunýř a pohrdající filozofy – – – Jak za římského pobytu si zamiloval svého švagra, toho falešného hráče, papežova syna, vyžilého Francesca Cibu! Prý se neopustili ani na hodinu a vše spolu prožívali společně, hry, pitky, ba i ty komůrky za Tiberou, ubohá Maddalena! Její muž a její bratr věrně spolu v náručích nevěstek! Ne, není Medicejský, je Orsini, to po matce je Orsini. A ten bude zde jednou vladařem, nejstarší syn – – – Bůh ještě nedopouštěj! Což v těchto časech soumrak Itálie má býti i soumrakem Medicejských? Bolestné myšlenky píší svá znamení po tváři Polizianově. Kníže si toho nevšímá. Kníže mlčí. Všímá si jen svých zvířat. Nyní se pousmál. Leopardí mládě dostalo silný políček od matky, které se zakouslo pod břicho. Bolestně mňoukajíc a skučíc, překulilo se do písku a mlelo všemi čtyřmi do slunečního světla.

Za nimi spor se stává stále ostřejší. Filozofové na sebe dotírají prudkými výbuchy, to již je divoká hádka, hloučky platoniků jsou rozděleny a dorážejí na sebe. Jejich ruce se míhají zařaty, rukávy jejich říz vlají, oči žhnou –

„Vím –,“ vykřikl zoufale Pico Mirandola. „Vím již – – –“ Ale nedopověděl. Ustrnul.

„Vím již –,“ ozvala se náhle slova Medicejského, jakoby ozvěnou. Kníže ukázal pomalým pohybem na zvířata, na leopardí mládě.

„Vím již,“ řekl, „jak mu budeme říkat. Bude se jmenovat Princ Zizi. Co hledíte tak udiveni? Přerušil jsem vás patrně v hovoru velmi zajímavém, ale já z něho neslyšel slova, pouze hluk. Ano, Gigi. Budiž to zapsáno zároveň s datem narození mláděte. Bude se jmenovat Princ Zizi. Neboť může-li být papež žalárníkem pohanského Turka, proč já bych nemohl podle něho pojmenovat své zvíře?“

A obrátil se k odchodu. Šli za ním, pokořeni, užaslí, mlčící. Pouze Marsilio Ficino se pochechtává drobným jizlivým smíchem. Ne, vladaře nikdo nepřekoná – – – A toto bylo opravdu mistrovské – Do nejprudší hádky o reformě církve, o trestech božích, o snu Sixtově, který ve snu viděl znovu Spasitelovu křížovou cestu, do hádky o papeže platonika či papeže aristotelika, Lorenzo, jakoby dosud bez účasti, vmete jméno prince Džema, tureckého psa, žijícího v Římě pod ochranou papežskou. Co se vlastně nyní o něm vypráví? „Jí pětkrát denně, mezi jídlem hodně spí a pro potěšení si vlastní rukou zabil několik otroků.“ Tak o něm napsal nedávno malíř Mantegna z Říma do Florencie. To je princ Zizi –

Po smrti Mohameda Druhého, zhoubce Byzance, vznítíl jeho prvorozený syn Džem vzpouru proti uchvatiteli trůnu bratru Bajazetovi, ale vzpoura se nezdařila a Saracén prchl na křižácký Rhodos, vyje zděšením, kdykoliv zhlédl hedvábnou šňůru v něčích rukou. Ale starý křižácký velmistr Pier d'Aubusson nechal žít uprchlého zbabělce, neboť dobré bylo pro rytíře rhodské mít ve vězení bratra sultánova a hrozit jím k asijským břehům. Čtyřicet pět tisíc zlatých dukátů to stálo ročně Bajazeta, a kdykoliv se opozdila jeho loď se zlatem, chechtali se velmistr, komtuři a rytířstvo řádu, že hned za svítání dopraví Džema zpět do Asie a jistě najde opět nová vojska a nové vezíry prvorozený syn muže prvního po Prorokovi. Ať platí sultán cařihradský, ta šelma pekelná, tak se chechtal velmistr, až se mu bílý vous chvěl na kalení pancíře, ať hluboko sahá do pytlů zlata a platí na opravu hradebních zdí a pobořených pevnůstek rhodských, ať platí na nové bašty křesťanstva, tak se smáli rytíři rhodští, kteří před několika lety bez veškeré pomoci po

tři měsíce odolávali přesile turecké, až ji odrazili slavně a vítězně od rhodských břehů, ať tedy platí na stavbu tvrzí, které pobořil, tak se smáli, opírajíce se o rukověti svých mečů křížáckých, a sultán Bajazet, zelený vzteky, platil rytířům, vždy ho to stálo čtyřicet pět tisíc zlatáků, nechtěl, aby mu poslali tajně v noci prvorozeného bratra Džema k asijským břehům, jistě by byl tam našel věrné vezíry a věrná vojska syn Mohameda Druhého! Ale Džem zatím skučel hrůzou, kdykoliv spatřil tureckou plachtu, a s úpěním prosil křížáky o ochranu, až velmistr nemohl déle snášet vytí zbabělcovo a poslal ho do Auvergne v zemi francouzské, kde byl generál řádu. Avšak francouzský král Karel Osmý, muž nestvůrné postavy a velkých plánů, také chtěl čtyřicet pět tisíc dukátů sultánových a Džem by byl býval raději zajatcem královským než rytíř, jejichž meče žijí pouze pitím krve mohamedánské. Oba zatoužili po sobě přenáramně, král po Saracénu a Saracén po králi, až to nebylo příjemné rhodským rytířům, a ti řekli králi, že v Džemovi jest skryt ďábel, zuří při pohledu na křesťana, pokousal by krále. A Džemovi vyprávěli rytíři rhodští, že král, jak vidí Turka, rozetne ho vpůli, proto je vlastně francouzským králem, a při každém velkém svátku křesťanstva musí veřejně rozetnout jednoho Turka, kdyby tak neučinil, vzbouří se lid. I zošklivili si sebe velice, nechtěl být rozpůlen Turek a nechtěl být pokousán král. Ale kdyby zde byl pouze francouzský král! Také z Uher přišlo žadonění, zle byl tištěn Bajazetem Matyáš Korvín a chtěl mít v zástavě Džema, a Nejjasnější republika benátská pro svobodu svého obchodu také chtěla mít v zástavě Džema, a Neapolské království pro bezpečnost svých držav také chtělo mít v zástavě Džema, a Španělsko, vrhající své síly na Tunis, také chtělo mít v zástavě Džema, a Portugalsko pro svobodu svých moří také chtělo mít v zástavě Džema, až se nad tím rozesmáli převelice rytíři rhodští a hodili Džema na trh jak dobytče, zde máte a perte se o něho, křesťané, kdo z vás dá víc! A když se tak mezi sebou prali a hádali, kdo dá víc, řekla náhle Svatá stolice: Dost! Jsem zde také já! – – – S uspokojením byl slyšen na Rhodu tento poslední hlas. A když Vatikán zaplatil a dovršil privilegia rhodská,

vzpomněl si ještě velmistr d'Aubusson, že ho již často bolívá hlava od přilby křížácké a staré tělo, plné jizev, často už trpí všemi neduhy. Na takové nemoci – vzkázali z Říma – máme dobrý lék, to se dá na tělo purpur a na hlavu kardinálský klobouk, a je po nemoci! Pak už tedy nebylo co žádat a Džem byl prodán papeži. Avšak tenkrát strašlivě zařval Bajazet sultán, neboť nic horšího se nemohlo stát prvorozenému synu muže prvního po Prorokovi, a řval, že všichni jsou lstiví, ale římská kurie nejlstivější, a kde jinde by byl zástavou, v Římě se stane zbraní. A hned sultán vypravil poselstvo do Francie ke Karlu, aby mu vyřídilo, že nebude pokousán. Drž Džema, tak psal sultán, drž Džema, a já ti dám hrot svatého kopí, jímž byl proboden bok Kristův, a dám ti nebesa, pod nimiž porodila přesvatá Panna! Ale Džema již drželi opět rytíři rhodští a tajně ho v noci naložili na loď, která vyplula z Francie, zatímco Saracén vyl hrůzou v domnění, že ho vezou k asijským břehům, a skučel, kdykoliv zhlédl hedvábnou šňůru v něčích rukou. A to byla plavba! Plachty se svinovaly a rozvinovaly, vítr byl příznivý, vítr byl protivný, zpocená těla veslařů se prohýbala pod biči podpalubních velitelů, rychleji, vy galejní psi, rychleji! – To byla honba! Rhodskou loď stíhala francouzská loď a francouzskou loď neapolská loď a tyto tři lodi benátská loď, a za nimi letěla po hladině španělská loď a ostře řezala vlny jim v zádech portugalská loď, a jen Matyáš Korvín Uherský drtil kletby na suchu, nemaje kudy za nimi. To byla plavba, zpocená těla veslařů, psů galejních, se prohýbala pod biči, a již tu je Civitavecchia, kde čekají delegáti svatého kolegia, a z galéry vítězně vystoupil Guy de Blanchefort, převor auvergnský, odevzdávaje Džema. Pak již klidně plula loď Tiberou až k bráně římské, k Portese, kde se tísnily nepřehledné zástupy, málokdo viděl v životě Turka, za nímž by se bylo honilo tolik křesťanských králů. Obyčejně v těchto dobách Turek honil krále křesťanské.

A v té chvíli se stala s Džemem hluboká změna. Už neskučel zděšením, už nevyhl hrůzou. Slavnostně a okázale vítán se všemi obřadnostmi a ceremonielem římským, nevěřící pes poznal svou cenu. Hrdě vstupoval vrahův syn, potomek uchvatitele Byzance, do

města hlavy křesťanstva. Od chvíle, kdy kardinálové a papežův syn Francesco Cibo ho vedli středem tleskajících zástupů, pochopil Turek, že už není psem na útěku, ale princem bagdádským. Od chvíle, kdy sedl na bělouše nejryzejší krve, na němž jezdíval jen papež, poznal, že navždy jsou za ním žaláře rhodské a temná mřížová auvergnského opatství. Od chvíle, kdy vyslanec egyptského sultána při vatikánském dvoře políbil kopyta jeho koně na znamení úcty k synu muže prvního po Prorokovi, odmítl Turek vzdát úctu papeži. A přišed do trůnního sálu hlavy křesťanstva, neučinil nic z toho, co mu říkali cestou, nepoklekl, nevzdal poctu, ale pyšně přistoupiv k trůnu, políbil muže v tiáře na rameno. A papež, pohovořiv s ním laskavě, chtěl ho vidět ještě druhého dne a stále.

I rozesla se zpráva o polibku na rameno po celém světě, a v Německu se zachvěla opona chrámová a povstali kazatelé v Anglicku, Irsku a ve Flandřích. Až ve Skotsku bylo slyšet o polibku na rameno muže v tiáře, pod níž tolik svatých papežů volalo do zbraně proti násilí mohamedánskému, trísnicímu Svaté město, věčný Jeruzalém, všude bylo slyšet o polibku na rameno, nad těly rytířů Hunyadových a Szillagiových pobitých pod Budínem, a v srbských pláních, kde kázával ohnivými slovy do boje svatý Jan Kapistrán, a ve stepích polských mezi mohylami po posledním nájezdu, všude se zachvěli živí i mrtví hrůzou při zprávě o polibku na rameno, po celém křesťanstvu se rozesla zpráva, všude, i islandský biskup Sivert Kjokkemensson slyšel o polibku na rámě strašného Držitele klíčů – – –

Jen v Římě to neslyšeli. Princ Zizi! Pouze jí, hodně spí a pro zábavu si zabil pět lidí. Směšný princ Zizi! Je nyní hostem papežovým. To znamená, že kardinálové se předstihují ve slavnostech na jeho počest. Vloni byl mu pro radost v dobu naprosto neobvyklou vypraven i karneval. Prý Inocenc, podaří-li se někdy udělat křížovou výpravu, porazí Bajazeta, a podaří-li se porazit Bajazeta, posadí pořímského Zizi na turecký trůn, podaří-li se posadit prince Zizi ještě někam jinam než za stůl či na lůžko kurtizány. O tyto plány Zizi zatím velmi rozumně nedbá. Baví se.

A klidně huláká dál své „La illáha illá-llahu va Muhámedu rasúlu-llahi!“ o jediném pravém bohu Alláhovi v papežském Římě – – –

Prudce vydechovaly vůně zahrad na filozofy krácející zachmuřeně za Lorenzem, pouze Marsilio Ficino se drobně a jízlivě pochechtával. Ne, vladaře nikdo nepřekoná – – – bylo to mistrovské. A jak se mezi sebou rvali! Papež platonik, papež aristotelik, obnova církve, království boží na zemi, horečnaté kázání Savonarolovo, tresty boží, pláč lidu, zmatená signorie, nejistota časů – ale Medicejský šel ke lví jámě. „Může-li papež být žalárníkem pohanského Turka, proč já bych nemohl podle něho pojmenovat své zvíře?“

Slintající leopardí mládě se nyní jmenuje Princ Zizi.

Obrovské zvíře mohutného požeráku a drtivých pracek, lev, vykonavatel knížecích rozsudků, se jmenuje Hannibal.

A tam někde je Řím – – –

Čelo Polizianovo je rozryto hlubokou, těžkou vráskou. Rozuměl tomu lépe než ostatní. Ale znovu jako by slyšel zaúpění knížete jako tenkrát, kdy se tento náhle nachýlil na bok při čtení dialogu Menexenos, zhryzán prudkou bolestí v ledvinách. Ne, kníže není zdrav, jeho popelavá tvář to prozrazuje, Bůh ještě nyní nedopouští!

V ohybu pěšiny zaslechli chlapecké hlasy a Medicejský, usmívaje se, zrychlil krok. Žáci, vedeni staříčkým mistrem Bertoldem, jdou jako obvykle do S. Maria del Carmine kopírovat fresky. Michelangelo mezi nimi. I obklopili knížete, který rychle a radostně odstoupil od svých filozofů a každého z nich se vyptával, oslovuje ho jménem.

Michelangelo zářícíma očima pozoruje každý pohyb knížete. Miluje Lorenza, ctí ho. Ale odpovídá mu rozpačitě, ztrácí slova. A ostatní se smějí. I jeho noví dva přátelé, Giuliano a Giulio Medicejští. Ano, zádumčivý, zamlklý Giuliano přilnul hned od počátku k Michelangelovi a svěřuje se mu s mnohým, co ostatním zamlčuje. Také Giulio Medici učinil z Michelangela svého přítele. Je levobočkem bratra Lorenzova, zavražděného při mši Pazziů, a bude knězem, nyní třináctiletý. Je hrdý, rozmazlený všemi, jichž jest

miláčkem, to pro památku nešťastného Giuliana, zavražděného při evangeliu. Plachost Michelangelova ho okouzlila. Vítá nového druhu, který se mu tedy svěřuje se svými utrpeními, než se dostal ke Ghirlandajovi, věc, kterou Giulio nechápe, ale která ho baví. Nikdy nebylo bito dítě knížecí, syn milovaného bratra, nikdy nebyl bit princ, ale rád o tom slyší od jiných. A pak jest zde zahrada, nádherná, velká a plná soch, podivných pěšinek a zákoutí, kde je možno býti důležitě průvodcem chlapci příliš nesmělému – – – Giulio i Giuliano Medicejští mají rádi Michelangela, který býval bit, nechvástá se, dovede vyprávět o tom, co je to dokonalá radost, a o vlaštovkách, které na rozkaz svatého pána, pana Františka, nikdy neodlétaly z kláštera, který umí kreslit krásné obrazy a sochy, který je tichý a plachý, stále pln vroucného ostychu, jiný, ano, zcela jiný než ti ostatní – – – Giulio a Giuliano Medicejští, oba chlapci mají rádi Michelangela tolik, že často s ním chodí do kaple chrámu S. Maria del Carmine dívat se, jak kopíruje fresky, poslouchat jeho vyprávění o Masacciovi, velkém mistru, který odešel z Florencie, protože se zde dusil, a který zemřel v Římě hladu –

Ale Michelangelo má také nepřítele. Je to Torrigiano da Torrigiani, silný a zavalitý, který nyní modeluje pod vedením Bertoldovým postavy z hlíny a je na to velmi pyšný, neboť brzo nebude většího sochaře v Itálii, než je on. Ve dne pilně pracuje, ale v noci tajně prchá ze zahrad medicejských, navštěvuje krčmy a nevěstince a vrací se před svítáním s kalnýmá očima, načichlý pachem třísla z koželužen u Arna, načichlý kořalkami a pachem špinavého prádla děvek z Oltrarna. Ostatní se ho bojí, neboť je sverepý a násilný. Rozlítí-li se, je vždy lépe odejít mu z cesty, a on se rozlítí často. Opovrhuje Michelangelem, jehož nazývá svatouškem a který ho dráždí. Posmívá se mu, uráží ho, tupí. Ostatní chlapci již také znají tyto tajné noční cesty, i oni už vědí, kde jsou ty domky v Oltrarnu, ale Michelangelo neví nic. Je příliš plachý a samotářský a pak, hnusí se mu tyto věci tak, že nerad o nich slyší vtipkovat. Je ještě dost času na peklo.

Nyní jdou do S. Maria del Carmine kopírovat fresky. Opět Masaccio. Ale bude tam sedět též milý Filippino Lippi, malíř, syn malíře mnicha, karmelitána Filippo Lippi a jeptišky Lucrezie. Je mu svěřena oprava a dokončení Masacciových fresek a on to provádí dokonale a mistrovsky. Je poznamenán, brzo zemře. Kašle krvavé hleny a ví, že barvy mu míchá smrt. Proto spěchá. Je stále neklidný, nedočkavý, úzkostný, zda ještě zítra mu bude dovoleno dokončit to, co včera začal. V malbě předstihuje i Botticelliho a messer Botticelli to ví a nezavídí. Všichni mají rádi neklidného Filippina Lippi, syna jeptišky, která roztrhla závoj a zrušila sliby pro krásu malíře, malujícího ji jako svatou pannu Markétu mučednici. Filippino Lippi chce ještě žít a vysát ze života všechnu krásu, pokud mu síly stačí. Ale síly Filippinovy stačí pouze na malbu, a on tedy maluje horce a vášnivě, sem ukládá tedy všechny své sny a všechnu tesknotu své touhy. Protože ví o své pomíječnosti, maluje jen věci svaté a věčné, Matku boží. Maria, smiluj se!

Jdou a stařícký mistr Bertoldo je vede. Již se rozloučili s Lorenzem a dosud jdou kvetoucími zahradami, pokladnicí umění. Mezi zelení probleskují štíhlá těla soch. Slunce sune svůj lesklý srp po vrcholcích stromů a stíná z nich stíny, které, padající, zachycují se na větve. Záhon růží se právě zasnoubil s tichem a vzduch, křišťálově čistý, je provoněn vydechnutím nesčíslných květů, které se chvějí. Až padne soumrak, rozvoní se prudčeji levandule, která dosud mlčí. Kdo by chtěl naslouchat její vůni již nyní, musil by se schýlit k zemi jak láskyplný milenec ke kadeřím dívky ležící v trávě. Několik soch v pozadí postavil pouze sen, rozplynou se, je to hra světél a vodotrysků, šlehajících bílé proudy vody k nebi, jak vztyčené a obnažené ruce, které tančí. Všude je život rozhořený plamenem skrytého milování. Vše se chce rozdat, vydat, naplnit, a celá zahrada je jedinou jiskřivou svítilnou krásy.

Jdou a stařícký mistr Bertoldo hovoří cestou. „Božský Donatello,“ praví, „když jsme spolu tesali Abraháma a Izáka, naučil mne nedbati každodenních vášní a prchavých nálad. Je nutno tvořit věci věčné, neboť toho si žádá duch. Věčné věci se tvoří z krve a bolesti,

a protože jsou věčné, jsou mladé. Božský Donatello byl samotář, asketa, umění mu bylo tvrdou řeholí, kterou stále a věrně zachovával, nikdy ji neopustil, tuto řeholi nosil vždy s sebou. Tato řehole je daná Bohem a je věčná. Vše je v ní věčné, jsou v ní věčné sliby chudoby, čistoty a poslušnosti. Kdo není schopen zachovávat tyto sliby, není umělcem, nezná řeholi, je každodenní, tvoří díla pomíjející a spěje k trestům, neboť Bůh, dárce řehole, strašně trestá každá provinění proti ní. Největšími tresty pak jsou obratnost, pýcha a marnost. Jestliže tě obratností trestá Bůh, pak zahod' štětec i dláto a vrať se do světa, světem pohlcen a zapomenut. Obratnost – – toť povrch, toť napodobení. A napodobení, to je pošklebek. A pošklebek, to je věc pekla, a ne věc boží. Trestá-li tě marností Bůh, tedy odejdi rychle a dělej pouze věci, které se líbí lidem, ale neposkvřňuj řeholi, jsi bez krásy, bez ducha, bez vkusu a bez citu. Jsi otrok každodenního, nejsi věčný, a nejsi-li věčný, nejsi mladý, odejdi. Trestá-li tě pýchou, vrať se do světa, muži světský, a ne muži řehole, svět ti dá mnohé pro tvoji pýchu, nemáš již, čeho bys hledal v řeholi umění, než svůj pád. Andělé padli pýchou, a ty bys nepadl? Proč se domníváš, že vyrveš krásu z rukou božích a již se ti to snad dokonce povedlo? Záchvěv listu nepochopíš, a již jsi pyšný? Božský Donatello po léta studoval jen ohyby nohou a zvlnění svalů lýtek, než se odhodlal k svému Davidovi, ano, a jen tak tvořil on, vítězný hledač harmonie.“

A opět pravil: „Umění, které nedovede rozezvučet lidské srdce, je samo hluché a není uměním. V každém umění je vlna, pohyb, rytmus, který se tě musí dotknout, musíš zazvučet, člověče, buď slzami, nebo jásotem, obdivem, či bolestí, ale musíš znít. Není tvou vinou, nezníš-li, neboť není zde člověk pro umění, ale umění pro člověka. Jsou ovšem srdce mrtvá a vyschlá, která se neroznítí ani nejsilnější svatou jiskrou. Těch se varujte a neházejte jim perly, neboť povrhnuce perlami, vrhnou se na vás. Proč jsou ta srdce mrtvá? Mrtvá jsou nečistotou, rouháním a hříchy proti Duchu svatému. Jsou mrtvá, protože neznají života. A nejvyšší forma života je umění, protože je to ta největší, nejvyšší láska k životu.“

A opět pravil: „Nevšímejte si věcí časných, protože tvoříte pro věčnost a ve věčnosti stojíte. Povídají mi nyní o jakémsi Savonarolovi, mnichu. Prý bouří lid a káže o konci časů. Mnohokrát jsem již slyšel kázat o konci časů. Božský Donatello mi říkal: Kdykoliv uslyšíš kázat o konci světa, jdi, vezmi dláto a tvoř a stav. Kdyby se měla sesout skála, před kterou stojíš, vezmi kameny dva a tři a postav novou skálu, snad ta najde milost před tváří boží. A kdyby se mělo propadnout město, z něhož jsi vyšel, vezmi dřeva a železa a postav si nový dům, snad najde milost dílo rukou lidských v hodinu zkázy před tváří boží. A kdybys viděl, že všem hrůzou usychají ruce, jdi a vzepni své vysoko k nebi, snad se slituje Pán nad pohybem tvé pokory a vůle a odvrátí zkázu pro velikou vytrvalost tvou. Vždy jsem poslouchal svého mistra a druhá, božského Donatella. Když jsem tvořil svého Bellerofonta, vystali kolem Florencie podivní zakuklenci a učili o konci časů, příchodu Antikrista, o pádu hvězd a rozevření země. Já lil v bronzu dál, a můj bronz zůstal. Okřídlený kůň se vysoko vzpíná a mladé tělo zápasí s jeho silou, to byl můj Bellerofón. Můj bronz zůstal, a ti tam, kteří učili o konci světa, zhynuli v plamenech hranice kacířů. Když jsem tvořil svoji Jezdeckou bitvu, rozmohli se náramně ti, kteří učili o příchodu třetího království božího a o zbytečnosti lidské práce a lidského úsilí. Já tvořil, oni kázali. Já dokončil, a oni zhynuli. A mnoho jiného. Nedejte se nikdy klamat něčím podobným. Umění je věčné, protože je to řehole boží, nejvyšší forma života.“

Šli, semknuti kolem mistra a naslouchajíce. Michelangelo šel a s ním zádumčivý Giulio i veselý, pyšný Giuliano Medicejští, a Francesco Granacci šel bledý a vždy bez úsměvu, a Lorenzo di Credi šel, a potkali Pollajuola a šel s nimi, a Pazzoli šel a Bugiardini šel a ještě mnoho ostatních, šli a naslouchali o řeholi boží.

Ale na rohu La Badie byli zastaveni shlukem lidí, lomozením a divokým povykováním. Jméno fra Girolama vlálo nad pobouřeným davem jak korouhev. Lid tam divoce plenil dům kurtizány Atalanty, která se nedávno přistěhovala z Benátek a nyní se zděšeně uchýlila pod ochranu signorie. Nemohouce nalézt ženu,

vrhli se na dům. Roztříštěnými okny padala na ulici velká lesklá zrcadla, brokátové šatstvo, hedvábné a atlasové střevíce, přepych dráždivý a vonící, broušené fióly voňavek, křišťálové vázy a svícny, zámořské tkaniny, perlové náhrdelníky, dary kněžské, knížecí a patricijské, zlatem a perletí vykládané stolky, překrásně řezaná nosítka, obrazy Venuše s Paridem, Ledy s labutí, Danaé pod zlatým deštěm, skřínky z drahocenného dřeva, loutny a šachovnice, roztříštil se benátský smalt, a již se začal z oken valit čpavý dým, zatímco mouřenínové kurtizánini, hlav kudrnatých, mžourající po davu vypoulenýma očima, ničemu nebránili, majíce pláště již přecpány zlatem z měščů velitelky, kterých se chopili první a sami.

Faunův smích

Poliziano šel pomalu a se skloněnou hlavou pěšinami zahrady, hledaje Michelangela, který dostal poprvé kámen, aby z něho vytvořil, co chce. A Michelangelo tesaje, skryl se před ostatními. Filozof šel zadumán. Byla všude kolem něho taková krása, že bylo možno zapomenout na svět a myslit jen na štěstí. Ale Poliziano nemohl zapomenout na svět a myslit jen na štěstí. Fra Girolamo již ovládá lid. Poslední valchář vidí nyní pohanství tam, kde viděl dříve krásu. Život Florencie se mění. Mnoho dívek již zaklepalo na brány klášterů a manželé si nyní slavně před oltářem slibují život bratra a sestry. Mnoho mladých patriciů již svleklo atlasová roucha, odepjalo dýky a přijalo hábit a tonzuru. Učebny platoniků pustnou. Giovanni Strozzi zničil svou nádhernou knihovnu. A Vivoli, ten moudrý, duchaplný Vivoli, přestal již opisovat Juvenála, Marciála a Ovidia a opisuje nyní kázání Savonarolova, často zachvácen tak křečovitým pláčem, že musí být odnesen v bezvědomí z kostela. I Perugino zavřel svou dílnu a přestal malovat, a přestal malovat messer Botticelli a po nich mnozí jiní. To ze strachu před Bohem, či před lidmi? Nemaluje již Pollajuolo a sedí v kostelní lavici, proklínaje svá díla, a vedle něho vzlyká Filippino Lippi nad svým osudem, vzlyká a slyší o tom, že jeho rodiče jsou ve věčném zatracení, otec mnich a matka zběhlá jeptiška, pláče a kašle krvavé hleny, poznamenan brzkou smrtí. Nepíše již Francesco Doni, nebásní již Ugolino Verino, odřekl se svých zpěvů Girolamo Benivieni. Život Florencie se mění. To ze strachu před Bohem, či před lidmi? Ale vliv Savonaroly již začíná pronikat i do signorie. A on káže o Medicejských jako o pohanech, hrůzovládcích, zlodějích duší – – – A nedávno nazval v jednom ze svých kázání Karla Osmého z Francie tím vyvoleným Cyrem, který přijde, aby vše obnovil a napravil – – – Koho tedy vlastně volá fra Girolamo na Florencii? Boha, nebo Karla Osmého?

A kazatelský souboj dopadl pro fra Mariana, františkána, uboze. Vybral si fra Mariano text: Nepřísluší vám znáti čas a hodinu, kterou Pán vyhradil své moci. – Ale fra Girolamo oznámil kázání na stejný text, a jeho kázání bylo tak účinné, že nadlouho se skryl fra Mariano, františkán, a nevycházel z kláštera.

Poliziano jde zachmuřený, starostlivý. A kníže není zdrav – – – Poliziano jde mezi vavříny, prudce vonícími květinami a nádherou zahrad, mysle na neštěstí, zkázu a smrt.

Toho dne dokončil Michelangelo svou práci, a odloživ dláto, zahleděl se na dílo. Byl to Faun. Šklebil se otevřenými ústy, v nichž byl vidět jazyk a všechny zuby. Byl to Faun. První kámen, jemuž vdechl život, – a ten kámen se šklebí. První tvář, která má hlas a slova vábení, – – – a je to tvář zvířecího poloboha. První úder do těžké hmoty, první rány, aby se roztříštil kamenný těžký spánek. Roztříštil se, a tvář se pošklebuje. Stále jsem slyšel píseň hmoty. Tóny prýštily, slévaly se, rozlévaly, vše bylo oblečeno v hudbu. Vše bylo prosáklé hudbou. Víím, to mluvil kámen, to kámen zpívá – – – A nyní toto zde. Jazyk jako by se chtěl pohybovat v kamenných ústech a vyšlehnout v divokých šprýmech, v barbarském výkřiku, v nějakém fraškovitém žertu, ale zuby jako by i při tom chtěly kousat, hltavě rvát, rýt se v mase – – – Můj sen tenkrát, z první doby učení u Ghirlandaja: šel jsem zapadlou cestou, mrtvou cestou, šel jsem zchvácen útrapami cesty, měl jsem žízeň, jazyk byl napuchlý žhavostí žízně – Tento jazyk se mele v ústech jako had v kamenném hnízdě. Co mne to napadlo, takto vytvořit Fauna? Antičtí faunové přece na všech sochách mají ústa vždy zavřena. Co mne to napadlo? Víím – – – *musil jsem*. První údery do kamene, a vylezlo z něho toto zvíře. Můj sen tenkrát: náhle vyvstala ze země skála jako pěst a promluvila: Stůj! ve mně je zvíře, prorok a hrob. Ano, tak tomu bylo – – – Bouře šla jinam – – – Poprvé biji do kamene, a stane se z něho toto. Ani člověk, ani bůh. Polozvíře, polobůh. Všechno je poznamenáno, i já. Říká svatý apoštol Pavel, že všechno trpí pádem prarodičů, i příroda, hmota, vše se stalo nečistým, zpohanštělým, i příroda sténá a čeká na své vysvobození, tak je psáno u svatého

Pavla. I tento kámen sténá a čeká – – – Rozevřená fauní tlama, zuby vyceněny, jazyk. Ne, to není antický faun, to je drsný křik kamene, jak jsem ho často slýchal za svých nocí, sám a sám, křik kamene, ještě barbarský, pohanský, neposvěcený – – – Začal jsem Faunem, čím jednou svá díla dokončím?

Začal jsem Faunem, ještě krutostí, nečistotou, ponížením a zvířecími. Nejsem hoden, Pane, hned tesat tvůj kříž, to snad mohou jiní, ne, vím, moje cesta bude těžší, bolestnější, nemohu tak snadno začít, cítil jsem to hned, když jsem přistoupil k tomuto kameni, jemuž od počátku věků bylo již určeno, aby z něho nebyl kříž – – –

Jsou kameny, stržené pádem andělů z nebes. A právě ten se mi měl dostat do rukou první! Začal jsem Faunem. V této rozšklebené tváři je mnoho mých nocí, je v ní mnoho mé hrůzy a tmy, která se pomalu plížila k mému lůžku, je v ní mnoho mé trýzně, nedovedu to ještě říci jinak, posmívající se tvář, vytvořil jsem ji, dal jsem jí život, pohyb a tvar, a teď jen čekám, kdy na mne za to vychrlí sprostotu, kal, pohrdání a výsměch. Oči potměšile zkroucené, chlupaté uši do hrotu, sprostá kozlí brada, vlasy spleené v chumáč, nos protáhlý, smyslný, čenichající. Na první pohled se tato tvář dívá přísně, pak teprve poznávám, jak se mi ten kámen vysmívá – – –

Ohlédl se, zaslechnuv kroky na písku. Za ním stál Poliziano a díval se. Michelangelo plaše ustoupil, aby přítel knížete lépe viděl. „Ta tvář mluví, Michelangelo,“ řekl užaslým hlasem Poliziano. „Nikdo by nevěřil, že je toto tvá první práce – – –“ Michelangelo se zarděl. „Ano, hochu,“ pokračoval s obdivem Poliziano, „ta tvář je živá – – – pohybuje se – – – mluví –“ Poodstoupil stranou, díval se pozorně a přitom tiše recitoval.

*„Quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus
fecere et pinu praecincti cornua Panes
quique deus fures vel falce, vel inquine terret,
Silvanusque, suis semper inveniliior annis,
ut poterentur ea? – – –“*

Víš, chlapče, to jsou nesmrtelné verše Ovidiovy o tom, jak faunové pronásledovali bohyni Pomonu, víš, kdo byla Pomona? Bohyně úrody ovoce, bohyně plodnosti zahrad. Viděl už tvoji práci vladař? Pojd', půjdeme pro něho, bude mít radost – Je dobře, že jsi zvolil pro první svoji práci právě toto téma. Nikdy neopouštěj antiku, nikdy, Michelangelo! Ano, je hned vidět vliv zahrad medicejských! Mistr Ghirlandajo nám říkal, že tě nikdy nemohl donutit kopírovat antické vzory, ba ani jediný antický ornament že jsi nikdy neudělal na svých pracích – A nyní toto! Faun!”

Ale já nemínil nic antického – – –, chce říci Michelangelo, já nechtěl a nechci, pro mne to není faun –

„Věřím,“ pokračoval vážně Poliziano, veda ho pod paždím, „že budeš jednou světlem umění. Zachovej, ale hlavně rozdmýchej božskou jiskru, která v tobě hoří, a já, abys lépe a snadněji mohl tvořit svá díla, zasvětim tě do základů platonismu, budu tě učit.“

Michelangelem prochvěl záchvěv pýchy. Poliziano, jehož jméno má úctu panovníků, který překládal řecké texty pro papeže, jemuž píše obdivné listy portugalský král, Poliziano, největší světlo platónské vědy, u jehož nohou sedají studenti z Němec, Polska, Anglie, Flander a z království půlnočních, ten mne vede pod paždí a nabízí se mi jako učitel – – –

„Bez znalosti Platóna, říká Lorenzo, nelze býti dobrým křesťanem,“ pokračoval Poliziano. „A já dodávám: ani dobrým umělcem. Hled' tedy, abys dobře chápal, mnoho to prospěje tvé duši i tvému umění. Víš, co říká mistr Bertoldo o tom, že umění je věčné a vše v něm musí být věčné. Filozofie Platónova pak jest poznáním toho věčného, toho, co pod nesmírnou rozmanitostí jevů zůstává nepohnutelným a stálým. To, co jest neměnné, jest svět idejí. Pamatuji, že ideje, až ti budu o nich vykládat, nejsou pouhé pojmy, ale jediná skutečnost, která zde jest. Přicházejí k nám od Boha, jemuž sloužily za vzory při jeho tvůrčí činnosti. Každý z nás má za povinnost účastnit se něčeho božského, na to pamatuji, a máme-li se účastnit božského, musíme se s ním spojit ideou a láskou. A pak se jistě staneš nesmrtelným.“

Všichni vezíme v bahně hříchu, tak hřímal včera na kázání Savonarola, prošlehlo hlavou Michelangelovi, všichni vezíme v bahně hříchu a není pro nás jiného vykoupení leč v nejsvětější krvi Spasitelově. Toliko on je důvodem světa. A jak se chceš, duše má, přiblížit k svému Ženichovi? Jen pokáním! Jen ponížením sebe takovým, že se nebudeš pokládat za cennější, než je zrnko prachu pod nohama dobytka, žádným vyvyšováním, žádnou pýchou, ale pokorou, odpíráním, odumíráním, pokáním. Ponižil se pro nás Syn boží a přijal podobu otroka.

„Ale musíme se vyvýšit,“ pokračoval Poliziano, „vyvýšit se k tomuto spojení. Nejdokonaleji se to stane až mnohem později, ne v tomto životě, ale až po třetím tisíciletém návratu, tolik je dáno duši. Duše, jestliže vedly třikrát po sobě ctnostný život, dostanou křídla a vracejí se k bohům, třikrát tisíc let je tedy dáno duši pro polepšení.“

Věz, hříšnice, že po soudu už není odpuštění, a tento soud bude krátký, tak hřímal včera fra Girolamo. Krátký a bez odvolání, přísný ke všem, kteří svůj život promarnili, a nikomu nebude dána možnost ani již čas k polepšení. Nic ti neprospěje, byl-li jsi předtím dobrý a teprve nyní upadl do hříchu! Jakými budeme shledáni naposled, takovými budeme souzeni. Ale nejen naše duše, ale i naše těla. Každá duše obleče tělo a jeden každý s duší a tělem bude stát před tváří boží. V těle Boha svého uzříme –, praví svatý Job. Proto spěchej, duše, spěchej s lkaním a naříkáním z tohoto světa hříchu a bídy, z tohoto slzavého údolí, z tohoto světa hniloby, zkázy, zničení, světa určeného k pádu, světa, jehož knížetem je Satan.

„Nic není líbeznějšího než svět,“ pokračoval Poliziano, „který jest nejkrásnějším uměleckým dílem, tvůrčí prací Démiúrga. Ale aby byl nejkrásnější, musí mít duši. Neboť co je v životě nejpodstatnějšího, to je duše, která dává žít. Musil tedy Démiúrgos především vytvořit duši světa, a zříkaje se života vlastního, vylil se do věcí. Tak se zrodilo tělo světa a duše světa jest rozprostřena na něm – – –“

Čím je ti, duše má, svět? kázal včera Savonarola, a co by ti bylo platno, kdybys celý svět získal? Každý za svoji duši jen Bohu

odpovídá, tomu Bohu, který jest od složeného, nedokonalého světa rozdílný a svobodně v něm působí jakožto jeho stvořitel a vládce neomezený. V Bohu není rozdělení ani složení – – –

„Budeme spolu čísti Platóna, ale budeme čísti i Filóna, jenž jest novým vtělením Platóna a ve svém přehlubokém učení věčné slovo, z něhož my přijali božský odlesk, přizpůsoboval světové duši, budeme spolu čísti traktáty Plotinovy, uveřejněné po jeho smrti přemoudrým Porfyriem, jeho Enneady o posledním slově tajemství. Pamatuj, že jedině dílo mudrce má u Boha cenu. Svými díly uctívá mudrc Boha, zatímco nevědomý dav, i když se modlí a obětuje, uráží božství. Jedině filozof je knězem, on jediný je řeholníkem, jedině on se umí modlit. Nečiní se člověk bohumilým, řídí-li se předsudky množství, ne, ale toliko sám sebou, svými vlastními díly se zbožšťuje, přizpůsobuje duši svou jsoucnu a bude se těšit neporušitelnému blaženství. Věz – tak pravil božský Plotinus –, našemu kultu nedodávají hodnotu obřady, ani slzy, ani pokání. Ty máš povinnost mít jediný chrám božství – – – své vlastní srdce, vlastní duši.“

Ničím nejsi, má duše, bez Boha, tak volal Savonarola, ten jediný tě může naplnit. Vlastními silami ničeho nezmůžeš, ale jediná kapka krve Spasitelovy tisíc světů by mohla vykoupit, una stilla salvum facere totum mundum quid ab omni scelere, tak píše svatý Tomáš Akvinský. Jen obětí, pokáním, modlitbami si získáš milost našeho Pána – – – Bože můj, do čeho se to zase řítím! Ale vždyť to nemůže býti pohanstvím, co mi zde vykládá Poliziano, asi špatně rozumím, vždyť i Svatý otec Inocenc je platonikem a přijal ve Vatikáně Poliziana s největšími poctami – – –

Zvuk loutny. V záhybu cesty seděl na trávě loutnista Cardieri a rozptyloval svou písni vladaře, který se procházel. I vedl ho Poliziano k Michelangelově práci, cestou stále vykládaje. Ale Lorenzo, hledě na Fauna, pravil: „To není antické, Poliziano, a je to krásné, Michelangelo. Takto se antičtí faunové nesmějí. V úsměvu oněch čtveráckých polobohů byla vždy jiskra bezstarostnosti, nejprudší lásky k životu, hodně vášně a třebas i trochu osamělosti,

věz, že faunové neběhali vždy ve stádech. Ale tvůj se neusmívá, tvůj se vysmívá. Tvůj nežije rozkoší okamžiku, tvůj, myslím, by si nedovedl ani rozkoš připravit, ani ji vychutnat. Proč ta rozšklebená ústa? Pamatuj také na to, že faunové byli již polobohové starší, a kdo je starý, nemá všechny zuby – – – Ale je to dobrá práce, výborná práce, dokonalá práce. Mistr Bertoldo bude mít radost. A ty nyní, abych tě odměnil, milý Michelangelo, budeš nyní jísti denně u našeho stolu a Poliziano tě zasvětil do božského platonismu. Kromě toho dostaneš ode mne nový plášť. A – – – přiveď ke mně svého otce!“

V té chvíli Michelangelo vzal rychle dláto a před knížetem a před Polizianem prudce udeřil do Faunových úst. Zela díra. Starý polobůh už neměl všechny zuby. Fauní pošklebek se změnil. Nevysmíval se, chtěje rváti v mase. Pohlížel na svět jako starý muž. Kdyby nyní promluvil, už by nebyl strach, bylo by to směšné i na poslech, jednotlivé slabiky by sykaly mezi dásněmi, některá slova by hvízdala místo řeči. A jeho pošklebek byl podobný pošklebku florentského kupce, jemuž unikla buď žena, nebo peníze.

Medicejský s Polizianem se hlasitě rozesmáli. Ale Michelangelo se nesmál, upravuje ještě poněkud dásně. To je tedy jeho první dílo.

Granacci slyšel o obdivu knížete od Piera Cardieriho, loutnisty, ale zhlédl již tvář bezzubou. Když pak Cardieri se smíchem vyprávěl příhodu, jak přišel Faun o své zuby, pohlédl Granacci na Michelangela zvláštním dlouhým pohledem. Ale nemluvili o tom, jdouce spolu k Michelangelovu otci. Na věžích právě zvonilo poledne. A Granacci šel, ne již pouze proto, že byli vždy spolu, ale že Michelangelo chtěl, aby právě Francesco, který mu tajně nosíval Ghirlandajovy kresby, nyní otci vyřídil pozvání knížete, pozvání vladaře Florencie –

Avšak Lodovico Buonarroti se polekal tolik, že nechtěl jíti. Ničím není ve Florencii bývalý podesta v Caprese a Chiusi, už je také velmi dávno tomu, kdy byl členem sboru dvanácti a vstupoval do Palazzo Vecchio za hlaholu trub. To vše jest už jen pro večerní vyprávění vnoučatům, dá-li jaká Bůh, aby nezapomínala, že jsou ze

šlechtického rodu, z rodu s erbem. Nyní už by nevěděl, jak promluvit s vladařem, a to dokonce o synovi, který zkazil jeho všechny plány. A byly to krásné plány o tom, že právě tento jeho nejmilejší syn u vědomí, že jest z rodu s erbem, zasedne také jednou za hlaholu trub v Palazzo Vecchio, a to snad dokonce i na vyšším místě, než sedí členové sboru dvanácti. Ne, nepůjde, nezná už nynější dvorní řeč, změnila se valně od jeho dob tak, jako se změnili lidé, mravy, město. Už ničemu z dnešních časů nerozumí Lodovico Buonarroti, pokyvuje jen těžce hlavou a jeho přísné úřednické ruce jsou poklidně složeny na kolenou. Ne, nepůjde, nevěděl by, jak hovořit s vladařem. Zatímco Francesco Granacci výmluvně přesvědčoval, pohlížel dojatě Michelangelo na věci kolem. Zde je sýpka s prohnílmým trámovým, tam cihlové schody, vedle příkop, mohu se jít podívat do své komůrky? Je plna pavučin, ukládáme tam do podkroví staré věci. – – – A moje cínová miska na jídlo, kde je? Však, hochu, budeš nyní jíst z jiných, lepších talířů, tvoji misku jsme dali pod žrádlo psům, byla už tak zprohýbaná a otlučená. – Bože, jak tatínek zestárl! Vlasy zcela zšedivěly a padají na ramena již nahrbená, skleslá, a obličej je plničký vrásek, drobné vrásky, na všechny strany se rozbíhající – Ale maminka je dosud krásná. Mona Lucrezia, vysoká a vznosná, pohlíží na chlapce slzami. Pamatuješ se ještě, hochu? – Pamatuji, maminko. – – – Vždyť jsme se neviděli přes půldruhého roku! – Mnoho se změnilo za tu dobu, maminko. – – – Mohl jsi přece jen někdy zaskočit! – Pracoval jsem. – – – Nestonal jsi? – Nikdy, maminko. – – – A vzpomínal jsi? – Stále, maminko. – – – A na co nejvíce? – Na vaši dobrotu, na vaše ruce – – – Už mlč, nebo mne rozpláčeš, jdu vám teď připravit něco k jídlu.

Polední mír. Let holubů. Okov u studně zpívá jako za časů Jákobových. Pole sestupují ze stráně takřka slavnostně. Na horkém kameni ležel náramek princezny z mého dětského snu, byl tam zapomenut od dob, kdy jsem tam s ní mluvil naposled, blyštivý červení, modří a žlutí, ale kdybych vztáhl ruku, zmizí, to byla jen štihlá, dlouhá ještěrka, která se mi smála dnes stejně jako kdysi. Alej cypřišů jde. Přes nízkou zeď visí šedavě zelená větev. Zlatisté

drobné mušky se chvějí jak sluneční tón a břečťan splývá po zdi, kterou stavěla ještě těžká a dobrá ruka pradědečkova. Tam dál tyčky vinné révy a kamenitá vyprahlá zeď, která fialověla za večera ještě dlouho potom, kdy už modravé šero ostatních věcí přecházelo v tmu, tak byla vždy nahřáta a napojena sluncem.

A kde je strýček Francesco? – Lodovico Buonarroto zneklidněl. Patrně se nic nezměnilo. – – – A kde jsou ostatní bratři? Se strýcem Franceskem, víš, učí se u něho, Buonarroto a Giovansimone budou směnárníky, Sigismondo bude mít obchod s hedvábím a jsou jistě nyní v kostele, strýček Francesco je nejvěrnějším stoupencem Savonaroly, v každou volnou chvíli jdou do kostela a modlí se, modlí – Jistě přijdou pozdě. – A Lionardo? Už není mezi námi, odpovídá Lodovico tiše, stal se mnichem. Vstoupil po jednom Savonarolově kázání do kláštera k dominikánům, je v S. Marco – – –

Tedy Lionardo! Jaký byl jeho horoskop? Není to dobré, tak vždy pokyvoval starostlivě hlavou otec, jsou v něm znamení dosti nepříznivá a posléze mor, kdežto ty, Michelagniole, jsi se narodil, když sdružený Merkur s Venuší byli právě pod vládou Jupitera, to znamená velké věci. Vidíš, vzpomněl nyní otec, pokládaje stařecky rozechvělou rukou lžici na stůl, byly to tenkrát vyhozené peníze za ten horoskop, sestavený patrně astrologem špatným a podvodným. Ten, který měl znamení nepříznivá a morová, je nyní na cestě k svatosti pod vedením muže plného zázraků, a ty, který jsi měl prorokování velkou budoucnost, jsi kameníkem – – –

Po obědě Granacci znovu opakuje pozvání knížete a tak naléhá, že Lodovico přece jen povolí. Mona Lucrezia rychle shání a přináší šat, již dlouho nepoužívaný, ale z tak dobrého sukna, že až na střih je dosud jako nový. Takto vyšňořen, vážně se opíraje o vysokou hůl, kráčí bývalý podesta mezi synem a Granaccim ke knížeti.

Když ho byl Michelangelo uvedl, vzdálil se, a nechtěje čekat na otce v chodbách, šel před palác. Ulice. Jezdci. Křik, šumot, vysoké hlasy prodavačů. Skupina dívek držících se kolem pasu, krajka života mezi kamením domů. Staříčkový mnich v otrhané kutně, s bílým vousem až po pás, unaveně se plíží ze žebroty podél

domovních stěn. Michelangelo skočil k němu a s radostným dojetím mu líbal ruce. Fra Timoteo! „Tos ty, hochu!“ polekal se stařeček. „Jak jsi vyrostl! Mnoho jsem o tobě slyšel, Michelagniole, mnoho, a samé dobré věci – jsi prý nyní dokonce umělcem medicejským – tak vidíš, vidíš, co jsem ti říkával? Slož všechnu starost na dobrého Pána Boha, a on – – –“ – – – „Fra Timoteo, fra Timoteo! Já k vám přijdu, já musím přijít k vám, vy jediný mi poradíte – – –!“ – – – „Přijď, přijď, hochu,“ brebentí stařeček. „Ve všem, co budeš potřebovat, poradím –“ – – – „Fra Timoteo! V jakých časech to žijeme! Opravdu už brzo bude konec světa, jak káže fra Girolamo Savonarola?“

„Pst!“ polekal se stařeček a úzkostně se rozhlédl. „Tady ne, tady na ulici přece ne, přijď ke mně, a nyní už mne pusť, musím už jít, řekli by bratři: Kdepak se to zase toulá náš fra Timoteo, to on někoho potkal a zapovídal se, nehodný mnich žvatlavý, a na boží hodinky zapomněl, potrestáme ho, až se vrátí, to by řekli bratři v klášteře, nesmíš mne zdržovat, musím už jít – – –“

„Fra Timoteo!“ Sevřel jeho stařícké okoralé ruce Michelangelo. „Což vy nevěříte fra Girolamovi? Hle, jaké dělá zázraky! Všechno se obrací k Bohu. Což to není svatý muž?“ – – – „Co to mluvíš!“ spráskl zděšeně rukama stařeček a vylekaně se rozhlížel. „Tady na ulici! Vždycky jsi býval takový, Michelagniole, vždycky, budeš pořád stejný. Ale pamatuj si: každý z nás má být svatým. Pro co by byl jiného člověk na světě? Aby byl povolán ke svatosti. Ale pamatuj: není svatosti bez pokory, ne, to není – – –“ Michelangelo hleděl strnule do ulice, když už se byl mnich odšoural. Pokora! Nikdy nezapomeň, Michelangelo, pokora – – –

„Půjdeme?“ Ruka otcova se zachvěla na jeho rameni. Vážná tvář září. Vrásky už jsou jako cestičky štěstí. Jeho mírné oči hledí na chlapce rozpačitě, takřka nesměle. Michelangelo pomyslně: Co se to dalo u vladaře? Kníže řekl: Co bude chtít tvůj otec, dostane ode mne, i kdyby to bylo malé jmění. Na těchto ryzích, věrných lidech vždy spočívalo blaho města. Jsou bezejmenní. Blaho státu je v jejich šedinách. A více, je to tvůj otec – cokoliv požádá, dám mu, tak řekl Lorenzo Medicejský a tak to Granacci odpoledne opakoval. Jak

dávno už jsem neměl jeho ruku položenou na svém rameni. Snad naposledy, když jsem byl ještě dítě a vodil mne polními cestami, dlouhou procházkou – „Co říkal kníže?“

„Hovořil laskavě a srdečně,“ mluví starý Lodovico Buonarroti. „Ptal se hodně na nás, na naši rodinu, rozmlouval se mnou jako se starým druhem, on, kníže – Pak se tázal, z čeho žiji. Neměl jsem nikdy obchod, odpovídám, žijeme ze skromných příjmů plynoucích z mé usedlosti. Ty příjmy si hledím udržet a pokud možno i zlepšit. I ptal se kníže, co bych si přál – – – A tu jsem si vzpomněl na dobré místo. Víš, u brány, hochu, je volné místo celníka a vynáší prý až osm zlaťáků měsíčně! A tak jsem se toho odvážil a řekl jsem si o to. A tu kníže se usmál, ale tak zvláště se usmál, jako by mu bylo něčeho líto, poklepal mi na rameno a řekl: Dostaneš to místo. Ale ty nikdy nezbohatneš, Lodovico, ty máš příliš skromná přání – – – A s tím mne laskavě propustil. Skromná přání! Považ, hochu, osm zlaťáků měsíčně!“

Tatínku! Bylo to jako pláč a znělo to jako výkřik. A v té chvíli rozpuklo se cosi v srdci, a strašlivá, velká, ale tichá vlna lásky zaplavila celé jeho nitro. Teď náhle pochopil všechny ty drobné, rozstříknuté vrásky, unavené ruce a skleslá, nahrbená ramena, pochopil šediny té hlavy a pochopil i vše, co bylo dříve, i rány a ústrky, jídlo na schodech podávané, pochopil, a vlna lásky stoupala srdcem a výš k staženému hrdlu – Tatínku! To vše bylo z velké lásky, ale neřekli jsme si nikdy právě ta slova, která měla být řečena. I chtěl jsi pro mne život pečlivý a uspořádaný, a já zvolil jiný, protože to bylo silnější nás obou a musil jsem. Osm zlaťáků měsíčně a úsměv knížete. Byl jsi vždy řádný muž a chtěl jsi, abych i já byl řádným mužem, nic zlého jsi nežádal, proto ty rány a ústrky, ale já nemohl být podle tvého. Ale proto jsem byl ponižován, abych se stal dobrým. I to slovo kameník bych nyní líbal, protože vyšlo z tvých úst. Co je kolem nich vrásek! O tolika životech jsem přemýšlel, proč dosud ne o tvém? Co uzavřených bolestí, mlčenlivě trýzně, neprojeveného smutku, odříkaného štěstí a zapíraného snu musilo být v studnici tvého čistého srdce pro skromnost a plachost

tvoji, tatínku, tak okázale navenek zakrývanou, takovým úředním důstojenstvím přikrývanou, jaký je to truchlivý nález, když to poznávám teprve nyní! Miluješ mne, miloval jsi mne, a já ti radost neudělal, třeba i ty jsi byl kdysi pokoušen jíti mou cestou, ale pro nás jsi se odřekl, a já ti radost neudělal – Proč se tak kníže usmál? Nechápeš? Ale já jsem tvůj syn a vím dnes toho o tobě víc – – – Nikdy jsi mne nevedl pod paždí takto jako dnes – – –

Lionardo je mnichem, Buonarroto a Giovansimone směnárníky, Sigismondo bude mít obchod s hedvábím, já jsem kameníkem. Maminka Francesca je v nebi, maminka Lucrezia se pečlivě stará na zemi. To je naše rodina. Ale teprve nyní je úplná: osm zlaťáků měsíčně a úsměv tvého vladaře.

Ty sis nikdy neuvědomil, že lze žádat od života víc? Ty, Lodovico, máš příliš skromná přání – – –, řekl kníže a usmál se při pohledu na tebe, jako by mu bylo něčeho líto, tak jsi řekl. Život ti složil nakonec tvé dobré, žilnaté, zestárlé úřednické ruce v klín, aby smrt ti je složila jako příkrov nad studnici tvého čistého srdce. Tak jsme žili vedle sebe, bil jsi mne a já prchal před tebou. Tatínku, zhaslý světla dech, vlny rozplynutí a měsíce stín, tlumené slovo, takřka nevyřčené, marný života sen – – – To vše musilo přijít, abych tě poznal a pochopil – Jdou. Až zašli.

A pak je odpoledne. Staříčkový mistr Bertoldo vede žáky do S. Maria del Carmine a vykládá o věčném umění podle božského Donatella. Šli. A Michelangelo šel a Giulio Medici šel s ním, a Rovezzano šel, Lorenzo di Credi a Torrigiano di Torrigiani, Bugiardini šel a mnoho jiných. Fresky Masacciovy. Ale už tam neseď milý Filippino Lippi, kterého mají všichni rádi, Filippino Lippi hořekuje o samotě před jiným oltářem nad osudem svých rodičů, mnicha karmelitána a svedené jeptišky, rve si vlasy, odhodil štětec a pláče se slzami krev a cítí smrt. Fresky Masacciovy, šero chrámu, zlato stěn. Pak je večer, dlouhý večer. Dlouhý večer, přecházející v noc.

Když padla tma, přiběhl Torrigiano di Torrigiani do domku nevěstky Gicci, zvané též Zrzavá, a jeho sverepá tvář byla bledá

a ztrhaná. Zastavil se jen na doušek a spěchal dál. Nachýlila se k němu přes stůl nevěstka Gicci, zvaná též Zrzavá, a tázala se ho, proč ho stíhají strážé medicejské. Torrigiano zaťal pěst při vzpomínce na odpolední událost, vztyčil se, a lépe si utahuje opasek, u něhož visel měšec s několika scudy a nůž, řekl drsně:

„Zabil jsem Michelangela Buonarroti.“

Jméno zde bylo jen zvukem. Zachechtala se nevěstka, neboť často v noci k ní přiběhl některý z milenců s podobnými slovy a její domek u Oltrarna byl dobře skryt. I poradila mu známou cestu k verbířům dona Cesara Borgie, biskupa pampelunského, který právě sbíral lotry do války. Torrigiano dopil a šel.

Usměji-li se...

Do smrti zmrzačen. Děsná rána, která mi div nerozrazila lebku, která mně vyrazila dech, zalila mne krví, zastavila mi srdce. Skácel jsem se v bezvědomí k zemi. I myslili, že jsem mrtvý, a křičeli hrůzou nade mnou. Navždy zohyžděn. Roztříštěný nos, jehož chrupavky zapraštěly, rozlouply se, zrosolovatěly a zhlenovatěly pod prudkým úderem Torrigianovy pěsti. Cítil jsem v žhavém vyšlehnutí bolesti jeho tvrdé klouby, pravé klouby rváče, až k mozku. Dosud mám pocit, že v mém obličejí zůstala díra. Do smrti zohaven. V dobách, kdy se uctívá krása nade vše, půjdu životem s obličejem ohyzdy, beznosého netvora, s obličejem rozraženým a proděravělým. Jeho pěst mi rozdrtila nos až po kořen, i do očí mi vytryskla krev a ústy mi vytékal hlen. Do smrti znetvořen. Budu mít tvář malomocného, jemuž uhnulo maso a opadlo. Ale má řehtačka, aby se lidé nepřibližovali, byla by řehtačkou bláznovou. Pouze jeho pěst mi roztrhla a vyhryzla maso tváře, ne choroba. Ta je v srdci.

Co mne ponouklo k výpadu proti němu? Od prvního setkání jsem v něm cítil nepřitele a on ve mně. Jsou lidé také tak poznamenáni jako kameny? Nikdy jsem mu neublížil. Vždy se mi vysmíval. Nikdy jsem mu nic zlého neučinil. Vždy mne tupil. Nikdy jsem na něho křivě nepohlédl. Vždy mne urážel. Vyhýbal jsem se mu, vyhledával mne. Utíkal jsem před ním, a šel za mnou. Zahrnoval mne sprostotami, výsměchem. Bránil jsem se mlčením. Až včera kvečeru – – –

Kopíroval, nevšímaje si mne. Snad poprvé si mne nevšímal. Vstoupilo do mne zlé. Proč? Nevím. Proč jsem to udělal? Nevím, vstoupilo do mne zlé. Pohlédl jsem na jeho kopii příliš výsměšně, než aby si toho nepovšiml on i ostatní. Odložil kresbu a výhružně se vztyčil. Mistr Bertoldo mne volal k sobě, neposlechl jsem. Řekl jsem mu hodně urážlivých slov o jeho práci a vysmál jsem se jeho umění. Zesinal, nechápaje moji odvahu. Udiveně na mne pohlížel, příliš

zmatený, a tu jsem se zašklebil tak odporně, že odpornost toho pošklebku jsem i já cítil –

Pak už nevím nic. Vzkřísili mne v sakristii. Ubohý Granacci! Myslíl jsem, že vypláče všechny slzy svého života.

Co mne k tomu přinutilo? Výsměch. Stávám se rychle podrážděným a zlým. Choroba v srdci. V tváři jako by mi zela díra.

Rozhněvaný kníže kázal Torrigiana vyhledat strážemi a spoutaného dopravit do žaláře signorie. Avšak on uprchl, a jakmile verbíř Borgiův mu položil ruku na pravé rameno a dal polibek na tvář, žádný vladař už nad ním nemá moci. Je vojákem církevním.

Proč jsem to udělal? Toho dne si mne Torrigiano ani nepovšiml. Se zaťatými rty a často pomrkávaje, jak mívával ten silák směšně ve zvyku, horlivě obkresloval předlohu a jeho hranatá hlava byla nad prací skloněna daleko přede mnou. Toho dne výsměch se ve mně zvedal jak kalná, bahnitá sedlina. Musilo to vytrysknout. Toho dne jsem dotesal Fauna. Má první práce. Dostal se mi do ruky kámen nečistý, určený ne pro kříž, ale pro zvíře. Tesal jsem dlátem přiostrěným a s duší naplněnou bolestí. V nezměrném trýznivém úsilí se proseknout až k srdci hmoty, ano, to byl můj sen. Udeřil jsem do balvanu, a vylezlo z něho to zvíře. První kámen, jemuž jsem vdechl život, – – – a ten kámen se šklebil. Jazyk se mlel v ústech jako had v kamenném hnízdě. Zuby chtěly kousat, rvát v mase. Všechno čeká na vysvobození, praví svatý apoštol Pavel. To nebyl antický faun, to byla hrůza mých nocí, tma a kal a strach a výsměch. Takto se antičtí bohové neusmívají – – –, pravil Lorenzo. Ten to poznal, ne Poliziano. To není fauní úsměv, řekl Lorenzo a on jediný pochopil. A chtěje mne oklamat, že nepochopil, dodal: Staří lidé nemají již všechny zuby –

V té chvíli já přijal ten výsměch. Já převzal fauní smích. Roztříštil jsem jeho zuby, a z jeho úsměvu se stal trpký poškleb florentského kupce, jemuž unikla buď žena, nebo peníze. Rozesmáli se kníže i Poliziano tomuto žertu. A já si řekl: Hle, má první práce – – – Rozesmáli se kníže i Poliziano, každý jinak. A já převzal výsměch

kamene. Já se vysmíval svým činem knížeti i Polizianovi, každému jinak. Necháпали. A já se jim vysmíval každým novým úderem, aby dáseň byla dobře upravena. Byl to pro ně dobrý vtip. Faun přišel o své zuby.

Já o svůj nos.

Kámen mi ublížil dvojnásob, kámen se mi mstí. Kámen jest mi nepřítelem, budu vždy musít se s ním rvát, ohýbat ho, zápasit s ním, zraňovat se o něj, bít do něho. Výsměch kamene. Ale já to ještě nepochopil. Výsměch ztvrdl ve mně, či usadil se jako bahno, ještě jednou toho dne to musilo vytrysknout, bylo toho na mne příliš mnoho. Vstoupilo ve mne zlé. Neovládl jsem se. Byl bych se vysmál komukoliv, nemusil to býti Torrigiano. Ale musil to býti právě Torrigiano, abych za to musil hned zaplatit. Já roztříštil pošklebující se zuby Faunovy. Torrigiano roztříštil můj nos. Dosud cítím, jak můj pošklebek nad jeho prací byl odporný a zlý. Kámen by se nemohl smát opovržlivěji a nelítostněji. Faun se smál mé práci. Já jeho. Navždy zohyžděn!

Již nikdo mi nevrátí moji tvář. Má tvář se rozbila pod úderem pěsti rváče Torrigiana jak zrcadlo. Střepiny zůstaly, mám je v jizvách. Má tvář se promáčkla pod úderem jeho kloubů jak z těsta a tak ztvrdla a zůstala. Půjdu životem, jako bych měl v obličejí díru, vyžranou a uhnílou malomocenstvím, skácel jsem se jako mrtvý, zalila mne krev. Do smrti znetvořen. V časech, kdy se nade vše cení krása, krása tváře, kdy se soudí podle výrazu, podle podívání, kdy se miluje na věčné časy na první pohled, jako onoho sladkého dubnového večera, kdy božský messer potkal na mostě svoji Beatrix v šatech nejnežnější růžové barvy mezi dvěma paními, v časech, kdy ženy úsměvem hledají náš úsměv, v časech, kdy jediné v tváři čte člověk, nemoha proniknout v temná tajemství srdce, v těch časech do smrti půjdu světem, beznosý netvor, tvář zpotvořená. Usměji-li se, roztáhne se vyhryznutý otvor tím hnusněji, mám dojem, že nikdy nebude zacelen. A bude-li, co plátno? Kdybych chtěl políbit ženu, až se nad ni nachýlím, ona neuvidí mé milující rty, ale nejprve pitvorně rozšklebenou jizvu rány, rosolovitě narůžovělou kůži jako

stále mokvající vřed. Zůstanu ošklivým. Již jsem ošklivý. Nesnesu, aby mne litovali. Učiní-li tak, budu zlý.

Mé předrahé samotářské noci, jak brzo jste se proměnily v samotářské dny! A zahrady kolem mne, nádherné, planoucí, vášnivé zahrady. I v noci, když na ně padne měsíční světlo, jsou bledé štěstím. Každý keř je plný snu. Kam oko dohlédne, vidím lásku mezi květy. Šeptá červeň a zlato západu o vroucnosti chvil, kdy, srdce na srdci, ukládají se milenci na oslnivá lůžka svých tužeb. Ó kancóno, zpívaná večer Cardierim u nohou Aminty, která se jí smála, česajíc si vlas!

*Jen lásky ostré hroty
mi láska ponechala v srdci,
je nevyjme a nechá je tam vždycky,
jak dlouho budu živ, bych živ byl vždycky.*

A pak spolu odcházeli večerem, jeho perleťovými pruhy, jeho zlatými dlaždicemi, jeho šafránovou oponou. Já zůstal. S tváří v trávě.

Rána do tváře. Na celý život poznamenan. Bolest a trýzeň odmalička, bolest ze všeho kolem mne, neboť vše mne vždy jen zraňovalo, v ničem jsem se nevyznal, trýzeň v marnosti všeho, palčivost úsilí již nyní se zmocnit! Hory bych chtěl proměnit v postavy, každý kámen ohnout do tvaru srdce, do žil mramoru přelít svoji krev a černý kámen by byl můj zkamenělý sen - - - A chtěl bych vyrůst nad všechny. Uniknout! Uniknout!

Vyrůst třebaš na skalách nejvyprahlejších, ale vyrůst do výše, bičován divokými vichřicemi svých bolestí a v křeči utrpení, že i pták by se mi vyhnul a skryla by se zvěř, a já bych stál a tesal a tvořil ve všech spalujících horečkách umění. Má díla by zůstala trčet do nebes, mračna by trhala v cáry a mlhy pohoří by léhaly u paty mých soch, jichž gesto by vlálo po nebi. Chtěl bych v nejžhavějším úsilí, až prsa by mi pukala prací a námahou, prolomit štíty velehor v postavy gigantů, oblaka by drželi dlaněmi a sténali by bouřemi, plakali potopou vod. Ó duše, ty moje válečnice

vášnivá a stále šířící touhou po nových výbojích, snad ani to by ti nestačilo, a jaký by byl můj příští sen? Býti básníkem v kameni pro tu nejkrásnější, pro tu nejvznešenější a nejlíbeznější, pro tu ze všech nejtišší a nejsmutnější. Jí dát každý svůj mramorový sonet a jí dát sestinu ze žuly, to pro tebe, lásko, to je pro ni, řekli by ostatní, královno, kralovala jsi smutkem a nádherou bolesti, ale ne už posmíváné a zneuctěné, ale vyvýšené nad vše ostatní. Zbrunátněl by svět a zachvěl se. Síla umění jako plamen by hořela ve všech srdcích, a každým polibkem by se plamen znovu rozdmýchal a každým úsměvem roznášel a každým polaskáním vzrostl. Všechno bych rozpálil jeho kovovým leskem, postavy vladařů, proroků, papežů, králů, patriarchů, knížat, kardinálů a hrdinů, vše by šlo kovovým krokem v oblacích a každé zránsnění roucha by bylo nejdokonalejším dílem a každý krok a každý pohyb nejvyšším projevem vznešenosti, hrdinství a síly. A ještě bych stál a hledal poslední kámen, aby i ten nejšedivější byl ohnut do tvaru srdce, ještě do posledního žilkování mramoru bych chtěl vylít svou krev a jen černý kámen bych držel v dlani jak ustydlý sen. Kde jsi, mé štěstí? Proč jsem si tě nepřivolal? Což i nyní se musím dívat na slavné barvy světa slaným hranolem slz? Kde jsi, mé štěstí? A tenkrát bych padl dolů jak olovnice.

Pak bych řekl lidem, co všechno znám a že umím změkčit kameny ranami tak, jako umí sám život, ba že dovedu víc, že mohu jim dát tvář snu a rozezvučet je jinak, než jim dal znít jejich pád z ráje. Do jiných stupnic a do jiných tónin naladit jejich hymnický hlas a udusit jejich sopečný žár krůpějemi potu a krve. Kde jsi ty, má nejmilejší, zatímco já byl na štítech velehor? Na kterém tržišti či v které komůrce tě naleznu? Po dávném hřbitově, mezi rozpadlými hroby, kde zrezavěly a odpadly kříže a kde se již nepohrývá, spleť břečťanů musím jít, abych tě potkal? A proud slzí se mi otáčí v srdci jak větreno.

Lidé, sestupuji k vám a jsem pokryt prachem své práce, jsem pokryt prachem a tříštěmi skal. Co jste hledali v nitru hor? A řeknou, že jaspis a chryzolit, beryl a topas, smaragd a diamant, sardonix a safír, chalcedon a ametyst, sardis a hyacint, a tenkrát

bych věděl, že nesu jim ve své slávě odříkání víc, než je shromážděno v osmi královstvích perských, jak to zapsal ze svých cest Marco Polo Benátčan, a že jim nesu víc než všechny drahokamy a zlato Indií, a víc než poklady země Balaxim a země Cejlanu a země Ambalet a země Ehgimel, a že tolik nemá velký chán Číny ani kněz Jan ve svém království východním, a že tolik nemá celý svět, co já přináším, ó ty, můj živote, chvějící se okamžikem, a přece věřící ve věčnost –

Dosud nebylo vladaře, který by dal lidu hory zúrodněné bolestí a krásou, ověncené ne mlhami, ale zpěvem z ráje, hory krásy.

Já bych byl tím vladařem. Já bych tak učinil.

Ale já nemohu.

Já nemám nos.

Madona na schodech

Kardinál kancléř církve Roderigo Borgia před odchodem na večerní představení Plautovy Komedie o strašidle prohlížel ještě některé dopisy a listiny, a když jeho komorník, také Španěl, neslyšně vstoupil, aby oznámil příjezd kardinálova syna, dona Cesara, biskupa pampelunského, Roderigo rychle položil tučnou ruku na dopisy a nechtěl slyšeti. Komorník zmizel za záclonou oddělující těžké dveře komnaty a na chodbě pokorně oznámil biskupu, že kardinál kancléř se dosud nevrátil z porad od Jeho Svatosti. Zavládlo opět ticho, a ticho vatikánských síní bylo jiné, než jsou ticha obvyklá. Vatikánské ticho tížilo, dusilo a bylo třeba být nejméně papežským komořím, aby se v něm dýchalo volně. Vlastně to ani nebylo ticho, bylo to mlčení. Ticho mluví, ticho bývá zvukné a hlasité, ticho má svoje tóniny a svoji ozvěnu, toliko mlčení je opravdu němé, bezzvukné, prázdné. Ve dne, za světla bylo ve Vatikánu mlčení, kdežto ticho bývalo až v noci. A tyto tiché vatikánské noci byly stejně tak proslulé jako tíha hodin denních. Tiché vatikánské noci bývaly vždy plné zvuků, podivného táhlého harašení a sténání, dlouhého hvízdotu, sykotu a naříkání větru, táhlo to všemi skulinami a okny, která sluhové buď zapomněli, nebo nechtěli zavřít, síně a chodby byly toho plny, ale o tom si vyprávěly pouze stráže, a to ne duchovní.

Nyní bylo mlčení. Do noci zbýval ještě dlouhý čas. Mlčela rozhlehlá síň, plná gobelínů a nástěnných barev, mlčely uměle vyšívané čalouny, mlčely stěny, jak dovedou mlčet jen ony, mlčel drahocenný vyřezávaný stůl s vysokými svícny, mlčely odložené listiny i ten pečlivě uschovaný dopis, mlčel kardinál kancléř v hlubokém křesle, mlčely jeho ruce, oči a snědá tučná tvář, toliko jeho myšlenky nemlčely, ale ty slyšel pouze on sám.

Don Cesare se vrátil! Uvidí se oba jistě večer na Plautově komedii, a to stačí. Komedie o strašidle! Oči Borgiovy se pokryly přemýšlivým stínem. Don Cesare poslední dobou tak podivně volí

doby svých návštěv – Kardinál zvolna přisunul dopis k sobě, otevřel a ještě jednou četl znovu. Psal jeho výborný florentský důvěrník, kanovník Maffei od S. Maria del Fiore, a kardinál se spokojeně usmál. Neocenitelný, skvělý člověk je ten kanovník! Jeho zprávy jsou vždy výborné, spolehlivé a tak dobře komentované, že jest rozkoší je číst. Ovšem, na pisánské arcibiskupství čeká marně, tady i on přechytračí. Jeho služby ve Florencii jsou neocenitelné, a ostatně není třeba hned z chytráků dělat arcibiskupy. Kardinál Roderigo četl a jeho oči se lesky vzrušením. A přece v listě bylo psáno jen o příští úrodě, o vyhlídkách pro letošní hospodářství, o obilí a vínu, a posléze poněkud i o věcech víry, a to vše slovy naprosto obvyklými a všedními. Kardinál Roderigo pomalu dočetl, pečlivě složil list, uschoval a opět se ponořil v myšlenky. To je zpráva, za kterou by Jeho Svatost dala tisíc dukátů, ale Jeho Svatost se ji nedozví, neboť nad tisíce dukátů právě je cennější to, že Svatý otec to dosud neví – – – Tak proto tedy mladý kardinál Giovanni Medicejský odložil svůj odjezd do Říma! Kanovník Maffei nikdy nezklamal a toto píše: Lorenzo Magnifico je na smrt nemocen, ale jeho choroba se úzkostlivě tají. Bláznivý Savonarola ovládá již celé veřejné mínění a v městě se veřejně mluví o Francouzích jako o spravedlivém trestu božím. A Lorenzo je na smrt. Jeho kancléř, ten Bernardo Dovizi Bibbiena, už rychle zaučuje nejstaršího Lorenzova syna Piera do metod medicejského vladaření – – – Tak je to v tom neocenitelném listě psáno!

Stmívalo se. Kardinál kancléř dosud seděl pohroužen v myšlenky, ač už byl čas jít na večerní představení Komédie o strašidle.

Lorenzo je tedy těžce churav a nebude dlouho živ. Musí to být trpká příprava na smrt, když u lůžka stojí dva stíny, po levici Lodovico Moro a po pravici ten bláznivý Savonarola! A Lorenzo vždy věděl, co dělá, byl to moudrý člověk a mnohému zabránil, s jeho pomocí jsem uzavřel mír s Neapolí, ačkoliv Inocenc chtěl pošetile válčit dál, s jeho pomocí jsem zničil francouzskou stranu právě ve chvíli, kdy Inocenc by jim byl vlezl do pasti, s jeho pomocí

jsem zničil vliv della Roverů, ačkoliv Inocenc byl zcela pod jejich vedením, s jeho pomocí jsem uzavřel smlouvu s Urbinem, ačkoliv Inocenc měl na ně plno chuti, on mne smířil s Orsini právě v době, kdy jsem jejich nepřátelství nemohl potřebovat, byl to dobrý člověk a měl bych se za něho pomodlit, aby smrt měl lehkou, i když má u lůžka ty dva stíny, pomodlím se za Lorenza Magnifika - - -

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Misericors Dominus et iustus, et Deus noster miseretur, tenkrát, když mi bylo nejhůře po Kalixtově smrti a Orsiniové obklopili Vatikán i celé město svými vojáky, aby zabránili uniknout mému drahému bratru Pedro-Luisovi, custodiens parvulos Dominus, humiliatus sum et liberavit me, tenkrát já se smluvil s kardinálem Barbo, kterého jsem pak za to při konkláve tak podporoval, až se stal papežem, on, nejprve Barbo, později Pavel Druhý; tenkrát jsme všichni tři, Pedro-Luis, Barbo a já, se převlekli za nosiče vody a prošli ulicemi Říma středem orsiniovských žoldnéřů, convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus beneficit tibi, až k Svatopavelské bráně jsme se dostali a pak šťastně ven, ale ubohý Pedro-Luis mi za šest neděl zemřel horečkou v Civitavecchia, nikdy to nezapomenu Orsiniům, má pomsta je skryta a čeká, qui eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapsu. A pak jsem se vrátil do Říma. Dva byli kandidáti pro tiáru, nejbohatší ze všech kardinálů, ten d'Estouteville, Francouz, arcibiskup rouenský, a ten chudičký humanista sienský, kardinál Piccolomini, seděli jsme v konkláve bledí a zaraženi, placebo Domino in regione vivorum, ústa sevřena, oči zavřeny, ticho, přetěžké ticho, obtížná to byla volba, nikdo z nás se nechtěl odvážit vyslovit první jméno, ad Dominum, cum tribularer, clamavi et exaudivit me, až jsem povstal a všichni na mne vytřeštili oči, povstal jsem a slavnostně prohlásil: Hlasuji pro kardinála sienského! A strhl jsem tím ostatní, důvěřovali mi, vstávali jeden za druhým a říkali totéž, posléze i d'Estouteville povstal, zsinálý zlostí, a řekl, že hlasuje pro Piccolominiho, musil jsem se smát, to měl za to, že sliboval už před volbou kancléřství církve svému krajanu, kardinálovi avignonskému, ještě nebyl zvolen

a už rozdával, a z mého chtěl rozdávat, Domine, libera animam meam a labiis iniquis, a tak byl zvolen ten sienský, Pius Druhý, nikdy mi to nezapomněl, Domine, libera animam meam a lingua dolosa, šťastná doba! Ale Pius nedovedl dobře vládnout, stále přemýšlel o křížových výpravách, snílek, až v Anconě zemřel, marně čekaje na lodi křesťanské. Nehodil se do naší doby a také nade mnou býval pohoršen, stále mi psával dopisy o důstojenství kardinálském, napomínal a káral, to ten mantovský pes mu dával zprávy, že nikdy nespím v posteli sám, však jsem se mu pak za to odměnil, měsíčná byla noc a ani to nestálo příliš mnoho peněz, nesnesu ničemné jazyky pomlouvačů, quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis, pak přišel Pavel Druhý, můj milý kardinál Barbo, jako nosiči vody jsme tenkrát šli v přestrojení ulicemi Říma, Pavel Druhý byl rozumný člověk, nepletl se do mých věcí, byla to šťastná doba, poté jsem prosadil zvolení Sixtovo, to jsem ještě věřil della Roverům, heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est, a pak Inocenc! Už jsme se chystali k válce mezi sebou, kardinál Giuliano della Rovere a já, naše paláce byly opevněny, naše vojska se již bila v ulicích, přišli jsme oba do konkláve rozhodnutí to vyřešit mezi sebou jednou provždy, leč kardinálové váhali, příliš váhali, až vyvstal třetí kandidát, Ascanio Sforza, bratr Lodovika Mora, a vyvstal čtvrtý kandidát, kardinál aragonský, dnes již otrávený, syn neapolského krále, a volte teď mezi Neapolí a Milánem, kdo bude pro příští léta diktovat církvi? Seděli jsme bledí a zaraženi, ústa sevřena, habitavi cum habitantibus Cedar, oči zavřeny, ticho, přetěžké ticho, nikdo se neodvažoval vyslovit první jméno, ale vtom kardinál Giuliano, když viděl, že on nezvítězí, opakoval můj čin při volbě toho Piccolominiho, vstal náhle a hlasoval pro kardinála Cibu, vstávali ostatní a s velkou úlevou hlasovali pro zmateného kardinála Cibu, posléze i já musil vstát a hlasovat pro kardinála Cibu, a Giuliano se mi smál, viděl jsem to dobře, jak se mi smál, a tak byl zvolen tedy Inocenc, multum incola fuit anima mea, ale já se nedal, ne, já nebyl poražen, ten Giuliano se smál předčasně, já zahájil ihned

tvrdý boj s della Rovery, vymanil jsem papeže z jejich vlivu, už se nesmál ten Giuliano della Rovere, potřel jsem nešťastnou politiku Inocencovu proti Neapoli, už se nesmál Giuliano, Lorenzo Magnifico stál při mně dobře a věrně, cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus, hrál jsem vysoko, hodně vysoko, zničil jsem milánskou politiku, zničil jsem francouzskou politiku u Vatikánu, zničil jsem nadobro plány della Roverů, ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel, přijde i chvíle Giulianova, marně se přede mnou skrývá, nebudu do smrti pouhým kancléřem, za osm dnů po svém příchodu do Říma jsem se stal notářem apoštolského stolce, za šestnáct měsíců doktorem církevního práva, ač jiní k tomu potřebují pět let, téhož roku kardinálem, téhož roku legátem Svaté stolice, téhož roku jsem církvi podmanil Ascoli, v sedmadvaceti letech jsem se stal kancléřem církve a zůstal jím po třicet čtyři roky, po dobu vlády čtyř papežů, a jsem jím dodnes, a je tedy nutno, Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam, nyní jest už třeba jít výš, dál a výš, Inocenc již vládne příliš dlouho a vládne směšně, Dominus custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus, Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in saeculum. Amen.

Tak jsem se pomodlil za Lorenza Magnifika, pěkně jsem se za něho pomodlil, Bože, vyslyš modlitbu mou a volání mé k tobě přijď, to vše teď jsem se modlil, Bože, za Lorenza Magnifika, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen, je čas, půjdu.

Toho večera v paláci kardinála Ascania Sforzy uspořádali žáci humanisty Pomponia Laeta, stoika a profesora univerzity římské, představení Plautovy Komedie o strašidle, a protože se čekalo, že Pomponius Laetus bude sám přítomen, byla účast obrovská. Malý, ošklivý, bez jediného vlasu, přihrblý a s pletí šedého pergamenu, silně koktavý, byl Pomponius Laetus nejvyhledávanější osobou v Římě a o jeho přízeň závodili kardinálové i knížata a jeho sláva se již dávno byla přenesla přes hranice Itálie. Avšak on všemi a vším opovrhoval a snil pouze o přátelství Sókratově a Diogenově,

nemoha ještě volit mezi oběma. Žil osaměle ve skrovném domku na Eskvilinu ve společnosti svých dvou dcer, Nigelly a Fulvie, stejně ošklivých, přihrbklých a s pletí barvy šedého pergamenu, které snily o přátelství Adónise a Apollóna, nemohouce ještě zvolit mezi oběma. Byl levobočkem z knížecí rodiny Sanseverinů, ale k svému rodu se nikdy nehlásil, pohrdaje tituly, bohatstvím a poctami, a ovládaje antickou literaturu tak jako nikdo jiný v Římě, probděl noci nad vzácnými rukopisy, nade vše si váže a ceně klidu filozofického. A tak i jeho dvě dcery, ovládající dokonale literaturu antickou, bděly s ním, vážíce si nade vše klidu filozofického, ač v skrytu srdce poněkud záviděly Propertiově Cynthii a Lesbii Catullově. Laetus neznal závisti, neznal touhy, neznal lásky, ale znal Tacita, Vergilia, Aristotela, Platóna, stejně tak jako Sapfu, Homéra, Xenofóna, Anakreonta a všechny ty ostatní. Jeho posluchárna bývala již před půlnocí přeplněna žáky, a on teprve za svítání sestupoval po svahu Eskvilina, zamyšlený, ještě více přihrblý a v myšlenkách si opakuje některý obtížný text, který byl zvečera luštil. Celý Řím znal Pomponia Laeta, nejničemnější vrah a vyvrhel, poslední lupič by se nebyl odvážil vrhnout svou dýkou po tomto starci, který vždy beze zbraní, kolébaje v chůzi svou matnou svítilnou, kráčet za ponurého římského svítání do posluchárny, kde v nadšení ztrácí svoji koktavost, často posluchače rozplakal zaníceným přednesem úryvků tragédie Aischylovy či Sofoklovy. Celý Řím znal Pomponia Laeta, a jestliže slíbil, že dnes přijde na slavnost, byla to událost významnější, než kdyby byl přislíbil návštěvu neapolský král.

V sále kardinálova paláce bylo již plno. Stěny byly pokryty drahocennými čalouny s tkanými příběhy, ne již biblickými, ale antickými. Zde kentaur Nessos přenášel Déianeiru přes dravý proud řeky a boiótský rek Herkulés již za ním napínal luk se šípem ohnivě planoucím, tam Ikala Byblis nad uprchlým snem a svou hříšnou láskou, kterou její nahota činila půvabnou a sladkou, onde Filémón a Baucis, stařečkové dobří, sedí za stolem, hovoříce v dojemné lásce, tam zase Aeneas odnáší na zádech otce z hořící

Tróje a opět jinde se Dídó krásná vraždí pro zhrzenou lásku. Tam docela dole se pitvorně šklebí Títhón, jemuž nesmrtelnost dali bohové, ale ne věčné mládí, s pláčem se scvrkal víc a více, méně se v cikádu, jinde panenská Íris odsune rukou Sny, jež vadily jejím krokům, a onde Aisakos objímá nymfu, hbitou strachem tak, jako on hbitý byl láskou, a tam Meleagros divého kance zabil pro spanilou arkadskou dívku, a onde Pénélopé tak pilně vyšívá, jako by ona byla pokryla svou prací tyto stěny. Baldachýny nad křesly byly alexandrijské i šarlatové, židle uměle řezané, silně zlacené. Dvě překrásné sochy, Kypris a ke skále připoutaná lkající Andromeda, vzácné vykopávky, stály v rohu sálu. Všude přepych knížecí i kardinálský, Ascanio Sforza měl důchody obrovské, i z vévodství milánského, i ze svých hojných církevních obrocí. Byla zde přítomna takřka celá kurie a množství šlechty, zlatem vyšívané, brokátové kabátce, plné diamantových spon a zlatých řetězů, střídaly se s purpurem kardinálských plášťů. Bylo zde mnoho žen, zářících, laskajících úsměvy, každá jak živý sonet lásky. Ženy milovaly Plauta a vynechávaly tragédie Sofoklovy. Amfitryón musil být třikrát opakován a vévodkyně padovská se schválně přijela do Říma podívat.

Byla zde Adrienna de Milla, Španělka, sestřenice kardinála Roderiga, zvaná též v Římě jeho kuplířkou, vysoká, vznosná, plná španělské krásy, pověstné krásy aranjuezské, hrdě se vysmívající tomu, čím ji nazývali, ač bylo jisto, že každá žena, dříve než ulehla do lůžka kardinálova, prošla jejími komnatami a řídila se podle jejích pokynů a rad. Adrienna nyní seděla nakloněna k Maddaleně Medicejské, lilii florentské, manželce papežova syna Francesca Ciby, která loni po přetěžkém těhotenství porodila syna, slavně pak pokřtěného za účasti osmi kardinálů kancléřem církve Roderigem Borgiou. Nyní jí cosi vyprávěla, usmívajíc se svým vzrušeným, okouzlejícím úsměvem. Po její pravici byla jedenáctiletá dcerka kardinálova Lucrezia Borgia, zářící nádherou těžkých zlatých vlasů, pružná a štíhlá, prsů vypjatých, očí tak jasně modrých, že jim říkali bílé, tváří oválných a drobné brady, pokojná a sladká, obestřena

těžkým účesem vlasů jak zlatým oblakem. Se smíchem vyprávějí o včerejším tanci u kardinála dell Ponte, kde byl též princ Zizi, převlečený za barbara z Tunisu, držela ji za ruce její nejvěrnější družka, šestnáctiletá Giulia Farnese, která se právě stala novou milenkou kardinála Roderiga, Lucreziina otce. Před rokem, patnáctiletá, se vdala za sedmnáctiletého knížete Orso Orsini, syna Adrienny de Milla a Lodovika Orsini, pána na Basanello, a nyní střídá lůžko manželovo s lůžkem šedesátiletého kardinála, jemuž říká strýčku. Orso Orsini, sedmnáctiletý, to ví, ale nereptá. Není tomu tak dlouho, kdy se smířili Orsiniové s mocným Borgiou, nařídili mu tedy, aby nereptal. Je mu sedmnáct let, netrudí se těmito věcmi, a pak jest zde Paola della Casa, šlechtična spoletská, návštěvou v Římě, která dává zapomenutí, jejíž ňadra jsou těžší a náruč zkušenější, nebylo třeba rodinných příkazů, aby nereptal. Giulia Farnese, šestnáctiletá jeho choť a milenka kardinála kancléře církve, je tak krásná, že jí v Římě říkají La Bella, není třeba nic přidávat, aby se vědělo, o kom je řeč. To stačí pro pýchu manželovu. Paola della Casa je krásná jinak, zkušenější.

Je přítomna též vévodkyně de Montefeltro a de Sorra, prefektka římská, a její sestra Agnese, manželka Fabrizia Colonny, vévodkyně di Tagliacozzo, obě ve zlatě, jest zde Colomba Vitelli, kněžna z Cita di Castello, jejíž štíhlé krásné ruce kdysi věnčily a objímaly hlavu největšího kondotiéra Erasma da Narni, zvaného Gattamelata, jest zde Ippolita, princezna parmská, tak plavovlasá, že ji podezřívají, zda nevzala kouzlo od některé stregy, a byla pro krásu svých vlasů, zda není původu čarodějného, vyslýchána i soudem svaté inkvizice, jest zde Visconti a kněžna d'Este, jest zde princezna modenská a jsou přítomny tři nejslavnější krasavice římské, patricijky da Mazatosta, Tartarri, Catagna, oslňující svou sličností, nad kterou nenalezeno větší od časů císařů římských, jest zde množství šlechty, Surdi, Vettori, Carducci, Crescenzi, Galuzzi, Ilperini, Barbarini, De Angelis, Pichi, Ubaldini, Colonnové, Scappuzzi, každé jméno zářící jak hvězda. V rozhovoru s knížetem Cenci stojí španělský vyslanec s četným průvodem svých šlechticů, vítěz od Rondy, celý v černém,

s řádovou stuhou komtura alcantarského, vážný a šedivý, válečník nyní v sametu, nejpyšnější z grandů, který jediný směl nekatoličtějšímu infantu španělskému připínat meč, když tento šel do války. Nyní byl zabrán v rozhovor s knížetem, který tiše přivolal vyslance neapolského. Francouzský vyslanec s gaskoňskou nonšalantností, zády k nim obrácen a obklopen svými šlechtici, z nichž každý se honosil flanderskými krajkami, to na vztek Španělům, v lehkých žertech rozmlouval s kardinálem Balluou a s preláty jeho svity. Benátský vyslanec se bavil tak tiše s vyslancem sultána egyptského, že tím byli znepokojeni šlechtici neapolští. Kardinál d'Aubusson, velmistr johanitů, se hlučně smál vtipům dvou nobilů benátských o krásné Catarině. Jako vždy, chtivě a lačně se díval po ženách vyslanec velkého chána mongolského, žlutý jak citrón. A plno, plno šlechticů, hlavně španělských, neboť Španělé byli stále více v módě. A plno knížat a patricijů římských, pouze Pomponius Laetus zde dosud není, a proto se čeká. Pomponius Laetus, stoik, humanista a profesor univerzity římské, pohrdá tímto pozlaceným davem a jeho přáteli jsou pouze Sókratés a Diogenés. Pomponius Laetus vždy na sebe nechá čekat. Jest přesný a dochvilný pouze na přednáškách, ne na slavnostech. Zapomněl asi na čas nad nějakým vzácným textem, který se právě snaží rozluštit.

Ale obě jeho dcery, Nigella a Fulvie, shrbené, s pletí barvy šedého pergamenu, jsou již přítomny a sedí v křeslech pokrytých modrým hedvábím, přísně a upjatě pohlížejíce před sebe, vyschlé ruce v krajkových rukavičkách majíce složeny v klín. Kolem nich šumí a žhne nádhera, lichotné věty mužů, jiskřivě bílé ruce a krví vonící rty žen, letmo slibované polibky, laskání na dálku, horký vzduch je přesycen těmito dráždivými míhajícími se pohledy, touhami, vzdušnými sliby, jen ony dvě sedí strnule, upjatě hledíce před sebe, a také se snaží pohrdat, sníce pouze o Adónisovi a Apollónovi, nemohouce ještě zvolit mezi oběma.

I kdyby byl papež přítomen, opozdí se Pomponius Laetus. Pohrdal slávou a poctami Antisthenés a ničím nebyla přízeň mocných Charmidovi, synu Glaukovu. Směšným se zdál každý

obdiv Prótagorovi, a Hippiás, neznamenitější ze sofistů, tvrdíval, že jen otrok a pes se znají lísat z přílišné úcty, kdo tak činí, má povahu psí nebo otročí. Pohrdal poctami Solón, pohrdal poctami Gorgiás, nesnížil se pro obdiv k mocným filozof Héraklitos a vysmíval se mu Sófróniskův syn, pohrdal jimi mudréc z Halikarnássu – a Pomponius Laetus, profesor univerzity římské, neměl by pohrdat? I kdyby byl papež přítomen, opozdí se, a neopozdil by se leda při Velkých panathénajích.

Čas šel, trvalo to již velmi dlouho, a přece nikdo nereptal. Kardinálové, vévodkyně a preláti, knížata a vyslanci, komtuři a baroni římstí, výkvět šlechty a patricijů, vše čekalo, až si na ně vzpomene Pomponius Laetus. Nikdo by se nebyl odvážil dát znamení k zahájení, dokud nebyl stoik přítomen. I rozkázal kardinál Ascanio Sforza znovu přinést víno a cukroví, když posléze se ozvaly tři údery na prkno, shromáždění si oddechlo, přišel již tedy Pomponius Laetus a začala se hra. Toť zřejmé, že kde byl Pomponius Laetus, mohlo se hrát pouze řecky nebo latinsky.

Komédie o strašidle!

Už dost těch únavných náboženských mystérií, už dost toho theatra světců a mučedníků, které nerozněcovalo ani k pobožnosti, ani ke kráse. Jejich jazyk byl barbarský, netříbený, jejich výjevy žertovné. Tato společnost by se nenadchla ani tím, kdyby roušky Kristovy byly prosáklé krví, jako bylo nedávno v divadle v Sieně, vědělo by se mezi kardinály, že je to krev umělá, pouze lid to mohlo nadchnout, ale taková podívaná není pro zjemnělého ducha a klasicky školeného. Toliko sprostý dav mohl v nábožném úžasu zapomenout na skutečnost, ne preláti. Kristus sestoupil do pekel, ale podívaná na hemžící se d'ábly u pekelných bran rozesmála by kardinály. A kromě toho v předpekli by asi byly jen duše starozákonní, jen duše biblické, nudilo by to, neboť by scházel Achillés, Plato, Seneca, Odysseus a hlavně Helena Spartská. A uši by bolely barbarskou latinou breviáře, však už naléhají všichni na Svatého otce, aby konečně jmenoval komisi k reformě kněžských hodinek, aby z nich byly vymýceny ty směšné pokyny Otců, psané

zastaralým jazykem, který nemá lesk, barvu a vůni jako latina sladkých veršů Horácových a Ovidiových – Už dost těch mystérií! Ani Josef a jeho bratři a snad ani žena Putifarova, ani Lot, když vyšel ze země Segor, a snad ani jeho dcery, a snad dokonce ani andělé sestupující k dcerám lidským, když viděli, že jsou krásné, nepobavili by kardinály a šlechtu římskou, svity vyslanců, a nic z toho by se nehodilo mezi tyto perly, zlato a čalouny. Ale lidé Plautovi a Terentiovi, to zde byli staří známí, ta prohnaná cháska podvodníků, vyděračů a kuplířů, to vše bylo jakoby napsáno včera. Příživníci římsští, kurtizány a lstiví sluhové, dcerušky, rády ztrácející své panenství za rozkoš i zlatý šperk, obelhávání starci a hýřiví synové, nemohoucí se dočkat jejich smrti, žvaniví vojíni, pobíjející Turky za stolem římských krčem, jaká to podívaná! Sám Zeus sestoupil, aby obelstil Amfitryóna a spal s jeho ženou, sám Zeus, a to vše v latině pěkné a klasické, v latině upravené Pomponiem Laetem, profesorem univerzity římské a stoikem, v jazyku bohatém a vytrřibeném, a byť by málo kardinálů umělo latinsky, přece, jaká to podívaná!

Komedie o strašidle!

Na scéně již stál otrok Theopropidův Grunio a hádal se s prohnaným Traniem. Stál rozkročen, a divoce mávaje rukama, křičel: „Tedy si jen poprávejte! Pijte a utrácejte jmění a ty znič docela našemu pánovi jeho synka, dříve tak hodného hochu! Jen si žijte vesele, kupujte si milenky, hodujte – To ti asi uložil náš starý pán před svým odchodem do ciziny – –“

Začínalo to zajímavě. Kardinál kancléř pozorně naslouchal, poněkud nakloněn. Bavil se. Byl oblečen v purpur, neboť nebyl už čas převléknout se do šatu šlechtického. Chvillemi mu přeletěl po tlustých rtech spokojený úsměv. Blízko seděla Giulia Farnese s jeho dcerkou Lucrezií a stařec občas klouzl pohledem po mladičké milence i dceři, zda se jim to také tak líbí jako jemu. Na scéně bylo již plno. Opilý Kallimadetes se svou hetérou Delfium a hýřivý Filolaches s nevěstkou Filomatium hodovali, žertující o nudě dobrých mravů. Přibíhal zděšeně otrok se zprávou o nenadálém

příchodu otcově. A v té chvíli se kardinál Roderigo zachvěl. Mrazivý závan mu proběhl tělem a on se zimomřivě zahalil ve svůj plášť, úzkostně a neklidně se pootočiv. Pak rychle sklopil oči a jeho ruce se chvěly. Ne, nikdo mu to nemusil říkat, nikam se nemusil ohlížet. Věděl to, protože to ucítil. Vždy to bylo takové. Vždy ten povědomý mrazivý závan mu dával zprávu způsobem naprosto tajemným a děsivým. Věděl to. Je tady. Přišel. A kardinál kancléř se nahrbil ještě více, jako by nechtěl být viděn, jakoby v hrůze, že ten černý stín přisedne k němu. Leč černý stín zůstal opřen o čaloun u zdi a vůbec se nedíval na kardinála. Založil ruce v bok a zahleděl se na scénu. Byl to don Cesare, biskup. Jeho úzká, snědá a hojně vyrážkou pokrytá tvář byla chladná, jen černé oči žhnuly a jiskřily. Biskup pampelunský měl černý kabát španělského střihu, těsně přiléhající a zvlněný pouze na rukávech žlutě prolamovaných. U pasu visela těžká dýka vzácné práce a na hrdle měl úzký zlatý řetízek se svatým ostatkem. Mlčel.

„Netluc do těch dveří!“ křičel na scéně zoufale otrok na zmateného starce. „Nemohu ti ještě říci, co by se stalo strašlivého! Odstup, proboha, od těch dveří! Je to děsné, jak se vrháš do záhuby – – –!“

Ledová ruka se dotkla kardinálova srdce a on zakolísal, zachytiv se v poslední vteřině opěradla křesla. Opět ten záchvat! Již dlouho ho neměl, až nyní, teď, kdy byl pln jistoty nad zdarem svých plánů – – Don Cesare, milovaný a tak nenáviděný don Cesare! Proč ho stále sleduje? Tuší snad? Ne, není to možné! A kardinál kancléř, jehož tvář náhle zpopelavěla, zestárla a nápadně zošklivěla, přihrbil se ještě více.

A stejně tak záhadně, jak poznal příchod biskupa pampelunského, ucítil i jeho náhlý odchod. Vydechl s hlubokou úlevou, napřímil se. A když se jeho oči setkaly s pohledem Giulie Farnese, již se maličko pousmál. Ale jeho tučné ruce se dosud chvěly a komedie o strašidle ho již nebavila.

Komedie o strašidle!

Biskup pampelunský zatím cválal ulicemi Říma, máje po boku muže v masce, dona Micheletto, do vily doni Cortadilly, kde již netrpělivě čekaly krásné ženy a zvěd neapolský i milánský, oba šlechtici ode dvora aragonského i Sforzova, a kde víno bylo výborné, nemíchané víno z Ciudad Real, ještě staré dobré víno španělské.

Světlo měsíce prýštilo po římských ulicích a z paláců tvořilo velké bílé krystaly čtyřboké, splývalo po kamení štíhlých soch a po paprscích fontán, věšelo se na větve spících stromů, pokrývalo plochy a prohloubilo je, překlenuvalo se nad mosty, až utonulo v Tibeře, dávajíc jí nejen svůj lesk, ale jako každý utopenec i svoje snění. Z campagne vanul lehký noční vítr a usmíval se v tomto stříbrném světle. Klouzal po vlnách a po střechách, načechral praporce stráží a pláště vrahů, proběhl temnými uličkami, stočil se u bran nad ohni hlídek a rozletěl se dál a dál, a jako proběhl Římem, tak navštívil kdejakou bezvýznamnou ves se štěkotem psů a s nakloněnými střechami, která zde stála jen jako ze zvyku, obvyklá a únavná, podobna ostatním, jejichž obraz si lze pamatovat jen proto, že se všude opakuje, ves nepovšimnutou a zbytečnou, ač jistě i zde se dály věci nepochopitelné. Stříbrné světlo se houpalo v tomto lehkém nočním větru, plulo a vysmívalo se přeludům, jež pro radost si samo vytvářelo. Měsíc vozataj vysoko ujížděl po nebi a rozhoupával svůj světelný plášť. Pak bylo mu pojednou zápasit s větrem tak bouřlivým, že i o Velkého vozu se překotila pod vichřicí ženoucí před sebou dusivá mračna. Černé hradby se nakupily na nebi, které se zachvělo pod jejich tíhou. Vyvstaly náhle, olbřímí a děsivé, lačné zkázy, a zem byla pustá a prázdná bez měsíčního světla, vržena do temnot. Okraje mračen se dosud svíjely větrem a trhaly, leč černá hradba vzdorovala, mohutněla, nový náraz vichřice zasvítl a nachýlil ji, nížila se a padala k zemi. Již je vše bičováno a třese se šikmým lijákem, ale černý dým mračen se valí dál a dál, nový kus se uvolnil z nebeských hradeb, s rachotem se zřítíl k zemi a rozstříkl se jako černá pěna. V oslnivě bílém zaplápolání blesků lidé zděšeně povstávali ze spánku, a klekajíce,

pochopili, že jsou zrozeni k smrti. Nad Florencií propukla bouře. Bratr fortnýř v San Marco odmítl otevřít bránu.

„Má pravdu,“ pravil mnich k chlapci. „Zůstaň, až se přežene to nejhorší!“ Ale Michelangelo znovu prosil, aby směl odejít. Klášterní zvon lámal blesky, probouzel bratry a svolával k modlitbě. Shromažďovali se, porůznu vybíhající z cel. Prudkost bouře ječela za vysokými štíhlými okny křížové chodby a švihala blesky daleko do kraje. Bratři byli bledí a s vytřeštěnýma očima pozorovali nebe otevřené.

„Zůstaneš, Michelagnuolo, teď tě nepustím!“ praví tichým, rozkazujícím hlasem Lionardo, nyní v řeholním rouchu fra Taddeo. Michelangelo se znovu pokusí o odpor, ale úder hromu je nyní tak silný, že celá klášterní budova se zachvěla, jako by pukla. Bratři jsou na kolenou. Lionardo, bledý, přiskočil k oknu. „Neuhodilo snad sem, do domu božího?“ zajektl. Pak poklekl mezi ostatní, a klekl i Michelangelo. Do vytí bouře a dunění zvonu zněl hlas modlitby. Vzáývali Matku boží.

V dlouhé křížové chodbě je temno. Hoří pouze několik smolnic, narychlo rozsvícených. Více světla je od blesků. A v každém jejich zašvihnutí musí Michelangelo, ať se tomu jakkoli brání, pohlédnout k postavě, která jediná neklečí, opřena o dveře své cely. Má ruce sepjaty jako ostatní, modlí se jako ostatní, ale ne nahlas, šeptem. Vypostěná, prohublá tvář ostrých rysů vystupuje ze tmy ve světle blesků. Michelangelo vždy rychle sklopí oči a modlí se tím vroucněji. Ale nedá mu to. Tvář znovu přitáhne jeho pohled, již se opět zablesklo a znovu ji viděl. Sám cítí ostrý pohled žhnoucích očí na sobě. Sesouvá se pod ním níž a níž k zemi, zvon duní a duní. Domodlili se a chtěli opět začít, tentokrát litanie ke všem svatým, když postava se odsunula od dveří a ostrý skřehotavý hlas se prolomil do bouře a dusna chodby.

„Čeho se bojíte, malověrní?“ řekl a vstoupil mezi klečící. „Nejsme všichni v rukou božích? Neřekl nám on sám, že bez jeho vůle ani jediný vlas z naší hlavy nespadne? A víte, že nás čeká ještě velký

a těžký úkol, žeň je hojná a dělníků málo. Bouře se bojíte. Vlastního srdce se nebojíte?”

Hlavy se nízily. Bouře vyla. Rozhodně nechtěla opustit město bez kořisti. Okraj hábitu se dotkl Michelangela. „Vstaň, hochu!” poroučel drsný hlas. Pak se obrátil k vedle stojícímu mnichu. „Opět novic? A za bouře přišel?”

„Je to můj bratr,” bázně odpovídá fra Taddeo. „Navštívil mne a zdrželi jsme se hovorem, neboť jsme se již velmi dlouho neviděli. Jmenuje se Michelangelo Buonarroti.” Savonarola pokývl hlavou. „Pamatuji se na to jméno. Ty a tvůj přítel Francesco Granacci jste byli první, které jsme potkali v bráně Florencie, při příchodu na tuto zpustlou vinici Páně. Šli jsme sem, k novému břehu věčnosti, vy jste stáli před křížem u brány a přísahali jste si věrnost navždy. Slíbil jsem, že nezapomenu na vaše jména, nezapomíná se na takové věci, nezapomněl jsem. Vstoupili jsme společně do města, já, fra Silvestro, fra Domenico Buonvicini, ty a tvůj přítel, nezapomíná se na takové věci. Říkal jsi, že jste umělci mediceství. Jste jimi posud?”

„Ano,” odpověděl Michelangelo.

„Tvůj bratr nastoupil cestu spásy. A ty?” Nažloutlá, suchá tvář s nosem ostře zahroceným je těsně u něho. Žhavý dech mnichův přeletí chlapcovy oči.

„Nevím –,” zašeptal Michelangelo.

„Jsi malíř?”

„Sochař.”

„Tesáš Venuše, Diany, Heleny a nymfy a jak se všechna ta d'ábelstva jmenují, vid'? A vladař Lorenzo je nadšen, platí tě a lichotí ti, vid'?” Bouře zuří dál a bratři úzkostně pohlížejí na svého převora. Vědí, že jsou v rukou božích. Vědí, že bez jeho vůle ani vlas z jejich hlavy nepadne. Vědí, že žeň je hojná a dělníků málo. Ale pozorují otřásajícími se okny nebe otevřené, a mají-li do něho vstoupit, tedy v modlitbách. Savonarola břitce pohlédl na jejich zmatek a úzkost. Pak pokynul: „Jděte do kaple a modlete se, hlavně kající žalmy se modlete, to ne pro bouři v povětří, ale pro to, co stále zmítá vašim srdcem. Pamatuje, psáno jest: Ty zajisté se nekocháš v zahynutí

našem, po bouři utišení činíš a po kvílení a pláči vléváš radost. Jděte a modlete se!“ Odcházeli s rukama sepjatýma a s hlavami skloněnými, vždy dva a dva.

„Ptal jsem se tě na cestu spásy a ty jsi řekl: Nevím,“ pravil Savonarola, když osaměli. „Tak jsi odpověděl mně. Jak odpovíš Kristu?“

Hoch mlčel.

„Kdy vstaneš ze svého snu?“

Když opět nedostal odpovědi, mnich poodstoupil a sevřel ruce na prsou. „Ano, tací jste všichni. Mohl bych k vám mluvit jako anděl, a vy mlčíte, srdce neoblomná! Čím vás mám obměkčit? Kolikrát jsem už zmalomyslněl nad vámi, nad vaším mlčením, kolikrát! Krev Spasitelova byla vylita pro vás, a vy mlčíte! Nebe je pro vás připraveno, ta hostina velká a věčná, kterou uchystal král, a vy mlčíte! Všechny mocnosti a cherubíni nebes s úžasem hledí na dílo vykoupení, na dílo boží, a vy mlčíte! I ty jsi z nich! Kdyby byl Plato, Aristoteles a všichni ti pohanští filozofové, které uctíváte, znali jediné slovo té pravdy, kterou já plýtvám mezi vámi, klesli by k zemi a kořili by se moudrosti boží. A vy mlčíte. Proč plýtvám? Proč? Pro sebe plýtvám? Pro svůj zisk plýtvám? Ti, kteří chtějí zisk, sedí v Římě, měkkým rouchem oděni a stále hodující, v rozkoši, radovánkách a ve zlatě sedí, v rozmařilostech žijí, a ne v postech, v umrtvování, v modlitbách, v úpalu dne a pod břemenem jako já a moji bratři. Proč plýtvám? Protože jsem spalován láskou k Bohu a pro tvoji duši plýtvám! Bůh tě volá a ty odpovídáš: Nevím! Pacholík Samuel radostně odpověděl: Mluv, Hospodine, neboť slyší služebník tvůj! A ty odpovídáš: Nevím.“

„Modlím se – – –,“ šeptá Michelangelo. „Modlím se a žiji, pokud dovedu, podle přikázání božích – – –“

„A vybíráš pro knížete pohanské sochy, radí se s tebou při jejich koupi, prohlížíte díla antická, vid’?“ Michelangelo opět sklonil hlavu. Byla to pravda. V poslední době si ho Magnifico oblíbil tolik, že ho zval na prohlídky vždy s sebou a před každou koupí se s ním vždy radíval.

„Umění!“ vykřikl mnich. „Co jste vše ukryli pod tímto krásným slovem! Nečistotu a rouhání, modloslužbu. Obrazy ne již Krista a světců, ale nahých žen, pohanských bohyň. Neříkej, že se díváš pouze na kresbu, lžeš sám sobě, na nahou ženu se díváš! Neříkej, že sleduješ pouze malbu, lžeš sám sobě, nečistá hnutí a žádostivost svého srdce sleduješ. Umění! Ano, ale umění jako dar boží! Ale o tom vy nevíte nic. Víte o umění, které jest darem pekla.“

„Umění může být jen jedno –“, pravil Michelangelo.

„Před Bohem. Ano. Ale ne před lidmi,“ ostře vyrážel Savonarola. „Lidé pojmenovali tak věc ohavnou a hnusnou, která nemá s darem božím nic společného a jest pouze lstí ďáblou. Vše má být na světě poddáno Bohu, vše, čím žijeme, co myslíme a cítíme, co konáme, co vidíme kolem sebe, vše má být liturgické. Proto je stvořen člověk a svět, aby sloužil. Aby každou myšlenkou a každým činem vykonával velkou a ustavičnou liturgii. Modlete se bez ustání – –, je psáno. Jak myslíš, že to bylo míněno? Vše, co je v tobě a kolem tebe, má být modlitbou, víš-li to, umělce mediceský? A není-li, je rouháním, je krádeží, neboť kradeš to, co patří Bohu. Myslíš a zabýváš se věcmi, které kradeš Bohu a dáváš plísni, rzi a červům. Nedbáš o věci, pro které jsi zrozen, o věci věčné.“

„Umění je věčné –,“ odpovídá hoch slovy Bertoldovými.

„Ano. Ale jen pravé umění. To, které je darem božím. Ale ne tak každé. Vae, qui dicitis bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce et dulce in amarum, ano, běda vám! kteří sladké označujete hořkým a hořké sladkým – – – Což to nevíš? Na světě jsi a nevíš? Ďábel hledá všechny cesty k lidským duším, všechny, ďábel napodobuje Boha. Chtěl být sám Bohem, a stal se jeho křivým zrcadlem. Ale po všem, co by mu bylo patřilo jako Bohu, vztahuje svůj křivý pařát. Což to nevíš? Na světě jsi a nevíš? Ďábel má také své mučedníky jako Bůh. Ďábel má také své proroky jako Bůh. Ďábel má také své hrdiny jako Bůh. Ďábel má také své učení, také posílá vidění a sny jako Bůh. Ďábel má také své umění jako Bůh. Ďábel má také své mystérium jako Bůh. Bude na tobě, abys volil. Ale ty jsi už patrně zvolil, sochaři Lorenzův!“

Savonarola se zamlčel a přistoupil k oknu. Bouře svištěla podél zdí, které se chvěly. A okno bylo plamenné jako tvář kazatelova. „Je také mystérium hříchu,“ pokračoval. „A umění, které není darem božím, je v tomto mystériu hříchu. I ono má svoji vznešenost, neboť peklo má také svoji vznešenost, temnou a ponurou, anděly byli dříve ďáblové a vědí, co je to ráj. Dovedou i oni lidem ukazovat, co je to ráj, ale křivě ukazovat, podle svého, naruby. Jen tím mohou svádět, ďábelstvím by nemohli svádět, tak špatnou duši nedal Bůh nikomu, ale pokřivením, předstíráním, lží a podvodem, rubem ráje svádějí. Eritis sicut Deus – – – budete jako Bůh, ne jako Ďábel, tak řekl onen Velký Had prvním rodičům v ráji. Nic menšího neslíbil. A stále to opakuje. Neslibuje nikomu peklo, když svádí, ale ráj slibuje. Svádí tě a šeptá dále: Eris sicut Deus, jako Bůh budeš! Ve všem to opakuje. I v umění. V tom jeho temném, pitvorném, v tom prokletém umění. Povznáší tě? Ale ne k nebi. Pýcha. Víš, co říká svatý apoštol: Vše, co jest na světě, jest žádost těla, žádost očí, pýcha života. To říká svatý Jan. A to je řečeno o všem na světě, i o vašem umění, protože to jest ze světa. Co je to vaše umění? Žádost těla. Nezapřeš! Co je to vaše umění? Žádost očí. Nezapřeš. Co je to vaše umění? To nejhorší: pýcha života. Nezapřeš. Neříkej, že umění je jedno. Je ďáblovo a je boží. To pravé a to věčné, to je boží. A v něm není ani nečistoty, ani rouhání, ani modloslužby.“

Michelangelo si přitiskl ruce na spánky. Několik kroků, a již stál u nízkých dveří chodby. Ale postava mnichova náhle vyrostla před ním. Savonarola se opřel zády o dveře a jeho žhavý, spalující pohled se zařal do chlapce.

„Kam chceš jít? Do světa? Zůstaň! Hle, bouře! Pozval tě Kristus k bratrovi, nebo k sobě? Oddělil ve své dobrotě od tebe svět bouří, a ty přece půjdeš? Jsi umělec. Fra Angelico zde byl a máme v San Marco jeho díla. Malíř della Porta je mezi námi, odřekl se umění ďáblova a přijal roucho řádu, nyní fra Bartolommeo. A kolik ti jich mám ještě vyjmenovat. Maluje ještě Botticelli? Maluje ještě Pollajuolo? Maluje ještě Filippino? Není fra Bartolommeo velkým

umělcem a nevzkvétá jeho umění tím více, čím vroucněji žije životem kázně a řehole? Kam jdeš ty?”

Bouře bila do klášterních zdí. Lijavec blesků rozsvítil oblohu i zemi. Strašný úder rány otřásl městem a zdálo se, že země pukla. Chlapec zesinal a mnich se vztyčil. Jeho postava v temnu chodby a světle smolnic byla obrovská.

„My pak nepřijali jsme ducha tohoto světa, ale Ducha, který jest z Boha, abychom věděli, které věci jsou nám od Boha darovány,” řekl mnich. „Od koho jsi přijal ty? Nevěř těm, kteří ti dnes lichotí, že tvé umění je dobré. Bůh jednou řekne, bylo-li dobré. Dnes ti říkají, žes dělal dobře. Lidé ti to říkají. A jiní přijdou po časech a řeknou, že tvé barvy byly saze a tvůj kámen lejno a popel. Lidé to řeknou. Tam chceš odejít? Zůstaň! Venku je bouře, protože je tam svět. Zde je kříž a u kříže není bouře. Nenabízím ti vavříny umělcův. Ale korunu utrpení. A taková je v ní sladkost a líbeznost, jakou v nejvyšších počtách nenalezneš. Nabízím ti loutnu boží lásky a hodování vína, myrhy a žluči. Nabízím ti růže jeho ran a diamanty slz jeho matky. Nabízím ti opuštění vlastní vůle pro předrahou vůli boží. Nabízím ti trpělivost pro předrahé utrpení Kristovo. Nabízím ti vyvolení pro předrahé, přesladké synovství jeho. Nabízím ti nejvyšší svobodu pro neskonalé milosrdenství a sliby jeho. Tam je rozervaný cár věcí světských, zde roucho svatební.“

Michelangelo hleděl vytřeštěně na jeho kostnaté ruce, které se rozevřely, aby ho objaly. Cítil, že nemůže promluvit. Neohebný, těžký jazyk mdle spočíval v ústech a jeho ruce byly tak těžké, že žádná síla by je nepozvedla. Chtěl se vrhnout do náruče mnichovy, ale věděl, že prve by se skácel v bezvědomí k zemi. Ze žuly je ohbí kolena, nepohne jím. Nesmí. Pláč v něm zkameněl. Chce, a nesmí. Jest zde cosi silnějšího než jeho vůle. Jest zde rozkaz, že nesmí. Mnich čekal. Pak prudce rozrazil okno.

Bylo to děsné. Bouře stála. Blesky svými hroty zůstaly zaryty do rozpuklé země a za jejich mřížovím fialovělo a opět sírovou žlutí se pokrývalo město. Bleskem rozštípený dub proti oknu sálal nahým dřevem. Vydechla smrt z vyrvaných křovísk a z kamenité půdy a její

dech byl jako sykot. Z černých oblak, kupolovitě nakupených a nabobtnalých, zněly ledové zvony, bez ustání narážejíce o sebe. Znovu padla tma a znovu se rozsvítilo nebe i zem a ohlušující rána rozptýlila černé světlo široko kolem. Mnich stál a ukazoval chladně na tento obraz zpustošení a zkázy.

„A nyní jdi a pomysli si, že by nebylo Boha!“ vykřikl najednou. „Kde ho nalezneš? Ale chtěl jsi tam a jdi!“

Ulice. Ulice propadlé kamsi do hloubky a cesta, která se stále vrací. Pod portálem domu, který už asi nikdy neuvidím, který za dne nepoznám, skryt ne před bouří a světem, ale sám před sebou, lámu si nyní ruce v křečovitém pláči.

Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, amen. Včera jsem dokončil reliéf Madony. Poprvé jsem tvořil dílo o Matce boží. Nebyl to již kámen nečistý. Pracoval jsem, přemáhal jsem, bil jsem a dokončil. Bože můj, proč jsem nesměl zůstat v S. Marco mezi bratřími, kde není bouře a svět? Proč jsem nemohl promluvit a nyní o samotě mohu? Bože, vyslyš modlitbu mou – Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé, Matka boží na mém kameni hledí jinam, ne na lidi, kteří se k ní modlí, ale do prázdna, ale přece ne do prázdna, přece ne nikam, tak jsem to udělal, aby věděli, aby byli pamětlivi, aby se každý musil ptát, kam hledí Matka boží, přijď království tvé, buď vůle tvá jako na nebi, tak i na zemi, ptali se mne, proč sedí na schodech, nevím, nevíte vy? Kam vedou ty schody? Žebračky sedávají na schodech. Chléb náš vezdejší dejž nám dnes. Sedí vznešená a vztyčená, je to královna, každý pozná, že je to královna, královna na schodech! A usnulo dítě. Boží Syn spí a Matka bdí, hledíc jinam než na lidi – Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům, kam vedou ty schody? Boží Syn byl unaven a usnul, Matka hledí vážným, přísným pohledem, před sebe hledí, Maria chrání dítě, chrání božího Syna, který je unaven. Kam vedou ty schody? A neuvoď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého, amen. Slavnostně, vážně hledí Maria, roucho zvlněno pohybem, který právě dozněl, neboť pozvedla ruku a přitiskla syna těsněji k srdci. Proč říkají, že hledí do prázdna? Nechápou, co by tím

strašného řekli – – – Zdravas Maria, milostiplná, Pán s tebou, ano, Pán vždy s tebou, usnulo dítě a ty je přikrýváš, Pán vždy s tebou, pohled plný předtuch, a přece je to pohled vladařský, otevři se a naplň srdce, požehnaná ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého, amen. Mistr Bertoldo překvapeně pohlížel na moji práci, studoval kolmici hlavy a mohutnost postavy. Podivil se, že jsem našel novou výplň plochy, neponechal jsem nic kolem, tělo se těsně dotýká okrajů kamene. Dítě nežehná, spí, to mu bylo divné, tomu se podivil. Jsou zvyklí tomu, aby dítě vždy žehnolo, ano, již si tomu zvykli – – – Prohlížel dlouho výraz Mariin. Jmenoval mi mistry, od nichž jsem se odchýlil. Říkal jména: Benedetto da Majano, messer Rosselino, Luca della Robia, říkal i jiná jména. Říkal, že mé Madoně hlavně chybí úsměv. Jsou zvyklí, aby se usmívala, ano, již si na to zvykli – – – Maria důvěrná k lidským bolestem. Moje Matka boží se neusmívá. Moje Matka boží není důvěrná. Je to vladařka a královna. A přece sedí na schodech. Tak sedávají jen žebračky. Také s dítětem v náruči. Moje královna sedí na schodech a chrání dítě, kam se dívá? Za modlitbami? Ale některé lidské modlitby padají do pekel – – –

V těchto děsných dobách nejistot a zmatků Matka boží na schodech. Brzo už bude konec světa.

Vstal a šel. Prudký liják ho oslepoval, promáčel na kost. Bouře přešla, patrně již našla svou kořist a věděla o její ceně sama. Liják byl jako stěna, kterou musil rozhrnovat. Šel, ani strážé nebyly v ulicích, šel sám.

Ani strážé nebyly v ulicích. Scarlattino, blázen, když přešla bouře, opatrně otevřel dveře svého domku a pokynul babě, aby vyšla. Babizna, tak ohyzdná, že byla kamenována, jakmile se za dne odvážila do ulic, protáhla se nyní do tmy.

Scarlattino za svítání našel na schodech chrámu S. Pietro Maggiore mrtvé dítě. Nebylo zřejmo, zda zhynulo hladem či rukou matky, ale zželelo se bláznů mrtvolky a zaplakal nad ní. Pak ji vzal pod pažď a poskakoval s ní ulicemi, žádaje křesťanského pohřbení, ale zaháněli blázna, až jeho hrb byl plničký ran, nelíbil se tento šprým, všude ho zaháněli, avšak přece chodil od chrámu k chrámu,

od fary k faře a prosil, prosil marně. Neboť není zadarmo zem posvěcená, blázen neměl peněz, a kdyby byl měl, nechtělo se farářům ani pohřebnímu bratrstvu luštit otázku, zda dítě je vůbec pokřtěno, neboť bloudí nyní mnoho kacírů krajem, neshnilo by dítě v posvěcené zemi, strašilo by a třeba by vznikl i mor. Tak bloudil celý den v posměchu a večer se vrátil do svého domku s mrtvolkou. Položil ji na stůl a umyl, rozsvítil svíčku a čekal na procitnutí děcka, jež nyní jako by spalo. Připravil talíř, navařil kaše a klel na sebe, že prve myslel, jako by bylo mrtvé, neboť nyní svíčka tak vlnila světlem po jeho tvářičce, až byl strach, aby neprocitlo příliš brzo a nezaplakalo hladem. Ale když dlouho spalo, sáhl a bylo chladné. Tu propukl v pláč, že mu zemřelo dítě, a rval si v nářku vlasy, skuče bolestí nad tím, že žádné radosti není popřáno na světě šprýmaři knížecímu. Pak se uklidnil a začal doufat. Sedl si k ohništi a čekal na zázrak. Avšak nepřišel zázrak, ale bouře a baba. Obé společně, a proto nejprve sténal hrůzou v domnění, že obé přišlo kvůli němu. Jmenovala se baba Laverna, to pro posměch. Bydlila v domku, jehož trámy byly tak prohnílé, že jen dík zaříkávání nespadly a nezabily babu. Nikdo nevěděl, proč je živa, pouze ďábel. Ale nebyla vždy babou, v jiných dobách měla jiné jméno, jmenovala se Gianetta, jméno krásné jak ona sama, a byla z rodu Foscari, její plet' byla bělejší nad narcis a ústa rozkošnější než med z Hymétu, do chrámu chodívali patricijští synkové kvůli ní a snili o lásce, vášnivě se zapřísahajíce jménem i rodem, ale ona své srdce a tělo věnovala jen šlechtici Gianu Torelli, který vždy na ni čekával u krogenky a plakal láskou. Avšak její bratři nenáviděli Giana, vnikli jedné noci do její ložnice, kde se oddávala s miláčkem lásce, a probodali ho meči na jejím nahém těle, stala se krvavou nevěstou a nikdo už z mužů by se jí nebyl dotkl, bratři uťali jejímu miláčku hlavu, ale krásná Gianetta ji nalezla, vložila do kořenáče, nasypala hlínu, a když shnilo maso, zasadila květinu a slzami zalévala, květina rostla a voněla láskou, voněla polibky milovaných rtů, Gianetta sedávala stále jen u okna, líbala květinu, oplakávajíc lásku, divné to bylo bratrům, rozbili kořenáč, našli lebku a fenami vyhnali sestru z domu. Teď je

babou, nikdo neví, odkud přišla do Florencie, je babou v hadrech, hnusnou a šerednou, matronou lupičů, proto jí říkají Laverna, a také proto, aby měla aspoň nějaké jméno. Laverna, to podle nymfy, pulchra Laverna, to zní sice pro smích, ale tak zněla modlitba zlodějů a ničemů za časů římských: Pulchra Laverna, da mihi fallere, da iusto sanctoque videri, noctem peccatis et fraudibus obice nubem – – – Krásná Laverno, dej, abych mohl klamat a zdát se přitom spravedlivým a svatým, obklop nocí mé hříchy, moje podvody mrakem zahal – – – Tak zněla modlitba.

Baba je Lavernou, i když není nymfou. Slyšela o mrtvolce dítěte, a jako zvíře za mršinou, tak si přišla k bláznovi pro ni, plíží se bouří a tmou. Neboť všeho lze užít z mrtvého dítěte, svaří-li se to s předepsanými dryáky a s moudře volenými sublimáty. Srdce volá srdce, to je tajemná pravda, a srdce dítěte s esencemi myrty povražené je dobré pro dívku, která opuštěna, má porodit v hanbě. Lze dlouhou jehlou bodat dětské srdce povražené se svatební myrtou a přitom říkat: „Prima che'l fuoco spenghi, fa ch'a mia porta venghi –“ Dříve než oheň uhasne, dej, ať k mým dveřím se vrátí, tak ať ho bodá má láska, jak tomuto srdci já dělám – Dětská ruka usušená v kouři dřeva šibeničního je dobrá pro loupeže, a každý obchod se podaří tomu, kdo má v měsíci kousek dětských jater. Nezranitelnost přináší částečka žeber a chytrost lebeční kůstka, nejkrásnější dívky vstoupí do tvého lože, máš-li její stydkou část, a nikomu nepadne kůň, kdo má její plíce. Vše lze užít z dětské mrtvolky, je-li to dobře svařeno a s předepsanými obřady a sublimáty v hodinu ďábelské moci a sušeno pak v měsíčním svitu, probatum est podle starých knih, i pupku lze užít a odřezků nehtů.

Musila baba nejprve blázna přesvědčit, že to není jeho dítě, ale blázen křičel hrůzou, že baba je z pekla a přišla si pro něho za trest, že nepohřbil. Teprve když cinkala penězi, slyše zlato, přestal se bát pekla, ale nechtěl dát dítě. Baba byla vzteklá, nechtělo se jí za bouře na hřbitově hrabat jiné, ale blázen nerozuměl, hádal se s babou a baba s bláznem, zatímco jejich stíny se objímaly, neboť kdykoliv

proti sobě poskočili se zařatými pěstmi, poskočil také na zdi stín, aby políbil druhého stín.

A posléze blázen pochopil. Baba přišla, aby pohřbila dítě! Děkoval babě v slzách a smál se, vyskaje, že se dostane dítěti posvěcené země a baba je chytřejší nad kněze a pohřební bratrstva, neluští nejprve, zda bylo dítě pokřtěno a zda nepřinese mor. I vydal dítě a baba prchala lijákem a tmou, držíc studené tělíčko těsně přitisknuté k vyschlým prsům, spěchala; hned za svítání si k ní přijdou dva šlechtici pro nezranitelnost a pak ona krásná dívka kupecká přijde, jménem Gianetta, na jejímž lůžku už s ní nespává její miláček, prchl, boje se jejích bratrů, už tam nespává, aby líbal její krásná nahá řadra, její nahé srdce, na které nesměle zatloukla pojednou dětská dlaň. Laverna, ohyzdná jako noc, potvorná jako ďáblův škleb, zplihlé šedé vlasy majíc promáčené deštěm, přesakovala kaluže vod jak velká hnusná žába, zatímco blázen ve svém domku se smál a tančil, neboť pohřbil dítě a ještě peníze vzal.

Jen zvolna se mračna rozptylovala, a opět vyjel na nebe блэдý měsíc vozataj a rozvínil svůj stříbrný plášť. Zem po dešti vydechla. Bouře se kdesi spálila sama v sobě. Na východě již šafránově svítalo.

Dotančil Scarlattino a došla baba.

Michelangelo s hlavou v dlaních stál před svou prací a hleděl upřeně na kámen. Na schodech je Matka boží. Dítě usnulo. Vladařský pohled Matky, a přece sedí na schodech jako žebračka. Dítě – – –

Probouzela se Florencie i kdeká bezvýznamná ves. Probouzeli se lidé, a klekajíce k modlitbám, pochopili, že jsou zrozeni k životu. Ale zpusťování, způsobené noční bouří, bylo veliké. I sedl kronikář a zapsal to.

Probouzel se i Řím, kde kardinál kancléř po návratu z Plautovy Komédie o strašidle dosud seděl ve svém hlubokém křesle s hlavou ve dlaních, pohřížen v myšlenky. Roderigo Borgia té noci nespál. Nejmenší chybička mohla pokazit velkou věc, nutno vše promyslet do nejsubtilnějších podrobností, za vysokými okny svítalo, ticho noci se měnilo v mlčení vatikánské, a Borgia dosud seděl, vše

promýšleje, již příliš dlouho vládne Inocenc, psal kanovník Maffei, jeho florentský věrný důvěrník, o chorobě Medicejského, jest zde ještě vliv francouzský, nešťastná politika milánská, kurie není spolehlivá, jed a zlato, stín, příšerný stín, před nímž marně prchá, don Cesare, syn –

Komedie o strašidle!

Svívalo i za městem. Sluhové držící koně se hluboce uklonili a z vily doni Cortadilly vyšel biskup pampelunský don Cesare a byl spokojen. Zprávy zvědů byly dobré, ženy byly rozkošné, don Micheletto má již své rozkazy, a výborné bylo víno, které pil, ne to zdejší italské, ale ještě dobré víno z Ciudad Real, to staré víno španělské.

Krůpěj řeky podsvětní

V oné bouřlivé noci, která tak vzrušila Florencii, až se mnozí domnívali, že nastal soudný den, zdechl nejmilejší lev knížete, obrovský Hannibal, vykonavatel rozsudků soudního dvora.

Byl povolán lékař, messer Aggivio da Ronchi, který znal prastará tajemství římských haruspiků z převzácného rukopisu nalezeného v klášteře S. Annunziata. Přečetl a spálil. Ale tenkrát se strašně rozhněval otec Lorenzův, vladař Piero, a lékař da Ronchi byl potrestán konfiskací a doživotním vyhnanstvím, avšak za Lorenza se stařec vrátil a nyní žil osaměle, pouze zřídka vykonáváje své lékařské umění, a tak zbožný, že neléčil nikoho, dokud se tento nejdříve nesmířil s Bohem. Nyní, když ho povolali k zdechlému zvířeti, nechtěl jít, ale rozpomenul se, že laskavé kníže zrušilo otcův rozsudek a odňalo mu trpký chléb vyhnancův, oželelo převzácný pergamen pro jeho bolestnou lásku k vlasti. Když pak otevřel zvíře a vyvrhl jeho vnitřnosti, zachmuřil se a nic nechtěl říci. Toliko oznámil, že zvíře zhynulo za bouře hrůzou. Tak to bylo zapsáno do knih, které byly vedeny o zvěřinci knížete, a nikdo by se už nebyl o to dál staral, avšak druhého dne ráno, když služka přišla poklízet messer Aggiviovi, zjistila, že se v noci odstěhoval. Tu si také strážní vzpomněli, že viděli učence se skrovným uzlem vyjít z města. Jestliže tedy stařec znovu a dobrovolně zvolil trpký úděl vyhnance, pak jistě četl hroživé věci v játrech a srdci lva, a poděsili se mnozí, říkající, že tedy toto město již ničím nebude zachráněno a lépe by bylo spasit život útekem, jako učinili ti moudří, kteří prchli z Jeruzaléma ještě před příchodem vojsk Titových. Ale jiní zase soudili, že neštěstí zdrť pouze Medicejské, neboť zvíře bylo knížecí, a rozpomenuli se na slova fra Girolama, kterýž v jednom kázání byl řekl: „Cizincem jsem v tomto městě, ale zůstanu. Ten pak, kdo zde vládl, půjde.“

A tak nebylo jistoty ani o městě, ani o osudu Medicejských, ani proč byla bouře, ve které zdechl lev.

Trochu ulevilo, když přišly první zprávy o zkáze a požárech, které téže noci způsobila bouře v Perugii. Tam byl hněv boží zřejmý a vysvětlitelný. Neboť v okolí Perugie se sedláci zabíjeli hladu pro občanskou válku, která nejen zuřila mezi Bagliony a Oddi, ale Baglionové se již vraždili vzájemně, majíce mozky překrvené šílenstvím rodinného záští. Až na portály chrámů stříkala lidská krev a nebylo již kostela, v němž by se mohl pomodlit lid. Za jediný den bylo pobito a pověšeno sto třicet pět lidí, útočníků i nevinných. I na chrámová okna věšeli ty, které pochytili v ulicích, ať třeba nic společného nechtěli mít s válkou rodů a stran, šli za obchodem či na mši. Sto třicet pět jich pověsili, vyřítivše se znenadání do ulic, a mezi nimi jednoho, který nesl své nemocné dítě k lékaři, ale dítě mu vzali a roztřístili o roh domu, a jemu hodivše oprátku, táhli ho na kostelní okno. Avšak on, než ho zaškrtil provaz, vyslovil strašnou kletbu nad městem, byl to kupec plátna, jmenoval se Facio, znal ho každý, lhostejný mu byl svár rodů. A tu padl na město strach pro tuto kletbu. Na piazze bylo zřízeno třicet pět oltářů a po tři dny u nich slouženy mše, aby byla sňata kletba kupce plátna. Válčí strany odložily meče a v procesí šel nepřítel vedle přítele se svíci v ruce, oči všech byly upřeny na korouhve, na nichž zobrazena Refugium peccatorum, Matka boží, útočiště hříšníků. U třiceti pěti oltářů voláno k Bohu o milosrdenství, aby netrestal město pro kletbu pláteníkovu. Zaradovali se v Římě a byl rychle ke smíru stran vyslán kardinál legát, avšak nechtěli v Perugii, aby je smiřoval římský kardinál legát, a tak byl kardinál legát hned druhého dne po svém příjezdu nalezen na ulici zavražděn, a válka vzplála nanovo s větší prudkostí. Město pokryla krev a smrt a dým spalenišť. Nebylo možno dýchat a žít v Perugii, městem se chodilo pouze v tlupách. K Bohu o pomoc volala zázračná jeptiška, sestra Colomba z Rieti, dominikánka, omilostněná žertva boží, nabádala v pláči a v modlitbách ke smíru, ale nabádala marně. Tak bouře zpustošila v Perugii to, co ještě nechala válka.

Ne, takové to ještě u nás není, říkali občané florentští. Z celého světa přicházejí stále nové objednávky na naše víno a hedvábí,

florentský zlatý scud má všude zvuk dobrý, a přece i zde káže fra Girolamo o konci světa, i zde řádila divoká bouře – – –

Angelo Poliziano velmi zešedivěl za poslední čas. Už ničemu nerozumí z toho, co se děje ve Florencii, ba i v platónské akademii. Neboť už i Marsilio Ficino, světlo platonismu, nevtipkuje z kazatelný, že Plato byl Mojžíš mluvící řecky, ne, ale sám stojí pod kazatelnou fra Girolama, stojí a bije se v prsa, jeho liščí obličej je stažen pláčem a Marsilio Ficino se modlí už i breviář, plný barbarské latiny – – – A Pico Mirandola už nesní o nové církvi s papežem aristotelikem v čele, ale vyjednává o vstup do dominikánské řehole, kam vstupují synové nejbohatších rodin, pýcha patricijstva, Ruccellai, Strozzi, Albizzi, a panny trhají závoje nevěst, stávají se řeholnicemi, ničí se obrazy a sochy, knihovny a díla filozofů, ne, Angelo Poliziano již ničemu z toho nerozumí. Plato mlčí. Mluví fra Girolamo. Poliziano pokyvuje šedou nachýlenou hlavou. Což nevaroval tenkrát Lorenza?

A mladý kardinál Giovanni Medici odjel přece jen do Říma, to na radu medicejského kancléře Bernarda Dovizi Bibbieny, po zprávách, které dodal důvěrník Bibbieny kanovník Maffei. Kanovník Maffei je chytrý a bystrý člověk, jeho zprávy jsou neocenitelné, jen by neměl tak zle smýšlet o kancléři církve Roderigu Borgiovi a jeho hříších! Ach, což kanovník Maffei je bez hříchu? Jeho příhody jsou tak zábavné, že Bibbiena so nedávno rozhodl jednu z nich zpracovat pro divadlo příštího karnevalu, a to tu příhodu, kdy kanovník Maffei, využiv kázání Savonarolova o blízkém konci světa, poslal jednoho zděšeného manžela na dvorek hlídat po celou noc hvězdy, zda již nepadají z nebe, aby zatím mohl lépe a pro svoji tloušťku pohodlněji utěšovat jeho mladou manželku. Ovšem, kanovník Maffei, až se dozví, že to Bibbiena sepsal, bude zuřit, a proto je vše tajemstvím, jen Poliziano o tom ví, je nutno si předcházet kanovníka Maffei, neboť jeho zprávy z Říma jsou neocenitelné. Nikdo neví, jak takové výborné spojení s Římem Maffei získal, ale Bibbiena žasne nad jistotou jeho zpráv, v nichž největší pozornost věnuje Borgiovi, to není dobré, Medicejští si nesmějí rozhněvat dnes kardinála Borgiu,

říká Bibbiena a snad má pravdu. Ale Maffei je věrný a spolehlivý, Bibbiena si mne ruce radostí, že ho získal, Maffei sice hraje o arcibiskupství pisánské, toť jisto, ale ať hraje, Bibbiena je jist, že přechytračí, neboť není třeba z chytráků dělat hned arcibiskupy, a pak Maffei je příliš neocenitelný, než aby se stěhoval –

Těžce stoupají dny. Mlhy nyní stále pokrývají pahorky i rovinu. Slunce, ač je jaro, je bledé. Je březen, blíží se doba postu a pak již budou velikonoce – Poliziano seděl nad Horácovými verši, ale nečetl. Znal je takřka všechny zpaměti. Vždyť není tak vzdálená doba, kdy sám musil dělat opravy pro přesné znění rukopisů, opravovat text s konečnou platností, opravovat non semel Ilion na non semel Ilios, v Epodách to místo Tellure porrecta super opravit na Tellure projecta, místo Jupiter sacravit čísti Jupiter secrerat a mnoho jiného, práce úmorná, ale radostná a plodná. A co úsilí vynaložil na přesné recitování, jak těžké bylo všem žákům jeho učebny, těm Flámům, Skotům, Němcům, Polákům, Francouzům, Angličanům, vysvětlit všechny ty tribrachys, bachinus, antibachinus, dichoreus, dicheraeus, jamby a dijamby, jambická trimetra, dimetra, trocheum octonarium, phalecium, sapphicum, logaedický trimetr – – – Stál vysoko vzpřímen ve své dlouhé říze humanisty, se zlatým medicejským řetězem na prsou, a říkal: Slovo videre, skanduješ-li správně, toť amphibrachys, příklad skandování amphimaceru jest slovo trinitas. Slovo nobilitas, správně vysloveno, jest choriambus, kdežto slovo propinquitas, toť dijambus. Ale dnes již ani nebude komu to přednášet. Prázdní se učebny, skřeky Savonarolovy zajímají více než tyto věčně živé, elegantní verše, ba nedávno jeden z žáků odmítl vykládat dialog Hippíás a vytasil se se spisem Petra Lombardského. Rozesmáli se sice všichni nad tímto šípem staré scholastiky, náhle vystřeleným, ale což neprohlásil před několika dny jiný žák, že jediný, kdo nejlépe rozuměl Platónovi, byl starý Augustin?

Poliziano vyhledl oknem. Město bylo jako posypáno popelem. Fra Girolamo vystupňoval svá postní kázání tak, až lidé v chrámech omdlávali, pláč byl slyšen ve všech ulicích, život byl ponurý, bál se.

A tu Poliziano vzpomněl na Michelangela. Aspoň ten hoch se drží - - -

Neboť Michelangelo, aby udělal knížeti radost, vytvořil pro něho reliéf Zápas Kentaurů s Lapithy. Poliziano nejprve dlouze a obšírně mu vykládal děj. Líčil Ixiona, krále Lapithů, který zatoužil po Junoně, ale Jupiter ho oklamal mrakem v podobě Junony a s tímto přeludem zplodil Ixión Kentaury, půl lidi a půl koně. Líčil Lapithy, statečný horský lid, jehož král, syn Ixiónův, Peirithoos, pozval Kentaury na svou svatbu s krásnou Hippodamií, ale zahořela chtíčem po nevěstě pozvaná zvířata a v opilosti při svatební hostině rozpoutala strašný boj, do něhož zasáhl i Théseus, a byli poraženi Kentauři od Lapithů tak, jako je kdysi v Arkádii zdrtil hérós Herkulés. „Tato báj má hluboký smysl,“ pravil vážně Poliziano. „Pamatuj, zatoužil lidský tvor hříšně, zatoužil Ixión smrtelný po nesmrtelné Junoně, nestačila mu láska lidská, chtěl své smrtelné tělo spojit s tělem vládkyně Olympu, a místo toho se spojil s mračnem, chápeš to? Chtěl milovat nejvznešenější, miloval přelud, a zplodil zvíře. Ale kdyby zvíře! Kentauři byli též pololidé. Hmota nadaná rozumem, vášněmi, chtíčem a vůlí. Ač měli společného otce, byli nejzuřivějšími nepřáteli Lapithů. Hrozného nepřítele svému lidu zplodil ten, kdo chtěl z Olympu strhnout do náruče tu nejvznešenější. Myslím, že tato myšlenka mu musila být strašlivějším trestem, než když ho potom v podsvětí čekalo ono kolo, pověstné kolo Ixiónovo. Ano, musili povstat lidé, skuteční lidé, Lapithové, kmen thessalský, aby porazili tyto zvířecí pololidské obludy, skuteční lidé zrození z lidských žen, aby uchránili člověka před tou hmotou, která má vůli, vášně, chtíče, neřesti a rozum.“ Poliziano se zamlčel, prošel několikrát síní, kde bylo plno antických vykopávek a kde Michelangelo pracoval, a pak dodal: „Toliko jediný z Kentaurů byl dobrý. Toliko jediný - - - Jmenoval se Chirón. Byl nesmrtelný, ale zřekl se nesmrtelnosti ve prospěch Prométheův. Ano, jediný byl dobrý a nesmrtelný, věčné mystérium, nejhlubší mystérium lidstva. Jediný byl dobrý, a ten se nesmrtelnosti zřekl.“ Ticho bylo pojednou tak hluboké, že slyšeli šumění stromů a keřů

v zahradách. „Pro jiného se zřekl, který měl dáti lidem oheň. A jak je nesmrtelný? Je přikován. Přes jeho tělo jdou bouře, je přikován na vrcholcích, na štítech hor, orel mu denně rve vnitřnosti, taková je jeho nesmrtelnost – –“ Poliziano náhle zapřel svůj bolestný úsměv a dokončil: „To vytesej pro knížete, boj Kentaurů s Lapithy, víš, jak prostý, veselý a statečný lid zničí a pobije ty hnusné vetřelce, hmotu nadanou chťicem a vášněmi, koňské příšery, hříšně zplozená zvířata, to velké vítězství nad vpádem barbarství, to vytesej, kníže bude mít radost. A nezapomeň přitom na smysl báje, Michelangelo, na to hluboké, co je v ní uloženo – –“

Ale Michelangelo hned po prvních úderech do kamene zapomněl na smysl té báje a na to, co je v ní uloženo. Náhle mu bylo lhostejno, co chtěl Ixión, a lhostejná mu byla svatba Peirithoova i vpád barbarství a vše to, co vykládal Poliziano. Nalezl tvar. Objevil prudkou rozkoš, dosud nepoznanou, moci prolnout do kamene okouzlující, ohebný tvar těl spolu zápasících, vytvořit dílo ze spleti údů. Poznává lidské tělo a vidí, jak je krásné. Tělo, které má pohyb. Rozehrát množství tvarů a přitom je slít v jediný obraz síly a napjatého svalstva, lidská těla vášnivě zauzlená a změtená, v zápasu narýsovat nejrozmarnější a nejsložitější pohyby muže vztyčeného, rozmáchlého, padajícího, poraženého, vydravšího se z kleští paží nepřítelových, znovu se vrhajícího v zápas a lisujícího údery boje ostatní jako na velké vinici krve. Co mu bylo po antice! Vzdálena mu byla idea vysvětlovaná Polizianem. Tělo! Poprvé tesá obrysy lidského těla. Není to antické klidné tělo, je to tělo v nejprudším vypětí formy, tělo v ustavičném pohybu. Výmluvné jsou paže těch dvou, kteří se rdousí, výmluvné, protože se pohybují, chvějí, jiskří silou, z každého svalu srší život v oblouku. Ten, který zvedá balvan, aby ho vrhl do změti bitvy, šíří kolem sebe pach potu. Obraz křičí. Jsou to tvary, které mají hlas. Jsou to tvary horké, rozpálené. Život prudce prošlehuje plastickým napětím svalstva, které se bije. Tato odulá tvář, sverepě skloněná, to je tvář pijana vína, který má námahou boje nadmutá ústa a chrčí. Pot se leskne na bicepsu toho, jenž sráží pěstí nepřítele kácejícího se v uzlovitém

pohybu. Vzedmul se znovu přival těl, šlachy a svalstvo napjaté, pysky rozervány, hle, tento již jest mrtvý, hlava klesla, a přece ještě štěká vyceněnou tlamou. Dlouhé, zaoblené linie stehen, silných a surových, chlapských stehen, vystupují z hloubky prostoru, tato těla cválají, řičí, zoufalství je rozptyluje a opět sráží, řvou a polykají prach země s vyrvanými kusy údů, těla na kolenou, těla vztyčená, těla rozběsněná, svaly napjaté na kostech, které praskají. Tělo. Vše potřebuje formu, aby bylo poznáno.

Pak odevzdal reliéf knížeti. Granacci tuto jeho práci ještě neviděl. Granacci nyní málo dochází do zahrad medicejských. Pomáhal Ghirlandajovi a právě malují společně velký obraz Oslava Panny Marie. Ghirlandajo sám si přišel pro Granacciho a prosil knížete, aby mu načas vrátil jeho bývalého žáka, a Granacci sevřel ruce na prsou, zdálo se, že vykřikne, jeho tváře zbělely, jako by byly pokryty prachem cesty, cesty do Nursie, města vévodství spoletského, ještě nikomu se nestala taková pocta, aby starý mistr přišel k Medicejským a žádal o vrácení žáka, který by s ním domaloval obraz. Granacci odložil své rozdělané kopie, vstal a šel. Malují nyní spolu obraz, velký obraz, pečlivě provedeno, pestré, jasné, svítící barvy. Oslava Panny Marie – – – a cesta do Nursie! A už dvakrát se spolu znesvářili pro Ghirlandaja, neboť Granacci nedopustí, aby se o starém mistru hovořilo jinak než s bezmezným nadšením, ale Michelangelo o něm nemůže mluvit s bezmezným nadšením – – – A přitom Granacci pevně doufá, že už brzo bude čas, aby vyrostl i nad Ghirlandaja. Začal samostatně malovat Trůnící Madonu se sv. Michalem a sv. Janem. Cesta do Nursie – – –

Michelangelo odevzdal reliéf a přijal dík Lorenzův tím radostněji, že si velmi knížete váží a v skrytu srdce ho miluje. Nechce si to přiznat, myslí na vše, co káže Savonarola, a přece ví, že miluje knížete. Ne proto, že Magnifico ho vyvyšuje nad ostatní žáky, ale pro jeho opuštěnost ho miluje. Cítí, jak Lorenzo je stále opuštěnější, všemi, všemi, kromě Poliziana – – – Lorenzo přijal od něho Zápas Kentaurů s Lapithy s obdivem a radostně, nemluvil o hlubším smyslu báje a o králi, který chtěl nejvznešenější, dostal přelud

a zplodil zvíře. Je okouzlen prudkou hrou těchto tvarů a jejich napětím. Vrací se často při prohlídce sbírek k této věci, vždy před ní dlouho stojí a vždy dovede o ní říci něco nového. A byl tedy reliéf postaven v paláci na přední místo a každý se mu podívoval.

Těla zápasí, rozehrané množství svalů, těla v nejprudším vypětí formy, tvary horké, rozpálené, dlouhé linie spleti zauzlených údů. A nahota. Hladká nahota mužských těl, kdyby jediný tvar byl zastřen, toto mužské tělo ztratí svoji vůli a svůj smutek. Musí být zřejmé a vášnivé pro každý pohled. Těla se proplétají, lesklá nahotou jak rozlitym olejem. Nahé plece narážejí, trou se o sebe v křečovitém stažení a napínání svalstva a stehna přilnula k sobě, napjatá a ztvrdlá. Pěsti bijí do skloněných hlav a jejich nahota kývá na smrt. Prsní bradavky, zarudlé a nafialovělé jako vřes, svraštily se v rozmachu paží, krutých svěráků, nahota od hlavy k patě, vypjatá a zranitelná, ale ještě zápasící o každou vteřinu života. Nahota, která má v sobě cosi uzavřeného, smutek, touhu, sen a krev. Chmurný žár těchto těl je také nahý a jejich kolena bijí do hrudních košů poražených jako v bubny smrti. Slavná nahota bolesti, zkázy a boje, vše je vepsáno do těchto rýh čel, hrdel a břich. Křivky, oblouky, tvary, kontrast hloubky a napětí. Boj. Mramor.

Po této práci odložil Michelangelo dláto a opustil Poliziana, skryl se před Giuliem a Giulianem Medicejskými. Nechtěl nikoho. Pil samotu jak černé trpké víno a cítil znovu svou ošklivost. Nachýlen nad vodním zrcadlem nádrží v zahradách, ohmatával svou tvář, zohyžděnou a navždy poznamenanou úderem pěsti rváčovy. Odcházel stále hlouběji do zahrad. Nechodil na kázání, nechodil do města, nechodil s ostatními kopírovat, nechtěl ani Granacciho, chtěl být sám, sám, třeba po celý život sám. Kolem něho bylo ticho. Hluboké a propastné. Duben byl v hlíně zahrad a v mračnec.

Přišel dopis od kardinála Giovanna z Říma a pobavil knížete i ostatní. Papež Inocenc se opravdu překonává v projevech přátelství k Medicejským. Připravil uvítání tak slavné, až zuřil zatrpklý papežský ceremoniář mistr Burchard. Římský lid se seběhl v zástupech, neboť se říkalo, že papež, aby dokázal úctu

k Medicejským, jmenoval kardinálem dítě. Užasli, když viděli hocha na koni, v plášti barvy uschlé růže. Ráno pak přišli všichni kardinálové a ve slavném průvodu ho vedli k papeži, který ho pozvedl, objal a líbal. Mistr Burchard, velmi pohněvaný nad vším, co není v tradici ani v Rubrikách, hned podrobil nového kardinála přísné zkoušce, ale nemohl nic vytknout ani v pohybech žehnání, v pokleku a obratech, v odchodu, chůzi a pootočení se, v tóninách hlasu jasného a hlasu tlumeného, v ničem, čeho jest třeba zachovávat *in ordine genuflectendi, sedendi et standi*, v ničem, co se týká obuvi, roucha a klobouku, v úklonách *profunde, devote et humiliter*. Nic nemohl vytknout mistr ceremoniář, zatrpklý a nevrlý ke všem mladým kardinálům, stařec sám marně snící o purpuru, na jehož zakoupení však nebylo peněz, nic nemohl vytknout, a tak aspoň rozkázal zvětšit mu tonzuru. Bydlí pak mladičký kardinál v paláci Orsiniů na Campofiore, hned proti paláci kardinála Riaria della Rovere, dívají se na sebe do oken – – – Velmi pobavil tento dopis ve Florencii a kancléř Bernardo Dovizi Bibbiena se radoval, když četl doušku o tom, jak slavně přijal Giovanna zvláště sám kancléř církve, kardinál Roderigo Borgia, – – – velmi se radoval Bibbiena, že poslechl moudrých rad kanovníka Maffei, jehož zprávy jsou neocenitelné, a vymohl odjezd mladičkého kardinála do Říma. Což ostatně neprorokoval Ficino ve svém horoskopu, že Giovanni Medicejský bude jednou sám papežem?

Michelangelo se toulá po zahradách. Každé slovo bolí. Nikdy nebyl tak rozjitřen jako nyní. Jako by byl obklopen jen strašidly, zhořkl při pomýšlení na tvář lidskou. Čas byl mrtvý, nebylo třeba uvažovat, je-li den či noc, čas vycházel odnikud a padal k pekelné bráně, naleznou jej tam jednou ti, kteří ho nedovedli dobře užít tady na světě. Cesty zahrad se stále klikatily, jako by psaly nějaké úzkosti a nechtěly v nich dopsat konce. Za krátkou dobu svého pobytu u Medicejských už udělal tři díla, Fauna, Madonu na schodech, Zápas Kentaurů s Lapithy. Faun byl věc nečistá, pošklebek, zlá, mstivá hmota, hrůza plíživých nocí, ďábel mu ten kámen položil pod ruce, a protože měl tvář a slib anděla, nebylo možno odolat.

Lest, asi jako když mor je skryt na kůrce chleba, na šatu milosrdenství podaném žebrákovi, na stonku odhozené růže. Madona na schodech se dívá do věčnosti. Lidé se domnívají, že nikam. Oni obyčejně vždy myslí na pohled do prázdna, když se mluví o věčnosti. Je to královna, tvář vladařská, vládne – a sedí jako žebračka na schodech. Boží Syn, unaven, usnul. Ale nad ním bdí pohled, před nímž není výmluv ani vytáčky, ani zapírání, ani lsti, pohled upřený do věčnosti. Zvykli si, aby boží Syn žehnal. Ale zde je unaven, spí, nežehná. Zvykli si, aby Matka boží se usmívala. Ale zde se neusmívá. A protože si zvykli, mluví o pohledu do prázdna. Královna na schodech. Ave, Pán vždy s tebou. Brzo bude konec světa. Nahá těla se bijí. Vytrysknutí nahého svalstva v zápasu. Tvrdě rozkročená, napjatá těla, pokrytá prachem a lisovaná bitvou jako na vinici krve. Tvar, dlouhé linie stehen, plece přitisknuty k sobě, prsa nadmutá tíhou, kolena bijí do hrudních košů padlých jak v bubny smrti. Tělo a jeho nahota, která je smutná, příkrov krve, touha a sen, chmurný žár těl, slavná nahota mužské bolesti v křečovitém stažení o sebe se troudícího svalstva. V uzlovitém pohybu se kácí sražený muž, křivka jeho břicha prosákla v mramor, nad ním se vztyčil vítěz, život v oblouku.

Michelangelo se toulá po zahradách, neschopen práce, jako by byl obklopen strašidly a stal se jejich druhem, přítel mátoh a zjevení, zhořkl při pomýšlení na lidskou tvář. Čas byl mrtvý, nebylo třeba uvažovat, zda je den či noc. Ale jedné noci se poděšeně vztyčil pod listím fíkovníku a užasle, se srdcem sevřeným zahleděl se k portálu domu. Šest pochodní tam krvácelo do tmy, svítilo čadivým plamenem a zaslechl mužský pláč. To plakal Poliziano. Nosítka už nyní byla podobna rakvi. Nakládají knížete, jehož dlouho utajovaná choroba srazila náhle k zemi. Nechce stonat ve Florencii. Odvážejí ho na jeho sídlo Carreggi, aby tam čekal na smrt.

Hoch se rozběhl k nosítkám. Giulio se sesul na jeho hrud' a plakali společně. Šest smolnic hořelo jako u slavného mrtvého, noc byla příkrovem, svícny opuštěnost. Uvázali nosítka, jezdci rychle sedali na koně, vše bylo v mihotavém světle pochodní jako hra

přízraků. Před chlapcovýma očima se mihla popelavá tvář knížete, měl zavřené oči a tiše sténal. Jeho manželka, Clarissa Orsini, se nakláněla nad ním, tišíc trýzeň dlaněmi, ale on volal Maddalenu, říkáje: děvčátko. Pak se rozjeli. Carreggi, slepá ulička smrti. Nebyla tam cesta dlouhá, ale tma ji prodloužila. Ač byly již velikonoce, nebyl dosud dubnovým vlahým větrem svát z ulic popel kajícnosti a město těžce dýchalo ze sna. Na zdech chrámů, mimo které jeli, lpěly dosud výkřiky fra Girolama a jezdci se tiše upozorňovali, že na nebi se objevila nová hvězda jedovaté zeleně, zhořknou jistě vody, kam padne její svit, a bylo jméno té hvězdy Pelyněk. Tma dusila. Šest smolnic čadilo a jen kopyta koní a sténání nemocného odpočítávala čas. Florencie spala. Nevěděla, že ulicemi vezou jejího knížete na smrt. Nevěděla nic. Čekala jen na konec světa, a děsíc se toho, těžce dýchala ze sna.

Není nic prázdnějšího než místo, kde ještě před chvílí seděl živý člověk, myslil na zítřek a přišla smrt. Je to velký otvor ticha, který se marně přikrývá, prošel jím ještě živý a zanechal zde drobné věci, které měl zrovna v rukou, na nichž ještě lpí jeho poslední pohled, zanechal je zde dvojnásob opuštěné, hrozné je čekání věcí, je těžké vzít je náhle do živých rukou, které jsou jím cizí. Otvor ticha se prodloužil v chodbu bez světél. Dům zůstal v noci.

Ale v Carreggi již svítalo. U lůžka stáli Pier a Poliziano. A Lorenzo, položiv vyhublou ruku na hlavu synovu, dával mu poslední rady k vládě. Pier klečel. „Bude-li tyranem některý Medicejský,“ zakončil Magnifico, těžce oddechuje, „ztratí Florencii. Jdi a modli se.“ Pak zůstal s Polizianem sám. Jeho popelavá tvář zhrubla a zestárla. Nikdo by nebyl řekl, že je to tvář muže, jemuž jest teprve čtyřicet čtyři let. Ale snažil se usmívat. Ráno byl u něho kněz se svátostmi, vyzpovídal se kajícně vladař a přijal Boha. Nyní už zbývalo jen umřít.

Florencie! Město horoucné a milované, město krásnější nad všechna jiná, zmatené město a bludné, po všechny časy milované město, i hvězdy nad tebou v noci stojí ne podle svého řádu, ale to z něhy a lásky – – –

Polizianovi, sedícímu na okraji lůžka, se v rozbolavělé hlavě míhají přerůzné obrazy. Dva chlapci jdou s Lascarisovou gramatikou řečtiny do učebny Byzantince – – – Florentská růže voní, je v ní hudba a sen a vždy cosi kovového a krvavého. Růže je květina zasvěcená Venuši. Jednadvacetiletý Lorenzo, štíhlý a krásný ve zlatě a bílém atlasu, pořádá turnaj na počest Lucrezie Donati, nad kterou pak už nikdy nebylo ve Florencii dívky krásnější. Ale poručili jinak. Je to Clarissa Orsini, pyšná a vznešená, kněžna římská, rodem a nyní i manželstvím rovná královnám. Nikdy neměla ráda Poliziana. Je Orsini. Chce mít kolem sebe jen dvořany, a on je filozof. Nikdy ji Poliziano neměl rád. A Pier je po ní. Je Orsini po matce, i manželku si vzal Orsini, Alfonsinu, kněžnu římskou. Není Medicejský. Chrastí mečem i tiskne ženy. Posmívá se řízám filozofů a chválí meč. Sní o pevné a tvrdé vládě, pohrdá lidem, nedbá na patricije. Jak to řekl Lorenzo? „Bude-li tyranem některý Medicejský, ztratí Florencii. Nyní jdi a modli se.“ Poliziana obestřela mrazivá vlna hrůzy, až sevřel zděšeně ruce a vydechl Lorenzovo jméno. Ale ten, zdálo se, spí. Oči měl zavřeny, utrpením ztrhaná tvář byla nyní klidná. Ale podle slabého zachívání víček a rukou poznal Poliziano, že vladař nespí. I vstal a šel pro knihu. Lorenzo vzhlédl. „Ne – ,“ zašeptal. „Tu ne – – –“

Po římské cestě posel, pokrytý prachem a potem, štal koně k branám Florencie. Ale ještě byl daleko.

„Pamatuješ se, Angelo můj,“ zašeptal Medicejský, „jak jsme spolu jako chlapci u Argyropula Byzantského čítávali první texty? Ten jeden z nich, víš, ten jediný bych chtěl nyní slyšet – – –“ Poliziano pochopil a bral jinou knihu. Ano, to, to, jak moudrá Diotíma rozmlouvá se Sókratem o nesmrtelnosti – – –

„Nehledej – – – ,“ pokračuje slabým hlasem kníže. „Umíš to z paměti. Víš, ze Sofokla, pamatuješ se, Oidipús na Kolónu, ten překrásný chór: Kdo žádá si – – – Ten mi nyní zarecituj –“

Dubnové slunce. Vrhá ohňostroj svých paprsků do křovin, které se po něm až bolavě rozdychtily a chvějí se žádostivostí. Krajina má

oslnivé zladění barev jako na iluminacích starých antifonářů, převládá modrá a zlatá. Okna jsou otevřena.

Bronzově rachotí řečtina v síni plné slunce.

Kdo žádá si, by déle žil, svoji neznaje utlumit touhu, ten bláhovým musí slout, neb dlouhá řada let vždy trpkou uštěďruje sudbu, a blahé chvíle už těžko lze najít tomu, kdo určenou překročil mez. Tu vykupitelkou všem je smrt, která bez doprovodu tance a zpěvu se zjevuje naposled, bez písni svatebních – – –

A Poliziano hlasem zhořklým slzami do tíživého ticha recitoval verše antistrofy:

Neboť když prchne mladost snívá s údělem těkavosti své, jaká kdy strastná mine nás žalost, jaký kdy nepřijde bol?

Jeho hlas se zlomil. I zastřel si filozof tvář a zmlkl. A Lorenzo pravil: „Víš, Angelo, nelituji ničeho, co jsem učinil – – – Často bylo třeba ničit i plány papežské, když muž v tiáře válčil na prospěch rodu a na pohanění církve, mnohé jsem poznal, o čem budu mlčet i před stolicí boží, jiní ať žalují. Já bránil mír i proti papežům, ty víš, Girolamo Riario! A jiní! A co z toho zbylo? Nyní Inocenc – také prý už je na smrt! – A jsou dva kandidáti na jeho místo, kardinál Giuliano della Rovere, a to pak Bůh opatruj Florencii, nebo kardinál Roderigo Borgia, a to pak Bůh opatruj církev – – –“ Mluvil tak tiše, že Poliziano se musil naklonit až k němu, aby rozuměl. „Ne, opravdu nelituji – – – pouze jednoho! To byla moje největší chyba, ale pak i moje největší lítost – – – Jediný omyl, a tolik jsem za něj musil pak zaplatit!“

„Pozvání – – – Savonaroly?“ zašeptal Poliziano. „Vidíš, varoval jsem tě tenkrát – – – bránil jsem – – –“

„Ne – – –,“ těžce hovořil Lorenzo. „To ne. Toho nelituji. Savonarola je velký muž a bylo ho třeba, tvrdím to i nyní, kdy tak svůj boj obrátil proti mně. Ve fra Girolamovi se pozvedla síla, která musila přijít, já jen čekal, kdy se vybouří její první vlna. Fra

Girolamo i já, každý z nás bojoval za čistotu církve a proti svatokupectví papežů, o němž se již hovoří po celé Evropě, svým způsobem – Kdybychom se byli smířili, bylo by z toho vzešlo mnoho dobrého – – – Ale on i ve mně viděl nepřítele, platonika. Obrátil se i proti mně. Ale jak já s ním bojoval? Mohl jsem vymoci na papeži, aby byl vsazen do římských žalářů. Místo toho jsem ho pozval sem, pod svoji ochranu. Mohl jsem ho pak vypovědět z města. Místo toho jsem jeho i klášter zahrnul dary a dobrodiním. Mohl jsem na otci Turrianovi, generálovi řádu, vymoci zákaz jeho kázání. Místo toho jsem prosadil, že byl jmenován převorem a pak provinciálem toskánské provincie dominikánů. Tak jsem s ním bojoval. Nikdy jsem mu nic zlého neučinil, ač jsem mohl. A nyní ještě jediné – – – Pozval jsem ho k sobě – – –“

„Ty – – – jsi pozval Savonarolu – – – sem – – – do Carreggi?“
koktá užasle Poliziano.

„Ano – – – a proč bych tak nebyl měl učinit? Svolával na mne tresty boží a nazýval mne pohanem. Ale já jsem ho pozval, aby mi požehnal.“

„Lorenzo – – – nepodobnost si věci – – – pamatuješ se? Znovu tě varuji – – – Říkal jsi, že nad každou tvou tragickou chvílí, nad každým tvým osudovým okamžikem se vždy objeví nějaký laciný vtip, sprostý žert, pošklebek, pamatuješ se tenkrát, smích Ficinův a pak štěkot Scarlattinův a mnoho jiného – – – já jsem tě vždy varoval – – – říkal jsem: Nezdá se ti, že si to často připravuješ sám?“

„– – – aby mi požehnal,“ opakuje Lorenzo. „A to pro dvojí užitek. Jednak předstoupím před Boha s tímto žehnáním, a kdo z nás ví, co se skrývá v opovrhovaném fra Girolamovi? A za druhé – – – pro rodinu, víš, pro náš rod – – – Pier, víš! Má velká starost, Pier! Ať se ví ve Florencii, že se smířil Savonarola s Medicejskými, – – – ať se třebas i mluví o tom, že Magnifico se na smrtelném lůžku pokořil před Savonarolou, ano, ať se o tom hodně mluví, víš, to pro Piera! Savonarola má dnes moc v rukou a Savonarola svýma rukama požehná. Komu se žehná, tomu se přeje dobré, tomu se odpouští, na toho se svolává pomoc boží. Ať se o tom mluví ve Florencii, to pro

Piera, víš! Pier – – –“ Vyčerpaně umkl. V jeho hlase bylo tolik bídy, úzkosti a starostí, že Polizianovo sevřené srdce se probíjelo novou tavírnou bolesti.

Po římské cestě posel, pokrytý prachem a potem, šťval koně k branám Florencie. Ale ještě byl daleko.

V předsíni byl slyšen šum a šepot mnoha hlasů. Přijela Clarissa Orsini a snacha Alfonsina Orsini, kněžny římské, přijeli chlapci Giulio a Giuliano, přišla celá platónská akademie, staříčkový mistr Bertoldo, slepý pláčem, šel vrávoravě, podpírán žáky, mezi nimiž byl Michelangelo; Bernardo Dovizi Bibbiena, nevyspalý, ale čiperný a důležitý, horlivě rozmlouval s Pierem. Přicházel gonfaloniere republiky Christoforo Landini a přicházeli zástupci rady pěti set i signorie. Vše se tísnilo v předsíni, vše čekalo, až vladař zavolá, aby se rozloučili. Poliziano slyšel tento temný hluk. Zbývalo málo času pro jejich samotu. Naklonil se k Lorenzovi tak, až se jejich tváře dotýkaly. Privil: „A která je tedy ta tvá největší bolest, Lorenzo, tvůj omyl, za který jsi tolik platil – – –“

Medicejský otevřel oči a pozvedl ruku, která však klesla.

„Maddalena – – –“, zašeptal. „Svatba Maddaleny – – – krvavý, prodejný Řím – – – vyžilý Franceschetto Cibo, falešný hráč, papežův syn, prodavač odpustků – – – muž nevěstinců a krčem – – – lupič papežské pokladny – – – a tomu jsem dal své nejdražší dítě, všechno své štěstí, svoji Maddalenu! To byl můj největší omyl, že i já jednou podlehl těmto papežským plánům, jen jedenkrát, – a když jsem se vzpamatoval, už bylo pozdě – – – Pomysli na tu hrůzu, kdyby umírající Inocenc ještě nyní chtěl zachovat svému rodu moc a tuto loutku, svého syna, toho ničemu, opásal náhle mečem – – – Ach, Pedro-Luis, Girolamo Riario, jací to byli soupeři! Také papežští nepoti – – – ale tento Franceschetto! Kdyby dnes pro něho měly vzplanout války, pro něho dnes, kdy Francouzi stojí před branami, pro něho, který právě vstal z náruče nějaké děvky za Tiberou – – –“

„Víš,“ zašeptal Poliziano, „že to není možné. Všechnu moc má v rukou kníže Sanseverino, papežský kondotier, a pak kardinál Roderigo Borgia, ti dva nedopustí – – –“

„Vím,“ pokývl těžce hlavou Lorenzo. „Aspoň toho jsem uchráněn – A mohu zemřít. Jak jsi to říkal? Blahé chvíle už těžko lze najít tomu, kdo určenou překročil mez, tu vykupitelkou je smrt, která bez doprovodu tance, bez písní svatebních se zjevuje naposled, když prchne snívá mladost tvá s údělem těkavosti své, – – – hle, vtom haluzí bůh, kterou léthejská smáčela rosa – – – ne, to je z něčeho jiného – – – z čeho je to, Angelo?“ Jeho tvář se náhle rozpálila. Vyschlé rty vzkypěly žárem a pukly. Chvění rukou se změnilo v třes.

Poliziano zděšeně povstal. „Zavolám je – – –,“ vydechl.

„Z čeho je to – – –,“ sípá Lorenzo. „Angelo, neodcházej – – – z čeho je to? Krůpěj vody z řeky podsvětí – – – zní mi to stále v hlavě – – – hle, vtom haluzí bůh, kterou léthejská smáčela rosa – – – z čeho je to, Angelo –“

„Virgil –“

„Pak mi to řekneš – – – nemohu vzpomenout dál – – – vše se mi mate – – –“ Tvář žhnula a vlasy na čele slepil pot. Jeho ruce těkaly po pokrývce. Oči se skleněně leskly. Trhaným hlasem kázal otevřít dveře.

Vstupovali. Vstupovali se skloněnými hlavami, zpod víček letmo pohlédnuvše na lůžko, jako by pro ně byla příliš těžkou ponurá sláva smrti. Podlaha, stěny, okna, vše jako jindy. A přece vše jako by bylo pokryto stíny. Protože poslední z nich přinesli zprávu, že právě pukla klenba chrámu S. Maria del Fiore, viděli v tom znamení příliš děsivé, než aby mohlo býti pochopeno. Proč právě v S. Maria del Fiore, tam, kde byla krvavá mše Pazziů? Stísnilo se, čekajíce na slova umírajícího, a zdálo se jim pro jejich množství, že jsou v hrobce. Kdyby náhle i zde pukla klenba – objevilo se dubnové nebe, stmívající se – s kovově zeleným, jedovatým leskem nové hvězdy – – – mnozí schýlili rychle hlavy k zemi, čekajíce na slova umírajícího vladaře.

Ústa nemocného hořela, zmučena žárem a žízni.

Stáli až u stěn, podobni nehybné fresce. Strašila je představa, že stojí zde s nimi smrt. Kdo promluví dříve? Vladař, či ona? Ale první

chtěl promluvit gonfaloniere republiky. Postoupil maličko, oddělen od ostatních úřadem i učeností, rozvlnil se plášť a zasvítily zlaté insignie, vysmívající se bledosti umrlčího lože, odkud se ozýval sípavý hlas, mučený žízni: „Angelo - - -!“

Poliziano přistoupil a položil dlaň na vlhké čelo.

„Musíš mi říci - - - musíš mi to říci nyní - - - mučí mne to - - - dost času na ostatní - nemohu si vzpomenout - - -“

Blouzní. Tváře mnohých se protáhly nad porušením obřadu a jiní byli podobni pištcům u lůžka dcery Jairovy. Někteří dusili slzy tím bolestnější. Poliziano krátce zaváhal a pak se sklonil nad tváří přítele a jeho hlas zněl těžce:

*Ecce, deus, ramum Lethaeo rore mandantem,
vique soporatum Stygia -*

Hle, vtom haluzí bůh, kterou léthejská smočila rosa podsvětní, uspávající, nad oběma spánky mu třásl a kalné mu zavíral oči - - -

- - - cunctantique natantia lumina solvit -

„Laudetur Jesus Christus!“ zaskřehotal náhle drsný hlas mezi dveřmi.

Strnuli. Návštěva taková, že nikdo již ani stínem myšlenky nepomyslel na obřad rozloučení. Tajíce dech, čekali na věci příští.

„Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea -“, řekl mnich a postoupil. Jeho postava prošla podél stěn jako přízrak. Jeho skřehotavá latina smetla poslední ozvěnu veršů Virgilových. Pokoj domu tomuto a všem v něm přebývajícím - - - -, tak pozdravil. Pokoj domu tomuto - - - ale gonfaloniere republiky se svými zlatými insigniemi zmizel kdesi mezi pištcí dcery Jairovy a zde vzpřímen stál mnich, který metal boží hněv na město a jehož horký dech nepřetržitých postů se mísil se žhavým dechem muže mučeného žízni.

„Volal jsi mne a přišel jsem,“ řekl. Jeho ostrý pohled klouzl po lůžku. Na kmentu promočeném potem, pod pokrývkou stále se zachvívající třesením horečnatého těla, leží ten, který přes dvacet let

řídil osudy země, kazil plány papežské, živil vojska i školy umělců, stavěl chrámy a vedl platónskou akademii. Quid est homo? Mnichův zrak se leskl.

„Volal jsi mne a přišel jsem,“ opakoval Savonarola. „Chceš-li, propustím ostatní a budeme sami.“ Tak mluvil, jakoby moc maje.

Lorenzovy oči volají, i přikročí Pier a Poliziano, nadzvedají ho, podložili polštáři a on nyní vpolosedě hledí přímo na tvář mnichovu.

Zatím posel, na jehož tváři pot s prachem se slepil v šedou masku, vletěl do brány a jeho kůň padl. Úsečným hlasem rozkázav, dostal od vězňů jiného a ukázali mu cestu do Carreggi. Kůň se vzepjal s bolestným zařčením, neboť šlechtic zahryzl ostruhy do jeho slabin příliš hluboko. Vzepjalo se zvíře vysoko a jezdec vztekle trhal uzdou, svoláváje všechny ďábly. Pak stočil koně, a nachýliv se nad jeho šíjí, prudce vyrazil cestou ke Carreggi.

„Prosím vás – – – otče – – – o požehnání –,“ zašeptal Lorenzo.

Savonarola se vztyčil. Jeho planoucí tvář byla vznešená a oslňující. Sklouzl znovu pohledem po nemocném. „Požehnám ti, já nehodný,“ řekl. „Ale prve než požehnám, anima christiana, odpovíš mi na tři otázky. Věříš v milosrdenství boží?“

Hlas umírajícího se schyluje vroucným pohybem, plným pokory a víry. A opět se vztyčuje. Není nyní třeba, aby ho někdo podpíral.

„Vrátíš všechny statky a jmění neprávem nabyté?“ Tentýž pohyb, mluvila hlava a celé tělo, ne puklé rty.

Mnich pozvedl ruku ke znamení kříže. A nachýliv se nad lůžkem, pomalu pravil: „Vrátíš svobodu lidu, učiníš lid pánem, pověříš vládou lid?“

Ticho bylo jako z kamene, lámalo se oddechováním přítomných. Poliziano zděšeně vzhlédl. To pro Piera – – – víš, Pier, má velká starost, to pro Piera chci, aby požehnal Savonarola Medicejským, – – – to pro Piera, víš – – –

Skelný zrak umírajícího, pokrytý plameny horečky, ostře pronikl mnichem. A mnich, s rukou pozdviženou k znamení kříže, tvrdě pohlížel do zmučené tváře. Pak se Lorenzo pomalu a s nadlidskou

námahou pozvedal. I přiskočili k němu, ale chroptěl, že nechce jejich pomoci. Sám, zcela sám, pohybem pomalým a děsným, odvrátil se ke zdi, opět klesl a zůstal tak. Ani jediný pohled již na mnicha. Jeho hořící oči hleděly mlčky na stěnu. Mluvila hlava a celé tělo, ne puklé rty.

Savonarola čekal. Jeho ostrý pohled viděl jen temeno hlavy a zeď. Pokrývka se chvěla. Vteřiny šly. Lorenzo, obrácený k mnichovi zády, umíral. Čas. Vteřiny se napínaly. A mnich, spustiv ruku, zlomil pohyb pro znamení kříže, které neučinil. Shrnuv si kapuci, sklonil hlavu a bez pozdravu vyšel ven.

Lorenzo hledí do zdi. Clarissa v slzách klesla u lůžka. Bibbiena rychlým šepotem se radí s Pierem a s gonfalonierem, je nutno rychle něco učinit, zakrátko se dozví lid: odešel Savonarola a nepožehnal. Ale zakrátko se musí dozvědět lid: gonfaloniere vděčně poděkoval, signorie vzdala hold, ti, kterým je zákonně svěřena vláda, poklekli v děkování –

Gonfaloniere, zmaten, znovu předstoupil a chystal se pozvednout hlas.

Posel, odstrčiv rázně všechny, kteří mu stáli v cestě, zchvácen jízdou, vrávoravě přistoupil k lůžku, neboť tak mu bylo rozkázáno. A nečekaje na vyzvání, oznámil zprávu.

Francesco Cibo, syn papežův, byl náhle jmenován nejvyšším kondotiérem církve. A opásav se mečem, vytrhl válečně do pole.

A tehdy se Polizianovi zdálo, že padly temnoty tak děsné, že pohltily všechn svět. Maje jimi zastřený zrak, zakymácel se a sesul se tváří na zem, jektaje hrůzou. Škleb, cynicky sprostý vtíp – – – nevěstčí šprým – – – zde umírá vladař a s ním mír Itálie – – – a tam bezduchá loutka, ničema beze cti a falešný hráč se opásal mečem – –

–

Ječivý, křečovitý výkřik Lorenzův prořal těžký vzduch.

Pak všichni poklekli v modlitbách na zem.

Agostino, šílený sochař sienský

Na vyhrátém kameni číhá ještěrka, blyštivá a pestrá jak pohozený náramek princeznin, přes nízkou zeď splývá dlouhá sedavá větev, okov u studny zpívá jako za časů Jákobových. Nad dvorem tichý let holubic, břečťan se vine po zdi, kterou stavěla ještě ruka pradědečkova, hluboký modravý mír krajiny. Michelangelo stojí zamyšlen před balvanem, který si koupil z peněz, jež dostal ještě od knížete. Jeho komůrka jest již opět vyklizena od pavučin. Nejídá na cihlových schodech a u příkopu silnice sousta, která zůstala po bratřích, ale přece jídává dosud sám, kameník!

Neboť kolik dal za ten kámen? Nemohlo to raději být rozdáno chudým neb uloženo v strýcově směnárně na Orsanmichele? Obojí by bylo dobré, byl by měl doma klid a zásluhy v nebi. Ale on patrně nedbá ani o poklady nebeské, ani o rodinný mír. Tolik dobrých peněz – a co za to koupil? Kámen. Ví, že domácnost je drahá, ví, že je na obtíž, a čím přispěl? Koupil kámen. Časy jsou nejisté a jen zlato má cenu, mohl to dobře proměnit, a jak to proměnil? Koupil kámen. Jiní opět shromažďují pouze statky v nebesích a vše rozdávají podle příkazů fra Girolama chudým – a co on učinil pro chudé? Koupil kámen. Jiní zakopávají své bohatství, stále připraveni na útěk, – a co on skryl? Koupil kámen. Tolik dobrých zlaťáků! Benátčané vždy loví v kalných vodách, strýc Francesco má plno záznamů od obchodních přátel na Rialtu, pěkná procenta by byly vynesly ty peníze, ale byl za ně koupen kámen.

Otec sevřel ruce jako muž svému osudu odevzdaný a odešel, bratři hovořili o pomatené hlavě a o biřících, strýc Francesco užil slov z knihy Sirachovy, zvané Ecclesiasticus. Strýc Francesco má nyní hlavní slovo v rodině, protože měl vždy pravdu. Nevaroval před Michelanelem? Nepředvídal tyto věci? Neřekl už dávno, co si myslí o tomto chlapci, který se nyní vrátil bez nosu jako z pranýře? A neřekl už tehdy, co si myslí umění? Ale nevěřili mu a musil přijít svatý muž, fra Girolamo, aby je přesvědčil. Fra Girolamo vrací dnes

Florencii křesťanství, Michelangelo se vrací napojen pohanstvím. Fra Girolamo ničí pohanské sochy a obrazy, Michelangelo neuložil peníze, ale koupil kámen. A Michelangelo ani už nechce navštívit svého bratra mnicha, vyhýbá se S. Marco – – Strýc Francesco to vše dobře předvídal a nikdy není možno odporovat strýci, který má pravdu a směnárnou a který nemá děti.

Michelangelo stojí zamyšleně před balvanem. Obchází mramor, studuje plochy. Není to ten kámen, po kterém toužil, za ten žádali víc, než mohl vydat, ale tak koupil lacino. Zastavil se a položil obě dlaně na mramor. Byl to pohyb čistý a milenecký, jako by se jemně dotýkal milované hlavy a konejšil její tep ve spáncích. Cítil to, cítil. Tajemný, prudký a horečnatý život bouřil tam kdesi v temné hmotě, slyšel, jak ho volá, křičí po něm, aby byl vysvobozen, aby dostal tvar a řeč. Temný život kamene se prodíral k němu na povrch a bil svými neviděnými, citěnými vlnami do pokožky jeho rukou. Tyto dlouhé, jemné vlny se slučovaly v jeho dlani, mohl je rozhodit jako paprsky a kámen by je byl opět vsákl do sebe. Jeho povrch byl mrazivě chladný. Jeho povrch byl nahý. Ale pod ním jako pod chladnou pokožkou vášnivě krásky, trýznivě vysílené svými touhami, prahnou a dychtí všechny rozkoše, mučivé až ke křečím smrti. Nahý a mrazivě studený, spaloval se uvnitř nejprudším žářem. Jeho cévy, jimiž byl prostoupen, byly napjaty a naplněny pulsující mramorovou krví, suché na povrch a horké uvnitř. Celé toto žilobití se chvělo při doteku jeho dlaně. Posunul ruce o něco výše. Zde záchvěvy tichly, zde byl nalezen skrytý klid, ale i ten byl temný, tam asi byla velká hlubina, tuň harmonie, souzvuk tvarů se zde vzájemně prolínal. O trochu dál mu ale prochvěl rukama ostrý šleh bolesti, tam bylo patrně nejzranitelnější místo kamene, celá hmota se zachvěla, jako by byl sáhl na obnaženou ránu, kdyby sem zařal dláto, náraz pukne srdce kamene a balvan se zlomí. Ne, sem se nesmí, sem zasadit ránu znamená usmrtit kámen. I kdyby se nerozštípl, zemřel by, pozvolna by chřádl, až by se jednou rozpadl v prach. I kdyby se mu dal nejčistší, nejkouzelnější tvar, bude to mrtvý kámen, bude děsit. Pod tímto místem leží v kameni smrt. Ale

když se schýlil níže, aby polaskal tvar hmoty, zaoblený jako nejsladší ženské boky, roztoužené, sevřené a chvějící se, ucítil v hloubce místo, kde snad ležel nějaký velký a těžký hrozen, nalitý ustydlou šťávou, jen čekal na své vylišování, čekal a voněl, těžká vůně stoupala k dlaním. Jemnou a citlivou rukou hladil kámen, jako by ho konejšil. Pojednou se zarazil. Ano, zde to bylo. Nyní to už nebyl dotek, bylo to ohmatávání, zkušené, věčné, silné a surové. Zde byla síla kamene, zauzliny jeho nakypělého svalstva, které bylo nutno rozetnout, aby se našla cesta k srdci. Zde otevře kámen a vydere se ven jeho uvnitř se šířící život, zde je hutnost a objem a počátek rány. Vzpřímil se. Neviděl nic kolem sebe, nevnímal nic, myslil jen na kámen. Jeho tvář byla tvrdá a kamenná, nepohnutelná. Jeho srdce bilo tam kdesi v nitru balvanu, jeho krev protékala mramorovými žilami, kámen zmohutněl nad ním, trčel před ním jako velká těžká brána, jako osud. A on sevřel dláto jako jedinou zbraň, jako zbraň i proti sobě samému – – –

„Již dlouho se na tebe dívám, Michelagniole,“ ozval se vedle něho šeplavý stařecký hlas, „ale ty mne nevidíš, ty o mně nevíš, ty jsi daleko.“

Fra Timoteo!

„Tak, tak,“ vyčítavě pravil stařeček. „Ty patrně nemáš čas na lidi, mluvíš-li s kameny. Nelži, Michelagniole, lhát je velký hřích! Díval jsem se na tebe dlouho, ústa se ti pohybovala, povídal sis s tím kamenem –“ Starcův pohled zbolestněl. „Máš-li jaký hřích na duši, hochu, svěř se mi. Poklekne a budeme prosit dobrého Boha, a odpustí ti náš milosrdný Otec, pojd', svěř se mi, zaradují se andělé a tobě se uleví. Mám o tebe strach, rostl jsi před mýma očima, které se již brzo zavrou. A až umře fra Timoteo, až ti řeknou jednoho dne bratři v klášteře: Umřel fra Timoteo, nehodný mnich, který se tolik toulal, a je nyní na soudu božím, až toto ti řeknou bratři v klášteře, a brzo ti to řeknou, kdo ti pak pomůže? Mám o tebe starost a bojím se o tebe, proč mi odmítáš? Klekne zde a budeme volat svorně a pokorně k našemu pánu, svatému panu Františku, a on řekne Bohu: Volají ti dva tam ke mně, nemohu je, dobrý Bože, nechat bez

pomoci! To řekne náš svatý pán, a Bůh vyslyší. Vždyť bratr Eliáš už byl nadobro zavržen, považ, docela zavržen, a přece prosil svatého Františka a řekl mu: Takovou mám víru v tvoji přímlovu, že i kdybych byl uprostřed pekla a ty se za mne modlíš, přinese mi to osvězení, a vidíš, modlíš se náš svatý pán, a Bůh odvolal nálezhavost zavržení pro zásluhy svatého Františka, tak vidíš, a ty se nechceš svěřit a nechceš se modlit se mnou, máš na duši stín a nechceš, aby ten stín odešel se všemi stíny dnešního dne tam, kam patří.“

„Fra Timoteo –,“ pravil užasle Michelangelo, „nerozumím vám – –“

Mnich pokračoval: „Viděl jsem tě, jak jsi hovořil s tím kamenem, a ani jsem tě nepoznával, můj Michelangelo. Jako bys to ani nebyl ty. To není v pořádku, ne, zde není něco v pořádku! Michelagniolu, přízněj se mi, ty ses tam u Medicejských, mezi těmi filozofy, naučil temným věcem, hříšným věcem, ty jsi ten kámen – – – zaklínal! Ano, zaklínal! Zaklínal, aby se ti práce pak podařila, vyznej se mi! Neboť to je velký hřích, smrtelný hřích, na to je smrt duchovní i světská. Víš-li, koho dnes za městem upalují? Čarodějkou, babu, říkali jí Laverna, tu tam upalují a její svedenou oběť, nějakou dívku, říkají jí Gianetta, tu upalují, čarodějkou, a ty se nechceš obrátit. Horší jsi než ta baba, Michelagniolu!“

„Mýlíte se, fra Timoteo –,“ pravil Michelangelo. „Já ten kámen nezaklínal, neumím to, nikdy jsem se takovým věcem neučil a ani bych to nechtěl, neučil jsem se takovým věcem u Medicejských –“

„S Bohem jsi nerozmlouval –,“ řekl tiše stařeček. „S kamenem jsi rozmlouval. Dej na sebe pozor, Michelagniolu, mám o tebe strach, jsi jiný, než tě znám, když jsem se tak na tebe díval a ty jsi o mně nevěděl, viděl jsem to: nebyla v tobě síla.“

„Co pravíte?“ vykřikl chlapec.

„Ne, nebyla,“ opakoval mnich. „Tvoje ruce nebyly silné, síla byla v kameni. Odpusť mi, mluvím-li neuměle, jsem člověk žebroty a modliteb, neumím mluvit tak, jak jsi zvyklý slýchat u Medicejských, ale právě jako muž žebroty a modliteb ti říkám, že síla byla v kameni a tys byl slaboučký. Hladil jsi kámen a laskal jsi

ho, a on sál z tebe všechnu sílu, bylo mi, hochu, úzko z této podívané, měl jsi tvář ztrhanou, tvář nemocného, a stále jsi něco šeptal, vidíš, ani o tom nevíš, a já ti teď věřím, že nevíš. Tak jsi byl jako zakletý a bylo to hrozné podívání – – Přemáhala tě síla, kterou ty musíš přemáhat. Zeslábl jsi před kamenem, ztrácel jsi svoji sílu a kámen ji z tebe sál a já to viděl. Zapomněl jsi, co jsem ti vždy říkal: S pokorou přistupuj k svému dílu, jako by ses chtěl modlit, tak pracuj. Ale s Bohem jsi rozmlouval? Ne, s kamenem – Ted' pojd', přišel jsem pro tebe. Převor v S. Spirito chce s tebou hovořit, poslal mne pro tebe, pojd', cestou budeme mít dost času, abych ti ještě leccos řekl. Chce ti dát práci, pojd'!"

„Pro klášter S. Spirito?“ užasl Michelangelo.

„Ano,“ pokývl hlavou stařec. „Ale nebudeš mít kámen. Ze dřeva prý máš pro hlavní oltář udělat podobu našeho Spasitele, jak trpí na kříži pro naše hříchy.“ – – Vraceli se do města. Mnich šel pomalu, mnohokrát odpočívaje. Odpolední mír, cesta se nekrátila, domy se stále zastavovaly.

„Už brzo zemru, Michelagnuolo, vím to a čekám s toužebností,“ mluvil tiše stařec. „Už jsem se dost nažebrel v životě a nanosil odhozených skrojů chleba a zohýbaných penízků do kláštera, všechny své modlitby jsem vyžil za jiné, a teď, když se mám před hodinkou smrti pomodlit za sebe, náhle vidím, že už nic mi nezůstalo, vše jsem řekl za ty druhé – – A tak jako jsem všechny chleby odevzdal, i všechny modlitby jsem odevzdal a nic mi nezůstalo. Ale snad, snad přece – –,“ vydechl toužebně, „– snad přece ještě nějakou naleznou, a možná že to bude právě ta nejkrásnější a nejsilnější a poslední. Ale i tu nejkrásnější, nejsilnější a poslední si neponechám, ale za tebe ji dám, za tebe, Michelagnuolo, protože jsem tě mívával vždy nejradši.“

Palčivost slz v očích chlapcových, který s vroucným ostychem sevře vyhublou paži stařečkovu. Mních těžce oddechuje. Jeho potrhaná kutna je plná ran. A opánky nemá, jde kamením a prachem bos. Provaz kolem vyschlých boků je utažen a za ním růženec o velkých zrnech, aby ani jediná modlitba neproklouzla

chvějícími se, stářím neohebnými prsty. „Znal jsem tě, sotva jsi uměl chodit –,“ pokračuje stařeček. „Pamatuji se, jak ses smál a tleskal ručkama, když jsem ti líčil, jak sestry ryby naslouchaly slovům svatého bratra Antonína a všechny vždy vystrčily hlavy z vody v náramném pořádku a krotkosti, aby lépe slyšely a Boha chválily. Pak jsi rostl – – – sledoval jsem tě stále – – – viděl jsem tvoji bídu a trýzeň, počítal tvé bolesti, plakával jsem pro tebe a modlil se. A stal jsi se umělcem Medicejských a zapomněl jsi na mne. Až tě vladař Pier po smrti Lorenzově vyhnal pro svoji pýchu, přišel jsem tedy opět já, a co jsem viděl? Viděl jsem tě rozmlouvajícího s kamenem. Viděl jsem, jak ztrácíš svoji sílu a kámen ji od tebe bral. A proto ti tedy něco povím. Je to příběh z města Sieny, kdež jsem byl ještě před dávnými lety a nehodně sloužil Bohu, mnich vždy neužitečný. A dávej tedy pozor, toto se stalo v městě Sieně.“

Mnich pohlédl pátravě na chlapce a pak začal vyprávět:

„Jeden mladý muž, velmi sličný a bohatý, jménem Agostino da Ulivello a rodem patricij, žil tam v radostech a potěšeních, slouže hříchu a pohrdaje spásou. Ale v srdci mu stále hořela myšlenka, že tohle není jeho pravý život a že všechny tyto rozkoše jsou jen ptáci stále odlétající. Kdykoliv se nad tím více zamyslel, tím jasněji poznával, že marní věčnou blaženost, a chytaje ptáky, dělá světu blázna. Tu si umínil, že se prázdného života zřekne, a zřekl se. Protože pak rád se kochal krásou a dobrotivý Bůh do jeho srdce, byť hříšného, velké vložil schopnosti, vstoupil do dílny jednoho slavného mistra a stal se jako ty sochařem. Ač nyní s velkou láskou a pílí se věnoval umění, přece byl stále šalen přeludy dřívějších radostí, neboť byl mladý a krásný a ďábel nikdy nepřeje člověku, aby měl klid s vlastním svědomím. Stále mu byly kladeny léčky a nástrahy od žen a dívek sienských, a ani do chrámu božího nemohl jít, aby tam nečekala babizna s dopisem od některé madony sienské, jejíž muž byl právě na cestách a která mladíkovi horoucně slibovala dobré věci k jídlu, oheň v krbu a místo v lůžku. Celá Siena znala veselého a krásného sochaře Agostina da Ulivello, který byl mladý a šťastný a miloval všechny krásy života. Šel zpívaje si,

a protože trhal cestou všechny květy, bylo mu souzeno, aby také utrhl černý hrozen svého neštěstí. Stalo se jednou, že na procházce za městem došel až k jakési dlouhé zdi, a tu ho napadlo, aby se podíval do zahrady za ní. Protože pak tam nikde neviděl branku, vyšvihl se na zeď, a tam spatřil velkou a utěšenou zahradu a v ní dívku, která měla zvednuté paže a trhala ze stromu květ. A tu Agostino vykřikl hrůzou, neboť to byl pohled děsivý.“

Starý mnich se zastavil, přemožen únavou. Opřel se více o Michelangela a sesul se poněkud, uzlíček prachu, hromádka čehosi naprosto nepotřebného. Pak pokračoval:

„Zahrada byla plna zářivých čistých květů, paže dívky byly jasné a bílé a její tělo bylo napjato jako luk. Každým pohybem ruky jako by volala k sobě anděly, nemajíc koho jiného k společné procházce zahradou. Ale její tvář byla všechna pokryta černí látky jako tvář zločinců, černým kusem látky, pouze s otvory pro oči a rty. Byla tato černá pokrývka jako pečeť temnot, bylo to zrušení a zohavení, ač byla tak mladá. Po jeho výkřiku prchla a on, seskočiv ze zdi a nemoha snést vnitřního žáru, stále křičel velkým hlasem a byl jako vyzdvížen ze všech svých dřívějších dnů. Neboť pochopil, co byl viděl. V městě Sieně totiž žila dívka tak krásná, že jí nebylo podobné po celém světě. Ale marný svět není pro takovou krásu, jakou uvidíme, až se jednou obnoví ráj, a lidé, poddáni hříchu, nechápali tuto krásu v její vznešenosti, po svém ji chápali a chtěli se jí zmocnit, vyloupit ji, vydrancovat, užívat v hříchu, marnostech a chtíči. Snoubenky byly opuštěny, manželství rušena, boháči ztráceli jmění a muži čest, každý jen prahl láskou po krásné Andreuole, nikdo nedbal na povinnosti, závazky a příkázání boží, muži opouštěli úřady, rodiny, meč, bratr nenáviděl bratra, přítel opovrhoval přítelem, a co ještě horšího přišlo? Zkáza a smrt. Vraždili se pro ni v marnostech své touhy a nikdo nežil do večera, komu věnovala jen úsměv, slůvko, podívání. A tehdy sienský vladař, stařec vždy v koruně, poručil, aby stále chodila se zastřenou tváří, obličej majíc pokrytý černou rouškou. A tak se stalo. Naposled ji vyvedli na jarní slavnost, prška růží se snesla na ni ze všech balkónů, pomalým

pohybem spustila roušku, a od té doby nesmělo býti jinak. Pouze jedenkrát byl rozkaz porušen, a opět přinesl smrt. Malíř Luigi Ascolta, zvaný pro svoji velkou zbožnost Chieppanino, svatoušek, maje vymalovat v sienském domě obrazy, prosil vladaře, aby směl zhlédnout tvář Andreuoly; maje malovat věci božské, chtěl se vysmát chtíčům, jež budila tato velká krása. To pro posměch se chtěl podívat na Andreuolu, aby lépe mohl malovat obrazy pro oltář. Nikdy ještě nepoznal ženy malíř Ascolto, zvaný Chieppanino, svatoušek, a vladař dovolil na okamžik odhaliti mu tvář Andreuoly a Luigi Ascolto s pošklebkem na rtech se zavřel pak v Dómě a nařídil, aby potrava mu byla podávána pouze otvorem ve zdi, neboť chtěl pracovat v tichu, samotě a modlitbách. Když pak trvalo dlouho jeho malování, kázal vladař vypáčit vrata chrámu a vstoupil dovnitř. Bylo to strašné. Matka boží měla tvář a postavu Andreuoly, andělé, po délce lodi nesoucí palmy a bohoslužebná roucha, měli tváře Andreuoly, vše, co bylo zde vymalováno, světice boží, měly tváře Andreuoly a Luigi, malíř, klečel uprostřed chrámu, bil se v prsa, skučel rozkoší a hrůzou, odevšad hleděla na něho Andreuola – – – Tu se strašně rozzlobil vladař pro toto rouhání, nařídil seškrabat malbu ze zdi, odevzdal Luigi Ascolta, zvaného Chieppanino, svatoušek, katu k zardoušení a přísně nařídil dívce, že už nikdy nesmí vyjít ze svého domu a nikdy, už nikdy odhalit svoji tvář. A tak se stalo. A od té doby nesmělo býti jinak. Ale dívku se zastřenou tvář viděl nyní Agostino da Ulivello, mladý sochař sienský, horoucí milovník krásy.“

Jdou pomalu ulicemi a ty jsou takřka prázdné. Jen málo lidí projde mimo ně, život je tichý. Většinou jsou všichni v kostele nebo na popravišti, kde je upalována baba Laverna, čarodějka, a její svedená oběť Gianetta, dívka kupecká.

„A nyní dávej pozor, Michelagniole,“ pokračoval vysíleným hlasem starý mnich. „Agostino také zakusil palčivou touhu vidět tvář té dívky. S věrnými druhy oblehl dívčin dům a byl odražen žoldněři vladařovými, odsouzen na smrt, a sienské ženy, které ho stále milovaly, s pláčem u vladaře mu vyprosily milost. Byl tedy

označen katem a trestán doživotním vyhnanstvím a v šatě žebráka prošel všemi krajinami, dalekou cizinou, a to vše proto, aby poznal, že kdyby všechny studánky a všechny prameny světa se proměnily v balzám, nevyléčí tím srdce raněné touhou. A tu se vrátil, zjevně prošel branou Sieny, vědomě porušil zákaz, a odevšad se sbíhal lid, poznali ho, byť byl tak zestárl a zchátral, všichni šli za ním v dlouhém a mlčelivém průvodu až k paláci, a vyšel vladař na balkón, stařec vždy v krunýři, zvědav pro ten velký sběh lidu. Rozzuřil se velmi nad opovážlivostí Agostinovou, pohlédl do jeho tváře a pak se zamlčel. A zatím poklekl lid a prosil za Agostina, který ani v dalekých zemích nemohl přemoci svoji touhu a přišel si pro smrt. Vladař tedy povolil a Agostino směl opět zůstat v městě, zůstal a zařídil si dílnu, kde tesal – – Pamatuji, že nikdy neviděl její tvář, jen ve své touze, a ta byla neskonalá. Nyní tvořil jen dívčí hlavy, jednu krásnější než druhou, vše měla být Andreuola, a přece to nebyla Andreuola. Už se často myslilo, že nemůže z kamene vytvořit nic krásnějšího, vznešenějšího a dokonalejšího, a on, s očima propadlýma a se skráněmi šedivými, znovu se chápal kamene a hlíny a opět vytvořil dívčí tvář ještě krásnější, čistší a kouzelnější a stále mu to bylo málo. Celá Siena v úžasu hleděla na tento zápas Agostinův s jeho snem, ach! lásko! jaká muka a jaký žal! milenci plakali nad sochařem Agostinem, vše mělo být Andreuola, a přece to nebyla Andreuola, a vladař stál nad jeho díly, stařec vždy v železe, obtížen svou mocí jako břemenem, až posléze znovu povolil úpěnlivým prosbám, a po tolika letech byla opět přivedena ta dívka a byla jí odestřena tvář před Agostinem. A tenkrát vyrazil strašný výkřik, a nemoha snést vnitřního žáru, stále křičel velkým hlasem a byl jako vyzdvížen ze svých bývalých dnů. Neboť, pochop to, Andreuola zošklivěla. Po kolik let nesňala z tváří černou roušku a její pleť zolovnatěla, lícní kosti se ostře vyzvedly z propadlého masa tváře, pokryté mokvavou, svědivou vyrážkou, a čelo bylo zbrázděno vráskami, jako by na něm pukala hlína, a zakřivený nos byl ohyzdný k nepopsání. Oči byly nyní barvy louhu a rty zežloutly. Ale nejhorší byly vlasy – Když byla stržena rouška, chuchvalce

vlasů se strhly i s ní, nad čelem, na spáncích a na temeni, všude se zarýsovaly velké skvrny lysin jak prašivina. Ale stála a dívala se tak, jako by byla dosud mladá a krásná. Tolik se těšila a tolik se modlila o tento okamžik! Posléze slunce na tváři! Posléze bez masky! Posléze pro lásku! A tu Agostino pochopil, že pouze jeho sen byl krásný a tato skutečnost že jest trýznivější nad jeho nejmučivější noci a hodiny. Že sen zvítězil nad ním, i nad životem té dívky, a rozbil se, zahynul, jakmile ho chtěl vidět ve skutečnosti. Že už nyní mu nezbylo nic, neboť tato dívka, pro kterou tolik trpěl, stala se ohyzdnou a pouze jeho sen jí dával krásu, ale nyní zde už není ani sen, ani krása, ale odporná skutečnost, vše zaniklo, marný byl jeho zápas, vše zvítězilo nad ním. A když pak v noci byl sám, roztříštil kladivem na mramorový prach všechna svá díla, pak nalezl na meč, a to byl konec Agostina da Ulivello, šíleného sochaře sienského.“

Už zbývala jen malá část cesty, tudy se však vinul dusivý čmoud a viděli železné klobouky žoldnéřů opřených o kopí a hlídajících hořící hranici. Šli stále pomaleji.

„Ještě jste se mnou dosud nikdy tak nehovořil – – –,“ zašeptal Michelangelo. „Ubohý Agostino sienský – – –“

A tu se stařec před ním vzpřímil a jeho nahrbená postava jako by vyrostla vysoko nad chlapce. A zůstal stát, hledě přísně a tvrdě. „Blázen Agostino!“ vykřikl. „Blázen Agostino! Proč jsem ti to tedy vyprávěl? Řekl jsi, že dosud jsem s tebou nikdy takto nehovořil, ale už brzo zemře fra Timoteo, nemá mnoho času, musil jsem ti to říci, a ty mi odpovídáš: Ubohý Agostino! Tak jsi slaboučký, jako jsi byl prve před tím kamenem. Zeslábl jsi, stále jsou zde ještě věci, které ti berou sílu, slaboučký jsi, protože nemáš pokory. Zmocnit jsi se chtěl kamene? Ne, on se zmocnil tebe. Věci v něm skryté chtějí být objeveny jako dary boží. A nejsou-li pro tebe dary božími, čím tedy jsou? Tvoř, ale ne pro svoji pýchu a žádostivost jako Agostino sienský, ale proto, aby nebyla zmařena krása. Blázen Agostino, opakuj ti! Neboť kdyby byl přistoupil k dílu pokorně a žádal si vidět víc než svůj sen, byl by poznal, že teprve nyní byla ta dívka krásná!“

Zachytil chvějící se rukou Michelangela za rukáv, a přitahuje ho k sobě, pravil: „Pouze navenek byla přikryta ošklivostí jako prve tím černým závojem. Ale krása, propálená dovnitř, hořela nyní milostněji, než když byla zjevná všem. Teprve nyní to byla krása čistá, probolená a tajemná, krása, která nenese vraždy, zkázu a smrt. Nic nebylo na té dívce ošklivého, pouze se opět přikrývala závojem, ale to už nebyla látka. Tak stála před ním, mohl to vidět, a neviděl. Tak se natěšila! Tak se namodlila! Tak byla žádoucná a tak si žádala! Jak se nyní chtěla odevzdat, rozdat, naplnit! Jak byla nyní bohatá krásou! Pod černým hadrem opovržení trpěla, a kdo se jí na to ptal? Žádostiví byli pouze jejího půvabu, zastřela se, a již nemohli dál, osaměla ve své kráse, zastřela se krásou, bohatla krásou. A tu ji věznili v odříkání, a její krása se rozhořela ještě silnějším plamenem, až se objevil popel jak šedivá maska, ale byl to jen popel únavných, těžkých dnů, popel samoty, popel opuštěnosti, ne popel ošklivosti, kdo měl odvahu jej rozptýlit? Ten, kdo žil jen snem a nemyslel na její život? A proto říkám: blázen Agostino! Kdyby byl odhalil tuto novou roušku z její tváře, zachvěli by se všichni jak před zázrakem, vidouce nejvyšší krásu ozdobenou bolestí a obětmi jak svrchovanou svatozáří a podávající nyní své bohatství nadarmo. Rozptyl ten popel, odhal dívčí život, dej mu nový tvar utrpení, napjatému jak žebro jejího těla, vyslov samotu, a pochopíš, proč nyní byla tak krásná! Ale Agostino už neměl sílu strhnout tuto roušku, neboť zeslábl svým snem, neviděl její utrpení, viděl svůj sen. Neviděl mučednictví krásy, a kdyby byl viděl, bylo by to už marné, zeslábl svým snem. Neobjevil boží dar a zmařil sám sebe. Sen z něho vysál všechnu sílu, jako ji prve kámen sál z tebe, jeho sen byl těžký a černý jako kámen před tebou, sen ustrnul, zkameněl, byla v něm síla, ale krása, víš, ta čistá, vladařská, tajemná – – – ta je vždy jako duše nad tímto snem. Na to zapomněl a na to ty zapomínáš. A proto jsem ti musil říci tento příběh. Neviděl život té dívky, a neviděl tedy pak ani své dílo. To neviděl. Protože neviděl její bolest.“

A bylo Michelangelovi, jako by se před ním jasnilo, trhala se mračna a na konci cesty pod kolmým sloupem světla stál tento

stařec. Nikdo se mnou dosud takto nemluvil. Nepoznávám ho. Je to opravdu fra Timoteo, prostáček, vždy ulekaný nad tím, co řeknou nyní bratři v klášteře jeho neužitečnosti? Sklouzl po něm očima a viděl nejprve jeho otrhanou záplatovanou kutnu, propocenou tak, až její látka ztvrdla, kutnu prošlou nesčíslnými lijavci a bouřemi, šat, který už neměl barvu ani tvar, potrhaný evangelickou cestou trním i tesáky vesnických psů, jediný oblek řehole i pohřbu, šat pro slavnost i do rakve, jeho kutnu – – – Poznal, že je to opravdu fra Timoteo. Nikdy dosud se mnou takto nemluvil. Stál jsem před kamenem, který sál ze mne sílu. Nevěděl jsem o tom. Krása je vždy nad snem – – – ať je to kámen čistý, či nečistý, ať zvíře, prorok, či hrob, já musím vždy zvládnout tuto hmotu, nepodlehnout jejímu mámení, tepotu její mramorové krve. Já jsem člověk. Tma, která měla tvar. Nečistý kámen, Faun, který se chtěl rvát, úzkostné sny, nemohoucnost další práce po Zápasu Kentaurů, život v oblouku, marné noci a marné dny, hmota, která se brání, nechce být vyslovena, šálí, sen a sen, zeslábl Agostino a nemohl nic říci právě tenkrát, kdy se mu vše nabídlo. Duše – – – Roztrhly se chmury a na konci cesty pod kolmým proudem světla stojí tento stařec. Nepoznávám ho. Je to opravdu fra Timoteo, vždy rozpačitý a ulekaný? Sklouzl pohledem po jeho nahrbené postavě a viděl nejprve jeho bosé a scvrklé nohy, nohy starcovy, nohy žilnaté a mozolovaté s patami otlučenými, nohy zhnětené blouděním, nohy žebráka s odřeninami, otlučeninami, ranami a strupy, a poznal, že je to opravdu fra Timoteo.

„Fra Timoteo – – –,“ vzlyká. „Jak vy mne máte rád!“

„Mám,“ přikývl mnich a jeho hnědá tvář, plná vrásek, se zjasnila úsměvem. „Mám, Michelagniole, a proto jsem ti to dnes vyprávěl. Měl jsem o tebe strach, když jsem viděl, jak sen rostl nad tvoji sílu, jako sen Agostinův rostl nad pravdu krásy. Už nebudu dlouho živ a vše, co jsem na světě vykonal, pokládám za nic. Už nic od světa nepožaduji než šest prken a dvě cihly pod hlavu. Ale o tobě věřím, že jednou velmi Boha oslavíš. Mnohokrát jsem se o tebe bál a mnoho nocí jsem pro tebe promodlil, a vždy taková sladkost mi stoupala

v srdce a plnila duši, jako by předobrotivý Bůh mi chtěl ukázat, že se nemodlím za tebe nadarmo. A zasvětil jsem tě svatému Janu Křtiteli, patronu našeho města, a ty by sis měl vybrat za ochránce ještě některého svatého apoštola, to udělej, Michelagnuolo, myslím, že každý křesťan by si měl vyvolit jednoho ze svatých apoštolů a po celý život se mu odevzdávat, neboť jest psáno, že oni budou soudit dvanáct pokolení. Každý by už prosil tedy nejen svého přímlovčího, ale i soudce.“ Stařeček se ještě více podepřel o chlapcovo rámě a pokračoval: „Mnoho jsem se o tebe nastaral, mnoho. Slyšel jsem, že tě doma bijí, a ty myslíš, že jsem se tomu usmíval? Na způsob vlaštovky byl bych chtěl letět k tobě a zpívat ti píseň důvěřivou a veselou. Viděl jsem, že jsi v opovržení a všemi posmíván, a co jsem dělal? S myslí k nebesům pozdviženou jsem ve svaté poslušnosti Boha prosíval, abych raději mohl ten posměch nést za tebe, neboť jsem zvyklý. A když jsi přišel k Medicejským a šla o tobě pověst, že vladař tě má rád, jděte, řekl jsem, loupežníci smutní a nenávistní, tak jsem řekl všem tvým pochybám, zraňujete ho, ale zabít nemůžete, a vidíš, hochu, vidíš, odešli loupežníci s velkou zlostí, zraňovali tě, ale zabít nemohli. Tak tě mám rád – – – A ty pak, až zestárneš, zapomeneš na žebravého mnicha, ale věř, že mnohé rány jsem od tebe odvrátil, a dobře tak. To však neříkám, hled', abychom plakali, ale k potěšení našemu to říkám a v naději na život věčný a na příští naše, a ty nic mi neděkuj a nic mi neříkej, jen dodej: Amen.“

„Amen –,“ zašeptal Michelangelo.

„Tak, a nyní zaklepej na fortnu, vstoupíme v míru.“

Michelangelo zaklepal na fortnu a vstoupili v míru.

V hodinu rybích hvězd

Odpoledne se dloužilo. Nebe bylo průzračně modré. Od popraviště zněl temný hluk hlasů a šířil se. V kouři a v plamenech tam hynuly dvě ženy.

Neboť blázen Scarlattino, šprýmař knížecí, vzpomněl si jednou na mrtvé dítě a šel hledat jeho hrob. A nikde nenaleznuv, vyptával se po babě, jejíž ohyzdnost tak popsal, že poznali Lavernu, a ta, ač nemohla bláznovi ukázat hrob dítěte, přece ho vedla na hřbitov a pravila mu, že zde jest pohřbeno. A blázen tam nyní nosíval květiny, naříkal a lkal, až se to dověděl bohatý kupec, jehož dítě zde leželo, a užasl nad pohanou, kterou zde způsobil šprýmař Medicejských. Zbili tedy jeho sluhové blázna, ale Scarlattino bránil hrob zuřivě a tak ječel, že se sbíhali lidé, přišli biřící a pohněvaný kněz, a Scarlattino, vše jim vyprávěje, proklel babu, že mu ukázala nepravý hrobeček. Vědělo se, že baba čaruje, kněz i strážé zbystřili pozornost, a kam tedy dala dítě? Teprve na mučidlech se vyznala, a nálezy v jejím domku byly strašné. Mnohá tajemství záhadných zločinů byla nyní zjevná. A nalezeny také podivné kostry zvířecí, nejen dětské, pak pekelná znamení, vyschlá těla hadí, kosti, lebky a temné knihy, čarodějné amulety, zakrvácené kotlíky, zvěrokruh z rybích kostí, přísně svatou inkvizicí zakázaný, tyglíky zvané terrae vivificatio, měsidla, kde hořely skvrny podivných barev, záhadné kyzy, odřezky dřev, rtuť, antimon a sulfur, v baňkách prudce jedovaté šťávy, a všude zápach zdechlin, hniloby, mokvání, hnoje a kalu. Prašivé houby, slizce hnilobné, klouzaly pod nohama vstupujících a třísnily jejich střevíce svým hlenem. Netopýři spali v trámoví vedle sebe jak živá čarodějná abeceda a výr, probuzený leskem krunýřů, zděšeně houkal po babě, která propadla soudu, ohni a pecku. Ještě matrána lupičů doufala ve své druhy, ale ti se rozprchli, když slyšeli o zatčení nymfy Laverny. Doufala tedy v pomoc podzemní, ale neměla s sebou ani knihy, ani hůl, ani věc ze svatokrádeže, a mimoto byla zcela vyholena, zbavena všech

chloupků a vlasů, aby ani jediným nemohla čarovat a přivolat na pomoc d'ábla. Její domek byl rozbořen, místo posypáno solí a kněz slavnostně nad ním přečetl začátek evangelia sv. Jana, kap. I, verš 1–18, ale když četl, vyšlehl náhle z bahnité půdy dlouhý zelený plamen, to na ně d'ábel vyplázl jazyk, rozutekli se všichni a teprve odpoledne se vrátili pro ztracený kropáč, štolu, prilby a městský praporec.

Gianetta, krásná kupecká dívka, kterou opustil milenec, kdysi navštívila babu, neboť na její opuštěné srdce náhle zatloukla plaše dětská dlaň. Gianetta přijala lék z mrtvolky, aby v ní zemřelo její dítě, ale ono již dlouho v ní rostlo, co chvíli opřelo nožky o její život, cítila to, nechtělo zemřít dítě. Vzala tedy baba čarodějnou knihu, svařila silnější dryáky, dobře sublimované, dala Gianettě, a probatum est, zemřelo dítě. Ale povšimly si lecčehos pomlouvačné kmotry a Gianetta byla dosud na lůžku, když přišla stráž. Mučili zatím babu, která, když její nohy praskaly, drceny šroubováním železných plátů, vyřvala, že obě vraždily společně, ona i Gianetta, za měsíčního svitu vyšlo z ní dítě a baba radila, jak má Gianetta přelomit jeho krček, volajíc na pomoc sedm přišer pekelných, které pak přišly, a rády, větší cenu má pro ně smrt dítěte v rukou matky než v hadru baby Laverny. To vše tedy stačilo pro útrpnou smrt, neboť jest psáno v knihách městského práva: maleficos non patieris vivere, čaroděje nenecháš žítí. A tak obě hořely společně, protože společně čarovaly a společně vraždily.

Lidu bylo kolem plno, všichni zvědavě přihlíželi, která z nich dříve zemře a zda se neobjeví podivná znamení v plamenech, jako se stává, když je nablízku d'ábel. Lid se nerozcházel, hrůza byla stále zvědavější, ještě dlouho to bude hořet, byť se přece jen soudcové byli slitovali nad mladickou krásou Gianetty a tuto odsoudili k ohni rychlejšímu. Proto kat pod Gianettou narovnal pouze suché dřevo s řádně sestavenými průduchy, chodbičkami a mezerami podle regulí svého řemesla, a ještě polil hořlavinou a nedal Gianettě na srdce studený obkladek jako babě, která měla mít smrt pomalou, trápivou a pod níž hranice byla jinak upravena, aby kůl dobře trčel,

průduchy byly jinak sestaveny, musily být jinak složeny dřevěné chodbičky, aby šlehal jen čistý plamen, aby babu kouř předčasně nezadusil, a také řetěz byl dostatečně dlouhý, neboť tančit bude baba, skákat na hořících prknech, až jí zmražené nohy prošlehne nejprudší žár.

A ohně hořely. Zasvítilo nahé dívčí tělo u kůlu, neboť hned první plamen z ní smetl popravní košili. Oheň ovíjel něžnou křivku jejích boků a jeden z plamenů políbil malá řadra s hroty nabobtnalými, políbil, a zanechávaje na nich růžový stín, prošel dřevem. Dívka měla již plné vlasy žhavých oharků, ale pak se tato rubínová síťka proměnila v plamen a hořící vlasy jí padaly po ramenou, řadrech a zádech, až její bolestný křik pronikal hukotem ohně a větru. Již ze všech stran olizovaly plameny její mladou nahotu, plazily se po břichu a napjatých stehnech, ohryzávaly boky a kolena, až jeden se vypjal co nejvýše, urval kus její paže, a opět se stočil a svinul u nohou jako pes. Lid se díval a křičel. Pak kůl se začal pomalu naklánět, bylo zřejmo, že kat ulevil, jak nejvíce mohl, málo upevnil kůl, a nyní se kácí dřevo s dívčím tělem do plamenů, dívka pokrytá purpurem padá na ohnivé lůžko. Oheň se vzedmul v jediný stojazyčný plamen. A tu kat, jak bylo zvykem ve chvíli umírání, třikrát zavolal její jméno. A ti lidé, kteří ji znali, naposled se s ní loučili, a pak zakrátko volal všechen lid: Gianetto! Gianetto!, zatímco ona, zběsile vypjevši svoji nahotu v oblouk, vzdávala se smrti, oči již majíc pokryty šedivou páskou popela, stále se ovíjející. Gianetto! volali ji naposled, ale ona už neodpovídala.

A tu baba, jejíž strupatá kůže již praskala suchým žárem, ve chvíli nevýslovných muk se rozpomenula, že je to její jméno a že ona je tou Gianettou, kterou nyní naposled volají pro útěchu umírajícímu. Vše se jí pojednou prolnulo v bílém žáru žíznivého ohně. Gianettou jest, jméno krásné jak ona sama, pochází z rodu Foscari, její pleť je bělejší nad narcis, postava plná půvabu a vnaď, do chrámu chodívali synové patricijští kvůli ní a snili o lásce, vášnivě se zapřísahajíce jménem i rodem, ale ona své srdce dala jen jedinému, a to šlechtici Gianu Torelli, který vždy na ni čekával

u kroupky a sténal láskou. Gianettou byla, a nyní se svíjel na jejím těle horký plamen jak nahý milenec, do ložnice vnikli bratři, nenáviděli Giana pro svár rodů a probodli ho na jejím těle, jeho hlava pálí a žhne, nalezla ji, vložila do kořenáče, shnila hlava, ona zasadila květ, slzami zalévala, a nyní se sesula pádem hořícího těla kupecké dívky část hranice, porušeny jsou důmyslné průduchy, stoupá kouř, marně přiskočil kat se svými pacholky, aby dlouhými bidly napravili a znovu srovnali dřevo, stoupá dým, stoupá, stoupá, květ rostl a voněl, voněl jak polibky milovaných rtů, voněla dlouze ke kouři, nemohla se nasytit, květina rostla až k jejím rtům, nakláněla se za ní, řetěz byl dostatečně dlouhý, aby musila tančit, ale ona netančila, nakláněla se, voněla, kouř stoupal, květina rostla, a ona vdechovala tuto vůni tak dlouho, až její duši vzal ďábel.

Průzračné modré odpoledne se dloužilo. Pak se rozcházel lid a kat shrnul popel do velkých nádob, v průvodu stráže odešel k Arnů a tam vše hodil do vln.

Michelangelo vyšel z kláštera. Šel pomalu, ponořen v myšlenky. Převor v S. Spirito P. Epipodus Epimachus s ním mluvil moudře a laskavě. Mnoho slyšel o nejlepším žákovi staříckého mistra Bertolda, Michelangelovi, a chór v S. Spirito potřebuje krásný kříž. Klášter bohatě zaplatí, ale převor se chce mladému umělci odměnit ještě jinak. Neprozradí to Michelangelo nikomu? Nuže, převor, muž vědy, bude ho tajně pouštět do márnice, kde může studovat Michelangelo na mrtvolách anatomii. Svatá inkvizice sice tomu přísně brání, ale převor, muž vědy, je přesvědčen, že jednou svatá inkvizice bude musit uznat mnoho svých omylů, a neznesvěti se kadáver, když ho použije k svému studiu umělec. Převor od S. Spirito P. Epipodus Epimachus, muž vědy, se usmívá při myšlence na den, kdy bude dáno už jednou svaté inkvizici na srozuměnou, aby mlčela v otázkách vědy a umění. Umělec musí přece naprosto znát vše, co k svému umění potřebuje, jinak se nedostane ze zajetí těch pokroucených, nemožně vyschlých, protáhlých a sražených tvarů lidských těl, v nichž vězela předchozí století, jejichž umění jest dnes jen pro smích – Příkladem zde budiž

messer Leonardo da Vinci, jehož divuplné umění tolik získalo přesnými znalostmi anatomickými, a převor dostal od svých milánských spolubratří zprávu, že messer Leonardo se po celé noci zavírá s mrtvolami lidí ať popravených, či počestně zemřelých, které za velké peníze kupuje a pitvá – Zanechal nyní na dlouhou dobu malby a píše knihu o anatomii, v které popisuje a kreslí údy, svaly, cévy, nervy, klouby, kosti, vnitřnosti, vše, co lze na mužském a ženském těle poznati, a tak rozřezal už přes třicet lidských těl – – – Převor je nadšen Leonardem a sám zná rozličná tajemství bylin, kovů a hvězd, ví mnohé de miraculis occultis naturae, co ještě není třeba říkat nahlas.

Michelangelo s radostným úžasem přijal nabídku a znovu políbil hladkou bílou ruku převorovu, vdechнув nahořklý pach rostlinných šťáv, jimiž byla její kůže provoněna. „Nepatříš k té sprosté lůze kolem,“ řekl vážně P. Epipodus Epimachus. „Nepatříš k těm, kteří si myslí, že skuhráním modliteb a ničením krásy slouží Bohu. Jsi umělcem Medicejských a jako s takovým s tebou mluvím. Budeš navštěvovat naši umrlčí komoru a ponechám tě tam vždy tak dlouho, jak budeš chtít. Zachovej toto tajemství. V době, kdy Savonarola ohlupuje lid svými skřeky, není třeba, abys o tom kde mluvil.“

Na to myslil Michelangelo, nyní se vrací domů. Kříž vytesá s velkou láskou – – – a přitom bude studovat anatomii! Bude ji studovat tak pilně a houževnatě jako messer Leonardo v Miláně. Nesmí propást tak vzácnou příležitost. Ale kdyby se to tak dozvěděl strýc Francesco! Záchvěv hrůzy rozptýlil tyto myšlenky. Už teď jsou jistě doma znepokojeni, kde se tak dlouho zdržel! Ale usmírím si je, až oznámím, že budu pracovat na objednávku pro klášter S. Spirito, že budu tesat kříž! A všechny peníze, všechny jim odevzdám, neboť já budu mít zisk největší: studovat na mrtvolách anatomii – – –

Když vstoupil, vdechl zvláštní neklidnou atmosféru a ihned poznal, že se něco stalo, co se týká jeho. Znepokojeně a rozpačitě se rozhlédl. Strýc Francesco a bratři, kteří se vrátili od popravy baby Laverny, sedí zachmuřeně, strýc při jeho příchodu vstal a s rukama

za zády přechází jizbou. Otec je zvláštní, poněkud rozpačitý, jako by se z něčeho radoval a přitom si nebyl jist, zda se má radovat, zda se raduje správně – – – Pozdravil a bojácně usedl za stůl. Nyní jistě strýc odejde do své světnice, nejídá společně s kameníkem. Strýc Francesco však neodchází! Co se to stalo? Michelangelo hledí do plamenů ohniště, tak dlouho je ticho, nikdo nemluví – Mona Lucrezia postavila mísu kouřící se kaše na stůl. Kaše byla vřelá, ještě kypěla, ale jistě vychladne, než strýc Francesco skončí všechny modlitby, neboť to nyní už není pouze krátké požehnání jídla, jako bývalo kdysi, nyní jsou to modlitby dlouhé a nepřetržité, modlí se strýc před mísou jako před oltářem. Ale což já dnes smím s nimi jíst společně?

„Zatímco ses toulal venku, Michelangelo,“ začíná vážně otec, „byl zde pro tebe šlechtic se vzkazem.“

Hoch užasle povstal a oběma rukama se zachytil stolu. „Ano,“ pokračuje Lodovico Buonarroti, „vzkázal si pro tebe Pier Medicejský, chce, aby ses vrátil opět k němu, ke dvoru –“ Michelangelo vytřeštil na otce oči a zbledl. „Pier pro mne vzkázal – –“, vydechl. To Giulio, nebo Poliziano! projelo mu hlavou.

„A ty ovšem půjdeš!“ zasyčel strýc a zastavil se těsně před hochem.

„Půjdu!“ odpovídá Michelangelo a hlas se mu chvěje štěstím. Může tedy opět opustit toto dusno, nedýchatelný vzduch, žalární život a vrátit se do zahrad, do zahrad medicejských.

„Půjdeš tedy opět, kam patříš, mezi pohany!“ vyrazí ostře strýc a jeho obličej rudne. „Jsi nepolepšitelný a již se nenapravíš! Jsi hanbou rodiny a zůstaneš jí! Budeš dál svými pracemi svolávat boží hněv na Florencii, který se my snažíme svými modlitbami odvrátit!“ – „Přestanu vám být na obtíž –,“ šeptá Michelangelo. – „Tak se změň,“ vybuchl strýc a udeřil pěstí na stůl. „Buď řádným člověkem, jako jsou tvoji bratři, vyber si počestné zaměstnání, a přestaneš být na obtíž! Ale je to již marné, propadl jsi navždy zkáze, a vrátíš se tedy k těm odporným Medicejským, kteří jsou hanbou Florencie!“

Tu se Lodovico Buonarroti hněvivě zvedl a přistoupil ke stolu. Mona Lucrezia ihned přiskočila a zavěsila se na jeho rameno, ale starý Lodovico buší do stolu druhou rukou. Nikdo nesmí, byť vlastní bratr, mluvit zle o Medicejských. A chlapec má pravdu. Když už jest jednou řemesla kamenického, ať tedy aspoň pracuje pod záštitou vladaře. A Pier ví, co je to vladařství, Pier ví, co je to meč a silná pěst, Pier se nepřátelí s každým provaznickým tovaryšem, jako dělával Lorenzo Magnifico, tím tedy větší čest pro hoča – – –

„Byl-li Lorenzo pohan,“ křičí strýc Francesco, „je Pier stonásobný pohan. A jeho vladařské schopnosti? Víš, jaké má o nich signorie mínění? Nevíš-li, tedy ti to řeknu! Právě dnes odpoledne požádala signorie zvláštním poselstvem fra Savonarolu, aby vypracoval pro Florencii novou ústavu!“

„To není možné – – –,“ zesinal Lodovico.

„Proč by to nebylo možné?“ triumfuje strýc Francesco. „Stalo se tak. Což nevíš, že Pier chce býti tyranem, nevíš, že násilím chce vzít poslední svobodu městu a strhnout všechnu vládu na sebe? Jaký máme jediný štít proti němu? Savonarolu! Pak Medicejští ztratí i to poslední, co ještě měli. A k takovému člověku ty posíláš svého syna!“

Lodovico je zmaten, tato rána byla příliš prudká. Ještě se nestalo, aby velkému a slavnému městu, mocnějšímu než Řím, dával ústavu dominikánský mnich. Má se smát, má jim všem říci, že se pomátli, zešíleli – – – A tu strýc Francesco vykřikne větu, která zní jako heslo, jako válečný povel a která se nyní ozývá již na všech ulicích města: „Ježíš Kristus – – – král Florencie!“ I povstali bratři, a jako by zazpívali verš kostelní písně, dodali zaníceně: „Maria – její královna.“ – „Amen,“ zašeptala zbožně Mona Lucrezia, slyšíc jméno Matky boží a nerozumějíc, kam se spor přenesl. Lodovico Buonarroti neví, co by řekl. Už ničemu z těchto časů nerozumí bývalý člen Collegia Buonomini, který nyní má místo v bráně za osm zlatáků. A zůstane mu toto místo, když Florencie bude mít mnišskou ústavu? Celníci v evangeliích byli přece vždy příkladem špatnosti, nezruší Savonarola celníky? A přece, vždyť celníkem byl

i Zacheus, u něhož pak stoloval Kristus, a celníkem býval dříve i svatý evangelista Matouš, ne, nezruší asi celníky Savonarola! Lodovico nachýlil hlavu jako muž, který je už vším hluboce unaven. Už není na světě vladařů – – – mniši diktují svoji vůli státům a slavná a mocná Republika florentská prosí řeholníka o zákony a řád – už není vladařů, podivný svět! Máš příliš skromná přání, Lodovico, – – – řekl tenkrát vladař smutně. Je dobře, že jsem měl skromná přání, nezruší celníky Savonarola. Ale Pier nemá skromná přání, chce být tyranem a povstává proti němu lid a Savonarola. Je konec s Medicejskými. Neměli skromná přání.

A strýc Francesco hřímá dál. Papežský Řím je odsouzen k zahynutí, neboť zločiny Inocencovy už volají do nebe. Zachraňme tedy aspoň Florencii, a vytvoříme pak nový svět, novou zemi, poddanou jedině Bohu! Michelangelo seděl se svěšenou hlavou, ruce zaťaty tak silně do sebe, až to bolelo. Odejde, rozhodně odejde, vrátí se k Medicejským. Pro velkou radost v té chvíli zapomněl, jak bylo po smrti Lorenzově. Jiné mravy zavládly v domě, Pier vždy zachovával přísný odstup od mužů nízkého původu. A nechtěl mít ani umělce, ani filozofy, chtěl mít dvořany a tak se to líbilo jeho ženě Alfonsině Orsini i jeho matce Clarisse Orsini, kněžnám římským. Už jsou příliš daleko ty doby, kdy Lorenzo Magnifico se procházel v zahradách s messerem Poggio a s messerem Niccolo Niccolim a rozmlouvali o šlechtictví podle páté knihy Aristotelovy Politiky, zda o člověku rozhoduje jeho hodnota, či jeho původ, a Lorenzo hájil slovo eugenia, což znamená blahorozenost, ale Niccolo dokazoval, že šlechticem jest pouze ten, kdo usiluje o obecné blaho; tedy nobilis, což znamená pozoruhodný. A Lorenzo se pak přiklonil k názorům svých přátel, neuznával pouhé šlechtictví rodem – – – Už jsou daleko ty doby, Piera by nikdy nenapadlo rozmlouvat, zda se na něho vztahuje pouze eugenia, či zda je také nobilis, nikdy nečetl Aristotela a jediná kniha, která ho nyní zajímá, jest spis messera Morpurga O čtveráctví žen. Ostatně, dnes jsou v módě Španělé a hispánským hidalgům by nikdy nenapadlo vést takové řeči, grandové o šlechtictví mluví mečem, ne hádkou s filozofy. Jiné

mravy zavládly v domě Medicejských, a odešli všichni umělci, platónská akademie se uchýlila do paláce Ruccellai, jen Poliziano zůstal – – – Odešel i Michelangelo – – – a nyní Pier pro něho poslal svého šlechtice, chce, aby se vrátil. Vráti se, vrátí! Život vytríbený a ušlechtilý, všude krása, vonící zahrady, duchaplné rozhovory, je mi sedmnáct let, půjdu! A budu pracovat, opět hodně pracovat, tvořit uprostřed velkých pokladů umění, milován Giuliem i Giulianem Medicejskými, pracovat bez potup, pohrdání a nenávisti – A vždy tam naleznu možnost vytvořit kříž pro S. Spirito a přitom studovat anatomii. Jsem náhle šťasten. A život přede mnou je bohatý a plodný. A naučím se i dvořanství, budu poslušen Piera, budu mu sloužit. Bude mi dvornost těžším břemenem než tento život v potupách bratří směnárníků, v nenávisti strýce, který nyní hlučně a vztekle opakuje dnešní odpolední kázání Savonarolovo, prskaje slova jako sliny kolem sebe? Tam budu mít přátele, tam budu pracovat. Nikdo se mi tam nebude posmívat, naopak, budou stále žádat díla nová a ještě krásnější – Michelangelo povstal. Je rozhodnuto. Dlouze a slastně vydechl, jako by se zbavoval veliké tíhy. Ale v tom okamžiku mu probleskla hlavou myšlenka, která ho srazila zpět na lavici. Vše se zhroutilo. Ne, nikdy se už nevrátí k Medicejským. A sevřev znovu ruce, tiše zasténal.

Matčina ruka. Tupě se zahleděv do oharků ohniště, ani nepozoroval, že Mona Lucrezia usedla tiše vedle něho a pohladila ho měkce po vlasech. „Co je ti, synku?“ zašeptala. „Jak jsi se rozhodl?“ Nachýlil se, aby měl hlavu opřenu více o její rameno, neboť to bylo dobré spočinutí, a přitom se jí nemusil dívat do očí, ani ona neviděla jeho. „Nepůjdu nikam, maminko –,“ zní jeho jemný šepot.

mlčela. Její ruka sklouzla z jeho vlasů na dlaň a tam spočinula v drobném záchvěvu. A v jejím mlčení byl úžas tak velký, že dodal: „Jest zde Granacci – – – vzpomněl jsem si na něho, a tím je vše rozhodnuto. Přísahali jsme si, a i kdybychom si nebyli přísahali, nyní jest čas, abych se mu odměnil za jeho tehdejší čin. Učiním to, co on tenkrát učinil. Mohu říci Pierovi to, co on řekl Lorenzovi: Mám

přítele a nepůjdu bez něho. Ale Pier je jiný. Granacci je příliš pyšný a nikdy nebude sloužit, Pier to ví a nikdy nepozve na svůj dvůr Granacciho. A tak je vše rozhodnuto. Nemohu jít bez něho a on nebude nikdy pozván. Zůstanu tedy u vás – –“ A jakmile toto řekl, jako by si teprve nyní uvědomil tíhu svého rozhodnutí. Dusno kolem něho zhoustlo tak, až mu bralo dech. Zvedl se popel ohniště a pokryl ho od hlavy k patě. Pořezaný hrubý stůl se zaschlými skvrnami jídel, odřená tvrdá lavice, úzká okna pouze pro slabé světlo, strop se snížil a jeho trámy jsou plné červů, larev a hmyzu. Pavouci tkali své věčné sítě, mají jich už mnoho nastřádáno a stále tkají, všechno hustě zahalí svými pavučinami, bude se prodírat do svých příštích dnů olepen jejich vlákny. Na co pohlédne, na co sáhne, všude jsou stopy nenávisti. Jediný kout zde není jeho. I miskou na jídlo dali hned po jeho odchodu psům. Všechny předměty se mu posmívají. Nic není zde milého, důvěrného, cizota a posměch, nenávist, vše zde platí strýc Francesco. Zde zůstane. Je rozhodnuto. Svěsil ruce. Mona Lucrezia přitiskla jeho horké tváře ke svým. Slyšel, že tiše pláče.

Strýc Francesco se k nim ostře obrátil. „Nenaslouchá-li ten tam slovům svatého Písma, nedivím se. Ale ty bys měla naslouchat!“

„Michelangelo nepůjde k Medicejským,“ odpověděla. Ticho. Strýc sklapl knihu a tázavě, pronikavě se zahleděl na hochy. „Je přítelem Franceska Granacci,“ pokračuje uslzeným hlasem Mona Lucrezia. „Nepůjde nikam bez něho, slíbili si to.“

„Mohl jsem to tušit!“ vyrazil jásavě strýc a přistoupil k Michelangelovi tak těsně, jako by ho chtěl uchopit za ramena a vytáhnout ze stínů, mezi nimiž seděl. Jeho vítězný hlas je nyní nasazen tak vysoko, až přeskakuje. A mluví rychle, překotně. „Víš, koho dnes upalovali za městem, Michelangelo? Čarodějku upalovali, a tys tam ovšem scházel, ani Francesco Granacci se nebyl podívat, ač tam přišlo tolik dobrých křesťanů. Oba jste scházeli, nechtělo se vám přijít na popravu čarodějky, věřím, že se vám nechtělo! Neboť víš, koho tam budou jednou upalovat? Tvého přítele, Franceska Granacci tam budou jednou upalovat, neboť jest

také čaroděj!“ Michelangelo se vztyčil, na smrt bledý. „Čaroděj malující svaté obrazy!“ zasmál se strýc. „Takové to je. Ty nevíš nic o jeho cestě do Nursie, města vévodství spoletského? Nevíš? To je divné, jsi jeho přítel a nevíš! Ale my víme! Fra Girolamo dobře pečuje o to, aby bylo vykořeněno vše, co brání království božímu ve Florencii, dáváme dobrý pozor na vás, zřídili jsme si zvláštní sbory, které pátrají po životě vás, umělců a filozofů, a dobře pátrají, nic není utajeno. Byl Granacci u čarodějky Sibylly v Nursii, nebo nebyl? A byl-li, co tam dělal? A jak ty jsi v tom účasten? Nic ti nepřinesl, o nic tam nežádal pro tebe? Slibovali jste si? Věřím, opravdu věřím, že jste si slibovali, vždyť zde jde o život. Věřím, že nyní nechceš bez Granacciho nikam, věřím, že je to tvůj nejlepší přítel. A toto zde bylo, než přišel svatý muž fra Girolamo! Ještě chlapi, a již jeden navštěvuje čarodějky a druhý, stejný pohan, na něho čeká a slibuje mu věrnost! Ale upalovali tam, víš, dobře tam upalovali za městem. Budete křičet hrůzou a bolestí, budete volat o smilování, a budete volat a křičet marně! Takové je to, Michelangelo! Spojení s čarodějí? Jest ještě na to bula Summis desiderantes affectibus, máme na to ještě přísné zákony městské a ty budou nyní ještě přísnější. Nemysli si, že každého spojence kouzelníků dáme pouze na rychlý oheň, aby trápení bylo brzo skončeno, nemysli, Michelangelo, že ti, kteří o zločinech těchto ďábelských proklatců věděli a neprozradili, že ti budou pouze rychleji spáleni, ne, ne. Hranice hořela. A hranice ještě budou hořet, Michelangelo, na to pamatuj, budou hořet – –“

Lodovico Buonarroti vstal, šel k bratrovi a nikdo nepoznával tuto tvář. Jeho rysy pokryl mráz, oči mu zšedly. I ze sněhu vlasů číšel led. Nešel jako stařec, šel vztyčen, těžký a kamenný. „Ty – – – budeš – – – mému synu – – – hrozit hranicí?“ zachroptěl.

Vysoký zděšený výkřik Mony Lucrezie, která se vrhla s rozpjatýma pažema k Michelangelovi. Ale on jí nevyčkal. Jediným trhnutím otevřel dveře jizby, a na nikoho nepohlédnuv, vyšel do tmy.

Noc a prázdnota před ním. Ušel několik kroků a pak jako podřát skácel se do trávy, vlhké noční rosou, která chladila rozpálené tváře.

Jeho oční víčka byla těžká a bolavá, jakoby rozedřena nějakým zánětem. Prsty rukou se zaryly do hlíny. A domníval se, lapaje po dechu otevřenými ústy, že vyvrhne všechnu krev srdce, které se vzedmulo až k hrdlu. Mozek byl suchý a vyprahlý. Ležel jako mrtvá věc, a ležel tak dlouho. Nevydal ze sebe ani hlasu a jeho oči byly suché, pálilo to v nich a řezalo. Ležel tak pod břemenem noci, tma na něm spočívala jak hustě žilkovaný mramor. Šel nad ním dlouhý čas, až pak byla hodina rybích hvězd a roztrásla jím zima, zakrátko mělo svítat. Tu pomalu vstal, těžce a vrávoravě, usedl na kámen, zahleděl se před sebe, hlava tupě bolela. Pomalu, váhavě vracely se myšlenky. Kam se nyní obrátí? Kam? Jest jisté, že sváže svůj uzel žebráka, pobudí po knížecích dvorech a klášteřích, beznosého tuláka a půjde. Kam? Kde je nyní fra Timoteo? Půjdem spolu a budeme říkat breviář chudoby podél příkopů, za štekotu dorážejících psů, potřísnění blátem, dva lidské kameny silnice, podobni prachu cesty. Půjdu však sám. Vždy sám. Tiskl dlaně na spánky. Noc vláčela svůj blednoucí závoj přes jeho rozpálenou tvář. Kamkoliv, jen pryč z Florencie, daleko od tohoto města, kde se již děším každého kamene. Ulicemi chodí mrtví s rukama sepjatýma, na nebi svítí nová hvězda jedovatě zelené barvy, byly viděny kostelní sochy, které potily krev. Pryč z Florencie, kde se mluví jen o zániku, zkáze, kde se hrozí upálením, kde se slibují jen tresty hranic, pryč z tohoto města – Ale kam? Když ne Florencie, co tedy?

Pojednou se mu vše zjasnilo. Papež. Řím. Papež hledá nové umělce.

Inocenc Osmý slavně vítal ve Vatikáně Poliziana, a napíše mi tedy hned zítra Poliziano doporučující list k Jeho Svatosti. Inocenc Osmý dosud nic neodepřel Medicejským, poprosím tedy Piera a napíše mi list k Jeho Svatosti. Inocenc Osmý porušil ceremoniel a okázale uvítal mladičkého kardinála Giovanniho, poprosím tedy po příjezdu do Říma kardinála Giovanniho a uvede mne k Jeho Svatosti. Proč mne to už nenapadlo dříve? Papež hledá nové umělce, já přijdu s doporučením od Medicejských. A vrátím se jen proto,

abych se někdy vysmál tomuto městu – Byl jsem umělcem mediceským. Stanu se umělcem papežským.

Jediná záchrana: papež. A upínám se k této své poslední naději s takovou vroucností, že Bůh mne jistě vyslyší.

Je červenec, horký červenec. Jsou noci římské v červenci stejně tak horké a dusné, jako je tato? Červencová vedra. Ale nyní zakrátko bude svítat – – – Je hodina rybích hvězd – – – V tuto dobu jsou tam asi ulice liduprázdné, vymřelé, město oddechuje žárem, je tam klid a mír, všichni kardinálové a boháči odjeli na venkov.

Je hodina rybích hvězd.

Ale v tuto hodinu nebyly římské ulice liduprázdné a vymřelé, v městě nebyl klid a mír a všichni kardinálové se rychle vrátili ze svých letních sídel, neboť v tuto hodinu papež umíral.

Těžkým krokem pochodují vojska církevních velmožů ulicemi. Kancléř církve kardinál Roderigo Borgia a kardinál od Sv. Petra v Okovech Giuliano della Rovere, dávní nepřátelé, rychle se opevňují ve svých palácích. Mezi jejich žoldnéři již zuří pravidelná bitva. Čtyři sta vojáků v plné zbroji obsadilo Vatikán. Neboť umírá papež. U Ponte Sisto zuří mezi barony nejprudší bitva. A lůza přepadla brány, vedrali se do města lupiči z campagne, kteří dosud neměli na poplatek za beztrestnost. Hrabě Pitigliano, vrchní hejtman, udeřil na ně plnou silou, ale již přiběhl posel se zprávou, že velením nad Římem byl pověřen Jean de Viliers de la Groslay, zástupce francouzského krále. I kázal hrabě Pitigliano obrátit děla na město. Umírá papež. Savelliové se probili již do nových ulic a řítí se jako krvavá povodeň, slibující smrt Španělům. Kardinál kancléř dal odvést pod stráží prince Džema, pamatuje na čtyřicet pět tisíc dukátů Bajazetových, i když umírá papež. Na Eskvilínu zuří požár. Branou Portese prchá v přestrojení papežův syn Francesco Cibo, nechce být u úmrtního lože svého otce, ví, že mu jde o krk. Krátce trvalo jeho nejvyšší kondotiérství církve, sprostý nevěstčí šprým to byl, pošklebek, ne válka, neboť rychle tenkrát prodal to, co měl hájit, majetek církve, církevní města a území na sever od Říma, pak krajinu kolem Viterba a Bracciana, dobře to prodal nepříteli,

Virginii Orsini, nejvyššímu kondotiéru neapolského krále. A nyní prchá, cítí na sobě pařát Borgiův, prchá papežův syn, vyděrač a prodavač odpustků a falešný hráč, zanechávaje manželku i s děckem napospas nepříteli v Římě. Před bazilikou sv. Petra je divoká řež, bijí se tam vojáci rodu Farnese. Umírá papež.

Hluk dělových výstřelů zaléhá až k úmrtnímu lůžku, kde zuří prudká hádka. U stěn klečí mniši benediktinského řádu a modlí se, ale nikdo neslyší jejich modlitby pro pustou vřavu a řev kardinálů, kteří se tahají o klíče Andělského hradu. A papež již nemůže ani promluvit, jen kýváním hlavy dává znamení, že klíče patří kancléři církve kardinálu Borgiovi. Modlí se mniši, kývá hlavou umírající papež, zaléhají výstřely ze zakrvácených ulic, ale kardinál Borgia zdvíhá pěst na kardinála Giuliana přes lůžko umírajícího a řve na kardinála Giuliana, že je lotr a lupič. A kardinál Giuliano metá přes lůžko, kde v agonii kývá hlavou papež, na kardinála Roderiga nadávky, že je cikánem a synem španělské kurvy. Pod jejich rozmáchlýma rukama, těžce chroptě, umírá papež Inocenc Osmý. Klečí u stěn benediktinští mniši a úpěnlivě se modlí za šťastnou hodinku smrti, a byl vyslyšen jejich hlas. Neboť když Roderigo a Giuliano chtěli se vrhnout na sebe se zaťatými pěstmi, přiskočili kardinál Sforza a kardinál Colonna, odtrhli spílající si soupeře, a využiv této chvíle ticha, rychle zemřel papež, což se stalo v hodinu rybích hvězd, kdy noc rozhrnovala svůj blednoucí závoj, v hodinu rybích hvězd, na úsvitu dne 25. července léta Páně 1492, za šumění modliteb a hukotu děl.

Sněhový obr

Ač nad Florencií stála mrazivá sněžná půlnoc, převor od S. Spirito P. Epipodus Epimachus, muž vědy, seděl dosud za stolem pokrytým pergameny, knihami a mapami. Hvězdicovitě klenutá cela byla přeplněna knihami a na regálech a stolicích bylo plno fyzikálních a astronomických přístrojů, destilačních aparátů, baněk, křišťálových nádob se vzácnými reagensy, nadulé měchýře se zámořskými semeny, všelijaké podivné přístroje optické i balistické a magnetická kyvadla. Velké planetárium, sepnuté obručí, vyplňovalo celý roh cely. Dvě úzká, protáhlá okna prolamovala jižní stěnu cely a jejich tabule byly uměle prokládány olověnými pásy a růžičkami. Nyní byla půlnoc. Za oknem silně sněžilo. V krbu plápolal oheň.

Byl prosinec.

Nebylo ve Florencii pamětníka takového množství sněhu a není divu, že mnozí to sčetli s ostatními znameními a výstrahami, jako byly kostelní sochy potíci krev, dvě zimní slunce, objevující se porůznu na nebi, zelený svit nové hvězdy a nález sedmi otevřených hrobů.

Hubená tvář P. Epipoda Epimacha byla rozryta hlubokými, dlouhými vráskami. Velmi bílou rukou si při četbě stínil oči, neboť měl zesláblý zrak a světlo svíček se ostře rozlévalo po široké papírové ploše foliantu. Četl pomalu, pozorně a chvílemi vpisoval na úzké pruhy pergamenu své poznámky, které pak vkládal za jednotlivé stránky knihy, jejíž nesprávnosti zjišťoval. Byl to Petra d'Ailly spis *Imago mundi*, jehož názory opravoval páter převor podle nových zpráv, které mu odpoledne přinesl jeho starý přítel, slavný florentský astronom Paolo dal Pazzo Toscanelli, který již před dvaceti lety radil portugalskému králi a nyní též španělskému mořeplavci Kolumbovi k cestě na západ, která k zemím koření a zlata jest jistě kratší než cesta Guineou. Nyní na jaře se prý mořeplavec Kryštof Kolumbus ze svých cest vrátil a zpráva, kterou

velmi objemným dopisem o jeho objevech podával svému učenému druhu převor P. Juan Perez ze španělského kláštera la Rabida, byla tak významná, že staříčkový učenec neváhal, vzal objemný dopis a brodil se závějemi sněhu k svému příteli P. Epipodu Epimachovi do S. Spirito, aby mu to oznámil. Oba vědci, zavřeni v cele, pak po celé odpoledne o tom spolu rozmlouvali, srovnávající zprávy svých zahraničních přátel se starými kartografiemi a s dosavadními výzkumy. Astronom Paolo dal Pazzo Toscanelli již dávno předvídal objevy, jež nyní učinil Kolumbus ve španělských službách, který se letos vrátil a přistal na místě svého odplutí, na saltéské písčíně při ústí Odielly a Ria Tinta. Toscanelli by se byl jen nyní rád dověděl, co tomu říkají ostatní jejich přátelé za hranicemi, s nimiž si pilně dopisoval, například Němec Martin Behaim z města Norimberku, světlo vědy, který sestavil s arabskými učiteli tabulky, z nichž mořeplavci mohli podle výšky slunce určovat zeměpisnou šířku, dále španělský prelát don Pedro de la Carriedo Barreda y Zarza, který jim tak podrobně byl do Florencie psal o cestách plavců portugalských, pak John Colet, učený syn Lord Mayora londýnského, který byl návštěvou ve Florencii, odvezl si odtud spisy Marsilia Ficina a nepřestal být s oběma učiteli v nejtěsnějším přátelství, a pak Joannes Regiomontanus, jehož slova byla prostě zákonem, neboť nebylo muže znalejšího pohybu hvězd a zákonů astronomických nad něho --- Ovšem, mnohé dopisy Joanna Regiomontana byly by asi důvodem k vyšetřování svatou inkvizicí, a když o nich mluvili, tu vždy šeptem a P. Epipodus se ještě pro jistotu vyšel podívat na chodbu, před dveře cely, neboť učený Regiomontanus cosi naznačoval o sférách a hemisférách, o rotaci Země, středem vesmíru asi prý nebude naše planeta, na které žil a trpěl Spasitel, ale středem je Slunce a naše Země prý je kulatá a obíhá kolem Slunce, a jsou prý hvězdy daleko významnější, větší a zářivější než Země, která patří mezi nejmenší hvězdičky vesmíru, --- to naznačuje tajemně ve svých listech učený Regiomontanus, a proto mluví oba učenci o tom jen tiše, svatá inkvizice nežertuje v těchto věcech. Ale P. Epipodus Epimachus jest

přesvědčen, že jednou bude musit svatá inkvizice uznat mnoho svých omylů, a převor, muž vědy, se šťastně usmívá při myšlence na den, kdy bude dáno na srozuměnou svaté inkvizici, aby už jednou mlčela v otázkách umění a vědy. Nedávno svatá inkvizice zachytila dopis Johna Coleta, syna Lord Mayora londýnského, ale nestalo se nic zlého, neboť John Colet ještě věří v nález rajských ostrovů Antilií, v ostrov Sedmi měst a v ostrov svatého Brandana, uklidnilo to svatou inkvizici, a P. Epipodus Epimachus, který již nevěří v ostrov svatého Brandana, si jen spokojeně zamnul ruce.

Po celé odpoledne seděl astronom Toscanelli v cele P. Epipoda Epimacha a rozmlouvali, nahlízejíce do starých kartografií a vše porovnávající. Jest jisto, že podle nových zkušeností jest spis Petra d'Ailly již bezcenný, byť by se opíral o staré autority, jejichž pravdy se zdály neotřesitelné, o Aristotela, Seneku, Plinia, Marina Tyrského, Ptolemaia. P. Epipodovi až mráz přeběhl po zádech, když spolu zjišťovali všechny ty nesrovnalosti. Staré, pevné autority se kácejí. Obraz světa vypadá jinak, nejsou na rovníku tak strašná vedra, že spálí na popel každého, kdo se tam dostane, nejsou tam dole obři s chapadly místo rukou, země na východě nepřechází v pozemský ráj, v zem věčného mládí, a snad není ani magnetová hora, která vytahuje hřeby z lodí neopatrně se k ní přiblíživších! Oba učenci k sobě skloněni seděli s tvářemi rozpalenými, neodvažující se ani domyslit důsledky, jež tyto objevy přinesou, a P. Epipodus s úctou hleděl na svého starého druha, který už před dvaceti lety nakreslil zde ve Florencii, pouze podle svých výpočtů, plán cesty na západ, nyní tak správný, a poslal portugalskému králi, ale portugalský král Alfonso Pátý neposlechl, válčil s Kastilií, chtěl připojit k svému království ještě Kastilii a Leon, a tak prohrál všechno, nedobyl ani Kastilie, ani Leonu, ani nepřipojil k svému panství obrovské zlatonosné země zámořské, protože neposlechl moudré rady učence Toscanelliho z Florencie, který neradil k válkám, ale k plavbám. Oba učenci v tichu celý luštili další věci, které se nyní objevují, například nutnost určování i zeměpisné délky. I brali na pomoc nové folianty,

popisovali pergamen čísly a stáli zamyšleně nad planetáriem, uvažující o prostoru, moři, hvězdách a zemi.

Pod okny řvala lůza, táhnouc s pochodněmi ulicemi. Byl advent, přísný advent, a přece zjistila lůza, že messer Fabiano, starší cechu hedvábníků, pojedl vaječného jídla a měl v bytě obraz Paridova soudu s nahými bohyněmi. I žádala si lůza povinnou prohlídku bytů, neboť nemohou být vyslyšeny modlitby pro smilstvo a pohanství ostatních. Rychle se zavírala těžká vrata paláců před zástupy valícími se ulicí a žádajícími povinnou prohlídku bytů a zákon kajícínosti pro všechny bez rozdílu stavů. Pak nové vzrušení se převalilo městem a mnozí žádali o svolání do zbraně. Neboť Pier Medicejský, aby měl cestu k samovládě volnější, nařídil zatknout své dva strýce, Lorenza a Giovanna Medicejské, bratrance svého otce. Přišlo to jako úder. Pěkné mravy zavádí Pier v domě Medicejských! Nikdy dosud na sebe nevztáhli Medicejští ruku, ponechali vzájemné vyvražďování Baglionům, Malatestům, Scaligerům, Bentivogliům, Sforzům a d'Este, nikdy dosud žalář a dýka neřídily rodovou politiku, pěkné, aragonské mravy zavádí u Medicejských Pier! Ale ať se vraždí mezi sebou jak vlci, jitřivější byla zpráva, že oba strýcové prchli před popravou ze žaláře; a to přímo – ke Karlu Osmému do Francie! To byl ten úder. Tedy už i Medicejští utíkají k tomuto Cyru, předpověděnému fra Girolamem, žádat o ochranu proti Pierovi, toužícímu připravit občany o poslední zbytek svobod! Ale mnozí se i smáli. Nikdy by nebyl předvídal Lorenzo Magnifico, že Medicejští budou proti sobě volat na pomoc Karla Osmého z Francie! Pier – – –

Oba učenci nedbali řevu lůzy, nedbali vzrušení v městě. Ponoření do výpočtů, hovořili o Zemi, moři a hvězdách. Jak je tomu dávno, kdy vyjel Gil Eannes a Gonçalves Baldaya, obepluli tajemné horstvo Bojador a přivezli rostliny a berberské domorodce! A po nich slavnější Diniz Diaz, který už opanoval Cabo Verde, Senegal, Gambii a Guineu a našel zlato. A protože našel zlato, vyplul po něm Pedro de Cintra, mořeplavec afrických dalek a muž bouří, který nedbal vichřic, strádání, mořských příšer, hladu a nenávisti

posádky, který živil sebe a své druhy po měsíce jen zkaženým masem a plesnivou moukou, a přece plul dál a dál, muž bouří a mnohého ztroskotání, plul dál a dál, až objevil Pobřeží pepře, Pobřeží zlatonosné, Pobřeží slonoviny. Není lidí s hrdlem tak dlouhým, že mohou okusovat vrcholky stromů, nejsou obludy trojruké, mluvící pupkem. To věděl muž bouří a afrických dálek, mořeplavec Pedro de Cintra. A byli i jiní. Martin Behaim z města Norimberku, světlo vědy, plavil se s Diegem Cao a pak psal P. Epipodovi Epimachovi o objevech při ústí Konga, o podivných temných lidech a záhadných rostlinách, nikde nevidaných šelmách a hadech. Ale nechť jiní hledají zlato, Martin Behaim tam studoval bouře. Jsou tam podivné rychlé změny počasí, jiný tlak vzduchu, mlhy nad vzdálenými pohořími působí jinými silami než zde v Evropě. A objevují se nejen neznámé země, objevují se i neznámé dosud hvězdy. Nechť jiní jsou lační zemí, Martin Behaim byl lačný hvězd, a učenec z Norimberku probděl noci u ústí Konga, pečlivě studuje jejich nové dráhy a nová sdružování. Pak vyplul Bartolomeo Diaz na chatrných lodích, živil se moukou plnou červů, do stěžňů bil blesk, pluli stále jen v bouřích, až nepřehledná hladina se změnila ve vodní poušť, byla to strašná plavba, neboť zakrátko loď byla plna šilenců, které bylo nutno vrhat napospas mořským obludám, pak už ztratili směr a kormidla, a jen vítr je hnal dál a dál a vlny a vlny a vlny, nepřehledná vodní poušť – – a přece zvítězil nad mořem Bartolomeo Diaz s lodí plnou šilenců a našel nejjižnější cíp Afriky a nazval ho trpce Mysem bouřlivým, Cabo Tormentoso, ale po jeho slavném návratu se rozhodli jinak král Joao Druhý s papežem Inocencem a v naději na zlato a nové křesťany nazvali papež a král tento mys raději Cabo de Boa Esperanza, mysem Dobré naděje. Hledá se cesta do Indií a Číny. Astronom Toscanelli psal z Florencie králi portugalskému, ale neposlechl král, raději válčil a prohrál. Kryštof Kolumbus ve španělských službách vyplul a dospěl až k moři Sargasovému, hledaje tam zemi. Avšak nenalezl, plavba byla mnohem delší, znovu důkaz, že Benátčan Marco Polo nemluví pravdu a byl spravedlivě žalářován. A když posléze

Kolumbus, objeviv ostrov San Salvador, Haiti a za nimi pak zemi novou, přistal tedy ve východní Asii, nemohl tam nalézt žádnou říši kitajskou, nebylo tam ani měst, ani mandarínů, ani císařů, ani chánů, ani pokladů, vymyšlených Markem Polem, lhářem jako každý Benátčan. Ale přesto prý přivezl mnoho zlata, nové nerosty, neznámé ptáky, záhadné rostliny a divé lidi. Opět se otevřela země nová a plná tajemství – – –

Paolo Toscanelli, těžce se opíraje o hůl, brodil se sněhem k domovu až pozdě večer. P. Epipodus osaměl a s hlavou rozpálenou usedl sám ke svým knihám a kartografiím, aby pečlivou rukou opravoval staré autory. Pak vstal, vzal hrst bylin, a přistoupiv ke krbu, hodil je na oheň. Zvedl se hustý bílý oblak kouře, vyšlehl plamen zelené barvy, pak temně šarlatové, plazil se po dřevu a zhasl pod hustým bílým dýmem. Vzápětí se rozlila celou velmi příjemná sladká vůně, která prosákla horký vzduch. P. Epipodus Epimachus spokojeně usedl ke své práci. Velmi miloval vůně a rád jimi kořenil vzduch své cely. I šel-li do města, bral s sebou v malé krabičce několik prudce vonících zrn a často k nim voněl.

Pak se opřel pohodlně o opěradlo křesla, a položiv hubené bílé ruce na knihu, odpočíval. Jeho myšlenky se pomalu vracely z ciziny domů. Proč vyla dnes odpoledne sprostá, nevědomá chátra pod okny? Zmatené město! To asi opět bláznivý kazatel Savonarola bouří lid, a nebude pokoje, dokud bude zde on. Bohudík, jsou velké naděje, že dřívější kardinál Roderigo Borgia, nyní již Jeho Svatost papež Alexandr Šestý, velký přítel umění i vědy, zkazí skřehotání Savonarolovo, a zavládne opět v městě mír – rozkvete obchod i umění, a Florencie, které se dnes všude posmívají, nazývajíce ji Florencií brečtivou, bude opět královnou mezi ostatními městy a na tyto časy bude se vzpomínat jen s hanbou. Pier by měl ukázat silnější ruku, než měl Lorenzo Magnifico, a požádat přímo papeže, aby zakročil veškerou mocí proti tomu potřeštěnému fňukalovi, který má v nenávisti každý rozlet ducha, každou cestu za novým poznáním, který je horší, ano, horší je než svatá inkvizice, to by měl učinit Pier – – – A Jeho Svatost, papež Alexandr Šestý, je v tak

dobrém přátelství s Medicejskými, jako byl Inocenc, jistě by to učinil, vždyť ten kazatel již útočí přímo na základy papežství! P. Epipodus Epimachus si vzpomněl, že zítra bude jíst u stolu Medicejských, jsa pozván Pierem, a vzpomněl, že při té příležitosti navštíví též toho mladého umělce Michelangela, který tam leží nemocen. Marně ho převor varoval. Mladý umělec po zprávě o smrti Inocencově se vrhl do práce jako šílený. Z mramorového balvanu, který si koupil za peníze ještě od knížete Lorenza, vytesal krásnou a mohutnou sochu Herkula, ale musila být odvezena do zahrad medicejských, doma prý za ni chtěli jinocha utlouci – – – a vlastní strýc ho udal u Savonaroly, že Michelangelo úmyslně vytesal pohanského poloboha, navzdory, jako rouhání Bohu a rodině – – – Snad jako symbol své síly, pousmál se nyní převor, síly, a přece jen vzdoru, neboť postavil obra, výhružně opřeného o kyj, tváří ke dveřím domova, kudy musili denně procházet jeho strýc a bratři – – – Jaký to skvělý nápad! znovu se pousmál převor. Mám toho jinocha velmi rád, škoda, že sochu před zničením zachránil Pier a odvezl do zahrad, byl bych to zařídil, aby ji koupil klášter a postavil před svá vrata, P. Epipodus se nyní usmíval tichým, ironickým úsměvem, neboť to bude opravdu Herkulova práce, dát toto vše zase do pořádku! Krásná socha, ale strýc za to udal jinocha u Savonaroly, Savonarola měl více rozumu než strýc, odmítl udání, a tak chtěli jeho bratři prý sochu rozbít, ale Pier se to včas dozvěděl a rozkázal odvézt sochu do svých zahrad, kde nyní pracuje Michelangelo se svým přítelem Granaccim, kterého na Michelangelovo naléhání pozval vladař také. A zatímco tesal Herkula, vytvořil pro náš klášter velký kříž, umístěný nad hlavním oltářem. To by mělo usmířit jeho rodinu, ale neusmířilo, strýc a bratři nikdy nechodí do S. Spirito, nejsem oblíben mezi stoupenci Savonarolovými, prý jsem více podezřelý, než se domnívám, nemá rád učené kněze Savonarola, milejší je mu nevědomá chátra, jen když skuhrá na modlitbách, rádi by zničili vědu tak, jako ničí umění – – – Nesmířil je kříž v S. Spirito, strýc prý prohlásil, že není možno touž rukou tesat Herkula a zároveň kříž, nikdy se nebude

modlit před tímto křížem – nelze prý dvěma pánům sloužit, dělat věci pohanské a věci křesťanské! Ale jinoch přece neslouží dvěma pánům, ale jedinému, a tím jest umění, božská cesta. Bůh jest krása sama, není možno ho chválit ničením krásných věcí, jako dělá Savonarola – – – Ale peníze vzali! Všechny peníze, které dostal od Piera za Herkula a od nás za kříž, odevzdal doma, vida, tací jsou, hocha chtěli pro sochu utlouci, před křížem se nemodlí, ale peníze vzali, rychle je vzali a všechny uložili ve směnárně na Orsanmichele, ani scud si Michelangelo neponechal.

Vrhl se do práce jako šílený, jako by chtěl v sobě něco zabít, uhasit, utlumit. Je to zvláštní chlapec – – – Má mne rád, vím, že mne má rád, a také já mu svěřuji ze svých vědeckých poznatků mnohé, co jinému bych neřekl, má mne rád, a přece ne tak jako toho starého františkána, nevědomou duši, fra Timotea – – – Nu, ať ho má rád, stařec svým prostým žvatláním nic nemůže pokazit. Byl to zvláštní okamžik, když hoch přivedl starce před kříž v S. Spirito – – – Žebrák klesl na kolena a modlil se tak úpěnlivě, tak vroucně, jako jsem dosud nikoho neslyšel se modlit, v těchto časech vůbec je málo slyšet tiché vroucí modlitby, většinou jen skřeky, čím více kdo řve, tím se pokládá za většího kajícíka – – – Stařec se modlil vroucně a tiše, ruce rozpjaty, slzy mu stékaly po tvářích, dřevo kříže svítlo sluncem, bylo mi, jako bych byl přítomen zázraku, – – – taková to byla modlitba! Stařec už je nad hrobem, kdoví zda to nebyla jeho poslední modlitba před oltářem.

Nedivím se, že se modlil tak vroucně, neboť je to krásný kříž. Pouze před krásným křížem by se měli lidé modlit, žel, jsou také kříže ošklivé, které nemohou vzbudit dobrou modlitbu, měli jsme v našem klášteře několik takových křížů z minulých staletí, nechápu, jak se lidé mohli před nimi modlit – – – Odstranili jsme je všechny, nahradili krásnými kříži, neboť krása má jít ruku v ruce se zbožností, není možno se dobře modlit před ošklivými obrazy. A proto se asi modlil fra Timoteo tak vroucně, že klečel před krásným křížem, jinoch může mít radost, sám viděl, že jeho dílo volá k modlitbám, viděl a byl šťasten. Jen proto se mohl žebravý

mnich tak úpěnlivě modlit, že jsme se modlili před krásou. Jen umění a věda mohou být, vedle víry v Boha, tvůrce krásna, hodnotami, na nichž může člověk postavit svůj život – A krása se dotkla prostého srdce fra Timotea, který tak málo krásy, žebravý mnich, viděl ve svém životě, a proto pojednou se tak vroucně modlil, vděčně ve svých modlitbách říká jinochovo jméno, neboť musíme být vděční umělcům, kteří nám tvoří krásné věci pro povznesení duše a srdce k Bohu, jenž jest krása a moudrost sama.

Hoch jest nyní nemocen a leží v domě Medicejských. Tak pilně pracoval a studoval anatomii, až z toho onemocněl. Nehnul se od kadáverů po celé hodiny, kreslil, bádá, studoval, prohlížel, vím, že je nejen pilný, ale až chorobně ctižádostivý, neboť i v největší únavě, kdy už takřka padal vysílením, stačila pouhá zmínka o milánském studiu messera Leonarda da Vinci, aby se opět vzchopil a pracoval dále. Onemocněl z práce, onemocněl vysílením. Půjdu ho zítra navštívit – – –

P. Epipodus Epimachus pomalu zavíral knihu, chystaje se k spánku. Jeho přísná, ostře řezaná tvář s hlubokými vráskami byla bledá světlem svíček a únavou. Brzo již budou vánoce, jest poslední adventní týden, sněží, jako dosud nesněžilo nikdy. Ale zde v cele je teplo, vzduch voní, věci krásné a věci vědy spí na svých místech, ulehnu mezi ně. A hned zítra napíši příteli mistru Behaimovi do města Norimberku svůj dohad, který mne tak trýznil po celou noc – – Nechtěl jsem o tom mluvit před svým drahým Paolo Toscanellim, je tak žárlivý! Ale mistru Behaimovi to napíši, opravdu napíši, on mi odpoví věrně, ano, stále houževnatěji se mi vtírá myšlenka, že mořeplavec admirál Kolumbus nedospěl ani do Indií, ani do Kitaje, ale že objevil cosi naprosto nového, záhadného, nesmírného, obrovského – – –

Převor poklekl u svého lůžka k modlitbám. A bylo to lůžko řeholní, prosté, nepohodlné, neboť P. Epipodus byl velmi přísný v řeholní kázni. Nebylo regulemi zakázáno provonět si celu, svatý zakladatel na toto asi zapomněl, ale bylo nařízeno spát v odříkání pohody tělu. A tak lůžko byla jen sukovitá, hrubě ořezaná prkna

s jedinou pokrývkou, na které nebylo dobrého spočinutí, a zakrátko se rozbolelo celé tělo až k palčivosti. Bylo třeba vždy hluboké únavy, aby se na tomto lůžku usnulo, ale P. Epipodus Epimachus, muž vědy, nespál jinak než hluboce unaven. Pomodliv se, zhasl svíčku a ulehl. Zář z krbu se rozlila jizbou, ticho bylo jako propast, nad kterou šuměl sníh. Myšlenky usínaly společně, toliko jedna stále ještě nechtěla zemdlít a vracela se znovu a znovu. Dojel Kolumbus do Indií? Nebo již sám tuší, že objevil novou a záhadnou zemi, kterou jest změněna celá tvář světa? Jak je směšný John Colet, učený syn Lord Mayora londýnského, se svými ostrovy svatého Brandana! A můj drahý Paolo, když radil portugalskému králi, tomu, který se musí nyní spokojit s pepřem místo zlata, snad sám ani netušil, že tam není Indie, ba ani Kitaj, ne, není – –

Noc šla sněhem, měkce rozhrnujíc jeho závěje. Spali lidé, klidně se uložili spravedliví, neboť Pán sám se stará, aby jejich domov byl v bezpečí, tak jest ve večerních modlitbách podle žalmu čtvrtého a podle žalmu třicátého, pochválen buď Bůh, že mi prokázal svou milost v hrazeném městě. Ale spali také ti, kteří nebyli v hrazeném městě, každý tulák si našel noční skrýš a odpočíval ve stínu nebes.

Pro Michelangela přešla tato noc v horečkách. Hlava třestila, krev prudce bila do stěn cév, myšlenky se řítily v dlouhých vlnách, a opět ihned po nich nastalo velké a mdlé prázdno. Oči pálily, ruce byly vlhké. Podivné přízraky stály u lůžka, ač se dobře pomodlil. Zeslábl tak, že i prosté zvednutí ruky bolelo námahou. Opět se přivalila vlna zmatených myšlenek, bylo jich příliš mnoho, nezachytil je, zbylo jen ostré vědomí, že jsou zde a mučí, jako by všechny byly z ohně a soli. Horší bylo, když je horečka opět odplavila. Zůstalo po nich tak děsivé prázdno, že ležel jako mrtvý, nic nevnímaje. Stěny se odsunovaly kamsi daleko, pohybovaly se, kácely, napřimovaly a opět léhaly šikmo přes sebe, nemohl nikam pohlédnout. Ulekáný loutnísta Cardieri, věrný přítel, seděl již po dvě noci u lůžka, ustrašeně pohlížeje na chorého, který ho stále odháněl, neboť krasavec Cardieri měl podivnou tvář, neustále se měnila, Michelangelo nemohl znát tolik cizích lidí, v které se měnil polekaný

Cardieri, jehož oči se každou chvílí vyboulily, jako by chtěly polknout Michelangela, a Michelangelo křičel hrůzou, nechtěl být pohlcen očima Cardieriho. A Cardieri, věrný přítel, v zoufalé snaze pomoci stále přinášel lektvary, dával obklady, kladl studené kameny pod chodidla nemocného, který se svíjel děsem, kdy už přestane toto mučení, a nechápaje, proč tolik cizích lidí se mu valí nepřetržitým proudem do světnice. Toliko když nový příval zmatených myšlenek zatopil třeshící mozek, zmizel Cardieri, který byl v tolika podobách, zmizelo vše v mlhách, a nyní byl jen oheň a sůl.

Podivná, zvláštní slova poletovala před chlapcem, psaná šlehajícími plameny svíček. Kdyby je mohl zachytit do dlaní, zhnětl by je do veršů, v plamenný sonet. Jako by sjížděly blesky, tak zněl jejich rytmus. Zmítal se, měl srdce ze síry, maso z koudele, kosti ze suchého dříví. Verše se rozletěly jako jiskřící prach. V ohni a horečce se rodí báseň. V ohni a z bušící krve vzniká verš. Letí plamenný sonet, zhasíná, zvedl se popel, pokryl stěny, zmizely, roste cosi šedého, beztvareho, pomalu se to plíží k lůžku a vyboulené oči Cardieriho jdou s tím, plavou v mračnu zvednutého popela, nic není vidět, žádný obrys, žádný tvar, pouze ty bělavé roztočené oči plují tmou – – –

V poledne přišel převor od S. Spirito, muž vědy, vyslechl zděšeného Cardieriho, prohlédl jinocha a poznal, že je to vážné. Prací vysílený, zdeptaný chlapec, s nervy mučivě zjitřenými a vnímavými, dostal nyní horkou nemoc, a ta je v jeho věku a v této zimní době zvlášť nebezpečná. P. Epipodus znepokojeně spěchal do kláštera, rychle vzal potřebné byliny, nakapal z baněk šťávy, připravil dobré masti a opět spěchal sněhem do paláce Medicejských. Po jeho léčích se Michelangelovi ulevilo a spal až do večera, kdy přišel převor opět. Bylo to lepší než v poledne, jinoch dýchal volněji, oči se mu již tak neleskly, a převor, aby ho rozptýlil, vyprávěl, čeho byl sám plný. Líčil výpravy a návrat mořeplavců, jejich objevy nebezpečných cest do zemí zlata a koření, záhadných hadů, ptáků a temných lidí. Pak slíbil, že přijde ráno, a Cardieri se

domníval, že té noci Michelangelo zemře hrůzou. Neboť vše to, o čem převor vyprávěl, vyrostlo v noci u jeho lůžka. I utíkal v horečce před temnými lidmi, kteří se požírají navzájem po krvavých bitvách, prchal, pronásledován vysokými rostlinami, jejichž lepkavé květy jsou velké jak lidská hlava, prchal a bil se s podivnými ptáky, jejichž zobany jsou plny jedovatých zubů, prchal a proti němu se otevíraly tlamy hnusných obrovských hadů, roztáčejících tlusté uzly svých těl, prchal a bil se s tím, až se skácel z lůžka, nemoha být udržen zoufalým Cardierim, ani těmi, které přítel zavolal na pomoc. Poslali ještě téže noci pro převora, P. Epipodus zle si vyčítal, co zavinil, a jinoch usnul teprve po silném uspávajícím odvaru.

Od toho dne se P. Epipodus Epimachus nehnul od jeho lůžka. Pouze dva se s ním střídali v bdění, Granacci a Cardieri. Michelangelo, pozvolna se již uzdravuje lektvary převorovými, se zatrpklým úsměvem pozoroval proměny lidí kolem sebe. Všechno odploovalo do velkých dálek tak, jako když měl horečku, ale nyní to bylo horší, nekácejí se stěny, není to popel, a přece ti lidé kolem jdou daleko, mizejí, ztrácejí se, a co po nich zůstane v srdci?

Každého dne sice přicházel Poliziano, ale tak zkrúšen stárim a změnami časů, že to bylo, jako když přichází cizí, neúčastný člověk. Nalomen sporem s humanistou Merulou, posmíván a tupen lidem, jsa v opovržení a ve štítivosti občanů pro svoji chorobu, o jejímž původu se záhy po městě roznesly ošklivé a škodolibé zprávy, ploužil se už jen jako stín slavný profesor řecké a latinské elokvence, u jehož nohou sedávali žáci z celého světa, básník zpěvů o růžích a skladatel Orfea, nejlepší přítel Lorenza Magnifika. Sedával na lůžku Michelangelově, tupě pohlížeje na něho a bez zájmu, jako by byl přišel k cizímu, jako by se zde byl pouze zastavil maličko na své bludné cestě, a nemysle na nic, šel opět dál. To byl Poliziano.

Někdy přišli chlapci, Giulio a Giuliano Medicejští, ale jen nakrátko a vždy jakoby tajně, neboť Pier je přísně učil šlechtictví, nelíbily by se mu tyto návštěvy. Zamlklý, zádumčivý Giuliano již

nestudoval obtížné filozofické otázky, ale na radu kancléře Dovizi Bibbieny se rozptyloval pilným cvičením ve španělském šermu a rytířskými službami krásným dámám. Mnohé noci nyní proplakal loutnista Cardieri, poznávaje prsteny, které pyšně nosila sličná Aminta. A Bibbiena vychovával dál, vrátila se sice Aminta ke Cardierovi, ale jiné dámy nosily prsteny Giulianovy, pobledl chlapec rytířskou službou, jejímž ziskem bylo to, že sice přestal být zádumčivým, ale nepřestal být filozofem.

A Giulio docela zapomněl, že kdysi vyprovázel Michelangela do kaple Brancacciů v S. Maria del Carmine kopírovat Masacciovy fresky, zapomněl, neboť měl nyní velmi tučná církevní obroč, pojedje brzo do Říma, a protože jest mu už šestnáct let, bude tam oděn v kardinálský purpur. Proto oba přišli vždy jen nakrátko k lůžku Michelangelovu, neměli celkem co říci, Michelangelo s devocí pozdravil oba mladé šlechtice, a ti mu blahopřáli, že denně vypadá lépe, načež ujistivše ho, že jest zahrnován do jejich modliteb, odešli s velkou dvorností a s mnoha reverencemi. To byli Giulio a Giuliano Medicejští.

Avšak P. Epipodus bdí věrně a léčí zkušeně. Nezastavil se zde pouze na bludné cestě, neblahopřeje k vracejícímu se zdraví, neusmívá se shovívavě, ba převor od S. Spirito trest, který si sám uložil, vykonal bez rozpaků a heroicky: zapřel jinochu cesty mořeplavců. Byl to jen mučivý sen o temných lidech a podivných ptácích, lepkavých květech a hadích tělech, nic takového není, zapomeňme na to, nemluvme o tom, aby se horečka nevrátila; nezměnila se tvář světa. A P. Epipodus Epimachus dosud nepsal mistru Behaimovi do města Norimberku o svých dohadách, že admirál Kolumbus patrně objevil záhadnou a obrovskou novou zemi. Nepsal, neměl dosud čas. Takový dopis, aby byl opravdu přesvědčivý, vyžaduje mnohého přemýšlení, výpočtů, nahromadění důkazů a fakt. Převor od S. Spirito je však věrný řeholi, plní svědomitě své kněžské i klášterní povinnosti a ve volných chvílích a nocích bdí u lůžka Michelangelova. Ať jiní tedy sklídí slávu a obdiv mistra Behaima v městě Norimberku, který jest světlo vědy.

P. Epipodus platí věrně za svoji neprozřetelnost, vysedává u lůžka nemocného, jak přikazuje církev, učíc choré navštěvovati. Nepsal do města Norimberku.

Ale jednoho dne Cardieri již přinesl svoji loutnu. Udeřil v struny a zazpíval. Kancóna, plná slunce a lásky, se rozletěla nad lůžkem nemocného a sám převor naslouchal s jemným úsměvem, neboť kancóna byla krásná. Pomalu velmi bílou rukou otevřel krabičku s prudce vonícími zrny a dlouze přivoněl, zatímco Cardieri, pokyvuje v takt hlavou, až splývající kadeře se mu pohazovaly na ramenou, sedě na zemi s nohama zkříženými, bil a tepal v struny a zpíval o paní, po jejíž pravici jde láska, kdo viděl ji, ten navždy zahořel láskou, jen jediný úsměv, madono, a tři si zůstaneme věrní, vy, já a láska. Kdes, touho očí mých? A přešel lkavě strunami, aby začal novou píseň, sladkou jako chvění větru, v němž plul člun s Guido Cavalcantim, s Lapo Gianni, s milenkou Monou Vannou a Monou Bici, a božský messer Dante stál na přídi člunu a hovořil k nim o lásce nepomíjející, věčné, prošlé peklem, očištěm a rájem, a tak byli spokojeni, jako by večer na vlnách ve člunu se nikdy neměl skončit a měli plout v dechu růží vždy na moři pospolu. A převor se usmíval písni i očím Michelangelovým a myslel již opět na hvězdy, moře a zemi novou, a Michelangelo pil píseň Cardieriho dlouhými doušky, až si jí provoněl všechnu krev srdce. Tu se šťastně zasmál loutnista Cardieri, a vyskočiv ze země, oznámil převorovi, že Michelangelo jest již zcela zdrav, neboť toto není již úsměv nemocného, a P. Epipodus, pokynuv radostně hlavou a rozloučiv se s jinochem, vrátil se opět do svých dřívějších nocí a dnů.

Michelangelo vstal z lůžka počátkem ledna a ihned začal myslit na novou práci. Neboť všechno odplouvalo do velkých dálek tak, jako když byl na smrt nemocen a měl horečku, ale nyní to bylo ještě horší, nyní cítil tvrdou skutečnost, není to popel, nekácejí se stěny, a přece ti lidé jdou daleko, pozoroval se zatřplým úsměvem jejich proměny, mizejí, ztrácejí se, co po nich zůstane v srdci? Náhle cítil stonásob svoji samotu. A strašlivý, palčivý stesk po lidech. Vyšel

z lůžka smrti znovu do života, vyprahlý touhou po dobrém slově, po klidném, důvěřivém spočinutí. Všemi opuštěn. Každý v neustálých proměnách spěchá jen za svým osudem bez jediného slova, které by padlo aspoň jako almužna do dlaně žebráka. Stesk po lidech. Hluboký stesk, kterým si člověk přivolává osud, stesk, že není kam složit hlavu, pouze do samoty, že není komu svěřit ruce, pouze do prázdna, že není na koho promluvit, pouze do mlčení, že není komu podat a odevzdat to nejdrahocennější než svému smutku, že není na koho se usmát, pouze na vlastní bídu a žal. Stesk po lidech, stesk po teplu jejich rukou, po sdílnosti jejich cest a domovů. Stále sám. Vždy sám. Šel k nim, neodpovídali, každý pod vlastním břemenem, nenesou spolu bolest dva.

A tu si vzpomněl na své výkřiky tenkrát, když se zhroutil pod úderem pěsti Torrigianovy! Čím byla tehdy ta rána proti mnohem větším ranám, jaké mu byly zasazeny od té doby! Lidé, já, který jsem stále volal po úniku, chci se k vám vrátit ze své samoty. Dosud jsem nevyrostl nad útesy skal, jak jsem sliboval, neproměnil jsem štíty velehor v postavy gigantů, a již se mi stýská po vás! Stesk po lidech a přitom prudká touha vytvořit dílo, které by roznítlo všechna srdce, síla umění by hořela jako plamen ve všech srdcích, a každým polibkem by se plamen znovu rozdmýchal a každým úsměvem roznášel, každým polaskáním by vzrostl. Co jsem dosud vytvořil? Ještě velmi málo pro vás, nejsem vám ničím, beznosý tulák, není, kam složit hlavu, komu svěřit ruce, na koho se usmát, než na vlastní bídu a žal. Stále o mně nevíte, každý jde ve svých proměnách jinak, pod vlastním břemenem. Jest tedy třeba díla vznešenějšího.

Slibuji vám toto dílo. Vykonám je. Bude zde.

Dny šly. Myslíl na svoji práci. Ale každý námět se mu zdál slabý a ubohý, každá rána kladivem do prázdna, ne, to není to pravé - - -

Čas šel nad osudy, lehce rozhrnuje závěje sněhu. Neboť sněžilo jako dosud nikdy, a koncem ledna znovu napadlo tolik sněhu, že ležel na tři lokte v ulicích, až to bylo sečteno s ostatními znameními a výstrahami. Neboť tíha nejistoty se stále zvětšovala, vše bylo zmateno a tento zmatek mokval krví. A sníh padá, padá již třetí den,

nemůže se ani projít ulicemi, co tam leží sněhu, vymřelo město pod sněhem. Lid se bouřil pro toto znamení.

Pier se radil s kancléřem Bibbienou, jak uklidnit město. Kancléř navrhoval uspořádat slavnosti po vzoru Lorenzově, ale to byla nesmyslná rada, nebylo možno upravit ulice pro karneval a tanec. Co tedy? Tu Bibbiena vzpomněl na Michelangela. Nebylo by špatné, kdyby tento mladý sochař pro šprým udělal ze sněhu velkou sochu, kterou by se bavil lid, a tak i tohoto sněhu by bylo možno užít v žertu. To ještě nebylo v celé Itálii: socha ze sněhu, jistě by se o tom všude hovořilo a byl by to důkaz, že s náladou ve Florencii to není takové, jak se mnoho přehání. Lid se baví sněhem a nebojí se. Vladař Pier uznale přijal radu Bibbieny a zavolali Michelangela, který souhlasil.

Padá večer. Jako když žebrák, sedící ve sněhu na schodech chrámu, zmrzlou ruku, marně vztaženou, položil si pod kabát na prsa, aby se zahřál tlukotem vlastního srdce, tak já, Michelangelo, jsem dosud marně vztahoval ruce, to ne ze slabosti, ale z přebytku síly, která tak trýznivě chce vytrysknout ze mne, jako já dobýval života ranami dláta z nitra kamene. Není to žebrák, jehož obdarováváte, ale žebrák obdarovává vždycky vás. Dáte špatný peníz, a on vám za to otvírá bránu nebes, on vám dává dar neskonalý a ničemu neporovnatelný. Vy jemu almužnu, on vám nebe. Vy mně stisk ruky, pohled a úsměv, já vám ve své ošklivosti otevru takový poklad umění, nad nímž zůstanete stát v úžasu. Jsem chudý a pokorný. Vy potřebujete hvězdy, mně psala verše světla svěc. Já tvořil ohnivé sonety na vlastní bídu, jsou to křečovitá slova, kamenitá slova, ale kdo z vás mi dal lepší? Nikdy jsem nenaříkal, má bolest byla vždy mlčenlivá. Tentokrát chci promluvit. Nikdy nebyla ve mně tato vůle silnější. Zalknu se, nebudu-li moci vyslovit slovo, ač na ně nečekáte.

Vidím stíny, které vy nemůžete viděti, vidím blížít se kovovým krokem postavy, které jsou dosud utajeny v nitru hor. Je to trýzeň větší, než možno pomyslet. Když hudebník ve strunách svého nástroje slyší předem hudbu, která zde ještě čeká, až on ji v bolesti

své duše vyzpívá, může vzpomenout na anděly, kteří ji zpívají v hudbách sfér u podnoží božího trůnu. Ale kdo mně otevře mramorové velehory, než já sám sobě? A čím? Úderem dláta, tlukotem srdce. Proto jsem na ně položil nyní svoji ruku, marně vztaženou, abych si ji ohřál, abych ji připravil k tomuto dílu, a opakuji vám, to nebyl pohyb slabosti, ale z přebytku síly. Pro svoji sílu po vás toužím, vladař nad propastmi žuly, nad mramorovými štíty, nad barvami stmívání a jitra, nad verši psanými mihotáním plamene. Jsem připraven.

Michelangelo souhlasil s nápadem Bibbieny, neboť si chtěl naklonit vladaře. Chce na Pierovi kámen. Obrovský, mohutný kámen, tak velký balvan mramoru, jaký dosud nikdy ve Florencii nebyl. A tento obrovský balvan promění v dar lidstvu a městu. Již ví, co vytvoří. Slíbil jsem dílo, vykonám je, bude zde.

Nesmírná, obrovská socha panovníka všech básníků, vysoká, nadživotní socha Danta, která bude vévodit městu a celému kraji. A v ní bude vtesána, vlámána, vryta všechna naděje, úzkost, víra, předtuchy a vidiny, cesta do ráje. Dante na počátku své pouti, kdy vyšel camino alto e silvestro, na cestu hlubokou a lesní. Obrovská socha. Dante s jednou rukou na prsou, s druhou vztaženou před sebe, neboť temno již bylo kolem něho, les byl divý a neschůdný a hustý. Bohatě zřásněné roucho, pohyb chůze. Voskový malý model jest již hotov a pečlivě uschován, neboť to má být naprostým překvapením.

Ale musím mít kámen. Největší, jaký byl kdy do Florencie přivezen. Všechny horečky, všechnu krev, všechno své umění dám do této práce, poznáte Michelangela, již nikdo víc se nebude odvracet ode mne, zapomínat, neznat mne – – – Stesk, stesk po lidech. Vladař Pier ovšem musí koupit kámen. Zatím tedy tento šprým ze sněhu, aby vše pak bylo srozumitelnější.

Šprým pouze pro vladaře. Chtěl ho, a bude ho mít. Když Lorenzo Magnifico nepochopil, co bylo vytvořeno mým prvním dílem, roztříštil jsem Faunovy zuby. Díru ve fauní tlamě dostal Lorenzo, Pier dostane snůh. Chtěli to, dostane se jim toho ode mne. Ale lid

bude mít všechno mé, co mám, ne vladařům, lidem, mezi nimiž kdesi buší jediné srdce pro mne, pouze pro mne, dám všechno své umění.

Lidé nechtějí na mně snít, lidé na mně chtějí mé dílo a kámen.

Stesk, hluboký, vášnivý stesk po lidech. Dám vám své dílo. A vladaři šprým.

Ráno se dal do práce, sluhové s lopatami kolem něho, sběh lidu, zpráva se rozletěla Florencií, stráže musily nastoupit, aby lid byl udržen a umělec mohl pracovat, zevlující zástupy stály ve sněhu, napjatě pozorující, jak dílo roste, a on uhlazoval, nahazoval sním před tisíci očima, socha se vztyčovala, zástupy tleskaly, smály se, volaly, již bylo nutno přinést žebříky, aby mohl lépe pracovat, nyní desítky rukou valí novou sněhovou kouli, sluhové, stráže, lid, vše pomáhá, každý chce být účasten, to ještě nebylo v celé Itálii, socha ze sněhu, Michelangelo stál vysoko na žebříku, velel, poroučel, pomáhali mu, otesával namrzlý sním, již byla hotova rozšklebená tvář, a než padl soumrak, byla práce dokončena, vysoká, bílá před tisícíhlavými zástupy. Žert uchvátil. Přišli všichni, přicházeli i ti, kteří bouřili proti pohanství, nebyla to pohanská socha, byl to obr sněhulák, přicházeli i ti, kteří horovali proti Pierovi, nebylo v tom činu nic záludného, pod teplým sluncem pak roztaje socha, přicházeli, náměstí bylo přeplněno lidmi, všichni stáli v údivu nad tím, co dosud nebylo vídáno, velká socha obra ze sněhu, celá ze sněhu, žasli.

Okna signorie byla otevřena a signori, kteří po dobu svého úřadování nesměli opustit budovu, stáli nyní v oknech neméně užaslí než lid. Pak byla přinesena sta pochodní, ty rozžaty, a v jejich světle jiskřil se, blyštěl a sršel lámanými paprsky sním sochy. Stráže stály na místě po celou noc a lid dlouho s nimi. Mnozí se nemohli dočkat rána, zda socha zůstane. Zůstala a od rána k ní putovalo celé město.

Náměstí se černalo. V přilehlých ulicích byla taková tlačence, jakou nepamatovali ani o slavných karnevalech. Na nároží již vznikla první rvačka, neboť cechovní chasníci bránili své Lapy,

Bianky, Catariny a Lessandry před rukama potulných žoldnéřů. Od Borgo S. Apostoli se valili tovaryši zlatotepců a koželuhů, opustivše své dílny. A vytáhli z krčem pištce, které vzali s sebou. Hluk a smích rostl od Santa Maria Novella, kde měšťané, důstojně kráčející a zavěšeni do svých manželek, srazili se s tlupou provazníků. Protože pak mnozí z měšťanů byli tlustí a staří a jejich ženy sličné a mladé, učinili provazníci, jásající, kolem městek kruh, a držíce se v tanci za ruce, zapěli z plných hrdel píseň messer Boccaccia Mona Simona se nalévá jak sud, ač ještě není říjen – Ale studenti, valíce se z učeben, slyšeli tuto píseň a přihnali se jako lavina, neboť bylo dávné nepřátelství mezi studenty a provazníky florentskými. Postavili se studenti na obranu městek a s burácejícím řevem zapěli píseň Má milá má ráda kohouty, víte proč? A tak chystali své klacky provazníci, a studenti rychle sbírali kamení, a řvali provazníci Mona Simona se nalévá, a odpovídali jim studenti burácením Má milá má ráda kohouty, a ubohé městky se zmítaly mezi tím, marně bráněné svými tlustými, olýsalými manžely důstojného zevnějšku, kteří zvedali stříbrné hole, volali po biřících, ale polibkům a rvačce nezabránili. Dílny a krámy byly již zavřeny, nikdo nekupoval ani neprodával, vše se valilo na náměstí Signorie, nikdo nechtěl propásti tuto podívanou, řemeslníci, měšťané, kupci, sedláci, tovaryši, studenti, vojáci, vše v pestré zmítající se směsici, písně, výkřiky, smích, žerty, volání a hluk. Zaduli pištci ve své nástroje a ozval se zvuk louten a trub, vřava rostla. Žebraví mniši vnikli do zástupu ze všech stran, žadoníce o almužny na výkup křesťanských otroků úpějících pod tureckým jhem. Ale prodavači svatých ostatků a španělských voňavek měli lepší zisk, obé bylo velmi v módě. Baba, prodavačka věcí dotýkaných, slibovala kavalíru dámu ze všech nejkrásnější, ale chudou, což si rozmyslil kavalír, a odkopnuv babu, podstrčil psaníčko do rukou tlusté vdovy, která nebyla nejkrásnější, ale v kmentu a v perlách a uznale se usmála. Zástupy rostly, zloději měli zisk, a také úkladní holomci se stále nabízeli s šepotem, že v takové tlačenci se krátké bodnutí nožem ani nepozná. Verbíři rychle smlouvali s venkovskými chasníky, tupě uhryzujícími své

chleby a cibule a nechápajícími, co se vlastně od nich žádá, kteří si plácli ihned, jakmile pak verbíř nastavil dlaň, jako by dobře prodávali svá telata a drůbež. Spěšně ujednávaná dostaveníčka, tasené dýky, uřezané měšce, stržené a ukradené pláště, křik žebravých mnichů, křik prodavačů svatých ostatků a španělských voňavek, dohazovačské šeptání kuplířských bab, hádky měšťanů, hlahol píšťal, táhlé písně pozounů, vlny zástupů, stále se přelévající. Opět padal na davy soumrak, a dosud zde stál obr sněhulák před palácem signorie, oslnivý sněhem a světlem pochodní.

Břeskně zavřeštěly trumpety a lid s nevolí dělal místo. Dnes již podruhé vladař Pier se svým skvělým průvodem se přijel podívat na sochu. A s ním nyní přijely i Clarissa Orsini, matka vdova, a Alfonsina Orsini, jeho vznešená manželka, kněžny římské, Giulio i Giuliano Medicejští a velká družina palácových šlechticů. Kancléř Bibbiena zářil nad svým vtípem, který se tak vydařil, ano, již Lorenzo Magnifico říkával, že málokdo tak zná Florentány jako kanovník Bibbiena.

Pier nařídil vyplatit Michelangelovi dvacet zlaťáků. Ale nikdo nemohl najít Michelangela. Nikdo nevěděl, kam se skryl. Přišel až druhého dne a byl tak bledý, že se ulekli, zda není nemocen, zda nevstal z lůžka předčasně a zda si neublížil, když po celý den pak tvořil ze sněhu sochu, dosud stojící před signorií a stále obdivovanou, neboť lid se nemohl nasytit. Vyprávěli o Michelangelově bledosti vladaři a ten starostlivě poslal k němu svého lékaře, rozkázav, aby mu ihned podali zprávu. Také Bibbiena navštívil jinocha a přišli Giulio a Giuliano Medicejští, nyní volně, neskrývajíce se, neboť vladař Pier sám je vybídl, aby šli navštívit starého přítele, přišli a seděli dlouho. Ale Michelangelo nebyl nemocen, ač i podle řeči by se zdálo, že má horečku, což nelibě zjistili zástupci města, kteří mu odpoledne obřadně a ve slavnostním rouchu přišli blahopřát. Po jejich odchodu přišel patricij Angelo Doni a žádal, aby mu Michelangelo vytvořil nějaké dílo, ovšem ne ze sněhu. Jelikož rodina Doni byla z nejbohatších v městě, mladý Angelo nabídl mnoho zlata, avšak Michelangelo nic neslíbil, skryl se

před pyšným Doni. Několik bab s dopisy od florentských madon bylo vyhozeno hned sluhy u vchodu.

Strašné bylo, když se přibelhal Poliziano. Michelangelo neumí latinsky ani řecky, nerozuměl hexametrum, které Poliziano rozvířil, ale rozuměl jeho žehnajícimu pohybu, jež Poliziano učinil pohybem takřka kněžským, neboť se již pokládá za muže řehole, vyjednav si přijetí dominikánského roucha v S. Marco. Neboť není učenějšího a světějšího muže v celé Florencii, než je Savonarola, tak prohlašuje Poliziano. Fra Girolamo je svatý prorok a bylo velkým činem Lorenza Magnifika, že poslechl mé rady, kterou jsem nepřestal opakovat, a povolal Savonarolu do Florencie, tak prohlašuje Poliziano. Fra Girolamo pak za to požehnal umírajícímu Lorenzovi, požehnal, a na jeho radu svěřil Lorenzo vládu lidu, sám byl jsem toho svědkem, tak prohlašuje Poliziano, který už má vyjednaný šat dominikánského terciáře v S. Marco. A teď, s očima plnými slz, žehnal Michelangelovi pro sněhovou sochu, žehnal, blekotaje verše plné trimfu, ale Michelangelo je neslyšel, prchl a nechal stát užaslého filozofa i s jeho žehnajícím traslavým pohybem vztažené ruky uprostřed světnice.

Vladař Pier oznámil, že zítra pořádá na počest svého dvorního umělce Michelangela domácí slavnost, a poslal mu krásný šat ze zeleného hedvábí, Clarissa Orsini prsten a Alfonsina Orsini zlatý řetěz.

A pak přišel otec, starý Lodovico Buonarroti v šatě již dlouho nepoužívaném, ale z tak dobrého sukna, že až na střih je jako nový. Je plachý, nejistý, rozpačitý, ne, už v ničem se nevyzná bývalý podesta a člen sboru dvanácti, vladaři uctívají jinocha řemesla kamenického, který odmítl dobrou dráhu úřednickou, snad jsme ti tedy, hochu, přece jen ubližovali, jak nám stále říká maminka Lucrezia, také přijde na slavnost, nesmíš být nemocný a nebýt na slavnosti přítomen, jak říkáš, považ, co by si tam bez tebe počala mezi tolika vzácnými lidmi, zda by nás to bylo někdy napadlo, víd? I tvoji bratři přijdou, nic se nediv, že přijdou k Medicejským, to víš, chtějí se tebou pochlubit, a Giovansimone včera před sousedy takřka

kázal o tom, jak bývali na tebe vždy hodní a ve všem ti pomáhali, a víš – – – hlas Lodovikův se náhle nalomil a stařec šeptem pokračoval – – – i strýc Francesco je nad tebou udiven a mám ti od něho vyřídit pozdravení, představ si, hochu!, od strýce Franceska ti vyřizuju pozdravení – – –

Noc, noc, noc, již nesněží, mrzne. Ďáblové se honí povětrím a ženou těžká, tvrdá oblaka před sebou, která jako by skřípala, narážejíce o sebe. Jediná svíce hoří v temné světnici, kde sedí on s rukama zarytýma do vlasů, naslouchaje tomuto skřípotu a hlasům v povětrí.

Již ne bolest, ale hnus. Štítivý hnus a odporný pocit v hrdle, v ústech a v srdci, žlučovitá chuť na jazyku, která se mění v chuť hnilobnou, jako by pojedl mršinu. Vše je mu tak hnusné, že se štítí i vlastního dechu, štítí se svých rukou, svých myšlenek. Krev kalně stoupá a pomalu jak pohřební průvod, který se plouží do vrchu a z vrchu, bez odpočinku. Skřípot větru, oblak, okenic. Noc. Mrzne. To znamená, že socha zůstane ještě dlouho. Rozpustí se, rozplyne, až vyslechne všechen smích a jásot města. Dosud stojí u ní strážce, aby nikdo nepoškodil věc tak drahocennou. Noc. Hniloba v mozku a v srdci. Hodiny se daly do služeb peklu. Páchnou sírou, napily se vzlykotu zatracenců, naduřely se jejich marnými slzami. Pak uhasla i jediná svíce, která byla v jizbě. Vlna tmy se přelila přes něho. Sedí a nehýbá se. Srdce vyhladovělo, a proto bylo nutno mu dát tuto pohanu. Nyní bije do tmy. Hnus ztvrdl a usadil se navždy. V srdci, v žilách, v mozku, v játrech, v rukou, v čele, v prsou. Navždy tam zůstane, žulovitý, nerozrušitelný, nepoddajný, krunýřovitě pevný. Již nikdy nebude rozmělněn a vyvrhnut. Tma. Od hasnoucího ohně v krbu se vylilo poslední světlo a objevila se zsinálá tvář, jakoby vyříznutá ze tmy. Pak i tento oheň doplál. Michelangelo pomalu vstal a těžkým krokem došel k loži, na které se vrhl, oblečen v nový krásný šat ze zeleného hedvábí, na krku řetěz, na rukou prsten. Jeho pádem se noc rázem sesula a zavalila ho těžkou neproniknutelnou tmou, ve které s posledním pramenem světla se rozléval na žhavých polenech zbytek modelu sochy Danta, s jednou rukou na prsou, na

srdci, s druhou vztaženou před sebe. Danta ve chvíli, kdy vyšel na svou temnou cestu, bohatě zřásněné roucho, pohyb chůze, voskový model, který se měnil v odpornou špinavou kaši, plnou oharků a popela.

Býk slunečním paprskem zplozený

Nad Alpami zuřila bouře.

Blesky švihaly olověnou oblohou a bily do dunících skal. Mračna se s rachotem valila po srážech hor, bouře ryla do strmých skalních stěn a nachylovala je. Hrom letěl od jednoho ohnivého štítu k druhému jak plamenný orel, až narazil čelem a zřítíl se do hlubin. Za ním padala ohlušující lavina kamení. I slunce se zmítalo ve vichřici, která letěla kolmo. Věky zčernalá pustota propastí a útesů svítí fialově. S rachotem vytryskl dlouhý plamen ze skal, vlnobití ozvěny, propasti řvou.

Král Karel kráčí mezi vévodou z Montpensier a maršálem de Gie. Kdykoliv pod blesky puknou stěny skal, král bledý a zděšený obrací se k svým druhům, jejichž tváře jsou tuhé a pevné. Jsou to muži bouří a válek a králi se vždy uleví při pohledu na ty, které žene na smrt. Dlouhý klikatý blesk rozťal oblohu právě nad jeho hlavou a sjel do hlubin srázu, z něhož odmetl několik balvanů. Slintající ústa epileptikova z rodu Valois, stále otevřená, sevřela se zděšením a hrůzou. I opřel se o maršála, který se nabídl, že nalezne nějakou pustou sluj, v níž se král ukryje po dobu bouře. Ale pan de Montpensier radil zůstat s vojskem po vzoru palatýnů Charlemagnových, a to stačilo, aby Karel se znovu snažil ovládnout třes svého těla, na němž i krunýř drnčel hrůzou. Sestupovali po klikatině stezek osvětlovaných jen blesky, neboť až bylo teprve brzo odpoledne, tma ve skalách byla půlnoční.

Soutěskami u Monte Ginevra za bouře se valilo francouzské vojsko do lombardských nížin.

Devadesát tisíc mužů v plné zbroji, hordy vycvičené v bitvách nizozemských, pyrenejských a rýnských, staří armagnakové nesoucí na svých orvaných korouhvích ještě krev války stoleté, vražedná armáda, sehnaná ze všech končin Francie. Devadesát tisíc vycvičených mužů, nepočítaje v to oddíly švýcarské, kde každý muž stál hromádku zlaťáků, ač pouze pěšák. Ti postupovali, zpívající si,

znalí bouří a hor, s lehkým pohrdáním pohlížejíce na poplašené houfy francouzské, znalí nového umění válečného, kterým v hustých řadách drtili pozlacené rytířstvo burgundské u Gransonu, u jezera Murtenského a pak za krutých mrazů u Nancy, kde zničili nepřítele tak tvrdě, že až za dva dny se nalezla ve sněhu vlky ohryzaná mrtvola vévody Karla Smělého, jemuž dříve žádné zlato a žádný diadém nebyl dost skvoucí pro jeho členku. Švýcaři měli kabátce černě a bíle šachované a hleděli klidně do bouře, zkušeně se proplétající klikatinou stezek a propastí. Za nimi, za zvuku píšťal a bubnů, postupovaly nájemné čtyř lancknechtů z Horního Porýní, jejichž jádro oddílů tvořili arkebuzíři, nesoucí své těžké zbraně na ramenou a opírajíce se o vidlice, s širokými klobouky, bohatě zdobenými dlouhými pery barvy žluté a červené. Ostře zněly do bouře vysoké tóny jejich píšťal, vyhrávajících do pochodu staré válečné písně. S lancknechty pak šlo i mnoho německých pánů, mnohým z nich se nelíbil ewig landfríd Maxmiliánův, krev příliš vřela a těsné byly hradby, tvrdá byla pěst biskupa wormského, lantkrabí hesenského, mohučského kurfiřta, nedůstojné bylo rvát se s neklidnými sedláky v Horním Porýní a v Breisgavsku, korouhev šlechtická musila vlát v jiných bitvách, proti slavnějším praporům, než byla bundschuh, obuv sedláků z lýka, nastrčená na násadu od vidlí, jediné válečné znamení vychrtlých vzbouřenců. Nespokojená šlechta provázela přední voj, dychtivá prvních srážek. Vše se za bouře valilo skalními stezkami, mezi propastmi a štíty velehor, za ohlušujícího řevu hromobití. Devadesát tisíc mužů a čtyřicet velkých bronzových děl, těžké kusy, dosud nikde nevidané, nesoucí hrůzu a smrt. A nesčíslné množství malých děl. Střelci, kopiníci, mušketyři, zákopníci, arkebuzíři, lancknechti, děla, falkonety, pištlci, praporečníci, vše pod pevným žoldem, řádně vypláceným. A čtyři sta lodí pod vedením Piera d'Urfé plulo mořem, přídě zježené zbraněmi – – –

Prorocství se naplňovala. Alpy se rozestoupily. Jediný muž mohl zastavit tento pochod za bouře a blesků tak, jako jej po léta zadržoval, ale tento muž byl již mrtev a pukla klenba v S. Maria del

Fiore při jeho smrti tak, jako nyní pukají klenby pod údery ran z francouzských falkonet. Třešticí snílek křivého těla a opičí tváře, slintající stále otevřenými ústy, nahrblý paskvil rytířství, král z milosti své sestry Anny Bourbon-Beaujeu, poručil, a smrt a zkáza se daly na pochod, zpívající písně chvastounů a nevěstek.

Francouzi vstoupili do země.

Někde vířily bubny a lkaly zvony, lid úpěl v modlitbách a prchal do lesů, ale jinde stavěny slavobrány a dívky, než padly v plen vyzáblým šlechticům z Courtray, oblékaly se za Čistotu, Cudnost a Zdrželivost. Již hořely první vsi a čpavý dým spálené krajiny se valil až k Turínu. Vypleněná, vydrancovaná země se studnami buď otrávenými, nebo zasypanými byla pokryta popelem. Hordy, zvyklé vraždění a lupu, žehnaly králi, který je uvedl do této bohaté země. Na větve stromů a na trámy ohořelých chat věšení po způsobu turenském, s patami sežehnutými, s koleny vykloubenými, s jazykem vyříznutým, ti, kteří váhali s prozrazením úkrytu svých peněz. Obnažená těla žen a děvčat stydla na zápražích, u schodišť, podél hořících polí. Na hroty plotů a na viničně tyčky naráženy dítky, dětská krev tekla po těžkých nalitých hroznech, kruté bylo víno války. Zatím vévodkyně vdova, Bianka Savojská, vítala v Turíně krále duchovní pantomimou, v níž nejprve pastýřské výjevy představovaly „zákon přírody“, a pak sonety, zpívané patriarchy, představovaly „zákon milosti“. Poté byly sehrány Příběhy Lancelotovy. Ráno král nasedl na koně, a obklopen chrty a šlechtici, kázal vydat se k dalším radovánkám do Asti, kde jej slavně očekával Lodovico Moro se svou manželkou Beatricí d'Este. Tam byly slavnosti zvlášť nákladné, neboť je řídil slavný Leonardo da Vinci, kterého král též toužil poznati. I otáčely se před králem, nadšeně hledícím a s ústy otevřenými, ohnivé koule planet, vznášeli se, odlétali a přilétali zpívající géniové, hovořily sochy, plály ohňostroje, tryskaly barevné prameny vod, a čaloun, roztažený po celé šíři paláce, pojednou oživil, postavy na něm vyšité byly živými lidmi, a marně prchala nahá Galatea, klesla přec jen do náruče rytířského krále, který slintal.

A oddíly se valily dál vyplněnou zemí. Pištcí vesele vyhrávali do kroku, vířily bubny, zněly písně a za proudy vojsk jely bohatě zdobené žebříňáky francouzských nevěstek, až z Francie jely a provázely vojsko, měly hojnou žeň, mnoho zlata již bylo mezi vojskem, jejich široké nevěstčí klobouky byly plné hedvábných pentlí a diamantových spon.

Bylo pak na praporech krále vyšito heslo: *Voluntas Dei – missus a Deo*, což jest: Je to vůle boží – od Boha jsem poslán.

Neboť epileptik toužil, až pokoří Neapol, sesadí papeže a podmaní si Itálii, znovu dobýt Byzance, ztroskotat saracénské panství, pokořit Asii a po stopách Alexandra Velikého dospět do Indie, aby se pak vrátil do Paříže s titulem krále jeruzalémského, v rouchu perském a se slony místo koní. Již si kroutili kníry ještě více do špičky páni francouzští při myšlence na tyto výboje a nikdo se nezdráhal na prvním bubnu prohrát svoje panství v Artois, vesničky v Auvergues, zámečky v Champagni, neboť Indie vše štědře zaplatí. Zatím platily signorie měst, na něž byla uvalena zlatá břemena, horší moru. A platilo se nejen zlatem. Platilo se též obrazy, gobelíny, ostatky svatých, drahocennými rukopisy, sochami, uměleckými poklady a hlavně krásou žen. Platilo se. Již tisíc mezků obtížených náklady bylo posláno do Francie. Platilo se. A ještě se bude platit. Neboť to bude ještě stát mnoho peněz, než gaskoňští šlechtici, jejichž jediným majetkem byl otcův meč a vychrtlá kobyla, dojdou do Indie a oblekou se v roucha perská. Což nejdou osvobodit boží hrob? Křížáci jdou, ať tedy platí na jejich pochod italská města, líná rozkošnictvím a neschopná odporu. A což to nestálo už dost peněz epileptika, který si dělal nároky na Neapol jakožto dědic Anjouovců? A když už je budoucím pánem Neapole, tedy z téhož titulu je též nástupcem štaufských králů jeruzalémských, ať tedy platí křesťanstvo na budoucího osvoboditele božího hrobu! A kdo mu měl nahradit peníze, které vydal, aby si koupil od Ondřeje, posledního z dynastie Paleologovců, nároky na trůn cařihradský? Neměl sice Ondřej Paleologovec nic než tyto nároky, ale dovedl je dobře zpeněžit, chytrý Řek, u krále, naslouchajícího vždy s ústy

otevřenými. A kdo mu měl zaplatit překotné ústupky v Nizozemí a v Pyrenejích, jen aby byla urychlena výprava italská? Ať tedy zatím platí signorie i knížata penězi a rozkošné dámy svou krásou, než bude platit Asie a než sloni odvezou poklady indické tak, jako nyní odvázejí poklady mezci.

Dědictví neapolské - - -

Neboť tam zemřel Aragonec, král Ferrante, po děsných mukách v sále svých nabalzamovaných obětí, kde sedával, přikrčen ve vysokém křesle jako číhající pavouk, kochaje se pohledem na mumie, které jeho sluhové v neděli převlékali do svátečních šatů, neboť i on ctil den Páně. Tři dny vyl hrůzou, tuše smrt, plazil se stařec po kolenou před mumiiemi zavražděných a řval jejich jména, služebnictvo se rozprchlo, nikdo nechtěl vkročit do sálu, kde třeštil šílený král, ani vlastní syn Alfons nechtěl vstoupit a klečel za dveřmi mezi dvěma mnichy, tak prose o otcovské požehnání. Mniši měli svíce rozžaté a misky se svěcenou vodou, a přivolavše svatého archanděla Michaela na pomoc, poručili králi otevřít dveře sálu, aby se kál a přijal znamení spásy. Stařec odpovídal jmény mrtvých a bylo to, jako když na mnichy a královce křičí nyní všichni ti, které zabil. Pak slyšeli, jak se kácí mumie, patrně se stařec s nimi rval, tu syn Alfons rozrazil dveře a vstoupil na pomoc otci, jehož našel v objetí prvního ministra Antonetta Petruccia, který zešedivěl, onemocněl a zemřel v jeho službách, otráven u tabule jedem zvaným basium, což znamená políbek, španělsky osculo. Petruccio byl snad už od mládí vrásčitý, ulekaný a vyděšený, zakusili s ním mnohou kratochvíli a mnohý šprým s ním ztropil král Ferrante, nikdy ho nepustil ze své blízkosti, takže tento vždy ráno před odchodem do paláce kázal dobrým lidem, aby se za něho modlili k patronům dobré smrti, ani hodinu si nebyl jist životem a zestaral náramně, nemoha v ustavičném strachu ani se veselit, ani plodit děti, ba ani jíst. Zahrnoval krále dary, a král bral a konejšil ministra, že nikdy nebude popraven, až z vděčnosti, že nikdy nebude popraven, odevzdal Petruccio králi svůj statek poslední. A tu se zželelo králi jeho hubenosti a bídy, a pohnut v srdci, pozval ho do

paláce na hostinu, aby se najedl, a tam pojedl Petruccio z ruky královské jed zvaný basium, což znamená polibek, a umřel. Byl též nabalzamován jako ostatní, a oblečen v roucho prvního ministra, stál přímo proti královskému křeslu, neboť vyschlý ubožák byl strachy vyjevený i po smrti, nechutnal mu králův polibek a ošklíbal se po něm, směšné to bylo králi, který se rád bavil jeho vysušenou tváří, staženou i po smrti do pitvorných vrásek. Vedle něho stál obchodník Francesco Cappola, opřen pouze patami a temenem hlavy o zeď, břicho maje vystrčeno, neboť byl náramně tlustý, král nařídil a musili i po smrti vycpat břicho Cappolovi, aby byl stále tlustý. V jeho rukou soustředil král Ferrante všečen obchod Neapolska, on jediný směl najímat koráby, prodávat koření, konfiskovat dlužníky, obchodovat s vínem, obilím a solí, ale Cappola už věděl, co to znamená, zoufale prosil krále, aby směl odjet zhlédnout filiálky v Otrantu, avšak král příliš pečoval o jeho zdraví, nedovolil mu nebezpečnou námořní cestu, a tak obchodoval a staral se Cappola dlouho, až byl také nabalzamován a jen v neděli oblékán do lepších šatů. Okolo stěn stáli ostatní, bylo jich čtyřicet devět, vyschlí, vrásčítí, a pouze padesátá mumie byla živá, plazila se po kolenou kolem stěn, bušila hlavou o zem, vyla hrůzou, a to byl král. Když pak zavadil o Antonetta Petruccia, padl tento na něho, šklebě se pitvorně, ale králi se nelíbil již tento pošklebek, rval se s mrtvým, až na sebe skácel i tlustého Cappolu, teď syn Alfons rozrazil dveře, a vida ten zápas, volal na pomoc dominikány. Mniši vběhli pod záštitou svatého archanděla Michaela, a zatímco jeden pomáhal synovi pozvednout starce zpod jeho břemene, druhý vše kropil svěcenou vodou a četl, jektaje zuby:

„Exorcizamus te, omnis immunde spiritus, omnis satanica potestas, omnis incursio infernalis adversarii, omnis legio, omnis congregatio et secta diabolica, in Nomine et virtute Domini Nostri –
– –“

Ale král urval kus ruky Cappoly a hnal se po knězi, který couval před touto zbraní, zatímco se tomu pitvorně smál Petruccio, leže obličejem vzhůru. Syn Alfons držel pevně otce Ferranta, až se mu

přece jen podařilo za slib bohaté odměny přimět několik sluhů, kteří oblékali mumie a přivykli jim, aby mu pomohli odvléci starce na lože do jeho ložnice. Avšak nechtěl král od svých mrtvých, zuřil, když ho násilím odvlekli, chtěl zpět do svého sálu a uklidnil se teprve tehdy, když viděl, že mumie přišly za ním. Tu, spokojeně se usmívaje, označoval je jmény, jak po řadě přicházely, zatímco dominikán, bledší nad papír své knihy, stále rozlévaje svčcenou vodu kolem, pokračoval:

„Imperat tibi sacramentum Crucis † omniumque christianae fidei Mysteriorum virtus †. Imperat tibi excelsa Dei Genetrix Virgo Maria †, quae superbissimum caput tuum a primo instanti Immaculatae suae Conceptionis in sua humilitate contrivit. Imperat tibi fides Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli ceterumque Apostolorum †. Imperat tibi Martyrum sanguis – – –“

Stařec však neslyšel, počítaje. Často se zmýlil a vždy začínal od začátku, až poznal, že se mýlí pro krucifix, který se druhý dominikán snažil přitisknout mu na rty jako pečeť. I zahrnul kněze nejsurovějšími nadávkami, maje strach, že se nedopočítá. A když vešlo všech čtyřicet devět, volal ještě všechny oběšené a sťaté, hladem zahynulé v žalářích, lidi neurozené. Náhle vzduch se zkazil a nebylo možno vydechnout pro hnilobný puch, v němž zhasly všechny svíce. V témže okamžiku se prudce rozletělo okno, jakoby vyraženo neviditelnou rukou. Jakmile třesklo sklo, prchli všichni, křičíce, a jen kněží a syn zůstali u starce, jehož vytřeštěné oči planuly a dech sálal plamenem. A když i syn odskočil, vztyčil se král na loži a smál se. Do jeho ječivého smíchu zněl přerývaný hlas dominikána:

„Ergo, draco maledicte et omnis legio diabolica, adjuramus te per Deum † vivum, per Deum † verum, per Deum † sanctum, per Deum, qui sic dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret – – –“

Ale král Ferrante již ležel na zemi jakoby rozchvácen, nedýchal a byl celý černý. Vyšli ze síně, a na schodišti klečeli všichni z rodiny a služebnictvo. Pohrozil nový král Alfons mučírny a smrtí

každému, kdo by o tom kde hovořil. A protože nový král nebyl lepší starého a jeho pohled byl černý a vlas zůstal mu sežehnut ohněm, opravdu po dobu jeho vlády o tom nemluvil nikdo, a jen tajně to bylo zapsáno o králi Ferrantovi, který zemřel tak nešťastně, sine luce, sine cruce, sine Deo, bez světla, bez kříže, bez Boha.

Alfons zasedl na neapolský trůn, slavně potvrzen, neboť Neapol byla lénem církve, Jeho Svatostí papežem Alexandrem Šestým, který ke korunovaci poslal jako kardinála legáta svého synovce. A brzo poté byl s nemanželskou dcerou krále Alfonse doňou Sancií oženěn papežův syn Geoffroy, kníže ze Squillace, hrabě z Cerviati, třináctiletý papežský protonotář a místodržitel Království sicilského až po Faros. Tehdy kardinál Giuliano della Rovere se odhodlal k ráznému činu. Dal se potvrdit jako legát Svaté stolice u francouzského dvora a ještě téže noci odplul do Francie. Kardinál della Rovere je tvrdý a nesmiřitelný nepřítel, mnozí tušili, co jeho odjezd znamená. Jestliže Lodovico Moro se přivoláním Francouzů pouze chvástá, kardinál Giuliano se nechvástá, kardinál Giuliano jedná. Odjel v noci do Francie. Osud se naplnil.

Ale papež Alexandr zatím nedbá odjezdu kardinála Giuliana, svého dávného nesmiřitelného nepřítele. Dvanáctého června minulého roku Giovanni Sforza, pán z Pesara, šestadvacetiletý mladík, dobře urostlý a výborného vychování, vedl k oltáři jako svou nevěstu papežovu dceru, sličnou Lucrezii, jejíž bohaté zlaté vlasy jsou nazývány slunečními trásněmi, právě čtrnáctiletou. Družbou byl papežův prvorozený syn vévoda z Gandie, chodící oblečen po vzoru saracénském v turbanu. A družičkou byla mladička papežova milenka Giulia Farnese, provdaná za Orso Orsiniho, který nereptá. Papeži, jemuž říká strýčku, porodila právě překrásnou dcerušku Lauru. Papež očekával svatebčany, jejichž průvod byl velmi slavný a jejichž vlečky nesli černoši, na trůně, obklopen celým svatým kolegiem, nikdo nechtěl scházet na svatbě papežovy dcery, kde družbou byl papežův syn jako Saracén v turbanu. Slavnostní kázání o svátosti manželství měl biskup z Concordie a záviděli mu ostatní, dobré kázání před papežem bylo

vždy stupínkem ke kardinálskému křeslu. Pak se jedlo na dvou stech zlatých mísách a mezi lid bylo rozhozeno při večerním slavnostním osvětlení Říma tolik cukroví, že sta liber bylo rozšlapáno. Papež seděl při hostině mezi dcerou Lucrezií a milenkou Giulií Farnese a byl dobré mysli. Neboť miloval své děti di svisceratissimo amore, láskou všechny útroby prosycující, a vše se dosud dařilo podle plánu. Po boku každého kardinála byla posazena mladá žena a hrálo se koulení cukrovými koulemi za hluboké výstřihy na ňadra žen. Pak odevzdány nevěstě drahocenné dary vyslanců a knížat, provedeny tance a pantomima. Po obvyklých svatebních žertech odvedl papež v pochodňovém průvodu novomanžele do paláce Santa Maria in Portico. Družičky uložily ženicha s nevěstou do lůžka a odešly, zatímco Jeho Svatost a kardinál Ascanio Sforza ještě zůstali a poodstoupili. A když ženich z lůžka oznámil, že manželství je naplněno, vrátila se Jeho Svatost s kardinálem do svého paláce.

Savonarola vedl ve Florencii tisíc bíle oděných dětí do chrámu modlit se za odvrácení božího hněvu. Kardinál Giuliano della Rovere nevedl děti do chrámu, ale rychle uzavřel pevné spojení s Orsini. Ale Jeho Svatost zatím nedbá ani na kardinála Giuliana, ani na Orsini, ani na Savonarolu, avšak jmenoval nové kardinály, mezi nimi svého syna Cesara, dosud biskupa pampelunského, nyní Kardinála valencijského od S. Maria Nuova. Vědělo se, že kardinál nemá žádné svěcení, ale šlo o papežova syna, kdo by reptal? Dále byl jmenován kardinálem mladičský Alessandro Farnese. Vědělo se, že to pro krásu jeho sestry Giulie Farnese, mladičské milenky papeže, a proto v Římě říkali novému kardinálu místo Farnese kardinál „fregnese“, to jest kardinál „toho, co je pod sukní“. Třetím byl Ippolito d'Este, to kvůli vévodovi Ercole, v těchto dobách bylo velmi důležité mít dobré styky s Ferrarou. I nenazývali v Římě nového kardinála zatím nijak, neboť byl teprve malý, hrál si dosud s družinou pážat ve Ferraře na vojáky.

Byli mnozí, kteří doufali už jen v Boha. Savonarola ve svých kázáních ve Florencii volal k pokání a doufal nejen v Boha, ale

i v Karla Osmého z Francie, toho „Cyra, který vše narovná, změní a obnoví“. Ale Cyrus z Francie měl epileptické záchvaty, četl rytířské romány o Amadisovi de Gaula, o rohu Rolandově, o rytířích Artušových, naslouchal zprávám z Itálie s otevřenými ústy a váhal.

Papež Alexandr zatím nedbal ani o Savonarolu, ani o kardinála Giuliana, ani o krále Karla. Na všechny byl ještě čas. Seděl, hluboko pohřížen v myšlenky, v tichu vatikánských síní, tučnou ruku maje položenu na důležitých listinách na svém stole. Jeho Svatost byla spokojena. Co vody uplynulo od toho večera, kdy zde tak seděl a modlil se za Lorenza Magnifika, přemýšleje o tom, že Inocenc vládne již příliš dlouho a vládne směšně, že už je třeba jít trochu výš, nelze stále jen zůstat kancléřem církve – – – Tenkrát se ještě bál strašidel, temného stínu, který se náhle vynořil, cítil ho, stín byl provázen mužem v masce, tenkrát se ještě bál a počítal, vše bylo nutno promyslet do nejsubtilnějších podrobností, jediná neopatrnost mohla vše pokazit – – – Komedie o strašidle!

Jeho Svatost se spokojeně usmála tučnými rty. Nyní se už nebojí. Ale stále počítá, to proto, aby byl spokojen. Jak to nyní vypadá? Všem členům konkláve, kteří pomohli při volbě svými hlasy, bylo zapláceno podle slibu:

kardinál Colonna dostal Subiaco se všemi statky na věčné časy,
kardinál Michiel bohaté biskupství Portus, nemůže si naříkat,
kardinál Sclafetano město Nepi,
kardinál Savelli dostal Civita Castellana,
kardinál Ascanio Sforza dostal kancléřství církve,
kardinál Ardicino, kardinál Palavicini, kardinál Sanseverino,
kardinál Cesarini a ti ostatní každý po čtyřech mezcích obtížených dary a penězi,

ba i ten vetchý patriarcha benátský Maffeo Gherardo, stařec nad hrobem, přijal do své třesoucí se ruky pět tisíc zlatých dukátů.

Zbývají ti, kteří odmítli dary a nepřijali nic: Rafael Riario, neboť je della Rovere, kardinál Caraffa, který se postí, bičuje a přemýšlí o obnově církve a kterého rychle učiním legátem někde hodně daleko v cizině, kardinál Zeno, příliš hrdý a příliš zbožný, kardinál

Piccolomini – ach! kde je šťastná doba chudičkého humanisty sienského kardinála Piccolomini, papeže Pia, jemuž já pomohl tenkrát k tíře! – –, kardinál Adriano di Corneta, který je mým stejně zuřivým nepřítelem jako ten Giuliano, a kardinál Giovanni Medicejský, ne, ten také vše odmítl, nic nepřijal, protože je Medicejský, nebo ze zbožnosti? Jejich odpor je směšný! Dva, tři, čtyři už zemřeli, pojedli otráveného, jako ten kardinál Adamo z Janova, který příliš mnoho kázal o simonii, zřetelně naznačuje, koho tím myslí, nebo můj synovec kardinál Giovanni Borgia, byl to můj synovec, a přece i vůči mně byl hombre do dañado intención, člověk lstivý a potměšilý, pojedli otráveného a zemřeli, dva, tři, ba už čtyři – – – A jmenoval jsem si kardinály nové, toho d'Este, pak Domenika Grimani z Benátek, Bernardina Lunata z Pavie, Carvajala ze Španěl a Kazimíra, syna krále polského. Ti budou věrní. Směšný je odpor těch, kteří odmítli! Spojenectví s Neapolí je věrné, Andělský hrad znovu opevněn, a dobře opevněn, Modena i Ferrara zavázány vděčností, sultán Bajazet platí poctivě na Džema, Benátky mají jiné starosti než dbát o Řím, Pesaro je svatbou Lucrezie v mých rukou, jediný italský stát se dnes neodváží zvednout zbraň proti mně! Vše se daří podle plánu.

A děti? I zde se Jeho Svatost spokojeně usmála. Zajistil všechny děti, které měl s jinými ženami, ale nejvíce in gradu superlativo miloval ty, které měl s krásnou Vannozzou de Cataneis. A nyní Giovanni je vévodou z Gandie, a přijav ruku princezny doni Marie Henriquez, přiženil se do španělské královské rodiny Jejich nejkatoličtějších Veličenstev. Don Cesare je biskupem pampelunským, biskupem valencijským a kardinálem od S. Maria Nuova, má meč a vojska. Geoffroy se přiženil do neapolské královské rodiny aragonské a je knížetem ze Squillace a místodržitelem Království sicilského. Lucrezia se provdala za knížete z Pesara, ale její úděl není tím vyčerpán. Hvězda Sforzů zapadá a Svatý otec je odhodlán nařídít rozvod své dcery, to pro nemohoucnost manželovu, ačkoliv Lucrezia již není pannou a Svatý otec s kardinálem Ascaniem sám počkal ve svatební komnatě, až

manželství bude naplněno. Co na tom? Biskup z Concordie asi kázal o svátosti manželství špatně, jest zde Alfons Aragonský, který by si ji vzal, a panství Borgiaů by se tím ještě zvětšilo, Lucrezia by se stala vévodkyní z Bisceglie, to zní jinak než pouhá kněžna z Pesara!

Neboť zlatý býk Borgiaů se vztyčil. Nyní jen zbývá dokončit plán a sloučit tři věci v jednu: rozkvět církve, dobro Itálie, moc rodu Borgiaů. Spojit pod borgiovským žezlem nejen města, která jsou již dávno majetkem tiáry i borgiovského býka, ale připojit k nim ještě Perugii, Sienu, Piombo, Elbu, vévodství urbinské, Romagnu s Ravennou, Rimini, Cesenu, Forli, Faenzu, Immolu, Camerino, Modenu, Reggio, Bolognu s celým jejím panstvím měst a krajin, vévodství ferrarské. Co pak zůstane v Itálii za hranicemi tohoto státu? Florencie? Ale Pier Medicejský učinil se mnou smlouvu! Benátky? O ty se postará můj spojenec sultán Bajazet. Neapol? Můj syn se přiženil do královského rodu neapolského. Ach, nedosáhli toho, o čem snili, ani Pedro-Luis, nepot papeže Kalixta, ani Girolamo Riario, syn papeže Sixta, ani Francesco Cibo, syn papeže Inocence, ale dosáhne toho můj syn vévoda z Gandie, přiženěný do rodu králů španělských - - -

Synové papežští prohráli, jako by bylo na jejich osudu vždy jakési temné poznamenání. To proto, že to nedovedli jejich otcové zařídít tak, jako jsem to vzal do ruky já! A můj syn neprohraje - - -

Zlatý býk Borgiaů!

Ale Lodovico Moro v Miláně nechtěl být zadušen v objetí rostoucího Papežského státu, vrhl svá vojska k hranicím a povolal krále Karla Osmého z Francie. Kardinál Giuliano della Rovere jednal, odjel do Paříže. Hořely vsi, hořela pole, zem se pokrývala popelem, na větve stromů věšení lidé po vzoru turenském, na ulicích stydla těla znásilněných žen, na hroty plotů, na viničné tyče naráženy dítky a jejich krev prýštila po těžkých nalitých hroznech, kruté bylo víno války.

První bitva se strhla u Fivizziana. I vybil vévoda z Montpensier vojsko kondotíerů do posledního muže. Po bitvě u Rapalla zůstaly z neapolského vojska pouhé trosky. Tam bojovali Švýcaři

a Janované. Hrůza se rozletěla celou Itálií. Všechna proroctví se naplňovala. I rozhodl se Pier Medicejský, že vydá Francouzům další své pevnosti bez boje. Ani tehdy Jeho Svatost nezakolísala. Ještě je čas, ještě je na vše čas. Každou hru nutno dříve promyslet do nejsuttilnějších podrobností, v ničem se neukvapit, jsou směšní ti, kteří se domnívají, že už nemám žádné skryté síly v záloze. Papež zvolna posunul ruku k šňůře zvonku. Tichým, neslyšným krokem vstoupil sekretář, také Španěl, a usedl za svůj stolek. Jeho Svatost pak pomalými slovy, každé rozmýšlejíc, diktovala dopis sultánu Bajazetovi. Což nemají oba společného nepřítele? Chce ten směšný křížácký král po opanování Říma vrhnout své síly na Asii a táhne s ohromnou armádou, s velkým loďstvem, chce se stát Alexandrem Velikým, ale ještě je čas, proto píši Vašemu Veličenstvu, Bajazete, z boží milosti panovníku dvou pevnin, rozveselen tím, že Vaše Veličenstvo má zdravý výborné, a tudíž jistě všemi silami bude pracovat pro mír i pro to, aby se nestal Karel králem nad Saracény – – Jeho Svatost zvolna diktovala a španělský sekretář psal. Jeho Svatost se již nebojí strašidel, radí se s nimi. Don Cesare stál v rohu pokoje, naslouchaje diktátu a občas zlepšuje, zesiluje nějaký výraz v listě.

A té noci se prý ve Vatikáně rozžala náhle všechna světla svíček sama od sebe a opět zhasla. Prchaly stráže, křičíce hrůzou. Na dlaždicích síně byly nalezeny krvavé stopy bosých nohou, někdo tu šel těžce, krev tekla z jeho nohou, rozbitých kamením cesty, šel těžce, poklesával pod břemenem, které nesl na rameni, vysoko, vysoko, na horu popravní, dlouhá rýha, jako vyryta vláčeným břevnem dřeva, provázela tyto krvavé stopy – –

I vzpomněli si mnozí na sen Sixtův.

Sultán odpověděl dopisem, v němž zároveň posílal čtyřicet tisíc dukátů, kladl si podmínky a datoval list: „Na našem sultánském dvoře našeho panování v Cařihradě léta 1494 po narození proroka Ježíše.“ Avšak zachytili posla s listem v Sinigagli, odevzdali králi Karlovi a kardinál Giuliano rozšířil list po celém křesťanstvu, které se zachvělo. Horší to bylo než polibek na rameno.

Francouzská vojska postupovala. Nebylo již kondotiéra, který by se byl odvážil bitvy. Francouzi se na svém pochodu nemohli zdržovat se zajatci. Alfons se svou poslední armádou ustupoval k Římu. Pier Medicejský vydal bez boje pevnosti Sarzano i Livorno. Pisa se vzbouřila proti Florencii, svrhla poddanství a vpadla troskám Pierova ustupujícího vojska do zad. Záplava hrůzy a krve se rozlévala ve stále větších kruzích.

Sedláci v kraji peruginském se vzbouřili a chytali v zálohách vojáky Baglionů i Oddi, a s vyloupanýma očima, jednoho ponechavše vidoucím, posílali je do města. V okolí Terni byla taková nouze, že lid se vraždil navzájem a pak, vyplnivše vsi, kde ještě bylo uschováno něco obilí, táhli v dlouhých tlupách na města, vyjíce hlady. Pojedla jedna žena z mrtvolky svého děcka a dala též sousedkám. Ostatní, přilákání vůní pečeného, zabili ženy a sami zasedli na jejich místo, divoce hltající maso a pohazující ohryzané kosti za sebe. Jeden z nich poznal podle nalezených zbytků, že jedli dítě. Nasyceným zdálo se to být hrozným zločinem a skuhrali o smilování boží, ale vyhladověše na dalším beznadějném pochodu, už nemyslili, že to byl tak velký hřích. Mnozí se ještě bičovali, aby odolali své touze, ale přece se v zástupu ztrácely děti.

Ze skal vyšli čarodějové a kouzelníci, nikdo je nevydal katu. Shromáždili se kolem nich a naslouchali. V noci byly páleny ohně k chvále černého kozla a otevřeny hroby. Od míst popravních po zaklínání vyšel přízrak a zvěstoval lidu, že po tomto zpustošení obnoví rajské království na zemi a všichni budou jako bohové. Nebude žízně, hladu, chudoby, bolesti, smutku, nemoci a stáří. Ale nebudou ani svátosti, tento výmysl pro kněžský měsíc. Budete jako bohové, pravil přízrak, a radujte se, miláčkové, není to smilstvo, co nyní činíte mezi sebou, to je jen předobraz rajského přebývání, veselte se těly, aby se při mém příští již veselily vaše duše. Tak hovořil přízrak, tančili nazí kolem ohňů a tonuli v nočních radostech jak v bezedném moři.

Nad Modenou se strhla v poledne, za bílého světla, bitva v oblacích a postavy velké jak mračna bušily do sebe kyji. Padl v ulicích lid na kolena a čekal příchod Krista.

V mnohých vsích se toulali ďáblové zcela zjevně v podobě vzteklých psů. Na své bludné cestě potkal hladový zástup stádo skotu bez hlavy. Rozprchli se lidé a stádo prošlo prachem cesty až ke skále, která se za ním s třeskem zavřela. Ve vesnici Cabbia zešílel kněz a pochoval živého osla, jemuž strčil do tlamy posvěcený krucifix. Rázem se nebesa roztrhla v strašné bouři, šílený kněz byl zabit bleskem a zčernala země, kde byl oslí hrob. Dlouho tam vždy za noci svítil plamen z hlíny, až vesničané, zoufalí strachem a nemajíce nikoho, kdo by jim poradil, zabili na tom místě dívku, osmiletou žebračku, opuštěné vojenské dítě, kterou našli za vsí. Toho dne, kdy zabili, otevřela se za soumraku země a vydala kostru osla. A viděli duši děvčátka, všechnu průzračnou a bílou, jak za zpěvu překrásné písně se vznášela k večernímu nebi, nesouc stříbrný krucifix, až jim zmizela v oblacích. A od toho dne byl na místě mír a opět se zelenala tráva.

V hlubokých lesích stavěny poustevny. Tam svatí muži, opovrhnuvše světem krve a bídy, oblečení v kože stažené z dobytčat, klekávali u křížů, které si sami vyřezali, a měli vidění. Prchající poražení vojáci pronikali i těmito lesy, abdikovaní žoldnéři bez žoldu, otrhaná sběř, vyhladovělá na kost. S ranami sotva ovázanými, v hadrech a s očima, v nichž ještě třeštily prožité hrůzy, sedávali v lesích u ohňů s těmito svatými muži a roznášeli pak jejich proroctví a vidění krajinami dál.

Francouzi postupovali. Za nimi zůstal popel spálených vsí a polí, těla povražděných a dál jely veselé žebráčky nevěstek, jejichž široké plstěné klobouky byly plné vlajících pentlí a diamantových spon.

Pistoja odpadla od Florencie a bila její vojáky.

Kněz Luigi Biggioni byl by málem vyliidnil město Anconu, kázaje na text knihy proroka svatého Jeremiáše: „Opusťte města a zbudujte si obydlí ve skalách, buďte jako holubice sídlící v nejhlubší dutině skalní.“ I pozvedl se lid, a naloživ nejnnutnější, vycházel v dlouhých

řadách z města. Zhrozila se toho signorie, kázala rychle zavřít brány a zahnat zpět ty, kteří už vyšli, ale strhla se řež mezi lidem a vojskem, lid chtěl raději žít jak holubice v dutinách skal než čekat na nepřítel v městě. Kněz Zannino z Bergama hlásal, že Kristus netrpěl z lásky k lidem, ale pod vlivem hvězdné konstelace. Kněz Pontano hlásal, že není andělů strážců, jsou pouze géniové starých bohů, a kázal přinášet jim oběti. Kněz Alamani hlásal, že svět je dílem ďáblovým a vznikl ze vzdoru proti Bohu. Kněz Polivizzi z obce Racemo hlásal, že všichni jsou plni Boha a nemohou hřešit, i tvořil sdružení bratrů a sester žijících v společenství majetku i těla. Kněz Adriano, augustinián, rozšiřoval list sultána Bajazeta, a zmýliv se, hlásal, že papež nazval Krista pouze prorokem. Povstali opět jáchymovci a tvrdili, že toto vše, co je na zemi, musí být zpuštěno, aby mohlo přijít třetí království boží, to jest království Ducha svatého. Neboť království Boha Otce bylo již za dob starozákonních, království Boha Syna za dob křesťanských až do těchto časů, a nyní přijde království třetí božské osoby, připravme mu cesty! A znamením království Boha Otce byla kopřiva, což znamená přísnost a palčivost zákona. Znamením království Boha Syna byla růže, což znamená vůni poslušnosti a krev vylitou z lásky. Znamením království Boha Ducha svatého pak jest nyní lilie, což znamená pokoru, čistotu a ráj, neskonalá milosrdenství Panny Marie. Nedbejme na nic, nechť je zpuštěna země, připravena na království třetí božské osoby, která jest Duch.

Francouzi se valili dál. Proroctví se naplňovala, zoufalství stoupalo.

Alfons nabídl papeži, aby se skryl někde na neapolské půdě. Alexandr hrdě odmítl, neopustí Patrimonium Sancti Petri, zůstane v Římě.

Pier Medicejský se odhodlal k činu nejzoufalejšímu. Vydav pevnosti a ztrativ vládu nad vzbouřenými městy, nabídl francouzskému králi vjezd do Florencie, spojenectví a dvě stě tisíc zlatých florinů. To znamenalo, že Pier odpadl od Jeho Svatosti. To znamenalo, že Pier se vzdal. Neodolala jeho cerbottana, děla

opatřená pouze koženými štíty a velmi nízká, těžkým bronzovým kusům francouzským. Karel měl nyní cestu Romagnou volnou. Všechna města mu vydala klíče. Ale prohlásil, že tato oklika by nebyla důstojná jeho křižácké cesty. A rozkázal postupovat Toskánskem, kde Pier čekal zoufale a Savonarola vítězně. Vzpoura ve Florencii propukávala stále silněji, čím více se blížil předpověděný Cyrus s ústy otevřenými. Papež Alexandr zůstal sám.

Málo nyní vycházel, ani konzistoř nesvolával, zůstával většinou ve svých vatikánských komnatách, kde býval nejraději, jak říkával, *por lo bajo*, o samotě. Zde byly fresky, malířem Bernardinem Bettim, zvaným Pinturicchio, malované bledým zlatem a světlým ultramarínem, tak křehké, snivé a okouzlující, že si papež tohoto zatrpklého hluchého umělce navždy oblíbil a odmítl všechny ostatní římské umělce, ba i módního Perugina. A byl zde též velký obraz Vzkříšení Páně, kde na trávníku klečel před Kristem z hrobu vstalým papež a modlil se. Byl zde též obraz celé jeho rodiny, malované Pinturicchiem na fresce Umučení svatě Kateřiny. Císař Maxencius, samovládce, toť don Cesare. U jeho trůnu stojí vévoda z Gandie v turbanu a s ním jeho přítel princ Džem, netečný divák. A s nimi sličný Geoffroy. Před tímto dvorem hájí svoji víru obžalovaná křesťanka, svatá mučednice a panna Kateřina, zde v podobě papežovy dcery Lucrezie, s vlasem hedvábně zlatým a s očima tak modrými, že jim říkali bílé. To vše jest zde namalováno Pinturicchiem pro potěšení papežovo, ale ani zde se Alexandr nezastaví. Projde dál až tam, kde je vymalován zlatý býk Borgiů, a proti němu ještě jeden býk. A před tím vždy stojí papež v hlubokých myšlenkách.

Byl to Ápis. Sluneční býk, živá podoba Osírise.

Tak jej o tom poučil Pomponius Laetus, tak mu to vyložil: Milovali se krvesmilně Osiris a jeho sestra Ísis již v lůně své matky. A pak se narodili současně, bohové dobra, ale s nimi i Týfón, bůh zla. Osiris naučil lidstvo dobrým věcem, ale Týfón mu nepřál vlády, zmocnil se ho lstí, položil do rakve a spustil na mořské dno. To se

stalo ve znamení štíra. Věrná Ísis však po nesčíslných utrpeních našla rakev s milencem bratrem, otevřela ji a ukryla. Leč Týfón, zjistiv to, roztrhal tělo Osírisovo na kusy a rozházel po světě. Avšak i to našla Ísis, ta živá, rodící moc přírody, údy přiložila k sobě, tak dlouho líbala, až na chvíli opět ožil Osiris, a z jejich objetí byl zplozen Hórus, jenž pak přemohl Týfóna. Ápis, podoba Osírise, tajemství smrti a vzkříšení pod božským číslem tři, Osiris, Ísis, Hórus, tři v jednom, božská trojice, prastará mystická nauka starých Egyptanů. Býk slunečním paprskem z neplodné krávy zplozený. Zlatý býk Borgiů prastarého rodu – – –

Sluneční býk Ápis.

Zde vždy dlouho stával papež v hlubokých myšlenkách, por lo bajo, o samotě. Temná, prastará tajemství pronikala stále zjevněji. Neboť zlatý sluneční býk Borgiů není mýtem, je živou skutečností. Zde stál, když dvakrát se zachvěla jeho tíara, a přece mu z čela nesklouzla. A zde stál, když mnozí římské baroni pozvedli hlavy, když nejen Orsiniové a Colonnové, ale i četní jiní, když de Angelis, Cipriani, Signoretti, Sinibaldi, Tartari, Leoni, Cenci, Rezzosi, Pichi, Ilperini, Catagni, Santa Croce, Barbarini, Janozzi, Oddoni, Baffi, Salvati, Vulgamini, Zuccari, Capogalli jak ovádi se rozletěli kolem zlatého býka. Zde stál, když se dověděl, že kardinál Giuliano odjel v noci do Francie. Zde stál, když kázal zatknout kancléře církve kardinála Ascania Sforzu. Zde stál již mnohokrát a ještě často se zde zastaví.

Francouzi se valí blíž a blíž k Římu. Postupují Toskánskem, již jsou ve Florencii; za kolik dnů budou před branami Věčného města? A Alexandr Šestý se náhle vztyčil, jako by povstal na stolci papežském. Byl oblečen v krátký černý španělský kabát, žlutě lemovaný, na hlavě biret, u pasu tenký dlouhý španělský meč. Stál hrdý a pevný, jeho ostrý pohled byl tvrdě upřen na zlatého býka, pohyb jeho ruky byl vladařský a výsostný. Býk, zlatý býk, pouze slunečním paprskem zplozený podle prastarého mýtu egyptských tajemných kultů, býk Ápis, živá podoba věčného Osírise pod božským číslem tři.

Zlatý býk Borgia hleděl na něho ze sousední lunety. V šeru podzimního večera obé splynulo.

Papež čekal na nepřítele a usmíval se hrdě.

Mrtvý varuje

Tanečnice Aminta, sedíc na nízké stoličce, s bradou opřenou o dlaně, tiše a bez pohybu naslouchala šumění deště v zahradách. Pak pomalu spustila ruce, vláčným pohybem vstala a přistoupila k oknu. Stála tak bez pohybu velmi dlouho, jakoby zakleta do skla, zdálo se, že kdyby pojednou odstoupila, zanechá na skle obrysy svého štíhlého těla. Ale náhle rázem porušila tento mlčící skleněný obraz, prudce se obrátila a prošla několikrát světnicí, svírajíc netrpělivostí ruce a s očima zúženými. Květiny ve váze byly již zvadlé, jakoby plesnivějící, zdálo se jí pojednou, že zkazily vzduch v místnosti, vytrhla je z vázy a otevřela okno, aby je vyhodila. Vlhký, sychravý den, plný deště, jí zavál do tváře a bylo jí to sladké. I zůstala tak a vdechovala podzim, tesknotu a mnohé, co nedovedla poznat.

Ale pak ji pojednou roztřásl chlad, neboť byla nahá, čekajíc milence, který nepřišel. Vyhodila zvadlé květy, zavřela okno, opět netrpělivě přešla světnicí a pak, aby se nějak zaměstnala, rozpustila si vlasy, které byly krásné, dlouhé a velmi plavé, tak jako bylo dosud v módě od dob Laury a Beatrix. Věděla, že její vlasy jsou krásné, a pečovala o ně, omývajíc je často v odvaru břechťanového kořene s rebarborou a někdy přidávajíc k zvýšení lesku trochu ledku vařeného s kmínem. Byla pyšná na to, že jest plavá a nemusí užívat složitých barviv jako ty, které si přebarvují vlasy drahými prostředky, tajně kupovanými od mastičkářů a bab, a pak vysedávají po dlouhé hodiny až do mdlob a závratí na parném slunci. Měla vlasy vždy plavé, lesklé a krásné, obočí černé a klenuté, plet velmi bílou a jemnou, takže ani na ni nemusila používat mastí z adragantu, stříbra a sublimátu, vše vloženo do vnitřností holuba, dušeného pak v hrnci, kam se pomalu přilévá voda, v níž se spařila užovka. Tento prostředek na úběl a čistotu pleti vynalezla Catarina Sforza, byl ze všech nejvýbornější a používala ho i Alfonsina Orsini a všechny vznešené dámy florentské, ale tanečnici Amintě bylo

směšné potírat si tělo a tvář mastí pečenou v holubu, na kterého se přilévá voda z užovek. Nepotřebovala to.

Česajíc si bohatý, dlouhý a plavý vlas před benátským zrcadlem, darem chlapce Giuliana Medicejského, jehož zbavila zádumčivosti, ale nemohla odnaučit filozofii, Aminta se toulala v myšlenkách. Deštivý den znovu přivolával tesknotu, která ji svírala od probuzení do tmy. O věci obecné neměla zájem, bylo jí lhostejno, kde právě nyní Francouzi postupují a za jak dlouho budou zde ve Florencii. Je už naprosto jedno, bude-li musit tančit na pantomimách před šlechtici neapolskými, papežskými či francouzskými, je to už naprosto jedno od smrti Lorenza Magnifika, jehož doby se už nikdy nevrátí a ničím je nelze nahradit. Vznešenost a všechn pŕvab života zhasl s životem Lorenzovým a vše to, co se děje na slavnostech Pierových, je směšné, je to pouhá nejapná karikatura, napodobenina dřívějších slavností a radovánek. A Aminta s rozpuštěnými vlasy vzpomínala na svou nejlepší úlohu, tenkrát, když tančila nymfu Arethúsu a tak se líbila, že hra musila být opakována a všichni mladí patricijové toužili po ní, zahrnujice ji dary a zapřisahajice se rodem a jméním. Dnes by se Pier ani nemohl odvážit pořádat karneval, na němž by se hrál Útek Arethúsy nymfy. Kdo by se přišel podívat? Savonarola se svými mnichy?

Žena, česající dlouhými pohyby vlasy, jako by nabírala plnými dlaněmi ticho, pozvedala je a opět spouštěla k zemi, vážíc jeho tíhu. Padaly vlny vlasů a padal dešť za okny; žena, česající se za deště, je vždy plna křehkých snů a kouzla. Zlato vlasů a vlny ticha, šumění deště, štíhlé nahé paže, vzpomínky na lásku. Bylo to jako hra, jejíž kostky se mohly přerůzně posunovat a měnit. Vzpomínky, zlato vlasů a šumění deště, nahé štíhlé paže, vlny ticha. Vlny ticha, nahé paže, zlato vlasů, vzpomínky, láska. Dešť, zlato vlasů, vzpomínky nahých paží, láska a sen, zvedání a klesání ticha. A ještě mnohé jiné. Ale napovrch to byly jen dlouhé, táhlé pohyby, kterými pročešávala svůj vlas. Jako by zpívaly prameny, tak zněl vlas v jejích rukou, a její krása se obnovovala nad čelem, nad nahou šíjí. V těchto vlasech bylo teplo i chlad, čas a žal, polibky a pohlazení, smutek a radost,

usmívaly se a hořekovaly, byly to vlasy ženy, a byly tedy vždy tajemné. Pročesávajíc je, mohla bloudit po všech svých minulých dnech a myslit přitom na budoucí hodiny, neboť jako by zpívaly prameny, tak zněly vlasy v její rukou, a někde jako by se dotkla jezerní hlubiny a jinde jen měsíčního světla, někde zanechaných zde stop pohlazení a jinde ohně milování a tam opět samoty ve stínech, a to vše bylo bohatství jejich vlasů, jejich skrytá řeč i jejich mlčení. A dešť za okny k tomu šuměl jako jediná dlouhá píseň tesknoty.

Pak dokončila účes, zvrátila se vzad a prohlížela se v zrcadle, jakoby sobě cizí. Avšak tvář té druhé byla jí příliš podobna, dvě krásné sestry, jedna živá a druhá její obraz, jedna skutečná a druhá ze skla, ale vlasy měly obě stejné, musila znovu myslet na lásku.

Francesco Granacci tedy nepřišel. Na jeho poslední sonet odpověděla svým sonetem, v kterém mu zřetelně naznačila, že ho dnes očekává. Nepřišel. Granacci je krásný jinoch odříkavého života. I ona je dosud krásná. Její pružná štíhlá nahota s prsy zdviženými se znovu zaleskla v zrcadle, daru filozofa. Dvě nahé sestry hledící na sebe a pozorně se prohlízející, nahota svítící v zrcadle za tichého šumění deště, dvě nahé sestry, ta jedna ze skla, ale podle zádumčivého pohledu stejně čekající jako ta živá. Proč je Francesco takový? Jeho sonet mluvil o lásce, která po mrtvém objetí už nikdy nesmí procitnout, ale nyní, marně zahrabána, žhne jak pohřbené slunce, jeho sonet mluvil o slibech dávno daných a plných bolesti a odříkání, o lásce, která oživila při pohledu na ni, o lásce smějící se mukám, tvrdší než vavřín – – – Nerozuměla jsem tomu a ve svém sonetu jsem psala o lásce čekající, vycházející vstříc s rukama rozpjatýma – Nepřišel. Chtěla bych, aby byl zde. Takový čas smutku a tesknoty, čas deště, čas lásky, proč nepřišel? Chtěla bych, aby byl zde, aby se na mne díval svým odříkavým pohledem, aby byl zde, je smutný den, darovala jsem dnes dvě svíce v kostele, aby přišel, modlila jsem se, aby přišel, nerozumím jeho veršům, snad se v tom skrývá nějaké neštěstí, a přece nepřestávám po něm toužit, ať se stane cokoliv, je teskno, mrtvý den, prší, město je buď jako vymřelé, nebo jako posedlé strachem a lačné krve, stále táhnou ulicemi nějaké

ozbrojenci k paláci Medicejských, nepřišel, nepřijde, mluví ke mně pouze tyto dlouhé hodiny deště, dívám se pouze sama na sebe do zrcadla, nikdy jsem si svou touhu takto nepředstavovala, budu se asi nenávidět, roztrhám to zrcadlo, mám tedy být opět sama a opět sama, opět budou jarní a letní růže, jarní a letní polibky, jarní a letní rty, opět, ale já budu vždy sama, je to vždy stále totéž: i když nejvíce miluji, jsem stále sama – – – nepřišel, je lhostejno, kdo přijde, šlechtici neapolští, španělští či francouzští, už se nikdy nevrátí doby Arethúsy, která se pak proměnila v pramen, ale její milenec, před nímž prchala, aby se přece jen s ní mohl spojit, také se proměnil v pramen a

tak se oba našli hluboko v podzemí,
v hlubinách bez slunce, tam na temných podzemních cestách,
tam se přece jen našli a splynuli spolu,
až pak pojednou vytryskli společně na povrch země jako řeka,
dva prameny v jediném proudu, společně se valí
vlny, vlny lásky, vlny vlasů, vlny ticha, vlny samoty,
vlny vod – – –

Na dveřích se ozvalo krátké zaklepání. Aminta rychle vstala, zahalila se do pláště a pak šla otevřít.

Vstoupil loutník Cardieri a odhodil mokrý plášť. Usedl, sevřel kolena pažemi a zůstal tak. „Myslila jsem právě na tebe,“ pravila tiše Aminta. „Bylo mi smutno, jsi hodný, že jsi přišel –“ Nevěřil, že myslila na něho, ale tvářil se, že tomu věří, neboť ji miloval, miloval ji stále, miloval ji jinak než ostatní. A ona věděla, že jí nevěří, a byla mu vděčna, že se netáče a vše uzavírá v sobě. Ale právě proto, že mu byla vděčna, stud jí nedal, aby se k němu přitulila, a proto usedla stranou, opět opřela bradu o dlaně a hleděla na něho svýma hlubokýma černýma očima. Jejich mlčení a dešť splývaly v jediný souzvuk ticha.

„Jsou nějaké zprávy?“ pravila po chvíli. „Zlé,“ odušil a opět se zamlčel. Jeho pohled těkal. Povšimla si teprve nyní, jak je bledý. Myslila, že to pro ni. I přisedla blíže a přijala jeho ruce, aby je hřála.

Byly vlhké deštěm. „Jsem opravdu ráda, že jsi zde,“ řekla a zdálo se jí teď, že mluví pravdu, „měl jsi už přijít dříve –“

„Hledám Michelangela –“

„Budeš-li ho hledat více než mne, budu žárlit –“ Pousmála se. Pohlédl na ni břítkým postranním pohledem, ale znovu se pousmála. Tu vstal a sahal opět po svém plášti. V této chvíli přítomnost milované ženy, ke které si přišel odpočinout, ho dusila. Ulekla se. „Proč odcházíš?“

„Přišel jsem tě pouze pozdravit a jdu opět. Pochop to, musím, musím najít Michelangela.“ Jeho tvář byla křečovitě stažená a bílá. „Nechod’ –,“ zaprosila. „Odejdeš-li, budu se domnívat, že – – –“

„Co?“

„– – – že jsi jen přišel zjistit, zda jsem – – – sama.“

„Už dávno to nedělám,“ řekl. „Ty víš.“ Zaváhala. „Chtěla bych, abys to dělal –“ Pokrčil rameny. „Unikáš mi – unikneš mi, i kdybych tě hlídal. Co by mi to bylo platné!“ Vstala, přistoupila těsně k němu, až vdechl tak bolestně mu známou vůni jejího těla. Přivřel oči, aby ji aspoň neviděl. „Nikdy ti neuniknu – ty víš,“ řekla. „I já to vím. Nechci uniknout. Kam bych šla? Do náhodného objetí? A i kdybych tam šla, což mne nenalezneš vždy znovu a znovu tím více toužící po tobě?“

„Je to hořká útěcha,“ odpověděl. Políbila ho. „Půjdu opravdu,“ pravil. „A dáváš každému na rozloučenou polibek?“

„Někdy ještě méně –,“ odpověděla chladně. Stál již opět těsně zahalen do pláště a jeho bledá tvář žalovala až úpěnlivě. „Zůstaň –,“ zašeptala, svírajíc jeho ruce. „Zůstaň – kam odcházíš? Vždyť víš, že my dva se nemůžeme rozloučit nikdy. Ne pouze proto, že nevím, co bych si v těchto zmatcích počala bez tebe, ne pouze proto.“

„Musím!“ odpověděl tvrdě. „Musím mluvit s Michelangelem. Nechápeš, co ta rozmluva pro mne znamená! Nikdo mi nepomůže než Michelangelo, jediný přítel. Nebudu mít dříve klid, dokud s ním nepromluví.“ Opustila jeho ruce. Pohlédla na něho rychle, zkoumavě a pak poodstoupila. „Jdi tedy a vrať se – – – večer.“ Mlčky přikývl a vyšel.

Usedla opět do své samoty a složila ruce v klín. Cardieri – – – opravdu mu nikdy neodejde, jsou spolu spoutáni navždy. Láskou? Je to láska, když pouze u plamene jeho srdce stoupá jí duší těžký bílý klid a mír, když se jí zdá, že pouze pod pohledem jeho zatrpklých, hořkých očí je v bezpečí? Je to láska? Sevřela dlaně a zahleděla se do deště. Jsou spolu spojeni, a přece vždy bude sama. I když miluje, bude sama. A Granacci nepřišel. Pod jeho temným, neklidným pohledem by nebyla v bezpečí, ba naopak, tuší cosi vábivě ponurého, skryté neštěstí, které by zde projelo jejich milováním jako blesk. A přece po něm touží. Jaký to podivný čas tesknoty a deště! Vlny, vlny, vlny. Nymfa Arethúsa se proměnila v pramen a tak se našli a spolu spojili v hlubinách bez slunce, na podzemní cestě, až vyvřeli spolu na povrch jako řeka – – – společně – – – ano, to mu napíše v odpověď na jeho podivné verše – Usedla ke stolu a začala kreslit úzkými ozdobnými písmeny svůj dopis Granaccimu. Vyčítavý sonet, proč nepřišel právě v čas splývavého deště v zahradách.

Cardieri se prodíral lijákem. Již prohledal všechna Michelangelova oblíbená místa, a dosud ho nenalezl. A přece s ním musí mluvit ještě dnes, déle by už to napětí neunesl, nikdo mu neporadí tak jako Michelangelo, neboť dobře se pamatuje Cardieri na Michelangelovo blouznění tenkrát, když byl na smrt nemocen, ano, Michelangelo rozumí mnohému, co skrývá před ostatními, umí hovořit s temnotami, Michelangelo pomůže. Cardieri strhl bíret z hlavy a nechal se smáčet prudkým deštěm, byla to velká úleva, cítit ten studený bičující proud na bolavé hlavě.

Setkali se spolu u brány ze zahrad. Michelangelo právě odcházel, ale slova přítelova byla tak zmatená a přerývaná, že zůstal. Skryli se před deštěm v lodžii zahrad a Cardieri, na smrt bledý, se rozhovořil.

Již podruhé měl týž sen. Zjevil se mu Lorenzo Magnifico. Nejprve to byl pouhý šedý mrak, který se zvedl u jeho lůžka. Pak z mračna znenáhla se začala vynořovat Lorenzova tvář, ztrhaná a zsinálá, každá vráska byla hluboká a plná stínů. Cardieri se zděšeně vztyčil na loži a vytržetěně hleděl na přízrak. Mrak se rozptýlil úplně,

a Lorenzo Magnifico stál u lože loutnisty, otrhaný a zbídačelý, v šatě orvaném. Jeho ruka byla vyhublá na kost, ale nechrástila. Zvedl ji pomalým pohybem k výstražce i pro napomenutí ticha, neboť Cardieri chtěl vykřiknout o pomoc. A v hlubokém tichu se ozval tak známý a tolik milovaný hlas Lorenzův: „Jdi a řekni mému synu Pierovi, aby se připravil na to, že v krátké době bude vyhnán z domu a již nikdy, nikdy se nevrátí. To proto, že neuposlechl mých rad.“ Pak se opět zvedl šedý mrak, zahalil vladaře v šatu žebráka a vše zmizelo. Cardieri prochodil zbytek noci po světnici, rozsvítiv všechny svíce, a ráno dal na mši svatou za duši vladařovu a na dobrý úmysl. A pln strachu a ostychu oznámil Pierovi, co se v noci stalo. Pier zbledl a zavolal Bibbieniu. Nejprve poslali loutnistu za dveře a dlouho se radili. Pak zavolali Cardieriho a ten musil vše opakovat před výsměšným pohledem Bibbieny, který ho přerušoval stálými otázkami. Cardieri se zapřísahal, že mluví pravdu, ne, není ve službách Savonarolových, už dávno nebyl na jeho kázání, od smrti dobrého pána Poliziana nebyl v S. Marco, neschází se s nikým z přívrženců fra Girolama. A přece ho Pier a Bibbiena propustili, jako by od sebe vyháněli blázna.

Druhé noci se zjevení opakovalo. Opět se zvedl u lůžka šedý mrak a z něho vystoupil Lorenzo Magnifico, ne již jako vladař, ale jako žebrák. Jeho plášť by na sebe nevzal pobuda, jak byl otrhaný a propálený. A jeho pohled byl nevýslovně smutný a bolestný. Páchlo to kolem něho kouřem, spáleninou, jeho vlasy byly sežehnuty a jeho kostlivá ruka se opět zvedala k výstražce a napomenutí. Pak jeho pohled zpřísněl a ztvrdl. „Což jsi nemohl přimět mého syna, aby ti uvěřil?“ pravil chraptivě Lorenzo. „Opakuji mu, aby se připravil na útěk, z něhož se už nikdy, už nikdy do Florencie nevrátí. Nikdy se nevrátí a nezahyne v řeži, ale ve vlnách. A ty, špatný posle mých vzkazů, také přijmi trest – –“ A Lorenzo prudce udeřil hnátem své pravice Cardieriho do tváře. V téže chvíli vše zmizelo. Tu Cardieri vyskočil z lůžka, jektaje zuby, rozsvítil všechny svíce a do rána probděl na modlitbách, neboť věděl nyní, že

to nebyl sen, že vladař zde opravdu byl, tvář bolela a žhnula, jakoby poznamenána ohněm. Modlil se až do svítání a pak odešel k Pierovi.

Zprávy z bojiště byly neblahé a Pier zlostně ho přivítal biblickými slovy: „Hle, náš snář přichází!“ Bibbiena stál opět vedle vladaře a byli by jistě prodali loutnistu Izmaelitům, kdyby tito táhli se svými dromedáry Florencií. Ale Cardieri, cítě dosud oheň na své tváři, vypověděl vše věrně. A tu se Bibbiena rozlítlil: „Myslíš, lotře, že vladař měl tebe raději než svého syna? Což jsi tak pomaten Savonarolovými kázáními, že také chceš být prorokem? Což by otec sám neřekl ve snu synovi věc takové závažnosti? Jdi, ničemný lháři, a raduj se, žes proklouzl tak lehko!“ A protože v Pierovi, zatímco Bibbiena horlil, vztek stoupal, zvedl vladař hůl a zbíl Cardieriho, který prchal, nesa nyní rány obou, otce i syna. A tak vždy je bit služebník, vždy je v nenávisti posel neštěstí. Ale strašnější bylo, že od těch dob se mu již Lorenzo nezjevil, již nepřišel. Co nyní dělat? Bojí se usnout, bojí se být o samotě, bojí se nočního ticha, ne proto, že by se snad přízrak opět objevil, ale proto, že se už neobjevuje, že už je patrně tedy rozhodnuto – – A Cardieri drtil ruce Michelangelovy v úzkostných otázkách.

Michelangelo zesinal. Ano, hroby se otevírají, zjevují se mrtví živým. Nedávno bylo vzrušeno město zprávou, že upálená čarodějka Laverna přistihla kanovníka Maffei v noční době na záletech. A šla s ním kus cesty, stále se usmívajíc, líbezně se mu nabízela a sladce hovořila, všemožné rozkoše slibovala, nemohl utíkat tučný kanovník, jen supěl hrůzou, a i kdyby byl mohl utíkat, baba byla vždy vedle něho, až před portálem S. Croce zmizela, a tam ráno našli kněze v mdlobách. Neopatrně promluvil k těm, kteří ho křísili, a ihned to žvanivé kmotry a tetky sakristií roznesly po městě. Od těch dob nevycházel kanovník v noci, boje se ohnivě baby, ale ta se již zjevila i jiným. Upálená baba straší, ale světský člověk se jí nemusí bát, ona se přelíbezně nabízí jen osobám kněžským. Otevírají se hroby.

A takové jsou doby, že i mrtvý vladař se vrací do svého milovaného města, aby varoval. Michelangelo drží Cardieriho ruce.

A onen známý plíživý pocit hrůzy, jakým už dříve tolik trpíval, ještě v otcovském domě – – – Strašlivé, mučivé představy, plné nočních mátoh a lemur – – – Domníval se, že někdy zemře hrůzou. Strach. Málokdo z lidí ví, co je to opravdu strach. Neboť většinou se bojí jen věcí skutečných. Nejstrašnější ze všeho je bát se toho, co nemá tvar – A náhle to vyvstane, rozplízlé a beztvaré, přesahující a rozteklé na všechny strany, a pomalu se plíží a plíží – – – Odejít! Což je všude kraj takových temnot? Uniknout! Což všude jsou místa takových neštěstí? Tak jest to psáno v Písmě, tolikrát jsem to četl, že jsem to už uměl nazpaměť –

Vstal, pevně rozhodnut. Vymanil své ruce ze sevření Cardieriho, jehož úpěnlivý pohled stále volal po odpovědi. „Nejlépe bude, vyčkáš-li,“ chraptivě pravil Michelangelo. „Zakrátko přijede kardinál Giovanni Medicejský z Říma, je to moudrý muž a řádný kněz. Míval tě vždy rád. Zakrátko přijede, řekni tedy vše jemu, jistě vyslechne tě jinak než Pier a Bibbiena, a ty pak učiň, co řekne –“

„Máš pravdu,“ vydechl s úlevou Cardieri, „nenapadlo mě to a kardinál Giovanni mě má velmi rád, je to hudebník. Poradil jsi dobře, věděl jsem, že dobře poradíš, Michelangelo. Vyřídím vzkaz Lorenzův kardinálu Giovannovi. A ty?“

„Odejdu z Florencie –,“ zašeptal Michelangelo. „Nic mne zde už nemůže zadržet, vždyť i ve svatém evangeliu se nám radí v takových hrůzách k útěku. Půjdu!“

„Máš strach?“ řekl tiše Cardieri. – – – „Velký strach, ba hrůzu!“ sklopil hlavu Michelangelo. – – – „I já,“ zašeptal Cardieri. – – – „Prchni se mnou –,“ odpověděl Michelangelo. „Ne –“ – „Vezmi Amintu s námi –“ Nyní se pohyb Cardieriho zlomil a zbolestněl. „Nepůjde dobrovolně do vyhnanství – – –“

„Vždyť tě má ráda – půjde –“

Ale Cardieri svěsil ruce jako pod těžkým břemenem. A neodpověděl. „Bez ní bys nešel?“ zašeptal Michelangelo.

„Ne –“

„Ale mne zde nepoutá nic – nemám už nic společného s Medicejskými – nemám zde nikoho – – – už jednou jsem chtěl

uprchnout, až do Říma, k papeži – – – ale nyní nepůjdu do Říma k papeži – ale kamkoliv půjdu, prchnu – jako pobuda, jako tulák – – – jen pryč z tohoto města, kde mrtví i živí prorokují zkázu – – –“

„Michelangelo!“ zaúpěl Cardieri.

„Půjdu, půjdu třebas ještě dnes, nejpozději zítra – jsem pevně rozhodnut!“

„Promluv ještě s někým, porad' se –“

„S fra Girolamem?“ usmál se trpce Michelangelo.

„Ne – ale třebas s fra Timoteem –“

„Právě jsem šel k němu, když jsi mě zastavil. Ale mé rozhodnutí je pevné. Neboť mi poroučí kdosi silnější, než jsem já –“

„Kdo?“

„Hrůza.“

Cardieri sklonil hlavu a zadíval se do bahna. Již nepršelo, ale vše jako by bylo zplesnivělo, zodpornělo. Mazlavá studená hlína se lepila na vše, i keře jí byly obaleny jako velkými hnusnými blátivými květy. Pěšiny byly plné kalužin. Bylo to horší, odpornější, než když pršelo. A slunce náhle prudce začalo pálit – Bylo to tak hnusné, jako by celé okolí se náhle pokrylo ve světle žhavých paprsků kalným, zabláceným sklem.

A když Cardieri opět pozvedl hlavu, viděl, že jest již sám.

Smutek nad zahradami

Michelangelo spěchal ulicemi k františkánskému klášteru, kde byl fra Timoteo. Šel Florencií, jako by se loučil. Viděl a vzpomínal. Bardia s pracemi Miny da Fiesole a drahého Filippina Lippi. Baptisterium! Vrata Ghibertiho, díla Donatellova, Michelozziho; Bargello s pracemi Niccolò d'Arezzo, Bertolda di Giovanni, zde všude zanechali své nejlepší sny a práce Brunelleschi, da Majano, Pollajuolo, Luca della Robbia, Rosselino, da Settignano, del Verocchio, di Banco, a dál, kam oko pohlédne, kam se duše zatoulá, všude divukrásná díla, Florencie, pokladnice umění, pestrá schrána krásy, kamenný liste, popsáný nejskvělejšími jmény, kam oko pohlédne, tam Giotto, Ucello, Masaccio, Bertoldo, Porta della Mandorfa, di Credi, Fra Angelico, Sandro Botticelli, Domenico Ghirlandajo, da San Gallo, Gozzoli, Baldovinetti, del Castagno, Perugino, Fra Lippi, Bellini, da Fabriano, Mantegna, Signorelli, Veneziano, všichni ověnčení laurem a krví, mezi něž jsem toužil a prahl přijít i já, všichni, jichž díla jsou nyní vydána napospas buď falkonetám francouzským, nebo žhářství Savonarolovu – – – Všude, kam oko pohlédne, kam se duše zatoulá, všude krása, velikost, vznícení ducha, nesmrtelná díla, Kampanila, Dóm, Pitti, Certosa di Val d'Ema, S. Marco s nejvzácnější knihovnou světa, Loggia di S. Paolo, Ognissanti, Orsanmichele s pracemi Donatellovými, Luky della Robbia, Verocchia, všude, Ospedale degli Innocenti, palác Quadagni, Gondi, Ruccellai, Strozzi, všude, S. Lorenzo, S. Ambrosio, S. Francesco al Monte, S. Miniato, S. Niccolo, S. Spirito, Sta Annunziata, Sta Apollonia, Sta Croce, Sta Maria degli Angeli, S. Maria del Carmine, S. Maria del Fiore, S. Maria Novella, Sta Trinita, Palazzo Vecchio –

Florencie! Nikdy tě nezapomenu a budu umírat steskem po tobě, Florencie, vdovo po kráse, vdovo zrazená, v plen vydaná, vdovo šílená – – – Půjdu, musím. Hrůza.

Spěchal a jeho dech byl těžký. Jako by každá hodina jeho trýzeň ještě zvětšovala. Šel s očima spálenýma strachem. Kdyby tak i před něho se náhle postavil Lorenzo Magnifico v šatě žebráka, zapáchající spáleninou, orvaný a s vlasy sežehnutými – – – Zešlel bych! A přece věděl, že rozhodnutí je u fra Timotea – Stačí jediné slovo stařečkovo, jeho důvěřivý pohled, jeho výzva k modlitbám – Ne, přece jen není tak opuštěný, dokud má tohoto starce u sebe – Zvolnil krok, jako by se bál. Nic neunikne pátravým očím mnichovým. Zeslábl jsi, Michelagniole, – slyší jeho šeptavý hlas – zeslábl jsi, nemáš sílu, pojď, budeme prosit svatého našeho pána, pana Františka, a ten řekne Bohu: Volají ti dva tam ke mně, nemohu je, dobrý Bože, opustit – – – Zeslábl jsi jako blázen Agostino, šílený Agostino, či myslíš, že myslel na krásu, on netrpěl též hrůzou? Ale sen – – –

Přicházejí ke klášteru, zaslechl zvuk umíráčku. Srdce v něm ustydlo. A oznámil mu bratr fortnýř, že fra Timoteo před půlhodinou zemřel. Právě v tu dobu, kdy jsem hovořil s Cardierim o zjevení Lorenzově! prolétlo hlavou Michelangelovi. Kdyby mne nebyl Cardieri zastavil, přišel jsem ještě včas!

Bratr fortnýř ho vtáhl do své cely za fortanou a tam, polykaje slzy, vyprávěl o blažené smrti stařečkově.

Poznav, že nastávají jeho poslední chvíle, belhal se fra Timoteo po všech celách, prose bratry za odpuštění, co jim kdy způsobil zlého, ale žádný si nemohl vzpomenout na něco zlého, co by byl způsobil fra Timoteo, a tak se s ním loučili v mnohém objímání a na sebe žalování, aby on jim odpustil, čím mu kdy zhořkli a byli trpčí. Ale on s pláčem je ujišťoval, že nikdy mu nebyli trpčí, naopak, on, mnich neužitečný, z mnohého se musí kát, ale nejvíce lituje, že měl pouze jeden život, neboť kdyby byl měl tisíce životů, všemi by byl chtěl sloužit Kristu Pánu, to ne snad pro svoje potěšení, ale k slávě Kristově a pro rozmnožení chvály našeho svatého pána, chudičkého pana Františka. A rozloučiv se se všemi, odkradl se do své cely právě v ten čas, kdy odešli všichni na hodinky do kaple, to proto v ten čas, aby umřel nikoho nevyrušuje. Vykonavše chválu Bohu, vrátili se a hned s velkou pilností hledali fra Timotea, až ho našli

na podlaze na slámě ležícího a k smrti pracujícího, jak s velkou pokorou hledí na hrubý a prostý, neumělý kříž na stěně, který nejvíce miloval a před kterým se vždy nejraději modlíval. Pak se vyzpovídal slabým hlasem a přijal tělo Páně, a přijav, nabyl síly a byl naplněn takovým lahodným kocháním duše, že stále chtěl něco krásného vyslovit, ale nemohl, až pojednou ze všech sil začal radostně volati: Sursum corda! Sursum corda!, to jediné, co v latině uměl. Všichni pak klečeli kolem něho, naplněni velkou touhou po Kristu a naslouchajíce stařečkovu radostnému volání, až pojednou umkl a nemodlil se již ústy, ale srdcem. Když pak tak drahnou chvíli klečeli, znepokojil se tolik, že i modlit se přestal a volal je šeptavým hlasem, tu se tázaje fra Massea, zda už nemá nic na práci, tu opět fra Ginepra, zda ho od ničeho nezdržuje, tu opět fra Simona, zda jest již postaráno o vaření pro ostatní, tu opět fra Jacopa, zda není nedostatek v domě proto, že tu všichni tak klečí, a tak všichni ho s velkou vroucností ujišťovali, že nic jim nebrání, aby ve velké útěše nebyli přítomni jeho vyjití ze života vezdejšího. A když smrt dlouho nepřicházela, prosil představeného, otce Lva, aby směl říkat hodinky po způsobu svatého Františka, když tento ještě neměl breviář. Dovolil otec Lev, aby fra Timoteo v tento čas umírání směl říkat hodinky po způsobu svatého pána, pana Františka, když tento ještě neměl breviář, a stařeček zavolal tedy k sobě fra Massea a pro lásku boží ho zapřísáhl, aby opakoval po něm, co řekne, a řekl: „Ty, bratře Timoteo, byl jsi po celý život jen synem hříchu a nic dobrého jsi neučinil!“ Ale fra Masseo nemohl pro pláč nic říci, a proto zavolal stařeček k sobě fra Ginepra a pro lásku boží ho prosil, aby po něm opakoval: „Ty, fra Timoteo, tak ti řekne Bůh, byl jsi nejspatnějším z mých mnichů, co chceš nyní u mne?“ Ale fra Ginepro nic nemohl pro pláč říci, a proto stařeček zavolal k sobě fra Simona a prosil ho pro lásku boží, aby po něm opakoval, ale opravdu opakoval: „Ty, sprostý synu Antonia Tozzoli, živil jsi se stále jen pýchou a marností, běda ti na soudu božím!“ Ale ani fra Simon nemohl odpovědět, ani fra Angelo, ani fra Jacopo, ani fra Rufino, ani fra Bernardo, ač stařeček prosil s rukama sepjatýma a požádal otce Lva,

aby jim to tedy pro svatou poslušnost nařídil. I rozhodl otec Lev, že sám s ním bude říkat tyto hodinky bez breviáře, zaradoval se nad tím stařeček a hned s velkou vroucností prosil: „Opakuj po mně, prosím, otče Lve, co řeknu: Ty, fra Timoteo, neprávem jsi se vloudil mezi nás a byl jsi jen naší hanbou, byl jsi mnich neřádný, a tak dále říkej, prosím, otče Lve!“ A tu otec Lev, schýliv se k němu na zem a objav ho, pravil: „Ty, bratře, byl jsi více než kdo z nás hoden nosit slavné roucho našeho svatého řádu a andělé se radovali ve chvíli, kdy jsi je oblékal. Nyní tě čeká předobrotivý Bůh ve svém vladařství a jistě bude oslaven v nebesích náš klášter pro tebe, neboť podle tvého srdce ti oplatí Bůh, jehož jméno budiž pochváleno, až na věky věkův, amen.“ To řka, učinil nad ním otec Lev velké znamení kříže, neboť poznal, že stařeček byl zatím v jeho náruči zemřel.

Bratr fortnýř dopovídal, otřel si oči a usmíval se v slzách. Z ulice zaléhal temný, vášnivý hluk. Ne, to je měkké a lahodné odpoledne, které se sklání vlaštovčími křídly, mír vydechl odevšad, od staré studny, od břečťanu, splývajícího po zdi jak starý pradědečkův plášť, mír tiše stoupá, jako by konal nějaké velké a svaté dílo, pak vše je zahaleno soumrakem, stín vydá stín, prosím vás, otče, pro lásku boží, abyste mi řekl, co je to opravdová radost – – –

A mnich, svíraje teplou, měkkou ručku chlapcovu v okoralých dlaních, odpovídá: neboť jen soužením a protivenstvím se můžeme honositi, protože jen to je naše. A proto praví svatý apoštol: Nechci se chlubit, leč v kříži našeho Pána –

Velké tajemství pokory. Neboť všechno, co nám sestřička bolest dá, a ona nás má vždy ráda, máme přijímat s láskou – – – Jdou spolu. Už brzo umřu, Michelagniollo, a čekám s toužebností. Ale ještě toto ti musím říci o Agostinovi, šíleném sochaři sienském, který konejšil duši jen prázdnými sliby, neviděl život té dívky, protože neviděl bolest – Den se dloužil, nebe bylo průzračně modré.

Nyní sám. Vždy sám. Křečovitý pláč mu svíral hrdlo a nemohl vytrysknout. Svaly v krku jako by ztuhly a krev v nich řezala, jako by tam měl rozmělněné střepinky skla. Starý fortnýř ho zachytil, znepokojeně naslouchaje temnému hlučení davů z ulice.

Michelangelo položil hlavu na jeho rameno, a to pomohlo. Hněď otrhané kutny. Vydral se sten a vzlyk a pak proud slz. Jakmile ucítil drsnost této hrubé látky, povolila křeč a vylil se tak hojný proud pláče, že mohl opět dýchat. A pak vyšel.

Davy se již přelily. Šel. S nikým se nebudu loučit. S Florencií se již rozloučil sem, cestou do kláštera. Otec? Bratři? Ne! Odjede kameník, beznosý pobuda, nebude vykládat o své hanbě. Nechce vidět triumf těch, jejichž slova, vzdor obru ze sněhu, se přece jen splnila. Nemůže stále stavět jen sochy ze sněhu, je kameníkem. Syn bývalého člena sboru dvanácti – – – tulákem po klášterích a knížecích dvorech. Otec by jen sevřel ruce, jeho ustaraná tvář by se pokryla těžkým smutkem, odešel by na své místo do brány jako muž, jemuž se nikdy nic v životě nezdařilo. Ne, nebudu se loučit. Maminka Mona Lucrezia? Ne, nebudu všem vykládat o své hrůze. Granacci? Ne! S Medicejskými? S Giuliem a Giulianem? Usmál se, trpce vzpomínaje. A Poliziano zemřel v rouchu dominikánského terciáře, on, největší světlo platoniků – – –

Není se už loučit ani s kým, ani s čím. Nic ho zde nezadrží. Kůň pomalu kluše ulicemi města. Poslední pohled. Ale kradmo, tvář je skloněna, není třeba, aby byl poznán, náhody poslední chvíle bývají nejzáladnější.

Před Palazzo Vecchio se srazil s lůzou, která táhla k paláci Medicejských s pěstmi vztyčenými a divoce povykujíc. Neboť se roznesla zpráva, že Pier poslal posly s prosbou o pomoc k Paolu Orsinimu a ten táhne s vojskem k Florencii – – – Tu se patricijské rody přidaly k lidu. Proslechlo se, že Strozzi a Rucellai navštívili dnes ráno Savonarolu a starý Albizzi slíbil odevzdat své jmění klášteru, bude-li Orsini odražen od hradeb. A klášter potřeboval jmění. Dříve bývalo v S. Marco nanejvýš přes čtyřicet mnichů, dnes jich tam žilo na tři sta. Zástupy táhly náměstím, volajíce do zbraně. Zástupci všech šestnácti čtvrtí města šli v čele vzbouřeného lidu. A gonfaloniere republiky se rychle učil svoji réterskou řeč francouzsky.

Kůň kluše. Poslední pohled k Palazzo Vecchio, kde dříve stála sněžná socha, dar lidu. Kůň kluše. Bránou al Prato? Bránou S. Giorgio, S. Croce, S. Niccolo? Nebo S. Friano? Je to lhostejné, jen pryč, pryč z tohoto města – – –

Před hradbami zastavil koně, pokřižoval se před vysokým křížem u cesty. Prchám, Matko boží, bez cíle, zmučen svou hrůzou, prchám sám, vždy sám, za mnou je neštěstí, otevřené hroby, zkáza a smrt, přede mnou nejistota, otevřené hroby, zkáza a smrt. Jen ty jediná, hvězdo jitřní, věži Davidova, archo úmluvy, mne neopouštěj! Prchám, nikdy se nevrátím, přede mnou jen pustota dálek. Prázdnota –

„Proč mne opouštíš, milý synu?“ ozvalo se za ním.

Krev zledovatěla. Je to přízrak? Lorenzo, mrtvý vladař? Ne, je to skutečnost.

Savonarola. A s ním dva mniši jako tenkrát – – –

Ale nešli pokorně do města, neznámí poutníci, dnes pečovali o město jako o své, prohlízejíce opevnění – Ale marně bdí strážní, neostříhá-li Hospodin města.

Savonarola stál těsně u jeho koně. Stačí, aby pozvedl ruku, zavolal strážné, a bude zadržen jako uprchlík, odveden nazpět. Mnichův ostrý pohled se zařal do jeho tváře. „Vidím, že prcháš,“ zaskřehotal známý a nepříjemný hlas. „Kam?“

Michelangelo sklopil hlavu a mlčel. „Víš –,“ pokračuje mnich, „že stačí mé jediné slovo, a musíš bys pod stráží nazpět – – – Neřeknu to slovo. Jdi! Z mé milosti půjdeš – Prcháš? Kristu neuprchneš!“

Michelangelo mlčel. „Ničemu, co zde opouštíš, neuprchneš,“ ostře pokračoval mnich. „Proto tě propouštím. Marně prcháš – – – Ani mně neuprchneš!“ Savonarola odstoupil od koně a jeho kostnatá ruka klesla z uzdy. „A víš, proč odcházíš, Michelangelo Buonarroti?“

Michelangelo zařal rty, hledě přímo před sebe.

„Proto odcházíš, – – – aby ses vrátil.“

Tu jinoch bodl koně a vyrazil ostrým tryskem vpřed. Až na ohybu cesty ho zastavil a ještě se ohlédl. Ave, Maria! to je moje rozloučení s tebou, Florencie, Ave, Maria!

Mniši již zašli do brány. Slunce nyní palčivě vysušovalo všechno vlhko po dešti, keře, stromy, hlína, vše bylo praženo pod jeho paprsky. Hlava prudce rozbolela. Již nikdy se nevrátím, nikdy, Savonarola se mýlí. Zanechávám zde všechna svá neštěstí i svých mladých devatenáct let, prázdnota dále před mnou, ale na všech svých cestách naleznu dvě věci, které mne nikdy neopustí, kámen a bolest, kámen a bolest – Pryč z Florencie! A čím bych byl bez Florencie? Lorenzo Magnifico, kterého jsem tolik miloval – – – Co zbylo z jeho života, ze všeho, oč usiloval?

Mír Itálie? Francouzská vojska zaplavila Toskánsko i Romagnu, postupují na Řím, vraždí a loupí, zem mokvá krví, hradby florentské se zachvěly – – –

Zachování vlády rodu medicejského? Ale lid táhne ulicemi se zbraní v ruce proti Pierovi, Savonarola dal ústavu, řekni mému synu, že bude navždy vyhnán a již se nevrátí.

Knížecí město, ozdobené všemi poklady umění? Ale Savonarola slibuje hranice na náměstí della Signoria a na nich budou hořet díla Botticelliho, Veneziana, Lippi, lid rozbíjí a kácí sochy, ničí převzácné knihovny, vrhá do plamenů díla filozofů a opisy antických básní – – –

Platónská akademie? Poliziano skončil v rouchu dominikánského terciáře, Pico Mirandola zemřel jako mnich, Marsilio Ficino klečí u nohou Savonarolových, Luigi Pulci byl vyvržen za hřbitovní zeď jako pohan, strhli své zlaté řetězy medicejští platonikové, odřekli se svých spisů, dělají veřejná pokání jako Matteo Franco – – –

Omezení vlivu papežské rodiny? Knížaty jsou a shromažďují vojska četnější než za dob Sixtových, jejich tchány jsou králové – – –

Nic nezbylo ze života Lorenzova, jako by nikdy nebyl. Každá věc je prchavá – tak to bylo v jeho písni, kterou sám skládal – – – Je všeho konec. Marnost. Nic po něm nezůstalo. A přece – – –

Zahrady! Nádherné a skvoucí zahrady, až bolestně krásné, vy mnou tak horce milované zahrady medicejské, vy zůstanete, a já vás opouštím a svých devatenáct let kladu do vás, hvězdy vždy budou nad vámi, moje zahrady milované, naposled vás líbám očima, poslední odkaze Lorenzův, poslední, co zbylo, můj jediný a pravý domove – moje zahrady medicejské!

Pokřížoval se velkým křížem. Pobídl koně.

A v téže chvíli rychle odvrátil tvář, aby neviděl hustý, čpavý a černý dým, který se náhle ze zahrad začal valit k nebi.

Stařec Aldovrandi

Zvony utichly a jejich kovový hlas roztál v řevavé výhni západu. Bologna, město černé, vrůstala ještě více do tmy a jen palác Bentivogliů sálal do západu slunce krvavými zdmi. Heraldickými barvami večera byla černá a rudá. Vysoké hradby vrhaly dlouhé stíny do kraje a jejich zuby kousaly do olověného naklánějícího se nebe, až se zakously docela. Slunce zapadlo a s třeskem se zavřely brány, za jejichž silnými, bronzem okovanými vraty, sevřenými dlouhými železnými závorami, pod klenbou z kvádrů stráže zažehly v železných koších ohně, a opírajíce se o dlouhá kopí, rozmlouvaly o válce a kořisti. Po jejich černých přilbách klouzala zář ohně. Hroty kopí trčely do výše. Na dubové lavici v bráně spal jejich vousatý alfiere, podoben satyru z terakoty. Bologna má nyní barvu zaschlé krve. A palác Bentivogliů se stává ve tmě ještě ohromnějším a děsivějším, toliko jediné světlo bliká za jeho okny, a není to světlo umrlčí, na jeho oknech nejsou tentokrát žádní viselci, je to světlo vážných rozhodování. Také ve vysoké poradní síni signorie se dosud svítí, velká rada, il Maggior Consiglio, ještě neskončila své zasedání. Ale městská prostranství již tichnou, přichází noc a stráže přepínají ulice těžkými řetězy. Každé noci je možno vidět z hradeb planoucí vsi jak ohnivé houby v temnotách. Ač válka se již posouvá na druhé straně Apenin, i zde neklidné hordy se stále bijí a vraždí. Povstali také podivní zakuklenci, fratres pacifici, kteří přepadávají města, vloudivše se do nich v nejrůznějším přestrojení, a pak strašlivě vraždí, neznajíce slitování. Bologna však usíná ve vědomí, že její brány jsou dobře střeženy a hradby teprve nedávno opraveny.

Pochodeň stráží zakrvácela na náměstí a pak zmizela za nárožím. Dva lotři ve stínu se zuřivě hádali se židem, nabídnuvše mu plášť docela nový, šlechtický, pouze s nepatrnou bodnou trhlinou, pak dva prsteny a čapku. Nastalo rychlé smlouvání za kmitavého pohazování prstů, až se rozzlobili oba lotři a vrhli se na žida, který, skuče bolestí, dal jim, kolik chtěli, a pak rychle prchal tmou, plášť

přes ruku a prsteny v hrsti, pochechtává se spokojeně, neboť notně ošidil oba. Otevřela se vrata nevěstčího domu a vyšly dvě a tři, držíce se pod pažím, a před nimi šel sluha s lucernou polozakrytou pláštěm, který je vedl na pozvání do domu patricije Gaspara Allviano, kde byla pitka. Ale na nároží se srazily s tlupou slepců vedených žebrákem, jenž viděl i potmě. Zatoužili slepci po nevěstkách a obklopili je, avšak ty, smějíce se, proklouzly pod jejich vztaženými rukama a vyčkaly na rohu na služebníka, až rozbije svou holí hlavu žebráka, jediného, který viděl i potmě. Ale slepci, neznajíc útěk žen, vrhli se na sebe, lovíce lásku, lapali křivými rukama druh druhá, chytajíce tmu, a ne ženy, které byly již daleko, přehrnuvše kapuce přes hlavy a spěchajíce na slavnost. Vyrušení rvačkou slepců, přiběhli dva vychrtlí studenti, kteří hladově ryli v odpadcích pod okny boháče, hledajíce něco k jídlu. Nyní vesele povzbuzovali slepé rváče, svíjejíce se smíchem při této podívané a popadávající se za břicha nacpaná odpadky masa a zeleniny. Tma byla hustá, vlnitá, a milenec šplhající po dlouhém provaze k oknu madony, jejíž manžel už spal, čeřil tmu dlouhými pohyby paží jak plavec, který od bahnitého dna stoupá k hladině, až žena s rusálčí tváří a s vlasy rozpuštěnými objala ho rychlým a nedočkavým sevřením paží. Pochodně strážní začadily na druhém konci ulice a tulák, spící u kamenného portálu S. Domenico, probudil se právě včas, aby rychle uchopil růženec a drmolil modlitby s tváří kajícího, jemuž patres uložili toto noční pokání místo pouti do Říma. Tma žila po svém. Bologna spí v barvě zaschlé krve a tam za hradbami někde v kraji planou vsi jak ohnivé houby v temnotách, z věží je vidět zář ohně, a zakuklení fratres pacifici se plíží podél bran kovaných bronzem. Noc je hluboká.

Stranou od piazzy je vězení, jehož vrata svítí výhrůžně do tmy dvěma svítilnami jak očima šelmy. Vrata sténají při otevření, neboť je to železo prokleté. Pak se jde dlouhou chodbou, tak úzkou, že i ti, kteří nemají ruce spoutané, musí je přitisknout těsně k tělu, aby prošli. Klenba se snižuje tak, že je třeba jít buď s hlavou hodně sehnutou, nebo bez hlavy. Stěny se potí a jsou kalné. Těžký vzduch

je plesnivý jako v hrobce. Hlas se nerozletí, ale ulpí na hrubých kamenech, připlácne se tam jako pavouk, pak odumře, pustí se a sletí na zem. V pozadí planou světla strážnice a tam ohromné stíny hrají v kostky a nahýbají si z džbánů, otírají si vousy a čistí arkebuzy, potácejíce se po stropě a po stěnách. Hned vedle jsou nízká vrátka, šedivá jako svítání posledního dne, a tudy se sestupuje po vlhkých točitých schodech, na nichž je nutno se přidržovat jen Boha, hluboko do podzemí, kde jsou krysy, vlhko a přikovaní lidé, jejichž lebky jsou lysé. Chřestíce řetězy, vždy před spaním vyjít svá jména, počítající se, neboť jest jich mnoho. Zemře-li některý z nich, přikován stoje, a neodpoví, tu jejich dlouhé řady řvou pod dunivou klenbou tím hlasitěji, aby přivolaly stráž, neboť nechtějí být s mrtvým, jehož tvář a tělo rychle zelená v plesnivém vlhku. Tam dál je mučírna, vysoká, klenutá a výhodně stavěná, aby všude bylo dobře vidět od vyvýšeného stolu soudců a písaře. Ale o poschodí níže, už v naprosté tmě, je místo pro ty, kteří byli odsouzeni doživotně, čili jak se říká po vzoru papežských žalářů, kteří byli odsouzeni in pace, do míru. Tato slova chutnají tak odpornou nasládlou hnilobou, že někteří zešíleli hned po rozsudku a úpěnlivě si raději žádali smrt v mučírně než býti odsouzeny in pace, do míru. Vězni v Bologni se děsí slova mír. Odsouzení se raději rvou se strážemi, mají-li býti odvedeni in pace. A Damasso Palloni si roztříštil hlavu o hrubé kvádry chodby, zatoužil raději po mukách pekla než po životě v míru, in pace. Je to hluboká podzemní šachta, rozklad zaživa, znamení věčných temnot, uhnívání na bahnitěm dně. Jsme v časech, kdy utrpení a děs se přikrývají lichotkami. Vše musí být krásně pověděno a uměle provedeno, sonet i vražda, karneval i hostina plná jedovatých číší, prsten lásky často přináší smrt skrytou pod kamenem, pod nímž je pak žíravinou rozežrán prst, uhnije maso a kost, opadne ruka. Není třeba všechny věci označovat krutými jmény pravdy. Proto také hnutí zaživa v podzemí bahnitých žalářů se po vatikánském vzoru nazývá pobytem in pace, a kat není už katem, ale slavně přijal jméno fra Redemptor, bratr Vykupitel. A zde, v žaláři míru, jest jediné místo ve světě, kde

neplyne čas, tak hluboký jest zde mír. Zde jest velké ticho a v něm těla porůznu skrčená, pokrytá vředy a krví, oči již nevidoucí a pokryté mázdami hnisu, ústa zkřivená úsměvem blbců, zde není čas a lidská srdce bijí do prázdna; všude se ve tmě válejí hromady lidských pokroucených těl, buď ještě pokrytých zetlívajícími hadry, nebo těl již nahých, ale nahotou podivně bílou a snětivou jak hromada moučných červů, velké zapáchající hromady, které se dosud svíjejí, hýbají, žijí, žijí in pace.

Klíč od této díry temnot byl nahoře ve strážnici, kde bylo veselo. Páni Bentivoglio se vždy starají o to, aby vojákům v Bologni bylo veselo, a nyní se o to také starají Francouzi, kteří je brzo zbaví tohoto nudného válení po pryčnách předpekli, počítání lysých lebek s železnými nákrčníky vbitými do zdi, spouštění košů s chleby a džbánů s vodou do podzemí, kde nebyl čas a kde lidská srdce bila do prázdna. A kapitán stráže, vysoký, rozcuchaný a tváří brunátných, vyprávěl o bitvách, rozhaliv košili až po pupek a ukazuje šrámy. A sloužil pod kondotiérem Corrado Benim, zvaným též pro náramnou tloušťku Lardo, což znamená špek, a vzpomínal na to s velkou toužebností, neboť Špek byl výborným kondotiérem, rozuměl svým vojákům, spal a jedl s nimi, třikrát je prodal nepříteli a třikrát zase hned koupil zpátky, ale než byla vyřízena koupě, brali si žold a lup na obou stranách, takový byl kondotiér Lardo, zvaný Špek, miloval své vojáky, až padl v bitvě u Faenzy proti papežskému synu; nepřátelský kondotiér, sienský šlechtic Antonio Cialdera, ho srazil z koně a prořal mu hrdlo, a tak statečně před tváří svých milovaných vojáků zahynul slavný kondotiér Corrado Beni, zvaný též Lardo, což znamená špek. A kapitán vstoupil do služeb papežského syna, který zvítězil v bitvě u Faenzy, ale zle se vedlo kapitánu, dostal francouzskou nemoc, nemohl nosit zbraň a odešel do Pisy, kde utrácel čas a žold. Tři zlaté dukáty vzal od něho učený doktor pisánský a nacpal ho rtutí tak, až by byl z toho zemřel, kdyby mu dobří přátelé nebyli poradili, aby přestal jíst rtuť a vzal si peníze zpět. Učinil tak, ale manželka doktora řvala jak ďáblice nad mrtvolou učeného manžela a běžela

v košili za kapitánem v noci přes celé město, a když ráno našli v její ztuhlé ruce kus jeho kabátu, musil tajně opustit město a francouzskou nemoc měl pořád. Už myslil, že je s ním konec, ale dobrý augustinián mu v Piacenze prodal papežské odpustky a poradil pít horkou vodu, koupil si tedy odpustky a pil horkou vodu, a hle, francouzská nemoc rázem zmizela, mohl opět nosit zbraň, kdyby to byl věděl už v Pise, nemusil zabíjet učeného doktora ani jeho ďáblici, ani se živit rtutí jak zvíře salamandr. Pak líčil užaslým holobrádkům, poulicím na něho oči nad nedopitými džbánsky, co vše je možno prožít ve službách bohyně Fortuny, která má ráda muže statečné a plné šrámů. Ale nejkrásnější čas byl ve službách benátských pod kondotiérem Antonio Cialdera, tím, který prořal hrdlo statečnému Corrado Beni, zvanému Lardo čili Špek. Cialdera úzkostlivě šetřil své vojáky, nechtěl je ztratit v nějakých pitomých bitvách, když ho stáli tolik peněz, a tak se válčilo bez jediného výstřelu, nepřítel vždy raději zaplatil Cialderovi, než by se pouštěl do bitvy s jeho vojskem, tak nádherně vystrojeným, a bitvy se kupovaly a prodávaly a vojáci chodili do bitev a z bitev stále vyleštění, nastrojení, vycídění, navoskování, až benátský úředník, přidělený Nejjasnější republikou kondotiérově, přísný provveditore, prohlédl tuto šalebnou hru, a vyčkav, až pokladnice kondotiérovy byly přeplněny, zatkl Cialderu Sieňana, který prodával bitvy. Byl pak Cialdera v paláci Giudecca oslepen kovovými zrcadly a připoután na galejní lavičku galéry, kterou pak Turci potopili kdesi u Rhodu. A mezky s jeho pokladnicemi zabavili Benátčané, vyzískavše tím mnoho peněz a prodlouživše nepříteli válku. Na čem kdy nevydělali Benátčané? A kapitán líčil, jak poté sloužil Scaligerům ve Veroně, kde se též naučil zaklínat ďábla zvaného Asthanetoxenethos, ale rod byl posedlý touhou vyvraždit se navzájem, a tak raději odešel po oné velké smířčí hostině, na které si všichni párali břicha, až krev přetekla schodištěm do ulice, a dal se do služeb pánů Bentivogliů v Bologni, a nyní teprve nastávají veselé časy, věřte, hoši, že vás už brzo povedu do bitev, jako že se jmenuji Guido del Bene, válečným jménem Rubicante, což znamená ohniváč,

kdo z vás dá plné džbánky ještě jednou kolem stolu? Pili, lomožili, bušili do stolu, hovořili o kořisti a o ženách, až začali zpívat. Kamenná strážnice byla plna křiku a statečnosti, a kdykoliv se srazily džbánky v novém přípitku, již vyrazili řev jako při útoku. A jejich stíny se pitvořily, přeskakující se na stropě.

Po tichém nočním náměstí, pomalu a v záři luceren neskrývaných pláští, blížilo se k vězení několik postav. Byl to vznešený messer Giovanfrancesco Aldovrandi, první z patricijů, hlava vzácného rodu a významný člen Consiglia dei Sedici, rady šestnácti, a jeho přítel Lorenzo Costa, malíř ferrarský, nyní v přízni Bentivogliů, jejichž palác vyzdobil nástěnnými obrazy, divem umění. Před nimi a kolem nich šli sluhové, tak pokorní, uctiví, neslyšní a neviditelní, jak by světlo samo se vznášelo nad hlinou piazzy, provázejíc vznešeného messera Aldovrandiho a jeho přítele, dvorního umělce Bentivogliů. Za nimi šli ozbrojenci, tvoříce průvod vynikajícímu členu Consiglia dei Sedici, který se vracel z porad tak podivnou oklikou, cestou do žalářních kobek. Stařec Aldovrandi, opíraje se o vysokou černou hůl s velkou koulí ze slonoviny, znamení nejen přepychu, ale i moci, byl zahalen v řasnatý šarlatový plášť a jeho kabát byl prošíván zlatem. I šel vážně a vznešeně, krokem knížecím, všečen v purpuru jako vladař či dóže. Kráčeli mlčky, neboť Costa se ostýchal přerušit myšlenky svého vznešeného přítele, a také proto, že noční ticho mu bylo lahodnější než uctivý hovor se starcem. Neboť Costa žil nyní již po delší čas v trýzni naprosté nemohoucnosti a přitom plný plánů, neboť tak každé zeslábnutí se obelhává a ohlušuje zmatenými přípravami k dílům, od nichž žádá víc, než byla pravdivost dřívějších. Stále měnil náměty svých příštích prací, nemoha se rozhodnout. Nejprve to měl být obraz svaté Cecílie, a jeho líbezná milenka Mona Chiara se již těšila, že její tvář a postava budou pro věčnou paměť její velké krásy na obraze v sladkých modravých oblacích mezi anděly, v rukou držíc nástroj hudební i nástroj katův a obě zvedajíc k Bohu, hudbu i muka. Ale Costa již byl zavrhl tento námět a chystal se malovat Madonu mezi světci, kde by nebyla žádná žena, ale pouze opati

a biskupové. Pak i to nedokončil a nyní měl jiný plán, vymalovat totiž pro S. Giovanni in Monte velký oltářní obraz Poslední večeře, to po vzoru slavného mistra Leonarda da Vinci z Milána. Základní kompozici měl již načrtnutou uhlem a nyní, opět po vzoru messera Leonarda, hledal tváře apoštolů. Když slyšel, že Leonardo chodíval denně na křižovatky před milánské hradby, kde zastavoval pocestné, sedláky a toulavé žoldnéře, aby v nich hledal své typy, chtěl Costa učinit totéž, ale v poslední době bylo příliš nejisté toulat se před bolognskými hradbami, a proto Costa požádal svého vznešeného příznivce, aby směl navštívit vězení, kde jistě mezi lotry nalezne aspoň tvář Jidášovu. Messer Aldovrandi dosud nikomu neodřekl, když šlo o umění. Osamělý stařec v šarlatu miloval umění nade vše. Jeho bohatý patricijský dům byl přeplněn vzácnými sbírkami; ještě nedávno koupil část knihovny Lorenza Magnifika z Florencie a dosud se nyní usmíval spokojeně při vzpomínce, jak obratně přitom přelstil agenty římské a milánské. U stolu jeho služebnictva jedlo denně mnoho vychrtlých rytců, neznámých sochařů, dosud bezvýznamných mazalů, příštích umělců jmen dosud neznámých, a časem vznešený messer sestupoval mezi ně, prohlížel jejich práce a o ty, kteří se mu zalíbili, pak pečoval. Ve svém paláci přijal mladého Franceska Cossu, Marsilia Infrangipani a Tomassa Filippi, kteří na jeho přímlovu dostali práci v rodině Sanuti, které pak postavili palác, nejkrásnější palác v Bologni. U jeho stolu sedával Simon Marucci, Niccolo d'Antonio di Puglia, zvaný pak též dell'Arca, a mnozí jiní, plní snů, touhy, horečnatého úsilí, víry a ran. Umělci umírali a stařec žil, opatruje jejich práci, umělci umírali, města byla sežehnuta válkou, vladaři ztráceli svoji moc a ženy svoji krásu, ale stařec v šarlatu žil a toto umění, které tak žárlivě střežil a miloval, žilo a dýchalo s ním. Vyprovázel nyní Lorenza Costu do žaláře, byť velmi unaven dlouhými poradami v signorii. V skrytu srdce nevěřil, že Costa vůbec začne malovat vážně svoji Večeři Páně, poznával jeho trýzeň tak, jako ji často vídal již u jiných umělců, ale byl příliš moudrý, než aby byl chtěl jeho vniterný zápas provázet radami a poučeními. Šel vážně a přemýšlel

o Costovi. Je jisto, že Costa stojí nyní na velké křižovatce, kde si cestu dál musí zvolit sám. A bude třeba, aby na ní potkal cosi naprosto jiného, než jsou pouze potulní žoldnéři a pobudové s tváří Jidáše. A samotářský stařec, jda mlčky vedle něho, snil o křižovatkách.

Světla, nesená pozornými sluhy, plynula podél jejich kroků nad hlínou náměstí až k vratům vězení, kde ježatý kapitán Guido del Bene, slyše o jejich příchodu, rozkázal svým lidem rychle uklidit džbánky, otřít stoly a srovnat arkebuzy. Pak bez odmluvy vyslechl rozkaz člena rady, aby přivedl na světlo několik zlosynů tváří nejodpornějších. Ale sotvaže byla otevřena branka do podzemí, procitli vězni a polekali se příchodu kapitána v tuto hodinu, kdy nikdy nechodil, a čekající s ním i kata, rozkřičeli se. Podzemí zadunělo a hlasy se vylévaly ze všech jeho temnot, bijíce do mohutných stěn. Místy tento mnohohlasý proud narazil, měl spodní víry, řvaly hrobky a odpovídalo kamení, ječelo železo a skučela hlína, podzemní hlasy bouřily v temnu a rozrývaly vzduch až na povrch. Znovu se vyvalil černý proud řevu a jeho vlnobití zachvívalo dveřmi strážnice. Messer Aldovrandi překvapeně pozvedl své husté bílé obočí a Lorenzo Costa rychle spočetl vojáky stráže. Ale kapitán s uklidňujícím úsměvem prohlásil, že takové je to zde vždycky a vznešený messer aspoň vidí, jaká je to zde těžká služba, špatně signorií placená, nechť se tedy dobrotivý messer přimluví, aby mu byl zvýšen žold – Věžňové dosud vyli a Aldovrandi přikývl. I litoval kapitán, že věžňové neřvali ještě víc. Kázal strážní vzít biče a přivést několik zločinců na povrch. Ale věžňové nechtěli jít nahoru, čeká tam mučirna a kat, rvali se i pod bičem, a když se posléze podařilo vyvléci na povrch aspoň dva, byl to takový pohled na chlapy lysých lebek, ohnilých tváří a vytřeštěných očí, že messer Aldovrandi se s odporem odvrátil. To by mohl Costa raději malovat scénu z některého okruží Pekla, například setkání Danta s Caccianimikem bolognským v okruží osmém, než Večeři Páně – – –

Leč Lorenzo se nevzdal, přijal pochodeň a sestoupil s vojáky do podzemí, aby si tedy prohlédl lotry přímo tam, odhodlán sestoupit po žebřících třebaš až na bahnité dno in pace, jen aby našel pro svého Jidáše takovou tvář, jaká byla na milánských křižovatkách nalezena božským mistrem Leonardem.

Stařec v šarlatu se obrátil ke kapitánu stráže. „Jest zde něco nového?“ - - - „Nic,“ prohlásil tento, uctivě vztyčen, ale s košilí nezapjatou. Guido del Bene se nikdy nestyděl za své šrámy, rád je ukazoval svým druhům, ještě raději ženám, a nebylo je třeba skrývat před členem Consiglia dei Sedici, který pouhým kývnutím hlavy zvyšuje žold. „Nic nového,“ opakoval, „až na několik chlapů, které mám zavřené zvlášť, neboť byli chyceni teprve ráno a nebyli dosud vyšetřeni.“ - Aldovrandi by byl rád usedl, ale neslušelo se vysokému členu Consiglia dei Sedici, aby seděl na lavici žoldnéřské. A Costa bude patrně v podzemí dlouho - - -

„Jejich provinění?“ - - - „Prošli branami bez ohlášení, byli chyceni v městě bez červené pečeti na palci.“ - - - Aldovrandi mávl rukou. „Tedy pouze bezvýznamné!“

Bologna se bála o sebe nejen v noci, ale i za dne. A Bentivogliové nařídili, že každý cizinec, který chce vstoupit, musí nejprve v bráně prokázat, kdo je a proč chce do města. Na znamení, že se takto ohlásil, jest mu vtištěna na palec pravé ruky červená pečeť. Kdo tak neučinil a proklouzl bez ohlášení do města, dostal pokutu desíti zlatých dukátů, a kdo neměl deset zlatých dukátů, toho čekal podzemní žalář tak dlouho, až se někdo smiloval a zaplatil za něho. Ale kdo dnes oželí pro cizince deset zlatých dukátů? A psátí příbuzným do dalekých měst? Který posel v těchto válečných časech se vypraví, aby přinesl odsouzenci zlato? Nikdo tedy nedbal o ty, kteří byli vrženi do temnot, lidi bez domova. A páni Bentivogliové si plnili pokladny od těch, kteří měli deset zlatých dukátů, a zároveň chránili město, aby nebylo přeplněno uprchlíky, nevznikl hlad a mor. Denně byli pochyťáni lidé bez pečeti na palcích, nepřišli za obchodem či k příbuzným, prchali před válkou a zde je čekal žalář a smrt.

Proto vznešený messer Aldovrandi pouze mávl rukou. Ale kapitánovi se tento pohyb nelíbil. Zdálo se mu, že je pln nevážnosti k jeho odhaleným šrámům. Muž, který sloužil kondotiéru Corradu Beni, zvanému též Špek, kondotiérovi Cialderovi sienskému a pánům Scaligerům ve Veroně, nemiloval pohrdavé pohyby rukou u vznešených pánů. Jeho úkol není zde bezvýznamný a mohl by vyprávět mnoho příhod o tom, kdy velitel vězeňské stráže byl chytřejší než celá signorie. Pročísl si tedy vous stejně ledabylým pohybem, jaký viděl u Aldovrandiho, a řekl: „Nejsou to ledací pobudové. Říkají, že jedou z Benátek.“ Aldovrandi pokrčil rameny. Z Benátek nebo z Říma, je to lhostejné, každý dnes jde k zániku svou osudovou cestou – Kapitán del Bene pokrčil rameny ještě s větší lhostejností než člen rady. „Jest podobno pravdě,“ řekl unaveně, „že jsou to fratres pacifici.“ Pěstěná stařecká ruka Aldovrandiho se mihla, jako by zaháněl neodbytnou mouchu. Proč nejde Costa tak dlouho? Je v podzemí, jako by snil o nějakém dávném životě, a ne o tváři Jidášově. A jeho nynější stav se musí přebolet jinak, naprosto jinak, styl Costův se stává náhle měkčím, harmoničtějším, dokonalejším – Ale Costa to netuší, vysiluje se v pochybách, mučí se beznadějností, ano, pokývl stařec hlavou, utrpení objevu –

„Říkají, že jsou z Benátek,“ pravil zasněně kapitán. „Vyznali to bez mučidel. A jsou nyní tam, v sousední síni.“ A mávl rukou. Ach! Tam je soudcovské křeslo, na které možno usednout, pohovět si, odpočinout, než Costa nalezne svého Jidáše! „Z Benátek jsi říkal?“ tázal se Aldovrandi, jako by byl prve přeslechl. „Z Benátek –,“ opakoval kapitán Guido del Bene a povzdechl mužně. „Dobrá, půjdu je tedy vyšetřit,“ pravil Aldovrandi. A tu si kapitán začal toužebně přát, aby to byli opravdu fratres pacifici, neboť je byl obral důkladně, prohlásiv, že tak předpisuje vězeňský řád. A toho nejmladšího dokonce o patnáct dukátů – – Aldovrandi vstoupil.

Dva seděli na prýčně a již spali, zkrušeni hlubokou únavou, ale nejmladší z nich neklidně přecházel kobkou, jako by měl stráž nad spícími, a přitom přemýšlel o společném útěku. Jakmile zaskřípěla závora, mladík se rychle obrátil a přikrčil, připraven ke skoku. Ale

vida přicházet vznešeného starce v šarlatu, opírajícího se o dlouhou černou hůl, hluboce se uklonil, čekaje, až stařec usedne. Pak se obrátil k svým druhům.

„Nech je spát –,“ rozkázal Aldovrandi, usednuv do soudcovského křesla. Teprve teď ucítil, jak jest již unaven. Porady byly dnes v radě zvlášť namáhavé a on dávno by měl podle rad lékaře odpočívat již na loži v klidu, a přece místo toho sedí zde, vyslýchaje vězně, do něhož mu nic není, obvyklý případ neohlášeného vstupu do města, věc svěřená obyčejnému soudnímu úředníku – – – Má jiné starosti než zájem o pobudy, proč je tedy zde? To proto, že Lorenzo Costa tam kdesi v podzemí dosud přechází s pochodní v ruce, hledaje tvář pro obraz, který nebude nikdy namalován – – –

A stařec vyslal zpod svého hustého bílého obočí zlostný a přísný pohled na mladíka z Benátek, který stál před ním, vyčkávaje a uctivě nakloněn.

„Přišel jsi do Bologne – – –,“ začal Aldovrandi nevrle.

„Nechci se zde zdržet –,“ odpovídá mladík. „Pouze přes noc. Moji druzi neměli na poplatek, pouze já. Ale nechtěl jsem je opustit!“

Aldovrandi mávl opovržlivě rukou. „Máš přece zlatý prsten a řetěz –“

„Toho se nevzdám!“ vykřikl mladík.

„Vzpomínky?“ usmál se jizlivě Aldovrandi.

„Ano,“ pokývl mladík. „Ale ne šťastné.“

„Proč se tedy nevzdat vzpomínek, které nejsou šťastné?“ odušil chladně stařec. „Jsou to dary od žen?“

„Ano.“

Stařec na něho pátravě pohlédl a pravil: „Pak věřím, že to nejsou šťastné vzpomínky, neboť máš tvář rváče.“ Mladík se prudce zarděl. – „Víš, co tě nyní čeká?“ pravil Aldovrandi a mimoděk urovnal záhyby svého dlouhého řasnatého pláště. – „Mnoho je ještě přede mnou,“ odpověděl mladík a sklonil hlavu. „Velká díla, práce –“ Stařec překvapeně vzhlédl a pomyslíl s tichým

opovržením: Chvástá se, je to lhář a mluvka jako každý Benátčan. Pak řekl: „Jsi šlechtic?“

„Ano!“ Odpověď byla hrdá a okamžitá. Jinoch stál rozkročen, levou ruku máje opřenou v bok, pravou si pohrává se zlatým řetězem na prsou. – „Zaplatí za tebe tvoji příbuzní v Benátkách?“ – „Ne,“ odpověděl mladík. „Nemám v Benátkách příbuzné, nejsem z Benátek, pouze se vracím z Benátek domů.“

„Kde je tvůj domov?“

„Jsem Florentňan!“ Odpověď byla hrdá a okamžitá, tak jako prve ono přikývnutí na otázku o šlechtictví. Ale Aldovrandi se zachmuřil tím přísněji. Od pádu Medicejských žádné město nevidělo ve svých zdech rádo občany z obce Savonarolovy, spojence Francouzů. Lépe by bylo bývalo mladíku, kdyby byl zůstal chvástavým Benátčanem, než se tak hrdě prohlašovat za Florentňana. A Aldovrandi cítil svoji únavu jako trpké břemeno. Má již dávno být na loži, po klidné četbě Danta spát měkkým, spravedlivým spánkem, obklopen poklady svých sbírek, uměním – A Costa nejde! Což je tak obtížné naléztí in pace Jidáše? Stařec mdlým pohybem své pergamenově žluté a navoněné ruky si přejel vráscité čelo a již bez zájmu o vše než o brzký návrat na lože pravil: „Kdo jsi? Jak se jmenuješ?“

„Jsem Michelangelo Buonarroti, sochař.“

A tu se Aldovrandi rychle a užasle vztyčil. Suchou žlutí jeho tváře prošlehla mdlá červeň a jeho ruce se zachvěly. Šarlat roucha se krvavě zarděl ve světle pochodní a stařec, dotknuv se dlouhou černou holí ramene mladíkova, vzrušeně zvolal: „Mluv pravdu, Florentňane, neboť mám moc tebe propustit i vydat katu. Nezachrániš se lží, ale tím horší bude tvůj trest! Jsi opravdu sochař Michelangelo Buonarroti, nebo se za něho podvodně vydáváš?“

Michelangelo postoupil rychle vpřed a jeho hlas byl prudký, přerývaný. „Jsem Michelangelo Buonarroti, nevydávám se za nikoho – jsem to já – prchl jsem z Florencie – chtěl jsem se zachránit – nic jsem tím nezachránil, ani sebe – všude je stejné temno – vracím se – byl to zbytečný útěk, zbytečná cesta – a v Benátkách jsem ani nemohl naléztí práci – jsem uprchlík, který

chce domů – Jsem Michelangelo – toto je řetěz od kněžny Alfonsiny – prsten od Clarissy Orsini – pohled', je na něm vyryt znak Medicejských – oba dary jsem dostal za jedno své dílo – slyšel-li jsi o něm – za sochu ze sněhu – jsem Michelangelo – pohled' na moji tvář – každý mne pozná podle tohoto zohavení – a nevěříš-li ani tomu, dej mi kámen – dovolávám se kamene jako svého jediného průvodního listu – pohled' na moji tvář a dej mi kámen – poznáš, že jsem opravdu Michelangelo, sochař, – slyšel-li jsi o mně –“

Aldovrandi zatím sestoupil až k němu, naklonil jeho hlavu k sobě a řekl tiše: „Mnoho jsem již o tobě slyšel, Michelangelo – – –“

Neboť stařec se pečlivě pídil po všem, co kde bylo velkého, stále zarmoucen, že nemůže proslavit Bolognu tak umělci, jako byla proslavena Florencie, které vždy záviděl. Kolikrát, kolikrát za stařeckých bezesných nocí snil o tom, že on, patricij, hlava vznešeného rodu, žije na dvoře Lorenza Magnifika, jsa jeho přítelem i poradcem, že hovoří s medicejskými platoniky, naslouchá recitacím aischylovským a ovidiovským, pořádá karnevaly i italskou politiku – – – A probudil se vždy v Bologni, v černé Bologni, kde mocní Bentivogliové přemýšleli jen o nových opevněních, houfech žoldnérů, chamtiví, sprostí, krvelační, tak nepodobní jemnému knížeti Lorenzovi – A stařec nezapomínal, jako nikdy nezapomíná závist Samotář v šarlatu, vyznavač harmonického života a přejemnělý sběratel uměleckých pokladů, štítě se pustoty života v Bologni, žárlivě sledoval vše, co bylo ve Florencii. A nyní stál náhle před ním jeden z umělců Magnifikových, nalezený jako pobuda v žaláři, zde stál ten, o němž mu jeho agenti dávali zprávy, že tohoto umělce Lorenzo nejvíce miluje a vyznamenává, zde stál s tváří poznamenanou úderem pěsti rváčovy, s očima hořícíma, s šatem pomačkaným a vybledlým, zde stál, v žaláři nalezený a bezbranný, opakuje stále jen to jediné: Dovolávám se kamene jako svého jediného průvodního listu, dej mi kámen, a uvidíš, že jsem opravdu Michelangelo Buonarroti –

A Aldovrandi jen říkal: „Tak to tys tedy Michelangelo, ty jsi tedy ten Michelangelo Buonarroti –“

Říkal to tak, že Michelangelo na něho pohlédl s němým úžasem, a byl to úžas vyhnancův, který opět slyší své jméno vyslovovat s láskou. A starcovy ruce na skráních mu připomněly domov.

Pak ho stařec znovu objal a nadšeně mluvil: „O beata nox, blažená noc, v které jsem tě poznal, sochaři Lorenzův! Jak podivně osnují bohové lidská setkání! Stačilo maličko, a byl bys zle pykal za svoji nerozvážnost i za to, že jsi z Florencie – – – Ale od této chvíle jsi mým hostem! Přijel jsi za mnou do Bologne, Michelangelo, a můj dům, můj palác, mé sbírky, vše je nyní tvé. Už nikdy se nevracej do Florencie, jsou tam Francouzi a zle tam hospodaří popravami a násilnostmi, buď rád, žes u mne, již tě nikdy, nikdy nepustím, o felix dies, o beata nox, kdy jsem tě poznal! Budeš nyní pracovat pro Bolognu, ne, my tě od sebe nepustíme jako ti hloupí Benátčané! Co kdy učinili Benátčané chytrého? Tys hledal v Benátkách umění? Ó hochu! Jak jsi ještě mlád a nezkušený! Benátky a měsíc, to ano, ale Benátky a umění? Nyní však je konec tvého putování, jsi zde a o ostatní se postarám, a páni Bentivoglioové dovedou také být uznalí, jen se zeptej mého drahého Costy – – –“ A Aldovrandi, pojednou si vzpomenuv na Lorenza Costu, nařídil, aby byl rychle přiveden malíř z podzemí. Kapitán, dostatečně zmaten tímto výjevem, byl rád, že může odejít. A jeho pochodeň při vzpomínce na patnáct zlatých dukátů se chvěla.

„Moji druzi –,“ osmělil se říci Michelangelo. Aldovrandi se zasmál. „Nestarej se o ně, budou propuštěni, vše zařídím. A jestliže vždy tak pečuješ o své náhodné přátele, Michelangelo, pak vezmi též mne do své péče, a nebudu se bát s tebou obejít celý svět!“

Kdo je ten muž? rozvažoval Michelangelo. Zřejmě kdosi, kdo má moc vězně propouštět i odevzdávat katu – Jeho šatem je šarlat, jeho žezlem černá hůl se slonovinou – přišel, aby mne soudil, a odvádí mne, aby mi nabídl své pohostinství, a já neumím ani poděkovat – kdo je ten muž, který mne přikrývá nyní svou mocí jak cípem svého šarlatového pláště?

„Prošel jsi Bolognou?“ tázal se stařec, když již opět byli na strážnici.

„Málo, zatkli nás hned po našem příchodu.“

„Jacopo della Quercia –,“ řekl zbožně Aldovrandi, zvedaje prst do výše. „Pamatuj, sochaři florentský, Jacopo della Quercia –“

„Ano,“ pokývl hlavou Michelangelo. „Nebylo větších sochařů nad Donatella a božského Querciu.“ Stařec nadšeně stiskl jeho ruku. „Máš pravdu, Michelangelo! Božský Quercia! Dobře jsem Jacopa znal, býval často mým hostem. Byl to velký umělec, a právě proto prázdnota zde po jeho smrti byla tím větší – – –“ – „Měli jste tu přece Niccolu Puglia –“ Starcova tvář se bolestně sevřela. „Letos zemřel, můj drahý Niccolo Antonio, držel jsem mu ruce při umírání, a jeho dílo zůstalo nedokončeno – – – V Bologni umírají sochaři brzo – Ale ty ne, Michelangelo, ty ne!“ dodal rychle a jako by konejšil. „Ty naopak zůstaneš velmi dlouho mezi námi –“

Nejprve zazněly kroky, pak se objevil stín, ale kroky stínu nezněly, byl to muž, který přerušil jejich hovor. Lorenzo Costa se vrátil, šaty máje vlhké a pohled rozmrzele zvědavý. Vida starcovo vzrušení, mdlou červeň jeho suchých tváří a rozčilený pohled, tím pozorněji si prohlížel mladíka, který se mu lehce uklonil. Aldovrandi vzal obě jejich ruce, vložil do sebe, a nemoha přemoci své vzrušení, mluvil: „Kéž panenská Minerva, Jovova dcera, kéž Apollo jsou nyní přízniví této chvíli! Hleď, Costo, jakého vězně jsem to vyvedl! Víš, čí ruku tiskneš? Toť Michelangelo Buonarroti, Florentián, který právě přijel z Benátek, aby ozdobil Bolognu svými nesmrtelnými díly! Toť onen, jehož vzácný Lorenzo Magnifico ze všech svých umělců měl nejraději! Toť Michelangelo Florentinus, který opustil nevděčnou vlast, aby dary svého božského ducha nyní věnoval Bologni. A ty, Michelangelo, věz, že držíš ruku nejslavnějšího ferrarského malíře Lorenza Costy, který nám zde vytvořil divy umění. Toť Costa, artifex egregius, praeclarus, omni laude pictor dignissimus. Pojd'te nyní, přátelé, zapomeňme na tato místa. Věz, Costo, že od této chvíle je Michelangelo mým hostem. Doprovod' nás a přijď zítra ráno, abys ho provedl Bologní a ukázal mu, co zde máme nejkrásnějšího!“

Costa pohlédł na Michelangela chladným pohledem. Jeho ruka byla studená a vlhká, to ještě od cest v podzemí. Michelangelo, znovu se ukláněje, pravil: „Messer bude tak laskav a první, co mi v Bologni ukáže nejkrásnějšího, budou jistě jeho díla, neboť nic jiného si nežádám a velmi ho o to prosím!“ – „Na vašem chování a řeči,“ odpověděl Costa ledově, „jest znát výchova mediceského dvora. Neumím tak lichotit jako vy, ale jistě se tomu od vás naučím.“

„Musíme se o něho postarat, Lorenzo,“ pravil Aldovrandi. „Jest třeba rychle mu najít nějakou práci, aby nám neutekl, víš, jak jsou Florentinové vrtkaví – – A já mu řekl, že v Bologni umírají sochaři brzo!“ zasmál se stařec. „To nic, nedbá na to. Uvedu ho tedy k Bentivogliům, pak jsou zde jiné rodiny, Sanuti, Felicini, Cromasso a mnoho jiných – i já –“

„Jste jistě již velmi unaven, messer Aldovrandi,“ řekl suše Costa. „A já si velmi vyčítám, že pro mne byla tato noční cesta do žaláře!“

„Ty si vyčítáš – a já se raduji!“ zasmál se Aldovrandi. „Neboť jinak bych se nebyl setkal s Michelangelem – – a čím více na to myslím, tím je mi to podivnější! V tom je jistě velké znamení, nemyslíš, Michelangelo?“ – „Je v tom znamení,“ přikývl Michelangelo a dodal: „Jenže mne to nepřekvapuje. Vždy jsem vysvobozován z nějakých žalářů – –“

„To v nich býváš tak často?“ ozval se ostrý hlas Costův. Michelangelo na něho pohlédł a pravil: „Nebývají to jen žaláře z kamení a železa, do nichž se dostane ten, kdo usiluje o velké věci ducha, messer Costo!“ Costa chladně pokrčil rameny. „Ve věcech ducha není žalářů.“ A usmál se. Michelangelo neodpověděl.

Kráčeli opět temnou hlínou piazzy, provázeni neslyšnými sluhy, nesoucími světla. Šlo se pomalu k Palazzo Aldovrandi. A zatímco stařec nadšeně hovořil k Michelangelovi, Costa hrdě mlčel. Strašné, zohyžděné tváře vězňů, matně osvětlené jeho pochodní, mihly se mu před očima. Zvlášť jedna z nich byla úžasná. Ponurá, až nelidská, se skrytými záblesky šílenství, vztekla na něho vycenila zuby, když na ni padlo světlo jeho pochodně. Muž začal zběsile rvát

svým železným nákrčníkem, nedbaje bolesti, neboť se chtěl zbavit tohoto světla, chtěl opět do tmy. Čekaje na smrt vstojí, přikován ke zdi, rozšklebil tvář tak děsným pohrdáním, až Costu zamrazilo, odskočil a byl by upustil pochodeň, čadící do tmy.

„Zítřka –,“ slyší hlas Aldovrandiho, „zítřka tvůj příchod, Michelangelo, oznámím v radě a byl bych šťasten, kdyby se mi podařilo, aby tvá první práce hned byla pro město.“ Tu se Costa nezdržel a pravil: „Jest jisto, Michelangelo Buonarroti, že nyní se staneš prvním umělcem bolognským a budeš nyní sculptor egregius, praeclarus, omni laude artifex dignissimus. Lichotkám rozumíš. Ale není to postavení hodné závidi. Znenadání se spadne a člověk přitom přijde o všechno.“ – „Kdybych přišel o všechno,“ odpověděl klidně Michelangelo, „ač o takové výšce ani nesním, pak bych se zachoval asi stejně jako onen zlatník vévody z Anjou.“ – „Jaký je to příběh?“ rychle se tázal Aldovrandi, jako by chtěl cosi zažehnat. „Byl jeden zlatník vévody z Anjou,“ pravil Michelangelo, „svým uměním roven umělcům antickým. Ale stalo se, že pojednou přišel nejen o dílo, jemuž zasvětil mnoho let svého života, ale i o všechno, co byl učinil před ním. Tu vida, že všechna práce jeho života je zmařena, a poznávaje v tom prst boží, pokorně padl na kolena a modlil se: Děkuji ti za to, ty všemohoucí Bože, Pane nebes a země! Nedej mi, abych ještě dále takto bloudil a hledal něco jiného než tebe! A rozdav vše, co měl, chudým, uchýlil se do samoty svého ducha. Neboť jsou samoty ducha, messere Costo, tak jako jsou i žaláře ducha –“

„Takové věci vám káže ve Florencii Savonarola?“ ušklíbl se Costa.

„Ne,“ odpověděl klidně Michelangelo. „To dávno před Savonarolou nám a všem umělcům pro pokoru jejich ducha zapsal ve svých Commentariích jeden z největších synů Florencie, sochař Lorenzo di Cione Ghiberti, znáš-li jeho bronzové dveře pro naše baptisterium, div světa –“

„Vždy jste tam připravovali půdu Savonarolovi!“ rozesmál se Costa.

Aldovrandi se zahalil těsněji do svého pláště. Je to moje chyba – pomyslí –, přece dobře znám Costu a měl jsem před ním skrýt svoji radost. Ješitný Costa, vyprahlý, zmalomyslněný Costa! Je zjitřený, rozbolavělý – a já se ho dokonce zapomněl zeptat, zda tam v podzemí nalezl svého Jidáše! Jaká neopatrnost! A Costa je násilný, prudký, nešetří příliš zákonů, a kromě toho je Ferrařan, dýka mu snadno vyletí z pochvy – – – Aldovrandi se zachmuřil. Costa mlčel. Znovu se mu mihl před očima obraz přikovaného muže v podzemí – Toho si vyžádám – toho mi vyvedou na světlo – jeho tvář, plnou nelidského zoufalství, učiním slavnou a nesmrtelnou – dávno už bude mrtev bolognský vězeň, a přece dál, po staletí na mém obraze bude vyprávět lidem o svém prokletí, o své nenávisti, o bídě své duše – A myslel na to, nevšímal si již Michelangela. Aldovrandi mu byl směšný. Dosud nikdy neviděl starce tak proměněného. Komédie! Bolognský patricij, tetelící se strachy před hněvem Bentivogliů, pojednou si hraje na Lorenza Magnifika – – – A Costovi to bylo tak směšné a odporné zároveň, že nemohl skrýt svůj úsměšek. Stáli právě před palácem a stařec mu rychle podal ruku: „Nalezl jsi, cos chtěl?“

Costa přikývl. „Ano, a budu vás prosit, messere, aby ten muž směl být přiváděn do mé pracovny. Budu ho potřebovat.“ – „Kde je?“ tázal se Aldovrandi. – „Hodně hluboko, velmi hluboko, ale in pace to není.“ – „Pak ti slibuji,“ ujistil ho Aldovrandi, „že dostaneš svého muže.“

„Co malujete, messere Costo,“ tázal se Michelangelo, „že k tomu potřebujete takové modely?“ – Costa se usmál a lehce pravil: „Pokouším se o velký obraz Probuzení jara, temperou –“ Aldovrandi mu položil konejšivě ruku na rameno a řekl: „Můj drahý Lorenzo žertuje. Připravuje oltářní obraz Poslední večeře a nyní hledal model Jidáše. Proto jsem s ním šel do žaláře.“ – „A nalezl jste?“ tázal se zvědavě Michelangelo.

„Ano,“ odsekl Costa. „A snad vás to bude zajímat, že ten Jidáš má dokonale rozplácnutou tvář, pěkně poznamenanou tvář, nos – –“ Michelangelo zbledl a sevřel pěst.

„Dobrou noc, Costo,“ pravil rychle Aldovrandi, a zavěsiv se do Michelangela, vstoupil s ním do široce otevřených vrat paláce.

Stín střeží, stín hlídá

Costa osaměl. Prošel ulicí, hluboce ponořen v myšlenky. Ten přivandrovalý Florentin se zmocnil celého starcova srdce právě teď, kdy já bych tolik potřeboval Aldovrandiho pouze pro sebe – – – Nutno jednat rychle! Jít hned ráno k Bentivogliům a zařídit, aby Michelangelo byl vypovězen z města nebo opět uvězněn? Ale pak popudím proti sobě Aldovrandiho navždy a stařec mi nikdy neodpustí! Ne, třeba to zařídit jinak – – – A zášť rostla každou novou myšlenkou. Costa svíral pěsti a hovořil do noční tmy. Spí už Mona Chiara? Jak by bylo dobře nyní jít k ní, položit hlavu na její prsy, zavřít oči a jen dýchat – – – slyšet bušit její srdce na svých spáncích, cítit její štíhlé konejšivé prsty ve vlasech, pak lehký přilínavý dotek jejích rtů na svém čele, polibek a pohlazení – mír a klid – něha hlubokého ticha v jejím mlčenlivém, chápavém laskání – mlčet a jen ji vdechovat – Ale Mona Chiara není již sama. Manžel, nejvyšší hejtman bolognských schioppettů, vrátil se z Říma a dokonce si přivezl hosta, Oliverotta da Fermo, mladého římského šlechtice v církevních službách, kondotiéra papežova syna dona Cesara. Jistě se večer dlouho pilo a snad ještě nyní sedí u stolu mezi stříbrnými mísami s ovocem a konvicemi vína, ve světle růžových svíček – Mladý šlechtic vypráví historky od papežského dvora, při nichž se Mona Chiara zardívá, sličná a kouzelná, překrásný úsměv, dlouhé černé vlnivé vlasy, přeměle sčesané, oči barvy fialek – Krev zabušila Costovi ve spáncích. Dnešního dne jest vše poznamenáno ďáblem, již od rána. Jsou takové dny, v nichž jako by už od svítání se všeho dotkl nečistý ďáblův pařát, jako by takový den nebyl zasvěcen žádnému světcí, ale bylo v něm dovoleno temným silám jen škodit, obracet všechno naruby a každou naději ihned měnit v popel – Ohavný den a ohavná Bologna, město, které již tolikrát proklel a kde se musí rvát o každou práci, žebrat u Bentivogliů, plazit se před nimi, uctivě líbat ruku kdejakému opatu, hluboko se klanět před lecjakým kramářem či pisálkem ze signorie – – –

A nyní do toho přišel ten tulák! Pošetilý stařec tedy našel nového oblíbence! Mecenáš v šarlatu, který však propouští opatrně dukáty jen mezi prsty, řídí svůj vkus pouze podle proslulosti umělcova jména a hraje si pyšně na znalce, směšný napodobitel velkých příznivců knížecích – Který odhodí lehce jednoho umělce pro chvilkový zisk z druhého – Módní krasoduch, který nyní v paláci svého nového miláčka hostí, slibuje, obskakuje, lichotí – Ted'! Snad právě ted', kdy já zde bloudím tmou jako vyhnaný pes!

A muž Mony Chiary se vrátil. Snad už nepijí, snad už šli spat. Hejtman schioppettů, vítěz v bitvách Asdrubale Tozzi vrátil se z Říma po dvouměsíční nepřítomnosti, statný a vášnivý muž, a jeho žena, Mona Chiara, jest nejkrásnější ženou v Bologni, snad už nepijí s římským hostem, snad již šli spat – Ted', snad právě ted' –

Costa se zachvěl pod přívalem mučivých vidin a zastavil se, zavzlyknuv bolestí. Přitiskl hlavu ke stěně domu, u něhož stál, a tento kámen byl dobrý a chladný. Costova ruka pomalu stoupala k hrdlu, jako by chtěl ze sebe strhnout něco ohavného, živého, cukajícího se, co se tam přisálo. Zaťatými zuby si prokousl ret a krev pomalu stékala. Jeho oči žhnuly a pálily. Chvěl se a zrnitý kámen mu ryl čelo. A před ním pusto. Temná, hustá noc, do které by vyřval všechnu svoji bolest, kdyby neměl hrdlo ovinuto smyčkou utrpení, která se zadrhla, zauzlila. Vše je promarněno, je neschopen každé práce, a kdyby měl nyní u sebe svůj kartón Poslední večere, roztrhá ho na kusy – Vše je promarněno. Nebylo by lepší, kdyby byl zůstal ve Ferraře, písařil –

Jsou mi třicet čtyři roky a co mohu říci o sobě? Když jsem byl ještě tak mlád jako tento Florent'án, navštěvoval jsem dílnu svého drahého mistra Cosima Tury a také jsem byl pln plánů, snů, víry – To byla zlatá doba fresek v paláci Schifanoia ve Ferraře, dosud vidím starce Cosimo Turu v dlouhém černém plášti postříkaném barvami, s černou sametovou čepičkou na lysé hlavě, stojícího na lešení a mluvícího k nám jako na kazatelně. Šišlal bezzubými ústy, a mávaje rukama, vykřikoval na nás: Žádné preludy, Giovanni!

žádné mátohy, Francesco! žádné vidiny, Lorenzo! Každý maluj, jak vidíš!

Žádné preludy, žádné mátohy, žádné vidiny! Proč jsem mu nezůstal věrným! Proč jsem pak od něho prchl až sem, proč mne nyní tak mučivě pronásleduje myšlenka, že v barvě a malbě právě musí být preludy a vidiny, aby to bylo krásné, – proč pojednou už nemohu malovat tak jako dříve, ono: maluj, jak vidíš –

Je přede mnou tma a nicota. Jsem zrazen všemi. Nemohu pracovat, jsem nejvíc zrazen sám sebou. Přítel Francesco Francia k mým pochybám mlčí. Aldovrandi si našel nového umělce a mně zavřel svůj dům. A proč ty, má jediná milenko, proč ty, má lásko vášnivá a pomocná, ležíš nyní v lůžku jiného, který slyší bušit tvé srdce na svých spáncích a cítí tvé konejšivé prsty na svých vlasech a rtech – – – má lásko – – – zatímco já tu bloudím nocí jako vyhnaný pes –

A tu se znovu před ním objevila nalezená tvář, promítla se náhle tak věrně a v dokonalé ostrosti, jako by muž z podzemí se postavil přímo před něho. Viděl ho přesně, neboť tuto tvář bylo patrně možno dobře vidět jen ve tmě. Byla ozářena tmou. Potřebovala černé světlo. Co pro jiné bylo slunce, pro ni byla tma. A bylo v ní, vyboulené před jeho očima, takové zoufalství a opovržení, až se zachvěl stejnou úzkostí jako tam dole, když ji viděl poprvé.

Zde jest jeho úkol, a on je naprosto neschopen. Tolik muk viděl při prohlídce ukovaných vězňů, a přece jeho vlastní, osobní bolest byla nyní nejpálčivější. A jeho těkající oči pokryl náhlý děs. Zajeknuv, odskočil ode zdi. Neboť náhle měl bleskově oslňující dojem, že přitisknut k studené zdi jest také takovým zcela bezmocným mužem v žaláři, s železným nákrčníkem vbitým kol hrdla do zdi, jímž zoufale a marně rve, a nikdy se již neosvobodí – – – Zděšeně pohlédl na zeď, mimoděk si ohmatává hrdlo. Ulice. Město. Černá Bologna.

Zadusí se. Musí nějak uvolnit tento hrozný tlak. Vše před ním splynulo v krvavou mlhu. Ještě chvíli tak stál, jeho prokousnutými rty prochvíval zlý úsměv. Ano, začne s tím nejbližším. Dá aspoň

výstrahu. Snad ten Florentin pochopí, že nelze beztrestně jiným umělcům brát chleba, ničit budoucnost. Máje zuby stisknuty, až dásně bolely, s vlasy splenými potem, s rukama sevřenýma šel dlouhými kroky zpět k Palazzo Aldovrandi.

Tam zatím Michelangelo ve světle svíček prohlížel nejcennější věci ze starcových sbírek a chválil mnoho, neboť to byly věci krásné. A pak musil vyprávět o Florencii a svém benátském pobytu, až Aldovrandiho víčka klesala ospalostí a on šel na lože, vynechávaje tentokrát své obvyklé čtení Danta a spokojen se slibem Michelangelovým, že zítra večer již budou Danta čísti spolu.

Pak šel spat i Michelangelo, unaven tolik, že příhody dnešního dne se mu zdály všechny snem, – vzpomínal, aby si vše vyvolal věrně. Prošli tajně bolognskou branou a skryli se v přeplněných ulicích, avšak bdělé oko stráží záhy poznalo cizince a několik rukou po nich chňaplo, právě když procházeli lodžii u univerzity. Neměli pečeti na palcích a byli vedeni středem lhostejných davů, zvyklých takové podívané, slunce pohaslo, zvedly se temnoty vězení. Pozbyli naděje a pouze v něm propukl vzdor. Přecházel kobkou jak lapené zvíře, hledaje, kudy uniknout, zněl temný proud hlasů z podzemí, ječelo železo, odpovídala hlína, řvaly hrobky, znovu se vyvalil černý proud podzemních hlasů. Tehdy se domníval, že jest smrt již blízko. Pak vstoupil tento stařec v šarlatu. Zasedl, aby ho soudil, máje moc vězně odevzdávat katu. A pojednou staré dlaně objaly jeho skráně jak vzpomínka na domov. A nyní zlato, mramorové obkládání, nádhera barev a soch, měkké koberce a zámořské vůně, lehká tkaniva a přepych knížecí, pohostinství patricijské – Ve dne se mluvilo o katu, v noci o slávě a počtách.

Uprchlík se chystá ulehnout na kmentové podušky a snít o domově. Jsou dny, říká si, jsou dny, v nichž jako by vše bylo poznamenáno zřetelně milostí boží, zřetelněji a jasněji než jindy. Takové dny, v nichž jako by všeho už od svítání se dotklo andělské křídlo, a ochrana světce, jemuž jest den zasvěcen, rozlévá se po čistém a nečistém jako sluneční jas, ochabnou síly zlých mocností, každý žal se obrátí v radost, každý popel v naději.

Nikdy neuléhal bez večerní modlitby, a tak i dnes vyňal z pláště svůj žaltář. Neboť již po několik let si navykl každého večera se modlit jeden ze sto padesáti žalmů, počínaje prvním. A když dospěl po sto padesáti dnech k poslednímu, začal příštího dne opět prvním. A tu záhy zpozoroval, že tato kniha je pro něho nejen modlitbou, ale i velkým zápisníkem, v němž jako by bylo zaznamenáno vše, co toho dne prožil, lépe, než by kdy dovedl zapsat sám. V zrcadle žalmových veršů všechny příhody prožitého dne se teprve objevily v pravé podobě. A tu si zvykl i pro příští den hledati v žalmu, který byl toho dne na řadě, heslo, jímž by všemu, co jinak bylo záhadné, rozuměl, klíč, kterým by si otevřel. Jediný verš byl často klíčem, ale kdyby byl porušil svůj pořad, zvolil jiný žalm, klíč by již toho dne nebyl zapadl. A tu již věřil, že přesným opakováním pořadí oněch sto padesáti žalmů sleduje jakousi nadpřirozenou kostru svého osudu. Poklekl tedy u lůžka, ale v téže chvíli vešel sluha, podal mu s úklonou list papíru a opět zmizel za dveřmi pokrytými těžkým bohatým čalounem. Michelangelo s úžasem četl jedinou větu, s námahou rozluštil zmatené, rychle črtané písmo. A bylo tam napsáno pouze toto: „V Bologni umírají sochaři brzo.“

Noc. Dny a noci, vše navlečeno na růženec času. Svítá, stmívá se. Noci a dny. Cizí město.

„- - - a proto, svatý otče Dominiku, rovný patriarchům, oroduj za mne!“ Michelangelo vstal od hrobu svatého Dominika a opět se chopil dláta. Chrám S. Domenico byl světlý, jasný, plný květinové a kadidlové vůně, teplého světla svíček a slunce. Bylo po mši a lid sestupoval z Kalvárie, vraceje se ke svým obchodům, řemeslům, vínu, zbraním, hrcům a pánvím, a i v tom bylo velké tajemství. Ještě před chvílí byli přítomni ustavičné oběti, jaká byla na Golgotě. Vzápětí nato, vycházejíce z chrámu, vyptávali se zdvořile na své zdraví a hovořili starostlivě o slabých nákupech a špatné úrodě. Nikdo z nich nevolal v hrůze, jistě Syn boží byl tento obětovaný, nebili se v prsa a neprchali do ulic, v nichž přece také mrtví chodili mezi živými. Šli, usmívajíce se. Městky si rovnaly roucha a přemýšlely o nákupech, děvčata se vedla pod paždím a několik

kavalírů spěchalo, aby byli u kropenek dříve než ony, mnich rozmrzele pozoroval, že nikdo dnes nekupuje odpustky, kázání bylo asi příliš slabé, ministranti běželi dlouhou lodí, hlasitě povykující, baba kuplířka zhasínala svíčky a dlouho se pak dohadovala s matronou, která si přikrývala výstřih modlitbami, a několik zevlounů se zastavilo u hrobu svatého Dominika a zvědavě pozorovalo nového umělce, Florentána, jemuž byl svěřen vznešený úkol pokračovat v práci mistra Niccoly Antonia di Puglio, který tak krásně pracoval na arše náhrobku, že dostal čestný název dell'Arca. Ale mistr Niccolo toho roku zemřel, nedokončiv dílo, a pláč nad jeho úmrtím byl veliký. To nejen proto, že mistr Niccolo byl dobrý člověk a umělec, Bolognané, plačící nad ním, oplakávali též nedokončený náhrobek, neboť všechna úcta Bologne patřila svatému Dominiku, záštitě města. Ba mnozí více věřili ochraně svatého Dominika než pánů Bentivogliů a tajně se hovořilo o tom, že raději měl být dokončen náhrobek světcův než trojitě opevnění bran. Ale páni Bentivoglioové věřili více hradbám, a tak po smrti Niccoly dell'Arca se nikdo o dokončení náhrobku ani nezmínil a za peníze určené sochaři najaty nové zbrojné houfy. Až pojednou přišel tento Florentán, sochař na dvoře Lorenza Magnifika, a přihlásil se u messera Aldovrandi, vysokého člena Consiglia dei Sedici, jehož jméno jest zlatým penízem mezi umělci. A vznešený patricij, prozkoumaj jeho původ i schopnosti, dobrotivě doporučil městu, aby dílo bylo zadáno. Zevlouni stáli okolo a zevlovali. Viděli, že je to umělec zbožný, v tom tedy nebylo závady pro dokončení náhrobku světcova, a řeklo se jim, že je to též umělec laciný, za pouhých třicet dukátů se uvolil vytesat tři sochy pro náhrobek, a to Anděla se svícnem, svatého Procula a svatého Petronia. Byli tedy spokojeni. Umělci zbožní nebývají obvykle tak laciní.

Michelangelo stále bydlil v paláci u messera Aldovrandiho. Ve dne pracoval na náhrobku, večer sedával u starcova lůžka a čítával mu Danta tak dlouho, až starcův duch byl očištěn od světských starostí a jeho víčka klesla. Někdy však přerušil čtení, a tu musil Michelangelo vyprávět o Florencii, o Lorenzu Magnifikovi, o jeho

filozofech a umělcích, a stařec šťasten poslouchal, jen povzdychával a v hloubi srdce žehral, že mu nebylo dopřáno žítí tam, ano tam, a ne pod vládou sveřepých, ke všemu umění lhostejných Bentivogliů – „Proč jsi odjížděl, Michelangelo?“ tázal se jednou a Michelangelo neodpověděl, tvářil se, že přeslechl. A když se Aldovrandi otázel podruhé, Michelangelo lehce svedl řeč na jiné a dlouze o nich vyprávěl, raduje se, jak obelstil starce, který již patrně na svoji otázku zapomněl. Ale Aldovrandi nikdy nezapomněl. Vysoký člen rady šestnácti nezapomínal nikdy právě na ty otázky, na které nedostal odpověď. Přemýšlel tedy o tom sám. Savonarola to asi nebyl – – – neboť Michelangelo o něm vždy hovořil s největší úctou, ba měl dokonce s sebou dvě jeho opsaná kázání, která zaníceně přečetl, ale Aldovrandiho to příliš nenadchlo, nemělo to formu, eleganci, styl, samé skřeky, výkřiky, výbuchy vášně, zkázonosné předpovědi; s lehkým stažením úzkých rtů a s mdlým pohybem ruky přerušil četbu, raději požádal o Petrarku. Savonarola to tedy nebyl – Pak to mohla být jediná žena. Toto své poznání přijal stařec s velkým uspokojením. A čím déle pohlížel na Michelangelovu zohavenou tvář a pozoroval jeho plachost, tím více byl o tomto důvodu přesvědčen. Tedy žena! Škoda, neboť jemnost ducha zakazovala nyní patricijovi, aby někdy zavedl s Michelangelem hovor o ženách, a stařec rád o ženách hovořival, hlavně s umělci, kochaje se jejich milostnými dobrodružstvími s netajeným potěšením. Ale ať tedy důvod Michelangelova odjezdu z Florencie je jakýkoliv, mladík je nyní zde a dokončí archu svatého Dominika a tak připojí své jméno k slavným jménům Niccoly Pisana, Niccoly dell'Arca.

A až dokončí náhrobek záštity města, úcta k němu vzplane ve všech srdcích, i přízeň Bentivogliů bude zajištěna, a nikdy již nepustí Bologna ze svých hradeb Michelangela, za ním pak přijdou i jiní, Bologna převezme dědictví Florencie, stane se italskými Athénami a bude slynnou uměním tak, jako nyní slyne učeností – Ano, budu novým Lorenzem Magnifikem, shromáždím zde umělce i filozofy, založím pro ně školy a akademie, a jednou i Bentivogliové

uznají, co já vykonal pro město, a před palácem signorie bude má socha vytesaná Michelangelem, můj hrob bude v S. Petronio na čelném místě a s dlouhým nápisem od vděčných spoluobčanů, a můj synovec? Jak to bude krásně znít: kardinál Aldovrandi – – –

Michelangelo nevěděl nic o těchto starcových snech, Michelangelo pracoval. Svatý Proculus, voják bolognský a mučedník za časů krvavé šelmy Diokleciána, otroka na císařském trůně. Vyzdvihnul svoji víru proti císařským ediktům, strhl plášť, aby kat ho mohl lépe uchopit, a rozkročiv se na cestu do nebes, přijal muka s tváří vděčnou. Svatý Petronius, biskup bolognský, zahojivší rány způsobené vpádem hord Alarichových. Vítězná berla pastýřská, vztyčená proti loupeživým nájezdům barbarů, jest nyní odložena a svatý biskup přivinul si do náruče obezděné město, zvedaje Bolognu k Bohu.

Ale Bolognanům jest v té výšce poněkud úzko. A s bazilikou svatého Petronia je to asi stejné jako s nehotovou archou svatého Dominika. Uplynulo mnoho století od vpádu hord Alarichových, než se město rozhodlo pro tuto stavbu, patrně tehdy asi opět hrozil nějaký nájezd, že si tak náhle vzpomněli. A aby napravili svoji zapomnětlivost, rozhodli se postavit baziliku tak obrovskou, aby už nikdy nemohli zapomenout. Množství domů, šest ulic a osm kostelů rozbořili, jen aby měli místo, a tak se tedy začalo stavět. Staví se už přes sto let, a ještě to není dostavěno, bude se asi stavět dalších sto let, nejsou peníze, město si to nějak špatně rozpočítalo, nestačí s penězi na tak obrovskou stavbu, pro kterou bylo zbořeno množství domů, šest ulic a osm kostelů. Nejsou peníze a Bentivogliové, ač dobří křesťané, patrně více důvěřují důkladnému opevnění, trojitým hradbám než síle modliteb. A tak se najímají nové zbrojné houfy, kupují se děla z bronzu a svatý Petronius zatím čeká, jako čekal svatý Dominik. Je stále něco nedokončeného v Bologni, náhrobek, bazilika i modlitby. Proto je Bolognanům v té výšce poněkud úzko.

Ale nad portálem nedokončené baziliky je nádherná práce mistra Jacopo della Quercia, Sieňana, na kterou Michelangelo nikdy nezapomene a před kterou se vždy zastaví ve velkém obdivu. Sem

by nyní přivedl všechny ty, kteří mu kázali o antice, antických předlohách a vzorech, o antickém stylu! Michelangelo napjatě studuje toto drama vbité do kamene, drama, v němž vystupují pouze těla, forma, napětí svalů, protiklad pohybů, vše ostatní je v pozadí, pouhý náznak prostředí. Nikdy nezapomene na křečovitý pohyb Adama vyháněného z ráje, pohyb plný zoufalé touhy po návratu, pravý loket vysoko vztyčený, jako by jím chtěl srazit velitelské gesto archandělovo, nohy podkleslé v kolenou, tělo nachýlené a hlava! To pouze žena již pohlíží na novou cestu, to žena již vykročila vpřed, Eva sama jest poutnicí do neznámé země, ale muž se křečovitě obrací, chce nazpět, v ostrém úhlu odvrátil hlavu od země, nechce tam, křičí po ráji, chce do ráje, jeho prudký pohyb jest vyzváním Bohu, bude se bít o ráj, tento obličej ještě nesmácel pot, a již jest pln vrásek a touhy a muk, neboť první byla bolest, co potkali, vykročivše. A za vznosným, divokým pohybem vztyčeného lokte Adam skrývá oči, hledící do ráje, volající po ráji, žádající si ráje, obrácené k ráji, hledící stále jinam než na zem, než na ženu.

Michelangelo se vrátil ke své práci, k mramoru Anděla se svícnem, který měl býti protějškem k Andělu mistra Niccoly. Ale ne k tomu, který stojí vzpřímen, s rukama na prsou zkříženýma pohybem ave, s křídly dosud se zachvívajícími, ale k andělu klečícímu na pravém koleni, držícímu svícen, k andělu s tváří služebníka oltáře, jehož vlasy kadeřavě splývají na záda a jehož panická krása je plná pokory, něhy a odevzdanosti, k andělu sloužícímu. Michelangelo pracoval usilovně. Úmyslně zbavil svého Anděla veškeré ženské něžnosti, jakou měl Anděl mistra dell'Arca. Žádné kadeře splývající až na záda, ale drobné, hustě kučeravé vlasy, ovíjející hlavu vztyčenou, hieratickou. Toť anděl, který jest jedním z těch, co pod velením svatého archanděla Michaela bojovali se zlými silami draka v povětrí. Nyní odložil štít a meč, přijal svícen a poklekl u oltáře, očekává mši. Na jeho kučeravou rytířskou hlavu by kdykoliv mohla být vsazena přilba, tak jako na hlavu Anděla mistra Niccoly věnec. Tak budou u sebe, něha modlitby i její síla. Ale protože jeho Anděl jest připraven kdykoliv povstat a opět odejít

v boj, jest jeho roucho živější, se záhyby plnými pohybu, drsnější a mužnější. Toliko lehké a splývavé křivky křídel vyvažují těžkou hmotu svícnu a těla. Toliko křídla jsou zde něžná, milostná, mladá a žensky jemná.

Poprvé a naposled teše Michelangelo křídla.

Za sloupem chrámu stojí stín a pozoruje ho. Michelangelo cítí, že je sledován, ale kdykoliv se obrátí, je za ním prázdno, nikoho nevidí. Pouze několik starých žen zůstalo ještě nyní v chrámu, ale ty klečí před hlavním oltářem, ustrnulé v dlouhých modlitbách. Stín se úskočně a plíživě přibližuje víc a více, až pojednou se zastaví. Michelangelo znovu cítil jeho pohled jako lepkavý dotek pavouka na zádech, a prudce se obrátil. Avšak je zcela sám, nikdo není za ním, i baby vztekle odešly modlit se jinam, do jiného kostela, kde jejich slova nejsou tříštěna ranami do kamene. Sevřel prudčeji dláto jako zbraň a šel vstříc neznámému pohledu, hledaje ho. Ale stín neslyšně prchá mezi sloupy, až vyklouzne z chrámu, kde u portálu strhne černou škrabošku z tváří a odvine plášť z ramen. A Michelangelo, nikoho nenaleznuv, vrací se k svému dílu, do něhož se zakrátko ponoří tak, že zapomene na všechny stíny, co se toulají světem.

Poprvé a naposled teše Michelangelo křídla.

Hadí náhrdelník

V městě se neustále mluví o válce a nejvyšší hejtman bolognských schioppettů messer Asdrubale Tozzi vrátil se rozmrzele z paláce Bentivogliů, neboť jeho rad opět nebylo uposlechnuto a Bentivogliové stále ještě váhají vyrazit, ač nyní je okamžik nejpříhodnější, až je to tedy pro smích jeho hostu Oliverottovi da Fermo, mladému kondotiéru papežského syna dona Cesara – Asdrubale Tozzi, vysoký, svalnatý, zlostně odhodí meč, a usedaje za stůl, očekává, že mu pohár vína podá jeho žena.

Avšak místo ní přichází s podnosem a konvicí vína služka, špinavě mastná, tlustá a se zaječím pyskem, odporná tak, že by pod jejím pohledem ztrpklo víno i nejlépe připravené. Na zlostnou otázku ochotně odpovídá, že Mona Chiara není doma, opět není doma, nečekala asi pána tak brzo – A říkajíc to, šklebí se tak, jako by se z toho radovala. Asdrubalovi byla vždy nesmírně protivná, často se mu zdálo, že ona přivolá na dům nějaké neštěstí, několikrát ji vyhodil, ale vždy se zase vetřela do domu, až messer Tozzi nad tím mávl rukou. Má jiné starosti a někdy se mu zdálo, že šereda opravdu patří k domu jako ta hromada odpadků a hnoje pod okny. Bylo jisto, že dokud ona zde byla, byl vždy v domě klid a pořádek, služebnictvo se jí bálo a Mona Chiara byla na vedení domu slabá – –
– Šereda tedy směla zůstat, ale Tozzi mluvil s ní jen pěstí, prchávala holka, jakmile zaslechla jeho hlas. Tím více nyní užasl, když přicházela s vínem. Zvedla se v něm žluč a zamířil jí pěstí přímo do zubů, když pojednou zlé zachvění koutků jejích odporných úst a uštěpačný, břitký pohled způsobily, že se zarazil a rána nedopadla. Ta holka se mu zřejmě vysmívala – – – a Tozzi cítil, jak několik studených kapek potu mu splynulo po čele. Neboť vysmívali se mu šereda, pak má důvod tak velký, že jinak jen náhlé šílenství by to mohlo vysvětlit. Ale holka není šílená. A neskrývajíc svůj uštěpačný úsměv, znovu zaskuhrala, že paní opět je pryč, už dlouho je pryč, po celé odpoledne, tak jako bývala vždycky, když pán byl

v Římě. Mluví a drží podnos s vínem, které ztrpklo, a čeká. Tu Asdrubale Tozzi zkopal holku, připjal opět meč, přehodil plášť a vyšel ven.

Ledový pot a žhavá kola před očima. Ale když na ulici pozoroval klidný a obvyklý život kolem sebe, tváře chodců a tvář ulice, vše takové, jako vždy bylo, tu ho napadlo, zda by se neměl vrátit domů a raději si zavolat ranhojiče, aby ho zbavil návalů černé krve, neboť patrně má jen nějaká mámení, příliš podrážděný z bezúčelných porad u Bentivogliů, kteří váhají, nedbají jeho rad ani vzkazů Svatého otce Alexandra Šestého. Ale zlý, zlomyslný úsměv šeredy se zařízl hluboko. Tozzi šel širokou ulicí, neznaje cíl své cesty. Několikrát ho napadlo, aby se vrátil a vyslechl služku, proč se tak smála. Ale to ona asi chtěla, proto přišla s vínem, ač věděla, že z její ruky nic nepřijme. A nepřijme-li nic z její špinavé ruky, nepřijme ani slovo z jejích odporných úst, zamrazilo ho při myšlence, že by se snad šereda měla stát jeho důvěrníci. Ne, počká na návrat Mony Chiary. A zatím se mu zdálo, že hodiny jdou jako on, stále bez cíle.

Ale pak se znovu vzepřel a blaženě si uvědomoval všechna laskání Mony Chiary. Zabije šeredu. Ať se tam pak v podsvětí vysmívá klamaným manželům, kteří jsou již mrtví, zabije šeredu, neboť mohla způsobit velké neštěstí. Dost na tom, že on, vítěz v bitvách, on, před nímž se chvějí čtyři jeho schioppettů, které mu i papež závidí, jde nyní schlíple a zkroušeně jako nějaký prodavač koření, jako bolognský kupec, který se stravuje starostmi o ctnost manželčina lůna, ve dne bez radosti a v noci bez spánku. Což měl kdy nějaký důvod, kromě několika maličností, které nic neznamenají a dnes patří k módě?

Má nějaký důvod? Snad pouze ten, že Moně Chiaře nikdy nerozuměl. Stržen její kouzelnou krásou, po ránu vždy znovu tak svěží jako květina v rose a večer tak plně rozkvetlou jako růže, která líbána měsíčním světlem zdráhá se usnout, nemyslel nikdy na ni víc než na hodiny laskání, hodiny kořisti, hodiny lůžka. Byla tak jeho ženou, že nikdy nebyla jeho myšlenkou. Miloval ji, protože byla tak vzácně krásná, a pak z pýchy, ano z vášně a z pýchy ji miloval,

neboť všichni mu ji záviděli, a kdyby nebyla její prastará rodina Astaldi náhle zchudla, nikdy by ji nebyl dostal, byla spíše určena do lůžka knížecího, do lůžka dóžete. Ale nyní byla jeho, křehká patricijka vznešeného rodu, Chiara Astaldi, jejíž předkové žili zde v Bologni ještě v dobách císařů římských, poznamenána svou přejemnělou, až průsvitnou krásou jako znamením dlouhých staletí, neboť byla to krása zděděná, vzácná a nastrádaná. Stala se jeho ženou, ženou nejvyššího hejtmana žoldnéřů schioppettů, rváčů až ze Sicílie a z Abruzzských hor, vyvrhelů tak tvrdě jeho rukou vycvičených, že je Bologni i papež záviděl, nyní byla jeho a mohl se jí posmívat nad večerním pohárem vína, až umlkla, odložila knihu i sny a připravila se po řádu manželském přijmouti od něho dobré i zlé. Nerozuměl nikdy ničemu jinému, než že jest jeho. Před čím se skrývala? Proč její krása se stávala tak ledovou, jako by se stále více pokrývala vrstvami mrazivého jíní? Proč její pohled ztvrdl, a marně ozdoboval její hrdlo zlatými řetězy, laskala ho, byla jediným živým polibkem, kořistí, byla rozkoší, ale proměněna. V hodinách lůžka to byla Mona Tozzi, po řádu manželském a nezměnitelném jeho žena, klíčnice jeho domu, paní nad služebnictvem. Její krása nikdy nepovadla. Ale jakmile jen na okamžik oddálil náruč, již nebyla jeho a jako by nikdy nebyla jeho. Byla to Chiara Astaldi, plná jiné krásy, vznešené krásy patricijské, křehká a snívá, která s odporem ze sebe smetla objetí hejtmana schioppettů, zaryvši pak tvář do podušek s pohybem nevýslovného hnusu jako žena znásilněná v dobytém městě a ponechaná pak sama sobě a své potupě. Avšak o tom nevěděl, nebyla nikdy jeho myšlenkou. Ale večer nad pohárem vína přestal se již vysmívat všemu, čemu při ní nerozuměl, ba tajně si přával, aby se opět vrátily ty první chvíle, kdy hovořovala o svých snech a hlasitě četla, – – – avšak ona již sedávala s prázdnýma rukama, patrně odložila i duši před jeho příchodem. Přijala prsten, který jí v městě koupil, a byla jediným polibkem a laskáním. Stržen její stíhlou, nevadnoucí krásou, nepoznal, že vrstvy mrazivého jíní ji už učinily kluzkou jako had.

Nyní kráčel rychlým krokem, plášť rozevlátý. Jezdec jedoucí proti němu zarazil koně a hluboce se ukláněl, pak seskočil. Zlato, červeň, lesklý pancíř. Oliverotto da Fermo hodil uzdu služebníkovi jedoucímu za ním, lepantskému černocho v hedvábném žlutě pruhovaném turbanu, blýskajícímu bělmem očí i zlatými náušnicemi. Otrok vzbudil mnoho pozornosti v Bologni, Oliverotto projížděl často v průvodu i několika svých černocho, neboť Říman i zde se rád obklopoval nádherou, příslušející kondotiéru syna papežova. Asdrubale Tozzi se nezaradoval, ale ruka mladíkova již vklouzla lichotně pod jeho paži jako ruka ženy. Oliverotto, zářící zlatem a leskem pancíře, pohazuje dlouhými černými kadeřemi, nabízel se k doprovodu. I oznámil mu mrzutě velitel schioppettů výsledek dnešních porad v paláci. Mladý kondotiér ledabyly mávl rukou. „To mne už nepřekvapuje, nečekám nic jiného,“ řekl. „Oznámím to Jeho Svatosti i kardinálovi Cesarevi. A don Cesare nezapomíná, Bologni to neprospěje. Ovšem ti, kteří chtěli poslechnout a jimž v tom bylo zabráněno –,“ mladík blýskl očima po Tozzim, „– také nebudou zapomenuti, a to v dobrém.“ Asdrubale Tozzi s pýchou zvedl hlavu. „Kardinál Cesare má ve mně věrného služebníka –,“ pravil. „Já neváhám vyrazit do pole. Páni Bentivoglioové váhají.“ Oliverotto se zasmál. „Váhají, váhají! A proč váhají? Francouzi již opustili Florencii, kdyby nebyl Savonarola stále krotit lid, zle by se bylo vedlo Karlovi v městě vlastních spojenců! Teď je chvíle jim vpadnout do zad – Ale Bologna chytračí a pak jednou přijme zlou odměnu za své chytračení! Vždyť i Lodovico Moro, pes milánský, odpadá od Francouzů, Karel mu nezaručil, že se nedotkne jeho vládařství, a Lodovico se děsí, co na sebe sám si upletl povoláním Francouzů do země, a odpadá – Proč Bentivoglioové nevyrazí?“

„Chtějí prý nejprve smlouvu s Jeho Svatostí –,“ odpověděl zachmuřeně Tozzi. Oliverotto se znovu rozesmál. „Chápu,“ pravil břitce, „znám již jejich hru. Nezapomínej, že Bologna jest vlastně lénem církve a Bentivoglioové zde vládou neprávem jako tyrani. Proto nechť se poslechnou, neboť by už poslušností uznali

svrchovanost Svatého otce. Chtějí, aby Jeho Svatost s nimi jednala jako se svobodnými vladaři, chtějí smlouvu! Jak směšné! A nechťejí se ani oslabit polním tažením proti Francouzům, což kdyby don Cesare chtěl zbrojně uplatňovat nároky církve na Bolognu! Hle, proč váhají!“ Říman, jakoby mimoděk, přitiskl paži Tozziho úže k sobě. „A ty, Tozzi? Říkáš, že jsi věrným služebníkem kardinála Cesara, dokaž to! Stačí tak málo! Jen trochu měkkého vosku – –“ Tozzi se zachvěl. – „Ne!“ řekl ostře, vzpřímiv se. Da Fermo lehce pokrčil rameny. „Nuže, dobrá. Nekažme si poslední chvíle těmito hovory, neboť zakrátko odjedu. Zůstaneš zde, já vyrazím k Římu. Já budu vojákem, který vytasí meč proti nepříteli, ty budeš vojákem, který uprostřed války se válí v nečinnosti, ty, vítěz v bitvách! Ach, Tozzi, nehorši se! Nic ve zlém! A mluvme již o jiném. Bylo to zde u vás v Bologni zábavné, ač ženy zde nejsou tak povolné jako v Římě. Už se mi stýská po římských polibcích, těch vašich bolognských jsem užil málo. To i v Piacenze jsem míval lepší noci než zde! Ach! Vaše ženy!“

Luskl prsty a zasmál se.

Tozzi se zachmuřil. Nikdy se mu nelíbil způsob, jakým Říman hovořil o ženách. Ovšem, mluvíval také tak, ale to bylo kdysi, když ještě jako velitel malého oddílu žoldnéřů procházel Itálií od Sicilského království až po Alpy. Nyní, když měl vysokou vojenskou hodnost v hrazeném městě a kdy se oženil, neslyšel takové řeči rád a tajně tak trochu cítil se všemi manžely, jimž se tito da Fermové vkrádali do ložnic, rozumně pak o tom vtipkující při svých táborových ohních. Jeho stanem se kdysi také za řehotu druhů ozývala jména madon, které okouznil ten, kdo dnes přišel a zítra odejde, dobrodruh v pancíři, jehož sláva roste na poli krve a bitev, a ne za radními či kupeckými stolky. Má dobré srdce a vznešenost. Je to římský šlechtic. On pouze jedná a mluví tak jako všichni kondotiéři, a mimoto je v kardinálských službách, čímž se vysvětluje a omlouvá mnoho. A zatímco da Fermo se smál a živě vyprávěl, Tozzi náhle pocítil stesk. Tento veselý mladík, takřka ještě chlapec, který se pyšně, postříbřen leskem pancíře, v průvodu svých

černochů projíždí Bolognou a mluví s úsměvem o polibcích, ten mu byl náhle prudkým, osvěžujícím a vášnivým pozdravem života tam zvenčí, tam za hradbami. Náhle cítil, jak k němu přilnul. Neboť se při něm vracely a obnovovaly dny jeho vlastního mládí, kdy, také ještě takřka chlapec, vesele projížděl krajinami, opásán mečem, hledaje bitvy a ženy. Černá, dusivá Bologna! Kolikrát za dnešek ji už proklel! Tozzi mimoděk sevřel rameno svého mladého přítele. Co na tom, že Oliverotto před chvílí ho žádal, aby zradil Bolognu a vydal tajně opatřené otisky klíčů od bran kondotiéru Cesarovu, a že přitom jde i o jeho oddíly schioppettů, které i papež závidí. Řekl jsem stručně: Ne! a napřímil hlavu. Nic ve zlém, Tozzi! odpověděl da Fermo, nebudeme tedy již o tom mluvit. A tím je to vyřízeno. Oliverotto není zlý. Má dobré srdce a vznešenost. Mluví a jedná, jak by jednal každý kondotiér, a mimoto je v kardinálských službách, čímž se vysvětluje a omlouvá mnoho.

Trpkost a stesk, ne snad jen pouhá touha po sdílnosti, ale opravdový, těžký, chlapský a vojácký stesk rostl. Tozzi cítil, jak ruka Řimana je lehce položena na jeho paži, a byl to pocit nezvykle měkký, lichotný, ne kamarádský, ale lísající se, mazlivý. Tozzi se pousmál vyprávění o dobrodružství lepantských černochů s dvěma židy v Otrantu, pak se pousmál ještě několikrát. Přílínavý dotyk ruky byl dobrý. A Tozzi náhle pravil:

„Oliverotto, co bys dělal, kdyby po tvém nečekaném návratu domů – – – náhle ti víno nalila služka?“

Mladík švihl po něm blýskavým pohledem černých očí, okamžik mlčel a měl myšlenek mnoho. Zatajiv všechny, pronesl tu, která přišla naposled: „Nu, pomyslí bych si, že má žena v tu chvíli nalévá víno jinému.“

Tozzi ochabl a jeho tvář zsedla. Bylo to řečeno tak surově, určitě a nezastřeně, že Tozzi na okamžik zaváhal, zda tato cynická upřímnost není vypočítavou. Zaťal pohled do Oliverotta a jejich zraky se střetly. Avšak pohled da Fermův byl tak čistý a bezelstný, že Tozzi to byl, který sklopil oči první.

Řekl: „A kdybys tak pomyslíl, – – – co bys učinil?“

Oliverottův svěží hlas byl pln chlapeckého údivu. „To se ptáš mne? Což to nevíš? Mám ti radit já, který nejsem ženatý, ale jemuž právě ženy jiných mužů nalévají víno?“

Přitom výsměch Římanův byl provázen tak naivním pohledem a vklouznutím ruky hloub pod paždí, že Tozzi zmaten zakoktal: „Oliverotto, - nevím nic jistého. Má žena - - -“

„Tozzi! Odkdy manželé vědí něco jistého! Vezmi meč, uchop Monu Chiaru za vlasy, a až jí přiložíš ostří na hrdlo, dozvíš se jistotu!“ Asdrubale Tozzi na něho pohlédl ze strany a zpyšněl. „Mona Chiara není z těch žen, které mluví pod ostrím meče na hrdle! Nebojí se ničeho, a bude-li chtít zapřít, nic se nedozvím.“

„Tak ji sleduj a přistihni,“ zasmál se Oliverotto.

„Jsem muž ve zbrani,“ odpověděl Tozzi. „Musím být stále připraven k povolání do paláce. Musím pečovat po celý den o své čety, zásoby, prohlížet opevnění. Nyní mne často volá signorie a rady. Jak mohu střežit ženu?“

„Máš služebnictvo!“

Tozzi se odporem otrásl. Šereda! „To raději už ji vůbec nevpustím do domu -“

Oliverotto se znovu rozesmál a přitiskl se těsněji k němu. „Ubohý Tozzi! Čeho bys tím dosáhl? Messer Boccaccio o tom zaznamenal jeden sličný příběh, víš, o manželu, který večer před ženou zamkl dveře svého domu, aby ji potrestal. Avšak ona hodila velký kámen do studně a manžel, uslyšev to, v domnění, že tam ze zoufalství a hanby skočila sama, vyběhl na dvůr. A zatímco se služebnictvem prohledával po celou noc studnu, vrátila se žena nejprve k svému miláčkovi a v mnohé rozkoši tam dokončili noc. Ráno pak ji našel opět na svém lůžku, když se vrátil zmáčený a promrzlý, pro posměch sobě, služebnictvu i sousedům, kteří mysleli, že se zbláznil, a uvěřivše ženě, vysmáli se jemu.“

Tozzi prudce sevřel svoji svalnatou, žilnatou ruku a jeho olivová tvář znovu zšedla. „Neprohlížel bych po celou noc studny, Oliverotto -,“ zašeptal přiškrceným hlasem. Da Fermo sevřel rty v úsměšek. „I prohlížel, Tozzi! Jak tě znám, prohlížel - - -“

A tu Tozzi, přeměřiv ho pohledem tak divokým, až zamrazilo, řekl hlasem, v němž nesmiřitelně vyvěřela všechna jeho hanba a nenávist: „Je-li to pravda, Oliverotto, pak přísahám, že dosud nebyla trestána v Bologni žena tak, jako bude potrestána ona!“

Ruka kondotiérova klesla a jeho pohled se stal opatrným, hlas váhal pln účasti. Pak mluví.

„Mona Chiara –,“ praví Říman, „– je nejkrásnější žena v Bologni, každý ti ji závidí a nikdy zde s ní nebudeš šťasten. Je to žena, která potřebuje šarlat, umění, velkolepost, nádheru, život kypící v radovánkách. Čeho se jí dostalo v Bologni? Chodí kolem domů, které kdysi patřily její rodině, podél paláce, z něhož vyšli její předkové, aby zasedli na nejvyšší místa ve vedení státu. Nikdy zde nebude šťastna. A ty ji zabiješ, protože ti byla nevěrná. Ale ty jsi nevěrný sám sobě, a to je horší. Čím má být žena válečníkovi? Pouze odpočinkem a rozkoší. Ponech kupcům, aby byla jejich ctí, majetkem, jménem a zbožím. Ale čím máš být ty sám sobě, který zde hniješ v nečinnosti, zatímco tvé válečné umění by tě všude ověncilo slávou? Jaký trest vymyslíš pro sebe, pakli se promarníš? A nevymyslíš-li, stejně tě stihne, neboť život ti zhořkne a osud si tě již poznamenal, nikdy nevyvázne muž, který se sám zradil a promarnil. Proč jsi zde? Co zde hledáš? Pro koho pracuješ? Pro Bentivoglie, kteří budou vyhnáni jednoho dne tak, jako byl ve Florencii vyhnán rod daleko mocnější, Medicejští? Proč jsi zde? Ale ty vidíš nyní jediné: tvá žena je ti nevěrná a ty zabiješ ji i jejího milence. Avšak hanba na tvém jménu zůstane. Budou-li si lidé vyprávět o velikosti tvé msty, budou si též vždy vyprávět o velikosti jejího hříchu. Což by nebylo lepší zvolit jinou cestu? Zamlčet vše! Ano, Tozzi, zamlčet vše! Milence zabij, ale ne ženu, a nikdo se nedoví, proč ten chlap zemřel. Poradím ti několik římských vyzkoušených způsobů, pomohu ti. Ale pak – pak pojedíš se mnou! Staneš se kondotiérem kardinálovým, který hledá nejschopnější muže po celé Itálii, staneš se, neboť znám tvé nesmírné válečné schopnosti, jeho nejvyšším kondotiérem. Je, Tozzi, velký rozdíl mezi tím, hledat kámen ve studni, a mezi slávou a poctami v Cesarových

službách! Kamení s tebou hledat nebudu, vrátil by ses promáčený pro smích celému městu, ano, Tozzi, pochop to, nikdo ti neuvěří, že ona, Chiara Astaldi, dědička prastarého jména, se zapomněla jako obyčejná kupecká kráska. A když by ti přece uvěřili, tedy budou říkat: Hle, hejtman schioppettů, jehož děd ještě rybařil v Taormině, hle, náčelník rváčů, který se zachoval ke krásné manželce jako barbar ze severu! A budou zpívat truchlivé kancóny o Moně Chiaře, protože byla krásná. Dokud v některém muži bude poslední kapka kavalírské krve, vždy bude tajně tesknit pro hřích a krásu ženy, a ne pro tvé jméno a tvoji čest. Vždy bude želeno kruté smrti té, která byla rovna princeznám a provdala se z chudoby za hejtmana placených lotrů z Abruzz. Ne, tak tedy ne! To my v Římě tak neděláme! Pomohu ti vypátrat milence Mony Chiary a jeho odstranění již obstarají moji černoši, to je maličkost, a ujišťuji tě, že to není poprvé, kdy budou mít lidské hrdlo ve svých černých prackách. Tím bude vše hladce vyřízeno bez truchlivých kancón a sonetů. Ale ty pojed' se mnou do Říma! Zde bys s ní nikdy nebyl šťasten. Pomsti se na tom chlapovi, ne na ní. Je někdy chytřejší zapomenout než mstít se krvavě na ženě. Hříchem její minulosti vždy ji udržíš v poslušnosti, bude ti dobrou ženou. Bude ti ji závidět Řím. Je to žena, která potřebuje šarlat, velkolepost, zářící život. Již ji vidím, vznešenou, v nejskvělejší římské společnosti, mezi knížaty, barony a šlechtici na hostinách kardinálských, a ty vedle ní, v šatě španělském, ozdobený hodnostmi, poctami a zlatými řetězy. Ach, Tozzi, není daleko doba, kdy se bude vyslovovat s bázní a úctou tvé jméno, které již nebude jménem velitele vojsk Cesarových, ale jménem nejvyššího kondotiéra církve!"

Říman ustal a jeho klouzavý pohled napjatě sledoval tvář Tozziho. A tato tvář byla děsná a temná. Cáry zoufalství ležely ve vráskách, jimiž byla rozryta jak dlouhými hlubokými stehy. Jeho oči se horečně leskly pod nízkým býčím čelem, nyní skloněným. Položil tvrdě a těžce ruku na rameno Oliverottovo a řekl:

„Kondotiére kardinálův, naposled ti říkám, že mne ani moje schioppetty nedostaneš nikdy!"

A tu pohled Římanův na vteřinu prosvítil divoký zášleh vzteku, že to bylo jako pohled zmije, které uniká kořist. Ale vzápětí jed tohoto pohledu se vstřebal a ozval se opět svěží, jasný chlapecký hlas: „Dobře, sám jsi rozhodl. Nic ve zlém, Tozzi! Nabízel jsem ti pomoc a výhody, výhody jsi odmítl, doufám, že neodmítneš pomoc.“

Vstoupili opět do domu Tozziho. Oliverotto šel mrštně, našlapuje na špičky, jakoby stále připraven ke skoku. Vstoupili do komnaty, kde bylo ticho, čalouny, loutna a obraz. Oliverotto čekal a nejistota výhry mu prošlehávala všemi nervy. Tozzi vykřikl o víno. Po chvílce zaharašily kroky a s podnosem i konvicí vstoupila šereda. A Tozzi, zachytiv se za prsa, uskočil ke zdi, jako by viděl strašidlo či přízrak. Obluda přicházela pomalým krokem, přinášeje zápach mršin. Šla zvolna, špinavá, rozcuchaná, odporná a vítězíci. Dívajíc se na Tozziho utkvělým pohledem, oznámila ohyzda, že paní, nečekajíc pána tak záhy, dosud ještě se nevrátila. Tozzi chroptěl, jako by se dusil. Oliverotto, vystrčiv šeredu ze dveří, přijal od ní poháry a víno. A vrátiv se, přiložil rychle pohár k ústům, aby v něm skryl spokojenost, výhru a úsměv.

Bylo to k páté hodině odpolední.

To byla chvíle, kdy Mona Chiara vstala z lůžka Lorenza Costy malíře, a zhlížejíc se v zrcadle, pročesávala si vlasy. Lorenzo stál u okna a nervózně sledoval její pomalé pohyby. Zdálo se mu, že Chiara zlomyslně pozoruje jeho neklid, a aby ho pozlobila, češe se stále pomaleji. Posmívá se mu. Poťukáváje rozčileně prsty o rám okna, rozzlobeně se díval na její otálení, loudavost rukou, pomalé sklony hlavy, dlouhé pohledy do zrcadla. V každém jejím lenivém pohybu bylo tolik výsměchu, že zaťal zuby do rtů, aby jeho hněv nevybudil. A přece jistě věděla, čeho se odvažuje tak dlouhým pobytem mimo domov, když manžel jest již v Bologni. Ale nedbala. Vždy byla taková – – Pohrdala, a jemu se nyní zdálo, že pohrdá i tím, že se o ni bojí, pohrdá a vysmívá se, zapomenuvši pro svoje pohrdání na jejich lůžko. Jako by vše, co mezi nimi bylo v minulých hodinách, bylo rázem smazáno tím, že on netrpělivě sleduje její

loudání a byl by rád, kdyby byla opatrnější, když manžel jest opět v městě. Pohrdala a vysmívala se. Nyní několikrát opakovala dlouhý plynulý pohyb rukou po pramenech vlasů, zdálo se mu, zcela zbytečně. Vztyčivši se, přešla k lavici, kde měla pohozený šat, ale zastavila se na cestě před stojanem, kde byl rozdělaný obraz Večeře Páně, a přimhouřivši oči, dlouze se zadívala. Pozoroval její štíhlou vznosnou postavu, dokonale rostlou, a již nezelel jejího prodlévání. Ale byl nasycen láskou, znovu odvrátil hlavu a pátravým pohledem se díval do ulice. Neboť se blížila doba, kdy přicházel kapitán Guido del Bene, přiváděje vždy v průvodu strážce muže z podzemí, model Jidáše. Bylo by zlé, kdyby kapitán, vždy poslušný svého velitele Asdrubala Tozzi, zastihl zde jeho ženu nahou a česající se. A Lorenzo, zvládnuv svůj neklid, pokud mohl, řekl tichým hlasem: „Chiaro, je čas –“

„Vím,“ usmála se trpce. „Nemůžeš se už dočkat chvíle, kdy odejdu. Jsi zbabělý, Lorenzo –“

Tu vybuchl. Uchopil ji drsně za rameno a lomcoval jí, neovládaje se. Nikdo zde nesmí mluvit o zbabělosti, nebojí se smrti pro její krásu. Nechápe však, proč pro její neopatrnost a směšnou vyzývavost má býti zmařeno to jediné, co oba na světě mají. Nyní tomu rozumí, jejich láska byla vždy šílenstvím, skončí se tedy tímto šíleným činem. Za chvíli jest zde stráž s vězněm a nemá, kam by ji skryl. Ještě dnes večer tedy spadne ona, Mona Chiara, všem bolognským pijanům do vína, po všech krčmách se bude vyprávět, že ona, vznešená a nepřístupná patricijka, ona, vladařská a hrdá Chiara, poslední z rodu Astaldi, válela se na loži ferrarského malíře, když vstoupili vojáci s vězněm – – –

mlčela a odpovídala jen chladným výsměšným pohledem. Nesnesl, aby se takto dívala. Kopl vztekle do stojanu, až obraz daleko odlétl. Dobře tedy, stane se, jak chce ona. Smrt z rozmaru. A bude lépe, když se to takto skončí. Jemu už stejně na ničem nezáleží, nejméně na životě. Jeho práce je marná a zbytečná, zeslábl tak, že poslední mazal ho nyní překoná, ale co ona ví o šílenství, v němž on žije? Není to v těchto dnech poprvé, kdy myslí na smrt.

Ale takto to bude aspoň smrt z lásky. Popraviště nebude takovým neštěstím jako tento vyprahlý život. A až je oba na popraviště povedou spolu, jak zákon předpisuje – – – Stáhla rty v ostrý úsměšek, když slyšela slovo popraviště. „Odbylo by se to jinak a kratčeji – – –,“ řekla suše. Tu se již neovládl, vzal její šaty do náruče a vztekle je hodil do truhlice. Pak sedl na její víko, a poklepáváje střevícem na prkna podlahy, hleděl na ni zlým, výsměšným pohledem. „Za chvílku jest zde kapitán s biřící – – – Ty zůstaneš tak, jak jsi!“ Usedla tiše proti němu a zadívala se mu klidně a dlouze do očí. Tak zůstali.

V hlubokém tichu se nejprve začaly pohybovat jejich ruce. Blížily se váhavě k sobě, oddalovaly a opět přibližovaly, ještě se ani nesetkaly, a již jejich pohyb vadl, zmalátnělý velkou láskou, kterou po sobě prahly. Oči byly ztracené, utopené jedny v druhých, ale ruce žily ještě zvlášť, až ona znovu zakreslila lehký vzdušný pohyb návratu a on, svázán touhou tohoto návratu, vyšel jí vstříc. Maličko, a již byly u sebe, leč bloudily, nenaleznuvše se. Vlnka nového pohybu, a jejich rychlé setkání pojednou bylo jako vzlyk. A když pak se jejich prsty zaklesly do sebe a dlaně se políbily, ticho se prohloubilo, vydražďujíc toto setkání rukou až k mdlobám. A pak se začaly pohybovat jejich rty. Byl to nejprve šepot jako při usínání, kouzlo a lehkost snu, ale pak se rty proměnily v žhavé uhlíky, rozpalující se nalitou krví, která v nich pulsovala v horečném napětí, rty na sebe volaly, naříkaly si, žalovaly, vzlyk a sten, bloudění rtů bylo těžší než bloudění rukou, má lásko! šeptala ona, má lásko, proč jsme na sebe tak krutí, právě když se máme nejvíce rádi, ach! odpovídal, jak je to krásné, slyším tvoji touhu jako zlatý zvon, jak je to krásné, jsme-li takto, ale přijď ještě těsněji, ještě těsněji – – –

Když vstali z nového objetí, poodstoupila k oknu, upravovala si vlasy, a jakoby vzpomínajíc na to, co byl prve vykřikl o své práci, zašeptala: „Lorenzo, – – – viděla jsem ho –“ – Stál u ní, drže jí zrcadlo, a tázal se: „Koho?“ Mluvili tiše, jako by nebyli sami. „Toho

Florent'ana,“ odpověděla. Odhodil zrcadlo a vzal ji do náruče. „Kdes ho viděla?“

„Byla jsem v S. Domenico se modlit. Pak jsem zůstala. Pracoval. Tesal křídla. I přišla jsem tam ještě několikrát.“ Mlčel a hladil její dlaně svými dlaněmi. Rýhy a znamení jejich osudů, do vrásek dlaní vepsaná, se dotýkaly. „Jak je ošklivý!“ pravila.

„Viděl tě?“

„Ne, nechtěla jsem, aby mne viděl. Měla jsem masku a plášť. Není třeba, aby mne poznal, uvidí-li mne někdy.“ Costa se zachvěl a dlouhá bolestná vráska mu rozryla čelo. Bylo zřejmo, že chce něco říci, s čím sám zápasí. A pak zašeptal:

„Přál bych si, aby tě viděl – –“ Pozvedla hlavu a tázavě se na něho zadívala, nechápajíc. Jeho pohled těkal, nechtěl se setkat s jejím. Pak si přitiskl dlaně na spánky a zasténal. Tu pochopila a její oči se rozšířily. „Ach!“ vydechla dlouze a ruce jí klesly. Byl bledý a jeho rty se chvěly. Její tvář se zastřela těžkým, hlubokým smutkem. Pravila: „Miluji tě nade všechno, Lorenzo, a učiním to –“

„Nevím, co chceš učinit,“ zašeptal, „ale zabil bych jeho i tebe, kdyby –“

„Mluvíme dnes příliš mnoho o smrti, nezdá se ti?“

Zvedl pohozený obraz a postavil ho opět na stojan. Slyšel, jak ona říká: „Čím ti překáží? Jsi malíř, on sochař.“

Tu znovu vybuchl. „Ne, je také malíř. Začínal v malířské dílně. A pak – – potřebuji Aldovrandiho, a stařec od Michelangelova příchodu mne již nezná. Michelangelo musí zmizet, ujišťuji tě, že to neříkám pouze já. Překáží nám všem. Pomalu již nikdo z nás nedostane žádnou zakázku kvůli Michelangelovi. Aldovrandi mu stále opatřuje práce, kdyby Bentivogliové neměli jiné starosti, byl by ho již dávno uvedl i k nim – do jejich paláce, odkud jsme byli my všichni už vyhnáni, tak jako jsme byli vyhnáni z paláce Aldovrandiho. Stařec se pomátl a my na to doplácíme. Pojednou není žádný jiný umělec v Bologni kromě toho mladíka! Není pouze sochař, je také malíř. Rodina Sanuti mu chce zadat freskovou výzdobu svého paláce, Luigi Felicini, člen rady, objednal u něho

velký obraz. My, kteří jsme zde tolik pracovali, máme pojednou zahodit štětky a jen se dívat, jak on nám krade vše. Před několika dny i Francesco Francia řekl: Čím dříve zemře Michelangelo, tím bude lépe --“

Odpověděla: „Je mi již chladno -- --“ Stála před ním vztyčena, obestřena svou křehkou, zvláštní a kouzelnou krásou jak závojováním dávných staletí.

Šel k truhlici a podal jí šaty. Oblékajíc se, pravila: „Zítra pořádá Aldovrandi ve svém paláci hostinu, na které budu přítomna já i můj muž. Jistě tam bude i ten Florentňan. Uvidí mne tam, ale já ještě ráno půjdu za ním na mši.“

Přešel si znovu třesoucí se rukou spánky. Řekl: „Jestliže slovo smrt se dnes už tolikrát stalo slovem naší lásky -- --“

„-- -- vím, je třeba dokázat to láskou,“ odpověděla.

Na jejím hrdle byl pouze jediný šperk, který si brávala, když k němu šla, neboť věděla, že ho má rád. Byl to černý had, zlatem lemovaný, jehož dlouhé tělo se ovíjelo kolem jejího hrdla a jehož čern se takřka průsvitně odrážela od teple narůžovělé barvy její pleti. Zlatými zuby se zakusoval do svého ocasu. Byla to vzácná prastará práce, šperk byl dokonce obestřen jakýmsi temným vyprávěním a rodina Astaldi mu přikládala takový význam, že se dědil po staletí a ozdoboval i mužské členy rodu. Costa nevěděl nic o pověstech, kterými byl provázen, ale čím déle ho prohlížel, tím vždy byl užaslejší nad jemností a krásou této vzácné práce, a Mona Chiara nosila ho proto ráda, ostatně, byl to jediný šperk, který neměla od svého manžela -- --

Stála před Costou a její víčka se drobně zachvívala. Řekl tiše: „Kdy my dva, má lásko, budeme už jednou šťastni -- --“

Tu její tvář se zastřela. Snad to takhle musí být, aby jejich láska byla úplnou -- -- Temný, dusivě horký proud ji zaplavil a bylo jí v něm sladko. Zvedla tíži svých rukou a zavěsila je na ramena Costova, který ji objal. Ponořil rty do jejích vlasů, zavřel oči a tak oběma začala pronikat bolest. Prošlehovala je nejprve drobnými závany, ale pak sílila, rostla, Lorenzo! Lorenzo! šeptaly její ruce,

sepiaté na jeho vlasech, a on skrýval tvář zkřivenou bolestí, nemohl ani vyslovit její jméno, tak měl hrdlo sevřeno, a bolest rostla v proud, který je strhoval, zachytili se ještě v těsnějším sevření, kolísali, kymáceli se v objetí, plavci bolesti, zmítání jejími vlnami, přerývaně vydechující, až tři dunivé údery na dveře přehlušily vše a byly jako tři kameny, náhle vržené do tohoto černého proudu.

Odstoupila k oknu. Šel a otevřel. Kapitán Guido del Bene lišácky přimhouřil oči, vida ženu. Ale jeho počouchlý úsměv se proměnil v úžas, když poznal ženu svého velitele. Patricijka ledovým pohledem zmrazila jeho úžas a pokračovala v prohlídce nedokončeného obrazu Večeře Páně, chválíc provedení tou módní řečí, jakou slýchal kapitán od vznešených žen před oltářními obrazy v kostelích. Pak dojednávávala s Costou objednávku jakéhosi obrazu, který měl býti tajným darem pro jejího manžela a kde Ctnost věnovala Čistotu a Opatrnost. Lorenzo uctivými slovy děkoval bohaté madoně za zájem i za objednávku, kterou slíbil vyřídit co nejdříve. Pak široce otevřel okno a světlo dne, který zakrátko zvolna, velmi zvolna se bude nachylovat k soumraku, vplynulo dovnitř plnými proudy. To bylo osvětlení, jaké právě potřeboval. Uctivě tedy poprosil madonu, aby mu nyní dovolila pracovat; manželka nejvyššího velitele schioppettů odpověděla lichotnými slovy o jeho umění a odcházela. Provázeli ji dvorně oba, Lorenzo Costa i kapitán, kterému nyní také věnovala několik slov a úsměv. Kapitán již rozuměl této návštěvě a hluboce se styděl za svůj dřívější nezdvořilý úžas. Kde jinde než u dvorního malíře Bentivogliů měla Mona Chiara objednat dárek pro svého manžela? Ctnost korunuje Čistotu a Opatrnost – jaký to námět! A kapitán, kroutě si kníry, právě se připravoval říci několik dvorních slov o ctnosti a cudnosti, když pojednou – – –

Strašný a nelidský výkřik roztal ticho chodby, do které vstoupili. Tam, divoce se zmítaje mezi strážemi, zděšeně do něho bušícími svými kopími, rozběhnul se lotr z podzemí při pohledu na tuto ženu, která stála zkamenělá, bledá, přitisknuta ke zdi, do které takřka zařála své dlouhé štíhlé prsty. A lotr vyl zvířecky, vyl jak vlk,

vztyčiv ruce sepjaté okovy, necítě rány železem, jimiž byl zasypáván. Jeho vytřeštěné oči, jakoby vyloupanuté z tváře, dávno již mučené v pekle a nyní vsazené do jeho obličeje, hltaly hrdlo této ženy, teple růžové hrdlo s černým hadím náhrdelníkem, a Chiara zděšeně hleděla na tuto nestvůru, prohýbající se ke skoku i pod ranami. Nevykřikla. Její fialkově modré oči zbělely děsem. Lorenzo, přiskočiv, odtrhl ji od zdi a odváděl ze schodů, zatímco kapitán bil mečem do lotra a rval ho s ostatními do jizby.

A ve zlomku vteřiny se Lorenzovi náhle promítla před očima podoba obou náhrdelníků. Černý a uměle pracovaný, tepaný náhrdelník ženy, dílo vzácné a prastaré práce, lemovaný zlatem, jehož čern se ovíjela kolem hrdla, aby křehká barva pleti ještě více vynikla, – – – a mužův děsný náhrdelník, krvavá rýha zarytá do zvadlé kůže hrdla, sedlina bolesti, pevně vtlačený kruh po železném nákrčníku vbitém do zdi. Na okamžik se mu promítla tato dvojí podoba, a v tom okamžiku srdce v něm ustydlo, jako by byl poodkryl jakési hluboké a temné tajemství, které na něho posměšně vycenilo zuby a opět zaniklo.

Žena v masce

Byly tři, jsou tři. Klóthó nit mého života rozpředla, Lachesis pokračuje, Atropos stařena ji přestřihne. Tak mi to kdysi vyprávěl Poliziano. Ale ještě nikdy jsem neslyšel kolovrat svého osudu tak zřetelně jako nyní.

Jsem-li jen chvíli v tichu, naslouchám. Vřetenem se otáčí, bzučí, soukání nitě co chvíli zašumí v mých uších. Velké prázdno kolem mne je vyplněno jen těmito zvuky. A myslím mnoho na zvadlou stařeckou ruku šedé Atropos, zvolna se přibližující.

Ještě jsem neskončil svoji práci. Ale dotesal jsem andělská křídla. Zbývá mnoho jiného. A mé sny se stále opakují.

Přišla žena. Je mi devatenáct let. Přišla tiše, podobna nejprve stínu, stála dlouho za sloupem v chrámu, neviděl jsem ji, ale můj neklid rostl. Pojednou jsem si uvědomil, jak je chrám prázdný, ale postavy světců na mne hleděly ze všech stran. Její postava však nebyla z kamene a její ruce nebyly z plátna a barvy. Pomalu je pozvedla a spustila masku i plášť. V pozadí se chvěla světlá voskovic. I viděl jsem, že ta žena je krásná. Bílé dlouhé perly v černých vlnivých vlasech, pavučinovité zlato síťky. Pod vysokým klenutým čelem světélkovaly fialkově modré oči. Její pleť byla bledě narůžovělá, křehká. Žádala mne, aby se mohla dívat na mou práci, a hovořili jsme o Florencii. Dovedla o ní hovořit, jako dovede pouze žena, neboť tam nikdy nebyla. Hovořila o ní tedy jako o snu.

Nevěděl jsem, kdo je, říkal jsem si, že patrně nemá jméno, chrám byl prázdný, sluneční světlo padalo v dlouhých vlnách, proč měla mít jméno? Měla své dlouhé štíhlé ruce složeny v klín, zatímco já bil do mramoru, střepinky kamene odletovaly jako černý a bílý sníh, perly v černých vlasech se jí vždy zachvěly, když pohnula hlavou, mluvila o Florencii, a to je můj domov.

Maska jí ležela na kolenou, plášť byl ledabyly svinutý v dlouhých měkkých záhybech. Proč přišla v masce? Zapomenu-li, tedy ne na masku.

Tázala se mne na mé příští zakázky, chtěla vědět mé plány, ptala se, zda to budou postavy z mramoru či bronzu. Odpověděl jsem: Jak já, člověk z hlíny a popela, mohu tvořit lidi z mramoru a bronzu? Proto již svoji otázku neopakovala.

Ale já jsem jí nechtěl touto odpovědí uniknout. Já sám k sobě tak mluvím. Neboť jsem opravdu člověk jako každý člověk, z hlíny; v prach a v popel se obrátím. Mramor a bronz, jaká síla!

Teprve po chvíli mlčení se pozvedla, a jako by oživilo zlato. Tázala se mne, zda mne příliš nevyrušila a zda na ni zapomenu. Protože byla příliš krásná, odpověděl jsem: Zapomenu-li, tedy ne na masku.

Rychle ji zakryla dlaněmi a žádala, abych jí to vysvětlil. A tu já jí vyprávěl o Agostinovi, šíleném sochaři sienském. Ten také viděl ženu pod maskou a byla ze všech nejkrásnější, byla však tak krásná, že její krása všude jen rozsévala neštěstí a smrt. Ale on neviděl dál, neviděl, že krása té ženy byla pouze maskou krásy jiné, nepomíjející, kterou chtěla rozdat, a nebylo nikoho, kdo by přijal. A Agostino viděl jen krásu té ženy, viděl jen svůj sen a neměl odvahy rozptýlit popel její únavy, tisíců všedních dnů, neviděl dál než masku té krásy, mluvil jen o své bolesti, myslel jen na svou práci, na svoje úsilí, jaká to byla láska? Zeslábl, nic nevytvořil, zmařil sám sebe. Protože viděl jen svůj sen, neviděl život té ženy, neviděl bolest. To jsem jí řekl.

Tu ona beze slova vstala a rychle odešla. Čím jsem ji urazil, tak jsem potom přemýšlel, čím jsem ji rozzlobil? Přejde ještě? Již nikdy nebudu před ženou mluvit o masce. Kamenné postavy světců na mne hleděly ze všech stran a já bil do kamene, tesal jsem křídla, pak byl soumrak.

Ještě téhož dne jsem ji znovu uviděl. Opět světla mnoha svíček a zlato, ale tentokrát ještě hudba, sladké zvuky fléten a viol, stála hrdá a vznešená, tehdy jsem se dověděl, že má jméno. Tolik lidí bylo kolem nás – – – musila mít večer jméno, neboť jsme již nebyli sami.

Její muž stál vedle ní, drže její ruce, jako by je poutal. Jeho pás byl pln velkých čtverců drahého kamení a pochva jeho meče byla jako

prut zlata. Je to muž zbraní, nejvyšší velitel tvrdě vycvičených oddílů, na jejichž praporci jsou tři krvavé kříže v azurovém poli. Jeho kadeřavý vlas byl již prošedivělý a jeho oči jsou přísné oči válečníka. I pozvedl svůj panovačný hlas a ptal se mne na moje jméno.

Ona se jmenuje Chiara a je z rodu Astaldi, nejstaršího v městě. I chovali se k ní mládenci a starci s velkou úctou, ale ona se usmála na mne tak, jako by se již nehněvala a jako bychom se znali již dlouho. A podala mi pohár vína, to jistě proto, že jsem byl jediným umělcem na této slavnosti. Aldovrandi byl velmi spokojen, hovoře o mně s mnoha starci v šarlatových řízách. Ač jméno té ženy mne tísnilo, snažil jsem se přispět k zábavě ze všech sil, a záhy v trošce vína se má plachost a tíseň rozplynuly, mé slovo bylo lehké a věty plné hříček, takže každý mohl poznat, že jsem byl dobře vychován na dvoře Lorenza Magnifika a osvojil si tam všechnu obratnost medicejského života dvorského. A lichotky, kterých se mi dostalo pro moji společenskou vytříbenost, potěšily mne proto, že mi znovu připomenuly zlatý čas slavností Lorenzových a palácového života Pierova. I pilo se hodně a po hostině nás mladý římský šlechtic, kondotíer kardinálův, naučil nové hře, při které se koulejí cukrové koule za výstřihy žen, i záleží zde na ochotě a milostnosti žen, zda nechá kouli vklouznout za řadra, aby si hráč mohl vzít sladkou odměnu nazpět, či zda nechá kouli sklouznout po řadrech na zem, aby se rozbila a hráč se musil vykoupit novou. Byla to veselá hra římská, sám Svatý otec s kardinály ji hrál na svatbě své dcery, mnoho jsme se nasmáli, a protože po každém kole hry jsme se musili znovu rozsadit, stal jsem se několikrát sousedem té ženy. I zapomněl jsem na svoji ošklivost.

Pak byla skvělá hostina ukončena posledním šprýmem, při němž polibky, smích a víno vytryskly zároveň. A vyšel jsem na balkón paláce. Měsíc byl na nebi napjat jako luk Dianin.

Stařec Aldovrandi, jehož jsem pak jako obvykle vyprovázel na lůžko, byl velmi spokojen a žertoval mnoho. Když ulehl, rozkázal přivolati loutnisty a přišli dva. Zatímco přehrávali jakousi píseň,

musil jsem mu předčítat knihu messer Boccaccia. Pak jsem ho zanechal s jeho sny, a když odešli loutníci, šel jsem i já, jako bych byl jeho služebník. V noci se mi pak zdálo o zahradách mediceských.

Tato žena nyní ke mně přichází každého jitra, čekajíc, až všichni po mši odejdou, a pak zůstaneme sami. A hovoříme spolu, zatímco já pracuji. Již tolik čekám na její příchod, že prodlévám s prvním úderem do kamene, dokud není u mne. Přichází pomalým vábivým krokem z hloubi chrámové lodi a je líbezná, jako by přicházela z temnot svěťice, náhle oživnuvší na fresce. Usedne, složí ruce v klín a zůstane tak ve světle svíček, které se chvěje za její hlavou. Někdy mluvíváme spolu velmi málo, pouze se dívá a její pohled je temný a zvláštní, jako by pohřbíval. Jsou také dny, kdy spolu nehovoříme vůbec. Neznám nic z jejího života, pouze mi jednou řekla: „Vyprávěla jsem tvůj příběh o Agostinovi někomu, kdo také zeslábl, myslil pouze na masku krásy jedné ženy a neviděl její život –“ Odpověděl jsem: „Co řekl?“ Ale její pohled ztemněl a nedala mi odpověď. To je jediné, co vím z jejího života.

Proč přichází? Chce, abych ji miloval? Čeká, že jednoho dne pokleknu před ní a budu ji prosit o lásku a noc? Nevím, nač čeká, ale je někdy tak nejistá, jako by si vše byla představovala jinak.

Šli jsme spolu prázdnými ulicemi – – – ale to byl pouze sen. Cítil jsem její teplé a jakoby průsvitné dlaně ve své ruce – – – to byla již skutečnost, to nebyl sen. Naklonil jsem se k jejím vlasům, vdechl jejich vůni i stesk, bloudil v nich rty – – – ale to byl pouze sen. Vyslovila mé jméno – – – to byla skutečnost, to nebyl sen. A já ji prosil, aby je opakovala. Řekla tiše: „Michelangelo Buonarroti –“ Co tím chtěla říci? Pouze mé jméno?

Proč přichází? Je tolik krásných a vznešených mladíků v městě, každý z nich by zpyšněl její láskou a každý z nich by jí byl milencem vášnivým, trojnásobným a šťastným. Proč tato žena, ze všech nejkrásnější, přichází právě ke mně, nejošklivějšímu?

Jednoho dne přišla až večer, kdy se chrám již zavíral, v šeru byla jako to šero, ale její hlas nebyl hlasem ženy večerní. Vyšli jsme spolu

a potkal nás mladý Říman, kondotiér kardinálův, potkali nás ještě nějací lidé, také malíř Lorenzo Costa, ten, který mi poslal tenkrát list s vyhrůžkou, že v Bologni umírají sochaři brzo, potkali nás mnozí jiní a ona lehce děkovala na jejich pozdravy. Nikdy jsme spolu ještě takto nešli. A tu ona se náhle rozhovořila o tom, zda se nebojím msty jejího manžela pro tyto naše schůzky? Namítl jsem s úsměvem, že se setkáváme pouze v domě božím a není zde nic, co by dávalo jejímu manželu důvod k pomstě. Tu odpověděla, že lidé jsou zlí a jistě nikdo by nevěřil pouhým schůzkám v kostele. Udivilo mne to a řekl jsem, že její manžel jistě ví, co po celý den ona dělá a kde je, nemůže věřit řečem zlých lidí. Nikoliv, pravila, můj muž neví, kam chodívám a kde jsem, neboť kdykoliv se vrátí, nikdy mne nenalezne doma, vždyť já mám ráda jiného muže, k němuž chodívám a u něhož se milujeme s velkou rozkoší. Dlouho mne pak ponechala v mlčení, abych lépe mohl polykat svoji hořkou bolest. Šli jsme a všelijaké stíny šly s námi, neboť byl již večer. A když jsme mlčeli již příliš dlouho, náhle pravila: „Proč myslíš, Michelangelo, že jsem k tobě přicházela?“

Ale já se vždy bránil na to myslit, já si vždy uvědomoval svoji velkou ošklivost, a nevěděl jsem tedy, co mám nyní říci jí, když jsem to nikdy nedovedl říci sobě. Proto jsem odpověděl: „Nevím – – –“ A když na mne pohlédla s velkým překvapením, dodal jsem: „Jistě ne proto, abych byl milován –“ Neboť jsem si uvědomil svoji ošklivost po jejích slovech o tom, že chodí k milenci, tím více.

Ale v téže chvíli jsem poznal, že jsem to neměl říkat. Poznal jsem, že těmito slovy jsem já vše rozhodl a ukončil, že kdybych byl odpověděl jinak, vše mohlo být jiné, ale nyní jistě již nikdy nepřijde a já budu osamělejší, než jsem kdy byl v životě.

Odpověděla: „Nemáš pravdu – ale řeknu ti vše.“ Avšak já v tom okamžiku jsem pouze slyšel to, že nemám pravdu, a nové světlo se rozsvítilo přede mnou, i její hlas procházel tímto světlem a měl jeho chvění a lesk, pak jeho hasnutí, a posléze, když končila, vše kolem mne, i její hlas, mělo barvu a chuť popela.

„Jsem milenkou tvého nepřítele Lorenza Costy,“ tak mi říkala, „a já přišla, abys zemřel, Michelangelo. Neboť nenávidí tě tolik, že si přeje tvé smrti. Já měla pomoci a já se k tomu nabídla sama, když jsem viděla, jak Lorenzo, jehož nade všechno miluji, baží po tvém zahynutí. Kdybych nebyla zasáhla já, byl bys nyní už mrtev, Michelangelo, byl bys pojedl jedu nebo byl zabit cestou do chrámu. Ne, tak tomu nemělo být. A v těch dnech, kdy já k tobě přicházela, v těch byl ještě tvůj život, Michelangelo.“ Zamlčela se a já nic neříkal, jen jsem se díval na ženu, která mi to říkala a která odejde, ačkoliv ví, že v těch dnech, kdy ještě přicházela, byl můj život. Pak pokračovala: „Já zasáhla, neměl to být jed ani dýka, ale tvá smrt měla být též tvou hanbou. Na popravišti jsi měl zhynout, ano, na popravišti, jako svůdce ženy nejvyššího vojenského velitele města. Nikdo by ti neuvěřil, že já, Chiara Tozzi, rovna kněžnám, jsem sama přicházela za florentským tulákem, který zde v městě žije jen z milosti. Já, Chiara Tozzi, bych byla tebe obvinila, že jsi mne sváděl k cizoložstvu a nutil k zradě manžela, velitele města. Nezapomínej, žes Florentán, tedy spojenec Francouzů! Kde tě nalezl bláhový stařec Aldovrandi? Přišel jsi snad za ním a jako neznámý umělec zasedl s ostatními u stolu jeho služebnictva? Ne, v žaláři tě nalezl a ze žaláře tě vysvobodil. Neobviňuje tě i tvoje tvář, žes rváčem? Nevetřel ses do města bez dokladů, bez pečeti na palci, zatajiv strážím svůj příchod, vyzvědači florentský? A pak jsi nalezl mne, počestnou patricijku a vdanou ženu, chodící denně na mši a na modlení do chrámu, kde jsi pracoval. A na mně jsi žádal zpronevěru a cizoložstvo, použiv oněch kouzel, kterým ses naučil v Benátkách, prokletých kouzel pohanských, od Turků tam zavlečených, pro která již tolik lidí bylo upáleno. Mne jsi sváděl k zpronevěře manžela i města. Což jsi mne nikdy nežádal, abych vyzvěděla na manželu nejméně chráněná místa hradeb, a nikdy jsi na mně nevyzvídal nic o počtu zbrojných houfů v městě, o schioppettech, o klíších k branám? A nezapřísahal jsi mne, abych tě v noci pustila do své ložnice, kde ve spánku je bezbranný můj manžel, velitel města, na jehož válečné zkušenosti dnes Bentivoglioové nejvíce

spoléhají? To jsou strašné věci, Michelangelo, a jediná z nich by stačila soudu, mukám a katu. Tedy na popravišti jsi měl zhynout, Michelangelo, tvá práce měla být rozbita a zničena, nikdo by nebyl vzpomínal na tebe v dobrém, vyhlazeno mělo být všechno, a Costa i ostatní umělci bolognští opět mohli jít na svá místa, za svou práci. Muka a popraviště pro tebe, proto jsem k tobě přišla, Michelangelo! Já ti nesla smrt, já, Chiara, já ti nesla muka a potupu navždy. Ale já si tě zamilovala, Michelangelo, pro tvoji bezelstnost a pro upřímnost tvého srdce. Jsi chlapec, který přišel bezbranný mezi vlky, poprvé jsi za branami domova a dosud nic neznáš, domníváš se, že celý svět je jako zahrady medicejské, každý vladař jako Lorenzo Magnifico a každé město jako tvoje Florencie. Jsi v Bologni, nezapomínej, jsi v Bologni, mezi patricijí tulák, mezi občany pouze cizinec ze žaláře vyvedený. Ale mně bylo dobře s tebou, byl jsi jiný než ti ostatní kolem mne - - - nikdy jsi přede mnou neklekl a nežádal lásku a noc - - - nikdy jsi na mně nechtěl víc, než abych přicházela, - - - nikdy jsi nemluvil pohrdavě a nenávistně o ostatních, že ti snad ubírají místo, nikdy ses přede mnou nepýšnil - - - jak já, člověk z popela a hlíny, mohu tesat lidi z bronzu a mramoru - - - nikdy jsi mi ani neřekl, že jsem krásná, - - - proč jsi mi to neřekl? - - - já vím, Agostino da Ulivello - - -“

Tak mluvila a já cítil oheň v srdci a v žilách led. Šel jsem vedle ní a byl jsem jen živým kamenem, který se pohybuje. A popel jejích slov padal dál.

„Jsem milenkou Lorenza Costy, ale nezradím tě, Michelangelo! Musíš mi to však usnadnit. Tvá práce v S. Domenico je takřka ukončena. Prchni! Nepřijímej již zakázky ani od Felicini, ani od Sanuti, ujeď z města, co nejrychleji můžeš! Zachraň si život, Michelangelo - - -! Ty ses zde zklamal ve všem - - - Ve všem? Já si tě zamilovala pro tvoji čistotu a bezelstnost, pro pravdivost tvého srdce, pro tvé chlapectví jsem si tě zamilovala, Michelangelo, a nyní tě prosím: prchni, ujeď, nezůstávej zde déle ani chvíli! A velký mír vždy byl kolem nás, vid', a světla svíček, nežádal jsi nikdy nic než moji přítomnost, jedna taková velká smutná svíce vždy hořela u nás,

pamatuješ se, říkal jsi, jaké má smutné světlo, – tak jsi říkal, světlo její bylo lehčí než má touha, slabší než můj sen – – – Ty prchni! Odejdi opět do Florencie, a již nikdy se nevracej do Bologne! Nepřestávám tě zapřísat, nebezpečí je veliké, ujeď do Florencie; kde ještě se chceš toulát, kde chceš, aby se naplnilo to, čemu unikáš v Bologni? Věř znamením! A nezapomeň, že Bologna tě vítala žalářem! A já, Michelangelo – – – –,“ váhala, její hlas slábl, „já – mně ponech, abych se vrátila zpět k svému osudu. Ale, Michelangelo –,“ znovu váhala, nechtěla to říci, musila to však dokončit, tichla, zašeptala: „– – – zapomeneš-li, tedy ne na masku –“

Pak odešla a byla noc. Věděl jsem, že již nikdy neuvidím tu ženu.

Byla noc, ne černá, ale modrá. Snad jsem ještě nikdy neviděl tolik hvězd. Stál jsem dlouho na balkóně paláce a hleděl na temné město, stokrát chtěl se za ní rozběhnout, vyhledat ji kdekoliv, zahalit černým pláštěm, pokrýt jí tvář maskou a pak ji odvléci kamkoliv, kamkoliv do dálek, do Luccy, Sieny, Florencie, Benátek, Neapole, Říma – Stokrát jsem chtěl vyjít, a nešel jsem.

Byla modrá noc. Popel jejích slov dosud ležel na mých rtech, rukou a srdci. Stín prošel pod balkónem a měl kroky. Zastavil se a hleděl na mne. I já byl pro něho stínem, ač jistě věděl, kdo jsem já, ale já o něm nevěděl nic, říkal jsem si pouze: stín. Byl pro mne stínem, já pro něho jménem. Stál a díval se nahoru ke mně, já na město a na něho. Pak zmizel, jako mizejí stíny, ale já ještě zůstal dlouho.

Noc a já, slyším, jak se vřeten otačí, bzučí, soukání niti co chvíli zašumí v mých uších, padají po nebi hvězdy a utonou v jeho modré hloubce, stříbrná vlna jejich letu rozčeří jen nakrátko hladinu noční oblohy, vřeten otačí za padání hvězd, tři byly, tři jsou, cítím doteky života tak plně, jako ony se dotýkají niti svými zkušenými prsty, jedna rozpředla, druhá pokračuje, třetí, stařena, jednou přestřihne, vřeten otačí, bzučí, já a noc –

Já a noc, jako již tolikrát. Ale dosud nikdy jsem neslyšel kolovrat svého osudu tak zřetelně jako nyní – – –

Cesty se zavírají

Druhého dne ráno Michelangelo znovu šel do chrámu S. Domenico. Nemohl jinak, ač věděl, že bude sám. A nebyl sám. Před mříží hlavního oltáře klečel muž v úpěnlivých modlitbách. Ohnut tak, že byl jako nalomený, zkameněl ve svých nárcích, lokty těsně přitisknuty k tělu a ruce jistě tak křečovitě sevřené, že zbledly jako ruce utonulého. Michelangelo po dobu své práce viděl zde mnoho modlících se lidí, pozoroval různé způsoby modliteb, byla válka a každý mluvil k Bohu jinak, ale dosud nikoho neviděl modlit se takto. Neboť tento muž zápasil s Bohem. Byl odhodlán nepovstat, dokud se mu nedostane znamení, že byl vyslyšen, a jistě se i připravil zde zemřít, bude-li jeho modlení marné. Muž nutil Boha, aby ho slyšel a pomohl. V úpění, s rukama takřka zlomenýma křečovitým sevřením dlaní a loktů, bojoval s Bohem velký zápas a věřil, že zvítězí. A uplynulo několik hodin, až muž povstal, oběma rukama se opíraje o mříž a poněkud zavravorav, neboť zeslábl dlouhým klečením. Světlo padlo na jeho tváře, a Michelangelo, který zatím uhlazoval otesaný povrch svých soch, odhodil nástroje, a vykřiknuv, vrhl se k němu. A zaplakal, jako by spatřil bratra na žebrotě či v odsouzení.

Pier! Pier Medicejský, kníže na útěku!

I Pier ho poznal a prudce objal, vykřiknuv jeho jméno. Pier Medicejský, který již neměl pancíř. Kostelní lavice se stala odpočívadlem vyhnanců a usedli tam vedle sebe, ten, jehož vyhnala úzkost a strach, i ten, kterého vyhnal lid. Pier, který snil o tyranii, sedí zde nyní s tváří bledou modlitbami, Pier, potulující se po městech, Medicejský bez domova. Kostelní lavice, odpočívadlo bolesti. Rozervaný šat, byť šat šlechtický. Otrhaný plášť vladaře jakoby orvaný tesáky psů, propálený nočními ohni či plamenem trestů – – – tak se objevil podvakerát Lorenzo Magnifico Cardierovi, a tak zde sedí Pier v kostelní lavici, vysílen úpěním a již bez krunýře. Sen se naplňuje – – – Kostelní lavice, opěradlo utrpení,

břevno pod skleslé ruce uprchlíků. A kolem hluboké ticho, barevnými okny stoupá a klesá světlo jak stezky do výšin či pod dlažbu k šlechtickým hrobkám, stezky naplněné vůněmi květů, kadidlem, prachem a modlitbami. Srdce bijí v prsou jak červená křídla, toužící po rozletu. Kříž.

„Vyhnali mne!“ vybuchuje nenávistně Pier. „Vyhnali mne, když se Karel blížil k Florencii. Nestačili jim už Medicejští, učinili svým králem Krista. Bůh panuje všude, ale ve Florencii se má podělit o vládu s Karlem – Tak řvali: Kristus – – – král Florencie! a vítali přitom Karla. Kristus se měl starat o město, které vydali Francouzům!“ Pierův hlas se láme a jeho zaťaté ruce už nejsou rukama modliteb. „V Pise na znamení vzpoury byl povalen a roztržštěn florentský lev a místo něho postavena socha Karlova. Vyhnali mne, vyhnali mne z Florencie, kde jsem zanechal ženu a matku. Odjel jsem tedy ke Karlovi do jeho ležení.“ Michelangelo sklonil hlavu. Medicejský – – – nabízející se v poddanství Karlovi Osmému – – –! Ne, nic již nezůstalo ze života a díla velkého Lorenza!

„Chtěl jsem na něm, aby mi vrátil Florencii, aby tam vzpouru potlačil. Král mne vyslechl rád. Lepší mu bylo jednat se mnou než s tím posedlým mnichem! Ale sotva jsme zahájili porady, přišel do francouzského ležení sám Savonarola a ten jeho samozvaný gonfaloniere Capponi. Odevzdal Florencii králi bez výhrad a král třeštil nadšením, slyše mnicha kázat o šelmách, ohnivých trestech a konci světa.“

Pier vstal v lavici, pěsti zaťaty.

„Nejsem mnichem!“ křičí, zsinálý vzteky. „Nedovedl jsem králi kázat o hadech, potvorách, draku a znameních. A tak, zatímco král naslouchal o šelmě nesoucí pohár plný smilstva, jednal jsem s jeho maršálem Gie, generálem de Beaucaire, s panem Filipem z Commynes, s lidmi rozumnými a opatrnými, avšak ti mi nic nechtěli slíbit bez záruk králových. Ale král zatím naslouchal Savonarolovi s ústy otevřenými a nikoho k sobě nepouštěl, doufaje se naučit i modlení z breviáře. Zželelo se mi ztraceného času. Pěkné

spojenectví: král blbec a šílený mnich. Nechal jsem je tedy pospolu a odjel jsem – – – víš kam? Do Florencie!“ Blesk, světlo, zář. Toto jméno osvítilo tváře obou a zaznělo jako světelný zvon. „Do Florencie! Využít nepřítomnosti Savonaroly a toho – – – toho Capponi. Do Florencie, kde se jedním dechem mluví o Brutovi, Cassiovi a Kristu králi. Vše bylo dobře připraveno, mé oddíly postupovaly jen za noční tmy, nikdo nás nepozoroval, když jsme se utábořili mezi kopci za městem. Bratr Giovanni, kardinál, jehož má lid rád, měl promluvit z okna paláce, než dám znamení svým vojákům před branami. Ale první, co jsem spatřil při příchodu do města, byla – – –“ A Pier chvějícíma se rukama si zastřel tvář.

„Kdo?“ vydechl Michelangelo.

„Ta žena – – –“ šeptá zhrouceným hlasem Pier. „Víš, ta žena – – – Judita, Donatellova Judita –“

Michelangelo pochopil. Všechno zlé, co kdy Medicejské potkalo, přisuzovali vlivu té sochy. Po vzpouře Pazziů měla být dokonce rozbita. Ale Lorenzo Magnifico by nikdy nebyl dovolil rozbít Donatellovu sochu, byť by i nesla neštěstí. Proto ji odstranili, odvezli z náměstí a ukryli hluboko ve sklepích paláce.

„Judita!“ šeptá Pier. „Nalezli ji při plenění v paláci a postavili opět na náměstí. A dali jí nápis. Napsali pod ní: Exemplum salutis publicae – – – Vztekli psi! Lůza! Lidé popraviš! To pod ní napsali: Příklad veřejného blaha – – –! A ta žena vztyčuje uťatou hlavu, zdvíhá meč, to je příklad veřejného blaha pro tu chátu – – – Judita! Co zde hledají Medicejští? vykřikla, vytřeštivši na mne oči. Co zde hledají Medicejští? tak se to náhle rozeřvalo ve všech ulicích. Prchal jsem do paláce, zatím však již na kampanile duněl poplašný zvon – sbíhaly se cechy, vše ve zbrani, obsazené ulice a náměstí – bratr Giovanni, kardinál, postavil se do okna a chtěl promluvit, zasypali ho kamením – nikdy nezapomenu: bratr v rouchu kardinála stojí v okně, činí znamení kříže a na něho dopadá lijavec kamení – Zalit krví odstoupil od okna a zeslábl – strhl purpurové roucho a zahalil se v hábit dominikána. I on to měl připraveno! A prchal v tomto přestrojení, jedině možném v potřeštěné Florencii, – a víš, kam

prchal medicejský kardinál? Do Savonarolova kláštera, do S. Marco prchal! Tak se dostal z města, falešný dominikán – A tu jsem pochopil, že je konec.“ Umlkl, opřel čelo o prkno lavice, až jeho hrana mu vyryla brázdu do čela. Vzpomínky se míhaly úryvkovité, překotné, rychle letící. „Zůstal jsem sám – – – naprosto sám – – – Bibbiena uprchl s bratrem Giovannim, snad také měl předem připraveno roucho dominikána, nevím – – – tak mi důvěřovali! Prchli všichni – a tu jsem se rozhodl dát se zabít – – – Medicejský měl padnout v ulicích Florencie, tak jsem chtěl zemřít – tasil jsem meč a vyšel do ulic, sám a sám – Tam jde! Tam jde! zařvala na mne socha Judity, hodivši po mně uťatou hlavou jak kamenem, máchnuvši po mně mečem, – nepřišel jsem válčit s přízraky, nebojuji se sochami – – – zachvátila mne hrůza – prchal jsem – jakýsi písař mi roztránil meč jediným úderem své ostré lopaty – Tam prchá. Za ním! řvala socha – prchal jsem, hnali se za mnou, vyjíce jak psi, – tak jsem prchal k bráně – otrhán, orván, drásán, ožehnut – na nároží Badie stál muž – bleskově jsem ho poznal – nehnal se za mnou, jen se díval – jmenuje se Machiavelli – přiskočil ke mně a zašeptal: Zlato! máš přece zlato, Medicejský! – pochopil jsem a házel jsem za sebe své dukáty – zlaté spony – řetěz, prsteny – démantovou sponu čapky – rvali se o to, ale hnali mne dál – přece však se tím zdrželi – nikdy to nezapomenu tomu muži – brána byla pootevřena – kopiník vrhl po mně svoji zbraň a chtěl přirazit závoru – strhl jsem poslední prsten – otcův dar, dar Lorenza Magnifika, – zachytiv jeho kopí, hodil jsem mu prsten – drahokam zasvítil ve slunci – lačně uchopil prsten, opozdil se, nepřirazil včas bránu – proběhl jsem a venku již čekali moji jezdcí, přivolaní poplašným zvoněním v městě, – a tak jsem prchl –“

Hlas vyhasl. Ticho chrámu zhoustlo.

„Tak prchal Medicejský z města, které jeho otec učinil prvním městem Itálie!“ vykřikl Pier. A zahroziv mstivým, vzteklým pohybem, vyplivl jediné slovo: „Savonarola!“

V jeho výkřiku byla zášť jak plamen, zášť nesmiřitelná a nelidská, naplněná touhou msty až po okraj, zášť šířající a sežehující, zášť

nejzuřivější a plná krutosti, která by v tuto chvíli snad byla přivolala ďábla na pomoc, kdyby to nebylo v domě božím.

„Savonarola!“

Opakuje toto jméno, nemůže se nasytit své pomstychtivosti. Opakuje je, jako by pil krev, velmi sladkou a lahodnou, jako by ještě více chtěl rozpálit své srdce. A jméno zakroužilo vzduchem a svinulo se jako oprátka.

„Jsem nyní hostem Bentivogliů. Na jak dlouho?“ usmívá se trpce. „Žádný tyran nevidí rád vyhnaného vladaře ve svém městě. Odjedu již dnes, snad zítra. Do Benátek. Ale co živ budu, neustanu se rvát o Florencii a budu to já, jenž zvítězím!“

„Přijel jsem z Benátek –,“ zašeptal Michelangelo. „Jak je podivné, vladaři, jak se naše cesty kříží –“

„Vždy se budou tvé cesty křížit s cestami Medicejských, Michelangelo,“ řekl hluše Pier a jako by, jsa mužem v neštěstí, měl dar v té chvíli prorokovat. Michelangela zamrazilo.

Pier povstal. „Ty zůstaň zde, Michelangelo, buď rád, že jsi zde. Co bys nyní dělal po boku vyhnaného vladaře? Nejsi politik ani voják, nemohu tě nyní potřebovat, bylo by příliš velkým přepychem, abych i na útěku s sebou vozil umělce. Musíš pracovat, dělat své sochy z kamene a ze sněhu, jsi umělec! Pouze jediné ti radím: nevracej se nikdy do Florencie! Buď rád, žeš zde našel domov a klid k práci, nevracej se do Florencie, neboť tam půjdeš na smrt. Francouzi zle zplenili město, které se jim dobrovolně vzdalo, vládnou popravami a drancováním –“ Hlas Pierův se znovu rozvzteklil. „A víš, kdo první namaloval vjezd Karla lupiče, který si říká, že jest ochráncem florentské svobody, víš kdo? Víš, kdo první z florentských umělců plivl na památku Lorenza Magnifika a holdoval svým dílem francouzskému uchvatiteli? Víš, kdo namaloval triumfální vjezd Karla Osmého do Florencie? Tvůj přítel, Michelangelo, ten Francesco Granacci, za něhož jsi mne tolik prosil, aby se směl vrátit k mému dvoru, – bez něhož jsi nechtěl ani ke mně přijít, ten tvůj přítel Granacci to namaloval!“ A Pier pokračoval, zachytiv ho za ruce: „Půjdeš-li do Florencie, jdeš na smrt. Lid opět

povstal, Francouzi táhnou dál na Řím. V městě je zmatek, ale všechny sjednocuje jediné: nenávisť k Medicejským. A ke všemu, co kdy bylo medicejským. A ty jsi byl medicejským, to nezapřeš, Michelangelo, nikdy, a ví-li to někdo o tobě nejlépe, ví to právě ten – Savonarola! Co tam budeš dělat? Kácejí se tam sochy, pálí obrazy a knihovny, ničí umění. Do toho se vrátíš? Vyrází ti dláto z ruky dřív, než začneš pracovat, a na popraviště půjdeš, ano, na popraviště, neboť jsi medicejským, sloužil jsi Medicejským a prchl jsi při tvoření království Kristova ve Florencii. Kamkoliv jinam, jenom ne do Florencie, která se stala městem vrahů, popravišť a šilenců.“

Michelangelova tvář zpopelavěla.

„Zůstaň zde v Bologni,“ pokračuje Pier. „Radím ti to dobře. Pro památku svého otce ti tak radím, vždy tě míval rád a i já tebe míval rád, vždyť tebe prvního jsem opět pozval k svému dvoru po smrti Lorenzově, svého šlechtice jsem pro tebe poslal, dobře ti radím, jsi takřka ještě chlapec, nevyznáš se v těch bouřích tam, v těch zmatcích, při nichž jde o život, a ty neumíš být podlý, ty nemáš povahu takového Granacciho, ani bys nezpíval u hranice v nadšení, že tam hoří díla Mantegnova a Botticelliho, ne, ty bys tam naplnil svůj osud, buď rád, že jsi zde v Bologni, kde tě mají rádi, kde jsi obecně vážen, kde máš zakázky, svobodnou volbu práce, jako zkušený, utrpením zkušený muž ti radím: nikdy neodcházej z Bologne!“

Michelangelo beze slova přistoupil k oltáři. I poklekl na místo, kde prve klečel Pier. A sevřel ruce.

„Savonarola!“ slyší za sebou nenávistný výkřik Pierův. „Nevrátil by ses do království Kristova, ale do brlohu šilencova. Florencie – – – jediný spojenec Francouzů! Ale zakrátko celá Itálie povstane proti Francouzům, a pak běda Florencii! A do toho se chceš vrátit? Savonarola! Strašná je síla posedlosti! Ach, Florencie! Moje Florencie! Co mi z tebe udělali!“ A výkřik se zlomil v tak dusivé zaštkání, až srdce zabořelo, jakoby protknuto dýkou, do běla rozžhavenou. A muž plakal.

Michelangelo přitiskl lokty k tělu, zvedaje ruce k modlitbě. To za ním, opřen čelem o hranu kostelní lavice, pláče Medicejský, to pláče vladař Pier, vyhnanec, to pláče muž pro Florencii. Pláče orván a otrhán, neboť sen se naplňuje, pláče, ohryzává si pěsti válečníka, aby zdusil svůj pláč, je to vzlyk a štkání muže na útěku, sten, který se prolomil do ticha chrámu, jsou to slzy muže bez vlasti, výkřik vyhnance a touha tak palčivá, jak je domov krásný. Kamení. Stěny. Nepohnutelné sochy světců.

To pouze socha Judity řvala na vladaře, který s mečem v ruce si chtěl vzít nazpět své město. Zde žádný z kamenných světců neotevřel svá ústa a nevykřikl: Hle, tam je ten Medicejský! Zvedali své nástroje muk a hleděli na sténajícího. To pouze socha Judity vydala hlas a povel vzpoury. Tito mlčeli, nic než mlčeli.

A proto tolik zněla modlitba a pláč. Neboť patrně bylo třeba, aby zde hořekovala lidská bída a opuštěnost, aby byly zváženy tyto slzy samotné, aby bylo slyšeno jméno boží z lidských úst, ne kamenných. A tak se pozvedlo, zaplálo. Lidská ústa je opakuji. Zaplnilo celý chrám. A sochy, tvořice mu oslňující nebeský doprovod, hleděly na muže, jenž vládl, byl vyhnán a nyní ve svých modlitbách zápasil s Bohem. Snad se modlily s ním, ale tak, že jejich kamenná hrud' přijímala jako rány to, co nesmělo z jeho rtů přijít do nebe a ponížít boží milosrdenství. Jistě se modlily. Ale muž to neslyšel. Michelangelo opírá čelo o mříž před hlavním oltářem. A zůstane tak dlouho, velmi dlouho. Když pak vstal a chtěl promluvit, poznal, že jest sám. Pier již odešel, nerozloučiv se. A Michelangelo vyšel z chrámu, zanechav tam své nástroje. Tak došel v myšlenkách až k hradbám.

Na věžích Bologne zvonilo poledne.

Stařec Aldovrandi seděl za stolem, marně čekaje. Pak rozmrzele začal jíst sám, vzkázav do chrámu. Ale sluha se vrátil bez Michelangela, přinášeje opuštěné nástroje. Messer Aldovrandi se zachmuřil tím více. Poslední dobou byl s Michelangelem stále nespokojenější. Neboť mladík zapomíná. Zapomíná, že má tvář rváče. Hledá milostná dobrodružství, svádí ženu. Zapomíná, že už

pro ženu musil opustit Florencii, chce pro ni opustit i Bolognu? A zapomíná hlavně, že byl jím, Aldovrandim, vysvobozen ze žaláře, a že jest mu tedy povinen velkou vděčností. A přece dosud ani slovem nenaznačil, že by chtěl udělat jeho sochu z bronzu či z mramoru. Zapomíná, že všichni umělci, kteří byli hosty vznešeného člena Consiglia dei Sedici, prvního z patricijů, ochotně a bez říkání obohatili jeho proslulé sbírky svým uměním. Považuje se snad za lepšího, než byl Jacopo Quercia, Francesco Cossa, Marsilio Infrangipani, Tomasso Filippi, Simon Marucci, Antonio di Puglia dell'Arca, Lorenzo Costa a ti všichni ostatní?

Mnoho jsem o tobě slyšel, Michelangelo, ale nevěděl jsem, žes nevděčný – – – To pro Lorenza Magnifika bys byl jistě rád a ochotně tvořil, a nezachránil ti život – – – A když pro Lorenza, proč ne pro mne?

Opuštěné nástroje! Je to stejné jako již po několik večerů opuštěná kniha Danta. Co si myslí ten mladík? Tváří se již při čtení veršů tak, jako by to musil dělat z povinnosti, jako služebník, jemuž jest přikázaný úkol na obtíž.

Opuštěné nástroje, opuštěná kniha a nyní též opuštěný stůl. Mám jíst sám jak kupec, který zhltná své jídlo a spěchá opět za obchodem? Aldovrandi pročísl útlou zvadlou rukou svůj bílý vous a zahleděl se na čaloun, na němž nahota Ariadny se slunečně odrážela od temného pozadí skal a rozbouřených vln. Byla to vzácná práce, koupená jeho agenty v Ravenně ze sbírek proslulé rodiny Nelli, jejíž členové byli povražděni Francouzi. Ale Orazio Nelli, poslední rodu, nechtěl čaloun vydat, ač byl již zaplacen, a stařec Aldovrandi tolik toužil po čalounu, že vymohl, aby Orazio Nelli byl vržen do žaláře, dokud nevydá zakoupené dílo. A Orazio Nelli třetího dne na svá zranění v žaláři zemřel, a to je historie Ariadny, neboť čaloun byl pak nalezen pod hromadou kamení v jeho zahradě. A Aldovrandi miloval toto dílo. Vždy se na ně díval s velkým zalíbením, to na čaloun i na Ariadnu. Ariadna, pružná a štíhlá, vypínala dřík svého mladého nahého těla, zmalátnělá žalem, rozkošnická i v slzách, zrosená několika krupějemi mořských vln jako polibky. Prohnula

své dívčí vlašné boky, vzpínajíc nahé paže do dálek pohybem něžně žádostivým a laskajícím. Ariadna lkala, opuštěna hrdinou. Aldovrandi znovu pročísl úzkou, hubenou rukou svůj vous a zasn timer. Opuštěná milenka měla na čalounu tvář tak sladkou a dojmavou, a tak věrnou, že její předloha jistě žila, tato tvář a nahá postava byla jistě podobou skutečné dívky z Ravenny, a není tedy divu, že mladý Orazio nechtěl čaloun vydat, ač byl již zaplacen, a šel raději do žaláře, kde třetího dne na svá zranění zemřel. Aldovrandi, mhouře oči, mysli na živou Ariadnu, Ariadnu ravenenskou, která dala svoji postavu i tvář této uměle vyšívané a oslnivě nahé na temném pozadí skal a moře. Opuštěna hrdinou, volá ho zpět pohybem plným vzpomínání, slibů a touhy. Théseus odešel, musil odejít za svým posláním. Proč asi musil odejít mladý Orazio Nelli, jaká síla odloučila tyto milence od sebe? A Orazio aspoň kázal vyšít tvář a tělo té dívky – Zahynul v žaláři, nechtěje vydat čaloun. Aldovrandi se pohrdavě usmál. Nebýt jeho, tedy čaloun by už dávno byl na hřbetě některého z Karlových mezků odvezen do Francie. Ale on ho zachránil pro Bolognu. Pro tu Bolognu, která jeho úsilím stane se italskými Athénami, převezme odkaz Florencie – Ne, nikdy sem vysoký člen Consiglia dei Sedici nevpustí nějakého bláznivého mnicha, který by pálil a ničil umělecká díla! Aldovrandi si na okamžik představil žlutou kostnatou mnišskou ruku sápadící se po dívčím vypjatém těle Ariadny, a zachvěl se. Bylo to nejen směšné, ale i odporné –! Ne, sem nesmí Savonarola nikdy! Vzpomněl na kázání čtená mu Michelangelem. Skřeky, výbuchy, zmatené myšlenky, zkázonosné předpovědi, vše pomícháno bez ladu, blábolení šilencovo – V jediném stehu na této sličné tváři, v měkkém nadzvednutí mladých lahodných řader, v dlouhém rozevlátí vzdušného pohybu paží a v dojmavém poklesu této dívčí hlavy je více ducha než ve všech Savonarolových kázáních!

A v jeho zasn timer se tvář na čalounu náhle měnila. Oči starcovy, zamžené vytrvalým pohledem, pojednou viděly, že její rysy se stávají známějšími. Poznával tuto tvář. Její dlouhé tělo se zachvělo jako tenkrát. Oči, do kterých tak často pohlížel, vyslaly k němu ten

známý, milovaný, žíznlivý pohled. Také v Bologni žila Ariadna opuštěná Théseem, který musil jít dál za svým posláním. A stařec mimoděk zvadlými rty šeptal verše, které se za jeho mládí zpívaly na bolognské univerzitě:

*Pinge, precor, pictor, tali candore puellam,
qualem pinxit amor, qualem meus ignis anhelat –*

Tak ji maluj, malíři, prosím, jak ji malovala má láska – Rázným pohybem dlaně setřel marnivé vidění z očí. Dopil pohár sladkého vína a povstal. Pomalým, důstojným krokem přešel komnatou až k oknu a zadíval se do ulice. Byla prázdná. Michelangelo dosud nejde. To znamená, že není ani u své práce v S. Domenico, neboť jeho nástroje jsou zde, leží na stole u jeho prázdného talíře. Kde se jen toulá ten mladík, ten nevděčný umělec –! Nevděčnost nesnesu, neboť to je určitý druh pohrdání, a nikdo nesmí pohrdat mnou, Aldovrandim, prvním z patricijů, členem Consiglia dei Sedici, jehož hlasu dbají i páni Bentivogliové! A v tváři toho mladíka často vidím, že pohrdá. Všim, mnou i Bolognou! Co vlastně dosud vytvořil? Pouze dokončuje náhrobek, který jest nesmrtelným dílem mého drahého Niccoly, jemuž jsem držel ruce při jeho umírání. Nic samostatného zde nevytvořil. Nepřeceňoval Magnifico své umělce? Neklamali mne moji agenti? Již několikrát jsem musil opravovat jejich zprávy – Je opravdu Michelangelo tak vynikajícím umělcem? A měla by se snad moje Bologna teprve učit umění od toho Florentšana? A ostatní umělci si již stěžují, nebudu ho moci déle chránit, a právem si stěžují, platí daně a on ne, oni nedostávají zakázky a on ano, právem si stěžují.

Umělci umírají, já žiji. Vladaři ztrácejí svoji moc, ženy svoji krásu, jen já zde žiji dál a vroucně střežím toto umění, které zde žije se mnou. Žena na čalounu, ta živá žena, je již po plenu francouzském mrtva nebo zpustošena, zničena. Ta dřívější, bolognská, se svým žíznlivým pohledem, je již mrtva, zemřela v sedmnácti letech, zadrhnuvši si hrdlo svými dlouhými vlasy, když – – – se nevrátil ten, který musil jít za svým posláním učit se i jinde velkému umění

spravovat město. Vladaři ztrácejí svoji moc – – – Zprávy, které dnes došly do rady, jsou děsné. Francouzi stojí již před Římem a panství neapolských Aragonců se zřítí, neudrží se Neapol bez Říma – – – Dnes v noci rozsvítím všechna světla v sále svých sbírek a budu přecházet mezi nimi, potěším ducha pohledem na krásu, která nemůže zaniknout. Po hladkých tělech soch, po měkkých barvách obrazů budou klouzat světla a mé laskající pohledy, po něžné šedé perleti, po smaltu a zlatě, po tvarech vytvořených prudkým zanícením a vznešeným úsilím umělce, po tvarech protavených žářem jeho duše a ohněm jeho horeček, tak budu bdít a zapomenu na vše, na své stárnutí, na smrt žen, na zkázu rodů a měst, i na zklamání, které mi způsobil nevďěčný Michelangelo – – – Nežil by dnes možná, kdybych ho nebyl zachránil. A jak se mi odměňuje? Umělci umírají, já žiji. A v Bologni umírají sochaři brzo. V mnohém by se poučil, kdyby byl více o mne dbal – Až se vrátí, lhostejně budu přezírat jeho omluvy, shovívavě odmítnu jeho nevďěčnost. A tam na krbu je připraveno již třicet zlatých dukátů za jeho práci i připravený průvodní list – – – Nikdo z mých drahých umělců, které jsem hostil, podporoval a šatil, jimž jsem sjednával zakázky a novou práci, nezachoval se ke mně dosud tak jako ten Florentňan. A jaká byla mezi nimi jména!

Stařec pomalým krokem odstoupil od okna a opět usedl do svého těžkého vysokého křesla před čalounem. V tuto hodinu po obědě byl vždy zvyklý rozprávět a dobře nasycen rozvíjel své názory o životě harmonickém, plném jemnosti a vznešená. Liboval si v tom, že jest dobrým vypravěčem, který střídá poučky filozofů s životní moudrostí a zkušeností a volí slova, jež se dobře poslouchají. Neposlouchal pouze Michelangelo, stařec s potěšením sám sobě naslouchal, obdivuje se vytríbenosti svých vět i uhlazenosti a vznešenosti svých myšlenek. Ale nyní zde sedí rozmrzele sám, zcela sám, opírá hlavu o dlaně, zatrpklý nad nevďěčností Florentňana, jehož umění přecenil. Sám.

A tu náhle pojala starce podivná úzkost, zda tato hodina není pouhou předzvěstí mnoha takových hodin příštích. Zdálo se mu

pojednou, že jeho dům zpustl, jeho radosti zvadly jak ženy a moc knížat, zdálo se mu náhle v prázdnotě ploužících se hodin, že nikdy již nikdo nepřijde, aby ho potěšil a rozptýlil, že už žádný umělec si nepovšimne starce, který se vždy honosil tím, že věrně opatruje jejich odkazy ve zmatcích dob a bouřích válek. Zestárl příliš. Snad jest jim i směšný svými názory a svou touhou vyznamenat Bolognu uměním nad všechna ostatní města, snad ho již nebudou nikdy znát, zapomene se na něho, jeho vzácné sbírky budou kupovány cizími agenty, tak jako on je kupovával, po čase již nikdo nikdy si nevzpomene na patricije Aldovrandiho, člena Consiglia dei Sedici – – Neúcta Michelangelova jest snad první výstrahou. Nikdy již nebude jeho jméno zlatým penízem mezi umělci. Naleznou si jiné mecenáše, jiné příznivce a s úsměskem projdou podél jeho paláce, kde bude sedávat vždy tak sám, zestárlý, s duší obtíženou starostmi, svíraje suchýma, zvadlýma rukama opěradlo křesla, hale se zimomřivě ve svůj šarlat, sám – – –

Jak je již stár? Složil umdleně ruce v klín, v záhyby roucha. Sluneční světlo padalo plnými proudy na něho, na bohatě zdobené stěny, na čaloun, na zlato a stříbro nádob, do poháru sladkého vína, který si znovu naplnil. Jak zněla ta stará studentská píseň, zpívaná na bolognské univerzitě? Vzpomněl nyní na verš poslední:

si bonus es pictor, miseri suspiria pinges –

Ano, tak to znělo v závěru. Jsi-li dobrým malířem, tedy i vzdechy ubohého maluj –! Aldovrandi se zachvěl, jako by mu i v plném slunci byla zima, a zahalil se těsněji. Ach! prolomit nějak tuto samotu, tak nezvyklou! Toto jest tedy odměna Michelangelova, toto jest dílo, které jsem od něho očekával, toto jest jeho jediný dar: tato samota.

Dobře, nezapomenu. A podle výše tohoto daru se odměním i já. Uzavírám své účty s Michelangelem. Opuštěné nástroje, opuštěná kniha, opuštěný stůl.

Kdyby aspoň samota! Vlna úzkosti prochvěla starcem. Sám byl před čalounem, který se zde leskl v plném slunci. Zachránil tuto věc

před odvezením do Francie, a nyní si chtěl zakrýt dlaněmi tvář a nemohl, musil vytřeštěně hledět na čaloun, zoufale lituje, proč raději nedopustil, aby byl zničen, odvezen, ztracen kdesi ve sbírkách králových – A Orazio Nelli zemřel třetího dne na svá zranění, nechtěje vydat čaloun. Proč se musil odloučit ravennský Théseus od své Ariadny, věčně ho volající zpět pohledem nevýslovně sladkým a teskným – – – A ta druhá, bolognská, která si zadržla hrdlo uzlem svých dlouhých vlasů – – – Což je možno, aby tváře si byly tak děsivě podobné?

Sluneční světlo prýštilo po čalounu, měníc jeho rysy i barvy. Stařec křičel. Stařec a dívka hleděli na sebe.

Pobuda bez domova

V tu hodinu Michelangelo, tak marně očekávaný, šel od jižní brány zpět do města v průvodu dvou mužů. Mladý Říman, který prohlížel opevnění spolu s nejvyšším velitelem schioppettů Asdrubale Tozzim, spatřiv Michelangela bloudícího podél hradeb, upozornil velitele města a smáli se mnoho. Pak přistoupil Tozzi k němu a přísně ho požádal, aby je doprovodil. Římský šlechtic se cestou tázal, zda již ví, že Pier Medicejský je v městě, a Michelangelo odpověděl, že s ním už hovořil v chrámu S. Domenico. A Oliverotto da Fermo se opět rozesmál: „Zdá se,“ pravil, „messer Buonarroti, že chrám S. Domenico činíte místem svých nejvýznamnějších schůzek!“ – „Vidím,“ pravil spokojeně Asdrubale Tozzi, „že neodjedeš s ním, tvůj bývalý vladař tě tedy nevzal do ochrany –“ A tu Michelangelo pomalým pohybem ruky, zvyklé dlátu a kladivu, přejel si čelo a hrud' a cítil, jak v něm roste síla. Uprchlík přijal všechnu úděl uprchlíka, nejen slzy a stesk, ale i zášť a vzdor. Byl by se cítil nyní pohaněn, kdyby ho byli náhle opustili. Ještě před chvílí bloudil podél hradeb, které ho věznily, neproniknutelně obkličující jeho osud a předvídaný zmar. Vše bylo zazděno a on zde bloudil ne proto, aby unikl z města, ale ze svého neštěstí. Myslíl na svoje sny i na svoji práci. Na konci obého bylo jediné slovo: popravíště. Dvakrát je dnes slyšel. Poprvé je vyslovila krásná žena, nejkrásnější, kterou potkal, a vyslovila je, hovoříc o lásce. V závěru tohoto snu se hovořilo o smrti. Podruhé je vyslovil Pier Medicejský, jeho vladař, a řekl je, hovoře o jeho návratu a práci. V doznívání i tohoto snu se hovořilo o smrti. Kam uniknout? A on bloudil podél hradeb ne proto, aby tajně uprchl z města, do něhož tajně přišel, ale proto, že jest zde samota a daleko za ním zůstal kupecký ruch ulic, lomoz tržiště a náměstí. Proto se toulá loukou zdupanou cvičením čet schioppettů, proto zde chodí bez cíle, že chce být sám, jeho cesta nemá směr, není úniku. Jeho kroky nemají cíl. A náhle u černé kované vysoké brány stojí tito dva muži ve zbrani, náčelníci vojsk,

a sledují jeho kroky se smíchem. Jde nyní mezi nimi kupeckým ruchem ulic, lomozem tržišť a náměstí. Ne již slabost a zmalátnění, ne již nejistota, ale vzdor. Síla. Zdá se mu, že nemohl zvolit nic lepšího než doprovod těchto dvou mužů, jeho kroky mají již cíl, jeho cesta směr. Není třeba přemýšlet o příštích dnech, jde-li touto cestou.

A neovladatelná, až bolavě nedočkavá síla – Taková, která ho kdysi donutila před zraky Lorenzovými roztřístit ústa šklebícímu se Faunu. Taková jako v ono sluneční odpoledne, kdy stál nad kresbou Torrigiana da Torrigiani. Jako když bloudil nočními zahradami, vyprahlý do dřeně kosti, a přitom vláčel svoje odhodlání jako balvan. Jako když tesal sochu pohana Herkula a postavil ji před dveře domova, kudy musili chodit strýc Francesco a bratři, hovoříce o Bohu, posedlosti a biřících. Jako když setřásl z uzdy svého koně ruku Savonarolovu. Jako když odmítnut v Benátkách odhodlal se probít trebas vojsky francouzskými, aby se dostal zpět do Florencie. Jako tu první noc v Bologni, kdy přecházel kobkou vězení, zatímco jeho náhodní druzi spali, a kdy byl připraven vskočiti na hrdlo komukoliv, kdo vstoupí. Rvát se, zuřivě a nepřítčně se rvát, proměnit se v jediný smrtící úder – – – Jeho pohaslá tvář byla šedá, rysy napjaty, tvrdé, jakoby vytesané z kamene. Tak přišli do domu Asdrubala Tozzi.

Vstoupili do komnaty, kde bylo ticho, čaloun, obrazy a loutna. I zavolal Tozzi o víno a odvrátil tvář. Křaplavý hlas šeredy za dveřmi opakoval jeho rozkaz. Tozzi dosud nezabil šeredu, ani ji nevykopal z domu, neboť Oliverotto tvrdil, že by to bylo ještě předčasné, a šereda, tušíc horší, se nyní bála, nevysmívala se již tak zjevně, ani nenosila víno. A tak pro strach šeredy podal víno služebník. Michelangelo nechtěl pít první, a tu kardinálův kondotiér, pohrdavě se usmáv, ledabyly nahnátl číši, zhluboka se napil a Tozzi, stoje rozkročen, řekl: „Ne pro trest jsi přišel, ale proto, abys pomohl.“ Michelangelo užasle vzhlédl. Ruka kondotiérova si lehce pohrávala s nejvzácnější ozdobou Tozziho domu, s polovinou skořápky kokosového ořechu vsazenou na podstavec. Takové

zvláštní věci přivážejí mořeplavci portugalští a nebylo druhé podobné věci v celé Bologni. Ruka kondotiérova zvědavě ohmatávala skořáčku a lichotně se probírala jejími vlákny. Ruka Tozziho těžce klesla na Michelangelovo rameno.

„Vím, že má žena chodívala denně za tebou do chrámu a že to neskrývala. Chci však vědět, co skrývá. Jistě jste spolu hovořili o mnohém, co bys mi nyní mohl říci. Hleď, umělče, mohl bych zvolit jiný způsob, abys mluvil. Zatím nechci.“

Michelangelo se prudce vztyčuje. Vidí muže, jenž před ním odkrývá svoji ránu. Tento muž je sražen. Tozzi je ze Sicílie. Nedbá na módní předpisy o povinné shovívavosti manželů, jak je stanovily zvláštní dvory lásky, složené z půvabných dam a dvorných prelátů římských. Tozzi je ze Sicílie a nemá vznešenost, jeho děd ještě rybařil v Taormině. Je rozhodáván žárlivostí až do rozběsnění, šířán ohněm, jehož plameny vybuchují hroty dovnitř, až do nejtajnějších záhybů srdce. Michelangelo hledí na jeho ztrhanou tvář, do očí, které jsou dravčí.

Měla jsem být příčinou tvé smrti – – – slyší hlas – – – a ta smrt měla být tvou hanbou. Na popravišti měl zahynout florentský vyzvědač a svůdce žen. Ale já si tě zamilovala pro tvoji bezelstnost a pro tvé chlapectví, Michelangelo, – – – bylo mi s tebou dobře – – – prchni, zachraň si život – nezradím tě, Michelangelo –

Oliverotto opatrně položil kokosovou skořáčku a lehkým krokem přistoupil blíže. „Je to Lorenzo Costa, malíř. Vím to,“ řekl jasným chlapeckým hlasem. „Nebylo to tak těžké vypátrat. Nežádáme tedy, messere Buonarroto, abyste prozrazoval to, co jste slíbil zachovat jako tajemství. Chceme, abyste nám pomohl jinak. Vy umělci si svěřujete mnohé o svých milenkách, Mona Chiara a ten malíř potřebovali vaše služby, proto vás Mona Chiara denně navštěvovala, musíte nám tedy nyní říci vše, co o nich víte. Bylo by lehké jít do domu Costova a teď je přistihnout spolu, ale messer Tozzi není bolognský kupec, který za shonu lidu odkrývá nevěru své ženy a hanbu svého jména. Náš plán je zcela jiný a vy musíte pomoci, neboť nejde nám o zjištění, že se milují, ale o to, v čem je

jejich láska nejcitlivější. Pomsta je velké umění a nesmí se zhudlařit. Možná že právě na nejmenší háček zavěsíme celou tíži trestu. Proto mluvte. Nesmíte nám předstírat, že Mona Chiara chodívala do S. Domenico pouze pro vaši krásu, příliš byste nás rozesmál. Mluvte! Nejenže tím odčiníte svoji spoluvinu, která také zasluhuje potupného trestu, ale myslím, že messer Tozzi nebude před vámi zavírat měsíc a dobře zaplatí.“

Michelangelo odskočil, aby se ho nedotkla ruka Římanova. Vztekla, neovladatelná síla vybuchla. Sevřenými prsty drtě šat na prsou i řetěz od kněžny Alfonsiny, tvář maje rozrytu zuřivostí svého výbuchu, vášnivě vykřikoval:

„Já, slyšíte, já, ne Costa, já jsem milencem Mony Chiary, slyšíte mne, já, nesetkávali jsme se pouze v chrámu, já ji prosil o lásku a noc pomocí benátských kouzel, mne miluje, ne Costu z Ferrary, mne, sama mi to řekla, a já ji sváděl, vyzvídal jsem, já zrazoval Bolognu i vás, mne milovala, já jsem vyzvědačem z Florencie, v žaláři jsem byl nalezen, já na ní chtěl plány města a hradeb a přístup k tvému lůžku, abych tě v noci zabil, chtěl jsem s ní pak prchnout do Luccy, Sieny, Benátek, Florencie, Říma, kamkoliv, já ji miloval, ne Costa, já věděl o ní víc, já viděl víc než její krásu, já ji viděl pod maskou, vždycky pod maskou, Lorenzo Costa ji nikdy nemiloval, to ona mne, nikdy tě nezradím – – – to mi řekla, to jsou její slova, řekla mi to, byla noc, byl to její stín, který jsem pak viděl, nikdy jsem neměl jiné milenky než ji, chtěl jsem na ní klíče od Bologne – – –“

„Je šílený!“ vykřikl Oliverotto da Fermo a vrhl se divoce k němu. Ale Tozzi ho bleskem zadržel a mlčel. Muž, jehož cesta od Sicilského království až po Alpy byla cestou válek, často se díval do očí lidí v jejich nejtěžších chvílích. Ostrým zkoumavým pohledem se zaryl do očí Michelangelových. Znal takové oči. Byly to oči strnulé, které již neviděly svět a nic kolem sebe, oči člověka, který viděl jen tmou, jemuž vše už bylo lhostejné, oči vidoucí, a přece skelné tak jako oči slepcovy, a náhle pochopil, že pouze oni dva si rozumějí, že Michelangelo zvážil jeho bolest a neuznal. Poznal, že tento mladík se svou lží by šel až na popraviště a nic by ho nezvinklalo. Viděl oči,

kteřé zčernaly jako láva, znovu zaryl do nich svůj dravčí pohled, ale oči mladíkovy nepovolily, vydržely a samy spalovaly. Tozzi váhal. Pak šel a rozevřel dveře. Znovu váhal. Jeho krutý zápas trval krátce, ale byl tvrdý. Ještě zaváhal. Pak řekl: „Jdi! Lháři! Nyní jdi! Ale nebudu tě šetřit, prozradíš-li!“

Chřaptivý hlas Tozziho má dva zvuky, jsou to vlastně dva hlasy znějící současně. Jeden, zřetelný, rozkazuje a mluví o lži. Druhý, zastřený, ozývá se zároveň a mluví o bezelstnosti a chlapectví. Ten první utlumí znění druhého a láme se, drsně a sopečně vybuchnuv znovu: „Jdi! Poručil jsem ti, lháři! Jdi! Ale běda ti, promluvíš-li!“ Michelangelo si zastřel tvář rukávem. Vyšel. A zůstal stát před domem, opřen o jeho zeď. Oči byly nyní zkrvavělé, pálily. Nemohl ještě vykročit, jen stál a díval se a neviděl nic než mlhu a stín.

Oliverotto dlouhými kroky přecházel komnatou. „To bylo šílenství, Tozzi!“ mluví rychle a zlostně. „Neměl jsi propouštět toho člověka, znám způsoby, jak přinutit mluvit i toho nejzatvrzelejšího!“ Tozzi stojí stále tak zkamenělý u dveří. Praví: „Málo znáš lidi, Římane! To, co říkal nám, byl by opakoval před všemi soudci světa. Nic jiného bychom z něho nedostali.“

Kondotier udeřil pěstí na stůl. „Víš bezpečně, že milencem tvé ženy je malíř Costa. Ale zde je už něco jiného. Mluvílo se o klíčích – – Jak k tomu ten člověk přišel – Pozor, Tozzi! Nehraje také někdo s námi? Pozor, Tozzi, jde o hrdlo, je to nebezpečný člověk, Tozzi, neměl jsi ho pouštět! Byla to hloupost, Tozzi! Milencem tvé ženy je Costa, víš to, a přece uvaž, jaké asi přátelství je spojuje, když on byl okamžitě ochoten vzít všechnu vinu i trest na sebe! A jak ti to vychrlil do očí! Je to nebezpečný člověk, Tozzi! A mluvil o bolognských klíčích, pozor, Tozzi, jde o hrdlo! Musíš nyní jednat, rychle, náš plán se musí změnit. Zab tu ženu, ten malíř ti neuprčne z bran dobře strážných, zab nejprve ji, a přidáš ještě bolest milencovu k jeho pozdějšímu trestu. A nezapomeň, cos slíbil, když ti pomohu! A já vypátral jejího milence, Tozzi! Zaplať! Mám tvé slovo! A nebudu déle čekat, když vidím, jak jsi neopatrný! Propustíš jeho nejvěrnějšího přítele, jejich důvěrníka! Propustíš člověka, který

mluvil o klíčních k branám! Pozor, Tozzi, zde jde o život, kdoví zda někdo nehraje s námi, nedůvěřuji ti již!”

Asdrubale Tozzi se vztyčil, velký jak smrt. Těžkým krokem přistoupil k Římanu a jeho tvář byla pokryta zoufalstvím tak strašným, až její rysy jako by pukaly a zjevně krvácely. A vyprahlým hlasem, v němž byla všechna muka jeho utrpení, pravil: „Dostaneš, co máš slíbeno, kondotiére kardinálův! Ale o ní mi už nemusíš pátrat ani radit. Opakuji ti, že nebyla dosud tak trestána žena v Bologni, jako bude ona!”

Rychle padá soumrak. Ulice, náměstí, blíží se noc.

Kudy jsem to chodil? Kolikrát jsem prošel městem, kde jsem se potloukal, kdo mne všude potkal? Jistě prchali přede mnou jako před pomateným, je na mně bláto, bylo světlo, když jsem vyšel z domu Tozziho, a nyní je tma, noc, kde jsem se to brodil, kudy jsem chodil, nepamatuji se na nic, ruce bolí, jsou rozedřeny, kolena rozbita, asi jsem častokrát upadl, vlasy mám spleené krví, kde jsem to byl? Hledal jsem ji, chtěl jsem ji varovat, chtěl jsem jí říci, aby se mnou prchla do Luccy, Sieny, Florencie, kamkoliv – Nenašel jsem ji. Kudy jsem to chodil?

Je to Bologna? Ano, poznávám portál baziliky sv. Petronia, tam je tympanon Querciův, už je tma, nevidím, ale Adam se chce bít, nehledí na ženu, nehledí na zem – Je to Bologna, vím, pamatuji se, stál jsem pod nakloněnou věží Garisendou, mraky šly nad ní, zdálo se mi, že na mne padá, nakláněla se víc a víc, uskočil jsem a křičel – Jsme v Bologni! Chci domů! Zaryl si prsty do vlasů a zůstal tak. Tak proto se smáli tam u hradeb! Prodá ženu, která k němu nechodila pro jeho krásu a spanilost, Tozzi nezavře měšec a zaplatí dobře za vlastní ženu, kterou mu prodá pobuda bez domova, tulák po klášteřích, beznosý žebrák, žijící zde jen z milosti, ze žaláře vyvedený! Proto se tak smáli u hradeb!

A já ji hledal, abych ji varoval. Kudy jsem to chodil? Mám rozbité ruce, kolena, krev ve vlasech, mé šaty jsou plné bláta, jistě si všichni mysleli: hle, ulicemi prochází šílenec! A strašná věž, nakloněná, šikmá věž Garisenda, padala na mne, šla přes ni mračna –

Nikde jsem ji nemohl nalézt. Ale kdo mi to tedy říkal: Můj ubohý Michelangelo, vše už je tak lhostejné – –! Byl to snad Costa, ten muž, křečovitě se odvracející, aby ona neviděla, že trpí, který vytřeštil na mne oči, když jsem vstoupil, sahal po dýce, pak mi padl na prsa, plakal a stíral mi krev a bláto z vlasů a vzlykal, byl to Costa? Ne, nenalezl jsem je, to se mi vše pouze zdálo, nevím, kde jsem chodil, to není tak, pouze jsem si představoval, že je tomu tak, pouze jsem si celou duší přál, aby tomu bylo tak, abych ji našel a varoval – Ale byl to jen sen a přání. A v tom snu se mi zdálo, že pojednou jsem stál před jakýmsi velkým obrazem, ještě nehotovým, apoštolově seděli kolem stolu, bylo to večeradlo Páně, a náhle zoufalá, nelidská tvář se vyboulila v rohu obrazu, plna strašného pohrdání a zoufalství, pekelná tvář, tvář temnot – kdo tuto tvář maloval, je největším umělcem, jakého jsem kdy poznal, génius, nikdy jsem nespatrił nic podobného, taková věc se maluje jednou za staletí, a zde ji maloval mistr nad mistry, děsná tvář, ne Satana, ale lidská, ztrhaná zoufalstvím a mukami, patrně Jidáš, kde jsem to viděl?

Nikde – byl to jen sen. Nevím, kde jsem chodil, co bylo se mnou. Nevím, co bude se mnou. Z Bologne mne vyhánějí, ve Florencii na mne číhá smrt, byl jsem medicejským! Musí zahynout Michelangelo –, pravil Lorenzo Costa. Nemohu tě potřebovat – – –, pravil Pier Medicejský. Nebudu tě šetřit, prozradíš-li –, pravil Asdrubale Tozzi. Čím dříve zahyne Michelangelo, tím lépe – – –, řekl Francesco Francia. Na popravišti zahyne zrádce města a svůdce žen – – –, pravila Mona Chiara. Michelangelo je pohan, dělá pohanské sochy –, tak promluví Savonarola. A strýc Francesco mluvil o hranici kouzelníků – Jediný člověk mne nevyhání, jediný mne dosud chrání, jediný – stařec Aldovrandi! Ten poradí, svěřím se mu se vším, je to starý muž, znalý života, vše mu řeknu, nic nezapřu, kleknu a poprosím o radu, ochranu a pomoc –

Spustil dlaně z obličejů a rychle prošel ulicemi k Palazzo Aldovrandi. Chtěl se umýt, jsa pln bláta a krve, a převléknout, než

předstoupí před patricije, ale služebník nedovolil, neboť měl rozkaz přivésti Michelangela ihned, jakmile se vrátí.

Zlato, obkládání stěn, zámořské vůně, lehká tkaniva, mnoho světél, přepych knížecí. V hlubokém křesle, zahalen v šarlat, seděl stařec s tváří rozveselenou. Uviděl bláto a krev a shovívavě přimhouřil oči, nechtěl to viděti. Pak jeho žlutá tvář se pokryla vzrušenou červení a on živě, vesele mluvil:

„Jsem rád, Michelangelo, že jsi zde, neboť ti musím oznámit velkou a radostnou novinu. Považ! Benátčan Giorgio da Castelfranco, všemi, kteří znají krásu jeho velkého umění, zvaný Giorgione, přijel dnes odpoledne do Bologne a je mým hostem! Giorgione, jaká radost! Prchá z Neapole do Benátek před Francouzi, ale zůstane nyní zde, aby dary svého božského ducha věnoval Bologni. Giorgione, artifex praeclarus, egregius, omni laude pictor dignissimus, Giorgione, jehož i dóže zve k svému stolu. Ale čím je mu dóže, já jsem mu nyní dóžetem! Já mu nabídl svůj dům, ochranu, pohostinství, vše, o, felix dies, o, beata nox, umělci nezapomínají na starce! Musím mu nyní opatřit nějakou práci, zakázku, aby nám neutekl, to víš, jak jsou Benátčané vrtkaví – – – Ale jsou zde rodiny Felicini, Sanuti, pak i já – – – budu mít s tím mnoho starostí, a odpustíš tedy, Michelangelo, že se ti již nebudu moci věnovat, již nepotřebuješ v Bologni ochránce, stal jsi se proslulým, tam na krbu jsou peníze za sochy v S. Domenico a pak je tam průvodní list mnou podepsaný, kdybys snad nás chtěl opustit, aby ti nedělali nepříjemnosti v bráně takové, jaké jsi měl při svém příchodu, – – – no, nevzpomínejme, nevzpomínejme, pomohl jsem ti rád, tak dobrou noc, Michelangelo, dobrou noc – – – považ! Giorgione!“

Noc. Vrata paláce mlčí. Jak snadno jsem byl nahrazen! Stařec mne odhodil s největším chvatem, nemoha se dočkat chvíle, až bude sám se svým novým oblíbencem, až mne ponechá za vraty, kde bloudím tmou jak vyhnaný pes. Jsou dny, v nichž jako by vše bylo pokryto popelem, jako by takový den nebyl ani zasvěcen nějakému světci – –
– Kam nyní, vyhnance? Kde nalezneš hospodu, stůl, lavici pro

odpočinutí, střechu nad hlavou? Pouhé čtyři stěny hledám, k smrti unaven, bloudil jsem po celý den, zlačněl jsem, chci kus chleba a několik prken, na která bych padl k spánku, jsem žebrák – Kam nyní, vyhnance?

Jmenuj mi jedinou hodinu od těch chvil na S. Miniato, kam ti Francesco tajně nosil Ghirlandajovy kresby, jedinou hodinu, kdys byl šťasten! Pohrdání, úsměšky a bití doma, u Medicejských rána pěstí a zohavení navždy, obludnost pohanství a spáleniště zahrad, skřehotavá běsnění Savonarolova, umíráček františkánského kláštera, vyčerpávající a zuřivá práce, mučivá touha zmocnit se, vyslovit, vytvořit, šíravý pohled na ubohost lidského srdce, blábolení a zeslábnutí Polizianovo, zrazený Lorenzo, i po smrti zrazený, opět urážky a ústrky, hrozby hranicí čarodějů, nemoc, horečky, obdiv nad sochou ze sněhu, vyprahlost a hrůza, ach! krutá, nelidská hrůza, uštván hrůzou – tryskem! tryskem! tryskem! bez oddechu kamkoliv – To byla Florencie. To bylo ve Florencii. A pohrdání, lhostejnost v Benátkách, žalář v Bologni. Kam nyní, pobudo bez domova?

Nebyl by tento žalář, před nímž opět stojím, nejlepší hospodou, jakou naleznu? Je to Bologna, pro kterou jsem tesal křídla anděla. Přišla jako stín, stála ve světle svíček, dlouhé bílé perly se chvěly ve vlnivých černých vlasech, já tesal křídla. Slyšel jsem její kroky každého rána na dlaždicích chrámu, přicházela z temnot chrámové lodi jak oživlá svěťice z fresky, obestřena oblakem zlatého světla, její kroky zněly blíž a blíž –

Hluchý zvuk kroků se ozval na hlíně piazzzy. Vrata vězení byla otevřena. Michelangelo ustoupil až ke zdi.

A tu v matné záři svítilen, opatrně nesených, viděl vycházet z vězení temný průvod. Postavy šly mlčky, byly černé, jakoby spálené pekelným žárem. Jistě šel s nimi i ďábel, ale toho nebylo vidět. I noční vítr utichl a stočil se pod jejich nohy. Posouvaly se tiše jako přízraky. Průvod šel zvolna a lucerny se míhaly jako kvílení, jako blábolení noci. A v jejich tlumeném světle, polozakrytém pláští, poznal Michelangelo nejprve vysokou vztyčenou postavu

Asdrubala Tozzi. Za ním pak bylo vláčeno po hlíně tělo muže, který nechtěl jít a musil být sražen a vlečen v okovech. A když i na něho padlo maličko světlo, poznal Michelangelo tuto tvář, a zachvěl se hrůzou. Byla to tvář temná, podzemní, stažená v tak děsné pohrdání a zoufalství, až mrazilo. Z očí vězňových prošlehávaly záblesky šílenství a jeho ústa slintala jako tlama plná vztekliny. Tma padla znovu, a tvář se skryla, jako by zapadla do hrobu. Průvod se zatačel pomalu, neboť za okovy vláčený muž se vzpíral i koleny, průvod se posunoval jen zvolna a směřoval do domu Asdrubala Tozzi.

Michelangelo hrůzou strnul. To byla tvář, jakou již dnes viděl! Viděl ji tam, kdesi na obraze, ve večeradle Páně! Nebyly to tedy mráкотy ani sen, byl opravdu u Costy, to byl ten jeho muž z podzemí, byl tedy u Costy, varoval Monu Chiaru, slyšel opravdu její slova: Můj ubohý Michelangelo, jak je mi to už vše lhostejné – – – A Costa odvracel tvář, aby neviděla, jak děsně trpí, pak mu klesl na prsa, objímal ho, stíral bláto a krev – – – varoval ji! Ona nechtěla!

A nyní tato tvář! Šílená tvář! Costa je úžasný, geniální malíř, když ji tak dovedl zachytit ve vši její hrůze – – – Ale proč vedou toho pekelníka nyní do Tozziho domu? Proboha, co se to tam připravuje?

Zachránit ji! Ale ničím ji nezachráním – Můj Michelangelo, jak je mi vše už lhostejné, ponech mi, abych se vrátila k svému osudu, do svého života – Prchni, Michelangelo – tak řekla –, nepřestávám tě zapřísaht, nebezpečí je velké – prchni! Noc, která se snad nikdy neskončí. Klesl u zdi domu a padl do podivných tupých mráкот, z nichž vyvstal sen. A zdálo se mu, že sedí na patricijské hostině u Aldovrandiho a hrají o cukrové koule. Slyší žerty a smích hodovníků, ženy byly krásné a křehké, jako bývají ženy ve snu. Nikoho neděsilo to, že zítra bude konec světa, ač to všichni věděli. Vždy to věděli a nikdy je to neděsilo. Rozmlouvalo se jako jindy, jako obvykle, světla, vůně, smích, žerty, šarlat a zlato. Pak vyšli a byla zde řeka bez brodu, vstoupili do ní a on nesl plášť Mony Chiary a ten mu padl do vln. Chtěl ho zachytit, avšak ona ho zadržela lehkým pohybem ruky. „Nebude ho již třeba,“ řekla tiše. A v té chvíli se proti nim rozehnal ostrou zubatou tlamou tučný

a ohyzdný ještěř. Vyběhli na břeh, ještěř se hnál za nimi, prchali tmou, náhle byl sám, jako vždy sám. Běžel kamsi po svahu nahoru, srdce mu pukalo šíleným během, klesl u zdi, a když se vzpamatoval, viděl, že je to zeď vesnického hřbitova, i vstoupil. Všechny hroby byly otevřené a prázdné. Je tedy opravdu konec světa, napadlo ho, mrtví odešli a já zůstal sám. Ticho kolem něho bylo takové, že se ani lístek nepohnul, to děsilo – A náhle opět seděl na hostině u Aldovrandiho, světla, zlato, krása žen. Ale on stále někde viděl hlavu číhajícího ještěřa, tlamy hnusných obrovských plazů, svíjejících se blíž a blíž, svítící oči šelem a netvorů – tu zaprosil: „Nechte mne aspoň okamžik, abych se pokřižoval –!“ A Aldovrandi odpověděl: „Ty to vidíš, my ne. My jsme již mrtví a čekáme na povel k Soudu, my jsme již mrtví, ale ty jsi ještě živý, ty to vidíš –“ Mona Chiara stála u něho a usmívala se. Tu pochopil, že oni dva jsou jediní živí na celém světě, snad zapomenuti. „Co bude s námi?“ vykřikl zoufale. „Pojď –,“ usmála se. „Pojď, máme domov –“ Vtom procitl. Vyskočil, vydrav se z této halucinace.

Hlína náměstí. Kámen zdi studil. A u něho stál kapitán vězení Guido del Bene a svítil si lucernou na mladíka, kterého poznal. „Proč spíš na ulici, hoste Aldovrandiho?“ řekl užasle.

„Nejsem již hostem Aldovrandiho.“ Kapitán Guido del Bene hleděl ponuře. „Ty jsi ten florentský umělec, vid', který nám dokončil náhrobek svatého otce Dominika? Proč spíš na ulici?“

„Nemám kde spát –,“ zašeptal Michelangelo. „Zaklepej tedy na bránu dominikánského kláštera, dají ti tam nocleh.“

„Chci z Bologne – – – hned!“ vyjekl Michelangelo.

Kapitán na něho pohlédl zvláštním schvalujícím pohledem. „Každý šťasten, kdo odjede z Bologne,“ řekl. „Viděl jsem dnes tvář svého velitele Asdrubala Tozzi, jehož jsme vyprovázeli. Takovou tvář jsem spatřil kdysi, jen jednou, u Scaligerů ve Veroně, u Luigi Scaligera, Velkého psa, když připravoval velkou smírčí hostinu pro svého otce a bratry, při které pak krev přetekla palácovým schodištěm, a já raději odešel sloužit jinam. Velký pes již spí na veronském hřbitově, rozřátou hlavu maje položenu na hřbetě

heraldického zvířete svého rodu, na okřídleném bronzovém psu. Ale jeho tvář měl teď můj velitel Tozzi. Jakou smířčí hostinu bude dnes v noci pořádat messer Asdrubale Tozzi?“ Pak kapitán pohlédl na Michelangela takřka soucitně. Cesta, kterou před chvílí prodělal, otevřela mu srdce. Tento mladík spí na ulici. Chce domů, je v Bologni cizincem. Nikdy se nehlásil o svých patnáct zlatých dukátů. A kapitán Guido del Bene v náhlé sdílnosti sevřel jeho ruku, přeplněn vším, čeho byl právě svědkem.

„Víš, koho jsme vedli teď do domu Tozziho?“ zašeptal, nakláněje se k Michelangelovi. „Bude tam také hostina, a vlkodlaka jsme tam vedli! Bůh nás opatruj, je tomu tak! Vlkodlaka! Muže čaroděje, který se umí měnit ve vlka, má-li černý kroužek, takový, aby v něm nebylo ani začátku, ani konce, hadí kroužek, říkají tomu astrální kruh, hada, jenž se zakusuje do vlastního ocasu, již vím, proč se tak rozeřval, proč tak tenkrát vyl, když viděl takový náhrdelník na krku ženy Tozziho, vyprávěl jsem to pak svému veliteli a ten dnes kázal přivést toho muže do svého domu, taková tam bude hostina – Ano, černý náhrdelník, hadí náhrdelník, říkají, že je to znamení božského hada, jsou to rouhači, víš, věří, že není Kristus Bohem, ale had že je Kristem, odvolávají se na něco z Mojžíšových knih, na povýšení hada na poušti, jsou to proklatci a čarodějové, zlé a temné síly je poslouchají, tento se umí měnit ve vlka, má-li takový astrální hadí náhrdelník, zkřížené meče dvou mužů a svíci, – – – víš, toho jsme tam vedli dnes v noci na smířčí hostinu –“ A kapitán se rychle třikrát za sebou pokřížoval.

„Koně!“ vykřikl chraptivě Michelangelo, zatínaje prsty do jeho kabátce. „Koně, prodej mi koně! Chci odtud! Dostal jsem třicet zlatých dukátů za sochy v S. Domenico, zaplatím ti dobře! Dej mi koně! Ještě teď chci odtud! Koně!“

Noc, která se snad nikdy neskončí. Ale posléze brána!

U košů, v nichž jest zažehnut oheň, stojí strážé v černých přilbách, opírají se o dlouhá kopí a hovoří o válce a kořisti. Silná, bronzem kovaná vrata brány jsou sevřena dlouhými těžkými závory, které se nyní odsunují, neboť průvodní list, podepsaný

Aldovrandim, vysokým členem Consiglia dei Sedici, dovoluje tomuto bledému chvějícímu se muži odchod i v noci. Kůň rže a neklidně hrabe podkovou, pod níž na kvádrech dlažby v bráně odletí několik jisker. Je to vojenský kůň, nebojí se stínů a košů s ohněm. Pak se brána otevřela a mladík tryskem vyjel.

A strážé ještě dlouho hleděly z hradeb za tím, kdo se nebál jet v noci do kraje, kde je válka a kde na obzoru plály vsi jak ohnivé houby v temnotách.

Tak jako tančil David král

Architekt Giuliano da San Gallo, stavitel chrámů a paláců, hlučně a spokojeně zaklel, neboť jídlo po dlouhé a únavné jízdě mu chutnalo. Širokým hřbetem své mohutné ruky si otřel ústa a šedý knír a zařval na sluhy, aby poklekli. Sám klekl mezi ně, udělal pravicí kříž a vážně a důstojně začal modlitbu: Pater noster –

Zvedal se lehký večerní vítr a rozčeřil štlhlé větve pinií, pod nimiž tábořili. Soumrak zahaloval pahorky jemnou fialovou barvou, která zvolna temněla, přecházejíc v sametově modrou. Slunce lehalo do rubínových par, blížila se noc. Větve pinií šuměly, pijíce soumrak. Již se mihlo křídlo netopýra a jeho klouzavý let načrtl vzdušnou stuhu na pozadí krajiny prohloubené večerem. Architekt Giuliano se domodlil, přidav ještě Sancta Maria, jak to teprve nedávno zavedli římští františkáni, a poručil uhasit oheň. Nebyl takový strach z vlků, jako z lupičů, jichž jest zde jistě tolik jako v římské campagni a které by mohl přivolat noční oheň. Pak zalezl do pokrývek, hlučně kleje, neboť nemohl několik houní rozmotat, a zakrátko poté již usnul tvrdým zdravým spánkem, hlučně chrápaje.

San Gallo měl dva sluhy, jednoho blbějšího než druhého. Tomu méně blbému dal jméno Tiberius a tomu blbějšímu Numa Pompilius. I veselil se nad tím náramně, neboť byl tedy v jeho službách jeden s jménem císaře a druhý krále. A měl Numa Pompilius zašitou hubu tak, že sotva lžice proklouzla. Proto pečlivě si tento zbývající otvor chránil a velmi se o to staral, aby se díra nezmenšila, ba často, i když nejedl, vkládal potají lžici do úst, zkoumaje, zda se mu tam ještě vejde. Neboť kdysi v rodné vsi při hospodské rvačce roztrhl mu soupeř hubu od ucha k uchu a teklo tolik krve, až se nad tím zděsil místní ranhojič, vzal jehlu a nitě a hubu zašival. Leč krev tekla pořád a vesnický ranhojič by byl snad hubu Numovi Pompiliovi zašil docela, kdyby tento se nebyl ubránil

jeho péči, vzpomenuv si na jídlo. A proto mu tam nechali aspoň otvor pro lžici.

Tak ho kdysi na cestě do Neapole našel Giuliano da San Gallo v jedné hospodě a pukał smíchy, vida chlapa, kterak zoufale kroutí lžicí v ústech, touže se nasytit. A tázal se ho, zda nechce být jeho sluhou, a chlap, máje ústa zacpaná lžicí, kterou nemohl hned vytáhnout, ochotně přikývl, neboť měl už dost toho potulného nejistého života. I dostal jméno Numa Pompilius, a San Gallo s potěšením zjistil, že jest ještě blbější než Tiberius, sluha první.

Toho kdysi časně ráno našel na římském tržišti, právě když Tiberius dělal hada. Kolem něho byl kruh diváků a chlap se dovedl tak potvorně zkroutit, že San Gallo burácel smíchy, oblíbiv si rázem chlapa a umíniv si, že ho už nepustí. Ale diváci žádali za své peníze ještě další, a chlap začal provádět věci neuvěřitelné, bral jim z kapes věci, které tam nikdy neměli, předvedl dvouhlasně hádku nevěstky s neplaticím milencem, a když několikrát polkl oheň, zatoužil znovu San Gallo po chlapovi náramně a nabídl mu, aby u něho sloužil, což tento radostně přijal, neboť chtěl denně jíst. Denně tedy nyní jedl, a dobře jedl, ale byl také často bit, San Gallo ho mlátil nepřetržitě, to ne pro jeho blbost, ale protože chlap strašně žvanil, nebylo možno poslouchat to, co všechno semlel dohromady.

A zatímco žvanil Tiberius, nemluvil Numa Pompilius takřka nic, máje zašitou hubu pouze s malým otvorem pro lžici. A často upadal v trdnomyslnost, neboť se bál, že díra mu jednou zaroste úplně, až se ho zželelo mistru San Gallo a ten pro útěchu mu vyprávěl, že kdysi měl sluhu jménem Scipio Africanus Poponi, což znamená Scipio Africanus Meloun, a ten měl hubu zašitou docela. I užasl Numa Pompilius a žádostivě se tázal, čím tedy žral Scipio Africanus Meloun, a San Gallo, svíjeje se smíchy, odpověděl, že za denního světla nelze o tom hovořit, ale kdyby ho třebaš o půlnoci vzbudil, že mu to prozradí. Pak na to zapomněl, ale nezapomněl Numa Pompilius a myslil na to ve dne v noci, ohmatávaje si díru v ústech, pokradmu tam strkaje lžici, i když nejedl, a trdil se tím mnoho.

Noc byla hustá. Koně s volnými pouty na nohou leželi opodál, podobni hromadě tmy. Mistr San Gallo překulil ve spánku své mohutné tělo atleta na bok a chrápal statně. I Tiberius spal, s ústy otevřenými, chrápaje pouze nosem, syčivě a pisklavě, a hubou co chvíli zamlel i ve spaní, jako by přežvykoval slova, která mu zůstala v ústech, nesměl všechno říci, byl bit. Jen Numa Pompilius seděl u horkého popela ohniště a hlídal, neboť byl kraj plný lupičů. A San Gallo mohutně snil. Sestoupil k němu z nebe sám Brunelleschi, chválil jeho stavby, a San Gallo dojatě naslouchal božským řečem Brunelleschiho, až se odvážil otázky, zda se božský mistr, který se nyní prochází po ráji s Dantem a s milovaným Lorenzem Magnifikem, na něho nezlobí, že on tak příliš tenkrát užil pro sakristii S. Spirito jeho základní myšlenky půdorysného osmiúhelníku s výklenky, podle kaple S. Maria degli Angeli, ale Brunelleschi se nezlobil, usmál se, a skloniv se k velkému uchu San Galla, šeptal *così*, šeptal, co Giuliano chystal, i chrápání ztišiv. Spali. Toliko Numa Pompilius bděl, chvěje se při každém zaharašení nočního větru v křovinách, a koně měli patrně velmi neklidné sny, každou chvíli se některý z nich vztyčil a Numa Pompilius vždy již viděl lupiče místo koňské hlavy, mysle na svoje neštěstí. Bylo ticho plné podivných zvuků a Numa Pompilius, ponechán svým myšlenkám, trdil se více, než se jindy trdíval.

A když pak jeho úzkost se stala již tak velkou a těžkou, že ji v noční tmě nemohl unést, tu, sám se děse své odvahy, lehce zatřásl nohou svého pána. Giuliano da San Gallo se rázem vztyčil. Lupiči! A nahnátnuv zbraň, divoce zašeptal: „Kde jsou?“

„Messer Giuliano – – –“, ozývá se ze tmy nesmělý a ustrašený hlas Numy Pompilia, „– messer Giuliano, dovolil jste mi, dovolil zeptat se třebas o půlnoci, nesnese to denního světla –“ San Gallo vyjeveně hledí do tmy, nic z toho nechápaje. – „Messer Giuliano –,“ pokračoval ustrašený hlas, „– čím tedy žral Scipio Africanus Meloun?“ Zbláznil se! projelo hlavou mistru San Gallo, mohutně se posadivšímu. Zbláznil se blbec, není možno, aby chlap, který má zdravý rozum, mne budil o půlnoci otázkou, čím žral Scipio

Africanus meloun! Zbláznil se, zbiji chlapa! Jak ho teď mohlo napadnout, že Scipio Africanus žral meloun? A San Gallo, vymotáváje své svalnaté tělo z pokrývek, které se jako úmyslně zamotaly, odtáhl se poněkud od blbce. „Odkud jedeme?“ drtí mezi zuby. „Z Říma –,“ ozývá se ze tmy úzkostný šepot Numa Pompilia. „Kam jedeme?“

„Do Florencie – –“

„Proč tam jedeme?“

„Prcháme před Francouzi –“

„Jak ti říkají, mezku?“

„Numa Pompilius!“

„Kdo jsem já, jak se jmenuji?“

„Messer Giuliano da San Gallo, stavitel paláců a chrámů, největší architekt v Itálii –“

Chlap se nezbláznil! San Gallo strašlivě zaskřípal zuby. Chlap odpovídá zcela rozumně, chlap se nepomátl. A přece mne budí o půlnoci otázkou, čím žral Scipio Africanus meloun! Bože, proč já musím mít za služebníky vždy takové blbce, jako je tento Numa Pompilius či ten Tiberius, který tak blbě chrápe, jen nosem, pitomec, chrápe, jako by měl v hubě houni! A San Gallo, zatnuv jednu ruku v pěst, druhou hmátl po biči.

„Dovolil jste mi to, messere –,“ šeptá uděšeně Pompilius, sleduje s hrůzou tyto tak mu již povědomé pohyby, „– říkal jste, že vás mohu třeba o půlnoci vzbudit, – víte, váš dřívější sluha Scipio Meloun!“

A tu si San Gallo vzpomněl na svůj tehdejší šprým a byl povalen smíchem. Málokdo se uměl tak smát jako mistr San Gallo, který se smál rád a mnoho. Jeho rozložené tělo se nyní celé prohnulo smíchem, otřásalo smíchem, který přišel jako náhlý výbuch, jako hromobití, jako bouře. San Gallo se zmítal smíchem, bije se pěstmi do boků, v nichž píchalo, burácel smíchem procházejícím celou stupnicí zvuků, zalit smíchem i slzami, a pak se už ani nemohl smát a jen sténal, vzdychal a klel, až se naklonil k nechápajícímu, vytrěštěnému Pompiliovi a tajemně zašeptal:

„Tak já ti to tedy, chlape, řeknu. Dáváš pozor? Tedy věz: vůbec nežral Scipio Africanus! Rozuměl jsi? Vůbec nežral!“ Numa Pompilius zesinal.

San Gallův hlas zteplal soucitem. A mistr, vážně pokyvuje hlavou, dodal: „Díval se pouze na nás, jak jíme my, a třetího dne hladem a lítostí posel. Tak, teď to víš! A protože už nemám Scipiona, musil jsem si vzít vás, dva blbce. Teď –,“ pokračoval hromově, zamotáváje se opět s klením do pokrývek, „– teď budu spát, a běda ti, mezku, jestli mne zase vzbudíš otázkou, čím kdo žral!“ Už ležel, a ještě se otrásal dozníváním smíchu. Tohle až bude vyprávět ve Florencii!

A Numa Pompilius osaměl, zsinalý děsem. Nikdo na světě nemůže žít se zašitou hubou! Ani Scipio Africanus ne! Znovu si strčil úzkostně prsty do úst, když náhle zděšeně vyskočil. Ano, nemýlí se. Trysk koně. Noční tišinou kdosi jel. Numa Pompilius zděšeně zajekl. Cval koně zněl již zřetelně, jezdec byl blízko, nemůže minout jejich tábor – Jsou v krajině obsazené Francouzi. Posel? Lupič?

A Numa Pompilius začal výt strachy. Protože měl tak zašitou hubu, znělo to nejprve jako pískání velké myši, pak už jen houkal. Byl to příšerný zvuk, neboť Numa Pompilius se takřka dusil hrůzou, ale otvor v ústech byl příliš malý, nestačil pro jeho hrůzu, Numa jen vyražel zvuk tenkým praménkem, hned hodně vysoko, hned zase z hloubky, a krčil se ve tmě ke pni stromu, kde skučel, vyl a řval malým otvorem huby.

Tiberius, probudiv se první, zděšeně vyskočil, a protože nikoho neviděl, domníval se, že to vyje nějaká příšera, noční lemura, která zhltna Numu Pompilia a nyní bude požírat i jeho. Proto otevřel svá široká ústa dokořán, co nejvíce mohl, a začal bučet, výt a zároveň kvákat jako žába.

San Gallo vyletěl z pokrývek, které se nadeřely na jeho nohou. Klopýtaje přes ně, nejprve viděl své dva blbce, jednoho skučet a druhého výt, a nic kolem nich.

Tu proklel vše strašně, celý svět to odnesl a byl poslán San Gallem do pekel, když mistr sám zaslechl koňský cval. Rozehnav se po obou chlapech drtivou pěstí, aby mlčeli, hodil na žhavé oharky popela náruč chrastí, a uchopiv dýku a meč, vyběhl na cestu.

Kůň jezdcův se vysoko vztyčil na zadní nohy před jeho temnou obrovitou postavou. A jezdec byl v té chvíli ozářen vysoko vyšlehnuvším plamenem. Tu vykřikli oba. A mistr San Gallo ho uchopil do náruče a klel radostí. Pak usedli k ohni a Michelangelo dostal jíst. Byl na cestě již druhý den a jel i v noci, nevěda dosud kam.

Pak spolu mnoho hovořili, vzpomínajíce dnů mediceských, kdy sedávali u téhož stolu, a San Gallo rázně odmítl všechny obavy Michelangelovy. Pojedou spolu do Florencie a dost! Sám Pán Bůh zařídil toto setkání a bylo by hříchem nedbat na jeho řízení. A nic se nesmí stát Michelangelovi, ujme-li se ho San Gallo, nejslavnější stavitel chrámů a paláců v Itálii – „Je nás tolik San Gallů,“ smál se mistr Giuliano, „a nastavěli jsme tolik chrámů, že si nás už opati a biskupové pletou. Je velká rodina San Gallů, a všichni stavitelé, jen Bůh se v tom už vyzná a nebojím se, že by Bůh byl na mne tuze přísný při svém soudu, a proto mi nic nezkaží chuť k pití a jídlu, a důvěřuji-li v Boha, kterému jsem nastavěl tolik chrámů, proč bych se měl bát toho skuhrala Savonaroly? Vracím se do Florencie a ty nyní se mnou, a bude-li třeba, zbiji i Savonarolu, nic se neboj, a řekne-li něco, bude-li chtít, abych i já oblekl mnišskou kutnu a skuhral –,“ San Gallo se tak rozchechtal, až se smích odrážel v široké ozvěně, „– pak mu řeknu, že jsem stavěl Bohu a ten na mně nikdy nechtěl, abych byl mnichem, ale nechal mne vždy hodně pít a jíst, plodit syny a užívat všech radostí, co svět má, a já mu za to stavěl chrámy. A papežům jsem stavěl, drahému Pavlu Druhému jsem postavil v Římě Palazzo di Venezia, Benátský palác, běž se tam, mezku, řeknu mu, běž se tam podívat, řekni, viděl-li jsi někdy takovou stavbu a mohu-li být mnichem! A Sixtovi i Inocencovi jsem stavěl, a žádný z papežů na mně nechtěl, abych dříve oblekl kutnu, než začnu stavět! A kardinálům jsem stavěl, Giulianovi della

Rovere – ach! hochu! ten kardinál – – – to je chlap!“ San Gallo nadšeně zaluskl prsty. „Takových kardinálů kdyby byla celá kurie! Neměl bych tak mluvit, protože to byl vždy úhlavní nepřítel našeho drahého Magnifika, nepot Sixtův, ale Lorenzo sám o něm vždy hovořival jen s úctou. Ach, hochu, Giuliano della Rovere, to je dub křemenáč, to je chlap! Opevňoval jsem mu Ostii, protože jistě jednou vzplane hrozná válka mezi ním a papežem Alexandrem Šestým, oba se nenávidí na smrt, bude mezi nimi válka, ale jak tu sedíme pod hvězdami, tak –,“ San Gallo ztišil, pokud mohl, hlas a naklonil se blíž k Michelangelovi, „tak ti přísahám, že kardinál Giuliano della Rovere bude jednou papežem! Bude!“ San Gallo pohodil vzdorně hlavou, až se mohutná hříva jeho šedých vlasů rozvlnila. „Bude, opevnil jsem mu Ostii dobře. Přechká dobu Alexandrovu, jako přechkal ty všechny ostatní před ním, a – – – bude! A pak budou časy! Žádný Španěl, ale chlap! A jaký chlap! Už stařec, ale dosud chlap! Jistě jsi už o něm slyšel – Náš drahý Lorenzo měl hrozné zkušenosti s della Rovery. Sixtus papež vznítil proti němu vzpouru Pazziů, Girolamo, papežův syn, nepřestal nikdy válčit o pokoření Florencie, a Lorenzo všemi silami pracoval o to, aby už nikdy žádný z della Roverů se nedostal na papežský trůn. Vždyť i svou dceru Maddalenu dal Cibům, aby posílil jejich politiku – Ale uvidíš, že della Rovere se přece jen dostane na papežský trůn. Už proto – –,“ a hlas San Gallův se zlomil, „– – – že si to náš Lorenzo nepřál.“

Matná zář slabého ohně šlehala po jejich tvářích. Tma za nimi byla tím hustší a noc stála jak z černého skla.

„Nic nezůstalo z práce a z díla Lorenza Magnifika,“ dodal mistr Giuliano. „Jeho platónská akademie je v rukou Savonarolových, Florencie, středisko umění, jest velkou hranicí, na které hoří díla, která tolik miloval, jeho rod je vyhnán a zbaven statků i vlády, mír země se proměnil ve válku. Jedno ještě zbývá: aby della Roverové zasedli znovu na papežský trůn. A i to se stane!“

Pak ulehali, a San Gallo, široce zívaje, ještě dodával: „Je trpká služba papežům, Michelangelo, je to nevděčná služba a nepřeji ti, abys ji někdy zakusil. Neucházej se nikdy o titul a hodnost

papežského umělce, není oč stát. Tam –," mávl pohrdavě rukou směrem k Římu,

„– tam musíš znát o mnoho víc než své umění– a na to ty nemáš povahu. Co kdy dal Řím Florencii dobrého? Pojedeš se mnou, neobracej se k Římu! Sloužit papežům je bědné řemeslo a zvlášť dnes, kdy za vlády Jeho Svatosti Španěla nevíš, jsi-li ještě v Římě, či v Turecku, zda sloužíš sultánu a jeho harému, či papeži a kardinálským nevěstkám. Věř zkušenému! Proto také před soudnou stolicí boží budu mluvit pouze o stavbě svých chrámů, nic neřeknu Bohu, že jsem sloužil papežům a kardinálům, opravdu neřeknu!“ Již usínal, a ještě ze tmy se ozýval jeho drsný, těžký hlas: „Jen jediný, kardinál Giuliano della Rovere, stařec, dub křemenáč! Protože jsem mu stavěl pevnosti, skryji se zatím ve Florencii. Neboť Svatý otec a Francouzi najednou – – – to je příliš mnoho na prostého křesťana!“

Michelangelo usínal také. Prudká životnost, která tryskala ze San Galla, působila jako lázeň. Překypující síla, hlučný hlas, výbuchy drsného upřímného smíchu, to byl nyní lék, a dobrý lék.

Jeli spolu a cesta rychle ubíhala. Starý mistr se nic netáže. Po celou jízdu hovoří takřka stále sám, ani slůvkem nezavádí o to, proč Michelangelo odjel z Florencie, kde se zatím toulal, co prožíval, jak pracoval, odkud nyní po celoroční nepřítomnosti se vrací. Ani jedinou otázkou se nechce dotknout Michelangelova tajemství, je moudrý a laskavý k cizímu osudu víc než k svému. Hněte život svýma obrovskýma svalnatýma rukama, ale nesahá na srdce druhého, to mlčí. A Michelangelo nemusí mluvit o ničem, nikdo se ho na nic netáže.

Je duben. Lepkává zeleň křoví a stromů, zlaté květy. Vsi, které nemají jiné jméno než jaro. Krajina, která se nejmenuje jinak než duben. Jasmínové květy prší na cestu, jejíž prach jiskří. Slunce na všem. Někdy drobný dešť, který jest také plný slunce. Listy ve večerním větru šumí jak jemný flétnový zvuk a dosud nejsou trpké, ale mají jarní sladkost v dřeni a ve své svěží jásavé barvě. Některé vypadají jako shluk zelených motýlů a motýlků, rozvíjejí se

k rozletu. Všechny potoky tekou jarem a jejich voda jest ze světla a z tónů. Půda, nejprve plná jarní zeleně, obléká se do ametystových stínů. Večer je dubnově purpurový, květy pokryl červený sen posledního slunečního paprsku a pak zestříbří. Světlo měsíce padá laskavě, neodolatelně, vábivě, jeho záchvěv se tetelí všemi předtuchami letních nocí, až přijdou, až ukonejší zemi rozpuklou žářem. Ale nyní toto milování světla a země jest ještě dráždivě lehké, pouze v kradmých dotecích, vůně příštích květů jest dosud neurčitá, to voní fialky, ještě láskou neprahne máta a levandule, paprsky padají šikmo. Je duben, dusot koňských kopyt je zdušen vlhkou půdou, jedou do Florencie. Florentská růže, vždy nalitá krví jako rty žen, čeká v hudbě a vůni. Šumění vod provází tuto cestu, vavříny stojí s jemnou a tichou vážností mezi veselím kosatců a jejich chválami života, je dubnový mír, sladkost nebes a země, jedou do Florencie. Časem vybuchuje jim do tváří prudký jarní vítr a rozhodí pohružku bouře. Krajina se rozletí, mezi pahorky zaduní akord hromu a pošetilý dešť tančí mezi lesy a po lukách. Tyto krůpěje se diamantově jiskří na čapkách, listí a pláštích, padají až do srdce, maska krajiny je stříbrná, jedou do Florencie. Je duben.

A náhle uslyšeli zvony. Bylo poledne. Cesta se vinula a vrávorala, opilá sluncem. A zvony zněly nad vinicemi, olivovými háji, nad fíkovníky a zimostřezem, nad kadeřavou zemí. Zněly doširoka, jejich zvuk se napínal jako luk a rozletěl se daleko za hradby, celý bílý a kovově slavný. To vyzváněl Dóm a na jeho povel vytryskl i hlas ostatních, bila srdce zvonů S. Annunziata, S. Croce, S. Lorenzo, S. Francesco al Monte, odpovídaly zvony v S. Maria del Fiore, v S. Maria Novella, v S. Spirito, v S. Marco, připojovaly se zvony v S. Niccolo, v S. Ambrosio, v S. Maria degli Angeli, v S. Trinita a jiné a jiné, všechny florentské zvony zpívaly prizmatem dubnového světla a město, oblečené sluncem, zpívalo s nimi. Byl to mohutný, vznešený hymnus zvonů, vystupující kolmo k nebi jak zlatý plamen zápalné oběti dobré, bylo to volání zvonů po nebi a jeho trůnech a mocnostech, bylo to dlouhé a žhavé políbení a křik, byla to píseň Florencie. Michelangelo seskočil z koně. Za ním

se ozýval dojatý a drsný hlas San Gallův. A viděli město. Michelangelo, poutník, šel nyní pěšky. San Miniato. Kříž před branou. Slunce a zvony.

Ale San Gallo zneklidněl. Ještě než prošli branou, dotkl se ramene Michelangelova. „Proč asi zvoní?“ zašeptal. „Není hodina nešpor!“ Ale Michelangelo pokrčil rameny. Ať zvoní, ať jen zvoní, ať zvoní dál, ničím krásnějším je nemohlo milované město uvítat než těmito zvony.

Ulice. Tak známé ulice! Na každé zdi těchto domů je napsáno něco z jeho života, každá tato rýha a vráska kamene je plna jeho vzpomínání. Ale neklid San Galla rostl, když viděli velké zástupy, slévající se ze všech okolních ulic směrem k signorii. A zvony zněly.

Michelangelo se vmísil mezi ostatní. Kdo si povšimne vracejícího se uprchlíka? A v témž okamžiku viděl chvíli svého odjezdu. Také potkal valící se zástupy a zpívaly. I nyní zpívají. Tenkrát to byla píseň vzpoury, v čele šli zástupci městských čtvrtí, vše se valilo k paláci Medicejských – – – nyní se proud zástupů slévá na náměstí Signorie. Jak jsou tyto tváře podivné –! Michelangelo hodil uzdu svého koně vyjevenému Tiberiovi a jde pěšky s ostatními. Tak se to patří vracejícímu se tuláku, neslavně přicházejícímu pobudovi – – – Víš, proč prcháš, Michelangelo? Proto prcháš, aby ses vrátil – Jdou. Každým nervem vnímá, že je opět částí Florencie. A každým dechem vdechuje její zvláštní, ostrý, přitrpkle nasládlý vzduch. Dotýká se rameny, lokty těch, kteří se tlačí ulicemi s ním. Již dávno ztratil San Galla a jeho sluhy, nedbá o nic, ví jediné: jsem opět doma, opět ve Florencii, a jdu, kam jdou tito, jsem jedním z nich, jsem u nich doma, jdu s nimi – Jsem kus Florencie, jsem opět v jejích hradbách, jsem jeden z těch, kteří nyní s čely zachmuřenými, zpívající, tvrdě a slavně postupují v mohutném průvodu. Převládá černý šat, jeho je pokryt prachem cesty. Žádná ozdoba na ženách, žádné zlaté věnce a náhrdelníky, šat bez výstřihu, přísně upjatý. Tváře jsou šedé, vypostěné, vyzáblé. Krok zástupů těžký, pomalý. On již nevnímá pouze stavby a ulice, nevšímá si soch, s nimiž se tenkrát v dešti tak loučil. Pozoruje vpředu, v čele zástupu,

rozvlákněné korouhve s obrazy světců, nejvíce sv. Jana Křtitele. Proud bílé oděných dětí s věnečky prvního jarního kvítí na hlavách. A píseň se vznáší za hlaholu zvonů, píseň stoupá a klesá, zpívána tisíci hrdly, píseň burácí, odráží se o kamení paláců, píseň přehlušuje i zvony, všichni zpívají vroucně a zaníceně, hledíce na vysoký kříž v čele, obklopený korouhvemi rozevlátými jarním větrem. A píseň duní:

*Kořte se Hospodinu,
opojeni láskou k Synu,
který na svém kříži
vykoupil našich vin tíží
svou kroví přesevatou,
Kristus, Kristus, Kristus,
král Florencie!*

Mocně duní chorál, snad i kamení zpívá. Zvony duní, chorál duní, hradby města odpovídají jediným refrénem: Kristus, Kristus, Kristus, král Florencie! Velký kříž v čele zástupu se zmítá, je těžký, nosiči se střídají, oblečení v dlouhá bílá roucha. Za nimi, před dětmi, dlouhé pruhy dominikánů, bílá a černá, každý mnich se svící a palmou. Michelangelo opět spatřil Palazzo Vecchio. A protlačiv se mezi ostatními, uviděl uprostřed náměstí Signorie velkou, vysokou hranici. A tu pochopil, čeho bude svědkem, čím ho vítá Florencie. Proto tolik znějí zvony, ač není hodina nešpor – Plameny zápalné oběti dobré. Bruciamento delle vanità. Pálení marností.

Tolikrát o tom slyšel v Bologni s posměchem vyprávět, a přece v skrytu srdce nevěřil. A nyní to viděl. Stál v prvé řadě za širokým kruhem dominikánů, kteří měli kapuce shrnuty na hlavách, oči žhnoucí, rozsvícené svíce a přes prsa položené palmové větve. Před nimi stál velký kruh sta a sta dětí bíle oblečených, s věnečky na hlavách, pošťuchujících se a ukazujících, které předměty kdo z nich přinesl. Neboť děti je sbíraly po domech a palácích ve jménu Krista, krále Florencie, majíce na bílých kazajkách vyšity malé červené křížky, velké svaté vojsko, bavící se přitom náramně, provázeny

biřici, kteří měli rozkaz zatknout každého, kdo by se jim protivil. Co nerozbily děti na místě, otloukajíce kamením nosy mramorovým Sofoklům, Sókratům, Platónům a Démosthenům, to snesly na hromadu, samá anatómata a marnosti, věci proklaté, které jsou lstivými nástroji ďábla, nepatřícího do Florencie. Nyní zde stály, těšíce se na oheň, který bude veliký. Za dětmi byli v řadách, s námahou vyrovnávaných, starci, pak florentští koželuzi, zlatotepci, soukeníci, řezbáři, písaři, všichni s olivovými ratolestmi v rukou, s obličejem vrásčitým a plným slavnostní vyjevenosti. Pak bylo kněžstvo, zvlášť roztříděné. Na jedné straně staří kněží, na druhé mladí, zvaní andělští. A kolem tisícíhlavé zástupy, nyní mlčící, chmurné, napjatě čekající na znamení. Lid se tísnil všude, rozlehlé náměstí Signorie bylo přeplněno, stáli i na výstupcích a ve výklencích paláců, ba i na římsách, vše se černalo lidmi.

Zvony utichly. Ticho bylo pojednou jako propast. Prohloubilo se všude kolem tak náhle, až někteří zavrávali. Byl to velký úder ticha, zvučnější než předchozí chorál s kovově dunící bouří zvonů. A přece nemělo zvuk. Ticho promáčklo tyto zástupy, zavalilo je obrovskou silou a přitom před nimi a kolem nich se otevíralo jako hlubina. Stály, čekajíce. Zdálo se, že jediné hranice v tomto tichu žije a dýchá. Nebyla to hranice, byla to velká pyramida.

Vše bylo sestaveno velmi pečlivě. Nejníže se válely karnevalové masky, ženská roucha, hluboko vystřižená, falešné vrkoče, stuhy z nejjemnějších látek, zlaté řetízky s perlami do účesů, bohatě prošíváné koberce, pláště, vzácné čalouny, vše polito a zkaženo hořlavinou s velkou pečlivostí, aby to dobře vzplálo. Na to byly složeny knihy. Nejprve byla filozofie, pak láska. Plato a ostatní, provázeni mnoha svazky humanistického výkladu i v hodině plamenů. Tlusté folianty, plné nejsložitějšího, nejsubtilnějšího myšlení, často celoživotní práce toho, který nyní stál v zástupu a díval se, až to vzplane, některý myslel na ďábla, který to vezme do pekel místo jeho duše, jiný na ptáka fénixe, jenž se věčně rodí ze žhavého popela a nemůže být mnichy zahuben. Pak knihy antických komedií, tragédií a veršů, Plautus a Aristofanés, stejně jako

Aischylos a Sofoklés, pak verše Catullovy, Tibullový, sladkost římských elegiků, básně Anakreonovy, převzácné pergameny, bohatě iluminované, s velkými oběťmi nakoupené a přepisované, verše, po staletí zvučící v branách lidského srdce, nyní anatémata a marnosti. Na vrstvách spisů arabských o astronomii, matematice, lučbě a lékařství se vršila díla Petrarkova, Boccacciova, Pulciho, Lorenza Magnifika, Coluccia Salutati, Fazia Uberti, Rovezzana, Pecorona, Sacchetti a všech ostatních, s přeskvostnými iniciálami, divy písařského umění, díla vyvážená zlatem, pýcha knížecích knihoven. Pak mnoho a mnoho jiných svazků, nejvíce hanopisy na mnichy a knihy lásky. A na tom byly složeny ozdoby žen. Závoje, jemně tkané roušky, zlaté věnce, vinutí s flanderskými krajkami, náhrdelníky z perel a uměle tepané náramky, benátská zrcadla, rámovaná byzantským emaillem, líčidla ve skřínkách vyrobených z arabského dřeva vonícího ambrou, mnoho polštářků zlatem prošíváných, krajky a čepce, přístroje pro nehty a trhání chloupků, stříbrem vykládané kartáčky na pleť, z ohebného zlata vytavené vložky do vlasů. A na těchto věcech měkce čekala na své zahynutí píseň a hudba. Sladce vykroužené violy, vladařky hudby, loutny, zaoblené jako zvlnění dívčího těla, nyní skáceného surovou rukou, povaleného všem napospas, vystaveného jejich čekajícím pohledům. Velké poschodí hudby, na které pak byly naházeny karty a kostky, jako by předpovědi osudu splývaly s hudbou vždy, i ve smrti. Pak šachy, hry dívek a mladíků, míče a opeřené kroužky z růžového dřeva. A nad tím byly vůně. Křehké, broušené a křišťálové lahvičky nejvzácnějších voňavek arabských a perských, zvláštní drahá směs benátská, drobné dřevěné krabičky s voňavými zrny, uschlé větvičky záhadných, prudce a omamně vonících keřů, dovážených mořeplavci až z Afriky, od Pobřeží pepře a od Pobřeží slonoviny, různobarevné bobulky v křišťálových schránkách, napuštěné nejrozličnějšími vůněmi, království a přepych líčidel a vůní. Mezi kostkami, kartami a jinými předpověďmi osudu a mezi těmito vůněmi byly pak složeny obrazy žen, pečlivě rozestavené, aby každý viděl. A kráska Bencina, milenci zvaná Leda, usmívala se zde

hladkými údy, a portrét krásné Morelly, milenci zvané Kleopatra, opíral se o ni nahým ramenem, ač byly sokyněmi, pak Marida da Lenzi, milenci zvaná Afrodité, ničeho nezastírajíc, dlouhým pohledem těšila a povzbuzovala sousední portrét sličné Mony Isabetty, jejíž manžel, zlatník, kdysi na dvorku po celou noc očekával konec světa, zatímco kanovník Maffei utěšoval jeho ženu, a manžel, zlatník, stál nyní s olivovou ratolestí v náruči mezi ostatními mistry svého cechu a tvářil se, že olivová ratolest mu v náruči stačí. Ale nebyly to jen necudné podobizny florentských krasavic, všechny bohyně Olympu se sešly na tomto místě, a až hranice vzplane a ony žářem změní své polohy, jen poletující popel bude závojem jejich krásy. Pak hrdinky básní Ovidiových i sonetů toskánských, ženy světské i pekelné, živé a pradávné, skutečné i vysněné, všechny očekávaly plamen z rukou mnicha. Zatím zde u nich nebyl mnich, ale ďábel. Neboť vše se vršilo u nohou velké figury satana, vztyčeného nejvýše, natřeného smolou a sírou, s obličejem kozla a roztahujícího své dravci pařáty nalevo i napravo. A sahal vysoko, šklebě se až k oknům signorie, jako by pak tam chtěl zmizet velkým skokem, či aspoň něco zažehnout. Michelangelo, ztracený v zástupech, poznával mnohá díla mistrů. A poznával i mistry stojící mezi lidem, prostě oděné a hledící k zemi, připravené na žalm.

Ticho již dusilo, odnímal dech, nepraskne-li náraz, pak vybuchnou všechna tato čekající srdce v jediném řevavějším ohňostroji. Náhle jeden z mnichů rozhrnul hábit a vyňal nový obraz. Pomalým krokem přistoupil k hranici a s výrazem hnusu, ošklivosti a opovržení hodil jej mezi ostatní. I zachytil se obraz rámem za okraj obrazu Mony Bici, milenci zvané pro zlatozlaté vlasy Berenice, a zůstal tak. Byla to podoba muže žluté podlouhlé tváře, se lstivýma drobnýma očima, s dlouhým bílým vousem, do špičky zastřiženým. Na lysé hlavě spočívala šikmo černá čepička. Byl to ser Luigi Acorrari-Tasca, kupec Benátčan, jemuž se zzelelo anatemat a marností, a buď máje srdce obluzené jejich krásou, či pro zisk, chtěl je koupit. Na čem kdy nechtěli vydělat Benátčané? I nabídl ser

Luigi Acorrari-Tasca, na obchodní cestě zavítavší do Florencie, za celou hranici signorii dvaadvacet tisíc zlatých dukátů, ale signorie neprodala hranici anatémat a marností a vydala Benátčana soudu. Tak musil podstoupit trest upálení in effigie se všemi předměty, které chtěl koupit ať pro zisk, ať pro obluzení srdce. Ještě v noci ho vymalovali, žlutou podlouhlou tvář, lstivá drobná očka, bílý dlouhý vous, do špičky zastřižený, čepičku nakřivo na lysé hlavě. V tuto chvíli již prchal daleko za hradbami, proklínaje bláznivé město, ale jeho obraz nyní vmetl s výrazem hnusu a opovržení hubený, suchý mnich na hranici a Luigi Acorrari-Tasca, opřen o nahotu Mony Bici, zvané pro své zlatozlaté vlasy Berenice, očekával nyní pekelný trest in effigie.

A mnich opět vstoupil do řady a přijal palmu.

Ticho náhle puklo. Kostnatá, vyhublá ruka suché žluti se mihla vzduchem a ostrý skřehotavý hlas se rozletěl za tímto pohybem: „Lumen ad revelationem gentium – – –“

V témž okamžiku opět zazněly všechny zvony mohutnou kovovou bouří, tříštící se nad městem. A na balkóny Palazzo Vecchio vážně vyšla signorie ve svých řasnatých vznešených pláštích, s gonfalonierem v čele, ozvaly se stříbrné, břeskne hlaholy trubek, roztřepaly se fanfáry, zavlály korouhve otáčené svalnatýma rukama, duněly zvony a odpovídal sbor mnichů, doktorů Písma a kněží:

„– – – et gloriam plebis Israel.“

Savonarola bledý, rysů ještě vyhublejších a ostřejších, stál na zvláštní kazatelně, ozářen světlem zažehnuté hranice, kde první plameny se chtivě zakusovaly do navršených věcí, a opakoval ostrým hlasem, zanotovav vysoko:

„Lumen ad revelationem gentium – – –“

„– – – et gloriam plebis Israel!“ odpovídal chór.

Tu lid opět vpadl svou písní, která se rozlila jako bouře po náměstí a po celém městě, volajíc kameny, nebe a chrámy, zástupy a celou zem. Hranice plála jasným plamenem, ostře i hluše praskajíc. V téže chvíli se tisíce rukou pozvedlo a sevřelo v jediný kruh. Cizí

ruce se chopily rukou Michelangelových z obou stran, a než se nadál, celý kruh se začal pohybovat. Nejprve se dlouho přešlapovalo na místě, ale pak se prostor rozšířil, až mohli všichni postoupit, a nyní nastalo podivné kolotání, kroužení kolem obrovské hořící hranice, na které stál a šklebil se ďábel, roztahující své dravčí pařáty nalevo i napravo. Kruh se zvolna rozvínoval, roztácel, svinoval, rostl a opět se úžil v pomalém rytmickém pohybu, byl to tanec, obludný tanec za dunění zvonů, jejichž houpavý zvuk udával takt písni i poskokům, velký kolový tanec tisíců a tisíců, tančili všichni, poskakující, tančili mniši, děti, andělští knězi, doktoři Písma, koželuzi, zlatotepci, soukeníci, písaři, umělci, ženy, starci, cechovní mistři, celé město zde tančilo v pomalém kruhovém pohybu, míhaly se ratolesti, plameny, palmy, divoce roznícené tváře, šediny, hebké vlasy žen, tisíce sevřených rukou se v taktu tance zvedalo a klesalo, k nebi se valil dým hranice, plameny, hlas zvonů a píseň, vše splývající v jediný hlahol:

*Tak jako tančil David král,
tak tančeme dál a dál,
roucha vykasejme,
srdce Kristu dejme,
ukrotiž velký boží hněv
náš tanec a náš zpěv:
Kristus, Kristus, Kristus,
král Florencie!*

A kruh se rozvíjel v tanci stále rychlejším. Kdesi křičely děti, plačice. Zástupů se zmocňovala horečka, hromadné třesnutí, oči byly divoce roznícené, ústa zkřivena, tváře žhnuly. Plameny hranice vybuchovaly se stále silnějším hukotem. Část pyramidy věcí prokletých se již zřítíla s ohlušujícím rachotem, ale ďáblu se stále ještě nechtělo odletět do pekel či do oken signorie, stál dobře připevněný, politý smolou a natřený sírou, rozevíraje své dravčí pařáty nalevo a napravo. Zvony duněly a v jejich houpavém rytmu se vlnilo kolo davů svírajících se za ruce. Křik dětí stoupal. Několik

žen již volalo, že vidí zem novou a věčný, nový Jeruzalém. Kruh se posouval dál a dál. A tančili všichni. Tančili mniši, doktoři Písma, andělští kněží, starci a děti, mistři a ženy, tisíce nohou tepalo hlínu náměstí v rytmickém poskoku a k nebi zároveň se šleháním plamenů vybuchovala píseň:

*Tančeme rychle od pekelných bran,
Kristus nás přijme do svých ran,
tančeme diví, radostní jako David král,
tančeme poskokem, zpívejme dál:
Kristus, Kristus, Kristus,
král Florencie!*

Pak se pyramida zřítila v jediném vysokém a ohlušujícím plameni. A podoba satana, napojená sírou, zřítila se střemhlav, letíc hlavou dolů, strhávajíc ohořelé obrazy krasavic s sebou. Divoký povyk a jásot davů. Vše se zmítalo, náhle ustal tanec, ruce se pustily, a nyní se zvedly v radostném mávání, padal dešť květín, olivové ratolesti, vše bylo vrháno pod nohy mnichů, děti si strhávaly věnečky a házely je, křičíce, na kutny dominikánů, pod vyvýšené místo, na němž stál Savonarola, stále tak bledý a pozorně sledující zástup, který opět pozvolna se utvářel v dlouhý průvod, přijav do čela korouhve a kříž. A pak se všichni dali na pochod ke klášteru S. Marco. Ulice osaměly. Píseň duněla.

Michelangelo zůstal sám. Bylo mu, jako by procitl z nějakého šílenství, z pitvorného snu. Nepoznával Florencii, slyše křik a pláč dětí. To už není město Lorenza Magnifika, to je Florencie Savonarolova, měli pravdu ti, kteří ho varovali – – – Ulice byla již prázdná. Podél domů se plížil kočičím krokem jakýsi chlapec, skrýváje cosi pod kabátem. Vida Michelangela, zarazil se a strnul. Ale viděl cizince, kohosi, kdo měl prach cesty na svých šatech. Pro ten prach na šatech Michelangelových dodal si chlapec odvahy a prosmekl se mimo, nepřestávaje podezíravě sledovat tvář cizincovu. A Michelangelo ho poznal. Byl to desítiletý Andrea, syn krejčího, zvaný po otcově řemesle Andrea del Sarto. A v okamžiku,

kdy přeběhl mimo, spatřil Michelangelo, kterak zpod krátkého kabátce hochova vyčuhuje kus prohořelého, popáleného obrazu Botticelliho, zachráněný z hranice. Michelangelo se zachvěl a byl by hocha chytil a políbil. Neboť kolem dohořívající pyramidy již dávno stály stráže s tasenými meči, a jednou byl davem rozsápán malíř Cavalieri, který jako šílený se vrhl k ohni, aby zachránil část Mantegnova obrazu. A chlapec se nebál – – – Ohořelý kus Botticelliho malby visel pod jeho kabátem a hoch, vida příliš utkvělý pohled cizince, dal se na útěk. Budu si to pamatovat, Andreo del Sarto, také jsem skrýval pod svým kabátem, hochu, kresby a malby, také – – –

Stál ve výklenku paláce Gondi a tři lidé přešli mimo, nepovšimnuvše si ho. Ale on je poznal. Malíř Lorenzo di Credi a Pollajuolo, oba v černém, vážní a zachmuření, vedli opatrně a šetrně pod paždím stařečka svírajícího růženec, jehož jednotlivá zrnka propouštěl mezi prsty s tichou modlitbou, namáhavě oddechuje, neboť asi také tančil. Oba průvodci vždy řekli amen k jeho modlitbám a podpírali ho s velkou uctivostí. Michelangelo i jeho poznal. Byl to mistr Sandro Botticelli.

Velký hřbitov

Hleděl za nimi. Celé město se dnes bude tísnit v S. Marco, kam se valí již nyní, ač Savonarolovo kázání začne až o půlnoci. Bude tam jistě také strýc Francesco, bratři a snad i tatínek. A maminka? Ale tu se za ním ozval cizí hlas: „Florencie tě vítala zvony a tancem, Michelagniole, ale já tě vítám zcela prostě po lidsku. Kdypak jsi přijel? Jsi ještě plný prachu –“

Obrátil se a radostně sevřel ruku mluvícího. „Niccolo!“ Muž se zasmál a objal ho. „Ano, já. Poznal jsem tě už prve, tam v zástupu. Víš,“ pokračoval Machiavelli, provázeje svá slova drobným přelétavým úsměvem, „já netančím. Nedovedu skákat k boží počtě, ale stojím vždy stranou, dívám se, pozoruji. Je to velmi zajímavé a – – –“

„Vždy jsi tak stál stranou a jen ses díval, Niccolo! Pamatuješ se ještě, tenkrát, když odjížděla princezna Maddalena?“

Machiavelli mávl lhostejně rukou. „Nic z toho nebylo, jako vůbec nic nebylo z plánů Lorenzových.“ Pomalu přešel po Michelangelových šatech celou dlaní. A přece to nebylo jako pohazení. „Prach –,“ řekl tiše. „Prach cesty –“ A zadíval se dlouze na svoji dlaň.

„Niccolo –,“ šeptá Michelangelo. „Bylo to strašlivé –!“

Ten se zasmál. „Zvykneš si, jako já jsem si zvykl. A budeš se bavit, jako já se bavím. Pamatuji, co jsem ti říkal už tenkrát na té stráni, sám jsi mi to nyní připomněl: stůj jen stranou a pozoruj. Uvidíš mnoho zajímavého. Přijde doba, kdy to bude ještě zábavnější. Už to ostatně začíná – – – Divil ses tanci? To není vše, to není pouze tanec, zajímavější je to, co se skrývá za tím tancem. Abys věděl, tedy ve Florencii Savonarola předpisuje občanům nejen modlitby, ale i to, co smějí jíst, jak se mají šatit, kdy smějí spát se ženami. Běda, kdyby si vypočítal, že nějaké dítě bylo počato v posteli! A tak tedy maso smíme jíst jen po dva dny v týdnu, ostatek týdne máme prý jíst jen chleba a vodu, oblékat se žíněně a sedět v popelu. A vidíš! První

přestali skákat řezníci. A odmítli zpívat laudy k počtě Krista, krále Florencie, kde se nesmí jíst maso. Táhl se sekerami na palác signorie a tam bouřili tak dlouho, až jim signorie pro jejich mizerné výdělky vydala potvrzení, že jsou osvobozeni od placení daní. Zanedlouho se to asi bude musit odpustit zlatotepcům, nesmí se zde chodit ve zlatě. Pak asi prodavačům hedvábí, nesmí se zde chodit v hedvábí. Pak asi vyšívačům závojų, barvířům a zlatníkům, nebo by naráz přestali skákat zlatníci, barvíři a prodavači hedvábí. Co si však počne město bez daní? Je válka, je zapotřebí mnoho a mnoho peněz. Víš, že Pisa odpadla, vedeme válku s Pisou. Odpadlo Livorno, vedeme válku s Livornem. Ale musíme držet zbrojné houfy i proti Římu. Je válka. Každé město shromažďuje peníze, vypisuje nové a nové daně, nelze jinak. U nás? Odpouštějí se daně. Neskákali by občané.“ Machiavelli se drobně a jizlivě zasmál. „Chápeš? Bud' nebudou platit daně, nebo nebudou skákat. Ach, Michelagnio! Jak se bavím! Stojím stranou a pozoruji. Savonarola chtěl celé město proměnit v obrovský klášter, a proměnil je ve velký hřbitov, lidé jsou zde jako mrtví, neusmívají se. Jedí na jeho rozkaz, šatí se na jeho rozkaz, souloží na jeho rozkaz jen v určité dny, kdy není půst, a jemu je to ještě málo! Ještě prý to není království boží na zemi – – – to věřím, že není! Ta strašná neznalost lidí u Savonaroly! Žije pořád v nějaké představě o světě, kde není hříšníků ani lidských slabostí, – – a náhle z těchto výšin spadne, vidí jen špínu kolem sebe, špínu horší, než je ve skutečnosti, – – – tu v zápalu svého nadšení vydá nové zákony, nová nařízení, pořád chce někam, kde jsou jen příklady svatosti, a ne ubozí, zaprášení, zvadlí občánkové, zaprášené dušičky, příkrčené za kancelářskými pulty a okusující dlouhé sloupce čísel, – – – ne, nezná lidi. Chce, aby všichni byli vyvolení, ne pouze povolání, a táhne je za sebou, vyděšené jeho pohružkami a jeho biřici, unavené a udřené jeho neustálým poháněním. Tak se mi zdá, že na tu těsnou evangelickou bránu jich táhne s sebou trochu mnoho, nevejdou se mu tam všichni, nevejde se tam celá Florencie. A on jde, táhne je za sebou, proklíná, nařizuje, vězní, hrozí – a tak se nediv, že mnozí tajně opět přemýšlejí o tom,

jak by to bylo krásné, kdyby je nechal na pokoji a nemusili za ním do království božího na zemi – – – Zná Krista, nezná lidi. A proto zde padne. Neboť, Michelagniole,“ Machiavelli vzal důvěrně Michelangela pod paží a ztišil hlas, „o lidech lze jen říci, že jsou nevďeční, proradní, proměnliví a zbabělí. Pokud jim hovíš a jsi nový, jdou za tebou. Jakmile něco požádáš doopravdy, vzbouří se a opustí tě. A vladař, který založil své panování pouze na víře, že lidé jsou dobří, padne, protože si nepřipravil nic lepšího.“ Šli pomalými kroky těsně vedle sebe, málokoho potkávající.

„Ale, Niccolo, domnívám se, že Savonarola staví na Bohu, ne na lidech –“

Machiavelli mávl rukou. „Říká to. A přitom se pouští do boje s celou církví. Chápeš to? V tom je jeho boj hrozný. Kněz povstal proti knězi, každý z nich tvrdí, že se opírá o Boha. A Savonarola ve jménu Boha jde proti papeži. Už dvakrát mu Alexandr zakázal kázat a dvakrát signorie zaplatila odvolání tohoto zákazu. Chce obnovit církev, opravit církev, reformovat církev, polepšit církev a já nevím co ještě. Kolik lidí už před ním to chtělo, a všichni uhořeli. Ale já do toho vidím jasně. Savonarola neuhoří pro církev, uhoří kvůli papeži. Savonarola nepůjde na smrt pro dogmata, ale půjde na smrt kvůli tiáře. Neboť mluví o svolání koncilu, chce, aby se sjeli světští panovníci a sesadili Alexandra, a to vždy každého papeže může ranit zlostí mrtvice. Víš, mnoho jsem se tím zabýval. Hlásej bludy – – a budou se s tebou hádat, pošlou na tebe doktory a snad vyvážneš odvoláním. Ale mluv o ztrátě tiáry – – a jsi sám ztracen. Alexandr Šestý by nebyl první, který by se tak zachoval. Savonarolovi se nezdařilo rozpoutat velké obrodné hnutí v celé církvi, podařilo se mu pouze proměnit Florencii. A nestrhl-li za sebou preláty, obrací se v zoufalství svého boje k moci světské. O koho se teď opírá? O ten budoucí koncil – o Karla Osmého, o Jagellovce, o Jindřicha Anglického – světští panovníci mají sesadit papeže! Ty si myslíš, že Bůh požehná tomu mnichu proti svému náměstku?“ Machiavelli se znovu jizlivě zasmál a dodal: „Savonarola padne. Padne nejen proto, že, sám duchovní, bouří moc

světskou proti duchovní, ale padne i proto, že je příliš opravdový, myslí to vážně. Každý člověk, který je opravdový, musí zahynout v prostředí, kde všichni jsou falešní a zbabělí.“

„Máš divnou filozofii, Niccolo,“ řekl Michelangelo.

Machiavelli se ušklíbl. „Snad divnou, chlapče, ale pravdivou. Víš, nedovedu se zde dobře točit, vidím věci vždy jinak, nechci být prostým úředníčkem, má doba teprve přijde. A protože zatím čekám, mám spoustu volného času. Houževnatě studuji a odtud je moje filozofie. Ne z Platóna a Aristotela, to ponechávám jiným, těm, kteří to zde tak zle dopracovali, ne, nelibují si v mlžínách; ale z Tita Livia, z Polybia, z Tacita, z Caesara a ze Suetonia je moje filozofie, to jsou moji autoři, kteří mne naučili myslet jadrně, věcně a střizlivě. Ti mne naučili nevěřit lidem a vidět spíše a vždy jejich špatné vlastnosti než dobré, být neustále ve střehu a vidět spíše horší než lepší. A podle těchto svých autorit vidím jasně, že události v životě národů se stále opakují a lidé jednají vždy stejně, na tutéž událost mají vždy tutéž odpověď, ať před Kristem, nebo po Kristu – nezáleží, v kterém století. Neboť lidé mají stále stejné vášně. A proto táž příčina musí mít vždy tytéž následky.“

„Niccolo –,“ pravil váhavě Michelangelo. „A co bude nyní se mnou?“

„Budeš hladovět,“ pravil suše a přátelsky Machiavelli. „Nic si z toho nedělej, já už hladovím dlouho. Budeš hladovět – – ale snad bys nemusil! Teď mi napadá, hled’ se dostat k Lorenzovi Medicejskému –“

„Co?“ vyjekl Michelangelo užasle. „K jakému Lorenzovi Medicejskému?“

„Ach tak!“ zasmál se Machiavelli. „Ty ještě nic nevíš! Tedy Pier, to se snad pamatuješ, zatoužil po tyranii a zatkl zde své dva strýce, Lorenza a Giovanna Medicejské, kterým se však podařilo před popravou uprchnout ke Karlu Osmému, s nímž se pak vrátili do Florencie. Nyní zde žijí, ale již se nejmenují Medicejští, nic nesmí být ve Florencii Medicejským, proto přijali nyní jiné jméno, jmenují se Popolani – – Lidoví!“ Machiavelli se rozesmál tak srdečně, že

musil na chvíli ustat. Pak teprve pokračoval: „Tak se skončil sen Lorenza Magnifika! Medicejští nesmějí ve Florencii užívat ani svého jména. Ale ten Lorenzo Medicejský, Lorenzo Popolani, hrozně rád si tajně hraje na Magnifika, velmi se tomu nasměješ, až ho navštívíš. Bude jistě rád. Chce mít dvůr, scházejí mu umělci, ty budeš první. A dokonce budeš jako dědictví Magnifikovo - - - budeš dělat sochy svatých, ne aby tě napadlo něco jiného!“

Medicejští! Opět Medicejští! Vždy se budou tvé cesty křížit s cestami Medicejských -, řekl tam v kostelní lavici v Bologni vyhnanec, který jsa v neštěstí, měl dar prorokovat. Lorenzo Medicejský, ne jménem, ale rodem, to pro strach ze Savonaroly se jmenuje Popolani, ale přece Medicejský rodem - - -

„Děkuji ti, drahý Niccolo, a půjdu k němu. Musím si něco najít kvůli domovu, nesmím jim být na obtíž - Zítra tedy navštívím Cardieriho, aby mne tam uvedl, jistě můj milý Cardieri s Amintou jsou na dvoře toho - - - Popolani!“

Machiavelli pohlédl na Michelangela krátkým šikmým pohledem a pak řekl: „Já půjdu. Do S. Marco na kázání. Chci se bavit, slyšet něco o pekelných trestech a o tom, jak si představuje Savonarola Itálii pod kněžskou vládou. Ohromné! Rád bych ještě dostal místo, a proto tě opustím. Přijď brzo, přijď - - -“ A stisknuv mu ruku, uháněl dlouhými čapími kroky ulicí, až zmizel mezi domy. Michelangelo opět osaměl. Teprve nyní si uvědomil, že se ani netázal Machiavelliho na svoji rodinu, ani na Granacciho, tak byl stržen tím, co byl viděl - - - Přišel jsi na velký hřbitov, řekl Niccolo. A Michelangelo si náhle vzpomněl na svůj sen, poslední noc v Bologni, na hlíně piazzzy. Bude konec světa, tak hlásá Savonarola. Byl konec světa - - - hroby byly otevřené, stál sám na velkém hřbitově, pak opět hostina, ty to vidíš, ty jsi ještě živý, ale my - a tu přišla, černé vlnivé vlasy, bílé perly v umělém účesu, dlouhý pohled fialkově modrých očí, „- pojd’“, řekla, „máme domov -“

Florencie! Proto prcháš, aby ses vrátil, tak tenkrát zaskřehotal u brány hlas, který nyní panuje Florencii. Kde je můj domov?

Jakási žena šla ulicí, a poznavši ho, rychle zamířila k němu. „Michelagniol!“ zavolala tiše. „Nepoznáváš mne? Kdy ses vrátil? Pojď, doprovod mne, vypravuj!“ A podávala mu obě ruce. Poznal Amintu, nymfu Arethúsu. Jak zestárla! Její ústa byla trpká, obličej plný vrásek. Umělý účes vypadal směšně. Zhubeněla a ostré obrysy kostí se rýsovaly zřetelně pod hrdlem, nad velmi hlubokým výstřihem, který okázale nezakrývala. Byla bledá jako žena vzpomínek. A její tělo bylo smutné. Zaradoval se z tohoto setkání, jako když prve potkal Niccolu. Přece dva přátelé na tomto hřbitově! Šli vedle sebe a ona se vyptávala na jeho pobyt v cizině; tu lhal, ale ona poznala, že lže, a přestala se vyptávat. Nyní on byl plný otázek, ale nevěděla nic o jeho strýci a rodině.

„Ty nejdeš na kázání?“ tázal se. Pohodila pohrdavě hlavou. „Jsem medicejská a zůstanu medicejskou. Nikdo mne nedostane do domu božího, kde sípe ten blouznil svými prasečími rty. Víš, Michelagniol,“ dodala důvěrně, „musíš nám zůstat věrný. Jsi také medicejský a medicejským zůstaneš. Jest nás pouze několik, ale získáváme stále více přívrženců, s tesknou vzpomínajících na doby nesmrtelného Lorenza. Scházejí se tajně u mne, patricijští mladíci i někteří staří členové rady, jistě také přijdeš –“

„Spiknutí?“ tázal se tiše. Usmála se. „Tak trochu, zatím jen trochu. Jistě však to připravíme pro návrat Pierův dobře.“ Byla by o tom hovořila dále, ale Michelangelo ji přerušil otázkou, kterou již chtěl dlouho říci: „A Cardieri?“

Její rty se sevřely a ruka položená na loket Michelangelův se maličko zachvěla. Mlčela chvíli, v které již tušil neštěstí.

„Je mrtev,“ řekla. „Byl zavražděn.“

„Cardieri!“ vykřikl. „Kým?“

Opět chvíli mlčela a pak dodala ještě tišším hlasem: „Jmenoval se myslím Raoul de Lorris, francouzský důstojník ve službách pana Filipa –“

„Proč? Ale proč?“

Tu neodpovídala vůbec. Pochopil, a svrástiv čelo, odtáhl svůj loket, aby její ruka musila klesnout. Zbledla a stáhla ještě více rty.

„Miloval jsi někdy, Michelangelo?“ tázala se. Proč se tak ptá právě nyní? Znělo mu to tak urážlivě a cynicky, že hledal zlá a mstivá slova. Neboť vždy vzpomínal na Cardieriho s láskou.

„Já ano,“ zaznělo vedle něho tiše, velmi tiše. Odpověděl: „Raoula kopiníka, chlapce Giuliana Medicejského, patricijské synky, členy rady, bohaté kupce a umělce ze zahrad medicejských?“

„Ne,“ odpověděla klidně. „Ty jsem nikdy nemilovala.“ Tu překonal svůj žal a vyslovil jméno přítele: „Cardieriho?“ Pohlédla na něho a zašeptala: „Nevím, zda jsem kdy milovala toho, který mne měl na celém světě nejradši –“

Pohlédl na ni. Dívala se jinam. Byla to stárnoucí žena, plná vrásek, její ústa byla trpká. Umělý účes vypadal uboze. Ale nymfa Arethúsa šla vedle něho, jako by dosud byla krásná. Ach, na tomto velkém hřbitově nejsou dosud všichni mrtví zahrabáni – – – „Vím, žes miloval, Michelangelo,“ pravila pojednou. „Vím, žes tam venku, někde na své cestě byl zastaven láskou, poznala jsem to na tobě, mlč, neříkej mi nic. Prve jsi lhal o svém putování, poznala jsem to na tobě, říkal jsi, žes byl v Luce, Sieně, Benátkách, v Římě, mělo to znamenat, žes byl stále jen u ní. Miloval jsi, a protože se vracíš, byla to asi smutná láska. Miloval-li jsi však mnoho, pak pochopíš, proč jsem se tě ptala – – – v takové souvislosti, kdy ses tázal na Cardieriho, já ti řekla o jeho zavraždění francouzským kopiníkem a řekla, že nevím, zda jsem ho měla ráda. Mám po něm mnoho památek, a přece jako by nikdy nebyl. Nebyla to neděle lásky, neskrýval nic, ani stesk svých horečných rukou, když jsem nebyla s ním, stále se mi míhají před očima jiné obrazy, měl mne nejradši, věděl o mně příliš mnoho, víc, než jsem tušila, miloval mne jako světlo tmu, já musila jinak – Jsou velké, nesmírné lásky, a přece nás nevyrvou z našeho osudu, ani nevysvobodí, vracíme se vždy zpět do svého vlastního života –“ Zastavil se. „Řekla jsem něco podivného, že tak na mne hledíš?“ Šli dál, hleděl na její úzkou vyhublou ruku, opět položenou na jeho loket. „Nerozumím tomu –“,“ pravil.

Usmála se. „Budeme se teď jistě vidět častěji, přijde chvíle, kdy si řekneme o tom více. Vždy jsem toužila promluvit si s opravdovým přítelem Cardieriho, řekla bych vše, co bych jemu nemohla říci, a přece jako bych to říkala jemu. A bylo by mi, jako když se před ním očišťuji – – – Navštiv mne brzo, Michelagniolu, přijď! Jsme přece staří přátelé a nyní nás bude spojoval i společný boj – – – Co chceš nejprve zde podniknout?“

„Půjdu nabídnout práci Lorenzu Medicejskému, tomu Popolani, slyšel jsem o něm –!“ Tu vzplanula. „Nikdy, Michelagniolu! To není Medicejský, učinil bys špatně, nechoď k tomu Popolani, úskočnému, lstivému lotru, který zradil věc medicejskou a který je nám odpornější než kterýkoliv jiný nepřítel. Je to zrádce! Bojí se!“ – Michelangelo sklonil hlavu. „Aminto, – musím pracovat, musím zde být z něčeho živ – kdo mi dá práci? Savonarola? Nemohu být na obtíž svým rodičům, nic dosud nejsem – Já musím – – –“ Otřásla se hnusem. „To není člověk!“ řekla. „To je pavouk!“

A na to slovo pavouk vzpomínal pak Michelangelo, sedě v široké síni, jejíž strop byl uměle vykládán, stěny ozdobeny čalouny, na stole, pokrytém červeným kobercem, stály dvě číše vína a váza s růžemi.

Lorenzo Popolani, drobný a nahrbený, s vlasy stříbrně šedými a značně prořidlými, přecházel neklidně komnatou s rukama za zády, hovoře, což bylo jeho zvykem, při chůzi; nemusil hledět do tváře toho, s kým mluvil. Hovořil rychle, polykaje polovinu slov, takže mu chvílemi bylo velmi špatně rozumět, ale to také bylo jeho zvykem, vždy mohl polovinu slov přiznat a polovinu zapřít. Očima neklidně tékal po předmětech, mnohé z nich brával do rukou, a neustávaje mluvit, prohlížel si je velmi pozorně a s údivem tak velkým, jako by je viděl poprvé. Pak je opět rychle stavěl na jejich místo, zkrřížil ruce za zády a pokračoval ve své neklidné chůzi, drobný a nahrbený, pohlížeje na návštěvníka šikmo, přelétavé, potrhávaje skleslými rameny a polykaje polovinu slov.

„Musíme se všichni přizpůsobit, chápeš, Michelangelo Buonarroti,“ mluvil Lorenzo Popolani a jeho postavička v dlouhém

černém plášti z prostého sukna se míhala komnatou z rohu do rohu. „Doby jsou velmi zmatené a inter arma silent Musae. Dnes jsme rádi, že žijeme, a ostatní nám dobrotivý Bůh přidává navíc, děkujeme na kolenou, amen. Tedy z Bologne jsi přijel – – – podivné je, že nevíš, co se děje u Bentivogliů, velmi podivné, ale máš pravdu, že ses nestaral o věci časné, pečujme všichni jen o království boží na zemi, jak správně hlásá svatý muž fra Girolamo, vždyť dobrotivý Bůh sám ví, čeho je nám třeba. Pohleď na lilie polní, ani nepředou, ani nežnou, a přece Bůh – – – A Pier byl také v Bologni, vid', nu dobře, netáži se tě na nic, nezajímá mne ten člověk, spravedlivě dobrotivým Bohem trestaný. Jsem už dnes mužem růžence, ne meče a politiky, důvěřuji v příští Kristovo, nezajímám se o věci časné, co je mi po Pierovi! A jel do Benátek, vid'? Vida, Benátčané také – Už má smlouvu se Sienou, Bentivogliové mu přislíbili pomoc a nyní i Benátčané – – – vidíš, jak pracuje Pier proti království božímu! Ale já mu rád odpouštím, jak nám přikazuje dobrotivý Bůh. Tedy z Bologne jsi přijel a chtěl bys pro mne pracovat, Michelangelo, rád, velmi rád tě vítám, už pro památku mého příbuzného, který tě velmi miloval, byl to hříšný, zmatený člověk, dobrotivý Bůh mu hříchy račiž odpustit! Tak pro mne bys chtěl pracovat, dobře, dobře, ale to víš, inter arma silent Musae, mnozí se spikli proti království božímu na zemi, Pier! A Pisa! Však také zničení Pisy je denním ceterum autem censeo našeho svatého fra Girolama. A Livorno! A Řím! Je psáno, že království boží trpí násilí na zemi, a to se ukazuje právě na nás, mějme tedy trpělivost a důvěřujme dobrotivému Bohu, vždyť bojuje za nás. Tak tedy pro mne, nu dobře, Michelangelo, rád zaplatím za pěknou svatou sochu, nic pohanského, to pamatuj! Myslím, že nejvíce bychom se zavděčili svatému muži fra Girolamovi, kdyby to byla socha florentského patrona svatého Jana Křtitele, co tomu říkáš? Ale –,“ a Lorenzo Popolani po něm náhle šlehl krátkým, úsečným pohledem a pokračoval: „– mám určité záliby a ty bys mi v nich mohl vyhovět. Opovrhuji antikou, nikdo mne nesvede předstíráním krásy tam, kde se skrývá ďábel, a daleko jsou ty doby, kdy i já byl sveden a horoval

jsem pro toto pohanské umění! Pro má vroucná pokání již mi, doufám, odpustil dobrotivý Bůh. Tedy nic antického! Ale tím neříkám, že bys měl svého svatého Jana připodobnit těm zamračeným, chmurným sochám svatých Janů Křtitelů, jichž jest plná Florencie! Naopak, viděl bych rád, kdyby tvůj svatý Jan byl zcela příjemný, roztomilý mladíček s trochou apollónského půvabu, ale nic pohanského, co by uráželo početné občany svatého města Florencie, rozuměl jsi mi, jsem dobrý křesťan a naprosto věrný přívrženec našeho svatého fra Girolama, nikdo nemůže o mně říci, že bych snad byl jedním z arrabiatů, či snad dokonce z těch pallesků, vyvrhelů, kteří se konejší marnou nadějí na návrat medicejského rodu! Ne, věřím božímu prorokovi Savonarolovi a jdu za ním. Tedy sochu jsi říkal. Nu dobře, sochu, nechci od tebe pohanskou sochu, jako by jistě byl chtěl můj nešťastný příbuzný, chci něco hodně svatého. A rád zaplatím, ač chudí mne nyní stojí mnoho peněz, shromažďuji totiž poklady v nebesích, abys věděl, ale rád ti zaplatím, jen když moji drazí Florentňané a fra Girolamo budou mít radost z tvé sochy, už nynířebas rozhlašuj, že děláš sochu svatého patrona města za mé peníze. A udělej mi ho jako nahého půvabného mladíčka, plného helénské mládí a jasu, s bakchicky zbožným výrazem v obličeji, proč by měl mít na sobě roucho z velbloudí srsti, proč? To snad nosil až potom, až na poušti, ale já nechci svatého Jana pouště, takového zachmuřeného, jakoby starozákonního, já chci nahého rozkošného mladíčka, líbezného jako Paris, víš, svatého Janíčka! ach! to je to pravé slovo, víš, Janíčka, Giovannino, ale ovšem svatého, na to nikdy nezapomeň! Rozhodně odmítám antiku, to pohanství musí být navždy z Florencie vymýceno, dobrotivý Bůh nám pomáhej! Rozuměl jsi dobře, Michelangelo?“ A Lorenzo Popolani znovu po něm šlehl krátkým postranním pohledem, který by se byl trochu podobal lišáckému úsměvu, kdyby tvář Lorenzova se nebyla ihned stáhla ve vrásky neskonale pokory a zbožnosti.

Michelangelo rozuměl. Tedy opět antika! řekl si, odcházej. Jak dobře rozumí Niccolo lidským povahám! Jak správně mi on

i Aminta nastínili povahu toho – Popolani! Něco hodně svatého s bakchicky zbožným výrazem – – – Antika! Tajná láska všech Medicejů, která se nesmí projevit nyní v městě Savonarolově, v království božím, kde tento stařec pobíhá z rohu do rohu své jizby jako lačný pavouk, jako štír, čekaje na svou chvíli – – –! Helénsky mladý svatý Jan Křtitel apollónského původu. Ještě že nemusí mít místo kříže thyrsos! Rozuměl jsi mi dobře, Michelangelo? Jenom ne nic pohanského! Giovannino, svatý Janíček, nahý a rozkošný jako Paris – – – Aby nás dobrotivý Bůh netrestal!

A já musím sloužit. Neboť poměry doma byly přetěžké. Strýc Francesco byl už mrtev, zemřel po vyhnání Medicejských, jehož se účastnil pln svatého rozhorlení. Ale jeho staré srdce už nesneslo svatého rozhorlení, a když Pier proběhl pootevřenou branou, rozčilil se strýc Francesco tolik, že po návratu domů ulehl a zakrátko nato zemřel s velkým voláním Boha. Pohřeb byl velmi slavný, bylo mnoho mnichů a kněží, mnoho svíček a vyzvánění, piagnoni nesli korouhve a rakev, večer po kázání sám Savonarola se modlil s celým chrámem za jednoho ze svých prvních věrných, který mnoho přispěl ke království Krista ve Florencii. Ale směnárna nyní vynášela málo, obchod vázl válkou a marně také sedával otec Lodovico v bráně, Savonarola sice nezrušil celníky, ale nebylo od koho vybírat clo. Michelangelo našel doma bídu. Otec, sehnut pod břemenem stáří a starostí, ukázal na prázdný stůl. Hladověl bývalý člen sboru dvanácti, mnoho zestaral a ničemu nerozuměl z těchto časů, kdy nevládnou knížata, ale mnich. Jeho staroba byla hořká a zlá, zatrpkl. A nejmilejší syn, zrozený pod příznivými nebeskými znameními a nyní kameník, vrátil se po celoroční nepřítomnosti, a vrátil se jako tulák, který marně hledá někde střechu nad hlavou a nikde ji nenalezne, než opět doma. Kde nyní dostane práci? Není už vladařů a opati jsou skoupí. A starý Lodovico se nespokojeně belhal na své místo v bráně, sotva ho přivítav. Bratři Buonarroto, Giovansimone a Sigismondo žádali na něm dary a peníze. Avšak nepřinášel dary, dal jim tedy všechny peníze, co měl, a bylo jim to málo. Přibylو příživníka do rodiny, bratr fra Taddeo, mnich, mohl mít péči

o rodinu pouze v modlitbách a směnárna vynášela tak nepatrný zisk – – – A velmi stonala maminka Mona Lucrezia, takřka neopouštějíc lože. U ní sedával, drže její vyhublou ruku, podávaje léky, jež byly trpké a měly barvu žluče, a hovořil o jaru, kdy se vše změní v dobré. Řekl jí též o objednávkce u Lorenza Popolani a zaslechli to bratři, nyní se stále tázajíce, kdy začne. Avšak on dosud neměl kámen. Viděl, že s nelibostí pozorují jeho zahálení, vysedávání u nemocné v pečlivém ošetřování. A tu poznal, že má pro ně pouze cenu peněz.

Navštěvoval v prázdných chvílích jediného přítele, a to Amintu. Bylo mu pojednou dobře pod jejím trpkým úsměvem, stárnoucí nymfa chodila po tomto velkém hřbitově jako tichý přízrak, její hubené ruce byly dobré a její slova zkušená.

Pak dostal kámen a dal se do práce. S. Giovannino, nahý svatý Janíček.

Po schodišti Palazzo Vecchio

Karel Osmý, poraziv poslední vojska neapolská a papežská, vtáhl do Říma podle rady astrologů branou S. Maria del Popolo, ale astrologové patrně znali jen bránu, ne to, co bude za ní. Lid římský nejprve jásal vstříc Karlovi, jenž vjížděl na bílém koni ve stínu obrovských korouhví, slintaje, a jeho krunýř chrastil, měl tepanou zlatou přilbu a po jeho boku jel kardinál Ascanio Sforza, kancléř církve toužící zatknout papeže. Lid stál po celé Via Lata až k paláci S. Marco, kde se král ubytoval, a lid žasl nad ohromnými děly a kusy francouzskými i nad výzbrojí cizích vojáků, už se nedivili Římané, že mají epileptika náhle mezi sebou, když přišel s takovými zbraněmi. A všichni zvědavě čekali, co nyní učiní Svatý otec, jehož naděje mohly být už jen v Bohu. Bylo mnoho dohadů a domněnek, jen naprosto výjimečný čin mohl zachránit papeže, jehož kardinálové většinou přešli k nepříteli. Mnoho nocí promyslili maršálové francouzští, de Gie, de Montpensier, de Beaucaire, prezident francouzského parlamentu de Ganay a celá válečná rada francouzská, vymýšlejíce věci neobvyklé, až pitvorné, aby mohli být na vše připraveni, čekajíce od papeže cosi naprosto nepředvídaného a hotovi bojovati i se zázrakem. Leč Alexandr Šestý neučinil nic zvláštního a neobvyklého, a přece unikl. Provedl pouze to, co jiní papežové před ním. Zavřel se v Andělském hradě a nyní čekal.

Na to nestačil rozum francouzský. Nečekali věc tak prostou. A lid římský zatím pobíjel Francouze v ulicích. Papež čekal za střílnami, oblečen ve španělský šat, po boku maje krátký meč. Čekal, maje dost času. Papež vždy počítá s věčností. Nikdy se nevzdá papež.

Zatím psal anglický král a psal španělský král, psal císař Maxmilián a psal český a uherský král Vladislav Jagellovec, všichni psali francouzskému králi, nechtějíce mu ponechat tu moc, aby se stal žalárníkem hlavy křesťanstva. Avšak Karel tupil papeže, že není hlavou křesťanstva, maje ženy a děti, nejhoršího z nich Cesara. Papež zatím čekal za střílnami. A když stále psali králové a římský

lid stále vášnivěji vraždil vojáky v ulicích, Karel přece jen požádal o posly papežské, vztekle pohlížeje k Hadriánovým hradbám. Ale papež odpověděl, že nejprve žádá pokoru. Pak teprve mír. Příliš se provinil neposlušný syn církve proti náměstku božímu a před usmířením nutno nejprve činit pokání. Ale aby nemohl být papež viněn z pýchy, přece jen poslal posly, ale syna Cesara a kardinála Caraffu, kterýž byl poenitenciář a měl na starosti kajícíky. Už se nebavil nad tím pouze lid římský. A Karel, bezmocný vzteky, bloumal komnatami paláce S. Marco, vzpomínaje na florentského mnicha z kláštera téhož jména. A nejen na mnicha vzpomínal, ale též na svůj vzor, na Charlemagna, nevěda, na koho víc. Bušil zlostně na svůj meč s válečným klením Mon joyau! Byl pak meč, skvost Karlův, z nejčistší oceli, ale ne tak dobrý jako meč, který přijal Charlemagnus od papeže jménem Lva Třetího na pahorku římském, zvaném Mons gaudii, Vrch radosti, z čehož učinil Charlemagnus své válečné heslo Mon joyau! Ale jaký zde byl vrch radosti, mons gaudii, pro Karla! I křičel tedy Mon joyau! mysle přitom raději na mnicha. I jiní myslili. Odpadlé, přeběhlé kardinály pojala hrůza z tohoto stavu věci, věděli, co to znamená, když se papež uchýlí za andělské hradby. A přece znovu, ještě jednou navštívili krále.

Byli to kardinálové Gurck, Sanseverino, St. Denis, Savelli, Colonna a v jejich čele Ascanio Sforza, kancléř církve. A poklonivše se před králem, žádali reformu církve. Ale nehrozili čtyřmi jezdcí jako Savonarola. Mluvili suše. A kardinál Sanseverino vyňal ze záhybů svého purpurového roucha již připravený dekret o odstoupení Alexandra. Kardinálové Savelli a Colonna zvedli své úzké tváře od fasciklů procesních spisů, v nichž obviňovali Jeho Svatost ze simonie, cizoložstva a vražd. Kardinál Ascanio pak povstal a promluvil dlouhou řeč, perlami citátů ze svatých Otců a z kanonického práva prokládanou, v níž dokazoval, že Alexandr se tak těžce provinil, že musí být sesazen, zajat a žalářován, aby na jeho místo mohla nastoupit osoba Bohu a králi milejší. Ale král se při tom nudil. Zábavnější byl Savonarola se svými hady, potvorami a drakem, který má na čele rohy a dovede ocasem srážet nejprve

třetinu a pak i polovinu hvězd. Nebavily ho procesní spisy, dekreta a důkazy z kanonického práva. I zmlklo šest kardinálů, šest kamenných postav oblečených v purpur, a složilo ruce v klín. Král pak seděl proti nim, tváře se bázlivě, neboť z nich měl strach.

Pak bylo Karlovi čteno jedno Savonarolovo kázání, v němž byl nazýván velkým Cyrem, který vše zlepší a obnoví. Tu Karel velmi zpyšněl, a špatně pochopiv, proč byl jmenován Cyrem, místo aby myslel na bibli a proroky, mluvil opět o Indii, myslel na roucha perská. Tu se zvedlo šest kardinálů, šest kamenných postav, odešli ze dveří jeden za druhým, a už je nikdy nespatriil. Odjeli z Říma.

Papež zatím klidně přecházel za střílnami s rukou na jilci krátkého španělského meče a čekal. Plynuly dny a Karlovi zbývalo stále méně času, má-li, než se dostane do Jeruzaléma, ještě dobýt Neapole. A Karel Osmý rozkázal zastavit palbu proti andělským hradbám, Karel se dal přesvědčit, že Charlemagnus nikdy neválčil s papežem, a Karel zle vyčiniil své válečné radě, že plýtvá časem, obléhající papeže, který jest hlavou křesťanstva. A požádal znovu o papežské posly. Vyslal k němu Alexandr kardinály Palaviciniho, Carvajala a Caraffu, který byl poenitenciář a ujistil krále, že papež nežádá, aby jeho pokání bylo veřejné. A král se zatím přestěhoval z paláce S. Marco, kde i toto jméno mu již bylo protivné, raději do Vatikánu. A bylo krásné lednové jitro, plné trpytivého jasu, kdy Bricconnet a Filip z Luxemburku poradili králi, aby si vyšel na procházku do vatikánských zahrad. Král vyšel, zpovzdáli jimi sledován, a tu náhle v záhybu pěšinky potkal Jeho Svatost Alexandra, který také opustil Andělský hrad a vyšel užít lednového jitra. Ihned padl král před Jeho Svatostí na kolena, omráčen velebností zjevu i roucha, ale Svatý otec nevšímavě přešel, zabrán v důležitý rozhovor s kardinálem Rafaelem Riariem, tak smrtelně bledým, až se polekal král, který nyní povstal s ústy otevřenými a nechápavě se zahleděl na Bricconeta a Filipa z Luxemburku, stojící za křovím. Oba rychle pokynuli králi, neboť papež se opět vracel procházkou, užívaje svěžesti trpytivého lednového jitra. Opět padl na kolena král a opět nevšímavě přešel papež, důležitě rozmlouvaje

s kardinálem, v jehož umrlčí tváři se ani sval nepohnul. Král vstal a chvěl se, že byl strach, aby nedostal epileptický záchvat a nezkazil pokání. Tu potřetí přecházel Svatý otec a potřetí klesl na kolena král a s tak mnohým vzdycháním, až si povšiml papež prosícího hříšníka, který mu políbil nohu a rybářský prsten. Přelaskavě pozvedl k sobě papež krále, a nazvav ho milým synem, pozval ho, aby byl jeho hostem. A nastaly opět velké slavnosti, vždy se bavil lid římský, a opojen radostí, třeštivě jásal papeži vstříc, až se musil papež objevit na balkóně, maje po levém boku krále a za sebou dva nové kardinály, to Briconneta a Filipa z Luxemburku.

Florencie zavzlykala hrůzou. Savonarola zesílil pokání a střídali se mniši v modlitbách před svatostánkem dnem i nocí, vždy dva a dva.

Řím tonul ve slavnostech, nebylo dne bez turnajů, procesí a tanců. A král, s očima opilýma obdivem, učil se od Jeho Svatosti panování, zvuku hlasu, gestům a vznešenosti. A tak toužil nikdy neodcházet od Jeho Svatosti, že potají, smějíce se do dlaní, nazývali ho v Římě „sirem dveřníkem“. Při procesích kráčel král pyšně, nesa svíčku, při slavnostech urovnával podušky na křesle Svatého otce, kdykoliv vešla Jeho Svatost, ihned padl na kolena král, až se to tolik zalíbilo papeži, že kázal k sobě opět zavolati hluchého Bernardina Betti, svého nejmilejšího malíře, zvaného Pinturicchio, a ten na některá dosud prázdná místa jeho komnat vymaloval vše: Karel Osmý klečí před papežem, Karel Osmý nese svíčku, Karel Osmý upravuje podušky – A nad tím v rohu byl zlatý býk Borgiů. A vedle Ápis, božský Ápis, tajemství trojice v jednom podle prastarého mýtu Egypťanů, jak tomu učil Pomponius Laetus, býk zplozený slunečním paprskem, zlatým paprskem z krávy neoplozené, tajemství vzkříšení pod božským číslem Tří, Ápis – – – a vedle zlatým paprskem zlacený zlatý býk Borgiů. A zde stával papež vzpřímen a hleděl na tyto obrazy mnoho. Vše splývalo vjedno. Ápis i býk Borgiů. Papež kázal přinést svíce. A na chodbě přešlapoval král, čekaje, až bude zavolán, neboť se přišel rozloučit. Již příliš dlouho se zdržel u Svatého otce a u krásných dam, jejichž

podobizny si nyní na památku odvážel, podobizny odvážné, neboť na těchto obrázcích vždy musila být vymalována přízeň, kterou oblažily krále, tak rozkázal Karel a miloval tyto obrazy, měl jich již mnoho z Milána, Turína, Pisy, Florencie, Říma, jeho triumf amoris. Zvláštní mezek ušlechtilého plemene byl vybrán, aby vozil tyto malby, a to pod baldachýnem, takovou z nich měl král radost. Ale papežův spojenec, zlosyn a člověk nejohavnější, neapolský král Alfonso, hodný svého otce Ferranta, jehož vzal ďábel, nemařil čas triumfy amoris a sebral nová vojska, postaviv v jejich čelo hraběte Pitigliano a válečníka Trivulzia. Proto se musil král rozloučit s Římem a vytáhl opět na Neapol, rozloučiv se s papežem.

Za posledním francouzským vojákem zapadla římská brána. Papež stál ve své komnatě por lo bajo, o samotě, hleděl na zlatého Ápise a usmíval se šťastně. Zlatý býk Borgiů, mýtus prastarého rodu, marně jako ovádi rojí se kolem něho nepřátelé, zvítězil a zvítězí vždycky, nebojí se již strašidel, ba rozmlouvá s nimi. Zná své tajemství. Ví, co nikdo na světě neví. Nikdy neprchl a nepřehne. A vzpřímil se hrdě.

Francouzská vojska táhla na Neapol a jediným útokem dobyl Anghilbert, velitel lancknechtů, Castella Conti, klíče Neapole. Král Alfons uprchl až na Sicílii a tam zemřel. Trivulzio přešel ke Karlu Osmému a stal se jeho nejvyšším. Po dobytí Capuy prchl hrabě Pitigliano až do Noly. Nyní se již postupovalo bez bitev. A král vtáhl vítězně do Neapole, velmi se těše na mši s Tedeum u Sv. Januária i na neapolské dámy, které rozmnoží jeho triumf amoris. Rozmnožily. A on snil o Asii.

Ale krásná paní Štěšena, žárlic na tolik milenek, opustila krále. A anglický král Jindřich Sedmý se spojil se španělským Ferdinandem, odpadl Lodovico Moro, zrádce vlasti, a spojil se s císařem Maxmiliánem, uzavřely Benátky smlouvu s papežem a sultán Bajazet s Benátkami. A tito všichni, králové, papež, sultán, císař a republiky, utvořili Svatou ligu na vyhnání Francouzů z Itálie. Zle bylo Francouzům. Karel nyní v Neapoli sám řídil svoji válečnou radu a všichni se podívali. Nikdo od něho nečekal takovou

rozhodnost vůle, bystrost úsudků, znamenité plánování, neohroženost a statečnost již bez velkých slov, rytířských románů a sladkých písní, nikdo od něho nečekal takovou vladařskou, královskou sílu, kterou náhle rozvinul, vládl a kraloval, trestaje zbabělce, popravuje zrádce, řídě vojska. Ale po těchto schůzích, které vždy trvaly celou noc, zamykal se za svítání sám, nesnášeje u sebe jedinou lidskou tvář, zhroucen a chlapecky oplakáváje svůj velký sen o říši Charlemagnově, obnovení Byzance a ovládnutí Asie. A vojska Svaté ligy se rychle blížila pod vedením samotného Giovanfranceska III. Gonzagy, markýze mantovského, nad něhož nebylo strašlivějšího válečníka v Itálii.

Karel byl sám. Pouze jediný spojenec mu zůstal. Bylo to jako výsměch.

Savonarola.

Papež, sultán, císař, králové, republiky a města, vše vrhlo své síly proti němu. Pouze mnich byl s ním.

Karel znovu táhl na Řím. Ale tam byl pouze jediný kardinál, Angličan Morton, který s ledabylým úsměvem omluvil papeže, nemůže Jeho Svatost již mařit čas s králem. Ve Florencii v chrámech byly rozžaty všechny svíce a lid volán vyzváněním k dlouhým modlitbám. Don Cesare, papežův syn, v noci pobil na římském náměstí sv. Petra všechny Karlovy Švýcary. Vojska Svaté ligy se posunovala již k Alpám. I dal se král Karel na útěk z Itálie, aby dostihl Alp dříve, než mu zavrou cestu. Florencie vyla hrůzou, tisíce bílé oděných dětí střídalo se v modlitbách před svatostánkem a s nimi mniši, vždy dva a dva. Florencie osaměla. Florencie zbělela hrůzou, pozorujíc, jak Cyrus prchá, ponechávaje ji všem napospas. Florencie věděla, že je ztracena. Jen čekala na svůj osud, bezmocná a v modlitbách.

V těch dnech dokončil Michelangelo na přání Lorenza Popolani a za jeho peníze sochu svatého Janíčka. Nahý S. Giovannino, bakchický, krásný jako Paris, s rozkošnickým výrazem v tváři, patron ohroženého města. Lorenzo byl nadšen a zaplatil dobře. Všechny peníze odevzdal Michelangelo domů otci a bratřím,

ponechal si jen tolik, aby mohl nakoupit barvy a dřevo. A maloval Ukládání Krista do hrobu.

U něho stál Francesco Granacci a pozorně sledoval malbu.

„Velmi jsi vyspěl za ten čas, Michelagnuolo,“ řekl měkce a srdečně. „Vidím vlastně tvůj první obraz, nemaloval jsi, leda v skrytosti, a málo jsi mi to ukazoval. Tyto tahy –,“ ukázal palcem, „– jsou mistrovské. A vůbec, nikdy ještě jsi nedělal nic temperou na dřevě. Velmi ses změnil, velmi, Michelangelo, snad si to ani sám neuvědomuješ. A k lepšímu.“

„Svatý Janíček –,“ ušklíbl se pohrdavě Michelangelo. „Nikdy dříve bych nebyl něco podobného dělal.“

„Mýlíš se,“ odtušil Granacci klidně. „S. Giovannino je velmi krásný mramor a tobě jen ke cti. To, co je v pozadí této práce, – – – co na tom záleží? Jednou se budou obdivovat tvému dílu, ne záludnosti a lstivosti toho Popolani. A neříkej, že nikdy bys nebyl něco podobného dělal, ale vzpomeň – – – na sněhového obra.“

Michelangelo se usmál. „Máš pravdu, Francesco, už dávno jsem si řekl, že asi jednou otupím a budu sloužit rozmarům vladařů – – – jako vy všichni!“

„Ach!“ odsekl Granacci. „Chceš mluvit o mém obraze Vjezd Karla do Florencie?“

„Ne!“ – – – Granacci pokrčil rameny. „Škoda, rád bych ti o něm byl něco řekl. Ostatně, je to dobrý obraz, nestydím se za něj. Ale nebudeme mluvit o mně, mluvme o tobě. Velmi ses změnil, Michelagnuolo, a jsem tomu ze srdce rád. Neboť ses změnil k lepšímu. Byla to užitečná cesta –!“

Tělo Kristovo jako by nemělo tíže. Stojí takřka vzpřímeně v rukou postav, které jsou podobny andělům, ne lidem. Tělo Kristovo se ještě nedotklo hrobu. Ti, kdož pohřbívají, nepláčí. Skály. Bílá a černá. Michelangelo poodstoupil, tak přísně pozoruje svou práci, že neodpověděl. Granacci přistoupil až k němu a položil mu ruku na rameno. „Dosud jsi mi nic o své cestě neřekl –“ Tu Michelangelo odložil vše, co měl v rukou, zastřel obraz a usedl proti němu. Jeho hlas byl drsný a chraptivý. „Ani ty, Francesco, ani ty jsi

mi nikdy nic neřekl o své cestě do Nursie. A přece jsi měl říci, přísahali jsme si, čekal jsem, že řekneš. Mlčel jsi a já se tě nikdy na nic netázal. A kdybys byl chtěl hovořit ze své vůle, snad bych tě tenkrát ani nebyl poslouchal, byl bych od tebe uprchl někam do chrámu a modlil se za tebe. Ano, tenkrát. Ale dnes bych chtěl poslouchat –!“

Granacci přimhouřil oči a jeho ostrý pohled přeletěl Michelangelovu tvář. Pak odpověděl: „Proč si myslíš, to mi teď řekni, můj Michelagniole, proč si myslíš, že jsem ti nikdy o své cestě a o tom, co tam bylo, neřekl?“

„Nevím –,“ pokrčil rameny Michelangelo. „Ale měl jsi říci –“

„Nebyl bys rozuměl –“

„Myslíš?“ řekl Michelangelo. „Snad máš pravdu. Tenkrát bych jistě nebyl rozuměl –“ Prudce vstal a přešel několikrát světnicí, svíraje ruce. „Nebyl bych rozuměl, pouze jsem se toho děsil. Dnes ne, Francesco – Myslím, že oba na svých cestách jsme zažili mnoho společného. Ale nechci, abys mi říkal, že já se změnil k lepšímu, nechci, Francesco! Neboť – a nyní ti to řeknu ruku v ruce, oči v oči, neboť – já právě na tvých věcech hledal, v čem ses ty změnil k lepšímu, hledal jsem dar, jehož se ti mělo dostat, hledal jsem to velké, po čem jsi tak prahl, to znamení, pro které jsi tam šel –“

„A nenalezl jsi –?“ Granacci byl klidný a takřka se usmíval.

„Řeknu ti, Francesco, upřímně to, co může říci pouze přítel malíř příteli malíři: nenalezl.“

Pohled Granacciho ztemněl, ale neodvrátil se od očí Michelangelových. Zaseptal: „Mluv dál, Michelagniole –“

„Budu. Právě proto, že jsme si tenkrát přísahali u kříže před bránou, budu. Když ses vrátil od čarodějky Sibily z Nursie, kam ses šel dát mrtvé za to, že ona ti pomůže být větším než kterýkoliv z našich mistrů, čekal jsem od tebe už u první práce cosi nezměrného, nad všechna pomyšlení velikého, něco, co by nás srazilo v prach a nad čím bychom jen stáli v úžasu – – Vždyť jsi dal za to duši! – A nic se nezměnilo, stále jen vliv tvého Ghirlandaja, a když se nic u tebe nezměnilo, bylo to snad větší hrůzou a větším

zklamáním pro mne než pro tebe – Nikdy jsem tě nepřestal mít rád, nikdy nemohu zapomenout, cos pro mne udělal. Stráž našeho chlapectví, ta je pro mne vždy plnou slunce a lásky. Bylo to těžké zklamání pro mne – – a tys to cítil. Snad proto jsme se sobě i někdy vyhýbali – Nerozuměl jsem tomu a ty jsi mi nikdy nic o tom, co se tam dalo, neřekl – Francesco, hled’ – kdo ví, co bude už v noci, co zítra, jsme všichni na pokraji hrobu, čekáme jen na smrt – Řekni mi to nyní – Ošálil tě ďábel? Oklamala, zradila tě ta mrtvá? Peklo tě podvedlo – – –“

Granacci mlčel a byl bledý.

„A pak tvé obrazy –,“ pokračoval Michelangelo, drtě si ruce, až bolely. „Tvé obrazy – – – samí světci, většinou svatý archanděl Michael, jako by právě ten, který srazil satana do pekel, tě nejvíce lákal, – samí světci – a Matka boží. Matka boží kralující, vítězná, přečistá – – – Nechápal jsem to, Francesco, a připadalo mi to jako rouhání –!“

Granacci mlčí a je bledý.

Tu Michelangelo vzplane, stojí těsně u něho, a uchopiv několik štětců válejících se na stole, přelomí je a vztekle křičí: „Bylo to rouhání! Bylo! Rouháš se! Pochopil jsem to! Vědomě se rouháš! A byl jsi u čarodějky ve skalách, aby ti prokletá mrtvá pohanka dala dar slávy –! Bože, v jaké době to žijeme! Sám jsi řekl: Taková mrtvá má velkou moc, zaslíbím se jí, nikdy již neobejmu živou ženu, ať mne zdrtí mocností pekelných, zpronevěřím-li se jí, – – – tak jsi to sám řekl, byl jsi tam a dály se tam hrozné věci, ty živý a ona mrtvá, ústa v ústa, tělo k tělu, jsou to složité obřady, říkal jsi, mnoho jsem pak na tebe myslíval, byl jsi tam, nezapřeš, a když pak Aminta – – –“

Tu se Granacci vzpřímil, popelavě šedý, zařal pěsti a přiškrceným hlasem řekl: „Nyní už mlč, Michelagniolu! Mlč!“

„Ne! Nezabráníš mi, Francesco, abych neřekl všechno, patrně jsme si tedy špatně přísahali! Aminta! Zamilovala si tebe tolik! To pro tebe všechny ty její zrady, pro tebe všechny její bludy – sama mi to řekla –, ty jsi měl být jejím domovem a láskou a životem a nebem, to pro tebe smrt Cardieriho, a ty ses odřekl, ačkoliv i tobě srdce

usedalo láskou, odřekl ses, protože jsi byl už zaslíben té mrtvé, která je v pekle, která tě podvádí, nedala ti umění ani slávu, která tě klame, pro tu všechna muka tvoje i Aminty, pro tu i smrt Cardieriho – Ano, ďábel polyká svá sousta, a tys to učinil! Jeden hřích vždy strhne lavinu jiných, tys to učinil, ty, Francesco –“ Umlkl a skryl si tvář, jakoby čekaje úder.

Granacci stál těžký a zsinalý a jeho hlas se lámal. Řekl: „Ubohý Michelagniole –“ A přistoupil k němu. Ten zasténal.

„Řeknu ti tedy vše –,“ pokračoval Granacci. „Mýlíš se, dobře jsme si přísahali. Já –“

„Já byl také u čarodějky –,“ přerušuje ho Michelangelo, a jako by mluvil z nějakých těžkých temnot, jeho hlas zní hluboce a dutě: „Já byl také u čarodějky, tam v Bologni, navždy jsem se jí zaslíbil, měla černý vlnivý vlas a bílé perly, pojd', řekla mi, máme domov – já nikdy nepoznal domov, ty nevíš, jak já toužím po domově, – navždy jsem se jí zaslíbil, vidíš, že naše cesty měly mnoho společného, byť tys byl v Nursii a já v Bologni, oba za svým osudem – A ty mi nyní říkáš: k lepšímu ses změnil, Michelagniole, jsou to nesmrtelné tahy, byla to užitečná cesta – to mi říkáš – Proboha, nesmíš tak mluvit, nesmíš to říkat! Já vím to jediné, cos říkal tenkrát, tak strašně je to pravdivé, já to tenkrát ještě nechápal, nyní to stále slyším, tvá slova o lásce, která je tvrdá jako vavříin, chladnější nad sních, láska, která se směje mukám, která dělá jen zlo – – – a přece je to láska – Proč mi neodpovídáš, Francesco?“

„Já nebyl u čarodějky,“ řekl tiše Granacci. Tu Michelangelo zařal zuby prudce do rtů a vyjekl: „Lžeš!“

„Já nebyl u čarodějky,“ opakuje Granacci a snímá mu dlaně z tváře, ponechav je ve svých rukou. „Proto jsem ti to neřekl – – – tenkrát. A přece jsem se vrátil jiný. Ale nyní, nyní je čas, abych ti to řekl. Byla to dlouhá cesta do spoletského vévodství, Michelagniole, byl jsem chlapec, šel jsem s jedinou šílenou myšlenkou v hlavě, s myšlenkou na tu mrtvou – spěchal jsem. Tu jednou mne noc zastihla ve skalách u Spoleta. Temno v propastech, nad skalami svítily hvězdy, nikdy na to nezapomenu. Báł jsem se jít dál, všude

srázy, hlubiny, hledal jsem nějakou jeskyni, sluj, kde bych přespal, – tápal jsem, přidržuje se skalních stěn, stezka se vinula dál – a v té chvíli, nejtěžší, kterou jsem zažil, zaslechl jsem náhle zpěv.“ Granacci umkl a jeho černé oči se rozšířily. „Byly to dívčí hlasy, ozývaly se ze skal kolem mne, zpívaly o nejmilosrdnější Matce boží, o svatém archandělu Michaelovi, myslil jsem, že jsem náhle zemřel a stojím u bran ráje, strašná, až bolestná sladkost mi zaplavila srdce, padl jsem na kolena, děkoval Bohu – Hlasy se blížily a já viděl to, co, dá-li mi Bůh, uvidím opět až v nebi. Po skalní stezce šel průvod ozářený pochodněmi, průvod dívek a žen, vedl je staříčský nachýlený kněz, opíraje se o dlouhou hůl, vrcholící znamením kříže, šly a zpívaly, nesly pochodně a zpívaly, každá měla na hlavě trnovou korunu – – A tak jsem poprvé viděl panny ze skal. Slyšel jsi jistě již o nich. Nejen za časů papeže Španěla, nejen dnes za Alexandra, ale i za dob Sixtových a Inocencových se z klášterů staly nevěstince, víš o tom. Kdo chce dívku na noc, ať mnich, či šlechtic, může vejít jen do komůrky ženského kláštera, jsou to veřejné domy, plné smilstva, platí se za lůžko i za nevěstku, která pak jde odprosit před oltář. A panny, které opravdu chtějí sloužit Bohu, odcházejí do pustin, do lesů, do skal, kde mají své poustevny, skryše, sluje a kaple – Panny ze skal s trnovými korunami! Co chceš mezi námi, chlapče? tázal se staříčský kněz. A vedli mne s sebou do skalní kaple na své noční nešpory – A tam jsem zůstal. Už jsem nešel dál do Nursie, abych se u stregy Sibylly zasnoubil s mrtvou pohankou, s ďáblem, pro slávu a umění – V pláči jsem se vyznal knězi starci, který mne ráno zpovídal, sedě na balvanu a maje položeny ruce na mé hlavě. A dal mi rozhřešení. Je to velký hřích, cos zamýšlel, tak mi řekl, a přijmeš za to velké pokání. To, cos chtěl učinit pro ďábla, učiníš pro Boha – Nikdy nepoznám ženy, já slíbil, já přísahal, já se kál. Není to rouhání, Michelagniollo, když nyní maluji stále světce, Matku boží vítěznou, kralující, přecistou, svatého archanděla Michaela, není to rouhání, – když maluji tak, tak – jak umím –“ „Francesco!“

„Tak pokorným stal jsem se ve svém bolu – – –“ řekl tiše Granacci, objímaje jeho hlavu. „A ty mi místo toho opět říkáš slova o lásce, která se směje mukám, tvrdší nad vavřín, která dělá jen zlo, – živý kámen – proměnili jsme si nejen svá slova, proměnili jsme se sami, Michelagniole, proměnili – mne neošálilo peklo, ani mne nepodvedla mrtvá. Maluji, jak umím, to k slávě boží, a Bůh na to jistě shlíží milostivěji, než kdybych byl za cenu své duše nyní tvořil lépe než Masaccio, Giotto, Vinci a ti všichni, které jsem tenkrát jmenoval – Ta noc mne proměnila. Vrátil jsem se, už ne chlapec, s nedětským pohledem, se změněnou tváří i duší – Panny ze skal trním korunované! A ty? Bílé perly v černých vlasech – – –“

„Francesco!“

„Dobře jsme si přísahali tam u brány, ale ty, ty se stále měníš – tvrdneš – kameníš – stále bloudíš – tvá cesta nebude snadná – prchl jsi a ani jsi mi nic neřekl – proč vězí stále v tobě strach, proč taková temná podzemní síla, proč stále ty úzkosti? Jsi kořistí pro ďábla větší než my, než kdokoliv z nás – mnoho ještě krve poteče z tvých ran, než se ti dostane klidu a míru nebes – to je u tebe podivné, Michelagniole: tvá práce, tvé dílo je stále krásnější, vznešenější a výsostnější, ale ty sám – – – ty se přitom obrácíš stále k horšímu, jaké je to tajemství?“

Kdosi prudce zaklepal a rány na dveře byly hluché a dunící. Granacci dodal: „Vím, kdo to je, kdo to pro nás přišel. Poznal jsem jeho plíživý, rychlý krok, jakmile jsem ho zaslechl na schodech. Toť Machiavelli. Vždy, kdykoliv si chceme říci něco osudového, Niccolo nás přeruší, jako tenkrát – Patrně je mu určeno, aby vždy se svými novinkami přicházel v nevhodnou chvíli – Ale ještě než otevřeš, tedy ti řeknu o Amintě toto: miloval jsem ji víc než koho jiného na celém světě. Věděla to a netušila, proč se nepřibližuji. Neví nic o mém slibu, o mé cestě a ty jí nic nesmíš říci. Miluji ji v modlitbách. I u ní musím přetvořit tu lásku, která nese jen zlo. Neboť vím, že ne pro noc s kopínkem sira Filipa, ale to pro mne nechala zabít Cardieriho, domnívající se, že on mi překáží. Až jednou Aminta – – –“

„Přetvořit lásku –“ zašeptal Michelangelo.

Rány zněly již divoce a Granacci ustal. „Bylo by to příliš dlouhé rozmlouvání a tento muž veřejných záležitostí nám nedá. Až jindy, Michelagniole, neuprchneš-li mi opět. Až jindy. Ale – – – chraň mi Amintu!“

Otevřel a Machiavelli vrazil jako střela. „Jste tu dobře zamčeni, vy spiklenci medicejští!“ zvolal. „A jen sami dva? Chápu, pouze předporady, že ano, to ostatní, důležitější, se osnuje u té tanečnice. Nic ve zlém! U mne, to víte dobře, je každé tajemství hluboko pohřbeno a vím toho víc, než se domníváte. Tak jen připravujte medicejský převrat, připravujte, je vás ale, hoši, na popraviště škoda a já vím, že nic jiného než popraviště z toho nebude – – – Škoda! Taková hlava, jakou má Tornabuoni, zase tak brzo nenaroste. Ale nepřišel jsem vás varovat. Michelagniole!“ vykřikl a zatočil překvapeným dokola. „Raduj se! Za mnou funí, sténá, supí a kleje ten, kdo ti řekne víc! Raduj se přece a netvař se jako nad rakví! Jsme-li spolu, tedy nemusíš mít tu masku, v jakou si upravujeme tvář, kráčíme-li ulicí božího království na zemi. Hle, už jde! Mistr San Gallo tě hledá po celém městě – – –“ Mohutná, obrovitá postava San Galla se vtláčila do dveří. „Který d’as – – –“ hromoval místo pozdravu, „– který d’as tě umístil, Michelangelo, až tady v podstřeší! To jsou schody, že by z nich mohli srážet odsouzence hlavou dolů! Ale aspoň tě mám už tady! Nenašli tě moji dva blbci? Už od rána tě hledají po celém městě – Pozdrav Bůh, Granacci! Tys zde také, tím lépe! Dnes to hodně a dobře zapijeme, obrovská novina! Považ, hochu! Signorie již rozhodla o porotě pro výzdobu zasedací síně sálu Consiglia grande. To zapijeme. Neboť víš, kdo v ní zasedá? Já!“ Giuliano da San Gallo se udeřil v prsa a smál se. „Já! Já! Savonarola sice nechtěl, ale mám ještě mezi signory dobré přátele z minulých dob, přemluvili ho. Tedy já! Pak Cronaca, dobrý člověk, třebas se nyní trochu po dominikánsku potřeštil, pak Baccio d’Agnolo, zcela správně, zaslouží si to. A pak – – –“ San Gallo ještě více zmohutněl svůj hlas a naladil ho slavnostně: „– – – a pak na zvláštní a výslovné přání Savonaroly – – – ty! Ty, Michelangelo! Má tě patrně rád ten

mních, po svém tě má rád. Nu, co tomu říkáš, Michelangelo? Není to causa bibendi, důvod dobře a pořádně se napít?“ San Gallo mávl širokou pravicí a pak náhle, takřka něžně přitiskl Michelangela k sobě. „Ještě takový chlapec,“ řekl dojatě, široce se usmívaje a hledě mu do očí, „--- ještě chlapec, a už bude rozhodovat o pracích starých mistrů. A výzdoba signorie, pamatuj!“

„Na zvláštní přání Savonaroly?“ zašeptal Michelangelo.

„Ano,“ pokývl hlavou Giuliano da San Gallo, rozvíniv svoji mohutnou šedou hřívu. „Ano, tak tomu chtěl. A fra Bartolommeo, který se dříve, než se potřestil a vzal na sebe kutnu, jmenoval Baccio della Porta – a bylo to dobré jméno ---, bude malovat pro oltář v zasedací síni velký obraz, zkrátka, budeme mít plno práce, to víš, zdarma to nebude a teď to musíme zapít. Už dávno tě hledají moji dva blbci po celém městě, ale kdepak ti! Půjdeš s námi, Granacci, také a tady příští gonfaloniere Machiavelli nám najde krčmu, kde se dá chlastat v pátek i ve Florencii. Vyzná se v tom, ten mezek, vždycky ví o nějaké krčmě, pojd'te, všechno platím, napijeme se, co hrdlo ráčí, já se ohromně bavím: umělecká porota v městě Savonarolově! A já v ní zasedám! Pukl bych smíchy!“ A tlačil je ven.

Avšak Granacci nechtěl s nimi jíti. A objav Michelangela, rychle odešel.

„Podivín!“ odfoukl za ním uraženě San Gallo. „Cožpak tě nemá rád, Michelangelo? Domníval jsem se, že jste přátelé?“

„Velmi mne má rád,“ odpovídá Michelangelo. „Ale je cosi podivného mezi námi – Vždy, když spolu hovoříme o --- jedné věci, vsune se mezi nás nějaký stín, stín tajemství. Jako tenkrát, když jsme myslili oba na --- totéž, a náhle Lorenzo Magnifico přišel vybírat umělce pro svůj dvůr. I nyní jsme hovořili o téže věci a ---“

„--- stáváš se porotcem v Palazzo Vecchio!“ zahromoval San Gallo. „Zaplať Bůh za takový stín! Ale ty nech stín stínem a Granacciho Granaccim. Nám víno, Granaccimu stín. Veď nás, gonfaloniere,“ obořil se na Machiavelliho, „veď nás tam, kde nejsou ani piagnoni, ani ti usmrkaní kluci ze svatého vojska, kterých se kdekdo bojí ---“

„Však má proč!“ odsekl Machiavelli. „Messer Manzini, hedvábník, můj dobrý známý, byl udán vlastním synem, jedenáctiletým spratkem, pro zatajení vzácného rukopisu Virgila a je nyní v žaláři signorie. A messer Sebalдини, hodný člověk, který mi někdy vypomáhal drobnými půjčkami, byl udán čtrnáctiletou dcerou, že na ní v pátek žádal vaječné jídlo. Inu, duchovně mohutníme,“ zasmál se drobným jizlivým úsměvem. „Opevnění není, kondotiér mizerný, žoldnéři takřka žádní, císař Maxmilián se prohlásil za ochránce Pisy a vytrhl proti nám, ale my máme aspoň tu útěchu, že čisté křesťanství se zde rozmohlo tolik, až děti udávají vlastní rodiče. Zahyneme tedy aspoň jako světci.“

Savonarola! problesklo hlavou Michelangelovi. A rozmluva s Granaccim mizela v mlhách. Porotcem pro výzdobu sálu Consiglia grande. Ve dvaceti letech vstoupí do Palazzo Vecchio, kam chodil jeho otec po schodišti za břeskného hlaholu trompet, člen Collegia Buonomini, já však již jako dvacetiletý – – – Jeho sen! Aby syn, ne kameník, ale vážený celým městem, také jednou vešel do Palazzo Vecchio! Tatínku! a to učinil Savonarola. Ten, jemuž jsem odmítl vstup do řehole, jehož jméno, vyřčeno nenávisťně v Bologni Pierem, zasvištělo a svinulo se jako oprátka; Savonarola – má tě patrně rád ten mnich, tak řekl San Gallo, po svém tě má rád – A kdo tam zasedá? Giuliano da San Gallo, první po božském Brunelleschim, Cronaca, Baccio d'Agnolo – jaká jména! A mezi nimi já – Michelangelo Buonarroti!

„Savonarola –,“ slyší uštěpačný hlas Machiavelliho, namáhavě přizpůsobujícího svůj čapí krok vážné, důstojné chůzi San Gallově, „chce svůj boj vybojovat vítězně až do konce a nyní položil v zápas to největší, co má: mučednictví. Mohl nyní odjet s Karlem do Francie a Karel, usilující o svolání koncilu nad papežem, uvítal by ho s nadšením. Ne! Savonarola neodjede z Florencie, která má zchátralé hradby, mizerného kondotiéra a takřka žádné žoldnéře a na kterou se valí záplava nepřátel. Odtud vede svůj boj, ne ze Sorbonny pod královskou ochranou. Takový je to zápas. Mučednictví. Obstojí papež před mučednictvím Savonaroly?“

Ulice hlučela obvyklým životem. Šli podél barvířských skladišť u Orsanmichele, pečlivě se vyhýbající proudům barvířského kalu, který v různých barvách protékal ulicí. Vzduch byl nasáklý ostrou kyselou vůní barviv a vlhkých látek, velké kádě stály před nízkými krámkami u okraje ulice. Hloučky lidí se mezi tím proplétaly a kdesi v taktu práce zazněla píseň, která brzo umlkla. Byl pátek, den Umučení. Jezdec projížděl pomalu a jeho kůň rozstříkoval pestře zbarvenými kopyty louže kalu. V ulici pro četné přístřešky krámků bylo temno.

„Kněz povstal proti knězi,“ pokračoval Machiavelli.

„A my laici jsme zatahováni v tento zápas, i když nechceme. Co dělá lid? Ve Florencii skáče kolem hranice, v Perugii má hlad, v Římě se baví karnevaly a procesím, v Neapoli chodí na popraviště a do žalářů, v Miláně platí trojnásobné daně na válku. Co dělá šlechta v tomto zápase? Co dělají kardinálové? Co dělá papež? Na radu kardinála Piccolominiho nabídli z Říma Savonarolovi kardinálský klobouk, bude-li už mlčet a přestane-li mluvit o očistě církve. Přijel k nám sem papežský komisař, skriptor svaté apoštolské kanceláře prelát Ricciardo Berchi, a jednou rukou nabízel kardinálský purpur, druhou exkomunikační bulu, v jedné ruce byla listina, v které byl Savonarola zván *cor devote ardens, filius fidelissimus*, srdce zbožně planoucí, syn nejvěrnější, v druhé byl jmenován *homo nequissimus, filius perditionis, insidiator Ecclesiae*, člověk vyvrhel, syn záhuby, záškodník církve – – – a nyní měl volit, buď být kardinálem, nebo horovat dál o čistotu církve a být člověkem vyvrhelem. Buď nekázat o papežových nevěstkách a o kardinálech a kněžích, kteří vstávají ještě zemdlení noční chlípností a smilstvem, aby narychlo odsloužili mše a vrátili se opět k svým rozkošem a penězům, a to pak být *filius fidelissimus*, to být kardinálem, anebo dál kázat o prodeji svátostí a papežových souložnicích, o všem, co se děje pod rouškou zbožnosti, a pak být *insidiator Ecclesiae*, záškodníkem církve. Ale Savonarola odmítl tuto volbu, nechtělo se mu volit mezi pravou či levou rukou preláta skriptora, jaká to byla látka pro kázání toho večera!“

Savonarola! Má tě rád ten mnich, po svém tě má rád –, slyší Michelangelo. Po schodišti Palazzo Vecchio! Je mi dvacet let – nebudu již odkázán pouze na toho Lorenza Popolani – opět nové známosti, nová práce, mé sny, velká, obrovská práce – ne, nezeslábnu! Zvítězím nad vším, co je ve mně a kolem mne nečistého a zmateného! Umění je přísná řehole – slyší pojednou stařícký hlas Bertoldův –, musíš vždy nosit tuto řeholi s sebou, jsou v ní slavné sliby poslušnosti, čistoty a chudoby a Bůh, dárce řehole, strašně trestá ty, kteří – – – Proč se to v něm ozvalo právě nyní? Neodbytný hlas! Mnozí povstali a kázali o konci světa. Oni kázali, já tvořil. Oni zhynuli, moje dílo zůstalo – Moje sny! Má práce! Víra a hořkost, bolest a kámen – Opět jiný hlas: Jsi asi větší kořistí pro ďábla než my, Michelagniole, mnoho krve ještě poteče – Přehlušit tyto hlasy! Proč jsou tak dotíravé? Po schodišti Palazzo Vecchio! Je mi dvacet let! Tudy, kudy můj otec chodil za břeského hlaholu polnic – Hlasy se znovu ozývají. Tu usilovně se snaží zachytit slova Machiavelliho.

„Savonarola tuto nemoc nevyléčí,“ slyší zřetelný, jasný hlas Niccolův. „Naopak, přidal ještě o horečku víc – Je mi z toho všeho až zoufale smutno. Kéž by ti, kdož mají moc v rukou, věděli všechno to, co vím já, který hladový, odrbaný a bezvýznamný se zde brouzdám ve stružkách barvířského kalu! Víš, mistře San Gallo, víš: impérium! Staré slavné římské impérium, největší státnická myšlenka, jakou kdy svět poznal. Impérium! Ale kdo? Vždy jsem se v každém šeredně zklamal a vždy včas opatrně couvl, když první zákmit jejich slabostí mne poučil, že oni to nejsou. Nikdo z nich. Jen jediný –“

„Kdo?“ zahučel San Gallo, kterého to zřejmě nudilo.

„Vladař – – –,“ řekl tiše a horce Machiavelli. „Vladař, jehož ctnost bude pouze v jeho vůli. Co je dobrého a špatného v životě národů? Můžeš to nyní říci? Mnoho špatného se pak ukázalo být dobrým a mnohý dobrý lék byl příliš silným lektvarem, národ to nevydržel. Vůle vladaře, činorodá, která jde tvrdě a bezohledně za nejvyšší ideou státní moci, rozum nad citem, cíl nad životem. Ano, vladař. Na toho čekám a já mu budu sloužit. A on přijde, přes všechny

dominikány a papeže, přijde! A to zmatené bídné lidské stádo nezvládne nikdo než tento vladař, opravdový vladař. A když ne vladař, pak už jen –“

„Kdo, Niccolo?“

Hlas Machiavelliho náhle vyprahl, vyhasl. Všechno jeho zanícení, zvuk a lesk náhle zchladly a zšedly. Pohled Niccoly zatékal kolem, jako by rychle hledal nějakou oporu. Jeho přelétavý drobný úsměv zmizel. Tichým, bezzvučným hlasem zašeptal: „Pak už jen – – – Osud!“

Tak došli.

Krčma byla dobrá, až u brány. Zde se mohlo nerušeně pít, nikdo nebude zítra vykládat po celém městě, že pili a hodně pili, v soumraku dne Umučení pili, nikdo to nebude roznášet, Machiavelli vždy znal taková dobrá místa a vyslechl spokojeně potměšilou poklonu San Gallovu. Nebyli sami. Kupecký průvod, připravený již na cestu, ještě si dopřával posledního doušku. Zvířata, obtížená náklady či zapražená do vysokých úzkých vozů, čekala. Ale čeleď byla rozložena ještě venku před krčmou na trávě a dopíjela z velkých džbánů. Dva kupci, vážní a bradatí, majitelé celého nákladu a průvodu, seděli uvnitř krčmy mezi několika muži ve zbrani, najatými k průvodu. San Gallo rázem vzbouřil celou krčmu, mluvil, pil, hádal se, byla ho plná místnost, lomozil, klel, hlučně se se všemi pobratříčkoval a pak pozval ke stolu i oba kupce, vyjeveně hledící na jeho lomození. A ti, mluvíce mezi sebou o politice, neustali, ani když přisedli; Machiavelli, žádostiv novinek, rychle pil a dychtivě naslouchal.

A ti dva, vážní a bradatí, vyprávěli o velké bitvě mezi Francouzi a vojskem Ligy, která se strhla u Fornuovy na řece Taru a v které po strašné řeži byli Francouzi poraženi. A sám Karel, velmi statečně se bijící, by byl zahynul, kdyby jeho levoboček, princ bourbonský, nebyl se vrhl na meč mířící na prsa králova. Francouzi by byli rozdrceni úplně, ale benátští žoldnéři uprostřed bitvy se náhle vrhli na francouzská zavazadla. Na čem kdy nechtěli vydělat Benátčané? A tak šik byl porušen a zbytek francouzské armády pod vedením

Trivulzia ustoupil k Asti a pak k Janovu. Ale té kořisti, co padla do rukou Ligy! Dvacet tisíc mezků s nákladem uměleckých pokladů a všechna zavazadla králova, i jeho zlaté přilby, tepané tak, jako měl Charlemagnus, i jeho slavnostní meče, pečeti, přenosný oltář plný relikvií, mezi nimi část svatého kříže, trn ze svaté koruny, část pláště nejsvětější Panny, kost svatého Diviše, barona francouzského, a mnoho jiných!

„A ten mezek!“ rozesmál se bradatý kupec, mávaje rukama, až mu rukávce poletovaly. „Ten mezek pod baldachýnem!“

Neboť byl také zajat mezek, který pod baldachýnem vezl portréty všech italských krasavic, které zde oblažily krále, portréty nic nezakrývající, králův milý triumf amoris z Turína, Milána, Říma, Neapole, Pisy, Florencie, mnohý manžel by byl nad tím velmi užaslý a překvapený.

A San Gallo kázal nosit víno na oslavu mezka pod baldachýnem, pil, bušil pěstmi do stolu a smál se mnoho. „Z Bologne jsme a do Bologne se vracíme,“ pravili kupci. Machiavelli se lehce dotkl loktem Michelangela, který chvějící se rukou rychle postavil svůj pohár. „Co dělají Bentivogliové a ti ostatní?“ dychtivě se tázal Machiavelli.

Bentivogliové! Jak toto známé jméno zazvučelo! Jako včela letící za parného dne kolem hlavy. A celý roj vzpomínek. Ti ostatní – – –

Bologňští kupci vykládají. Páni Bentivogliové nyní trpce želí, že neposlechli vzkazů papežských a včas nevyrazili, – a zdá se, že se vůbec neradují z vítězství Ligy a papeže, neboť vojska dona Cesara se podezřele přibližují k městu, které nikdy nepřestalo být lénem církve. A klíče!

Kupec, tajemně ztišiv hlas, horlivě vykládal. Velitel vojska, Asdrubale Tozzi, zradil město pro nevěru své ženy a kondotiér kardinála Cesara, Oliverotto da Fermo, si odvezl otisky klíčů, neboť vypátral milence ženy Tozziho, Mony Chiary ze slavného rodu Astaldi – Ale dodnes se neví, kdo byl tím milencem, Tozzi nejprve zavraždil ženu, a tak strašlivě, že dosud nebyla trestána v Bologni žena jako ona; dal ji napospas muži vlkodlakovi ze žaláře

vyvedenému, muži, který se změnil ve vlka a prokousl bílé hrdlo Mony Chiary, nejkrásnější ženy v Bologni, bílé hrdlo s černým hadím náhrdelníkem – A prý to bylo tak strašlivé, že i mladý Oliverotto, který držel zkřížené meče a svíci, proťal hrdlo vlkodlakovi, a použiv zmatku, prchl s klíči, které mu dal Tozzi odměnou. A zatím služka Tozziho, obludná šereda, bojíc se o svůj život, zavolala stráže a řekla signorům vše o klíčích, již dávno sledovala pána – Tak hned po vraždě ženy ještě té noci byl Tozzi zatčen, neměl už čas zabít milence, jehož jméno zamlčel – Přece jen miloval svoji ženu, velmi ji miloval, i když vraždil, nechtěl trýsnit její památku, neboť možná že jejím milencem byl nějaký člověk neurozený, ne šlechtic, ne patricij –

A ještě téže noci byl nad Tozzim soud, vykládali důležitě kupci. Byl souzen pro vraždu ženy, pro spojení s čarodějem a pro zradu města. I těšil se na smrt a toužil po popravišti, neboť jeho duše už byla velmi zemdlena a nechtěl více žít. Ale soudcové věděli, že popraviště není trestem pro tohoto vojáka nebojícího se smrti, a nebylo také vhodné jítřit lid v časech válečných popravou velitele města, který zradil a který ani nedbá na potupu, vydav vlastní ženu vlkodlakovi. A proto byl odsouzen in pace. Ale to nečekal Asdrubale Tozzi, křičel strašlivým hlasem, a pak vzpomenuv na Damassa Palloni, učinil jako on, skočil náhle ke zdi a roztránil si hlavu, a tak zahynul Asdrubale Tozzi ze Sicílie, nejvyšší velitel bolognských schioppettů.

„A hrůza z toho padla na celé město,“ pravil kupec. „Tak se všichni poděsili, že Lorenzo Costa, malíř z Ferrary, dvorní umělec Bentivogliů, který právě maloval oltářní obraz Večeře Páně pro náš chrám S. Giovanni in Monte a jemuž ona lidská šelma, vlkodlak, byla modelem pro tvář Jidáše, jako by se byl pomátl. S velkým úpěním a jako šílený běhal městem, až ho chytili, a dlouho pak ležel nemocen a v horečkách. A pak roztrhal, zničil svůj obraz. A bylo prý to jeho nejlepší dílo, mistrovská práce, říkali, že nic takového dosud nebylo v Itálii namalováno. Taková věc se namaluje jednou za staletí, bylo to výsostné, geniální dílo, a on to zničil, víte, roztrhal,

spálil, to pro tu pekelnou tvář na obraze, nechtěl, aby zde zůstala na světě, nechtěl znát své geniální dílo pro tu tvář – – –“

Michelangelo vstal, smrtelně bledý. A nepromluviv slova, tápaje před sebou vztaženýma rukama jako slepec, odešel z krčmy.

A přišel té noci k Amintě a spal s ní.

Opilý Bakchus

Soumrak mezi cizími věcmi, soumrak bez důvěrného šumění padajícího šera. Tma se plíží pomalu jako vrah po ulici, mezi paláci bez oken, mezi holými, tvrdě trčícími stěnami, podél otlučených i zachovalých soch z dob Augustových a Trajánových, mezi domy, z nichž každý jest opevněnou tvrzí. Ve světle pochodní plynou šerem nosítka kněžské kurtizány jako pozlacená loďka na vlnách. Jsou zahalena těžkým brokátem, ale dosud je tak dusno, že záclonky jsou odhrnuty a dívčí oči a rty se usmívají na tlupu studentů pozdravujících ji posíláním polibků a dvornými úklonami. Několik rváčů z francouzské války, vyhladovělých a otrhaných, srazilo své krysí obličej v důvěrné poradě a rozdělovalo si jednotlivé ulice pro noční výdělek dýkou. Bláto stříkalo pod kopyty baronských koní, jejichž páni jeli hrát do paláce Mercante. Papežští žoldněři si svítili lucernami a kahanci na sochu Pasquina a jejich velitel s klením luštil nové hanlivé nápisy, dnes na ní načrtané, zda tam není nic psáno o Jeho Svatosti, a zjistil toho tolik, že tím byl sám zneklidněn. Mladičké děvče jiskrných očí stálo před krčmou a zvalo dovnitř. Skupina mladých umělců šla ulicí s jedinou pochodní a dotírala na večerní chodce. Slunce rychle zapadalo. Tma halila vysoké věže Trastevere, lehla do zahrad na Janiculu, pokryla střechy paláců Orsini, S. Marco, Nardini, Caffareli i obelisk Marc Aurelia. Měsíc začal polévat stříbrným světlem nejprve zeď Colossea a strážní věž Conti. Řím se potápěl do tmy. Na Lungarettě rozžaty lampióny a od Porto S. Spirito zněl křik, trubky, volání a dusot koňských kopyt. To vévoda z Gandie, nejmilejší syn Jeho Svatosti, se vracel v průvodu svých šedesáti šlechticů do města. Pochodně jeho průvodu běžely ve tmě jak světelný pramen k paláci Borgiů, ale tma byla již stále hustší, pokryla region Ponte, region Parione, region S. Eustachio, Arenula, S. Angelo, Pigna, Campitelli, všechny ostatní. Tma, černá tma.

Vrazi a stráže vešli do římských ulic.

V přístřešní komůrce paláce Rafaela Riaria, kardinála od S. Giorgio, na Campo dei Fiori plálo světlo několika svíček ve svícnech postavených mezi okoralým chlebem a miskami stydnoucí kaše na tvrdém odřeném stole. Michelangelo, sedě na nízké dubové truhlici, ruce maje složeny mezi koleny, hleděl na drobného mužička, zcela lysého, který se před ním vrtěl a nadšeně rozvínoval kartón s kresbou znázorňující stigmatizaci svatého Františka.

„Hledím na to a žasnu,“ brebentil mužík. „Chce se mi plakat. To opravdu, Florentáne, jsi nakreslil pro mne? Taková věc přece patří na oltář! Můj drahý svatý František jen tady na mne promluvit –“ Michelangelo se unaveně usmál. „Ještě nepůjdeš spat, Francesco?“ řekl. „Spát? Teď spát?“ utrl se na něho mužík. „Ulehni sám, ještě se potěším tvým darem, a pak nemám takové časy jako ty, musím čekat, až se vrátí od našeho pána páter Quido, prelát svaté apoštolské kanceláře, chce, abych ho ještě oholil. Ach, Michelangelo! Jsi větším umělcem než já, to musím spravedlivě doznat, jsi větším umělcem, já bych takovou věc nikdy nedovedl nakreslit!“

Michelangelo vstal, rozžal ještě jednu svíci, a usednuv za hrubý stůl, začal psát svým pravidelným výtvarným písmem dopis. Mužík pobíhal jizbou a stále brebentil, hledaje, kam kartón pověsit. Posléze se vrátil k místu nad svým lůžkem, které bylo proti lůžku Michelangelovu, a přitisknuv tam kartón na zeď, volal: „Tady, Michelangelo, tady?“

„Co stále chceš! Nemohu mít od tebe ani chvilku klidu?“ osopil se Michelangelo, zlostně udeřiv do stolu. Mužík se polekal. „Nezlob se hned, Florentáne! Ptám se jen na radu –“

„Pověš to, kam chceš, nebo ještě raději – – to prodej!“

Mužík se zděsil. „Blázníš? Tohle prodat? Nejkrásnější věc, kterou mám? Co tě to posedlo! Málo se modlíš, Michelangelo, málo se modlíš, že můžeš takto mluvit. Tohle prodat!“

„Pročpak ne? Vydávej to třebaš za pravou podobu svatého Františka, dostaneš za to pak mnoho peněz – – a na takové věci v Římě jste přece zvyklí!“

„Co to mluvíš?“ vyjekl mužík. „Pomátl jsi se opravdu?“

„O jeden podvod víc nebo míň –“, hořce odsekl Michelangelo a znovu namočil brk do černidla. „A nyní mne nech psát – – –“ Mužík začal bušit kladivem na hřeby, jimiž přibíjel kartón. A neustal mluvit ani mezi jednotlivými údery. „To píšeš do Florencie? Svému pánu píšeš, nebo Savonarolovi bláznů píšeš? Píšeš o nás? Stěžuješ si?“

Michelangelo vztekle odhodil pero, a odkopnuv židli, usedl zase na truhlu. „Přijdu tady o rozum!“ vykřikl a zaryl prsty do vlasů. Mužík přestal tlouci do zdi a přistoupil k němu, pohlížeje na něho měkkým soucitným pohledem. „Jsi opravdu podivín, Florentěane! Proč zde nejsi spokojen? Je to směšné! Být v Římě a nebýt spokojen! Bydlit na Campo dei Fiori a nebýt spokojen! Být hostem kardinála Riaria a nebýt spokojen!“

„Hostem?“ vybuchl divoce Michelangelo a vzpřímil se. „Jakým jsem zde hostem? Tohle, ta díra v podkroví, to opovržení ke mně, to přezírání, to je nějaké pohostinství? Takto hostí římsští kardinálové umělce? Proč mne nepustí opět domů? Zde zbytečně ztrácím čas, nic zde nejsem platný. Ty jsi alespoň jeho holič – ale co jsem já? Florentán, muž z města, odkud se vrátil smrtelně bleďý, když nedosloužil krvavou mši Pazziů, co chce na mně? Zavínil jsem snad já tu jeho umrlčí bleďost, kterou zůstane do smrti poznamenan?“

Mužík oněměl hrůzou a jen tiskl ucho na dveře, zda nikdo neposlouchá. Ale Michelangelo křičel dál: „Tys aspoň holič – ale já nejsem pro něho ani tím, já jsem pouze tulák bez nosu, florentský pobuda, vid’ – a nyní i podvodník! Tak se na mne dívá, proto mne přezírá, proto mnou opovrhuje. Kdybych byl nevěstkou, měl bych se u něho lépe, než když jsem pouhý sochař! A zavínil jsem snad já ten podvod? Ne, já ne, mne samotného obloudili – přistoupil jsem na to, když mi Lorenzo Popolani řekl, že se to zde v Římě tak obecně dělá, – věřil jsem tomu, netušil jsem, že se zde hraje falešná hra i se mnou! A je-li kdo zde podvodníkem, tedy je to právě tvůj kardinál –“

„Florentfane!“ vykřikl holič Francesco, zsinalý děsem. „Kdyby někdo stál za dveřmi, nevyjdeš už nikdy z vatikánského žaláře, pamatuj se!“

Michelangelo si odplivl a převalil se na lože. „Je mi to jedno. Snad i žalář by byl lepší než takový život – – – nebyl bych v něm poprvé –!“

Mužík s široce rozevřenýma očima, drkotaje zuby, přiblížil se k němu a usedl v nohách lůžka. „Ty – – –“ začal váhavě, „– nelži – – – tys byl – – – už někdy v žaláři?“

„Byl!“ odsekl Michelangelo. „V Bologni. Což to nevidíš na mé tváři, že jsem pobuda a rváč?“

„To nejsi – to nejsi!“ rychle zakýval hlavou holič Francesco. „Ale byl jsi už opravdu v žaláři?“

„Říkám ti, že byl –“

„Tak ty,“ zakýval hlavou holič, „tak tys opravdu – podvodník?“

„Možná –“ Michelangelo se hořce usmál. Mužík zalomil rukama. „Ale, hochu, jsi ještě tak mladý! Proč jsi to dělal! Klamat kardinála – to ještě. Ale klamat našeho kardinála Riaria! To není správné, to není moudré, to je velký hřích!“

„Však nám to dobrotivý Bůh odpustí – řekl tenkrát ten pavouk –“

„Co? Co to mluvíš jako pomatený! Jaký pavouk?“

„Ten – Popolani –,“ odpovídá Michelangelo, maje ruce za hlavou a hledě do stropu. „Lorenzo Popolani – varovali mne před ním moji dobří přátelé, Aminta i Niccolo Machiavelli, i jiní – pak patricij Tornabuoni – neposlechl jsem, musil jsem pracovat, víš, musil jsem mít peníze, nemohl jsem být doma na obtíž, otec a bratři, všichni čekali, že je budu živit, doma byla nouze, musil jsem se ucházet o zakázku u toho Popolaniho – a dal mi ji – S. Giovannino, svatý Janíček nahý jako Paris, to byl patron našeho ohroženého města, víš, svatý Janíček s rozkošnickým výrazem v tváři, to byl patron města, na něž se valili nepřátelé ze všech stran. Nic pohanského! tak mi řekl Popolani a usmíval se – Pochopil jsem – potřeboval jsem práci – potřeboval jsem peníze domů – nerozumíš mi, vid', ale jsi aspoň jediný člověk v Římě, na kterého mohu promluvit, – potřeboval jsem

práci! Antika, tajná láska Medicejů! A udělal jsem mu pak spícího Kupida! Tos měl vidět! Běhal z rohu do rohu jako štír, nevěděl honem co říci, třásl se touhou sochu si ponechat a přitom se bál, třásl se strachy, pochop to, jenom ne nic pohanského v městě Savonarolově, aby nás dobrotivý Bůh netrestal! Nyní bylo na mně, abych se smál při pohledu na toho pokrytce, který shromažďuje poklady jen v nebesích, víš, pečuje o chudé, když byl hlad ve Florencii, nakoupil všechno obilí v Romagni a pak prodával florentským chudým za trojnásobnou cenu, tak pečuje o chudé, tak shromažďuje poklady v nebesích. Běhal z rohu do rohu jako štír, jako pavouk, nevěděl co se sochou, jeho dlouhé lepkavé prsty se třáslы nadšením, když se dotýkal jejího povrchu, když hladil tohoto krásného nahého spícího Kupida, a přitom srdce mu usedalo strachem, aby náhle nevstoupili Savonarolovi piagnoni, zelenal, bledl v obličej, zasypal mne citáty z Písma a ze Savonarolových kázání a pořád nevěděl co se sochou, až jsem mu řekl do očí, že potřebuji peníze, hodně peněz – Zavolal si mne druhého dne a vysvětlil mi svůj plán. Sochu si nechat nemůže, ale já dostanu peníze – – Vzpomněl prý si na Řím. Ale v Římě kardinálové kupují jen antické vykopávky, nikdo by nekoupil sochu od nějakého Buanarroti z Florencie! Bude dobře, když sochu nakrátko zakopeme, pošpiníme ji hlínou, trochu poškodíme a pak ji budeme vydávat za vykopávku, – bude dobře zpeněžena. Bránil jsem se, nechtělo se mi do toho, ale tvrdil, že prý vy v Římě jste na to zvyklí, prý polovina kardinálských sbírek jsou podobné podvody, a pak mi řekl: Vykopeme ji, zakopeme ji, bude to tedy vykopávka, nebo nebude? A smál se tak, jako se asi smál, když živil chudé obilím z Romagne za trojnásobnou cenu, živil chudé, nebo neživil chudé? A hned věděl o nějakém obchodníku, o tom zloději Baldassarovi del Milanese, který obchoduje s vykopávkami pro Řím, ten prý už prodal kardinálům podobných věcí! A přece věří, že mu dobrotivý Bůh odpustí! Přijel zloděj Baldassare, obchodník z Milána, viděl sochu, zamnul rukama a řekl, že to nikdo nepozná. Zakopali sochu, vykopali sochu, byla to pro ně vykopávka. Můj Kupido spal dál,

nedbal ani o Popolaniho, ani o Milanese, a tak ho prodali v Římě jako antickou vykopávku. To byl tedy ten můj podvod! Proto jsem v opovržení u kardinála, proto mne nazýváš podvodníkem! Já jsem sochu zakopal? Já ji dal Popolanimu pavoukovi. A zloděj Baldassare mi dal za ni celkem třicet dukátů, že prý víc nedostal!”

„To lže!“ vykřikl holič. „To lže ten Miláňan! Sám vím, co se v paláci vyprávělo, že kardinál Rafael Riario dal za tu sochu Baldassarovi dvě stě zlatých dukátů!”

„Vím o tom! Architekt Giuliano da San Gallo, víš, můj přítel, který má styky s Římem, se o tom dověděl a radil mi, abych šel na to s pěstmi. Já to byl, který jsem byl podveden! Popolani a Baldassare shrábli dvě stě zlatých dukátů, já sochu udělal, abych měl peníze pro domov, kde bratři div po mně neplivali opovržením, a já za ni dostal jen třicet dukátů! Takový jsem podvodník! A proto jsem se na radu Giuliana rozjel do Říma, abych kardinálovi vše vysvětlil. A co dělá Riario? Chce ode mne zpátky i těch třicet dukátů – – –“ Michelangelo vyskočil z lůžka a se zařatými pěstmi přecházel světničkou. „Sochu nemám, a ještě chtějí, abych vrátil peníze, ten žebrácký peníz – A drží mne tady v tvé komoře, holiči, jako ve vězení, hlídá mne ve svém paláci, nechce mi udělit slyšení, zahání mne, zachází se mnou jako se psem – – – to je to kardinálské pohostinství! Mařím tu čas! Co je mi po vašem Římě! Hnusí se mi! Chci zpět do Florencie! Víš, čím jsem tam měl být, holiči? Porotcem pro výzdobu sálu Consiglia grande – ano, já měl stoupat po schodech Palazzo Vecchio, tolik jsem o tom snil – A šel jsem po těch schodech? Ne! Vidiš, Francesco, jaký jsem. Měsíc před první schůzí poroty jsem odjel sem, do toho vašeho odporného Říma ke kardinálovi, abych vše vysvětlil – i abych nemusil vrátit peníze, abych aspoň dostal zpět sochu –, a nemám nic, nyní nemám nic, takový jsem podvodník!”

Holič Francesco rozpačitě mnul v prstech řídké vousy své brady a soucitně pohlížel na Michelangela. „Já ti věřím –,“ zašeptal. „Já ti, hochu, věřím, že je to tak, jak povídáš, jsi větší umělec než já, takovou kresbu bych nikdy nedokázal, já ti věřím, ale když – – – náš

kardinál velmi zakoušel pro tu tvoji sochu, smáli se mu po celém Římě, že nerozezná vykopávku od nové věci, mnoho se mu vysmívali, a to ti těžko odpustí, víš, to je urážka jeho ducha, jeho krasocitu, jeho vzdělání, jeho jemného porozumění pro krásné pohanské věci, to ti těžko kardinál odpustí, myslím, že budeš musít asi vrátit i těch třicet dukátů –“

„Nikdy!“ vykřikl Michelangelo. „Kdybych tu měl zůstat do soudného dne, nedám mu nic. A co ti dva? Ti budou musít také vrátit dvě stě dukátů?“

„Sotva –,“ zašeptal rozpačitě holič Francesco. „Do Florencie k Popolanimu je daleko, a zloděj Baldassare je nejlepším překupníkem, nejlepším dodavatelem vykopávek pro svaté kolegium, nerozhněvá si ho kardinál Riario. A ostatně, ty jsi dělal sochu, ne oni –“

„Tedy jsou všichni tři zloději!“ vyrazil sevřenými rty Michelangelo.

Francesco ustrašeně skočil opět ke dveřím, na které přitiskl ucho. „Pamatuj se, hochu –,“ koktal zděšeně. „Co si pomůžeš takovou řečí? Měl by ses raději pomodlit –“

„Domnívám se, že proti takovému kardinálovi i modlitba je slabou obranou!“ vykřikl Michelangelo a opět klesl na lůžko. „Florentáne!“ vyrazil ze sebe Francesco, bledý hrůzou. „Mlč! Někdo jde! To je asi páter Quido, vrací se od našeho pána, chce, abych ho oholil, měj rozum, násilím zde nic nezmůžeš!“

Michelangelo si zastřel tvář, a když vstoupil páter Quido, písař svaté apoštolské kanceláře, tvářil se, že spí.

Knězovy oči byly bystré a pozorné. „Proč se mnou nechce hovořit tvůj společník?“ tázal se, jakmile usedl. Francesco šťuchl Michelangela a šeptal rozpačitě: „Je asi velmi unaven, důstojnosti, celý den procházel městem a obdivoval se jeho sochám i památkám, kopíroval, kreslil –“

„Je tedy velmi pilný tvůj společník a pobyt v Římě je mu asi velmi užitečný –,“ odpověděl páter Quido. Michelangelo spustil

ruce z obličeje a usedl na lůžko. „Nejsem Franceskův společník, důstojnosti,“ řekl suše. „Nejsem holič, jsem sochař.“

Francesco zesinal. A neklidně pozoroval oba.

„Mluvím o umělcích, ne o holičích,“ odušil chladně páter Quido. „Což náš milý Francesco není též umělcem? Přece je tvým druhem, maluje dosti obstojně, kreslí a dokonce se prý nedávno pokoušel o sochu z hlíny, není tvým společníkem?“ Michelangelo sevřel ruce a mlčel. Páter Quido šlehl pohledem po stěně, přimhouřil oči, zahleděl se na kartón Stigmatizace, a obraceje se na Francesca, pravil mu: „Tvá nová práce?“

„Vaše důstojnost žertuje –,“ koktal holič, zachraňuje se rychlou přípravou k práci. „To mi daroval Florentin Buonarroti –“

„Dosti dobrá práce, myslil jsem, že je to od tebe,“ pousmál se páter Quido, a obraceje se k Michelangelovi, dodal: „Tak vidíš, že jste společníci. Dobře kreslíš.“

Francesco pracoval přehorlivě a bylo nyní na knězi, aby mlčel. Ale nemlčel Francesco, žvanil beze smyslu, překotně vyprávěje poslední novinky, jež se dověděl od sluhů z kardinálských paláců, chtěje mezi holením pobavit kněze, který se vrátil od kardinála zřejmě velmi rozmrzelý. A není divu, kardinál Rafael už po mnoho dnů je také předrážděný, zlostný, divoce se na každého osopuje, takřka neopouští svoji pracovnu, nenavštěvuje slavnosti ani je nepořádá, nápadně se uzavřel v samotě, prý dostal výstrahu od svého placeného důvěrníka ve Vatikáně, a každý kardinál má ve Vatikáně svého placeného důvěrníka, prý byl tajně varován, tak se vypráví mezi služebnictvem, Svatý otec opět účtuje s neposlušnými kardinály a kardinál Adriano di Corneta raději odjel z Říma, Svatý otec účtuje a nezapomene Riariovi, že je della Rovere a že nepřijal před konkláve dary, nevolil Alexandra – – – Proto nyní kardinál Rafael nařídil, aby se jídla podávaná na jeho stůl neochutnávala již v kuchyni, ale až před ním, až u tabule, a většinou jí pouze zeleninu, kde borgiovská cantarella není tak smrtelně účinná jako v masitých pokrmech, ale nyní se prosllechlo, že Jeho Svatost dostala ze Španěl nový jed, zvaný misericordia, milosrdenství, lepší, než je jed

španělského krále zvaný requiescat in pace, tento jest zcela bez chuti, nikdo nepozná, že se mu dostalo milosrdenství, a umře, ale až za tři týdny umře, proto se nyní postil kardinál Rafael, smrtelně bledý, postil se o zelenině a vodě, to ne však ze zbožnosti, a není tedy divu, že je stále tak zlostný a předrážděný. A ten Florentin se domnívá, že je nejdůležitější osobou v paláci, že kardinál nemá jiné starosti než o jeho Kupida!

A Francesco vyprávěl klepy z římských paláců, myslel na to, a pletl se mnoho, jeho vyprávění nemělo smyslu a podrážděnost pátera Quida jen vzrostla. Hodil na stůl mezi okoralý chléb a misku kaše trochu peněz, nepočítaje, a znovu šlehl pohledem po mlčícím Michelangelovi. „Franceskovo vyprávění mne nezajímá tolik jako to, co asi ty víš, Florentine,“ řekl. „Nechtěl bys mi také sdělit nějaké novinky z vašeho bláznivého města? Prý Savonarola vodí k svatému přijímání u vás i děti – – – nu, myslím, že má ten mnich už dohráno, Jeho Svatost byla dost dlouho trpělivá a nyní, kdy se vrátil Její nejmilejší syn vévoda z Gandie, bude mít víc času věnovat se opravě některých věcí – – – a mezi ně patří i Savonarola. Je to pravda, Buonarroto, že u vás přijímají na přání Savonaroly v S. Maria del Fiore i děti?“ Michelangelo vstal a řekl: „Smí se v tomto paláci mluvit o tom, co se děje v S. Maria del Fiore?“ Páter Quido stáhl tvář v ostrý úsměšek. „Jsi obratný ve své jizlivosti, ale kdybych opakoval tuto tvoji větu před kardinálem, tedy nevím – – –“ Michelangelo pokrčil rameny: „Nevím nic nového z Florencie.“

„Škoda,“ odtušil páter Quido. „Novinek je plno, my ve svaté apoštolské kanceláři jsme jimi takřka zahrnuti, pouze Florencie mlčí. Už mne to unavuje, stále vyjednávat s vaším poblázněným městem! Ano, poblázněným, Florentine!“ Hlas pátera Quida se náhle změnil, nebyl to už hlas posměvačný a lstivý, nabyl vážnosti a důrazu. „Poblázněné město, které nám mate i ty, od nichž jsme to nikdy nečekali. Vévoda Ercole z Ferrary! Dnes, kdy nám na Ferraře tolik záleží! Odkdy se rod d'Este dal na pokání? Nic jiného nebylo slyšet o Ferraře než stále totéž: popravy, cizoložstva, krvesmilstva a mučírny. Vyřizovali si to tam sami a my měli klid. Ale vévodovi

náhle nestačilo, že mu Svatý otec poslal zlatou růži jako vyznamenání ctnostného života. I on se pobláznil Savonarolou! S celým dvorem chodí denně na mši, na kázání, vydal edikt proti rouhání, rozkázal zavřít domy nevěstek, ten Ercole, chytrák nad chytráky! Umučil kdekoho ze svého rodu, spí, s kteroukoliv ženou se mu ve Ferraře zachce, a jeho vojáci ji odnímají manželu třebas na jedinou noc, kázal popravit syna, přišít jeho uťatou hlavu k trupu a tak ho nosit v otevřené rakvi městem, sám šel v pohřebním průvodu – – – ale nařizuje tři postní dny v týdnu, každého druhého dne procesí, zakázal nevěstince, bylo mu málo, že dostal zlatou růži od Jeho Svatosti, tak nyní přijal dík i od Savonaroly, který mu věnoval knihu svých kázání a ve věnování napsal, že to je pro vévodovy velké ctnosti. A přece i ten chytrák se pomátl!

Poslouchá nyní denně s celým dvorem kázání jakéhosi potrhlého lazaristy, který mu káže o konci světa a o papežské šelmě – – – A v Sieně chodí ulicemi asketa Filippo a také káže o konci světa, nosí umrlčí lebku na tyči a volá k pokání a proti Římu – to vše způsobil ten váš Savonarola blázen, kdejaký pomatený mnich si dnes chce hrát na Savonarolu, Svatý otec musí v tom udělat pořádek co nejdříve, a je jisto, že ho udělá! Nedávno bylo v Římě popraveno pět kacířů a ti kázali proti Jeho Svatosti méně závažné věci než Savonarola blázen, a myslíš, že to, co nesměli oni, smí Savonarola?“

„Vaše důstojnost,“ odpověděl klidně Michelangelo, „ví toho víc než já, nejsem tak moudrý, neseďm ve svaté apoštolské kanceláři.“

„Ale z Florencie nic nevím, Florencie mlčí!“ vybuchl páter Quido zlostně. „A právě Florencii mám na starosti. Od té doby, co vaše lůza zavraždila našeho zpravodaje kanovníka Maffei –“

„Kanovníka Maffei nezavraždila lůza!“ opravil ho klidně Michelangelo. „Kanovníka Maffei pohltila ohnivá baba –“

„Tedy je to přece pravda?“ užasl páter Quido. „Nevěřili jsme tomu – ale proč bys lhal? Víš, bylo nám to podezřelé, že zahynul náhle ten, který byl v našich službách a vždy sloužil věrně, hrál o arcibiskupství pisánské, a jeho zprávy byly vždy naprosto spolehlivé – proč právě ten zahynul –“

„Je to pravda,“ řekl pevně Michelangelo. „Toliko převor od S. Spirito P. Epipodus Epimachus byl zabit lůzou při francouzském plenu, kanovníka Maffei pohltila ohnivá baba, upálená baba, říkalo se jí Laverna, strašila v noci a vyhledávala výhradně osoby kněžské – – –“ Francesco, bledý a vytřeštěný, se rychle pokřižoval. „Podivná baba!“ pokývl hlavou páter Quido. „Ale věřím ti, Michelangelo, jsou takové ohnivé baby, co vyhledávají pouze osoby kněžské – Ale jak ho zhltila, když byl tak tlustý?“

„Nevím –,“ odpověděl Michelangelo. „Ale mnoho se vyprávělo o kanovníku Maffei, ba některé jeho příhody snad ani nebyly skutečné, pouze vymyšlené podle knihy messer Boccaccia, ale i to, co bylo skutečné, stačilo. Já se příliš o to nestaral, jen vím, že když se jednou v noci kanovník Maffei vracel, tu se k němu přidala upálená baba Laverna a přelíbezně se mu nabízela, nemohl jí utéci, byl příliš tučný, a baba šla vedle něho, slibovala všechny rozkoše, spanile se usmívajíc, až omdlel hrůzou, a tak ho ráno našli před portálem S. Croce. Od té doby se bál vycházet, ale baba prý po něm stále slídila, byť se mu již nezjevujíc. A tak myslel, že už mu dala pokoj, a odvážil se jednou v noci opět vyjít, kam, nevím, není mi známo, kam chodívají kanovníci v noci. A když se vracel, přidala se k němu náhle Mona Isabetta, jejíhož manžela, zlatníka, poslal jednou po celou noc pozorovat na dvorku hvězdy, zda nenastává podle předpovědí Savonarolových konec světa. Kanovník Maffei nedůvěřivě hleděl na Monu Isabettu, jejíž portrét byl spálen na hranici anatemat a marností, a nemohl si vzpomenout, zda Mona Isabetta již zemřela, či zda ještě žije. Ale šla nyní vedle něho, slibovala a byla krásná. Strážé vyprávějí, že zahlédly kanovníka Maffei u Ponte S. Trinita, vedle něho se valilo cosi jako čtverec, jako ohnivý obraz, pak se to náhle změnilo v plamennou kouli, hořící obraz Mony Isabetty se náhle proměnil v hořící babu, ve tmě u mostu vyšlehly plameny, a nikdo již nikdy neviděl kanovníka Maffei –“

„A přece: requiescat in pace,“ řekl páter Quido. „Ať jeho odplata je jakákoliv, přece jen requiescat in pace, neboť to byl velmi dobrý

a spolehlivý člověk, odedávna v borgiovských službách, dával přesné zprávy, ještě když Jeho Svatost byla kardinálem kancléřem, hrál vysoko, chtěl arcibiskupství pisánské, a tak tedy přechytračil, requiescat in pace. A my jsme mysleli, že ho zabila lůza, nevěřili jsme ohnivě babě –“

„Ve Florencii –,“ řekl tiše Michelangelo, „je mnoho takových znamení. Už od smrti Lorenza Magnifika, kdy pukla klenba v S. Maria del Fiore.“

„Pst!“ napomenul ho páter Quido, důvěrně se k němu nakloniv. „V tomto paláci nemluv příliš hlasitě o S. Maria del Fiore!“

Francesco radostně zamnul rukama. Posléze si páter Quido, prelát svaté apoštolské kanceláře, ještě oblíbí toho Florentána, pozná, že není podvodníkem, oba spolu již hovoří bez jizlivosti, klidně a upřímně – A Francesco se pyšně napřímil. Teprve nyní začal znovu vychutnávat to příjemné slovo: společník.

„Nejsou znamení pouze ve Florencii,“ řekl páter Quido. „I Řím je toho plný. Dlouho jsem nevěřil, až jsem se sám přesvědčil. Nedávno v noci, když jsem se opozdil ve Vatikáně. Viděl jsem ho – –,“ dodal tiše.

Obrátil se na dveře. Francesco porozuměl, otevřel, ale nikoho tam nespatriil. Páter Quido zkoumavě pohlédl na Michelangela. „Řeknu ti to, Florentáne, neřeknu-li já, řekne někdo jiný, nejsem jediný, který ho viděl, mnoho se o tom vypráví. Šel po vatikánské chodbě, viděl jsem ho zřetelně, dva velké plameny hořely vedle něho, šel mezi nimi a strašlivě křičel –“

„Kdo?“ vydechl Michelangelo.

„Pietro Riario –,“ zašeptal páter Quido. „Kardinál Pietro Riario, otrávený Benátčany, nejmilejší nepot Sixtův, jehož chtěl Sixtus učinit papežem, a Galeazzo Maria, vévoda milánský, měl za vojenskou pomoc při tomto plánu dostat železnou lombardskou korunu. Ale Galeazza zabili katilinovci, na jeho místo zasedl Lodovico Moro, a kardinála Pietra otrávil Benátčané, to byla velká Sixtova bolest, nikdy nemohl zapomenout, vždy ve svých nejtěžších chvílích šeptal jeho jméno, harašení větru mu odpovídalo, prchaly stíny, velmi

miloval Pietra – A Pietro se zjevuje. Chodí Vatikánem v plamenech, píše ohnivá slova na zdi a křičí – Už za Inocence se o tom mluvilo a nyní za Alexandra ještě víc – I já ho viděl a bylo to děsné, prchal jsem, stráže na chodbách již tušily, proč prchám, skryly se také – už mnozí z nich též viděli kardinála Pietra v plamenech, nikomu neublíží, jen chodí Vatikánem a vyje, v šílených mukách vyje – – – Byl to hrozný člověk, víš, měl nevěstčí dvůr, rouhal se svaté víře, byl to podivný Sixtův plán, učinit ho papežem, ale stařec Sixtus ho miloval mnoho – A já ho viděl! A pak ráno byl nalezen od něho list, psaný popelem a uhlím. A toto tam bylo psáno: Již brzo odejdu opět do míst, odkud není návratu, jiný přišel, aby mne zde vystřídal. – To tam bylo psáno. Ukázali list Svatému otci, ale Jeho Svatost se nebojí strašidel, má u sebe syna dona Cesara, a jeho nejmilejší syn, s nímž má velké plány, vévoda z Gandie, se vrátil, Svatý otec ho mnoho miluje, pro radost z návratu syna nedbal o list. Brzo budu vystřídán! Koho tím míníš? Raději nemyslit! Je mnoho těch, kteří by byli hodni nahradit v plamenech kardinála Pietra –“

„Slýchal jsem –,“ řekl tiše Michelangelo, „– slýchal jsem o jiném zjevení ve Vatikáně –“

„Ach!“ vydechl prudce páter Quido a rychle ho uchopil za ruku. „O tom nemluv! Já vím, co chceš říci! Zjevení táhnoucí na ramenou břevno kříže, po něm vyryté rýhy v dlaždicích, krev na kamenech, krev z bosých nohou, pád – – – pád pod křížem – – – mlč! Já vím, co chceš říci! Sixtův sen! Mlč! Mlč! To se nesmí říkat, o tom se nesmí mluvit, je to příliš strašlivé!“ A byl bledý.

„Dvě zjevení chodí Vatikánem,“ pravil Michelangelo. „Jedno v plamenech, druhé vleče kříž – pochop, kdo slyšíš. Ale kdo pochopí?“

Páter Quido prudce zamnul rukama. „Příliš mnoho mluvíš, Buonarroti! Půjdu. Ale vidím, Florentáne, že jsi rozumnější, než jsem se domníval. A kdybys byl ještě rozumnější –! Víím, jak by ses lehko dostal do Florencie, a nemusil by ses už tak stále starat o peníze a o práci – Proto jsem se vlastně u tebe zastavil. Chápu, není to příjemné, být ubytován tady v podstřeší v těsné komůrce

a sdílet lůžko s holičem –“ Francesco se užasle zahleděl na kněze, který mu odpověděl cizím, ledovým pohledem. Francesco rozpačitě sklopil oči. Což už není více umělcem než holičem, což už není společníkem? Maluje dobře, i o sochu z hlíny se pokoušel, a páter Quido to ví, mluvil o tom, proč náhle hovoří o lůžku holičové? – A páter Quido pokračoval: „Je těžko najít náhradu za kanovníka Maffei. A Svatá stolice potřebuje přesné zprávy – šlo by jen o zkoušku, o malou zkoušku – A dostal by ses domů hned. A plno peněz. Ostatně, nechtěl bys přijmout aspoň nižší svěcení a vstoupit do duchovní služby?“

„Už jednou –,“ odpovídá chraptivě Michelangelo, „– už jednou jsem byl vyzván ke vstupu do řehole –“

Páter Quido mávl rukou. „K Savonarolovi, ne? Jako tam u vás všichni? Hloupost, nepotřebovali bychom tě jako řeholníka. Byl bys světským a pouze nižší svěcení, a třebaš by ani toho nebylo třeba, co tomu říkáš, Florentáne? A jaká služba Bohu a církvi! Chceš se stále jen tak potloukat světem bez střechy nad hlavou, v opovržení jako pobuda, stále odkázán na cizí milost, pouhý tulák – – anebo chceš malé, ale výnosné církevní obročí za věrné služby Svaté stolici? Poznal jsem o tobě z našeho hovoru víc, než se domníváš, my ve svaté apoštolské kanceláři dovedeme prohlédnout lidi na první pohled. Odsekl jsi mi vždy velmi podařeně, máš bystré postřehy, obratnost řeči, dobré chování, nehodí se pro tebe komůrka holičova, ani hádat se o podvody s kardinálem či nějakým milánským kupcem, co tomu říkáš, Florentáne? Třebaš jen na zkoušku, máš jistě ve Florencii mnoho známých a přátel, věřím, že tvé zprávy by byly dobré, ostatně jako umělec se dostaneš ještě na choulostivější místa než tlustý kanovník, a pokud jsem slyšel, žiješ přísně a spořádaně, nám by tě nezhltna ohnivá baba, nu, jak se rozhodneš?“

„Jednou mne zvali do řehole –,“ odpovídá Michelangelo hlasem, jako by se dusil, „a opět jindy na mně žádali, abych prodal ženu. Vždy jsem odpověděl: Ne! Neprodám ani ženu, ani město. Odpovídám ti: Ne!“

„Zůstaneš tedy ještě dlouho v komůrce holičově, umělce florentský,“ zasmál se páter Quido. „Ale mně je to už lhostejné, ne pro sebe jsem tě lákal, ale pro svého nástupce. Proto nenaléhám. Ať si ten najde, koho chce, třebaš ohnivou babu. Já brzo odjedu.“

„Vy nás opustíte, důstojnosti?“ užasl Francesco.

„Ano,“ pokývl hlavou páter Quido. „Už mám dost tohoto města s jeho strašidly. A pak – ty myslíš, že netoužím dál a výš, že chci stále jen do smrti písařit ve svaté kanceláři? Odjedu, zde nic není volného, vše je příliš drahé. Odjedu, a brzo. Koupil jsem si právo prodeje odpustků, je to nejvýnosnější, a odjedu. Do Němec nebo do Čech.“ Francesco spráskl rukama. „Tak daleko?“

„Jenže,“ páter Quido se zachmuřil, „zaplavili jsme Německo tolik, že je těžko si vybrat. Počkej –,“ hledal po kapsách pláště, až vyňal ceduli, a rozvinul ji ve světle svíčky, „– mám to zde dobře napsáno, opsal jsem si to ve svaté kanceláři – Co si mám vybrat? Přecpali jsme Německou zem, pohled': v kapitule míšeňského dómu sedí už osmdesát osm kanovníků, nezbude na mne, při štrasburském dómu dokonce sto třicet sedm kanovníků, o to se nemohu ani pokusit, jinde to není lepší, ve Vratislavi je jeden kněz na dvacet lidí, v městě Gotě na tisíc obyvatel je sto kněží a v Kolíně je pět tisíc duchovních v jedenácti opatstvích, devatenácti kostelích, ve sto kaplích, dvaadvaceti klášterích, v sedmdesáti šesti řeholních domech, ne, tam bych nemohl, ano, odhadujeme to v Německu na půldruhého miliónu kněží, a to nepočítám místa, kde jeden biskup má příjem tří biskupství, jeden opat z pěti opatství, jeden farář z desíti far, ne, pozdě jsem se rozhodl, co si mám vybrat?“ řekl zklamaně. „A Čechy? Země vybitá válkami, dvůr Beatrice Neapolské už tam neexistuje, a plno kacírů v zemi, darmo mluvit! A Anglie je stejně přeplněna jako Německo, nebudu tam biskupem. A do Francie mne francouzští kněží ani nepustí, poznají-li, že se jdu s papežským breve ucházet o prebendu – – Ale já nechci být stále jen papežským písařem! Koupil jsem si tedy právo prodeje odpustků a půjdu. Blíží se milostivé léto a prodej bude dobrý. Půjdu do Němec –“

Té noci ležel Michelangelo dlouho s rukama za hlavou a hleděl do tmy. Pravidelné oddechování Franceska, který poklidně spal pod kartónem znázorňujícím stigmatizaci jeho patrona. Šumění noci. Hlasy tmy, ne už výhružné, ani lákající, hlasy mdlé, které se naučil neslyšet. Hleděl do temnot a vše se před ním otvíralo a zavíralo jako velká černá růže, z které pozvolna opadávají jednotlivé plátky květu. A v té černé růži byl jeho prošlý den i tato noc, v té byl snad celý jeho život. Květ opadl, narostl nový, rozvinul se, černé lístky se rozvoněly do tmy, vadly, opadávaly, hleděl za nimi, a již vyrůstal opět nový, stejně tak černý a vonící, opět opadávající, stačilo jen vztáhnout ruku a zachycovat tyto padající lupeny do dlaní, černé lupeny, rozetřít je v horkých neklidných prstech, ale neučinil to, nevztáhl ruku do tmy, jako by byl jindy učinil, jen se díval, díval, jak černá růže roste, vadne, padá, roste - - -

Od rána procházel Římem. Mnohé už má nakresleno. Pyramida Cestiova, termy Diokleciánovy, Titovy, Caracallovy, Colosseum, nyní chtěl zhlédnout mauzoleum Augustovo, ale místo aby se dal na Campo Marzo a prošel Via della Ripetta, zabloudil ve spleti ulic a uliček, dal se jiným směrem, chodil dlouho, a tak se náhle octl v Trastevere, kde už zůstal. Unaven prošel podél prastarých kostelů S. Maria Trastevere, S. Crisogono, S. Cecilia, S. Agata, S. Rufina a S. Secunda, ach! nejkrvavější doby Říma byly vždy nejkrvavějšími dobami Trastevere, tam zůstal, bloudil, malby Cavalliniho, tam zůstal, zasypané katakomby S. Pancrazio - Umdlen vstoupil do kostelíka S. Cosimato. A byla mše.

Přítomen zázraku. V šerém starém kostelíku bez honosných maleb mistrovských jmen, bez drahých kamenů a zlata, nyní klečelo jen málo lidí a poznal, že jsou všichni chudí. Jakási stará žena plakala vedle něho do dlaní, mrzák z francouzského tažení pozvedal v modlitbách svůj pahýl k Bohu, několik nevěstek se krčilo ke sloupu, zastírajíc si tváře, a dva a tři, jichž řemeslem byla bída, klečeli stranou, ostýchajíce se. Vběhlo otrhané dítě, zarazilo se a udiveně zjistilo to, čeho ti v chrámu na modlitbách si snad ani nepovšimli, že totiž kněz nemá ani ministranta. I přiblížilo se k oltáři

jako anděl, aby sloužilo. Kněz pak byl mladý a vyhublý, zřejmě jeden z nejchudších, obětoval vroucně. Michelangelovi na okamžik splynul oltář i kněz vjedno, bylo šero, a roucha oltáře i kněze byla stejně chudá a nuzná. A kněz chválil, oslavoval a velebil Boha s takovou vroucností, že všichni byli více než jindy celou duší přítomni a viděli, jak Kristus při této oběti obnovuje své vtělení, své narození, jak Kristus při této oběti obnovuje svůj život, svoji modlitbu, své utrpení, jak Kristus při této oběti obnovuje svoji smrt a znovu krev prolévá. A tato krev zrosila všechny, volala do nebes, byla otevřena studnice všem obyvatelům země a z nich zde klečeli žena a mrzák, nevěstky, a dva a tři, jichž řemeslem byla bída, a dítě, které vběhlo, posláno svatým Cosimatem, přisluhovalo knězi u této studnice, u které Duch a přesvatá Panna říkají: přijď! a kdo slyšíš, rci: přijď! a kdo žízniš, přijď, a kdo chceš, naber vody života zdarma. Pak se kněz obrátil a požehnal všechny pohybem kříže prostým, ne snad cvičeným před benátským zrcadlem, ale jednoduchým a chudým, a vyšel. Ptal se Michelangelo na jméno toho kněze a řekli mu, že se jmenuje Ugo, Benátčan, ze vzácného rodu, byl sám kdysi nobilem a jeho otec zasedal v radě, a jeho pramáti byla dogaressou, ale on se pro Krista odřekl všeho, připutoval pěšky a bos do Říma, kde se stal knězem, ze všech nejchudším, takže prý žije hůře než žebrák. Ale jeho modlitby prý mají zázračnou moc, tak tvrdila stará žena a již neplakala. I umínil si Michelangelo, že bude chodit do tohoto chrámu S. Cosimato na Trastevere, že se musí seznámit s knězem Ugem, Benátčanem, a děkoval Bohu za to, že zabloudil.

To bylo prvé setkání. Pak se vracel zpět na Campo dei Fiori, a tu na Via Trastiberina se srazil s davem, který hlučel, lomozil a valil se ulicí, v jejímž středu si vykračovali pištcí v barvách papežských, a bubeníci udeřili v bubny, zazněla ryčná žoldnéřská píseň, lid tleskal, valil se dál s pochodujícím oddílem vojáků, v jejich čele seděl pyšně velitel, nádherně oděný a opásaný zlatou stuhou. A Michelangelo ho okamžitě poznal. Poznal ho, ač ho neviděl od oné rány v S. Maria del Carmine. Byl to Torrigiano da Torrigiani.

Bubny duněly, zněl jásot píšťal a volání i tleskot davů, táhlo se proti Orsiniům, zbraně se leskly a vlály praporce a Torrigiano, hrdě vzpřímen, vznešeně pohlížel do zástupu, až uviděl Michelangela. Viděl a také ihned poznal. A opustiv řady, lehkým trhnutím zastavil koně a maličko váhal, zasunuv meč pod pažď a pohrávaje si s bičem. A byl Michelangelo v šatě vybledlém a bez pláště, s nízce přiřitou toboolkou u pasu a hleděl mlčky. Torrigiano ve zlatě trhl opět koněm, ušklíbnuv se, a vjel pyšně do svých řad, již si nevšímaje pobudy bez nosu, tuláka mezi davem. To bylo druhé setkání.

A třetí bylo před palácem Orsiniů, odkud vyběhl muž, a na něho čekali jiní mladíci ve zbrani, s koňmi, a smáli se mnoho. I mladík, který vyběhl, se smál, a přece se neměl smát nikdo, kdo v těchto časech vyběhl z paláce Orsiniů, kteří vedli válku se Svatým otcem, stařec Virginio Orsini, hlava rodu, tenkrát ještě nepojedl otráveného, válčili Orsiniové a zle tiskli papežské vojsko a potupili papežského kondotiéra Guidobalda de Montefeltro, vévodu urbinského, i papežova syna vévodu z Gandie, zle je potupili u Bracciana, poslavše jim do ležení osla, který nesl pod ocasem nabídky k smíru v posměšných sonetech. Papež zuřil a chystal pomstu, proto se neměl nikdo smát, kdo vyšel z paláce Orsiniů, ale mladíci měli zbraně a palác byl pevností, ten, který vyběhl, měl krunýř a meč, vskočil na koně a všichni se rozjeli tryskem. A přece ho Michelangelo poznal. Pier! Pier Medicejský v Římě! Rodem Medicejský, ale po matce Orsini, víc Orsini než Medicejský, Pier opět v krunýři, ne již otrhaný vyhnanec, plačící v kostelní lavici Bologne pro svoji Florencii, vyhnaný vladař, ale Pier opět v pancíři a s mečem, který sní o samovládě, který již nepláče, ale vyběhl se smíchem a mečem, obé se lesklo a obé patřilo Florencii. Pier v Římě! Vždy se tvé cesty budou křížit s cestami Medicejských, Michelangelo – – –, tak řekl tenkrát. To bylo třetí setkání.

A nyní tento páter Quido, nabízející mu, aby se stal důvěrníkem svaté apoštolské kanceláře, aby prodával tajemství a přijal církevní prebendu – – – Páter Quido, nyní prodavač odpustků pro Německo, kněz, který viděl přízrak v plamenech, procházející se vatikánskými

síněmi, a chce jinam, chce výš a dál, sní o biskupství, nebude stále jen písařit, chce obročí, prebendy, důstojenství, rozkoše a jmění – – –

A Francesco holič! Společník! Jak klidně spí! A odpoledne vyprávěl Michelangelovi, jak Svatý otec vítal svého třetího syna Geoffroye, místodržitele Království sicilského, a jeho ženu doňu Sancii, princeznu neapolskou, která přijela s průvodem dvaceti nejkrásnějších žen, až se potěšil papež, a vítal průvod, sedě na trůně, obklopen svatým kolegiem, a radoval se z návratu třetího syna. Doňa Sancia zahrnuje svého patnáctiletého manžela polibky, ale nestačí jí, princezna má tolik milenců, že se u ní vystřídala už takřka celá římská šlechta i s preláty, až se nad tím i Svatý otec pohoršil a zavřel chlípnou Sancii i s jejími dvaceti neapolskými šlechticemi, které nejsou o nic lepší, do Andělského hradu, kde však bydlí don Cesare, nenudí se tam doňa Sancia, manželka jeho bratra, nenudí se tam s Cesarovými šlechtici ani její neapolské dámy. Tak vyprávěl Francesco holič a hlučně se smál, to se již nemusil jít dívat za dveře, v paláci kardinála Rafaela se mohlo volně hovořit o papeži a jeho synech, toliko kardinál s nikým nehovořil, jedl pouze zeleninu, zapíjel to vodou a strachoval se, zda to bude cantarella či milosrdenství, misericordia.

Růže, velká černá růže, z které pozvolna opadávají jednotlivé plátky květů. Michelangelo hledí do temnot, leží s rukama za hlavou a nespí. Dívá se – – – černá růže a v té byl prožitý den i tato noc, v té snad byl celý jeho život. Květ opadl, narostl nový, rozvinul se, černé lístky se rozvoněly do tmy, vadly, opadávaly, hleděl za nimi, a již vyrůstal opět nový, stejně tak černý a vonící, opět padal, stačilo jen vztáhnout ruku a zachytit tyto padající lupeny, prudce vonící a černé, rozetřít je v horkých neklidných prstech, ale on se pouze díval, jak černá růže roste, vadne, padá, roste

„Zlá chtivost, slepá, jež vám udělala, dítěti podobné vás učinila, jež hladem mře a odhání pryč kojnou; a boží soudní dvůr bude mít tenkrát takového Představeného, že zjevně a skrytě nepůjde s ním jednou cestou. Však maličko Bůh snáseti jej bude v posvátném úřadě, než bude svržen, kde Šimon kouzelník je podle svých zásluh

a Anašského zatlačí dál dolů –“ Tak zpíval Dante v třicátém zpěvu Ráje, tak –

Řím! Usmál se trpce a vzpomněl: tenkrát, když byl vytvořil své první dílo, šklebícího se Fauna, užaslý Poliziano ho vedl ke knížeti Lorenzovi a cestou mu nadšeně vykládal – Budu tě učit, Michelangelo, nelze být ani křesťanem, ani umělcem bez znalosti platonismu – musíme se vyvýšit k bohům, dostat křídla, pamatuj, že nic není krásnějšího nežli svět, tvůrčí práce Démiúrgova, který se zřekl vlastního života a vylil se do věcí, nevědomý dav, který se jen modlí, uráží božství, jen filozof může být knězem, jen dílo mudrce má cenu u Boha, ani slzy, ani pokání – a do toho mi zněly úryvky Savonarolova kázání – nic nezmůžeš, duše má, bez Boha, jen modlitbami a pokáním si získáš znovu milost našeho Pána, Bůh jest od nedokonalého světa rozdílný Stvořitel, ale svět spěje k pádu a zavržení – rvalo se to tenkrát ve mně, krvavě rvalo – Zahrady medicejské! Ale nyní to bude patrně ještě horší – Řím. Borgiovský Řím! A tam někde vycházejí panny ze skal s trnovými korunami na hlavách, tak je viděl Francesco, a tam někde nejchudší kněz obětuje, chválí a oslavuje, velebí Boha a Kristus při této oběti znovu obnovuje své vtělení i smrt, to není památka oběti, to je oběť sama, oběť ustavičná, a byla otevřena studnice všem obyvatelům země, a kdo žízníš, přijď!, a kdo chceš, naber vody života, a zdarma.

Řím! Stále se to tak ve mně rve, jako by ne pouze vatikánskými síněmi, ale i mou duší chodila dvě zjevení, jedno v plamenech, vyjící mukami, a druhé tiché, klesající pod břemenem kříže, stopy krve z bosých nohou všude v duši. Řím! Bude to horší než v zahradách medicejských!

Růže, velká černá růže, z které opadávají černé lupeny, stačí jen vztáhnout ruku, zachytit je, rozetřít, prudce vonící, v horkých neklidných prstech – – –

Tak hleděl do tmy a nespál.

Ráno to byl opět Řím. A první, kdo přišel, byl šlechtic Jacopo Galli.

Mladý Říman byl ušlechtilý a krásný. Dlouhý černý vlas mu splýval na ramena, štíhlé ruce byly plné prstenů. Bílý atlasový kabát byl u hrdla rozevřen, neboť v ulicích bylo horko, a kmentová košile s úzkou krajkou zdobila výstřih. Na zlatém opasku se houpala krátká dýka a její držadlo bylo zakončeno velkým smaroldem. Odhodil rukavice z červené kůže, silně navoněné, na odřený holičův stůl a udiveně se rozhlédl šerou jizbou, sklouzl pohledem po rozestlaném lůžku, nedbal úklon Franceskových a vyzval Michelangela k rozhovoru ve svém domě. Tam pak viděl Michelangelo přepych, podobný přepychu domu Aldovrandiho, ale nadto přepych římský. Pili chladné bílé víno a Jacopo Galli, nervózně si hraje se svými krásnými rukama, hovořil zvukným melodickým hlasem:

„Vím, kdo jsi, Michelangelo Buonarroti,“ pravil, „neboť mým přítelem jest architekt Giuliano da San Gallo, který, kdykoliv přijel do Říma, býval mým hostem. Ale já ti nemohu nabídnout pohostinství, ač velmi rád, rozhněval bych si kardinála Riaria – a to nemohu. Věřím v budoucnost della Roverů. Nemohu ti nabídnout svůj dům, ale mohu tě požádat o práci. Chtěl bys pro mne něco udělat?“ Michelangelo se uklonil a hleděl do očí Jacopa Galli, které byly mladé a svěží. Sín byla plná slunce, okna otevřena a ze dvora sladce šuměly hrající si prameny vodotrysku. „Chtěl bych od tebe sochu –,“ pokračuje šlechtic, „a neurčuji ti nic, jsi umělec, nebudu ti nic předpisovat, ani ti vybírat námět. Zvol si vše sám, i materiál. A že ti zaplatím dobře, o to nemusíš mít strach. Chceš?“

„Rád,“ odpověděl Michelangelo a přejel si rukou čelo. „Myslil jsem, že nikdo zde nebude v Římě chtít práci od podvodníka, že nic zde neudělám.“ Šlechtic se usmál a jeho prsteny se rozehrály na slunci. „Narodil jsem se v Římě, byl jsem vychován v Římě, žiji v Římě,“ řekl. „A vím, že když je mezi laikem a kardinálem spor o podvod, těžko říci, kdo jest z nich větším podvodníkem. Ostatně i já kdysi koupil sochu od Baldassara del Milanese – a je nyní na smetišti, nebyla pravá. Proč kardinál Rafael věří tomu darebákovi? Ale kardinálové se bojí kupce Baldassara, kdyby ten promluvil, byli

by všichni směšnými, polovina jejich vzácných sbírek jsou padělky – – nediv se tedy, že kupec z toho tak vyvázl, je na to zvyklý a umí to, ale ty jsi nyní v holičově komůrce. Divím se však Rafaelovi, že tě nezaměstná jinak, přece staví nový palác, mohl by tě potřebovat – – Ale Riario nikdy neměl smysl pro umění, a právě proto se také cítí tak podveden!“ Mladý šlechtic vstal, potřásl černými kadeřemi a prošel pružným krokem síní. „To je velká pohroma pro umění – tito kardinálové!“ pravil. „Pij, Michelangelo, je to dobré víno. Každý z nich si myslí, že když má purpur, musí mít i sbírky. Je to choroba, kterou přijímají zároveň se svým kloboukem. Polovina z nich neumí slovo latinsky, ale vydrží po celé hodiny poslouchat recitaci Aeneidy, aniž by zažívali či hnuli svailem v tváři, nudu ovládat dovedou už ze svých kněžských shromáždění. Nerozeznají Horácův verš od Homéra, a přece mají velké knihovny, které s pýchou ukazují, patří to k módě. Neříkám, že všichni, ale ty opravdové znalce bys z celého svatého kolegia spočítal na prstech jedné ruky. A po nich se už přetvaruje kdekjaký farář, který vyhazuje staré sochy ze svého kostela a kupuje padělky, pálí obrazy minulých věků a dává tam kopie, které udělal nějaký švec v Subuře a podepsal jako Baldovinetti. Je to taková záplava, že se tím zalkneme, pij víno, splácheš to. Každý je dnes umělcem. Mám kuchaře, který píše sonety a je víc hrdý na svůj mizerný verš než na to, že umí výtečně připravit bažanta, přijď dnes, povečeříme spolu. Každý z mých sluhů něco vyrábí, jeden řeže ve dřevě Dionýsia, jiný maluje Danaé, třetí o tom skládá kancóny. Kdybych je vyhodil, dostal bych jiného, který vytesává Polyféma, jiného, který by maloval Paridův soud, a třetí by mi k snídani přiložil svou sestinu, v níž by se nazýval Ganymédem, a mlčky by za to požadoval aspoň pět dukátů. Jednou budeme s lucernami hledat toho, kdo pyšně řekne, že není umělcem. A nás několik, kteří rozumíme umění, milujeme umění, a vy, kteří tvoříte, odplujeme radostně k Lótofagům, abychom zapomněli a nikdy již se nevrátili. Co mi uděláš, Michelangelo?“

Ten váhal a hleděl na svěží, upřímnou tvář Jacopa Galli. Každý sval na ní hovořil, stále se měnila, oči stále zářily, vše plné jasného

mladického půvabu. „Budu o tom přemýšlet –“ řekl. „Něco hodně mladého a opojného –“ Jacopo Galli se zasmál a pozvedl pohár. „Pij, Michelangelo, připíjím na zdar tvé práce. Něco mladého, opojného – – Vždyť ale jsi stále tak vážný a zachmuřený, jako bys ani nebyl mladý, a přece jistě nejsi starší než já, vid', je nám dvaadvacet let –

Něco opojného – – víš co? Řekl jsem sice, že ti nic nebudu určovat, můj přítel Giuliano da San Gallo psal mi o tobě tak krásně, nic předpisovat – – ale přece jen mám jedno přání: udělej mi duši vína. To vytesej do mramoru! To udělej, a já položím Řím k tvým nohám!“

Jeho úsměv voněl jako růže. Drobné bílé zuby zasvítily mezi červenými rty a jeho štíhlé ruce se znovu chopily číše. „Rád piji. Rád piji duši vína, ne pouze jeho chuť. To mi udělej a věř, že se ti dobře odměním, nejen penězi. Získáš Řím. Dovedu uspořádat takovou pitku pro své mladé druhy a pro kardinály a na ní tak o tobě hovořit, že všichni patricijové a preláti budou tě prosit, Michelangelo, o sochu –“

„Získat Řím?“ usmál se Michelangelo. Jacopo Galli mu položil ruce na ramena. „Znám takový úsměv, vídám ho u všech, kteří přijdou poprvé do Říma. Víím, co se mluví a zpívá o tomto městě po celém křesťanstvu, již i v Anglicku se zpívá – – Ale tím se netrud'! Četl jsi Boccacciovu knihu Arcikuplířka?“

„Znám,“ odpověděl Michelangelo. „U starce Aldovrandiho v Bologni –“

„Nuže, tam je to v jedné povídce výtečně řečeno. Milovali se dva přátelé, jeden byl pohan a druhý křesťan. A křesťan velmi horoval o spásu svého druha, až se mu podařilo přivést ho do lůna svaté církve. A pokřtěný pak velice zatoužil viděti Řím a Svatého otce. Marně mu jeho přítel zoufale předstíral obtíže cesty, marně ho prosil, ten se tam vypravil, a jeho druh nyní plakal a rval si vlasy, neboť předvídal, že všechna jeho námaha byla zbytečná a přítel se vrátí horší pohan, než byl předtím. A hle, přítel se vrátil a jeho víra bohatě rozkvetla se všemi kvítky křesťanských ctností. A řekl užaslému křesťanu: Viděl jsem jen vilnost, obžerství, lakotu

a svatokrádeže. Viděl jsem, jak se všichni ti pastýři všemi silami přičiňují o to, aby zahubili v lidu jeho víru. Ale ježto vidím, že křesťanské náboženství se stále stává skvělejší a zářivější, stále jest jedinou záchranou ve zmatcích doby, vím, že má Ducha svatého oporou a jediné je pravé. Každé jiné by už pod takovými pastýři dávno zahynulo – ono mohutní. A proto nic mne tak nepřesvědčilo o svatosti a božském poslání církve jako to hrozné, v čem v Římě žije a co překonává! Vidíš! Ponech tedy svaté církvi, aby si pomohla, věř, že ona nezahyne. Co je ti do ostatního? Ovšem, vím, kdo sem přijde z města Savonarolova – – – ale věř Arcikuplířce!“

Jacopo Galli se opět usmál. Loučili se. „Pracovat můžeš u mne –,“ řekl šlechtic, „vše ti dám, co potřebuješ, jen komůrku holičovu ti nemohu vyměnit. Zatím. Ale tím větší pak bude posměch kardinálu Rafaelovi, až se staneš slavným; on bude litovat komůrky holičovy, ne ty. Tedy jdi a nezapomeň: duši vína!“

A tak začal Michelangelo tvořit Opilého Bakcha.

Nejprve načrtl skicu, která způsobila, že Francesco třeštil nadšením, pak zesmutněl. „Brzo mne opustíš, Florentáne,“ řekl holič. „Jsi větším umělcem než já! Kreslím také Bakcha, ale nedovedu nohy. Už týden mu dělám nohy a nedaří se mi. A přece to má být dar kardinálovi –! Co děláš, aby se ti povedly nohy? Já se modlím. Když se mi něco nedaří, kleknu a modlím se tak dlouho, až myslím, že jsem na to přišel, – pak se vrátím ke kresbě, ale tentokrát se mi to nechce a nechce podařit, ač mnoho jsem se už namodlil o dar nakreslit Bakcha tak, aby se kardinálovi líbil. Neboť já jsem zbožný umělec, já věřím, že Bůh je víc než umění,“ řekl Francesco. „Já nejsem jako ten, který v kostele odnesl věčné světlo od oltáře a připevnil je na sochu Petrarkovu se slovy: Ty si ho zasloužíš víc než ten na kříži – ne, takový já nejsem, já se nerouhám, modlím se. A přece nemohu se naučit kreslit tak, jako ty umíš, Florentáne!“

Duše vína.

Přešel podzim, byl zimní karneval. Ulice byly plné masek. Preláti si posílali vzájemně šprýmovné průvody. Tančilo se ve všech ulicích. Michelangelo pracoval. Hliněný model byl velmi vysoký,

dostal velký kus mramoru, chtěl, aby socha byla přes dva metry. Obry, tvořit vždy jen obry – I duše vína jako obr –

Karneval. Ve Florencii byl karneval Savonarolův, kolem hranice se tančilo za zvuků nábožného hymnu a hlaholu zvonů, pálily se marnosti. Pak byl předveden triumf Kristův. Kristus jel na ověncovém voze, nad ním zářící koule nejsvětější Trojice, v levici měl kříž, v pravici dva zákony, Starý a Nový. Vedle něho seděla nejsvětější Panna Maria, před vozem šli patriarchové, proroci, apoštolové, kazatelé, po stranách vozu mučedníci, svatí Otcové, panny a vyznavači, za triumfálním vozem pak v poutech ďáblů kráčeli odpůrci církve, císařové, filozofové, padlé modly. A v noci bylo kázání.

V Miláně byl karneval mytologický, k němuž přispěl novými vynálezy, ohňostroji a výzdobou sám božský mistr Leonardo da Vinci, byl to skvělý karneval, Lodovico Moro opět vládl v plné pýše, a vládl mocně, říkal, že v jedné ruce drží válku, v druhé mír, a kterou otevře? Ale jeho pýcha byla nedůvěřivá, bál se vlastních poddaných, při audiencích byl prosebník oddělen zábradlím až na druhém konci sálu, a tak musil prosit křikem, aby byl slyšen, tolik se bál Lodovico Moro, a vlastního bratra kardinála Ascania Sforzu vyhnal z karnevalu zpět do Říma, řekl mu: Monsignore, nemějte mi za zlé, ale nedůvěřuji vám právě proto, že jste můj bratr. – Ale milánský karneval byl slavný, ráz byl „zlatý věk“, na triumfálním voze jel Zeus, kolem něho Ctnosti, vesměs Morovy souložnice, před vozem a za ním jely nahé ženy v růžích, pohanští bohové, vše v holdu Lodovikovi, který stál po boku své ženy Beatrice d'Este, usmíval se, byl to podařený karneval, Leonardo vymyslel kouzla, Bramante stavby.

V Římě pořádal karneval sám Svatý otec.

Michelangelo pracoval.

Opojený bůh kráčí vratkým krokem, v kadeřích hrozny, v ruce pohár, který pozvedá. Usmívá se, ne úsměvem opilosti, ale jemným chápajícím úsměvem, bůh připíjí. Je dokonale nahý, jak se patří k tomuto úsměvu. Zvedl číši a pozdravuje svoji kořist, usmívá se na

ni, duši vína na rtech zvyklých polibkům a vínu. Jeho svalnaté ruce jsou zvědavé, ale pevné, nechvějí se nedočkavostí, ač pil, a pil jako bůh, mnoho. Koho jde nyní pozdravit přípitkem? Vrávorá, chce, aby byl zachycen, ale jen do náruče. Neví ještě o Ariadně, neví totiž ještě o jejím jméně. Ale vzpomene si do večera. Jeho tělo je hladké a teplé, svalstvo vypjaté, jemně modelované. Ač obr, je spíše něžný než obrovitý. Jeho krásná, tak neantická hlava je poněkud skloněna, musí přece pohlédnout dolů na zem, po které vrávorá, na lidi, kteří zůstali stát v úžasu, nevědouce pro jeho životnost a hladkost, zda je z bronzu, mramoru, či z těla a duše. Pravá noha vykročila, koleno ohnuto tanečním pohybem, ještě chvíli, odloží pohár a zatančí nějakou pijáckou píseň beze slov, vyjádřenou jen pohyby těla, hlavy a zladěnou tímto nahým úsměvem. Ač vyšel na podzim, nerozjímá, podzim – to pro něho nejsou meditace a myšlenky nad sebou, podzim pro něho – toť víno. Není čtverácký, bakchicky divoký, opile šprýmovný, je mladistvě veselý, smírlivý a opojený, jeho smích je tvůrčí. A připíjí? Komu? Kdo se dotkne svým pohárem číše tohoto boha, který má duši vína na rtech, v očích, v pohybech rukou a nohou, v hroznových kadeřích? Je dobrý, ač obr, není monumentální, je něžný a chápavě se usmívající. A za ním, skrývá se za hrozny vína, sedí jeho průvodce, malý kozonoh. Také se usmívá, ale jeho úsměv jest již jiný, je to loudivý úsměv, kozlí úsměv, úsměv, který se slizce táhne, úsměv protáhlý jak z vylisované slupky vína právě odhozené, toť úsměv žádostivosti, ne opojení. Tento kozonoh se usmívá, nejsa nahý, ale myslí na nahotu. Opojený bůh je nahý a usmívá se veselím, pozdravuje, chápe, smíruje, utěšuje a konejší, s duší vína na rtech a s duší vína rozlitou po celém hladkém, jemně vykrouženém těle. Je zima, neví o tom. Pije víno, jako pije bůh, mnoho. Je jaro, římské jaro. Posun jeho vztažené ruky se ještě více zjemnil, zněžněl. Již zná jméno Ariadny, dosud vrávorá, chtěje býti zachycen jen do náruče. Světlo se kolem něho chvěje jako píseň, sám je oslnivě bílý. A brzo bude horké římské léto. Červen. Tu si znovu naplnil číši, pootevřel svá

hebká teplá ústa k přípitku, rozvlnil své svalstvo a vstoupil do domu Jacopa Galli.

Vrávorali. A byla velká hostina, vrávorali pak všichni v domě Jacopa Galli, krásného mladíka di bello ingegno, šlechtice římského, vrávorali a připíjeli bohu vína, padaly růže, ne již černé, vířil jiskřivý hovor a šprým, zněly violy, loutny a měkký lichotný zvuk fléten, dívčí úsměvy odpovídaly úsměvu opojeného boha, jenž se octl na této večerní slavnosti již opilý, a nyní stále pil, nemohl odmítnout tolik krásných přípitků, a nejvíce řečnil a připíjel mladý Jacopo Galli, pohazuje černými kadeřemi, zvedaje štíhlýma rukama pohár a nabízejí bohu jednu krásku za druhou. Pilo se mnoho. A byla již noc. Tu začali tančit kolem sochy poházené růžemi, i bůh se rozkročil pravou nohou k tanci, nahý a hladký, ale mnoho pili, tanec se nedařil, a bůh se tedy jen smál, zvedaje pohár. Tak dívky tančily samy, chtěly být také zachyceny do náruče, ale on myslí jen na Ariadnu a drží pohár vína, jeho úsměv je chápající a smířlivý, tančily vířivě, dráždivě, sledující tedy protáhlý kozlí úsměv malého kozonoha, který již nemusil myslit na nahotu a jen se díval. Mezi pohozeným stříbrem pohárů bylo plno růží, sladce zněly loutny a violy, vábivý hlas fléten, písně, růže, dívčí krása, toužící být zachycena, horká červnová římská noc, uprostřed všeho hladký, usměvavý bůh rozdávající duši vína.

Prudká, děsivá, ohlušující rána žhavým plamenem otevřela nebe. Noc se na okamžik zastavila v jediném plameni, který pak zhasl, aby tma byla tím černější. Vzkřikli a vrhli se k oknům, střízlivěji. Jacopo Galli, bledý a rozcuchaný, chvějící se rukou ukazoval k Vatikánu. Tam nad střechami stál žhavý sloup jisker, který se náhle rozptýlil a zhasl. Opět znamení!

Odkopnuv rozslápnutou loutnu, vrávorali Jacopo Galli k usmívajícímu se bohu.

Po vatikánské chodbě vrávorali Alexandr Šestý a křičel mnoho. Bolest ryla mu v srdci, jako žhavý sloup jisker rozryl nebe, papež křičel a rval si vlasy, poslové se zděšeně rozběhli ke kardinálským palácům, a stařec pěstí, plnou vyrvaných šedin, bil se divoce v prsa,

vzlykal a sténal, dusil se těžkým stařeckým pláčem, opilý hrůzou a bolestí, – potácel se chodbami, zachytáváje se výklenků stěn, vlasy máje plny prachu, smetí a třísek, neboť bloudil i zapadlými chodbami, upadl, těžce vstal, opět se potácel dál a křičel mučivou bolestí, která kameněla v srdci, nechtěla ven, ryla a ryla nejostřejšími hranami, páčila a žhnula. Stařec si rval vlasy, padal na kolena, opět mu pomohli vstát, blábolil k nim nesrozumitelná slova, popelavě šedý, vyrval se jim z rukou jako pomatený, znovu se potácel dál – myslili s hrůzou, že papež zešílel.

Kardinálové se rychle sjížděli, vystrašení a nechápající, první z nich kardinál Ascanio Sforza, kancléř církve. A tam se dověděli příčinu papežova zhroucení a hoře.

Jeho nejmilejší syn vévoda z Gandie, přiženěný do královské rodiny španělské, pro něhož stařec chystal Itálii a celý svět, neboť ho miloval láskou všechny útroby šírající, byl vyloven z bahna Tibery zavražděný, proklaný ranami dýkou, již nadmutý, zelenající a plný nečistoty a kalu jako neřád. Neboť don Cesare také chtěl mítí připravenu Itálii a celý svět a nesnesl tuto lásku k bratrovi, všechny útroby šírající, nesnesl, aby bratr byl vyvýšen. I přišel pro vévodu z Gandie don Micheletto, muž v masce, šlechtic a Cesarův kat, a vyzval ho k večeři v domě bratrově. A vévoda z Gandie šel na smrt s tváří veselou, nic netuše.

Vytažen z páchnoucího bahna Tibery – – – jeho nejmilejší syn – – – příbuzný nekatoličtějších Veličenstev Španělska a Indií – – – imperátor Itálie – – – vytažen ze smradlavého mazu splešek a nečistoty – nadmutý jako mršina – vytažen v rouchu slavnostním, určeném pro večeradlo, z hlubiny řeky, kam byl potopen, tak jako Týfón, bůh zla, kdysi podle prastarého mýtu Egyptanů do hlubin vod pohřbil božského Hóra-Ápise, – vytažen mrtvý a ohnívající! A don Cesare, těsně zahalen v plášť, přijel na španělském hřebci, přispěchal těšit starce papeže a ostrými slovy kázal za velkou odměnu vypátrat nelidského vraha. Tu odstoupili všichni a zmlkli, dívající se do dlaždic síně, neboť obešla je hrůza, i to jim bylo příliš. Pouze stařec bil se v nahá prsa, roztrhnuv si roucho a košili, rval si

vlasý a křičel, pohlížeje na ledovou tvář dona Cesara, křičel, jako by viděl strašidlo.

Avšak strašidlo nebyl don Cesare. Zjevení přišlo až v noci, a opět prchaly strážé z chodeb, znovu se ukázala nadpřirozená znamení v síních; ač bylo venku bezvětří, náhlá vichřice rozrazila okna a chodbou, oblečen v plameny, šel vysoký muž a vyl v mukách, psal na zeď ohnivým prstem, měl slavnostní španělský šat, určený pro večeradlo, a na hlavě saracénský turban. Když se to ráno rozkřiklo Římem, vzpomněl si Michelangelo na slova pátera Quida o nalezeném listě, na němž bylo psáno: Již brzo odejdu do míst, odkud není návratu, jiný přišel, aby mne zde vystřídal. Ale Svatý otec tenkrát nevěřil listu, nebál se strašidel, měl u sebe dona Cesara a jeho nejmilejší syn vévoda z Gandie, s nímž měl velké plány, se právě vrátil, to pro radost ze synova návratu nedbal papež o list.

Vytažen z Tibery jako neřád. Na druhý den odpoledne byla svolána konzistoř. A bylo psáno ve svolávacím listě, že se tam Jeho Svatost obviní ze svých poklesků a ustanoví komisi kardinálů pro reformu duchovního života a církve. Kardinálové chodili bledí, rozpačití, nemluvili spolu dva, každý byl o samotě se svými myšlenkami. Ve svaté apoštolské kanceláři bylo živo a rušno. Písaři tam horlivě psali listy všem křesťanským panovníkům, jimž Svatý otec oznamoval úmrtí milovaného syna vévody z Gandie a sliboval nápravu církve, po které se volá v křesťanstvu již přes sto padesát let. Podepsán: Alexandr Šestý.

Vytažen z Tibery již nadmutý, s otevřenýma skelnýma očima utopenců. Hrdlo proříznuto, v těle osm ran dýkou a děsivá podrobnost: ruce svázaný nazad. A když nesli tělo do chrámu Santa Maria del Popolo, papež stál v okně Andělského hradu a křičel strašně.

Mnozí se smáli, a hojně se smáli. Na soše Pasquina byl ještě téhož dne nalezen napsaný epigram básníka Sannazara, který letěl od úst k ústům:

*Abys nám ukázal, žes přece jen rybářem lidí,
vylovils sítěmi svého vlastního syna.*

A tajná radost nad bolestí starcovou byla velká.

Kardinál Rafael Riario se přestal postit o zelenině a vodě. A k němu do jeho komnat stoupal nyní po schodišti paláce Michelangelo, aby se rozloučil, odhodlán hodit třicet zlatých dukátů na kardinálský stůl a nechtěje již bydlit v podkroví jako druh žvanivého Franceska, holiče, jako společník. Neboť dostal od šlechtice Jacopa Galli mnoho peněz, velmi mnoho peněz, a Jacopo nadšeně o něm vykládal patricijům a prelátům, ukazoval směřícího se boha, duši vína, a všichni žasli, to nebyla antika, na jakou byli zvyklí, to bylo cosi zcela nového a nikdy nevidaného, bůh, který se opojil a chce tančit –! bůh, který vrávorá! Přišli i Florentěane, rozpomenuli se s pýchou, že slyšeli již Michelangelovo jméno doma, byli to většinou samí vyhnanci, nadšeně tedy hovořili o dvoře Lorenza Magnifika. Ale tento opojený, opilý bůh udivil i Florentěany, to bylo cosi zcela jiného, než si zvykli vidět u Donatella, Luky della Robbia, Rossellina, Benedetta da Majano a ostatních; Buonarroti dělá nová díla a dělá je krásně. Přicházeli patricijové a preláti, mladý Jacopo Galli svítil úsměvem, pohazoval černými kadeřemi a vykládal o florentském umělci nalezeném v komůrce holičově a jeho vtip byl žhavý a jiskřil.

A bylo v Římě mnoho nových šprýmů o uměleckém jemnocitu a pochopení u kardinála Rafaela.

Michelangelo se šel loučit, nepozván a o své vůli, připraven na ostrá slova, která se chystal vrátit. Každá vzpomínka na dobu prožitou tam v podkroví v nečinnosti, špíně, v opovržení, přezírání, v hanbě s jménem podvodníka znovu mu rozbušila srdce. Šel vztekle. Nyní dokázal, co umí. Přesvědčil o tom Řím, patricije, barony i preláty. Neodpustí si, aby nepoděkoval za kardinálské pohostinství, za všechnu přízeň, a položí třicet zlatých dukátů na stůl, potřebuje je kardinál, když se o ně tak hrdlil, nepotřebuje je Michelangelo, který dostal mnoho peněz a ponechal si jen málo, jen

nejnutnější, ostatní všechno poslal domů otci a bratřím, kteří již mnohokrát mu psali, kdy něco pošle, proč v Římě zahálí, ve Florencii je hlad a drahota, koupené obilí zachytila francouzská posádka v Livornu, lidé na ulicích padají hlady, kdy pošle nějaké peníze, proč jen užívá římských radovánek a nepracuje – – – Tak tedy poslal takřka vše, ale přece zbylo tolik, aby mohl položit třicet zlatých dukátů na kardinálský stůl. Šel vztekle. Znovu slyšel jizlivá slova šlechtice Jacopa o těchto kardinálech, jimž jest umění jen módou, ano, co je pro ně umělec, není-li aspoň holičem! Raději odplout plnými plachtami k Lótofagům a zapomenout. Šel vztekle. Vzpomínal na všechny ty směšné historky, které se vyprávěly o poměru kardinála Rafaela Riaria k umění. Všichni vědí, že tomu nerozumí, že to dělá jen po jiných – – –

Šel vztekle. A pokazí kardinálovi radost, kterou jistě má nad smutkem papežovým. V těchto dnech se nemusí bát ani cantarelly, ani jedu milosrdenství, papež se zhroutil, a když se Borgia zhroutl, pak září hvězda della Roverů plným leskem, stále je nesmířitelná zášť mezi Borgiou a della Rovery, to už od dob Sixtových, kdy kardinál Giuliano della Rovere, dub křemenáč – jak říká San Gallo –, varoval Sixta před Borgii, už od dob Inocencových, kdy spolu válčili, jejich vojska se již bila v ulicích, rvali si tiáru z rukou i klíče od Andělského hradu nad umírajícím papežem, a pak, když Giuliano della Rovere odjel do Francie ke Karlu Osmému, ale nyní již opět sedí v opevněné Ostii, dobře San Gallem opevněné, a čeká – A Rafael Riario je della Rovere, nepřijal dary před konkláve, nevolil Alexandra, a papež s ním chtěl nyní účtovat tak, až se postil římský kardinál.

Jak se asi nyní raduje! A Michelangelo šel rázně prázdnou chodbou, rozhodnut pokazit kardinálovi radost nad smutkem papeže. Všude bylo ticho. Sluhové žvatlali dole v chladné síni či se váleli ospale po zahradě, byl horký římský červen. A tak vstoupil tiše do komnat kardinálových. Dveře jeho ložnice byly pootevřeny a z nich zněl prosebný vášnivý hlas.

Michelangelo neviděn zakryl si ústa pěstí a rychle ustoupil. Šepot zněl stále vášnivěji. Kardinál Rafael stál vztyčen a po pás nahý. Umrlčí bledost jeho těla byla děsná a děsivější tím, že byla pokryta krví. Potůčky krve brázdily toto zsinělé tělo a nové krůpěje vytryskovaly, ale těžce, bylo málo krve v tomto voskovém těle, musila být vážena z hloubky novými a novými údery, které svištěly rychle, rázně, ostře a syčivě.

Kardinál Riario se neradoval a nedbal o umění. Myslil na bolest Svatého otce. Kardinál Rafael se bičoval.

O, quam tristis et afflicta...

Smrt! Smrt! Smrt!

Šel s Jacopem Galli procházkou a prošli podél S. Giacomo di Scossacavalli k S. Maria Transpontina, mezi krčmami a staveništi, horlivě rozmlouvající. Jacopo Galli hovořil lehce a pohrdavě, poté mluvil Michelangelo a Jacopo provázel jeho vyprávění drobnými poznámkami. Ale pak řekl: „Vidíš, takoví jsou všichni. Tvůj známý Niccolo Machiavelli na konci svých soustav, teorií a myšlenek vidí Osud a vysloví to jméno s takovou bázní, jako naši otcové jmenovali Boha. To se naučil z Tacita a z Tita Livia! Tvůj Machiavelli nedůvěřuje Bohu a věří v Osud. A páter Quido přestane uštěpačně na tebe dorážet, až když mu povíš o zjevení ohnivě baby. Pak si tebe oblíbí, nabízí ti výnosné místo, říká, žeš rozumnější, než se domníval, a důvěřuje ti naprosto. Jeden věří v Osud, druhý v ohnivou babu. V jaké době to žijeme? A není podivné i to, že nikdy se tak stále nehovořilo o konci světa a o hrůzách pekelných příšer jako v této době rozkošnictví, krásy a zjemnělosti ducha? Není ti podivné, že ne na poušti, někde v neapolských skalách či mezi janovskými loďaři, mezi abruzzskými pastevcí, ale právě u vás, v pokladnici umění, ve Florencii platonismu a největšího vzepětí rozumu, že právě tam vše posléze ovládl Savonarola? Mluvil jsi mi o Machiavellim a o tom mnichu, jemuž věříš. Hleď, jaké typy: Machiavelli, Savonarola a třebaš i ty, Michelangelo Buonarroti – Podle kterého z vás bude jednou tato doba pochopena?“

O Francesku Granaccim Michelangelo nevyprávěl. To v něm bylo uzavřeno příliš hluboko. A nerad na něho myslel a vždy s nenávistnou ošklivostí k sobě samému. Jestli mi zase neuprčneš, Michelagniole – – – Chraň mi Amintu, Michelagniole! Chraň mi Amintu – kterou Francesco miloval jen v modlitbách, aby byla změněna láska. A on – tu noc, kdy slyšel od kupců o zavraždění Mony Chiary mužem ze žaláře vyvedeným, – – – dodnes tomu neporozumí, proč právě té noci musil nalézt cizí náruč. Aminta,

jejíž ústa byla trpká, ale horká a konejšivá. Chraň mi Amintu! A přísahali si tenkrát pod křížem – – –

Pak Michelangelo vstoupil do své jizby v domě Jacopa Galli a čekaly tam na něho dva dopisy, oba z Florencie. Jeden psán třaslavou rukou otcovou, druhý pevným hranatým písmem da San Galla. A ještě než je otevřel, poznal, že oba nesou neštěstí.

Nechť nikdo nemluví o mlčení věcí, neboť ke každému věc, po které vztahoval ruku, již promluvila, a bylo na něm, aby slyšel její hlas. Má každá věc svoji tajemnou řeč, slyšenou pouze tichem, a srdce se ji dovídá dříve než oči.

Držel dopisy v rukou, váhaje. Tiché odpoledne klesalo do zahrad. Čtvercovité nádvoří domu bylo svítivě bílé. Popínavé květy se plazily po zdi. Šuměl vodotrysk. A tu otevřel nejprve dopis otcův.

Mona Lucrezia, maminka, zemřela.

Ruka s listem klesla. Nemohl si vzpomenout na její tvář a hlas. V té chvíli jen věděl, že zemřela. To dítě se jednou zalkne vlastními slzami – – – jak mu to bylo divné, zalknout se slzami! Nepovšiml jste si, fra Timoteo, jak hoch zvláště vyslovuje slovo bolest? Jako by se přitom vždy zraňoval – Ale to není její hlas, to jsou jen vzpomenutá slova. Pak ostrý pohled k otcí: Není z mé krve, ale vím o něm víc než vy všichni. Vždy byla taková, vždy věděla o něm víc než všichni ostatní, ale říkala mu to jen slzou, úsměvem a pohlazením. Je mrtva. Přistoupil k oknu a hleděl tupě do dvora. A nemohl vzpomenout na její tvář ani hlas, vše bylo zastřeno podivnou těžkou mlhou, byl neskonale sám. Pak poklekl, aby se za ni pomodlil. Říkal slova modlitby pomalu, vroucně, a bylo mu náhle tak, jako když je říká poprvé. A přece se dříve modlíval hodně a často, ale dosud nikdy necítil toto tajemství slov tak zřetelně jako nyní. A když při Salve, regina vyslovil: obrať k nám své milosrdné oči, teprve tehdy se rozeštkal.

Mona Lucrezia zemřela. Vlastně se s ní ani pořádně nerozloučil, jeho odjezd do Říma byl také trochu podoben útěku, jako tenkrát do Bologne. Velký hřbitov – – – chodil Florencií, pohlížeje do tváří, které už ani nepoznával, nebyli všichni mrtví na tomto hřbitově

pochování. Tu pochopil, proč tenkrát při jeho návratu Machiavelli setřel celou dlaní prach z jeho kabátu a tak vroucně zašeptal: „Prach, prach cesty – – –“

A pak bylo vše v jedné směsici: zpráva o smrti Mony Chiary, porotcem pro sál Consiglio grande ve dvaceti letech, skřeky Savonarolovy, hlad a bída doma, pavouk Popolani a jeho úlisné rady, jeho těkání z rohu do rohu, večery s Machiavellim, snícím o impériu bez papeže a bez kněžské vlády, večery a noci s medicejskými spiklenci u Aminty, s drahým patricijem Lorenzem Tornabuoni, kterého měl nejradši (jeho hlavy bude pro popraviště škoda, taková brzo zase nenaroste! zle vtipkoval Machiavelli, posmívající se mu pro tyto tajné porady, v jejichž zdar nevěřil), s Gianozzem Pucci, s Luigi Cambim, vášnivě horujícími pro návrat Medicejských, večery i noci u Aminty se spiklenci a večery a noci již bez spiklenců u Aminty, jejíž ústa byla trpká pouze ve dne.

Vše v jedné směsici. Vlastně se s maminkou Lucrezií ani pořádně nerozloučil, překotně odjížděje do Říma, bratři byli netrpěliví, mluvilo se pouze o penězích – Naléhali na něho, dotírali, a tak odjel od nemocné pro peníze až do Říma, v domnění, že se hned vrátí a s dvěma sty zlatými dukáty od kardinála – – –

A nyní je mrtva. Oči jí zatlačili jiní, ti, kteří ho poslali daleko. A ruce jí sepjali a vložili do nich křížek ti, pro které on má jen cenu peněz. Ústa jí šátkem stiskli v pevné uzamčení oni, ne on, kameník.

Poslední útěchu jí asi dal bratr, fra Taddeo ze S. Marco. Otec o tom nic nepíše. A teprve nyní si povšiml, jak zpráva o maminčině smrti je stručná proti dalšímu obsahu dopisu, kde se mluví jen o drahotě, nouzi, hladu, moru a vzrušené náladě v městě. Zařal nenávistně rty. Ano, tak je tomu stále. Pobuda má vždy jen vydělávat na celou rodinu, posmívavý tulák má přinášet peníze, jen na něho spoléhají, a tak spoléhají, jako by nemohlo být jinak, jako by to nebyl dar, ale jeho povinnost. A maminka je mrtva. Má nyní obě matky v nebesích, Monu Francesku, která ho porodila, která dala otci pět synů, pět nových větví šlechtického rodu, upravilo se to,

nebylo třeba levobočků, ale Mona Francesca zemřela dvacetišestiletá a již pro něho, teprve svého druhého synka, neměla mléko.

Maminka Francesca, kterou vždy jako dítě a chlapec při usínání toužil spatřit ve tmě a slyšet její hlas, a neviděl ani neslyšel, maminka Francesca requiescat in pace –

Maminka Lucrezia, která o něm věděla víc než všichni a byla ze všech nejhodnější, jejíž tvář nyní tolik toužil vidět a tolik slyšet její hlas, a neviděl ani neslyšel, requiescat in pace.

Ve Florencii je drahota, doma potřebují peníze, peníze, peníze, peníze – – –

Otevřel druhý list, pak spustil ruku a hlavou udeřil desku stolu, na kterou klesl, již sražen touto novou zprávou. Psal da San Gallo a klel a hromoval i v listě. Mohutným písmem nejprve děkoval Bohu, že Michelangelo se zachránil odjezdem do Říma, neboť – – – Všichni jsou mrtvi. Popraviště. Aminta zardoušena v žaláři, ale Lorenzo Tornabuoni, Gianozzo Pucci, Luigi Cambi, Ridolfi a dokonce i Bernardo del Nero, stařec pětasedmdesátiletý, zardoušení na popravišti. Spiknutí pro návrat Pierův bylo odhaleno – A Pier čekal před branami, avšak strážé ho nepustily, opět udeřeno na poplašný zvon kampanily, sbíhaly se cechy ve zbrani, piagnoni byli rozvášnjeni až do zuřivosti. Francesco Valori ihned nařídil vyšetřování – A Pier opět prchal s hanbou – – –

Michelangelo vložil hlavu do chvějících se dlaní a strnulým pohledem se zadíval do protější nádvorní zdi. Viděl Piera vyběhnuvšího se smíchem z paláce Orsiniů, Piera opět v korunýři a s mečem, obé, meč i smích, patřilo Florencii – a opět marně. Přísahám ti, Michelangelo, tak zněl hlas vyhnancův z kostelní lavice bolognské, že co živ budu, nikdy neustanu usilovat o Florencii! – A vyříd' mému synu – tak zní hlas mrtvého –, že už nikdy, nikdy se nevrátí. Pier prchal opět s hanbou, tak psal San Gallo, po čtyři hodiny čekal před branou, strážé se mu vysmívaly z hradeb, hrozíce pěstmi – Vyříd' mému synu, zní hlas mrtvého – Vidím cizí tváře a slyším jejich hlas, a mrtvou matku nevidím, neslyším – Pak se vrátil k dopisu. San Gallo podrobně a s mnohým proklínáním líčil

odhalení příprav k převratu a rozčilení v městě, k němuž nejvíce přispělo i to, že oba hlavní viníci, patricijové Tornabuoni a Gianozzo Pucci, naoko patřili k nejvěrnějším přívržencům Savonaroly a docházeli i do nejtajnějších schůzí piagnonů, využívající této naprosté důvěry jen k zrazování plánů – Odsouzcenci na smrt se mohli zachránit jedině odvoláním se ke Consiglio grande. A San Gallo s posměchem líčil rozpaky nejvyššího z rady, Franceska Valori, který sám kdysi toto odvolání uzákonil, a nyní ho mělo být poprvé užito ve prospěch jeho zapřisáhlých nepřátel. A v Consiglio grande by jistě byl rozsudek smrti zrušen, neboť všichni odsouzcenci byli šlechtici a měli v radě své příbuzné, a pětasedmdesátiletý stařec del Nero se neprovinil ničím jiným, než že po celý život byl věrný medicejskému rodu, nemohl si zvyknout na mnišskou vládu, sloužil knížeti, to bylo jeho celé provinění, snad ani o spiknutí nevěděl a pro své vysoké stáří na žádné noční schůzky nedocházel. Rada byla v zoufalé situaci a San Gallo se v listě posmíval nejsilnějšími výrazy. Zrušení rozsudku by bylo jistě přivodilo krvavý převrat, piagnoni se sbíhali na náměstí Signorie se zbraněmi v rukou, odhodlání svrhnout takovou radu, která osvobozuje medicejské spiklence. Ale odmítnout odvolání odsouzených nebylo možné, bylo by to proti zákonu, který dal Valori. A tu Valori rozhodl sám. Jeho hrdlo bylo v seznamu buřičů určeno pro katovy ruce, jeho dům tam byl zapsán na oheň mezi ostatními domy určenými k plenu a k spálení. A kromě toho byla dávná zášť mezi plebejcem Valori a starcem del Nero, který vždy jen sloužil knížeti, vždy šlechtic. Valori přišel do schůze rady rozhodnut. Zatímco ostatní rozpačitě přemýšleli a váhali, povstal a promluvil velkou řeč, v níž žádal, aby odvolání odsouzcenců bylo zamítnuto a aby se o něm vůbec nejednalo. I dodali si mnozí odvahy a povstali také, křičíce na něho, že ruší vlastní zákon. Ale on trval na svém, a myslel na zbraně piagnonů srotivších se na náměstí, sám věrný piagnon, rozhodl, že s ohledem na vyšší zájmy státní se zákon o apelaci pro tento případ ruší. A tak byli popraveni všichni. I stařec del Nero. Aminta zardoušena v žaláři, nechtěli tuto ženu rdousit veřejně na

náměstí, avšak Lorenzo Tornabuoni (škoda jeho mladé hlavy! psal San Gallo, vzpomínaje na slova Machiavelliho), Gianozzo Pucci, Ridolfi, Cambi a stařec del Nero byli rdoušeni na popravišti. A San Gallo psal dále o tom, že město je vzrušeno touto popravou do nepřičetnosti, a Savonarola káže dál, káže to, co nikdo se dosud z křesťanů neodvážil hlásat, káže, že církev musí být nejprve potrestána, než bude obnovena, a o svém vyobcování z církve káže, že nikdo nemusí být poslušen tohoto papežského výnosu, neboť kdo neposlouchá papeže, který si získal tiáru simonií, ten prý nehřeší – – – To už je boj příliš strašlivý, nikdo ve Florencii neví, je-li dosud v lůně církve či není, a San Gallo připojil dovětek, ví-li Michelangelo v Římě, že nespokojenost s papežem Alexandrem roste po celém světě, Karel Osmý už dostal od Sorbonny souhlas k svolání koncilu, i Benátky se připojily, ba i ve Španělsku to vře, – ale jiní zase rozšiřují list umírajícího mořeplavce Kolumba, který objevil Nový svět a nyní na smrtelném loži zapřísahá syna Diega, aby vždy bránil papeže a církev, a kdyby nějaká moc ohrozila papežství, aby Diego všechny statky, jmění, krev i život obětoval pro křížovou výpravu k záchraně papeže – – –

V městě se jása nad popravou spiklenců jako nad velkým Savonarolovým vítězstvím. Savonarola nařídil opět nová procesí bílé oděných dětí, svatého vojska, aby tyto vyprosily na Bohu chléb pro hladovící město. A právě když procesí dospělo k S. Marco, přihnal se posel, uštvav koně, a oznámil, že se podařilo přemoci francouzské tlupy z Livorna a množství povozů s obilím, masem a moukou čeká před branami. Není tedy divu, že lid pokládá Savonarolu za zázračného muže a pokleká před ním jako před světcem v ulicích. Ale Machiavelli, byť celé město třeštilo nadšením, tajně prohlásil, že ode dne popravy se začal Savonarolův pád. San Gallo se přiznává, že těmito Machiavelliho slovy sice nerozumí, ale Niccolo měl ve veřejných věcech už tolikrát pravdu, že by mu člověk málem i toto uvěřil – A Savonarola káže, káže, káže – popírá, že by byl kacířem, a tvrdí, že poslechne okamžitě Alexandra, budou-

li jeho příkazy v souhlasu s přikázáním božím. Ale což tato věta už není zjevným odpíráním poslušnosti?

Michelangelo přeletěl očima další obsah listu. Bylo toho ještě mnoho a vše jen o Savonarolovi. Nečetl tedy dál, chvějícíma se rukama složil list a zadíval se opět z okna na protější oslnivě bílou zeď nádvoří s popínavými rostlinami, na hru vodotrysku –

Matka Lucrezia mrtva, Aminta zardoušena. A město, kde má otce a bratry, proměněno v tábor hladovějících šílenců. Sáhl si pomalu k hrdlu, jako by se dusil. Snažil se chladně přemýšlet, ale podařilo se mu jen se znovu přesvědčit, že okamžitý odjezd domů by znamenal cestu na smrt. Nebyl v seznamu spiklenců, ale vědělo se o něm, že se přátelil s patricijem Lorenzem Tornabuoni, jehož měl nejraději, Gianozzem Pucci a ostatními. Přimhouřil oči, neboť odraz od zdi byl oslnivě bílý, pak je zavřel docela. A v tom okamžiku se před ním objevila tvář Aminty. Avšak ne ta, kterou znal ve světle, s vráskami kolem očí a s vadnoucí pletí, s ústy sevřenými a trpkými, ale její noční tvář, kterou znal, když její ústa nebyla trpká a vrásky uhlazeny tmou, kdy hmatal chvějící se dlaní po jejím čele a zabořil prsty do jejích rozpuštěných vlasů, ta tvář, vždy spíše tušená než viděná, ta se objevila před ním, nahá a tak věrná, že mimoděk vztáhl ruku, opilý prudkou bolestí, a se zavřenýma očima, zoufale prose, aby se nerozplynula, tak tápal dlaní a rozevřenými prsty před sebou. Ale tvář před ním se stala děsnou. Zpuchla a z černých rtů se jako had vyplazil tlustý, zduřelý jazyk, skelné bulvy očí se vymrštily jako dvě nestvůrná měkkýšovitá zvířata, vlas se zkroutil, zmáčen potem crčícím z každého póru pokožky hlavy – – – Vykřikl hrůzou a uskočil, jako by zardoušená stála před ním. Ale před ním bylo okno, oslnivě bílá zeď s květy, rozmarná hra vodotrysku.

Dvě ženy jsem miloval. Jedna leží s rozervaným hrdlem, z něhož visely krvavé cáry masa rozhrzyznutého vlčími zuby šílence, druhá s hrdlem černým, stisknutým železnými prsty kata – – – To byly moje dvě lásky. A je mi třiadvacet let! Co je mi ještě určeno? Tma z mého dětství, tma, která měla tvar, i ze tmy bylo možno vytvářet, modelovat postavy, ale nejhroznější ze všeho bylo to, co nemělo

tvář. Vystalo to náhle šedé a rozplizlé, přesahující, pomalu se plížilo k lůžku, kde jsem se zmítal, drtě svatá slova modliteb –

Přivřu-li oči, vidím vše. Amintu, Piera, Granacciho, Cardieriho, Lorenza Magnifika, Rafaela Riaria, vše, Asdrubala Tozzi, Oliverotta, starce Aldovrandiho, i tu tvář na Costově obraze, vše. Jen matku Francesku a Lucrezii nikdy neuvidím. Proč? Proč jsem tak poznamenan?

Aminta je mrtva. Nikdy mne Chiara neobjala, a snad právě proto jsem vyhledal náruč Aminty. Ta měla být mou Chiarou. V noci. Dlaní jsem bloudil po jejím čele, prsty nořil do jejích vlasů, nebyly v nich perly a byly černé jen tmou. Aminta měla být Chiarou, Chiara Amintou, což vím?

A hrdla obou! Kouzelný tvar ženina hrdla, líbezná křivka od ramen k hlavě, k hlavě skloněné, vzpřímené, snící i vladařské, k hlavě, ke které hledíme na kolenou, i k hlavě na poduškách. Hrdla obou! Rozervaná a zardoušená. Dvě ženy jsem miloval. Dvě hrdla.

Přitiskl si dlaně na bušící spánky. Zavrával. Ještě okamžik, a omdlí. A bude večer a bude noc – A která přijde? Chiara, Aminta? Ne, matka Lucrezia nepřijde, nikdy nepřišla maminka Francesca. A bude noc. Budu ležet ve tmě, s hořícím srdcem a s krví, která mnou bude protékat jako vodopád, budu ležet s rukama za hlavou, s očima otevřenýma a čekat mrtvou – – Proč mi nebylo dáno žádné znamení toho dne, kdy ji rdousili? Tvořil jsem Bakcha, opilého, usmívajícího se boha, s duší vína rozlitou po hladkém těle, opojeného boha, který již ví o Ariadně, vrávorá tanečním pohybem a chce být zachycen jen do náruče. Tvořil jsem Bakcha. Strašná jest asi obloukovitá klenba v podzemí žaláře signorie – a který dominikán ji přišel vyzpovídat? Zda viděla ve chvíli smrti Cardieriho? Ne, Granacciho, jistě Granacciho, který modlitbami chtěl, aby se změnila láska. Ani Cardieriho, ani Granacciho, ale mne.

A já jsem tesal opilého boha. Zčernalý pruh na hrdle, otisky katových rukou. A trnové koruny na hlavách panen ze skal. A bílé perly v černých vlasech. A hrdla Tornabuoniho, Pucci, Cambi, Ridolfi, del Nera – Bože! Vždyť já jsem stále obklopen jen mrtvými!

Jen já jsem byl zapomenut na tomto velkém hřbitově, jen já jsem dosud živý. Pojď, řekla a usmála se, pojď, máme domov – A město, kde mám otce a bratry, proměnilo se v tábor hladovějících šilenců. To je můj domov. A do toho domova nesmím.

Náhle se bílá zeď zakymácela a padala na jeho okno. Vodotrysk vyšlehl žhavým plamenem vysoko k nebi. Odkudsi se po něm vztáhla bílá ruka a sáhla mu na hrdlo, oči a srdce. Již nic nebolelo.

Ale když procitl z mdloby a vstával, všechno se rozbolelo tím vášnivěji a silněji. Byl soumrak. Michelangelo vyšel do ulic. Dvě postavy krysích obličejů se odlepily z temného výklenku, a tiše našlapující bosýma nohama, aby nebyly slyšet jejich kroky, šly za ním tmou, těsně podél domů, a každá po jedné straně ulice. Šel rychle a brzo ve spleti ulic zabloudil. Měsíc plynul v mračnech, vycházel, zahaloval se, stíny šly přes jeho tvář a opět se rozptylovaly. Sledován vrahy, jimž stále tato místa nebyla ještě dost tmavá, šel, mysl na mrtvé ženy. I rozpráhl se vrah, jemuž tato cesta trvala již dlouho, aby hodil hrot dýky do zad toho, který je vedl, když se ozvaly proti nim kroky. S kletbou vložil zbabělec opět zbraň za opasek a přitiskl se ke zdi, on i jeho druh. Ale protože ten, který šel proti nim, vrávorál, propěvuje si opilou písničku, a měl bohatý šat, hedvábnou čapku a měsíc u pasu, opustili oba vrazi Michelangela a rychle se přidali k opilci, vedouce ho temnou uličkou k Tibeře, domovu věčnému.

Trastevere! Uvědomil si to, až když stál před kostelíkem S. Cosimato, oblévaným stříbrem měsíčního světla, které splývalo po jeho střeše, zatímco po stěnách se plazila tma. Zdálo se mu, že musí pokleknout na jeho otlučené schody před zamčená vrata a prosit, tak dlouho prosit, až se v některém z těch polorozpadlých domků probudí kněz Ugo, Benátčan, vstane a vyjde se podívat, kdo ho tak úpěnlivě volá. I klekl a volal tiše, volal v srdci, volal do prken chrámových dveří. Volal a prosil, štkal a žebрал, ale kněz Ugo nepřišel, i jiní ho volali, kněz Ugo slyšel šumění mnoha hlasů, velkou vichřici prosebných, žadonících, žebrajících hlasů, ozývalo se to odevšad, z celého Říma a dál, znělo to ze všech koutů

i z podzemí, povodeň slz, výkřiky zoufalců, poslední zasténání mroucích v opuštěnosti, slzy promarněných životů, hlasy v povětří i pod hlínou země, skučelo to, volalo, prosilo, žádalo si, aby vstal, a on se tedy probudil ve tmě, poklekl a připojil svůj hlas k těm, kteří tolik žebrali, klekl a prosil, žaluje Bohu, že žeň je hojná a on je slabý, nevědomý a neužitečný. Tak se modlil kněz Ugo v chladné nuzné světnici a prosil Boha za všechny, kteří ho volají, slyší jejich hlasy jak vichřici, tak se modlil kněz Ugo, a ve tmě na rozpadlých schodech klečel Michelangelo a volal kněze Uga, aby šel, otevřel mu chrámová vrata a přivedl ho pod růži kajících.

Když mdle a chladně svítalo, vrátil se Michelangelo domů. A neodstrojiv se, padl na lože, zastřel tvář, a zemdlen a vysílen těžce usnul. A v tomto spánku měl sen. Přišli k němu. Ale ne mrtví.

Přišli živí. Byl v bezejmenné krajině, která byla jako před bouří. Nemohl dál, zchvácen útrapami cesty, neboť od rána šel v nejpalčivějším vedru, jazyk napuchlý žhavostí žízně. Myslil, že zemře. Padl na prach cesty, a když se vzpamatoval, krajina se proměnila, rozkvetl keř, který byl dříve holý. Bouře šla jinam, vstal osvěžen. Bylo mu náhle vše tak známé, povědomé, věděl, že tady už někdy byl, ať ve snu, či ve skutečnosti, byl již tady, zde je někde hrob, na němž stojí kříž a pod ním je psáno: Francesco Granacci. Půjde průvod kajících jako tenkrát, a jejich vůdce promluví: „Toto byl kdysi ráj, nezapomeň na to nikdy, Michelangelo, dobře to namaluj, toto byl kdysi ráj –“ A náhle vyvstane před ním ze země skála jako obrovitá pěst a ozve se hlas: Stůj! Ve mně je zvíře, prorok a hrob! – Věděl, že tomu tak opět bude, usedl na zem a čekal. A viděl blížít se průvod. Ale nebyli to kající. Šli vesele jako blázni nebo šprýmaři, poskakující, tančící v chůzi, již neměli pytlová roucha přes tváře, pouze s otvory pro oči a ústa jako tenkrát, ale jejich obličeje byly nahé a stažené křikem a výbuchy smíchu. A povyk byl tak velký, že pro křik nebylo možno rozeznat slova. Dívaje se užasle na tento průvod bláznů, směřující poskakováním k němu, poznal je všechny. A v čele poskakoval Giovanni Medicejský, kardinál, a po jeho boku se vesele otáčel Pier v korunýři,

a za nimi třeštili jak opilá pážata Giulio a Giuliano Medicejští. Tváře se rychle střídaly a tatrmanily všechny. Byl zde Jacopo Galli, vykrcuje se pyšně a napodobuje Bakcha, holič Francesco, rychle žvatlaje bezzubými ústy, na prašivém oslu jel stařec Aldovrandi a osla za ocas se držel Oliverotto da Fermo, tváře se hrdě, čapími dlouhými kroky je doháněl Niccolo Machiavelli a mezi vším pobíhal Lorenzo Popolani, lišácky se tváře a každému šeptaje slova, jichž polovinu zamlčel, překotné střídání tváří, šla v bláznivém poskoku celá Florencie, poznával je všechny a mezi nimi i bratry, zde byli a smáli se mu do očí Sigismondo, Buonarroto, Giovansimone, a za nimi se valil nový a nepřehledný zástup lidí, již je neznal, bylo jich mnoho, bylo jich příliš mnoho, byli z Florencie, Sieny, Říma, Bologne, Benátek, odevšad, nemožno se dopočítat, a všichni řvali, skákali, třeštili, ukazující si na něho a přicházejíce blíž a blíž – Uskočil, chtěl se dát na útěk, prchnout těmto šíleným, rozběsněným postavám, ale nemohl, pouze uskočil a vedle sebe spatřil zapadlý hrob, na něm kříž a pod křížem psáno: Francesco Granacci. Tu ho zaplavil strach. A nevěděl kam se skrýt. A jedni mluvili řecky a jiní latinsky, a jedni se rouhali a jiní volali Boha a ďábla, jedni křičeli po ženách a jiní po chlapcích, jedni žádali od něho peníze a jiní sněhovou sochu, a vše se valilo blíž a blíž, tváře se roztáčely jak planoucí koule, křik a řev, vše již takřka u něho –

A tu v nejvyšší chvíli úzkosti, čekaje, kdy bude udupán, rozdrcen tímto přívalem bláznů, náhle viděl, jak vyvstala před ním skála jako obrovitá pěst a zastřela ho neproniknutelnou stěnou přede všemi. Zachráněn! Přitiskl rozpálené čelo na hlínu, která kryla kámen, a náhle si slastně uvědomoval, že je doma, ve Florencii, poznal to podle vůně této hlíny, tak voněla pouze florentská zem a prst', poznával to a byl šťasten, ohmatával radostně kámen, a tu poznal i ten kámen. Byl to obrovský a nepotřebný mramor, rozbitý kámen sochaře Agostino di Duccio, který jej kdysi před mnoha lety ve Florencii zkazil neopatrným úderem, balvan mramoru se rozštípl a už nebyl k ničemu, pohodili ho tedy za ohradou, kde pozvolna zapadal do země, vršila se na něj hlína, mrtvý kámen, zkažený

a nepotřebný, už k ničemu. A ten ho měl zachránit? Ale vyvstal náhle ze země jako skalní stěna a zastínil ho mocně.

Byl probuzen sluhy, které poslal znepokojený Jacopo Galli, neboť se již blížilo poledne. Když Michelangelo viděl svěží mladický obličej šlechtice, tím jasněji vzpomněl na svůj podivný, zmatený sen. Galli věděl, že přišly dopisy z Florencie, a pohlédnuv kradmo na jeho ztrhanou tvář, tázal se, co je v nich zlého. A Michelangelo oznámil smrt matky a zamlčel popravu Aminty.

Odcházejí dni, přicházejí preláti a patricijové, stále se mluví po celém Římě o opilém bohu, o bohu, který vrávorá. Mnozí objednávají, ale Michelangelo zatím odmítá, nemá sílu, je ochromen pro každou práci, jest mu, jako by teprve nedávno povstal z nějaké těžké choroby, jejíž kořeny však dosud zůstaly v těle a tam uhnívají, je tak slabý, že nemůže udeřit dlátem do kamene, čeká a odmítá.

Odcházejí dni, valí se události. A koncem května přišla zpráva o upálení Savonaroly.

Již v březnu pohrozila Jeho Svatost Florencii interdiktem, nepřestane-li kázat kněz vyobcovaný z církve. Ale Savonarola neposlechl rady kardinála Piccolominiho, který byl prve radil papeži: buď vyobcování, nebo kardinálský klobouk, a nyní radil Savonarolovi, aby zaplatil Jeho Svatosti pět tisíc zlatých, že nebude vyobcován. Savonarola nic nezaplatil a kázal dál. I vzpomněl si florentský arcibiskup na svého předchůdce arcibiskupa Antonína, který zemřel v pověsti svatosti, vzpomněl si a shromáždil kolem sebe kanovníky od S. Maria del Fiore, mezi nimiž už scházel kanovník Maffei. Požádali tedy kněží s arcibiskupem v čele signorii, aby bylo zamezeno kázat zde knězi vyobcovanému z církve, ale signori rázně odmítli kněze, v městě jsou podle ústavy pány oni, ne arcibiskup, a na nich záleží, kdo bude kázat. Zatím však v ulicích se rvali arrabbiati, odpůrci Savonaroly, s piagnony, jeho přívrženci, stále zuřivěji a houževnatěji. A palleskové, tajná strana medicejská, opět pozvedli hlavy v rozervaném městě a spojili se s arrabbiaty. I snížili piagnoni věkovou hranici volitelnosti do rady pěti set na dvacet čtyři léta, aby do ní mohli být zvoleni i ti, kteří slyšeli

Savonarolu ještě jako chlapci a rostli už pod jeho vlivem a v jeho učení. Avšak když tak učinili, ukázalo se, že z chlapců se už stali mladíci, toužili po ženách, hře a víně, snili o městě veselém, o milánských karnevalech, benátských kurtizánách, římském lesku, dovídali se od otců, čím byla Florencie dříve, mladíci se nechtěli stále jen postit, pět žalmy, už to nebyli ministranti, byli to kupečtí a patricijští synkové, bylo jim směšné skákat s oltrarnskými pískaři u hranice, jíst maso, pít víno a spát se ženami, jen když dovolil mnich. Odpadli a odmítli i jméno piagnonů, nazývali se nyní compagnacci. A lůza se přidávala hned na tu, hned na onu stranu, neboť se nestalo, aby po každém procesí se přihnal posel, uštavav koně, a oznámil, že vozy s masem a moukou jsou před branami. A v radě cechů se již hlasitě počítalo, jak valně zchudli zlatotepci, řezníci, hedvábníci a barvíři v městě, které založilo svoji slávu na hedvábí, zlatu, barvivu a látkách, a kde se nyní už dávno nesmělo chodit v závojích, ve zlatě, v hedvábí a kde se nejedlo maso. A ti, kteří si zvykli už od doby Piera chválit meč a ctít jeho sílu, hlasitě žehrali na to, že Savonarola slíbil pokořit Pisu a nepokořil.

Savonarola nastoupil cestu muk. Viděl město a zaplakal nad ním. Nepoznalo čas navštívení svého.

Koncil se nesešel. Neboť Karel Osmý se šel jednou podívat na krásu dubnové krajiny z cimbuří svého zamilovaného zámku Amboise, ale dříve než viděl krásu, dostal epileptik záchvat a sletěl ze schodů po hlavě dolů, srazil si vaz a zemřel, a Sorbonna nevěděla, jak to honem v klidu dát do pořádku, neboť zemřel král v papežské klatbě. A tak zatím koncil se nesešel.

Savonarola věděl, co ho čeká, ale neuprchl. Kázal dál, zapřísahal dál, volal k Bohu a volal k pokání, ale město mělo již dost draka, který sráží ocasem hvězdy, chtělo jíst. A chtělo být opět městem jako jiná města, která nejsou vedena mnichem vyobcovaným z církve. Ale Savonarola neustoupil a neprchl ani potom, když vystoupiv na kazatelnu, našel tam oslí kůži a na ní lidská lejna. A lid v chrámu se smál. Přestal se smát, když zazněl opět jim tak známý skřehotavý hlas, ruka suché obnažené žlutí se mihla vzduchem v mohutném

gestu. Tu ztichlo všechno, přikrčili se, čekajíce plamenný přívál hněvu a msty, strnule hleděli do země, čekajíce potopu ohnivých slov. Avšak mnich mluvil tiše a bolestně, tak tiše, že mnozí se báli hlasitě vydechnout, aby nepřerušili jeho slova. A nekázal o dracích a šelmách, nemetal na ně zkázonosné předpovědi, nehrozil tresty, mluvil tiše, kázal o své smrti a se všemi se loučil. A opět se chrámem vzedmula vlna pláče.

Ale hlad rostl, porady cechů byly stále častější, palleskové a compagnacci zpívali místo hymnů posměšné písně o kněžské vládě, papež hrozil městu interdiktem, budou zlomeny svíce ve všech florentských chrámech, oltáře obnaženy, vyražena dvířka svatostánků, které zůstanou otevřené a prázdné jak o Velkém pátku, knězi v černých pluviálech vystoupí na kazatelny a svrhnou odtud kámen na znamení božího hněvu, kámen z míst, odkud na lid dříve jen padala lahodnost božího slova, děti budou bez křtů, manželé bez manželství, hříšníci bez pokání, umírající bez svátostí, mrtví bez pohřbu, město bude jak prolezlé morem, žádný křesťan nevstoupí do jeho bran, to je interdikt, kterým hrozil, už naposled, Alexandr, a městem se plížila nejistota a hrůza, jitřená stále rostoucím hladem.

Františkán Francesco da Puglia navrhl Savonarolovi zkoušku ohněm. Projdou oba hořící hranicí; kdo vyjde živ, koho miluje Bůh, na čí straně je pravda? Savonarola rázně odmítl takové pokoušení Boha jako hříšné, ale žádostivý křik lidu zabouřil takovým posměchem, že povolil. Avšak strhl se liják a uhasil hranici. I vinili vztekle Savonarolu z toho, že zavinil liják.

Osmnáctého března kázal naposledy a do kláštera musil být z chrámu odveden již pod ochranou silné stráže středem rozvášněných zástupů, které po něm plivaly a vztahovaly kostnaté vyhublé ruce, toužíce se najíst a být opět hříšníky, jako jsou lidé v ostatních městech. Byly dny velkého postu, příprava k památce na umučení Páně. A sešla se rada k noční schůzi, pozvala svědky, kteří svědčili, že Savonarola se rouhá, a rada se usnesla, že je lépe, aby zahynul jediný člověk než celé město. Druhého dne byla Květná neděle. Před klášteřem S. Marco se utábořila lůza, žádající si

nasycení. A když přišla zpráva, že páni již nejdou s mnichem, vrhla se lůza na klášter, aby tedy vyhnala Savonarolovy věrné, shromážděné tam k obřadům. Byl pak mezi nimi i Francesco Valori, nejvyšší z rady, nejvěrnější piagnon, nešel do schůze rady, neboť byla Květná neděle o slavné liturgii, obcoval v chrámu službám božím, modlil se, byla Květná neděle, den slavných obřadů, svěcení palem a velkého průvodu, nejprve se četlo o zástupu vrhajícím palmové větve pod nohy Krista vjíždějícího do Jeruzaléma a jásajícím: Hosana, synu Davidův! Hosana! Požehnaný, kdo se bere ve jménu Páně! Hosana!, ale pak se četly pašije o umučení Pána našeho Ježíše Krista podle sepsání svatého Matouše, a Valori, věrný piagnon, klečel v chrámu a vroucně rozjímal o přeukrutné smrti Spasitelově, počkají signori, počká schůze rady, nesouhlasil s tím, aby na takový slavný den se svolávala schůze, proto nešel a půjde až po obřadech – – – Už však nešel, neboť lůza se vedrala do chrámu, vyvlekla ho s ostatními ven, a palleskové, vzpomenuvše na popravu pěti medicejských spiklenců, kázali ho usmrtit, dav se vrhl na Valoriho a byl roztrhán tak, že ani jednotlivé části jeho těla nebyly všechny nalezeny, jeho žena shozena z vysokého balkónu, dítě ubito v kolébce a dům spálen.

V noci přišli žoldnéři s kyji, pochodněmi a meči pro Savonarolu jako pro lotra, procházeli noční zahradou kláštera, hledající ho, a pak ho odvedli svázaného a s ním ještě ty dva mnichy, s nimiž byl tenkrát přišel do Florencie na pozvání Lorenza Magnífika, i ty vzali s sebou, fra Silvestra a fra Domenika. Ještě téže noci byl postaven před radu, kde opakoval všechno své učení, a bylo rozsouzeno, že se rouhá. Proto byl vydán na mučení, kde užito všech druhů mučidel, i nových, španělských, a byl zmučen strašně. Uznali, že je kacír, a na to je smrt oběšením. Uznali také, že je čaroděj, a na to je smrt upálením. Proto rozhodnuto, aby zemřel obojím.

Přijel papežský komisař prelát Romolino, a obrátiv se k odsouzenému, řekl: „Vylučuji tě z církve bojující a z církve vítězné.“ I odpověděl Savonarola: „To poslední jest nad tvoji moc,“ a šel se svými na smrt.

Na náměstí stála trojhranná šibenice a pod ní hranice. K popravišti se šlo po prkenném mostě, kde se skryly děti, velké svaté vojsko, a s jásotem vrážely jehly, zaostřené hole, hřeby a střepiny skla do nahých chodidel odsouzenců, z nichž fra Silvestro a fra Domenico šli pokorně a mlčky, toliko Savonarola se hlasitě modlil za víru v tomto městě, pro kterou bojoval po sedm let. Pověsivše je, podpálili hranici, ale zavál vítr a piagnoni, klečící na náměstí, doufali ještě naposled, že se stane zázrak. Nestal se, a oheň sežehl šibenici i těla.

Kat poté shrnul popel do nádob, v průvodu stráže pomalým krokem došel k řece a vše vrženo do temných vln Arna. Stalo se dvacátého třetího května na svátek Nanebevstoupení Páně.

V Římě se začalo mluvit o tom, že všechna soudní akta procesu jsou podvržena, a o písáři, který vyznal, že psal jinak, než mluvil před soudem Savonarola. A posmívali se mnichům, kteří vypovídali před radou, že Savonarola kouzlem ovládl jejich duše. Po smrti Savonaroly se nepřestalo mluvit o Florencii jako o bláznivém městě, tak jako se o ní mluvilo po sedm let, kdy se dala na pokání.

V těch dnech Jacopo Galli, šlechtic římský, odmítl další pohostinství Michelangelovi a řekl mu to s úsměvem, který jiskřil. Neboť Gallimu už bylo trapné, když se tolik namluvil na patricijských hostinách, tolik vychválil opilého boha, až se hrnuly zakázky ze všech stran, že Michelangelo stále vše odmítal, nevážil si té slávy a přízně, nechtěl tesat Andromedy, Ariadny, Heleny Spartské, Ganyméda nahého jako Paris, vše to, co požadovali preláti římsští a patricijové, znalci umění. Jacopo Galli ho omlouval, jak uměl, ale ti přece jen odcházeli pohněvání a již se nikdo nesmál kardinálu Rafaelu Riariovi pro komůrku holičovu, ba pochvalovali jeho moudrost a znalost lidí. Nevysmívali se již kardinálu Rafaelovi, ale smáli se nyní Jacopu Galli, nechápající, proč hostí toho podivína, samotářského Florentěana, který tak zpyšněl. A nechtěl být pro smích Jacopo Galli.

Rozloučil se s Michelangelem, omlouvaje preláty i sebe. Michelangelo musí uznat, že on, Jacopo Galli, nemůže ztratit své

druhy ani přízeň kardinálů pro florentský rozmar, nemůže být pro posměch on, mladík di bello ingegno, ale nikdy nezapomene na Michelangela, kterého pokládá za největšího umělce Říma, vždy se může Michelangelo k němu vrátit a nalezne dům otevřený a vše připraveno k práci.

Rozloučili se a nezbylo Michelangelovi, než aby si našel jinou hospodu, a protože všechny peníze za Opilého Bakcha byl poslal domů, žil chudě. Ale všichni ti, kdož docházeli na mši kněze Uga do kostelíka S. Cosimato, žili chudě, klekal mezi ně, kněz Ugo u oltáře proměnil chléb, a Bůh přišel mezi chudé, byl zde a hleděl na ně, kněz Ugo pozdvihl ruce a ukázal lidu Boha, a Bůh hleděl na lid a na ty, kteří zde klečeli, staré ženy, mrzáci z válek, nevěstky, žebráci, opuštěné děti, ti, jejichž řemeslem byla bída, a tam na Michelangela, který zde klečel mezi svými.

Pak přišli sluhové do jeho hospody a vzali ho s sebou do paláce vznešeného Jeana Villiers de la Groslay, dříve vyslance Karla Osmého a opata od Sv. Diviše, nyní kardinála od Sv. Sabiny. A šel Michelangelo ke kardinálovi, který pro něho poslal, a viděl pak starce v purpuru. Přijav požehnání, usedl a pozoroval tvář, která byla zvadlá a vrásky na ní jak drobná písmena smrti. Stařec položil umdlenou ruku na knihu hodin, pohlédl na něho mírným, laskavým pohledem a pravil:

„Vzpomněl jsem si na tebe, Michelangelo Buonarroti, ne proto, že i já viděl tvoji sochu u Jacopa Galli, ale proto, že na mne sáhla smrt. Jsem chorý a starý, vím, že už brzo non aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis, generatio mea ablata est et convoluta est a me, maličko, a již neuzřím člověka jako obyvatele ticha, věk můj se mi již odnímá a stěhuje se život quasi tabernaculum pastorum, jako stan kočovný. Zemru, už dlouho jsem žil, dnes ráno mi opět ustydlo srdce a oživilo až po dlouhé chvíli, kdy ti kolem mne již mysleli, že jsem mrtvý. Ustydne opět a již neoživne, povolá mne Pán, který ve své neskonale dobré mne takto upozorňuje, abych se připravil na cestu.“ Stařec vráscitou rukou přejel po desce knihy hodin a znovu obrátil svoji popelavou tvář k Michelangelovi. „Mám k tobě

důvěru, mladíku, líbila se mi ta socha a líbilo se mi i to, žeš nezačal hned těžit ze svého úspěchu, odmítl a připravoval se na jiné práce, neboť právě z tvého odmítání i mlčení jsem poznal, že nejsi z těch, kteří dělají výhradně Bakchy – – a to ostatní. Ale i když neděláš výhradně Bakchy, udělal jsi ho krásně, a má důvěra k tobě vzrostla, když tě nyní vidím, pohlížím na tebe jako starý a zkušený muž a jako starý a zkušený kněz, a vidím mnoho. Nezklameš mne, Buonarroti, a poslouvej nyní dobře. Až můj anděl strážce zůstane před soudnou branou a má duše zcela osamocená a nahá bude souzena, tu z toho mála dobrých věcí, které jsem vykonal, nebude nejmenší to, že jsem vždy horlivě ozdoboval domy boží, jak jest psáno: Domine, dilexi decorem domus tuae et locum habitationis gloriae tuae, Pane, miloval jsem skvostnost domu tvého a místo, kde sídlí sláva tvá. I nyní ještě, než zemru, chtěl bych ozdobit. Dnes ráno ustydlo mi nadlouho srdce, pak oživlo, myslil jsem na vše, účtoval jsem a vzpomněl na tebe, Michelangelo Buonarroti.“ Stařec umkl a mírným, vyrovnaným pohledem hleděl na Michelangela. A tomu před popelavou tváří tohoto starce bylo dobře. Viděl barvu pleti, která znamenala smrt. Stařec pohyboval pouze rukama, zdálo se, že jeho tělo od pasu dolů je tak zpuchlé, že není schopno pohybu. Nohy odpočívaly na podušce bezvládně a mrtvě. Jeho vrásky psaly znamení konce tím zřetelněji, kdykoliv jeho tvář se stáhla v tichý a laskavý úsměv, neboť starci se zdálo, že Michelangelo mlčí již dlouho, a chtěl rozptýlit jeho bázeň.

„Hled', Buonarroti,“ pokračoval stařec. „Nechci sochu světce. Bude to Matka boží pro kapli svaté Petronily ve Svatopetrském chrámu.“ Michelangelo užasle vytřeštil oči na kardinála. Pro kapli francouzských králů, pro bývalé mauzoleum císaře Honoria, ve Svatopetrském domě? Věděl, že kardinál Villiers de la Groslay stále tuto kapli ozdoboval novými a novými díly, nešetře nákladu a pečlivě vybíraje mezi největší mi mistry. Ale nikdy nepomyslel, že by kardinál vyzval k výzdobě i jeho.

„Et locutum est os meum in tribulatione mea –,“ zní tichý hlas starcův. „Přicházím do tvého domu, abych splnil svoje sliby, které

vyřkla v úzkosti ústa má. Nebudu ti vyprávět, jaký slib a v jaké úzkosti to bylo, ani proč chci, aby to právě byla socha Matky boží, a věz, že Matky boží Bolestné. To uděláš, Michelangelo. Vyber si mramor, jaký potřebuješ, dej se hned do práce, neboť nevím ani, dočkám-li se konce tvého díla.“ Stařec chtěl povstat, ale nemohl. Slabě se usmál nad svou bezmocností, ale odmítl Michelangela chtějícího pomoci. „Poklekni,“ řekl stařec, „chci ti požehnat a chtěl jsem ti požehnat vstoje, vzpřímen.“ I poklekl Michelangelo a myslel na Savonarolu.

„Sub tuum praesidium confugimus, sancta Dei Genetrix –,“ šeptal stařec a modlil se dlouho. Snad se nemodlil pouze požehnání, i víc se modlil, a v jednotlivých slovech byla nejen chvála boží, ale též mnohé skryté lidské úzkosti a osudy, v šumění modlitby, šeptané bledými rty, šuměly i starcovy vzpomínky, hluboký a těžký byl důvod, proč bývalý vyslanec Karla Osmého v Římě se tak modlil, a Michelangelo klečel, až se nad ním zřetelně ozvalo: „Benedictio Dei Omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus Sancti descendat super te et maneat semper.“ A učinil znamení kříže na čele, ramenou a hrudi, tak jako bylo učiněno nad jeho hlavou.

Smlouva byla podepsána druhého dne a v ní slíbeno Michelangelovi za sochu čtyři sta padesát zlatých dukátů. A protože Michelangelo potřeboval smluvního svědka, vzpomněl si na šlechtice Jacopa Galli, který smlouvu rád a nadšeně podepsal a pak, rozmýšleje se maličko, znovu namočil brk a připsal, že tato socha bude nejkrásnějším dílem z mramoru, které jest v Římě, a tak zhotovena, jak by nikdo na celém světě nedovedl. To připsal a ještě téhož večera vystrojil hostinu pro své druhy, mladé patricije a jejich družky, na které vykládal o Michelangelovi a jeho nové práci, poslouchali, přikyvovali a smáli se mnoho kardinálu Rafaelovi a ostatním prelátům, znalcům umění, před nimiž raději prchnout mezi Lótofagy.

Michelangelo dostal kardinálův doporučující list do Luccy, odjel do Carrary, nakoupil mramor a vrátil se zpět do Říma. Neodpočínuv si, začal pracovat. Matka boží s umučeným Kristem

na klíně, ne již Madona na schodech jako tenkrát s pohledem upřeným do věčnosti, královna sedící na schodech jako žebračka s dítětem v náručí, ne, nyní žena s mrtvým tělem syna v klíně, Matka bolestná.

Nemá předchůdců. Znovu poznal, jak jest sám, neskonale sám. Není jediný vzor, o který by se opřel, jediné jméno, které by si mohl připomenout. Jde naprosto jinou, odlišnou cestou než všichni ti, kteří byli před ním. Oni řeší obvyklé uložení Kristova těla do klína Matky přežezávající horizontálou s pravými úhly. Stahují rysy v tvářích obou až ve škleb muk a hrůzy. Lidé se při modlitbě před takovou sochou patrně mají i děsit, vidět bolest, která křičí, bolest zoufalou. Ale absolutní bolest není zoufalá, absolutní bolest je nekonečná nezvlněná pláň. Michelangelo myslí na bolest tuto. Tu znovu vidí svoji samotu i to, jak je všem cizí, jak jest odloučený. Jaké jméno vyslovit? Už dříve poznali, že nic nepřijal z helénství Donatellova, z Luky della Robbia, ze všech ostatních. Jeho vzpoura proti antice pak jest naprostá. Nic nesmí být antického na tomto sousoší bolestí Spoluvykupitelky světa. Co ho poutá k této době, v níž žije a tvoří? Nepřijal její jediné učení, jedinou poučku, nepřijal ani jejího ducha, ani její myšlení a cítění, nepřijal její život, má vlastní život, svůj život. Nepodlehl platonismu v zahradách medicejských, nepodlehl horečnatým výbuchům Savonarolovým, rozkošnické požívačnosti Aldovrandiho, nezľhostejněl v Římě, nenapodobuje nikoho, nežije tak jako oni; sám, vždy sám, nevýslovně sám. Nepřijímá žádné módní pověry; zevní svět, jak nyní hlásají podle Leonarda, není pro něho podstatným, naopak, zcela bezvýznamným, vše je nastřádáno a nashromážděno v srdci člověka; socha, to není jen zvládnutí hmoty, ale podoba nejvnitřnějšího života, toť vyšlehnutí nejprudšího napětí, to je žhavý projev duše, to, co musí být vysloveno, nemá-li tvůrce zahynout. Již při tesání Opilého Bakcha poznal tajemství kloubů, nejjemnějšího svalového ohybu, posunu údů. Nyní s tímto poznatkem napíná nadlidsky hranice možností. Jen nepatrné posunutí – a dojem drtivé mohutnosti. A sám, naprosto sám.

Nejsou pro něho Laury ani Beatrice. Není už ani ta, která byla pokorná v usmívání, která byla jen snem, nikdy nežila, neměla jména, byl to pokorný sen. Není. Nyní jest jen Matka bolestná. Jediná. To, o čem snil už tenkrát, když poprvé pochyboval o pravdivosti formulek Leonarda da Vinci a chtěl tvořit nadlidský typ, tvář ideální, tvář absolutní – – – Pracuje houževnatě. Tu znovu poznává, jak je sám a jak vše, co dosud učinil, neslo na sobě tajemné znamení bolesti. Rozšklebený Faun, a vzápětí po něm úder pěsti Torrigianiho, jímž zůstane do smrti poznamenán. Madona na schodech, královna sedící jako žebračka zaháněná a opuštěná lidmi, chráníc úzkostným pohybem dítě, spícího syna, pak Zápas Kentaurů, kde nahá těla se bijí na velké vinici krve, kolena vítězů udeřila v hrudní koše poražených jak v bubny smrti, poté kříž pro S. Spirito, umučené tělo Spasitelovo, kam naposled přivedl fra Timotea, Herkulés, výzva k boji ze zoufalství, poté Svätý Proculus, Svätý Petronius, Anděl se svícem v Bologni, kdy k němu přicházela, vynořivši se vždy z temna chrámové lodi jak ožvlá zlatá freska, usedla, složila ruce v klín, v těch dnech, kdy jsem přicházela k tobě, v těch byl tvůj život, Michelangelo, neboť ne dýkou a jedem měl zhynout florentský vyzvědač, poprvé a naposled tesal křídla, nyní je mrtva, zavražděna, pak S. Giovannino, antický krásný v městě pálených anatémat a marností, patron města, na něž se ze všech stran valila zkáza a smrt, podvod Popolaniho se Spícím Kupidem, pak vrávorající Opilý Bakchus, duše vína, zatímco maminka Lucrezia zemřela a rdousili Amintu i ty ostatní, jen mrtví jsou kolem něho – – –

A sousoší bude korunou těchto soch trýzně, neboť vše je nastřádáno v srdci, a život není nic jiného než bolest a trýzeň. A jsou jedni, kteří věří jen v člověka a koří se mu, aby ho pak vraždili, a koří se sami sobě, vraždíce se. A jsou jiní, kteří věří jen v Osud, vězíce v bludu hroznějším nad ostatní, neboť činíce Boha strašlivým a neúprosným a prchající před ním, vyznávají cosi daleko strašlivějšího a neúprosnějšího – A jsou jiní, kteří nevěří ani v člověka, ani v Osud, a ti jsou pak šálení viděními, zjevují se jim

poselstva z pekla a podzemní mámení, a jsou jiní, kteří, aby bylo odmítnuto poselstvo pekla a zmařeny síly podzemní, sní o městech, jejichž ústavou jest řehole, a o státech proměněných ve velké kláštery, a pro toto království boží na zemi jdou na mučidla a na smrt, a jsou jiní, kteří nevěří ani v člověka, osud, peklo a nebe, ale v hvězdy, a jiní ani v hvězdy nevěří a jejich víra jest jediným výkřikem jezme, pijme, milujme, zítra zemřeme, co s církví? Postará se o sebe sama, věř Arcikuplířce – – –

Co já s tím vším mám společného? A byl jsem chlapec. Zatímco jiní četli Virgila, Tita Livia a Platóna, mně nebylo dáno znát řecky a latinsky, čítával jsem bibli. A v ní jsem se stále vracíval k jedinému místu, až jsem to uměl zpaměti. A tak tam bylo psáno: Jedním zajisté řetězem temnot všichni svázáni byli. A ještě tam bylo psáno: Pročež oni sami sobě těžšími byli než ty temnosti.

Co já s tím vším mám společného? Proč jsem se musil narodit právě v této obludné, zmatené době? Od kolika jsem už slyšel v jejich nejúzkostnějších chvílích výkřik: V jaké podivné době to žijeme! Ale co činí proti tomu? Velikost nevěry lze soudit i podle toho, jak si člověk váží sám sebe. A doba je všechny odnáší s sebou, velký kalný a prudký proud, v němž se bezmocně zmítají, marně se zachycující břehu, strženi proudem, nesení dál a dál, jedni věří v člověka, druzí v Osud, jiní v pekelná mámení a jiní v hvězdy – Ale mne tato doba bolí. Jen tím ji překonám a nebudu stržen tím kalným prudkým proudem. Ano, bolí. Bolestí ji překonám. Bolestí. Tak kdysi vyřkl staříčkový mistr Bertoldo to staré sochařské pravidlo: Vulnera dant formam – Jen rány dávají tvar věcem. I životu.

Rány mne utvářejí a formují, jako já kámen. Jen rány dávají tvar. Rány a kámen, bolest a kámen, život.

Pracoval houževnatě. Lehce vsunul mrtvé tělo do klína Matky, a jako by je zbavil tíže. Ne, žádné horizontály a pravé úhly, osy obou těl jsou takřka kolmé. Tvář tichá. Němá bolest, nekonečná pláň –

Pracoval bez oddechu, zatímco byl z domova stále zasypáván žádostmi o peníze, žádostmi stále naléhavějšími a výhružnějšími. I posílal vše, co měl, bydlil špatně, jedl málo, trpěl velkými bolestmi

hlavy, měl oteklý bok a neustálý pocit bolestivého tlaku u srdce. Takřka nespál. Práce rostla z bolesti a bolest z práce.

A kolem Řím. Řím stále plný novinek a vzrušení. Neboť Svatý otec tenkrát v konzistoři sice ustanovil komisi kardinálů pro slíbenou reformu církve, ale přešlo zoufalství, oschly slzy a komise dostala důvěrný pokyn, aby nepracovala příliš překotně, vše dříve pečlivě promyslela, není třeba nepředložeností a ukvapeností. I porozuměla tomuto pokynu a nepracovala vůbec.

Kardinál don Cesare chtěl ženu a neapolský trůn. Aby spojil obé, zatoužil po ruce krásné neapolské princezny Carlotty, a Jeho Svatost, připojivši k jeho jménu a hodnostem ještě titul knížete z Tarenta, žádala o svatbu pro syna tak důrazně, až se toho zděsil neapolský král Frederigo Aragonský a prohlásil slavně, že raději ztratí trůn válkou, než aby dal dceru Borgiaům. A tak psal: „To už Jeho Svatost tak mění zákony církevní, že se mohou kardinálové ženit?“ A princezna Carlotta Neapolská vzkázala Římu, že raději se vrhne do jícnu Vesuvu, než aby se stala „paní kardinálovou“. Na to odpověděla Jeho Svatost, že osud rodu aragonského jest tedy zpečetěn. A byl.

Svatý otec zatím rozloučil manželství své dcery Lucrezie s mladým Sforzou a provdal ji za Alfonse, vévodu z Bisceglie. Znovu tím vzrostlo panství Borgiaů, byla slavná svatba, ale už bez kázání o svátosti manželství, a stala se nemilá příhoda: servali se tam hosté tak, až dva biskupové byli zraněni meči.

Ve Francii vládl Ludvík Dvanáctý, který zatoužil po ruce Anny Bretoňské a po milánském vévodství Lodovika Mora. Obé bylo velmi milé Jeho Svatosti, a proto rozloučil i manželství Ludvíka Dvanáctého, dovoliv mu, ženatému, oženit se s Annou Bretoňskou. Papež rozváděl a don Cesare se ženil. Neboť poznal na francouzském dvoře, kam přivezl osobně papežskou dispens, Charlottu d'Albert, dceru navarrského krále, a oženil se s ní, vrátiv církvi kardinálský purpur a klobouk.

Církvi dal hodnosti, jiným smrt. Pod papežským pláštěm, kam se skryl na útěku před Cesarovým mečem, přímo na papežském těle

byl zavražděn messer Perotto, oblíbenec Svatého otce, prořat Cesarem tak, až – podle listu benátského vyslance – krev vystříkla Jeho Svatosti do tváře. Byl messer Perotto velmi krásný a Cesarova sestra Lucrezia nalezena ještě před svatbou s Alfonsem těhotnou. I nebylo jiného vysvětlení, neboť Cesarem byla zabita i Lucreziina důvěrnice, krásná Penthesilea.

Celý Řím byl vzrušen těmito novinkami. Ale Michelangelo nesebírá tyto zprávy, Michelangelo v tom žije a pracuje. Panenská Matka drží tělo Syna v klíně a vše je tiché. Její skloněná hlava vyzařuje takovou bolest, jakou by nevyjádřil ani nejzoufalejší výkřik. A umučené tělo není zchváčeno žádným smrtelným zápasem, pouze ruce, nohy a bok probodeny, žádné jiné stopy po trýzni Golgoty. Ale hlava nachýlená k rameni, toť nesmírné moře muk. Skončena je cesta kříže, není skončena cesta potup, urážek a opovržení. Ani jediná stopa po bičování, a přece toto tělo jest neustále bičováno, moře muk probíhá tímto tělem, které leží bezvládně a takřka bez tíže v klíně mateřském. A tělo jest cudně nahé, nahé jako bolest. Matka, která dovedla Syna od místa, kde ho, ještě dítě, úzkostlivě tiskla k hrudi, sedíc na schodech jako žebračka, všemi vyháněná, až sem, má plachetku na skloněné hlavě, má splývavé roucho a tak bohatě zřasené, že celý svět by mohl být skryt v jeho záhybech. Jsou to vlny, vlny bolesti, vlny ticha, vlny pláště Mariina. Její bolest jest neskonalá, nevýslovná a nesmí býti potěšena, žádná útěcha není pro ni, musí prožít všechnu nesmírnou bolest sama, až do dna, obětována tak jako Syn, jest probita, proklána bolestí, bolestí v hanbě a bolestí v slávě, bolestí, která se rozlévá široko kolem v dlouhých vlnách, celý svět možno skryti v této bolesti, v záhybech roucha Mariina. Neboť jest oblečena v bolest, probolena bolestí, jest to bolest neutěšitelná, ne hrůza, děs, zoufalství, muka, toť bolest v absolutním významu, naprostá a dokonalá, bolest té, která má sedm neviditelných mečů v srdci a sešla z hory potup a hanby sem do Svatopetrského domu, s tělem Odsouzencovým v klíně.

A kolem Řím. A Řím je vzrušen opět jinými novinkami. Neboť Ludvík Dvanáctý z Francie porazil Lodovika Mora a zajal, načež pod zlatým baldachýnem slavil vjezd do Milána, maje po boku dona Cesara, spojence, radícího nyní táhnout na Neapol ke zkáze Aragonců. Lodovico Moro už nikdy nebude pořádat mytologické slavnosti, ani se těšit z toho, že vrátil lidstvu zlatý věk, jak mu sonetem děkoval karnevalový Jupiter. Lodovico Moro nedůvěřoval nikomu, i vlastního bratra, kardinála Ascania, vyhnal z karnevalu, a prosebníci vždy musili stát daleko za zábradlím a své prosby křičet. Pouze jedinému důvěřoval, a to byl Bernardino da Coste, velitel milánského hradu, jehož zahrnoval dobrodiním. A bili se za Lodovika Mora všichni, kterým nedůvěřoval, ale nebil se Bernardino da Coste, který zajal Lodovika Mora a vydal Francouzům. Pak opustil Mora i mistr Leonardo da Vinci, vstoupiv do služeb dona Cesara. Don Cesare zahájil zimní výpravu na Bolognu, která nikdy nepřestala být lénem církve a kde páni Bentivoglioové vládou neprávem. V čele jeho vojsk byl mladý kondotiér Oliverotto da Fermo, šlechtic římský. A měl Cesare více děl než všichni italští vladaři dohromady. A měl čtyři vycvičené po vzoru bolognských schioppettů. V jejich čele stál Oliverotto da Fermo, šlechtic římský.

Další novinka však ještě více vzrušila Řím. Svatému otci se opět narodil syn! Jeho Svatost opět dostala syna a nazván jest římským infantem. Nikdo se už nevyzná ve všech papežových souložnicích, která z nich jest matkou? To se přísně tají, a proto dohady jsou až nestvůrné a neuvěřitelné. A zaradoval se Svatý otec ze zrození děčka tak, že mu udělil titul vévody z Nepi a vydal o jeho narození zvláštní bulu, v níž také matku nejmenoval, nazvav ji pouze mulier soluta, žena uvolněná, takže aspoň, vzdor nestvůrným dohadům, se vědělo, že dcera Lucrezia touto matkou není. A Jeho Svatost bulou legitimovala synka, hrozíc hněvem božím a svatých apoštolů Petra a Pavla pod rybářským prstenem každému, kdo by se opovážlivě protivil.

Michelangelo tesá sousoší přebolestné Matky se Synem. Když ještě tenkrát seděla na schodech, tehdy se dívala do dále, do věčnosti, k Bohu Otci, jehož jest odpočinkem. Ale nyní má oči zavřené. Sklopené. Jen úzkou jejich štěrbinou pohlíží na umučeného Syna. Je to strašné, když se Maria, odpočinek Otce, radost Syna a láska Ducha svatého, již nedívá, již zavřela oči. Tak ji zpodobnil Michelangelo, modle se úderu svého dláta. Ráno za svítání mše v S. Cosimato, kterou obětuje kněz Ugo, Benátčan, ještě bledší a vyhublejší než dříve, jeho pokání, která na sebe bere, jsou patrně úděsná. Po mši Michelangelo spěchá k práci, kde často bez jídla setrvává až do tmy. O, quam tristis et afflicta fuit illa benedicta Mater Unigeniti! A když umíral Ježíš na kříži, pohlédl na Matku a na učedníka, kterého velmi miloval. A řekl Matce: Ženo, hle, syn tvůj! A řekl učedníku: Hle, matka tvá. A od té hodiny přijal ji učedník.

Psal se rok spásy tisíc pět set a Svatý otec vyhlásil milostivé léto. Státisíce poutníků táhlo ze všech končin světa do Říma, kde nastal dešť zlata. Dvě stě tisíc poutníků pokleklo na náměstí svatého Petra, když Svatý otec vyšel, aby, obklopen svatým kolegiem, dal požehnání Urbi et Orbi. A byl obestřen svou mocí a svým nevýslovným vladařstvím, stoje vztyčen a žehnaje sražené v prach spásitelným znamením kříže. A s ním stálo všech dvě stě dvanáct papežů, kteří vládli před ním, světci a mučedníci, a pohlíželi na klečící lid, který připutoval ze všech končin světa ve všech jazycích vyslovit jedině Věřím v Boha, který putoval po stezkách obrovských hor, po rozbouřených mořích, po dalekých pláních, s korouhvemi, křížem a modlitbou, podél nekonečných lesů, širokých vodních proudů, nebetyčných skal, podél hradů, tvrzí a rušnými městy, který se šel poklonit jedinému pravému náměstku božímu, a papež stál vzpřímen a výsostným hierarchickým pohybem ruky žehnal všechny, kdož nedbali obětí a nemocí, útrap cesty i smrti a přišli vzdát chválu Bohu a jeho vikáři na zemi. Státisíce jich přeplnilo Řím a tisíce jich ještě přicházely, nikde nebyla zapsána tak obrovská účast jako toho roku, celý svět prahl a volal po útěše kříže, celý svět se obracel k papeži, a Svatý otec stál obklopen svatým kolegiem,

nepřehledné masy lidstva klečely u jeho nohou a on je žehnal, a dvě stě dvanáct jeho předchůdců zde stálo s ním, spojeno tímto znamením spásy s lidem. Řím byl přeplněn. Nával všude byl tak velký, že při velkém průvodě před Andělským hradem bylo rozdrčeno a umačkáno nepočítané poutníků a nestačily římské hřbitovy, již třicet tisíc jich zemřelo, všichni v Bohu. Státisíce jich už přišly, a stále přicházeli noví a noví, denně byly ulice přeplněny procesími a novými průvody, pršel zlatý dešť.

Znovu se naplnila pokladna papežská a don Cesare si přijel pro peníze s obrovským průvodem, v němž bylo tisíc krásných žen na koni, až užasli poutníci. Ale don Cesare, vzav peníze, přivezl smrt. Měl opět jiné plány s Lucrezií, k nimž potřeboval rod d'Este a Ferraru. Proto chtěl provdati sestru za Ferrarského, ale rozloučit manželství s vévodou z Bisceglie nebylo možné před poutníky milostivého léta a nebylo možno tvrdit, jako v případě Sforzově, že je to manželství nenaplněné, měli již synka. Jen smrt mohla pomoci, a proto byl vévoda z Bisceglie přepaden a těžce zraněn. Avšak uzdravoval se. I řekl don Cesare: Co se nestalo ráno, může být večer. A tak jedné noci vrazil do komnaty nemocného, vyhnal Lucrezii s ostatními ven a poručil donu Micheletto, aby zardousil švagra před jeho očima. A stalo se. A papežský ceremoniář mistr Burchard tehdy zapsal: Protože vévoda Alfons se zdráhal zemřít na svá zranění, musil být zabit.

Slavnosti milostivého léta byly obrovské a nákladné, poutníci žasli nad tímto městem, plným nádhery a zlata. Ale podivně to vypadalo kolem papeže. Záhadné noční skřeky v chodbách, plamenná postava v turbanu chodí síněmi, vyje v mukách a píše ohnivým prstem na zeď slova, která hned zase zmizí. Vichřice rozbíjí okna. V Římě tomu hlasitě říkají cosa diabolica. Tato znamení se množí. Jednoho dne vichřice, ač v ulicích bylo horké bezvětří, strhla střechu vatikánského paláce, a v pokoji, kde seděla Jeho Svatost, zřítíl se sloup, a pouze jediný trám se vzpřímil a tím byl zachráněn papež, kterého vytáhli z hromad zdiva, z trosek a kotoučů hustého prachu až za půl hodiny, polomrtvého děsem.

Jiného dne se náhle na Svatého otce, jdoucího v myšlenkách síní, zřítil vysoký těžký kovový svícen, jakoby poražen neviditelnou rukou, a kdyby nebyl papež v okamžiku uskočil, byl zabit. I modlil se Svatý otec k přechlésté Panně a k svaté Kateřině Sienské, jejímž byl horlivým ctitelem, k té „malé, slabé a statečné ženě“, jak říkával. A uhodil poté blesk z čistého nebe do prachárny Andělského hradu, jehož hradby byly výbuchem rozmetány tak, až kameny přeletovaly na druhý břeh Tiberu.

Podivně to vypadá v okolí Svatého otce. A mnoho se mluví o jeho zvláštních stavech. Brzo propuká v prudký, nenadálý a nečekaný smích, brzy se mu oči zalévají slzami, nezadržitelně pláče. Často omdlává a procítá vyděšený, zsinálý, nemluvný. Výbuchy hrozné nenávisti a podrážděnosti se překotně střídají s nápadnou a okázalou roztomilostí. A má viditelný strach. Strach z dona Cesara. Opět se bojí strašidel. Řím se bojí s ním, Řím se chvěje hrůzou, Řím se bouří tolik, že po jednom hanlivém nápisu na soše Pasquina káže papež rozmnožit tělesnou gardu o osm set mužů. Mluví se o tajné listině dona Cesara, na níž jsou zapsáni ti, kdož mají zemřít. Pozoruje se nápadné umírání kardinálů, hlavně těch, jejichž důchodů možno po dobu uprázdňení používat a pak ještě prebendu prodat jinému. A don Cesare s obličejem pokrytým stále maskou, neboť je pln ostré hnisavé vyrážky, vychází na procházky Římem pouze v noci, jako kdysi chodíval krvavý císař Tiberius.

V Bologni byl upálen kacír, hlásající, že nyní už křesťanství brzo pomine.

A Michelangelo tesá sousoší. Fac me tecum pie flere, crucifixo condolere, donec ego vixero. Umučený Kristus, spása v rukou Matky. Leží posmíváný v náruči královny bolesti, ale královny strašné, královny děsné, královny, která jest tichá, oči zavřeny, mlčí. Ale psáno jest: In interitu vestro ridebo et subsannabo, ve smích propuknu a smát se budu, až budete v úzkostech smrtelných. Královna nevýslovné bolesti se sklání k Synovi, jehož tvář jest sevřena mukami tak, jako když klečel v zahradě agónie, když svištěly biče u kůlu, když mu byly vmeteny v tvář chrchle a sliny

a do ruky dána třtina, jako když vlekl břemeno kříže úpalem popravní cesty, jako když po tři hodiny trpěl v krvi a žízni na Kalvárii a pak snat, položen do klína té, která šla s ním, trpěla s ním a nyní zavřela oči, mlčí. Dohotovil dílo. *Fac, ut animae donetur Paradisi gloria, amen.*

A když dohotovil, neměl klidu. K smrti zemdlen a vysílen, nemocný a v horečce se jednoho večera vypotácel ze svého nuzného lůžka a vplížil se do Svatopetrského dómu. A zůstal tam skryt, až zamkli chrám. Pak dlouho klečel před svou Pietou v modlitbách, až, domodliv se, vyňal své nástroje. Ano, musí tomu tak být! Hle, Matka tvá!

Michelangelo rozžal několik svíček a opatrně je upevnil. Pak velmi tiše začal rýt dlátem na stuhu přehozenou přes plášť boží Matky. A tak to tam vytesal: *Michael Angelus Buonarrotus Florent. faciebat.*

Poprvé a naposled se podepsal na své dílo. Neboť to neměl být jen podpis. Kolem něho byl Řím, protože někde musil žít. Ale jeho jméno bylo nyní u Matky boží navždy zapsáno, jeho jméno bylo u ní, odevzdal jí je a ona je pozná, až bude vysloveno jednou, kdy jeho anděl strážný zůstane před soudní branou a jeho duše, osamocená a nahá, se objeví před božím trůnem k soudu. Jeho jméno má Matka boží. A je vtesáno tak pevně a tvrdě, že nikdy je nevydá, ani nemůže být vyhlazeno.

Tisíce poutníků a Římanů přicházelo k soše. Nával po celé dny byl tak obrovský, že byl strach, aby opět nebyli umačkáni poutníci příliš neopatrní. Po celém Římě se o ničem jiném nemluvalo než o tomto díle. A byl přinesen kardinál Jean Villiers de la Groslay a žehnal sousoší, popelavě šedý, slzy v očích, vzpřímili ho na nosítkách a on, vztahuje ruce, těžkým a slavnostním liturgickým pohybem požehnal sochu. „*Omnipotens sempiterne Deus – – ut quicumque coram illa suppliciter colere et honorare studuerit, illius meritis et obtentu a te gratiam in praesenti et aeternam gloriam obtineat in futurum. Per Christum – –*“

Těžký slib byl splněn. Kardinál mohl zemřít.

Celý Řím vyslovuje Michelangelovo jméno. Ale jeho jméno jest u Matky boží. Celý Řím chce vědět víc o tomto Florentěanu, který byl ubytován u kardinála v holičově komůrce; celý Řím závidí umělci, který se náhle stal slavným. Ale Michelangela lze nalézt v hospodě, jejíž komůrky se příliš neliší od světničky holičovy, a jest nemocen, vysílen, trpí prudkými bolestmi hlavy a tlak u srdce jest někdy tak silný, jako by mělo puknout pod jeho tíhou. Ale celý Řím se zajímá o Michelangela a kardinál Piccolomini objednal u něho hned patnáct, ano, tak je to psáno ve smlouvě, patnáct soch pro sienský dóm. A flanderský kupec Pierre Moscron, procházející Římem jako kupec i jako poutník milostivého léta, objednal u něho sochu Madony pro Bruggy, slíbiv, že pro ni vystaví zvláštní kapli. Celý Řím –

A jdou dni a jdou noci, noci římské. Michelangelo se pozvolna uzdravuje, přijav svátosti z rukou kněze Uga, Benátčana.

A jednoho dne dostal dopis. Psal Giuliano da San Gallo a psal tak, jak mluvil, hřmotně. Líčil věci ve Florencii s mnohým klením a nevybíraje slova a zval Michelangela opět domů. „Co budeš ještě dělat v Římě? Nakonec se staneš umělcem papežským, a pak běda ti! Ale o to nemám strach, stačí, vzpomenu-li si na toho kulhavého a hluchého mrzáka, na toho Pinturicchia s jeho barevnými přeslazenostmi, a vidím papežův vkus, nikdy se nestaneš Alexandrovým umělcem, vrať se, co chceš dělat v Římě, ještě nemáš toho města dost?“ A San Gallo zval mocně. Ovšem – to nezapíral – nebude to snadný návrat a lehký návrat, za časů, kdy žil Savonarola, útěk Michelangelův byl jako útěk z království božího na zemi, nyní zase to vypadá, jako by byl Michelangelo odjel, nechtěje být svědkem ani úsilí o obnovu pořádku, ani Savonarolova konce. Nejlépe by bylo, kdyby se Michelangelo mohl uvést nějakým vynikajícím činem – – – A tu San Gallo v listě vzpomněl na mrtvý kámen, zkažený kámen, na mramor po sochaři Agostino di Duccio, na velký prasklý balvan, za který dalo kdysi město mnoho peněz a který se už přes čtyřicet let válí za domky a ohradami u S. Maria del Fiore, pozvolna se propadává do země, zasypáván neřádem

a hlínou, válí se na smetišti, kam se hází jen vápno a písek, zbytečný kámen, ale kdysi stál mnoho peněz, co s ním? Nikdo si netroufá a nedávno si v signorii při prohlídce starých účtů opět na ten kámen vzpomněli – – Přijed', radil San Gallo, a pokus se o to! Tak ti, hochu, důvěřuji, že vím: i z toho mrtvého, promarněného, zkaženého kamene bys udělal veledílo. Důvěřuj si a ujmi se toho balvanu, on ti za to otevře bránu Florencie! Neboť tímto činem by sis naklonil signorii a získal vážnost celého města. Ano, vážnost. Neboť ve Florencii se už nepálí marnosti a neskáče se kolem podoby čerta, chechtal se San Gallo, a nikomu se po tom nestýská, jen mým dvěma blbcům, tomu se zašitou hubou a tomu, kterého pro jeho žvanění musím stále jen mlátit, víš-li, že ti také skákali kolem čerta a říkali mi bratře? Ted' se vrací opět do Florencie krása a umění, je tam též mistr Leonardo da Vinci, kterého již omrzelo stavět donu Cesarovi stále jen kanály u Ceseny a Porto Cesenatico, a k ničemu jinému ten papežský syn ho nepotřeboval, rozumí umění asi tak jako jeho otec, který uznává jen Pinturicchia, inu, Španělé! A s Leonardem se vrátilo i mnoho jiných, také noví přišli, z nichž jest nejzajímavější jakýsi Raffael Santi z Perugie, malíř, dosud mladíček, ale nadějný mladíček! Přijed', vrať se, můj Michelagniole, vracejí se staré zlaté časy, Florencie opět vydechla. Přijed' a pokus se o ten zapadlý kámen, signorie ti bude vděčna a nikdo jiný by si s tím nevěděl rady než ty, vrať se! tak psal, zaklínal a radil da San Gallo.

Mrtvý kámen sochaře Agostina di Duccio! Leží v zemi, zasypáván hlínou, florentskou hlínou, která voní sladčeji než všechny prsti země, leží tam a čeká – – A náhle vyvstala ze země skála jak obrovitá pěst a zastřela mne, zachránila před lavinou, potopou bláznovství, řítící se na mne ze všech stran, před tím hnusným, zmateným průvodem bláznů, ženoucích se, aby mne ušlapali, rozdrtili, setřeli ze země –!

Mrtvý, zkažený kámen, který čeká! A Michelangelo ještě téže noci se rozhodl, že opustí Řím, kde se stal tak náhle slavným, že opustí město, kde zůstane pouze jeho jméno, navždy zapsáno na stuze přebolestné Matky.

A druhého dne, nerozloučiv se s nikým, odjel do Florencie.

Noční host

Florence, srpen a slunce.

Široce otevřená okna. Leonardo da Vinci v dlouhé říze z jemného a lesklého jasně žlutého hedvábí stojí uprostřed síně v záplavě slunečního světla, v kterém se jeho říza leskne, jako by byl oblečen v tekoucí zlato. Jeho tvář je vážná a důstojná. Dlouhý šat i dlouhý šedý plnovous činí ho podobna mágu. Opodál podstavce s rozdělanými obrazy. V uctivém půlkruhu stojí jeho žáci, pozorně a s bázní sledující pohled mistrův, těkající z obrazu na obraz, po jejich práci. Jsou zde takřka všichni, kteří buď s ním už přijeli z Ceseny a z Milána, nebo za ním přišli z Říma, Neapole a Benátek, mezi nimi Gian Ambrosio di Predis, Giovanni Antonio Boltraffio, Marco d'Oggiono, Bernardino da Conti, Cesare da Casto, Francesco Melzi, Bernardino Luini, Gian Pietro Rizzi, zvaný přáteli též Padrini nebo Gianpietrino. Ti všichni stojí opodál mistra, čekající, až promluví. U nohou Leonardových, zbožně pohlížeje k svému učiteli, sedí na poduškách jeho nejmilejší průvodce, zlatovlasý mladík Andrea Salaino, celý v černém, aby tím více se odrážela čistá úbělová pleť jeho rukou a hrdla, i nápadné, skvoucí zlato jeho vlasů, podle nichž maluje mistr zlaté vlasy svých andělů. Toť Andrea Salaino, mladík zženštilé krásy, štíhlý a něžný, pro jehož důvěrné přátelství měl mistr nepříjemná vyšetřování již v Miláně a o němž se vyprávějí neřesti, které nemají být mezi křesťany ani jmenovány. Nyní, vzhlížeje oddaně k mistru, dlouhými prsty, plnými prstenů, se probírá strunami loutny, jejíž zvuk se chvěje v slunečné síni. Opodál stojí jiný mladík, s leskle černými vlasy, jejichž prstence se měkce svinují na jeho štíhlých ramenou, a který nedočkavě pozoruje mistra, zřejmě více žádostiv jeho slov než ostatní, ač není jeho žákem. Je to mladý malíř Raffael Santi, rodem z Urbina, syn kupce, malíře a básníka Giovanna Santi, nyní sedmnáctiletý, který přišel do Florence s doporučujícím listem Giovanny della Rovere, prefektky

římské, na doživotního gonfaloniera florentského Piera Soderini. Lačný poučení, netrpělivě pozoroval otálení mistrovo.

V ateliéru bylo velmi hlučno. Nebyli zde pouze mistrovi žáci, ale i skupiny a hloučky florentských mladých patricijů, kteří sem přicházeli na dostaveníčka a pro veselou zábavu se svými družkami, kteří sem chodili se svými psy ušlechtilých plemen, jejichž štěkot se divoce rozléhal síní, přehlušuje akordy Salainovy loutny. Chvillemi některý z chrtů se velkým skokem vrhl na jiného a do jejich zápasu zněl ostrý hlas jejich pánů, bránících rvače. Bujný smích se rozletěl z pozadí síně, kde šlechtici hráli s děvčaty novou hru, koulejíce ovocem do rozestavených dřevěných hůlek. Šprýmy a smích se ozývaly odevšad. A do toho prudce voněly květiny ve vázách, rozestavených všude, kam oko pohlédlo. Divoká hádka vypukla v rohu síně mezi dvěma hráči kostek, kteří tasili dýky. Několik jejich přátel se snažilo zabránit pūtce, držíce je kolem pasu, ale oni na sebe dotírali tím prudčeji. Bylo tedy rozhodnuto, že se nesmí mířit na boky a prsa, a prohraje ten, u něhož prvního se objeví krev. A odňaty jim dýky a přineseny meče. Hlučný štěkot psů se spojil, neboť smečka se rvala. Volání, výskot a smích děvčat, které se neodtrhly od hry s ovocem a svítily skloněnými nahými šíjemi, po nichž klouzalo slunce. Jeden z mladíků dráždil prstenem dva velké ptáky v pozlacené kleci a smál se jejich zmatenému poletování. Zařinčely meče.

Mistr se odvrátil od nehotových obrazů, pozorně sleduje zápas. A nastalo kolem něho ticho, neboť pozvedl svoji hubenou pěstěnou ruku a tichým, jakoby umdleným hlasem pravil:

„Pozorujete-li, přátelé, dobře, tedy ta paže má nejdelší a nejpádňější pohyb, která má největší soudržnost s ostatními údy při výchylce do polohy, do které směřuje. Hle, Luigi –! Rozmáchnuv se mečem, ne aby bodl, ale aby řal, vede ho v opačnou stranu pohybem celé postavy, ne pouze ruky. A tím jeho úder vpřed bude prudší, čím více se nachýlil vzad. Je určitá, velmi jasná moudrost pohybů, které rozumějte i jinak. Kdo chce vpřed, musí nejprve zpátky, aby našel odraz. Myšlenka neletí přímo z toho bodu

myšlení, na němž vznikla, ale nejprve se poněkud navrátí do minula, její těžiště není v tom, kdy vznikla, ale v souhrnu dřívějších poznatků, z nichž vychází. Čím dále vzad napíná lukostřelec strunu svého luku, tím dále letí šíp, který neletí vůbec a padá k zemi, nenastal-li tento zvrtný pohyb. Je určitý zákon cesty vpřed a v tomto zákonu je i to, že cesta kupředu vlastně vychází z návratu. Věčný koloběh – – – Avšak pozorujme zápas. Pamatujte přitom, že nejdůležitější částí umění je sice kompozice, ale již hned za ní je zobrazování pohybu, a proto pečlivě sledujte, jak každý pohyb má svoji vlastní povahu, odraz povahy toho, kdo zápasí. Hle, hbitost Luigiho, pro jeho zuřivost a touhu po vítězství tak příznačná! Hle, rys úskočnosti v tváři Piera, který čeká příkrčen! Avšak jeho bodnutí nemělo té pádnosti, jakou zamýšlel, neboť vyrazil příliš lehce. Vláčnosti a lehkosti je třeba pouze při pohybu vzad, kdežto je nutno užít násilí při pohybu vpřed. Toť výboj. Kde není výboje, není pohybu, a tam, kde není násilí, nemůže být výboje. Přitom nezapomínejte, abyste, kreslíce někdy tyto pohyby, nezapomněli na to potřebné, které usměrňuje vpřed i vzad. Při každém pohybu ruky, ať při tomto rychlém kmitavém pohybu mečů, či při pouhém zvednutí číše, působí vždy dva svaly současně, jeden vpřed, který vyrazí, a druhý, který zároveň brzdí, omezuje, kazí tento pohyb a maří. Toť velmi důležité, neboť kdyby nebylo toho současného úsilí omezit, kazit a brzdit, dělala by končetina rychlé a nesmyslné pohyby, nevložil bys ani sklenici ke rtům, ani meč v srdce odpůrce. Neboť vše na světě a v životě přináší s sebou už i zánik toho, čeho chce dosíci. Nejprudší ptačí let skrývá již mdlou a pád. Život se stále obnovuje pouze tím, že stále umírá. Neboť nejvyšším tajemstvím a zákonem přírody jest stálé střídání života a zmaru.“ Pročísl šedý vous jemným pomalým pohybem a pokračoval: „Pamatujte dále na to, abyste při kresbě nikdy neopakovali tytéž pohyby u téže osoby, tytéž postoje v témže výjevu, – to jsem vám chtěl říci, nic jiného. Stále změna, střídání. Jaké jsou možnosti tohoto boje? Bodnutí, sek, povalení. Myslím, že – – – Hle, opět Luigi! Viděli jste? Jaké máte z toho poučení? Toto: Člověk pohybující se má vždy

těžiště nad středem nohy, na které stojí. Při jednostranném ohybu se tělo zkracuje po jedné straně o tolik, kolik mu přibývá na straně druhé. Ráz tohoto boje, bude-li ho kdo z vás někdy kreslit, pak je určen jeho podstatou: vášeň a obvinění jednoho z nich z falešné hry. Tváře obou, kteří se bijí, zobrazily vám právě osudy všeho, co žije, přemáhá, dychtí a touží. A je muž, který s dychtěním vždy očekává nové jaro, nové léto, nové měsíce a roky, usiluje, touží a bojuje, neboť se domnívá, že nejvytouženější věci teprve přijdou, a nepozoruje přitom, že již spěje k svému zániku a rozkladu.“

Ten, jehož ruka byla prořata v rameni, nemohl déle pro bolest udržet meč, který zazvonil o dlažbu síně. Leonardo se zvolna a již bez zájmu o zápasící obrátil a přistoupil k obrazu Pietra Rizzi. Přimhouřiv oči, prohlížel malbu a jeho jasně žlutá lesklá říza plála zlatem slunečního světla. Opět zvedl ruku, rozvlniv široký dlouhý rukáv, a zakreslil dlaní vzdušný pohyb nad plátnem: „Nezapomínej, Gianpietrino, nikdy na to, co jsem ti už dříve byl řekl, že totiž barva povrchu jednotlivých věcí vždy záleží na jejich protějšku, na odrazu světla. Hle, stíny, jež měly povstat podle tvé malby od červánků, od červeného světla slunce! Ale pamatuj, že takové stíny jsou vždy modré. Proč? Protože povrch tělesa neprůhledného vždy přejímá barvu tělesa protějšího. Když tedy bílá stěna není průhledná, barví se tónem předmětů, které jsou před ní, na tvém obraze tedy sluncem a nebem. A protože slunce jest kvečeru narůžověle červenavé a nebe modré, tedy tam, kde slunce nevidí stíny – neboť žádný světelný zdroj nevidí stíny tělesa jím osvětleného –, budou tyto viděny nebem, a tedy vrženy na bílou stěnu, budou mít odlesk modře, ale plocha kolem nich, na niž už padá červená zář sluneční, bude načervenalá.“

Raffael Santi přistoupil k němu s otázkou, ale dříve než ji mohl vyslovit, tu s lomozením, které přehlušilo i hovory patricijů a štěkot psů, vpadl dovnitř Giuliano da San Gallo, a prodíraje se hloučky a skupinami, přistoupil přímo k Leonardovi.

„Je tedy rozhodnuto!“ zahromoval. „Kámen dostal Buonarroti. Právě teď byla podepsána smlouva mezi signorií a Michelangelem,

jdu přímo od podpisu.“ San Gallo zamnul obřima rukama a šťastně se zasmál. „Troufá si, ten hoch! Ale udělá to, věřím, že to udělá, a dobře to udělá!“ Leonardo da Vinci pohleděl klidně na San Galla. „I já věřím,“ pravil nevzrušeně, „že to messer Buonarroti vyhotoví dobře. Díla, která jsem od něho viděl, i ta, o nichž jsem slyšel, jsou dokonalá.“ Okamžik mlčel a pak tišším hlasem dodal: „A co Andrea Sansovino –?“

San Gallo udiveně vzhlédl. „Sansovino?“ opakoval. „Co s tím má společného Andrea Sansovino?“

„Přece se také ucházel o kámen,“ odpověděl Leonardo.

„Nic o tom nevím,“ užasl San Gallo. „Jednalo se s Michelangelem tak, jako by byl o mramor požádal sám, přistoupili na všechny jeho podmínky, čtyři sta zlatých dukátů hotově na ruku –“

„Kdo rozhodoval o nabídce, mistře San Gallo?“ tázal se tiše da Vinci.

„Nu – přece Soderini, sám gonfaloniere –,“ odpověděl udiveně San Gallo.

Leonardo se usmál měkkým, konejšivým úsměvem. „Pak chápu,“ odušil lhostejně, „proč balvan nedostal ani Andrea Sansovino, a proč jsem ho nedostal ani já –“

San Gallovou tvář přeshlehla červeň rozpaků a on zakoktal: „Netušil jsem, messer Leonardo, že také vy jste se ucházel o kámen – a že se ucházel i Sansovino, – – – jednalo se s Michelangelem tak, jako by on sám byl jediným uchazečem, – dostal to hned – a přinesl do schůze s sebou již malý voskový model sochy, kterou chce ze zkaženého kamene tesat, – já tomu tedy nerozumím – přes čtyřicet let ležel balvan v zemi, nikdo si na něj nevzpomněl – a najednou tolik slavných uchazečů!“

Leonardův chladný, až výsměšný klid a rozčilená, hřmotná řeč San Gallova přivábily kolem nich nové hloučky posluchačů. „Totiž –,“ mluví tiše Leonardo, „já se neucházel, mne to nikdy nenapadlo, zapomněl jsem na ten kámen, ba ani už jsem o něm nevěděl.“ Dotkl se konejšivě ramene San Gallova. „Mně však přímo signorie tuto práci nabídla.“

San Gallo ustrnul. „Vám – – – messer Leonardo, to nabídli, a pak to dali jinému?“

„Ne jinému –,“ odmítl lehkým a zdvořilým pohybem hlavy Leonardo. „Ale Michelangelovi Buonarrotovi, který jest velký. Mně je to jasné. Vzpomněli si na kámen a chtěli ho honem zužitkovat při prohlídce starých úctů, neboť za něj dali mnoho peněz. A já byl zde. Nabídli mi tuto práci. Pak přijel Michelangelo, Florent'an, a více než Florent'an, oblíbenec gonfaloniera a bývalý umělec Medicejských. Víte, jaká jest dnes politika nerozhodného Soderiniho? A protože rozhodoval Soderini, dostal práci sochař Lorenza Magnifika a já byl zapomenut – tak jako dříve ten kámen. Na tom není nic divného. Mezitím se začal o práci zajímat i Andrea Sansovino, který potřebuje peníze i práci, ba mnozí pomlouvají tvrdí, že já ho k tomu ponoukl. Jaký nesmysl! Přeji messer Buonarrotovi vše nejlepší, je to velký umělec –“

„Ano,“ zahučel San Gallo. „A dostal kámen jako umělec, a ne jako bývalý sochař Magnifika!“

„Možná že pro obojí –,“ usmál se Leonardo. „Nemyslím, že by byl tak velkým přítelem Medicejských ten, kdo v dobách, kdy se rozhodovalo o příštím Florencie, dovedl vždy obratně odjet tam či onam. Možná tedy, že to dostal pouze jako umělec, to už je věcí signorie, a kdo se dnes vyzná v politice Soderiniho? To už řešit není mou starostí. A pro mne jest zde jen skutečnost, že já byl vyzván, a on dostal práci.“

„Messer Leonardo –,“ zneklidněl znovu San Gallo a zachytil svou obří dlaní cíp jeho dlouhého leskle zlatého rukávu. Leonardo, který byl již na odchodu k stojanu Bernardina Luini, znovu pohlédl chladným ironickým pohledem na San Gallovu znepokojenou tvář. „Již jsem vám řekl, mistře San Gallo, že mne to neznepokojuje, naopak! Je mi to jasné. On, messer Buonarroto, je Florent'an, sochař z dob největší slávy Florencie, umělec dvora Magnifikova a je mladý. Mně je padesát let – a jsem vyhnanec.“

A odešel klidným krokem, pln záře, zlata a slunce k žákově práci. Za ním v uctivé vzdálenosti ho sledovali ostatní, jejichž vzrušený

šepot rostl a přenášel se do všech koutů síně. I hráči, šprýmaři a milenci zanechali svého a neklidně se dohadovali. Příhoda vzrušila. San Gallo zůstal uprostřed místnosti sám a jeho zachmuřená tvář zhořkla. Chlapec to nebude mít snadné a kdo ví, co se ještě za tím skrývá! Mrtvé kameny nikdy nepřinášejí štěstí. A San Gallo vzpomněl na dobu, kdy slavně v Arezzu stavěl velkolepý chrám S. Maria Annunziata. Stále se jedna stěna bortila, ať pracovali co nejlépe, až zjistil, že kámen na ní je nečistý kámen, z jiného místa než kamení ostatní, z místa, na němž se kdysi ke svým orgiím v nočním lomu scházeli proklatci, a tu ihned kázal bezohledně celou stěnu zbořit, kamení, které Matka boží k stavbě svého domu odmítla, rozmetat a užít jiného, a hle, slavně se stavělo, slavně stojí v Arezzu boží chrám, kterým se San Gallo jednou pochlubí u božího trůnu, nebude přitom mluvit o papežích a biskupech, slavně stojí chrám, není v něm nečistý kámen - - -

A balvan zasypaný za S. Maria del Fiore je také mrtvý a zkažený. Jistě je také poznamenán. Vypadal pěkně, nikdo nemohl tušit, že je to nečistý kámen. Ale sotva pomocník sochaře Agostina di Duccio tenkrát do něho zařal svorník, aby blok kamene mohl být převezen, rozštípl se celý spodek balvanu a zela obrovská díra. A přece pomocník Luciano, starý dobrý Luciano, naštipoval již nepřehledné množství balvanů, zacházel s kameny opatrně a s láskou, nebylo lepšího odborníka, každý věděl, že je to vina kamene, ne Lucianova, byl to prokletý kámen, a nechali ho tedy tak, ač stál mnoho peněz. Mistr Agostino di Duccio už s tím nechtěl nic mít, nebude pracovat s nemocným kamenem, a když prohlásil, že tento blok mramoru není už k ničemu, uvěřili mu a na kámen sypali smetl a neřád, až se pozvolna po čtyřicet let propadával do země, pohřbíván pro své prokletí. A sotva se na něj vzpomnělo, již přinesl hněv, nepřátelství a snad i zášť.

„Pamatuj, drahý Luini,“ zní z hloubi síně neúčastný, tichý hlas Leonardův, „že malířství je větším rozjímáním duševním a větším uměním než sochařství, neboť v sobě uzavírá všechny viditelné věci, tedy i barvu. To nemůže učinit ubohé sochaření, které nemůže

vytvořit věci pravdivě barevné, věci průsvitné, věci zladěné, věci okouzující jiskřením světla a stínu, nemůže ti ukázat rozličné vzdálenosti se změnami barev vzduchu ležícího mezi předmětem a okem, nemůže nic zaplnit, zamžít deštěm, horami viditelnými i tušenými v pozadí, zelení vod i nebe, nesčíslnými věcmi, k nimž nikdy nedospěje. Jak je chudé sochařství proti našim malbám! Neboť není plným projevem duševního života –“

Leonardo da Vinci – – – Andrea Sansovino – – – Michelangelo Buonarroti – – – a mezi nimi mrtvý kámen. Ne, chlapec to bude mít zlé! A San Gallo odcházel chmurně. Vyprovázel ho podezřelý šepot patricijů, štěkot psí smečky, posměšná píseň Salainovy loutny, skrytá nenávist mistrových žáků. Nebylo by lépe, kdyby se tohoto úkolu Michelangelo vzdal?

„Nikdy se toho nevzdám!“ vykřikl Michelangelo a prudce položil ruku na rozečtenou knihu, když vstoupil San Gallo s vyprávěním o tom, co se stalo v ateliéru Leonardově. „Nikdy se toho nevzdám!“ opakoval, přecházejí zlostně úzkou jizbou. „Znamená to pro mne víc, než vy všichni můžete tušit. Bylo by mi, jako bych se vzdával všeho svého umění i života, ba jako bych Bohu odřekl splnit to, co ode mne požaduje a proč mne stvořil. Nikdy jsem k žádné práci nepřistupoval s takovým zanícením jako k této. Neboť dosud všechny jsem dělal pro jiné – – – i Herkula jsem dělal pro jiné. Ale tato socha – ta má být pro mne. Mistře Giuliano –,“ pravil již měkce a tišivě, zahleděv se do starých očí San Gallových, „stalo se ti, žeś náhle poznal, jako by to, cos učinil dříve, byť sebekrásněji, nebylo ničím proti tomu, co učiníš teď – třebaś ne tak krásně jako věci dřívější? Někdy netvoříš jen pro krásu – ale pro cosi jiného – a tvoříš-li pravdivě a jen podle obsahu svého srdce, – a pak krása přijde a obestře tvé dílo, zavolal jsi ji, mysle jen na to, co bolí, a přišla ona – Hleď, mistře Giuliano! Jednou, ještě před svým prvním odjezdem z Florencie, jsem chtěl dát lidem všechno to nejkrásnější, co ještě ani zdaleka nedovedu zachytit, ale všude to hmatám – i v sobě to hmatám –, dát v jediném díle, v jediné soše, chtěl jsem na nich pak lásku a mír – – – dát jim své největší dílo – byl to bláhový

sen, ale ne bláhový proto, že jsem na takové dílo ještě nedorostl, ne proto bláhový, neboť člověk, chce-li něco dát z plného srdce, nikdy nepřemýšlí nejprve o tom, zda na to stačí či nestačí, tedy ne proto bláhový sen – – – ale pro něco jiného bláhový, víš, mistře Giuliano, nerozuměl jsem lidem – myslil jsem, že všechnu tu špínu a nízkost přemohu velkým a vznešeným, že ji přemohu uměním, – být básníkem v kameni, tak jsem snil, síla umění jako plamen by hořela ve všech srdcích, a každým polibkem by se plamen znovu rozdmýchal a každým polaskáním vzrostl, všechno jsem chtěl rozpálit jeho kovovým leskem, tak jsem tenkrát snil, chlapec, – lidé, lidé, jdu k vám, pokryt prachem své práce, co jste hledali v nitru hor? A já bych byl věděl, že tolik pokladů nemá celý svět, co já nyní přináším, víš, tak jsem tenkrát snil – mělo to být velké dílo, obrovská socha Danta, knížete básníků a vyhnance, který měl nyní vladařit nad městem, vztaženou rukou ukazovat na cestu peklem, očištěm do ráje, to jsem chtěl udělat, a malý voskový model byl již hotov, když místo toho ode mne žádali sochu ze sněhu, – – – a já jim ji tedy dal, proměnila se pak v bahno a bláto, ale radovali se z ní, celé město jásalo, byla to velká slavnost – Chápu Savonarolu tak jako nikdo z vás, také jim chtěl ukázat cestu do ráje, dát to největší a nejvznešenější, avšak bylo to pro ně břemenem horším než kamení, nebylo to ze sněhu, odmítli to, neboť se jim nechtělo nésti věc, která se pak nerozplyne, když už se dost pobavili; i na něm žádali obra ze sněhu, ale on nepovolil. A já povolil, ale přesto mne měl rád, po svém měl mne rád ten mnich. Já povolil a dal jsem jim ten pošklebek. Miloval jsem je, toužil jsem po nich, ale chtěli škleb a dostali ho. A miloval jsem Lorenza Magnifika, ale i on chtěl pošklebek a dostal ho ode mne, rozbil jsem tlamu Faunovi. Ty nevíš, jak je to hořké, být sám, být stále sám – A byl z toho vždy jen škleb. Zatrpkl jsem. A nyní chci dát něco sobě – a jim jen říci, kdo jsem. A proto se nevzdám toho mrtvého kamene. Proto. Nejsou mrtvé kameny. Dnes to vím, tenkrát jsem to ještě nevěděl a bál jsem se jich. Dnes i nad tento strach z kamenů poznamenaných zkázou, smrtí a neštěstím jsem vyrostl. I nad tím zvítězím, to musím dokázat, jde

mi teď o víc než o krásnou sochu, jde o mne, rozuměl jsi mi, mistře Giuliano?”

San Gallo hleděl hned do rohu místnosti, hned na Michelangela a drtil své ruce v mohutném sevření, s očima podivně lesklýma, zastřenýma vlhkým závojem slz.

„Vím,“ pokračoval Michelangelo, „jsou to mocní odpůrci: mrtvý kámen, Leonardo da Vinci, Andrea Sansovino. Tři jsou – a já sám. Leonardo da Vinci! Celá Itálie ho nazývá božským, ba celý svět, králové se mu koří, a k jeho nedokončenému poslednímu obrazu svaté Anny v Sta Annunziata putují lidé v procesích. A všichni říkají, že není na světě většího umělce nad Leonarda da Vinci, pouze já to neříkám, a takový je to odpůrce. Andrea Sansovino, ten druhý? Vrátil se z Portugalska, ověnčen slávou, miláček panovníků, prý portugalská králové Joao Druhý a Manuel zahrnovali ho poctami, nechtějce ho propustit, a on se přece vrátil, umíraje steskem po Florencii, – jak ho chápu! A ti dva nyní vědí, že já, dvacetišestiletý Michelangelo Buonarroti, jsem jim vyrval ten kámen z jejich slavných rukou, udeřím v něj podle svého a již ho nevydám, ani tomu božskému, ani tomu slavnému z Portugal – Mrtvý kámen! Ale je na mně, abych ho učinil živým, a bál-li se mistr Agostino di Duccio, já se již nebojím – sám jsi mi psal, že věříš, že to udělám, – na tvoji pobídku jsem se vrátil, opouštěje Řím, který právě v těch dnech byl také mým Portugalskem slávy, – neboť věz, mistře Giuliano, neputuje se pouze k nedokončeným obrazům mistra Leonarda – i k mé soše v Římě putovala procesí – Leonardo da Vinci! Nikdy jsem ho neměl rád, ani jeho díla – cítím cosi nečistého, čemu se nedovedu ubránit, – cítil jsem to vždycky, byl jsem první rok v učení u Domenika Ghirlandaja, sotva jsem chápal abecedu umění, a pamatuji se, jak messer Botticelli tenkrát dostal z Milána dopis od Leonarda, dopis o kresbě a malbě, který ho tak vzrušil, že i mne, prostého žáčka, jediného, jehož potkal, vzal na procházku podél Arna, důležitě mi vykládaje Leonardovy poznatky, – a já tenkrát, ještě chlapec, jsem si pak doma hryzal pěsti a křičel jediné slovo: nevěřím! Nevěřím ani Ghirlandajovi, ani Leonardovi! Proč?

Nedovedl jsem to říci, cítil jsem to – cítím to – A pak, když v S. Spirito mi převor P. Epipodus Epimachus dovolil studovat na mrtvolách, vyprávěje mi o anatomických pracích Leonardových v Miláně, vrhl jsem se tenkrát do studia anatomie tak houževnatě, až jsem z toho onemocněl, – jen abych ho předstihl – Jest odedávna položeno cosi mezi mnou a Leonardem – i on to jistě cítí – a nyní jsme se poprvé střetli – – – o mrtvý kámen! Ale ty, mistře Giuliano, ty máš velké a zlaté srdce! Nikdy ti to nezapomenu! Víím, že Andrea Contucci-Sansovino je tvůj žák, a který mistr by nepřál žáku své dílny? Ty však přicházíš ke mně – – –“

„Andrea může dostat jinou práci,“ zahučel San Gallo. „Nadpraží východních dveří baptisteria potřebuje výplň – přimluvíím se u signorie. Měl mně dříve, ten mezek, říci, do čeho se plete, – a ne se potají smlouvat s Leonardem! Takto vzájemně intrikují pouze žáci toho milánského ničemy Bramanta, ale tyto mravy zde zavádět Leonardo nesmí – A pak, nevím, chlapče, proč tě mám tak rád, po svém tě mám rád, jako ten mnich – A proto mám o tebe starost. Kéž by tu byl Machiavelli!“

„Proč?“ podivil se Michelangelo.

„Řekl by nám poctivě, jak to vlastně s tím Soderinim vypadá, – Leonardo pořádně cosi naznačoval o medicejské politice – a přece vííme všichni, že plebejec Soderini vládne protimedicejsky. Pořád se dřív, ten mezek Niccolo, motal člověku kolem nohou, ale teď, kdy je ho nejvíc zapotřebí, odjede si velký pán – – – nyní opravdu velký pán, od té doby, co byl jmenován státním sekretářem Dieci di Balìa, úřadu zahraničí a války, už nechodí se mnou tajně chlastat do krčmy u hradeb, kdepak!“

„Jest stále ještě u dona Cesara?“ tázal se Michelangelo.

„Ovšem,“ odsekl San Gallo. „Komu jinému měli svěřit tak choulostivé, obtížné jednání s donem Cesarem o osud Florencie než tomu prohnanému Niccolovi? Ten se neztratí ani u Cesara a uvidíš, že se tam ještě leccemus naučí! A zatím my bychom ho zde tolik potřebovali –!“ Michelangelo mu položil ruku na rameno a s úsměvem pravil: „Co na tom záleží, když jde o moji sochu

a o mne, zda politika Soderiniho je medicejská nebo protimedicejská?“

„Mnoho, Michelagniole, mnoho,“ řekl vážně San Gallo. „Vždy se budou, hochu, tvé cesty křížit s cestami Medicejských –“

„I to jsem už jednou slyšel – –,“ zašeptal Michelangelo a zbledl. „Pier!“

„Což Pier!“ mávl rukou San Gallo. „Ten je nyní ve francouzských službách a válčí proti Neapoli, stále doufaje, že Ludvík Dvanáctý mu za to pomůže vrátit se k nám, – ale nejde o Piera – jde o ostatní, o které by ses mohl opřít, kdyby Soderini byl opravdu medicejský. Ale je to se všemi bídné! Kardinál Giovanni Medicejský se pro papeže Alexandra bojí do Říma, papež mu odňal, protože ho nevolil, dědičné legátství a dal je maličkému kardinálu Farnese, kardinálu „toho, co je pod sukní“, jak říkají v Římě, víš, to pro krásu své sestry Giulie Farnese se stal kardinálem – ten chlapec dostal vše, co měl náš kardinál Giovanni, kterému se zavřely dnes brány Monte Casina, Miremonde a jiných toskánských a francouzských klášterů, kde byl opatem i převorem i biskupem, tak se nyní toulá bez přístřeší i s Giuliem a Giulianem Medicejskými, i s tím Bibbienou – a Pier válčí ve francouzských službách – – – není, o koho by ses opřel z Medicejských – – –“

„Ale já se nechci opírat o nikoho z Medicejských!“ vykřikl Michelangelo. „Já chci zvítězit sám! Co mi záleží na politice Soderiniho! Jaké podivné mravy jste nyní zavedli ve Florencii! Nikdy to zde takové nebylo! Umělec dříve dělal; a buď dělal dobře, nebo špatně – nic nezáleželo na tom, kdo ho podporuje, kdo stojí za ním –“

„Doba se poněkud změnila, hochu –,“ usmál se trpce San Gallo. „Už jsou pryč časy zlaté umělecké volnosti – dnes se tě nejprve ptají, který velmož tě má v ochraně, pak teprve jsi zavržen nebo se ti obdivují –“

„Doba –!“ Michelangelo sevřel ruce.

„Leonardo to dobře ví – –,“ dodal San Gallo. „Sám to zakusil. Proto mluvil tak pořouchle – A mnoho také záleží na tom, co chceš

dělat za sochu, – něco antického? Vidiš, ani jsi to dosud neřekl a tvůj model v signorii jsem neviděl – Co to bude? Korunovace florentských ctností? Antický bůh, či symbol svobody města?”

Tu Michelangelo otevřel knihu, nad kterou ho San Gallo zastihl, a obrátiv několik stránek, četl:

„– – – já, služebník tvůj, bítí se budu s Filištínským tímto. I řekl Saul Davidovi: Nemůžeš odolati tomu Filištínskému, ani se potýkati s ním, neboť mládeneček jsi, tento pak jest muž bojovný od mladosti své.

I řekl David Saulovi: Služebník tvůj pásal stádo otce svého, a když přicházel lev nebo medvěd a bral skopce z prostředku stáda, já honil jsem je a bil jsem je a vydíral jsem ho z hrdla jejich; a pakli se na mne obořili, já, ujma je za čelist, udávil a zabil jsem je.

Nebo i lva a medvěda zabil jsem, já služebník tvůj, pročž tak i tento filištínský neobřezanec bude jako který z nich. Nyní půjdu a odejmu pohanění lidu, neboť kdo jest tento, který směl zlořečiti vojsku Boha živého?

A řekl také David: Hospodin, který vytrhl mne z moci lva a z moci medvěda, on vysvobodí mne i z moci toho Filištínského. Řekl pak Saul Davidovi: Jdi, a Hospodin budiž s tebou. I oblekl Saul Davida v roucha svá a ustavil přílbu měděnou na jeho hlavu a oblekl jej v pancíř.

Připásav tedy David jeho meč na roucho své, pokoušel se, mohl-li by v tom odění jíti, neboť nebyl tomu zvyklý. I řekl David Saulovi: Nemohu tak jíti, neboť jsem nepřivýkl. I složil to z sebe.

A vzav hůl svou – – –

Znáš to, mistře Giuliano, to budu tesat. Davida!”

San Gallo na něho užasle vzhlédl. „Všechno jsem předvídal, pouze tohle mne nenapadlo! Davida? Proč právě Davida?”

A San Gallo na to myslel cestou k domovu a stále. Davida! Také mistr Agostino di Duccio chtěl z tohoto kamene tesat Davida krále pro Dóm, ale kámen se mu zkazil, celý spodek bloku se rozštípl, zeje tam obrovská díra – Michelangelo nepovolí! Přinutí kámen, podmaní si ho, aby procítl v to, co byl určen, v postavu Davida, ani v tom nepovolí kameni, chce zvítězit naprosto – A přece! V Michelangelových slovech bylo víc než touha po soše – Nejde mi

o krásnou sochu, nyní jde o mne samého! tak řekl. San Gallo se znovu zamyslel. „Ty pak mládeneček jsi – – –“ To místo mu četl z Písma Michelangelo, ne o Davidu králi podmaniteli, o Davidu, jakého by byl asi vytvořil di Duccio, mohutného vladaře, sedícího vznešeně na trůně mezi vojsky, zákoníky a strážemi, krále, který zkazil Syrské, plémě Moabitů, pobil syny Ammónovy, zničil vše až k hranicím Aramu, zajatí králové klekali před jeho trůnem, ne Davida v jeho moci, velebnosti, slávě a vladaření, ale „– – – ty pak mládeneček jsi –“ David, který nemá nic než prak a kameny potoční –

Co nyní učiní Leonardo? Vždy bylo položeno cosi mezi mne a Leonarda, tak pravil Michelangelo, a nyní jsme se střetli. O mrtvém kámen.

Druhého dne začali muži stavět vysokou dřevěnou ohradu kolem zapadlého mramorového bloku za S. Maria del Fiore. I nařídil Michelangelo, aby ohrada byla vysoká na šest metrů, neboť chtěl pracovat naprosto skryt, neviděn a sám. Na stavenišť se svázela prkna. Zevlouni rozmlouvali s dělníky a ohmatávali kámen. Byl pokryt neřádem a smetím, po letech jen velmi těžko ho bylo lze vypáčit z hlíny a postavit. A nyní se tyčil, páčen jeřáby, pákami a železem, za pokřiku a hulákání dělníků, za hlučného pobízení zevlounů, sbíhajících se ze všech ulic, tyčil se obrovský, jako by vyrůstala ze země pěst, plná hlíny a tmy. A když stál, neforemný, zmrzačený a nestvůrně vysoký, číšel z něho syrový závan hlíny, nečistoty, smrti a děsu. Mnoho se o tom mluvilo po městě, a pak ho mnozí viděli naposled. Neboť Michelangelo pečlivě zamykal ohradu a již nikomu nedovolil zhlédnout kámen. Přecházely měsíce, lidé v nich umírali, kámen oživoval.

Tři body v prostoru určují čtvrtý. Michelangelo kružidlem vyměřil na svém voskovém modelu potřebné body, přenesl na kámen, protáhl přímky. Kámen stál před ním jako skála. Srdce kamene volalo. Odpovídal. Život kamene se prodíral ven na světlo, propaloval se v tvarech a tónech, skrytý a vášnivý život a opět kamenný spánek, z něhož lze probudit obry, postavy nadlidské,

srdce vášnivá, srdce temná, srdce osudová. Je třeba rány kladivem, aby se rozezvučely tyto kamenné nervy, je třeba rány, která by se prosekla v trýznivém a nezměrném úsilí až k rytmickému srdci a dala této hmotě řeč a krásu. Tajemný, prudký a horečnatý život bouřil tam kdesi v hmotě, slyšel, jak ho volá, křičí po něm, touží po vysvobození, žádá si úderu. Život kamene se prodíral k němu na povrch a bil svými neviděnými, cítěnými vlnami do pokožky jeho rukou. Tyto dlouhé, jemné vlny se slučovaly v jeho dlani, mohl je rozhodit jako paprsky, a kámen byl by je opět do sebe vsákl. Jeho povrch byl mrazivě chladný, jeho povrch byl nahý. Ale pod ním, jako pod chladnou pokožkou vášnivé krásy, trýznivě vysílené svými touhami, prahnou a dychtí všechny rozkoše, mučivé až ke křečím smrti. Nahý a mrazivě studený, spaloval se uvnitř nejprudším žářem. Jeho cévy, jimiž byl prostoupen, byly napjaty a naplněny pulsující mramorovou krví, suché na povrch a horké uvnitř. Celé toto žilobití se chvělo při doteku jeho dlaně. Posunul ruce o něco výš. Zde záchvěvy tichly, zde byl nalezen skrytý klid, ale i ten byl temný, tam asi byla velká hlubina, tuň se souzvukem tvarů, vzájemně se zde prolínajících jak vlny. A když se schýlil níž, aby polaskal tvar, zaoblený jak nejsladší ženské boky, roztoužené, sevřené a chvějící se, ucítil v hloubce místo, kde ležel nějaký ustydlý hrozen, nalitý šťávou, čekající jen na své vylisování. Ale tam níž, tam bylo místo smrti, celá obrovská hmota balvanu se zachvěla, jako by sáhl na obnaženou ránu, zde bylo nejzranitelnější místo kamene a – – – zde byla jizva po dlátu Lucianově, na okrajích ještě zarudlá mramorovou krví, odtud odpadla smrtelně zraněná hmota, zde zela velká díra, ale kámen se tyčil mohutně před ním dál, trčel jak těžká zamčená brána, rozrazí ji svým kladivem, kámen trčel jak osud, rozetne jeho svory svým dlátem. Nerozpadne se kámen, nezvítězí nad ním smrt. Nebude už děsit, ale vítězně vstane, vzkříšen údery, a i jeho zastíní před přívalem bláznovství valícího se ze všech stran –

Jemnou a citlivou rukou hladil kámen, až pojednou se zarazil. Ano, zde to bylo. Nyní to už nebyl dotek, bylo to zkušéné, věcné, drsné, surové a chlapské ohmatávání, zde byla síla kamene,

zauzliny jeho nakypělého svalstva, východisko tvarů, probuzení jeho života. Zde je nutno rozetnout kámen, aby se našla cesta k jeho srdci. Kde jste nyní, fra Timoteo? Síla už není v kameni, nevysál ji ze mne, jako sen vysál sílu z Agostina da Ulivello, já přemohu tento kámen a zvítězím, vyzval jsem jej k zápasu a je to silný, mocný soupeř, byl poznamenán patou ďábla, sražen z velehor pádem andělským, pak po čtyřicet let se zde živil nečistotou a temnými silami podzemí, ale přišel jsem já a vyzval ho k boji, já zvítězím, já člověk, který prach a popel jsem, v prach a v popel se obrátím, já stvořený z hlíny –

Vulnera dant formam –, říkával staříčkový mistr Bertoldo. Jen rány dávají tvar věcem. A životu. A tvar je pravdou života i věcí, nic nemůže žítí beztvarého.

Nejstrašnější je děsit se toho, co nemá tvar.

Michelangelo, naleznuv základní bod, začal zvolna kružidlem odměřovat z něho další, zakresloval jednotlivé body, naznačuje je na balvanu červenou hrudkou, až měl hotový hrubý nárys. Zbývalo odsekávat hmotu. Zaťav dláto, prudce udeřil kladivem, aby odřál první kus mramoru.

Tak začal tesat svého Davida.

Celá Florencie slyší tyto rány.

Neboť Florencie již opět naslouchá jinému bušení, než byly úder kostnaté ruky mnichovy na její bránu. Opět se rozvoněly květy v nádherných zahradách mezi letohrádky, nikdo je předčasně nepožíná jako marnost a zbytečnou pýchu, ale rostou, dýchají, voní, a ani Šalomoun nebyl ve své slávě oděn tak jako ony. Opět se rozvoněly v šíleném hýření barev a vůní, nejsou již určeny pouze k spálení nebo pro oltář, ale opět zdobí čela a závoje nevěst, stoly hostin, lůžka milenců. Město jest opět plné života, veselí, zlata, hedvábí, voňavek, prudkého života. O karnevalu se netančí kolem hořící hranice marností za nábožného dunění zvonů, karneval není již ve znamení průvodu svatých mučedníků, které představují koželuzi a písaři, vyjevení nad tím, co se vše od nich žádá, svatých Otců, znázorněných otci dominikány, vlekokými na řetězech čerty,

filozofy, modly a jiné odpůrce církve, ale o karnevalu, tím bujnějším, čím byl přísnější v dřívějších letech, opět za břinkotu louten a hlaholu píštal tančí po celou noc ženy v šatech podkasaných, s hlubokým výstřihem, s veselými a odvážnými patricijskými kupeckými synky, a odevšad se vyrojili básníci, skládající sonety, balady a kancóny na kadeř milenčinu, na francouzskou nemoc, na horečku omladnic, na bolení zubů, na nový život, na krásu Florencie, na nehty Mony Vany, epos o horečce opičky Mony Bici, epos o návratu Venušině mezi florentské růže, epos o válce s Pisánskými. Město je opět přeplněno umělci. Dobrý a milý Filippino Lippi již opět přijal paletu a štětec, nepláče po celé dny a noci nad záhrobním osudem svých rodičů, otce mnicha karmelitána a matky svedené jeptišky, která pro náruč kněze malíře roztrhla věčné sliby a závoj, nebádá již, zda jsou oba v pekle, ale maluje a tvoří, a protože kašle krvavý hlen, pro svou pomíjejičnost maluje jen věci věčné. A když přišel Leonardo da Vinci, oznámil dobrý Filippino Lippi převorovi servitů, že se nyní vzdává malby pro hlavní oltář Sta Annunziata, neboť není většího malíře nad božského Leonarda, a jen jemu jedinému přísluší pocta zdobit bohatý klášter malbou, a tak Sta Annunziata získává pro tuto oběť Filippina Lippi kartón svaté Anny, celé město tam putuje a všichni si vyprávějí, jak Lippi s velkou uctivostí ustoupil božskému mistru, každý má rád Filippina Lippi, jehož barvy míchá smrt, který neví, zda zítra dokončí to, co dnes začal, a přece i ze svého mála života a práce ustoupil a vzdal poctu božskému umění Leonarda da Vinci –

Opět maluje Pier di Cosimo své roztoužené Venuše, a opět maluje Lorenzo di Credi své milostiplné Madony, malují Leonardovi žáci, kteří sem přišli z Říma, Neapole, Milána, Sieny, Benátek a Modeny, opět otevřel svoji školu Verrocchio, a opět otevřel svoji dílnu Perugino, dílnu podobnou spíše krámu s devocionáliemi, kde jeho žáci vyrábějí hromadně nasládlé nakadeřené hlavy Madon, nestačíte zdolat všechny objednávky, zatímco Perugino chodí jen mezi stojany, podepisuje obrazy a sem tam nanese ještě sladší tón barvy, posmívaje se všem hlupákům

malířům, kteří místo aby vydělávali peníze, maří čas studiem anatomie a šerosvitu, opět se hemží ulice veselými, prozpěvujícími si napilými postavami, nikdo se nemůže dosti nahltat toho života, po kterém tak dlouho toužil, s bázní a v popelu kajícího čekaje draka a konec světa; nepřišel drak ani konec světa, a tak nyní zní opět chřestot kostek a pohárů, zamženě probleskne nahá krása žen, Florencie, královna toskánská, již není pro smích a na přísloví ostatním městům, opět probudila k sobě závist, úctu a obdiv všech.

A přišel z Perugie Raffael Santi napít se z tohoto bohatého pramene umění, jeho přáteli jsou Lorenzo Nasi, Taddea Taddei, stává se žákem Baccia d'Agnolo, pak Fra Bartolommeo dell Fattore, pak Leonarda da Vinci, již neví, z kterého přijímá víc, ale pije hltavě ze všech číší, které mu tito podávají, ach! díky, tisíceré díky panu Baldassarovi Castiglione, dvořanu, který vyprosil na urbinském vévodovi Guidobaldovi, že on, Raffael, byl poslán k tomuto zřídlu umění, do přešťastné Florencie – – – Maluje, kopíruje, učí se, naslouchá – „Nikdy nedělej hlavu přímo uprostřed ramen, vždy ji natoč doleva nebo doprava, i když se dívá nahoru či dolů, nebo i přímo v hladině očí – postoj musí být vždy živý –“, zní Leonardův tichý, jakoby unavený hlas. A Raffael slyší a naslouchá. Do smrti zůstane pamětliv těchto pouček. Nikdy již nebude malovat přímé hlavy na svých obrazech. „Drapérie nikdy nesmí být přeplněna záhyby, ale pouze v těch místech, kde je jakoby cizí ruka –“

A vyrůstají noví, ozývají se již nová jména, Mariotto Albertinelli, Cristofano Biggi, zvaný též Franciabiggio, a mnoho jiných, a v kapli Brancacciů v S. Maria del Carmine, u mnichů bosáků před Masacciovými freskami sedí opět chlapec, tak jako tam sedával Michelangelo, sedí a zaníceně kopíruje, měkké světlo padá na jeho mladé svěží tváře, a hoch, zachvívaje se prudkým vnitřním napětím i jeho horečkami, kreslí, kopíruje – – – Opět Masaccio! Vždy Masaccio! Nesmrtelný Masaccio, který otevřel bránu umění dokořán a pak zemřel v Římě hladý. Opět Masaccio! A hoch kreslí – – – Jmenuje se Andrea del Sarto. A nosíval za cenu smrti pod kabátem z hořící hranice zachráněné kusy ohořelých obrazů a v noci pak

doma ve světle svíčky tajně a s velkou horoucnou toužebností ducha a srdce je prohlížel, studoval, obkresloval – – – Nikdy nezapomenu na tvé jméno ani na uvítání, které jsi mi v den mého prvního návratu do Florencie připravil, Andrea del Sarto, nikdy; také jsem nosíval tajně do podstřešní komůrky kresby, také jsem měl své vášnivé, nejdražší hodiny v kouzelném světle kaple v S. Maria del Carmine před Masacciovy freskami, také, Andrea del Sarto, také jsem byl chlapec – – –

A Florencie slyší údery dláta Michelangelova, jeho údery do mrtvého bloku. Jest pak ohrada na výši šesti metrů, nikdo neví, co tvoří Michelangelo, a mnozí tenkrát ohmatali kámen naposled, to byl srpen, nyní jest již konec roku 1502, lidé umírají, kámen se stává živým. Procitl kámen.

Toho roku byly vypsaný nové odpustky a jejich prodavači přišli z Říma také do Florencie, neboť byl zničen aragonský rod a Svatý otec na oslavu vítězství potřeboval mnoho peněz, nestačila již náhlá úmrtí kardinálů, z nichž poslední byl kardinál Ferrari. Byl zničen aragonský rod v Neapoli, ale což to pravdivě nepředpověděla Jeho Svatost už tenkrát, kdy král Frederigo odmítl dát svůj trůn i svoji dceru donu Cesarovi a krásná neapolská princezna Carlotta napsala do Říma, že raději se vrhne do jícnu Vesuvu, než aby se stala paní kardinálovou? Tenkrát Svatý otec prohlásil, že osud rodu aragonského jest tedy zpečetěn. A byl.

Nevrhla se sice princezna neapolská do jícnu Vesuvu, ale ženy a dívky se nyní v zoufalství vrhaly raději z hradeb v Capui, než aby živé padly do rukou vítězů. Strašně bylo zpleněno město, na čtyři tisíce lidí povražděno v ulicích, neboť proslavený španělský vojevůdce, vyslaný na pomoc králi Frederigovi, Gonsalves de Córdoba, bijce Maurů, nejvyšší z nejvyšších nekatoličtějšího Veličenstva, velitel nejlepších královských pluků, zvaných tercios, světlo válečného umění a třikrát za noc vstávající k modlitbám a bičování, zradil rukoudáním donu Cesarovi krále Frederiga a otevřel brány neapolských měst papežskému vojsku i Francouzům. Tisíce mrtvol se válelo v ulicích, ženy se v zoufalství

vrhaly z hradeb, lepší byla smrt než náruč Cesarových žoldnéřů, hrůza letěla celou Itálií při zprávě o tom, jak byla Capua setřena z povrchu země. A tak se zřítíl aragonský trůn, jehož poslední král, opuštěný Frederigo se svou dcerou princeznou Carlottou, byl v Capui, zřítíl se tak, jak předpověděla už tenkrát Jeho Svatost, a jeho pád byl veliký.

A tak se stal don Cesare, korouhevník svaté církve, již pánem Romagne, vévodou urbinským, pánem Neapole, a opíraje se o dělostřelectvo v Neapoli získané, panoval ve Forli, Pesaru, Rimini, Faenze, Sinigagli, Immole, Camerinu a celé Umbrii, byl vévodou valencijským, to jest druhem francouzského krále, zle tiskl Bolognu, sešvagřen s vévodou ferrarským, a šel ještě dál, za což máje princeznu navarrskou a otcem papeže. A kardinálové umírali, hromadíce poklady pro jiného, neboť vždy nastalo velké chiaroscuro zlata a krve, kdykoliv pozvedl hlavu zlatý býk Borgiů. A Jeho Svatost se vypravila na triumfální cestu po krajinách, které, zatímco syn Cesare válčil proti Neapoli, byly odňaty Colonnům, Orsiniům a Gaetanům, marně jako ovádi se rojícím kolem zlatého býka. Byli tím vším velmi znepokojeni králové, ale křesťanstvo ještě více. Neboť Jeho Svatost, ježto milovaný syn byl zaměstnán v Neapoli, po dobu své triumfální cesty, aby dokázala lásku k milované dceři Lucrezii, usadila ji ve Vatikáně, svěřujíc jí za podpory staříckého kardinála portugalského vyřizování běžných věcí. Vlna zděšení prochvěla světem, jako by byl slyšen závan vlnění opony chrámové, a opět povstali kazatelé v Německu, Anglii a Irsku, v Polsku a v Čechách, ba i v krajinách království půlnočních, horší to bylo než polibek na rameno - - -

Michelangelo tesá Davida. Celá Florencie slyší tyto údery a sám gonfaloniere Pier Soderini je slyší a žádá, aby mohl vidět sochu, avšak Michelangelo odmítl i jemu, dokud nebude dílo hotovo úplně. Mnozí se proto smáli Soderinimu, ale jiní s nelibostí hovořili o mladém umělci, příliš pyšném, který si nevází přízně mocných, zapomíná, že jsou už jiné doby, minuly zlaté časy umělecké volnosti a dnes musí mít každý za sebou nějakého ochránce, aby se vědělo,

zda je to dobrý či špatný umělec, už podle jména mecenáše se soudí, ne pouze podle umělcovy tvorby. A když to všichni tak dělají, proč ne Michelangelo?

Ale Michelangelo je pyšný. Patricij Doni vzpomněl, že už tenkrát, po velkém úspěchu obra ze sněhu, rychle zatoužil pochlubit se také prací umělce, který přes noc se stal slavným a dovede udělat i ze sněhu sochu. A pyšný Doni svoji nabídku opakoval znovu, když nyní slyšel, že sám Soderini dal kámen. A tak mu nyní Michelangelo mezi tesáním Davida namaloval obraz svaté rodiny a poslal, žádaje za něj sedmdesát zlatých dukátů. Ale Doni ukázal obraz Leonardovým žákům, kteří sice uznali, že jest to dobře uděláno, ale – jak podivně jest Matka boží zobrazena! Neusmívá se! To není sladká žena, milosrdná žena, utěšující žena, to jest hrdinka, bojovnice, která zeslábla bez dítěte a rychle si je žádá, napínajíc svalnaté paže po něm k sv. Josefu – stojícímu za ní! Jak nemalířské rozvržení! To jest sochařský trojúhelník postav s kolmými osami, ne sladká a dějová zkratka příběhu.

Je zřejmo, že Michelangelo – – – tak řekli Leonardovi žáci, shromáždění u mladého patricije a nachýlení nad obraz, – – – vědomě jde proti moudrým poučkám mistra da Vinci, neboť jeho obraz, to jest pouhé nakupení postav s abstraktními tvářemi, a žádná krajina kolem, zbytek obrazu po stranách je vyplněn opět postavami, ne anděly, ale nahými svalnatými muži, pootočenými vždy jinam, než směřuje divákův pohled. Jak nemalířské! A žádná mluva krajiny, jejího stmívání či rozzáření, jemného náznaku stínů, sladkosti večera či slunečního jitra, nic z toho – jen několik nahých mladíků, bezúčelných pro děj obrazu. Jak tato abstrakce je protimalířská! usoudili Leonardovi žáci. A neusmívá se Matka boží, která snad zakrátko bude i zápasit o dítě, silná, mohutná, heroické postavy. A všichni tři jsou schýleni jen k sobě, odevzdáni jen sobě, jak podivně zpracováno!

A mladý patricij Angelo Doni, protože to bylo tak nezvyklé a podivné, a protože souhlasil s žáky božského Leonarda, poslal místo sedmdesáti smluvených dukátů pouze čtyřicet dukátů, ale

Michelangelo ihned vrátil posla, žádaje místo sedmdesáti sto. Zarazil se Doni a vzhledl udiveně po družích u tabule, kteří se smáli. A protože se smáli, poslal tedy ujednaných sedmdesát dukátů a kázal zavěsit obraz. Ale než ho zavěsili, byl zpátky posel, žádaje buď obraz, nebo sto čtyřicet zlatých dukátů. A tak raději Angelo Doni už nesmlouval a rychle zaplatil sto čtyřicet dukátů za obraz, za který se zdráhal dát sedmdesát.

Socha Michelangelova, obehnaná vysokou ohradou, zůstává stále tajemstvím. Není tajemstvím práce Leonarda da Vinci, o kterém se ví, že opustil svá rozdělaná díla a začal portrétovat Monu Lisu z rodu gonfalonierů, dceru Antonia Maria di Noldo Gherardini, krásnou manželku Franceska di Bartolommeo di Zanobi del Giocondo, o níž říkával již staříčkový Poliziano, který ji znal ještě jako dívku, že lampeggio d'un dolce e vago riso, vždy zářila sladkým úsměvem.

Začátkem roku 1503 poslal Machiavelli velmi důležité zprávy o plánech papežova syna, v nichž také psal o povraždění Cesarových kondotiérů. Vzbouřili se, byli tři, sešli se v Magione u Perugia, přísahali si věrnost, jejich vojska šla s nimi, ale don Cesare se této vzpouře svých vojevůdců jen smál. Pozval si je do Sinigagli k vyjednávání, oni přišli, byli tři, a sotva vstoupili, rozkázal don Cesare, a jeho věrný Micheletto dva z nich zardousil ihned a třetího, který prosil před smrtí o papežské odpustky, zatím nechali v mučírňě, ne snad proto, než dojdou z Říma odpustky, ale než se Svatý otec zmocní jejich ochránce kardinála Orsini. A pak zahynul také – – – a bez odpustků, o které tolik žádonil Jeho Svatost, otce svého vraha. Tři byli a všichni zahynuli. Toto jsou jejich jména: Paolo Orsini, Oliverotto da Fermo, ten třetí, co prosil před smrtí o odpustky, se jmenoval Vitellozzo Vitelli a byl vévodou z Gravini.

Oliverotto da Fermo! Prudký vír vzpomínek se roztočil kolem Michelangela při tomto jméně. Asdrubale Tozzi – Lorenzo Costa – černá Bologna – Oliverotto da Fermo! Opět jeden mrtvý, jehož posměvačný břitký a přitom chlapecký hlas nyní slyším, opět jeden

stín, který mě nikdy neopustí; Oliverotto da Fermo, který se tenkrát smál mnoho.

Černá růže tmy roste, opadáva za listem list, roste nová, neustálá proměna tmy, a slyším zřetelný obří krok mohutně znít před řadami nepřátel sešikovaných k bitvě. A já se budu rvát! Teprve nyní se budu rvát, ještě nikdy předtím jsem se tak nerval a tak nezápasil, jako jsem odhodlán nyní. A budu se bít proti největší přesile a budu se bít šťasten a rád, bez bolestícnství, rozcitlivění a bez milosrdenství k sobě, budu se nedočkavě bít, čekám s toužebností na tento boj. A tam, vycházejí denně před zšikované řady nepřátel, obr se vysmívá, jist sám sebou, neboť má všechny zbraně, já jen kámen.

Jako na psa chceš na mne jít? tak zní hlas z temnot, obří hlas, v němž slyším tisíce hlasů jiných, slitých v tento jediný, dunivý, ohlušující, v němž slyším tisíckrát slyšené hlasy z Florencie, Bologne, Říma, Benátek, Sieny, odevšad, hlasy kardinálů, mecenášů, kondotierů, žen, filozofů, knížat, umělců, mnichů, vše v jediném obřím výkřiku: „Což jsem pes, že s holí na mne chceš jít?“

A horší než prašivý pes je tato doba, plná prašiviny, kdo se jí dotkne, je nakažen, zaháním ji jako psa kamenem. Co já s ní mám společného? Ale ona vyvstává všude kolem mne, temná a nestvůrná, chce pohltit, zhltnout i mne a rozmělnit na beztvárovou kaši, málem bych byl podlehl, ale nyní se budu rvát, krvavě rvát, o život rvát –

Jdou, valí se, strnuli, zšikovali se, jedním zajisté řetězem temností svázáni všichni. Těžšími byli sobě než ty temnosti.

Já pak nahý jsem a nedovedu chodit v přilbě a ve zbroji jejich ponurých zápasů, ani David nedovedl a raději vše svlékl, aby mu nic nepřekáželo v rozmachu boje, proto je psáno: i složil to z sebe. Nahý a zdánlivě bezbranný. Jaká síla! A tato doba, otec bludů, čas nejistoty, řve na mne všechny své nečistoty, vydávajíc je za pravdy, všechny své zvrácenosti, neřesti, lži, podlosti, je podvrácen všechen řád pravdy a víry a místo toho vystaven k uctívání šupinatý pancíř násilí a libovůle. Vystoupil jsem, přijav výzvu.

„I zlořečil Filištínský Davidovi skrze bohy své.“

Vždy zlořečí skrze bohy své. Tak mu to jednou říkal Savonarola: Dábel je karikatura boží – I on má obřady, slavnosti, mučedníky, umění, svůj kult, své pozdravy, své svátky – Karikatura, parodie, křivé zrcadlo řádu a pravdy. Ale i to má své temné mystérium –

Vždy zlořečí skrze bohy své.

Opět svítá. Vráťím se k práci, ke kameni, který byl mrtvý a já ho vzkřísil. Z bloku mramoru se pozvolna vylamuje nahé štíhlé tělo mladíka. Rozkročil se k vrhu kamene. A pravá ruka jest dosud spuštěna, avšak připravena. Přes levé rameno přehozený pás praku, sevřený vztyčenou ohnutou levicí. Svalnaté, krásné mladistvé tělo jest ve střehu, napjato očekáváním boje. Hlava Davida se obrátila proti nepříteli, čelo svráženo, zbrázděno dvěma ostře kolmými hlubokými vráskami. Rty stisknuty. Vyšel k boji, vyzval k boji, čeká boj, připravil si kámen. A mrští jím, prudce roztočiv, do obřího čela, až pukne tvrdé čelo pod tímto nárazem a zřítí se obr se všemi svými neřestmi a omyly. Socha je vysoká na pět metrů a její tělo svítí bílou hladkostí. Již v Římě, při Opilém Bakchu a pak při Pietě, naučil se zvláštním způsobem uhladit povrch kamene tak, aby tělo bylo živé i povrchem, nejen pohybem. Pozvolna padá tříšť mramoru, nové plochy zaskvíly na slunci, nové vydechnutí hmoty.

Vyčerpán, zemdlený a chorý odchází Michelangelo vždy večer z práce do své opuštěnosti. Malá jizba až na konci města, taková, v jakých si zvykl bydlit už od dětství, je daleko domů, jde pomalu a nahrbeně, teprve nyní cítí, jak zeslábl, špatně jí a spí, každá jeho velká práce jest vždy provázena nechutenstvím k jídlu, nespavostí, předrážděnostmi, bolestným tlakem u srdce, které jako by chtělo puknout pod jeho tíží a opět chvílemi se nadýmá, rozlévající bolest po celých prsou. Oči plné prachu pálí. Ruce jsou zraněné dlátem i kladivem, drsné, oprýskané, žilnaté. Cítí mramorovou tříšť i ve vlasech, tvář je šedá, je to tvář nemocného, vyčerpaného člověka. A v jejím povadnutí jizva rozbitého nosu vypadá ještě ošklivěji. Jde pomalu, unaven, je večer, příliš vlahý večer, než aby se nemyslílo na lásku a nezněl v zášeří uliček první smích milenců, sklouznutí prvních polibků – – – Brzo vyjde měsíc – – – Kolik týdnů ještě takto

půjde, než bude socha hotova! A kolik měsíců a let bude ještě chodit, než bude všečen jeho úkol naplněn, břemeno doneseno – – –

Opřel se o zeď domu, cítil svoji ošklivost. Cítil trpký a nakyslý pach potu lepícího se na jeho kůži se šatstvem potřísněným mazlavou hlínou a prachem, cítil svědící mramorový prach, jehož měl plné vlasy a vous, viděl vráscitost svého nespavostí a vysílením ztrhaného popelavého obličeje, jako by se na sebe díval do zrcadla, ošklivost, rozbrázděnou bleskovou křivkou roztráštěného nosu. A jeho ruce s nehty zakřivenými, strženými, zkrvavenými a mázdrovitými byly mu odporné jak ruce cizí mrtvol, nalezené na vyplaveninách nečistot u Arna. Příliš vlahý večer vydechl na něho všemi vůněmi. Pomalu se vlekl dál. Podrážděný, nevrlý, zlostný, bez myšlenky na jídlo, na spánek, jen tento prudký, otřásající pocit vlastní ošklivosti a silný bolestivý tlak u srdce, které jako by chtělo puknout pod jeho tíhou.

U S. Trinita spatřil hlouček měšťanů pozorně rozprávějících a zaslechl, že se přou o jedno temné místo z Danta, až sem slyšel verše, tak mu povědomé, ano, pousmál se, devátý zpěv Ráje, trojverší o umění měnícím dolejší svět v hořejší – – – opět se zastavil a naslouchal jejich dohadům, sdělovaným s tvářemi důstojnými i v hádce a kupeckými i ve vznešenosti sporu.

A uprostřed hloučku spatřil Leonarda da Vinci. Ten poslouchal mlčky, jednou rukou se probíraje v pěstěném šedém vousu, umně zastřiženém, druhou opíraje o rameno přesličného jinocha zženštilé krásy, Andrea Salaina, který lichotně krčil rameno a nachyloval chvílemi své tváře k mistrově ruce pohybem takřka nestoudným. Byl pak Leonardo oblečen v dlouhou splývavou řízu jemně fialové barvy, kterou rád oblékal na večerní procházky, když čekal úplněk, neboť stříbro měsíčního světla se ladilo s fialovou barvou látky v měkký zvláštní souzvuk, jehož účín byl ještě zvýšen nejen širokým zlatým lemováním okraje roucha, ale tím, že říza byla silně napuštěna zvláštní asfodelovou vůní, vlastním Leonardovým vynálezem, jehož recept nevydal ani Beatrici d'Este, manželce svého knížete, ale vyrobil jí rád několik lahviček této voňavky, žel! všemi

se nyní voní souložnice Ludvíka Dvanáctého, a ne krásná Beatrice, vonící již dávno k asfodelu podzemnímu. Dlouhá fialová říza, mdlá a zvláštní asfodelová vůně, vlhký večer, šedý pěstěný vous Leonardův a jeho postava, vznešeně vztyčená uprostřed debatujících občanů, to vše rázem Michelangelovi splynulo v jediný obraz, který ještě více roznítil jeho podrážděnost. Zaťal vztekle zuby, doufaje, že projde nepozorován. A když procházel se sklopenou hlavou, aby více skryl svoji ošklivost, zaslechl občany, prosebně se dožadující Leonarda, aby jim tedy záhadné místo vysvětlil. Právě když se nejvíce tiskl ke zdi, Leonardo da Vinci pozvedl hlavu a poznal ho. A odpověděl tichým, poněkud umdleným hlasem:

„Já vám mám toto temné místo vysvětlit? Hle, zde jde veliký Michelangelo Buonarroti, o kterém jest známo, že ovládá Danta lépe než kdokoliv z nás. Já před ním bych byl jako žák před mistrem. Obraťte se na něho, on vám vyloží temné verše o umění – on! Neboť není mu jistě nic temného ani v Dantovi, ani v umění.“ A pousmál se skrytě.

Michelangelo strnul jakoby zasažen a jeho znavenou popelavou tváří probleskl vzteklý zášleh. Vztyčil se, a vida na sobě překvapené zraky kupců, měl dojem, že odevšad po něm běhají lstivé a drobné oči ještěrek vysmívajících se jeho zaprášenému, kamenitému obličejí, potrhanému pracovnímu šatu, rozbitým rukám. Zvážil britkost Leonardových slov, jejich vznešený, knížecí zvuk, viděl fialovou řízu politou stříbrem, vdechl asfodel. Zachvěl se odporem a přistoupil blíže k hloučku, kde se hlavy sklony, tušíce zlé, neboť jeho krok byl krokem rváče a pěsti zaťaty. Andrea Salaino sjel po něm šklebicím se pohledem, mazlavým a třísnícím, a zachvívaje se jako žena, přitiskl se úže k mistrovi. Tu slyšel Michelangelo, že jeho hlas nezní. A přece hovořil. Avšak jeho hlas byl tak vyprahlý, že neměl zvuk.

Místo něho hovořil Leonardo. „Ti kolem mne jsou tak dychtiví vašeho poučení, messere Buonarroti, jako je celá Florencie dychtivá vašeho umění. Žádostivi jsme – – a vy nás necháváte dlouho čekat.

Velmi dlouho. Nuže, dejte nám aspoň výklad Danta – – – aspoň ten nezakrývejte před námi ohradou.“ A obrátiv se k hloučku, dokončil Leonardo s nenapodobitelným přízvukem i úsměvem: „Michelangelo vás poučí, ne já!“

Michelangelo stál již těsně u něho, tápaje svýma nečistýma rukama po jeho vonící říze. Viděl tvář umdlenou, vrásčitou, s ironickýma přimhouřenýma očima, bedlivě ho pozorujícíma. Vybuchl: „Ty! Ty! Ty mi budeš vytýkat, že dlouho pracuji, ty! Který jsi po třináct let dělal jen pouhý model pomníku pro svého pána – – – a ani to nebyl schopen dokončit! Ty! Který nikdy nic nedokončíš – – – jen pro svou hanbu!“ Odvrátil se s pohybem plným štítivosti. Kolem strnuli v úžasu. Horší to bylo než políček. Leonardo se zarděl a jeho úzká ruka se chvěla, nervózně svírajíc záhyb řízy. A Michelangelo, obraceje se k odchodu, ještě vykřikl: „A ti milánští pitomci, kteří se domnívali, že jsi vůbec schopen nějakého díla!“ A šel.

Za ním zůstalo ticho. Šel vztekle, se skloněnou hlavou jako býk, trpce lituje, že toho neřekl více. Ale i to stačilo – pomyslí s úlevou. Šarlatán, komediant! Ten se mu bude posmívat, že již dlouho dělá Davida! A sám již od roku 1490 v Miláně dělal model jezdeckého pomníku Francesca Sforzy, kreslil, bádá, měřil, vymýšlel nová slévání bronzu, na model se dokonce i psaly básně, všude plno nadšení, obdivu, a proč? – – – aby dnes nestál ani pomník, jehož odlítí se nikdy neuskutečnilo, ani model, z něhož si gaskoňští střelci udělali cíl pro svá denní cvičení, až ho roztřískali úplně – – – A ti pitomci milánští, kteří mu věřili! Sevřel bolavé ruce a vykročil, aby již byl doma, sám, jako by se chtěl se svým záštím skrýt v nějakém doupěti, kde by je mohl zvolna ohryzávat a sát z něho a drtit jako šelma kost. Ale znovu zvolnil krok a nezbylo, než aby se opět pomalu dobelhával k domovu. Palčivá, zlá bolest u srdce bránila rychlejší chůzi, krátila mu dech a nakláněla ho na bok, až vrávorál, opět se zachytávaje domovních stěn. Tak došel.

Nejprve tupě klesl na židli za stůl a hrčivě oddechoval, odpočívaje. Na jídlo, které mu připravila stařena za plat, ani

nepohlédl a odsunul talíř pohybem ruky daleko na roh stolu. Tak zůstal v tichu, klidu a míru, bolest se tišila, plálo tiché, konejšivé světlo několika svíček, noc šla měkce přes střechu domu, a až bude jeho práce skončena, nadlouho si odpočine, opět se vrátí zdravý a spánek, chuť k jídlu a svěžest sil, opět budou dni, na které se bude těšit. Odložil kabátec, smyl prach z vlasů, obličej a rukou, cítil, jak pookřál. Rozsvítil ještě více světel a pozorně prohlížel dva rozpracované mramorové reliéfy, které tvořil současně, buď takto po nocích v hodinách nespavosti, nebo ve dnech, kdy nešel na ležení do ohrady k soše a odpočíval doma. Na obou byla Matka boží s dítětem a se sv. Janem. Zkoumal oba pozorně, přísně, ale nic neměně, nepřidáváje ani neuhlazuje, pouze pečlivě sleduje každý vryp do kamene. Byl s oběma pracemi spokojen a doufal, že je bude moci již brzo odevzdat oběma zákazníkům, a to patricijovi Bartolommeu Pitti (nebyl to snad právě palác Pitti, u něhož tenkrát za noční bouře klesl, modle se k své Madoně na schodech?) a druhý patricijovi Taddei. Ti se jistě nezachovají tak jako Angelo Doni – – – a Michelangelo se pousmál při vzpomínce, jak tenkrát užaslý posel běhal stále mezi ním a Donim, cena rostla, a posléze rád zaplatil Doni za obraz dvakrát tolik, než bylo smluveno. Ano, tak se musí na ty znalce a milovníky umění, pouze tak – – –! A Angelo Doni prý dokonce nyní obraz, který prve ani nechtěl přijmout, daroval jako svatební dar své nevěstě Maddaleně Strozzi, kterou prý bude malovat ten mladíček z Urbina, Raffael Santi –

Opřel čelo o dlaně položené na stole a pil svou únavu jak temné víno, které mu zvolňovalo tep krve v cévách. Ach! jak byl dnes unaven! A to hluboké, krásné noční ticho – Pak zhasil všechna světla.

Teprve když poznal, že není to sen, ale opravdu kdosi stojí za dveřmi a buší na ně, chtěje dovnitř k němu, pochopil, jak hluboká je noc a jak je sám. Údery se opakovaly. Chvějící se rukou rozžal opět svíci a neklidně pohlédl na závoru, která se drobně zachvívala. Pročítaje z únavy jako z tupého spánku, snažil se vzpomenout, kdo by mohl tak pozdě v noci k němu přijít. Vrátil se snad Niccolo? Je to

některý z bratří, stalo se něco doma starému otci? Je to San Gallo či některý z jeho sluhů? Ale ti všichni by se byli ohlásili i voláním svého jména, kdežto tento tajemný noční návštěvník mlčel, stál v temnu chodby a domáhal se vstupu pouze drobnými prudkými údery. Noc se klenula jak černý oblouk. Pod ním hořela pouze tato svíce na stole. Nízkým oknem dýchala studená tma. Opět údery. Noční návštěvník byl tajemný a neodbytný. Michelangelo se vztyčil bledý a pozorný. Rozsvítil ještě jednu svíci, a přistoupiv s ní ke dveřím, rázně odsunul závoru. „Vstupte!“ pravil drsně. Dveře se nehlučně otevřely a Michelangelo se neubráníl výkřiku.

Muž, který vstoupil, mdlým pohybem spustil kapuci černého pláště a obrátil svůj obličej do plného světla svíčky. Byl to Leonardo da Vinci.

Chvilí bylo ticho. Oba muži pohlíželi na sebe a světlo dvou svíček se chvělo mezi nimi. První promluvil Leonardo.

„Nepřivítáte mne, messer Michelangelo?“ pravil tiše. Michelangelo ukázal na hrubé křeslo za stolem a sám usedl na lavici na druhé straně stolu. „Nevím –“ pravil chraptivě a jeho hlas se třásl, „– jak se vítají ti, kteří přicházejí v noci. Nedostávám noční návštěvy; jsem stále sám.“

„Muž, který je stále sám,“ odpověděl Leonardo, „dostává právě nejvíce návštěv v noci. I já – Budeme k sobě hodně upřímní, ano, messer Buonarroti? neboť právě proto jsem přišel. Hle, urazil jste mne dnes večer před – – – těmi kupci, ano, urazil, ačkoliv nevím proč; v mých slovech přece nebylo zcela nic, co by vás bylo mohlo popudit k takové urážce. Jste asi velmi přepracovaný a předrážděný, neovládli jste se. Ale já nepřicházím proto, abych na vás žádal omluvu či vysvětlení –“

„Proč tedy přicházíte?“ A Michelangelo slyšel ve zvuku vlastního chraptivého hlasu strach. Neklidně zatěkal očima po chladné tváři Leonardově, kterou světlo svíček činilo ještě bledší a mrazivější, než ji znal. Úžas z této noční návštěvy se měnil v bázeň. Leonardo seděl proti němu, jako by byl přišel s nějakým úděsným poselstvím, s něčím, co naprosto poruší jeho život a změní jeho cestu. Seděl tiše

jako socha ze tmy před bránou ze tmy, která se pouze otevře do jiné noci, v které bude marně čekat na svítání. Jeho ruce ležely bez pohybu jako ruce cizího člověka na cizím stole a jeho pohled byl pronikavý a smutný. Michelangelo vstal, chtěje zastržit oba mramorové reliéfy, ale pak zůstal vzpřímen a opakoval svou otázku hlasem znovu úmyslně drsným, chtěje tak zakrýt nejistotu i strach: „Proč přicházíte?“

„Abychom se dohodli –“

„Proč? Nevím nic o nové zakázce –“

„Domníváte se opravdu, že přicházím pouze proto? Nejde mezi námi přece o příští zakázky – nechcete mi rozumět?“

„Dohodnout se! Přišel jste mi tedy říci, že Florencie jest pro nás dva malá?“

„Myslím,“ odtušil chladně Leonardo, „že celý svět je pro nás dva malý.“

Michelangelo přešel jizbou a zastavil se až v rohu mezi stíny. „Proto jste přišel?“ zašeptal. „Co tím chcete říci?“

„Je nutno být buď otevřenými nepřáteli –,“ odpovídá svým klidným, nevzrušivým hlasem Leonardo, „nebo uzavřít věčný mír. Ale nemůžeme žít, messer Buonarroti, takto vedle sebe na číhané, tvářice se přitom k sobě lhostejně. Já jsem pro mír. Neboť začneme-li my dva spolu zápasit, neustaneme, dokud jeden z nás nebude sražen a dokud některý vladař či papež ve velké aréně našeho zápasu neukáže poraženému palcem cestu dolů do pekel. Chcete připravit světu tuto podívanou? Proto jsem přišel.“

„Nic takového – – – mne nikdy nenapadlo,“ praví Michelangelo. „Nevím, – proč bychom se měli srážet v zápasu – – – jdeme přece každý svou vlastní cestou –“

„Messer Buonarroti –,“ ruka se nyní pozvedla ze stolu a přerušila další Michelangelova slova ledabylým unaveným mávnutím, „buďme k sobě upřímní. Jsem již starý muž a poznal jsem v životě tolik lží, přetvářky a podvodů, že jsem až ochuravěl touhou po upřímných slovech, – to čekám nyní od vás – nebudeme si nic zastírat – nebudeme se přetvařovat. Je noc. Budeme mluvit jinak,

otevřeněji a pravdivěji, než bychom spolu mluvili za dne. Neboť noc vždycky obnažuje srdce člověka víc než světlo – jsou také slova pravdy, která nalézáme pouze v noci, – – – marně bychom je chtěli vyslovit za dne – jako by to byla slova hlubin, která patří opět pouze hlubinám, tmě, – volme tedy taková slova – budou určena pouze nám – vy, já a noc, tři jsme, tres faciunt collegium, a slova budou zapomenuta, až se opět rozejdeme, vy, já a noc, – až bude svítat, bude to opět jiné. Nuže, messer Buonarroti, já, stárnoucí muž, jsem přišel k vám, mladíkovi, já, jehož jméno dnes zní celým světem, přišel jsem v noci k vám, který vlastně stále dosud začínáte, – a já přišel mluvit o míru – protože vy, Buonarroti, vím to, jste jiný než ti ostatní, a my dva bychom si rozuměli nejvíce ze všech. Místo toho je však cosi položeno mezi nás – cítíte to vy, cítím to i já, cosi nepřátelského, a bylo by dobře, kdybychom si to vysvětlili. Dnes jste mne ostře a bezohledně napadl, ba úmyslně jste mne zahanbil před jakýmsi kupci – na nichž vám ani nezáleželo –, chtěl jste mne ponížit a ponížil jste mne. Proč? Co jsem řekl zlého? Slyšel jste jistě již horší slova – a pochybuji, že jste na ně vždy hned tak surově odpovídal. Mé věty nebyly důvodem vašeho vzteku, vím to. Co tedy? Šel jste z práce unavený, vysílený, pln prachu a špíny. Já nemohu žít bez lesku a nádhery, bez vůní, elegance, dobrého šatstva, bez sluhů, koní, květin, hudby, krásných přátel a určitých zjemnělostí života. Tak jsme se setkali – ale ani to, vím, nebylo důvodem vašeho výbuchu. Snad vás to mohlo pobouřit pouze pro tu chvíli, ale ne k takové odpovědi. Jest zde cosi hlubšího, záhadnějšího – – – Neřekneme si to, messer Buonarroti?”

Michelangelo přistoupil blíže, a hledě přímo do mrazivé tváře Leonardovy, pravil: „Myslím, že si to nikdy nebudeme moci říci, – – – jiní to řeknou, až budou soudit, co kdo z nás udělal –“

„Utíkáte mi, Michelangelo! A tak trochu urážlivě se vracíte k tomu, čím jste po mně večer hodil – Každý děláme své a jinak – nebudeme se jeden druhému nyní zpovídat ze své práce, ale také nepřenechávám o tom soud jiným – – – Jiní! Kdo jsou to jiní? Naučil

jsem se dobře za dlouhá léta pobytu na milánském dvoře znát, kdo jsou to ti jiní – – – Proč jim ponechávat to, co si můžeme říci sami?“

Michelangelo svraštil čelo a jeho tvář zestárla. „Protože já – – – nikdy nedovedu říci to – – – co chci – zní to vždy jinak, než jak jsem to mínil, – vždy mi byly odporné žvásty o umění, lidech, životě – u stolu medicejského se o tom mezi filozofy hovořilo do únavy – poznal jsem, jak je to prázdné, – nemá se o tom vůbec hovořit – užívá se slov, jejichž velikost člověk ani nechápe – pouze je vyslovuje – sám pak ztrácí jejich obsah – neumím volit slova –“

„A přece jste básník,“ pokývl hlavou Leonardo. „Slyšel jsem, že píšete sonety –“

„To je něco jiného – – – dělám verše jako sochy – tesám je!“

„Tak –,“ lehce se pousmál Leonardo. „Vrháte se na vše, jak vidím, jako dravec. Zmocnit se. Zvládnout. Pokořit. Podmanit si. Ale to není správná cesta – – –“

Michelangelo užasle pozvedl hlavu. „Proč? Což je ještě jiná cesta?“

„Ano,“ Leonardo opět položil své tiché ruce na stůl a dlouze se na ně zadíval. „Nejde o to, vnutit hmotě vlastní vůli – vybouřit v ní své myšlenky a své vášně – ne, rozhodně ne, jde o cosi daleko těžšího a drahocennějšího – ponechat jí její život – objevit jeho záhadu – ukázat na ni – hmota chce být živa po svém – nerušte ji v tom – ukažte pouze na její tajemství – v tom je velké umění – hleďte, světlo! Dlouho pokládali barvu za nejtvárnější princip – ne, bylo třeba objevit, že důležitější je světlo, tajemství světla, před nímž se musí barva vzdát své hmotné podstaty a podřídít se, – nechte žít světlo, nevnučujte svoji vůli ani jemu, ani barvě, největším uměním je vyslovit pouze to, co věc chce vyslovit sama –“

„Ne!“ vyrazil ostře Michelangelo. „Mám-li tvořit opravdově, musím znát nejprve obsah vlastního srdce. Námět – to je pouze otisk vnitřního, vlastního života. Mám-li tvořit opravdově –“

„Co je to, tvořit opravdově, messer Buonarroti?“

Michelangelo se k němu naklonil přes stůl a vykřikl: „Víte, jak mi nyní připadáte, Leonardo da Vinci? Jako – – – Pilát. Nechť se

nerouhám – – – ale jako Pilát. Stojíte před božskou pravdou a ptáte se: Co je pravda?“

„Vy jste se tak nikdy neptal?“

Michelangelo sevřel ruce a mlčel.

Leonardo tiše pokračoval: „Nešťastný člověk, který se tak nikdy neptal, jste mladý, proti mně velmi mladý, a snad jste už odpověď našel, ale já se nestydím za to, že byt' starý muž, ptám se tak stále.“ Mlčel chvíli a pak dodal: „Hle, již jsme objevili první věc, která leží mezi námi, ale ta stále ještě není tou hlavní, odtud ta nenávist nepramení –“

„Nenávist –?“

„Ano –,“ pokývl hlavou Leonardo. „Neboť mne nenávidíte – cítím to stále zřetelněji – nejste ostatně jediný – avšak ti ostatní jasně označují důvod své nenávisti – překážím jim – pokládají mne za čaroděje – říkají, že jsem spojen s peklem, – osočují mne, chtějíce se dostat na mé místo, – zlehčují moji práci, aby tím více vynikla jejich, – – – to vše chápu – ale vy ne, u vás je to naprosto jiné, a to je hořké – neboť i vy budete mít týž úděl jako já – i vás budou jednou nenávidět a osočovat, vím to – a my dva samotáři, kteří bychom si mohli tolik říci, nemůžeme – je cosi položeno mezi nás – co patrně nikdy neodstraníme –“

Michelangelo prudce vstal a přešel jizbou. „Máte pravdu,“ pravil, rozčileně pohazuje rukama, „nenávidím vás – a vím, proč vás nenávidím, – protože jste jedním z těch – z těch ostatních –“

„Kdo jsou ti ostatní?“ zadíval se na něho zvláštním dlouhým pohledem Leonardo.

„Ti –,“ opsal rukou široký kruh Michelangelo. „Ti – tam venku, v noci i za dne, to velké stádo, které se mi hnusí – – – Doba! Vy všichni, kteří děláte tuto dobu! Chtěl jste, abych byl upřímným, – budu. Dusím se, zalykám se vašimi životy a vašimi vůněmi – vším tím odporným, co přinášíte s sebou, – dusím se v této době, valí se na mne jako potopa – někdy se domnívám, že jsem již ztracen. Stále vězím až po ramena v jakémsi blátě, v kalu a špíně, nemohu vyváznout, a stále je to patrně ještě málo – valí se to, zadusí mne to,

nestane-li se nějaký zázrak – Co mne trýzní? Nikdy jsem to dříve nemohl poznat, domníval jsem se, že je to má vlastní slabost, ne, není tomu tak, mne bolí a trýzní tato doba – jako jiného bolí hlava či noha, mne bolí tato doba, nemohu z ní utéci – musím v ní žít – musím ji ale nějak přemoci, jinak budu jí rozdrčen – zaskočila mne jako záškodník, zchromila mne, ohlušila, chci být nasycen a napojen naprosto něčím jiným, než mi ona dává, – projít z ní nějakou velkou bránou – cítím její zkázu kolem sebe, všude cítím její hrozný konec, jako psi předčasně cítí požár, – co má dnes trvalou hodnotu, co jste postavili místo řádu, který byl zbořen? Říkáte, že na papežském trůně sedí Antikrist, – všechno kolem je v rozkladu, neexistuje žádná mravnost, žádná ctnost, Machiavelli hlásá bez ostychu, že jsme proto tak špatní, protože nás kněží tomu naučili, ano, takové to je, církev trpí, a jak jí pomoci? Věř Arcikuplířce – sama si pomůže, ale co já v tomto rozkladu, v této hnilobě, co já! Člověk! To je váš objev! To jste zbožstili! Ale já neznám nic tragičtějšího, co dosud vyšlo z rukou božích, než je člověk! Chci se zachránit – trpím jako darebák, jako lotr, jako vyvrhel, trpím jako žhář stále připravený k činu, který jest mu zabráněno provést, – prahnu, toužím po jakési milosti, po zázraku, který by mne vysvobodil, – ale jako bych musil nejprve něčemu odumřít – čekám – – – na smrt, nebo na život? čekám – – – moje čekání se dosud neskončilo – – – není možné, abych takto žil dále, musí přijít nějaké očištění – Rozumíte mi? Tento svět už nic nezachrání. Je naprosto ztracen. Ale já nechci být ztracen. Já chci uniknout. Kam? Kudy? Jak? Někde jsou věci volající po spáse jako já – – – jsou určeny pro velké dílo – – – ale buď nikdo nepřichází, aby je naplnil, anebo lidé ho k němu nepustí – – – já chci ticho, toužím po tichu, mám-li žít, tvořit, musím být obklopen tichem – – – ale tato vaše doba stále vře – hlučí – – – vím, jsem příliš lehce zranitelný, a proto musím stále sestupovat do hlubin, abych se lépe ukryl – – – Doba! Co jste učinili z daru času, který vám byl svěřen? Nemohu z toho uniknout – musím to tedy i za cenu největších obětí překonat, nebo se v tom nechat žít a nechat zemřít – – A vy jste jeden z nich! Vy, Leonardo, víc než ti ostatní! Někdy

jako by právě ve vás se slily všechny neřesti, smutky a choroby této doby. Překonat vše – i vás – pochopte to, kdo se chce zachránit, musí přemoci i vás – ale vy jste silnější než ti ostatní, jak vás nenávidím! Doba! A vy! Jak chápu Savonarolu! Také s ní zápasil, také ji chtěl přemoci, také jako by byl přišel z jiných století a do jiných směřoval, – a padl. Ale já ne, já nechci, já nesmím padnout – já nesmím zahynout – já musím zvítězit i proti vám všem, kteří jste se vztyčili přede mnou jak obr v šupinatém krunýři, – – – musím zvítězit –“

„Čím?“

„A třebaš – – – jen kamenem – – – jako on – – – David!“

Leonardo maličko mlčel a pak pravil: „Mluvil jste o Savonarolovi – – – který také chtěl zvítězit a padl. A přece postavil zbraň největší, zápasil nejvyšším: mučednictvím. Je kámen víc než mučednictví?“

„Nejen kámen –,“ dodal tiše Michelangelo. „Také bolest – Rány –“

Leonardo spustil ruce ze stolu v klín a jejich nápadná bledost se ostře odrážela od záhybů černého pláště. „Myslím na to, Buonarroti,“ řekl tiše, „až vám jednou řekne někdo to, co jste nyní vy řekl mně – – –“

„Nikdy!“ vybuchl Michelangelo. „Nebudu nikomu stát v cestě, půjdu vždy se všemi, kteří budou zápasit s touto hnilobou –“

Leonardo hleděl jinam než na Michelangela a usmíval se. „Tedy nyní chápu, proč to bude David. Symbol vašeho života – vítězit úderem, kamením. Proti obru. I mne tedy pokládáte za jednu šlachy, za jeden nerv toho obra a – – – nemýlíte se. Jsem rád, že jsem se zrodil v této době, která dala člověku užít všech svých možností, která ho osvobodila – – – Ale je to jinak, než říkáte, – chtěl bych s vámi o tom hovořit, až i vám bude přes padesát let, – messer Buonarroti! Co dnes jsem? Leonardo da Vinci, pravda, ale co je pod tím? Odcházel jsem z Florencie jako mladík, vrátil jsem se do ní jako vyhnanec, odkázaný na měsíční plat z pokladny signorie, podávaný mi Soderinim jako almužna – I já jsem si tenkrát před svým

odchodem říkal: Procitni, spáči, procitni, tvoř věci, které i po smrti tě zachovají živým, – a tady někde bloudil stín mého předraženého Giacomu Pazzi, já ho viděl; miloval jsem ten stín tak, jako jsem miloval živého, – a pak jsem raději uprchl na vévodský dvůr do ciziny kreslit opevnění, malovat Morovy souložnice, být pořadatelem karnevalů a slavnostních iluminací – chtěl bych s vámi mluvit, až i vy budete starý, a pak bych vám řekl, co ještě nyní nemohu, – což já nepopírám tuto dobu, nepohrdám jí? Co mně dala? Čím jsem v ní? My, lidé ducha, jsme všichni vyhnanci v době, která se honosí tím, že osvobodila ducha, jsme dlužníky mocných, žijeme jen z milosti vládařů, není pro nás svobody umění, učinili z toho obchod, rvou nám díla ještě nehotová z rukou, lační zisku, vím, nejde jim již o obraz a sochu, jde jim pouze o náš podpis, prodávají pouze naše jména – i vy budete mít svá nedokončená díla, Michelangelo, a vzpomenete pak na mne, kterému jste se proto posmíval a kterého jste proto tupil, – i vy – A hle, my dva, kteří cítíme tlak této doby více než ti ostatní, pro které naopak je úrodným hnojištěm, my dva se nenávidíme – – – ale to ne pro váš úděs z doby – ne, ani tak tomu není, Michelangelo! Právě proto bychom si nejvíce rozuměli, neboť kdo více trpěl touto dobou než já? Čím jsem k stáru? Pobudou – odkázaným na milost mocných – mluvíte o potřebě ticha, ale srdce každé doby je neklidné – – – kdo jiný to více poznal než já? Kdo jiný více promyslel pomíjelnost lidských osudů než já? Hle, vladař »zlatého věku« Lodovico Moro, nyní v poutech odvedený do Francie, – hle, Lorenzo Magnifico, z jehož díla nezůstalo nic, – žiji drobnými, skrytými okamžiky, naučil jsem se ocenit krásu každé vteřiny – dovedu pak rozumět Moně Lise, kterou portrétuji, když mi vypráví, že si pamatuje na Lorenza Magnifika pouze tolik, že ji jednou pohladil po vlasech, když ještě jako děvčátko mu sdělovala, že už umí karnevalový sonet k oslavě Matky boží, – což i to není mnoho, taková vzpomínka na pohazení vlasů? Mnoho o tom s Monou Lisou hovoříme při mé malbě, o krásě a úsměvu těchto prchavých okamžiků – dovedu to ocenit – ale nedovedu se s tím spokojit – nedovedu, Michelangelo!

Stále pátrám po rozřešení nových a nových tajemství – to je můj únik z doby – to: vědět! poznat! vyzkoumat! promyslit! Jsou velká tajemství, jejichž jsme svědky, – nejde jen o příčiny pádu knížectví, o zkázu lidských životů, právě když byly na vrcholu své moci, – ne, i ptačí let, jehož křivka zemdlívá právě v největším rozpětí, je také takovým tajemstvím – je někde jediný bod, z něhož vše vychází a do něhož se vše vrací – události, životy i osudy, smrt, umění, neřesti, dobro a zlo –, jediný pramen všeho – kolikrát se mi již zdálo, že jsem mu blízko! Víím, neshodneme se nikdy v umění, ale to není tak důležité – já mám svá nedokončená díla – i vy je budete mít, tak jako nyní máte tam v koutě plno kartónů s načrtanými údy a těly, plody mučivých, trýznivých hodin práce, znám to – vy směřujete k nadlidskému, až nelidskému – já zůstanu vždy u člověka a u toho, co poznává svými smysly, – oba máme své nepřátele – vám teprve rostou, jako ten mladík, před nímž vás varuji –“

„Který mladík? Nevím –“

„Ten –,“ usmál se Leonardo, „ten zvědavý Urbiňan – v tom vám roste velký nepřítel –“

„Raffael?“ vybuchl Michelangelo a smál se.

„Ano –,“ i Leonardo se smál, „– ten, nebudeme se mu ale vždy smát, připraví vám mnohou trpkou chvíli, – protože právě ten jest – – z těch *ostatních* a je jím víc než všichni ti *ostatní*, – Michelangelo Buonarroti. Ale nejde o něho, ani o ty ostatní – Jde o víc. Únik z doby, tak jste to nazval. Nyní již rozumím těm vašim náhlým odjezdům, stále před něčím prcháte a stále se vracíte zpět na jediné místo – – i do této doby se opět vrátíte! Ne, nechte mne domluvit, Michelangelo, vrátíte se – proto prcháte, abyste se opět vrátil, – nikdo neunikne beztrestně své době, marně zápasíte – je to pýcha, marná pýcha – a snad přece! Kdo ví? Každý jdeme svou cestou – vy chcete uniknout uměním – já jinak, poznáním – ano, umění jest mi pouze průvodce velkých tajemství a tak tato tajemství mne očarovala, že i své umění jim často obětuji, – poznat! vědět! dostat se k onomu jedinému, z něhož vše vychází a k němuž se vše vrací, – život i smrt je v jediné dlani – bohatství a bída – rozkoš a bolest – vše

splývá – dobro a zlo – tak jako v té jeskyni ze snu mého dětství – díval jsem se do ní pouze úzkým otvorem, oslněn plameny, které v ní vybuchovaly, ale když se vždy na okamžik rozptýlil kouř a dým, cítil jsem, že ještě zlomek času – – – a já poznám, uvidím, – a nad tím byly podivné barvy, utvořené jen ovzduším, – šerosvity – nikdy nenamalované – tajemství –“

Leonardo se unaveně odmlčel a zahleděl se do temnot jizby. Michelangelo bez dechu naslouchal s mrazivým pocitem strachu, jako by byl bez vůle, jakoby očarován, – chtěl povstat, nemohl – ano, tak mu jednou vyprávěli o objevech mořeplavců, kteří se marně snažili zachránit své druhy stržené náhle hloubkou podivně smutných vod, záhadně se objevujících a mizejících tůní, jejichž hladina byla jakoby zlatá a sladce modrá, v porostech zvláštních keřů, jejichž větve oživovaly a ovíjely neopatrného chodce k neodvratné smrti – Bylo mu, jako by šel někam daleko, protože tam musí jít, není jiného příkazu, nemá již možnost se volně rozhodovat, podivné záludné hladiny, smutná píseň velkých vodních proudů, prudce vonící omamné keře, které vydechují takové vůně, až člověk padá do mdlob, zešílí, krajina neposvěcená –

--

„Řekl jste mi, Michelangelo –,“ slyší Leonardův hlas jakoby z velké dálky, „– že vám připadám jako Pilát – Co je to pravda? Víte to vy? Já to nevím a po celý život jsem usiloval to poznat – Co je to pravda? Byl jste ještě dítě, a já vašemu otci jednou takřka zachránil život před smrtí ušlapáním u S. Maria del Fiore – a váš otec mi pak s pýchou vyprávěl o vás, o vaší nebeské konstelaci – to znamená velké věci, řekl. A já již tehdy jsem se stále tázal: Co jsou to velké věci – a slova vašeho otce mi byla směšná. Co jsou to velké věci, Michelangelo, co je to pravda? Jest zde velké, nesmírné tajemství, čili jak vy říkáte: zázrak – oba po něm toužíme – vy jinak, já touhou vědět, dospět až k jeho poslednímu rozluštění – i to by proměnilo můj celý život – Jeskyně se sirnými plameny – šerosvit – i ten můj objev mi už vzali, a nedávno prý Benátčan, Giorgione zvaný, přivezl tento můj poznatek na cestě z Bologne přes Milán do Benátek a tam

ho uplatňuje – Co mi na tom záleží? Rozdám vše, co mám, jen když se dozvím, jen když se dopátrám – obětovat tomu umění, to není malá cena – a já ji platím, vím o tom – ale platím rád – jen když se dozvím –“

„Messer Leonardo –,“ zašeptal Michelangelo, nachyluje se k němu přes stůl.

Tvář mistrova byla tichá a teskná jako ty hladiny zámořských vod, jako tůně náhle objevené v cizí krajině, kam nikdo dosud nevstoupil. Noc ležela na jeho ústech a mlčel.

„Messer Leonardo –,“ opakoval toužebně Michelangelo.

„- - - neboť jest velká jednota, to je to tajemství,“ pravil náhle tiše Leonardo, jako by odpovídal sám sobě. „Už tenkrát v mládí jsem to tušil – tenkrát, když staříčkový učenec Paolo da Pazzo Toscanelli mne zdarma a z lásky vyučoval tajemství matematiky a životu pythagorejskému – jednota čísel, vše v jedné neznámé, kterou lze však zjistit, – žít v kázni, nejíst maso, nepoznat ženy, nevzrušit se ničím, být zasvěcen – ano, už v mládí – tenkrát u Toscanelliho – - - a pak později – jednota každé víry – tenkrát, když jsem chtěl s průvodem diodaria cirejského, projíždějícího Florencií, odejít do služeb egyptského sultána, – jednota víry – muslimanská víra, Kristova víra, prastaré mýty o oběti Boha pro lidstvo – vše vychází z jediného bodu a vrací se tam pod božským tajemstvím čísel – není již rozdílu mezi dobrem a zlem – vždyť i sama církev tak zpívá v liturgii na Bílou sobotu: ille, inquam, Lucifer, qui nescit occasum – a o Kristu tak zpívá – proč Lucifer?“

Tu Michelangelo s napětím veškeré vůle se vztyčil a prudce rozrazil dveře: „Odejděte, - - - messer Leonardo!“

Ten se udiveně rozhlédl, jako by procítal – Ale pohled na tvář Michelangelovu ho vzpamatoval. Vztyčil se, těsně zahalen ve svůj dlouhý černý plášť.

„Jde z vás hrůza, Leonardo –,“ sípal Michelangelo. „Odejděte! Nechci po tom, co jsem nyní slyšel, abyste zde ještě zůstal, zde, kde žiji – pracuji – bydlím – kde jest má jediná skrýš a domov –“

Tvář Leonardova se zkřivila v bolestný, trpný úsměv. „Řekl jsem něco, co vás tak pobouřilo? Nepamatuji se – Neřekl jsem stý díl svých myšlenek, toho, co jsem vám vlastně přišel říci – I vy mne nyní budete pokládat za kouzelníka, za spojence pekla, jako ti ostatní, i pro vás budu rouhač a nevěrec?“

„Víc než rouhač a nevěrec, Leonardo, – odejděte! Již vím, co je položeno mezi nás –“

„Já to věděl dříve než vy,“ pravil Leonardo, a přistoupiv těsně k němu, položil mu svou úzkou ruku na rameno. „Neřekli jsme si tedy vše – tvá škoda! Jdu, protože mne vyháníš, to jest nyní můj úděl, stále být vyháněn – Ale i ty, Buonarroti, poznáš tento úděl – a nikdy nezapomeneš na mne ani na tuto noc –“

„Nezapomenu!“ vykřikl Michelangelo. „Vždy si budu připomínat, kam bych se byl zřítíl, jda tvou cestou –“

„Zřítíl?“ usmál se cize Leonardo. „Ó šťastná vina, ó šťastný pád! tak by ses měl modlit, jako se kněží modlí. Bez pádu by nebylo vykoupení. Zřítíl? Kam? Není pád také cestou do nebes? A víš, o čem jsme se přeli nad Dantovými verši, když jsi k nám přicházel? O tom temném místu z devátého zpěvu Ráje, trojverší o změně dolního světa ve svět hoření – k tomu jsem tě volal, Michelangelo, k tomu, abys to vysvětlil!“

„Odejdi!“ Michelangelo zaťal rty a jeho oči žhnuly.

Leonardo da Vinci ještě jednou po něm sklouzl očima a pravil: „Mnoho jsem ti už předpověděl dnešní noci, Buonarroti, ale ještě dodám toto: až budeš umírat – –“

Avšak Michelangelo již rychle přirazil dveře, a zastrčiv závoru, opřel se o ně celým tělem, prudce oddechuje. Jeho horečně rozpálené oči těkaly po stínech i světle svíček, po stěnách a mramorových reliéfech, po haldě pokreslených kartónů na hromadě v rohu místnosti, všude –

Tiché údery dlaní se znovu ozvaly na dveřích. Michelangelo si sáhl k hrdlu, jako by se dusil. Krev v něm ledověla. Údery se opakovaly znovu. Návštěvník zřejmě chtěl dořici svá slova. Michelangelo strnule čekal. Pak se ozvaly pomalé tiché kroky po

schodech dolů. Neodbytný přece jen odcházel a šel těžce. Byl to již stárnoucí muž.

A Michelangelo klesl u stolu, přes který přehodil ruce, a položiv hlavu na jeho desku, zůstal tak bez pohnutí.

Svítá. Opět nastal den. S bolestným tlakem u srdce, nevyspalý a bez jídla, zesláblý a nemocný, jde Michelangelo pomalu k ohradě u S. Maria del Fiore, odemkne ji a dlouho pak hledí na zářící sochu. Jeho David jest již takřka hotov, zbývá jen málo. Kámen oživil, nebyl to již mrtvý balvan, který po čtyřicet let byl v zemi, zasypáván nečistotou a zapomenutý. Vztyčil se a čeká toho, který v šupinatém krunýři denně za svítání přichází před šiky nepřátel, aby tupil syny světla u vědomí své síly a pýchy.

Michelangelo se dal opět do práce.

Toho roku v polovině srpna vletěl na zchváceném koni do bran Florencie posel se zprávou o náhlé smrti Jeho Svatosti Alexandra Šestého, který vypil omylem otrávené víno určené jinému, a da San Gallo jásal, opiv se mnoho vínem čistým a nemíchaným. Hladově pak sbíral všechny podivné pověsti o smrti papežově a pilně je roznášel městem. Zemřel Španěl – tak hromoval da San Gallo –, oddechnou si kardinálové a budou zase jíst, jako já jím, podle chuti, mnoho, jako křesťan a s chválením Boha, bez strachu z papežského milosrdenství. Uvidíš – vykládal Michelangelovi –, že nyní bude zvolen kardinál Giuliano, dub křemenáč, a pak, hochu, nám nastanou časy, i ty musíš se mnou do Říma, musíš, představím tě Svatému otci, a představím-li tě já, který jsem mu opevnil Ostii tak, že na něho nemohl ani Alexandr, ani Cesare, bude to pro tebe nejlepší doporučující list. Kdepak ten mezek Bramante! Já, Giuliano da San Gallo, nyní přestavím Řím – a ty se mnou, Michelangelo, ty se mnou, staneš se umělcem papežským – Vím, varoval jsem tě před tím, ale to bylo dříve, to bylo za časů toho Španěla, nyní to bude jiné! Chcípl býk Borgiaů, chcípl navždy, z Cesara není strach –! A víš, že papežovo tělo po smrti oteklo tolik, že se nevešlo do rakve? A víš, jaká děsná znamení byla při jeho smrti? Hrozné povídat! A víš, kdy zemřel? Že zemřel právě v třetí výroční den zavraždění svého

nejmilejšího syna vévody z Gandie, jehož chtěl učinit imperátorem? Říkají, že vévoda si pro něho přišel všechn v plamenech – – –

Da San Gallo nebyl jediný, který horlivě roznášel městem všechny pověsti o podivné smrti papežově. O ničem jiném se nehovořilo, přišlo to jak úder. A nové zprávy byly hroznější prvních, všechny o mrtvole, která do rána tak zčernala, jako by věčně měla zůstat zahalena v temnoty, a znetvořená tvář se rozšklebila k nepoznání, ani nejbliže stojící nemohli zakrátko rozeznat, kde se končí obličej a kde začíná hrdlo Svatého otce, jehož tučné tělo ještě více naduřelo, že je bylo nutno namačkat do rakve šesti lotry, neboť nikdo se ho nechtěl dotknout pro strach z morové rány. A nebylo možno nalézt nikoho, kdo by bděl u rakve v noci, neboť hrůza byla příliš veliká, a vichřice, podivné stíny, plamenné přízraky a ostatní cosa diabolica se stále množila. A tak po deset dní leželo tělo papežovo u Sv. Petra bez mší, bez svíček, bez smutečního příkrovu, bez okuřování kadidlem, bez zpěvu hodiniek a bez modliteb, tam po deset dnů ležel opuštěn Svatý otec, „v tváři černý jako Etiop“, bez tiáry, která se již nevešla do rakve, hlavu maje zaobalenu děravým kobercem, až pak jedné noci pro strach z moru byl pochován tajně a mlčky, bez zpěvu a bez přítomnosti kardinálů, bez zvonění a bez průvodu, překotně a rychle, rakev byla odvečena na provazech a ihned zazděna.

A nebylo možno se dohodnout o smrti papežově. Jedni tvrdili, že vypil omylem otrávené víno, připravené na hostinu pro kardinála Adriana di Corneto, a klesl k zemi sražen jedem, prudce kolujícím v jeho starém těle. A nesen na lůžko, byl provázen velkou hnusnou černou opicí, která náhle vystoupila ze stěny a usedla na lůžko, šklebíc se. Když pak ji chtěli zahnat, přivolavše stráž, volal papež: lascialo! lascialo! che il diavolo! nech ji! nech ji! je to ďábel! A když skonal s pěnou u úst, vystoupilo u jeho hlavy sedm oblud a rozprchli se přítomní, křičíce strašně. Tolik tvrdili jedni, kteří byli při jeho smrti.

Ale druzí to popírali, vzavše si na pomoc lékaře, kteří dokazovali, že Svatý otec zemřel zimnicí z Pontinských bažin zavlečenou do

Říma, rozlítím žluče a mrtvičnou ranou. A velmi se modlil po celou dobu umírání, nejvíce k sv. Kateřině Sienské, „té ubohé, slabé, a přece tak silné ženě“, kterou velmi vždy uctíval, a k přesvaté Matce boží. Zakázal přístup k loži svým dětem, nic nechtěl o nich vědět, kajicně se vyzpovídal v předlouhé zpovědi biskupu Pier Gambovi a potřebné svátosti pak přijal s velkou pokorou a zkroušeností srdce. Poté mu byl podán obvyklý lék z roztlčených drahých kamenů, ale udělalo se mu po něm ještě hůře a on velmi volal Boha. I nabídl mu jeho osobní lékař biskup Vanossi poslední záchranu, tutéž, které užil papež Inocenc Osmý, totiž vlití do žil krve ze tří křesťanských dětí. Ale vzpomněl papež, že se ani tím tenkrát nepodařilo zachránit Inocence Osmého, ač to byla krev nejčistší z právě koupených nemluvňat, a rázně odmítl biskupa, žádaje, aby mu byla proti všem zvyklostem předčítána píseň Jacopa Todi: Stabat Mater Dolorosa. Bránili tomu, neboť to porušovalo ceremoniel, ale papež žádal tak důtklivě, až uposlechl kardinál Illerdo a začal čísti rytmus. V té chvíli zvěstovali, že i don Cesare umírá po napití se z téhož poháru vína, z něhož pil Otec, ale Jeho Svatost zůstala k této zprávě lhostejná a sepnutím rukou prosila kardinála Illerdo, aby četl dále. „O, quam tristis et afflicta – – –“, četl pohnutým hlasem kardinál, když Svatý otec, zvolav velkým hlasem: „Neodsuzuj mne, neodsuzuj, Panno přesvatá –!“, rozepjal náruč a klidně vypustil duši.

Tak vyprávěli ti, kteří po dobu agónie klečeli u lůžka. Ale lid se smál. A pamfletáři psali do svých měst listy o černé hnusné opici a sedmi obludách. A básníci skládali sonety o papeži pohřbeném v pekle. A kněžstvo věřilo těm i oněm, někteří více výkřiku prosby k přesvaté Panně, jiní více černé opici, to podle hodností, beneficí, prebend a důchodů. A tak nebylo jednoty ve zprávách o náhlé smrti papežově a jeho tělo zůstalo ležet po deset dnů bez modliteb, kněží a mší, oblečeno šesti placenými lotry lelujícími před Vatikánem a pochováno pro strach z moru v noci tajně, bez zvonění, bez průvodu, bez kardinálů, rakev pouze odvečena provazy.

Don Cesare zatím strašlivou silou vůle překonal jed, rozkázav, aby ho nahého střídavě vkládali do rozříznutého břicha muly, mezi horká, kouřící se střeva a vnitřnosti zvířete, a střídavě do ledové pramenité lázně. A již čtvrtého dne mohl diktovat dopis veliteli Andělského hradu o dělech namířených na Řím.

„Ať nyní běhá ve Vatikáně ohnivý pes, nebo neběhá –,“ pravil da San Gallo, „je jisto, že umřel Španěl a nyní vezme tiáru kardinál Giuliano, dub křemenáč! Ach, hochu! To je chlap! Stařec, ale chlap! Takových kdyby byla celá kurie! A tak zasedne della Rovere, nepot Sixtův, na papežský trůn. Náš drahý, ubohý Lorenzo – – – A nic už nezůstalo z jeho života, díla, ani z jeho práce a snů –“

Michelangelovi bylo divné, že da San Gallo, jehož horoucnou lásku k Lorenzovi Magnifikovi znal, vždy se tak nadchne při jméne úhlavního Lorenzova nepřitele, kardinála Giuliana. Nyní se ho na to otázel. San Gallo se pyšně udeřil v prsa. „Jsem kondotiér umění – – – na to nikdy nezapomínej! Jsou mi pro smích Benátčané – – – a stavěl jsem v Benátkách. Čím mi byl Pavel a Inocenc, pochlubím se snad někdy u božího trůnu tím, že jsem stavěl papežům? Ne, nikdy nebudu mluvit před Bohem ani o papežích, ani o kardinálech, biskupech a opatech, a přece jsem stavěl na jejich zakázky. Vždy jsem opovrhoval španělskými Aragonci – a vidíš, i v Neapoli jsem stavěl. Neznám větší barbary nad Francouze – – – ale požádali mne, a odjel jsem i do Francie, ať vidí ti mezci, řekl jsem si, co je to pravé, čisté umění, a tak jsem odjel i tam, a ve Francii jsem stavěl, vyvalovali oči ti mezci, dívající se, co je to vlastně pravé umění. I ve Francii jsem stavěl a nevyčítám si to. Neboť pravý kondotiér vyhrává bitvy jen Bohu. A tak i já stavím jen Bohu a jeho přesvaté Matce. Co mi záleží na tom, kdo to zaplatí? I ty se naučíš být takovým, Michelangelo, i ty – – – mlč! abych ti nic nemusil jednou připomínat, raději mlč a věř zkušenému! Jen Borgiům jsem nikdy nestavěl, ne, těm ne, to by bylo přece jen příliš – – –“

Šli za hlaholu hran. Florentský arcibiskup, který pohrozil přísnými tresty každému, kdo bude rozšiřovat děsivé zprávy o posledních chvílích papeže Alexandra, sloužil v Dómě slavné

rekviem a s ním kanovníci u všech oltářů. Zvony zněly, svolávající lid, který nepřicházel. Byli ještě mnozí, kteří pravili, že před trůnem božím čeká na Alexandra upálený Savonarola, a ozdobili květy místo na náměstí della Signoria, kde stála jeho hranice a šibenice. Chrám byl prázdný, pouze kněží v černých ornátech se neslyšně pohybovali u oltářů, modlíce se za duši Jeho Svatosti. Pak prázdným chrámem zněl chvějící se stařecký hlas arcibiskupův, zpívající prefaci o tom, že rmoutí-li jistý úděl smrti, potěšuje zaslíbení budoucí nesmrtelnosti, neboť tuis fidelibus, Domine, vita mutatur, non tollitur, život se neodnímá, ale mění – – – Dutě se rozléhal liturgický zpěv a pouze sochy světců naslouchaly, nebyl zde lid. Nepřišel ani gonfaloniere Soderini, ani signorie, ani rada pěti set, ani členové kolegií, ani patricijové, nepřišel ani lid.

„Nyní bude zvolen Giuliano,“ jásal da San Gallo do temného dunění hran, „a jakmile budeš hotov s Davidem, pojedeme, Michelangelo, do Říma, tam bude tvá velká budoucnost, uvidíš, co tam spolu vykonáme, celý Řím přestavíme, vyženeme toho mezka Bramante, který nic neumí, celý svět bude hovořit jen o nás, Michelangelo – – –“

Téhož dne přišla zpráva, že don Cesare, vstav ze zvířecích vnitřností vyléčen, v čele dvanácti tisíců mužů ve zbrani obsadil římská náměstí a všechny ulice k Vatikánu a objel v průvodu svých korouhví všechny španělské a francouzské kardinály, žádaje, aby byl papežem zvolen kardinál d'Amboise. Ale přece jen se zaleklo svaté kolegium toho, aby v Miláně byl Francouz Ludvík Dvanáctý králem a v Římě Francouz d'Amboise, jeho věrný přítel, papežem. Seděli v konkláve bledí, zaražení, ústa sevřena, kamenné sochy, nikdo nechtěl promluvit první, bubny Cesarových vojáků rachotily v ulicích, luntý u mušket zapáleny, a tak rozřešili tuto svízeľ španělští kardinálové, nevolili sice d'Amboise Francouze, ale hlasovali pro Piccolominiho, který se tedy stal papežem.

Byl to stařec nad hrobem, bez vůle a bez vlastního rozhodování.
A přijav jméno Pius Třetí, hned po volbě zvláštním breve potvrdil
dona Cesara nejvyšším kondotiérem církve.

Kardinál Giuliano odjel ihned do Ostie.

Sixtina

„Tak ses přece jen stal umělcem papežským!“ zahučel da San Gallo, sedě ve své oblíbené krčmě u hradeb proti Michelangelovi a nalévaje si nové víno. „Sotva dokončíš Davida, už aby ses staral o splnění smlouvy, kterou jsi v Římě uzavřel s Piccolominim o sochách pro Sienu, – ale já počkám, já věřím Giulianovi, já se nevzdám, jako jistě ani on se nevzdal –“

Michelangelo mlčel a pohrával si s prázdným pohárem. Vedle seděl Machiavelli, četl v knize a chvílemi se upřímně pochichtával. San Gallo se zlostně na něho obrátil.

„Co si to tam stále slabikuješ, gonfaloniere! Přečti nám něco, ať se také zasmějeme!“

Machiavelli svým drobným obvyklým jizlivým úsměvem vzhlédl od knihy a pravil: „Nepobavil by ses příliš, mistře San Gallo, naopak, myslím, že tvůj vztek by se rozpálil ještě více –“

„Co je to?“ hromoval San Gallo, zhluboka se napiv. „Nové zákony a nová nařízení, můj drahý sekretáři války a zahraničí, namířená proti Medicejským? Nebo snad je to nový válečný plán proti Pise, skončíme už jednou tu nekonečnou válku pod tvým starořímským vedením, konzule republiky, a budeš pak slavit nádherný triumf, na zlatém voze, na němž pojeděš z nevěstinců u Arna přes náměstí Signorie podél všech krčem zase zpátky k Oltrarnu? Nebo snad patres conscripti tvým návodem se rozhodli vypsát nové daně? To už bych raději se svými dvěma blbci skákal kolem čerta na hranici, než znovu platil, obci –“

„Je to báseň,“ pravil Machiavelli.

Tvář San Gallova se protáhla a on vyprskl víno. „Ty čteš básně – – a směješ se přitom? Tomu ses naučil u dona Cesara, náš tribune lidu? O čem to je? O děvkách?“

Niccolo Machiavelli obrátil několik stránek a řekl se smíchem: „Přečtu vám z toho něco, abyste se pobavili, doufám, že víno tím neztrpkne –“ A začal čísti suchým hlasem, jakým vždy mluvíval,

marně se snaže přednášet zvučně, vznešeně a pateticky, což působilo tím směšněji.

Byla to smuteční báseň od Ercole Strozzi na smrt Borgiovu. Nejprve plakala Roma, která všechnu svoji naději složila na papeže Alexandra a na dona Cesara. Potom se básník tázal Múzy na další úradky bohů, a Erató vypravuje: Na Olympu se Pallas Athéné ujala Španělů a Venuše Italů, obě pak navštívily Jupitera, a pokleknuvše, v prosbách objaly jeho kolena. On je konejšil tím, že nic nezmůže proti osudu upředemému třemi Parkami, ale že sliby jednou jim dané se vyplní na potomku z rodu Este-Borgia, synku Mony Lucrezie, papežovy dcery. Pak Mars šel do Neapole připravit válku a Pallas Athéné spěchala do Nepi, kde se objevila nemocnému Cesaru v podobě papeže Alexandra Šestého, a vyloživši mu vše, co Jupiter říkal, a utěšivši ho, zmizela jako vrána - - -

„Zadrž!“ zařval San Gallo. „Zadrž a dej mi tu knihu!“ A mohutným rozmachem hmátl po ní, vyrvav ji Machiavellimu. „Zaplatím ti ji vínem,“ chechtal se. „To je neocenitelný kus, taková kniha! Naučím své blbce jejím nejdojemnějším zpěvům a zvu vás dnes večer k sobě na recitaci!“ tak hlaholil San Gallo. „Numa Pompilius se zašitou hubou bude přednášet Romu, a již teď se těším, jak to sličně provede. Tiberius svým bučícím chřtánem předvede Pallas Athénu a já sám budu roztomile hrát Venuši. Musíte přijít a přived'te, koho potkáte, třeba i arcibiskupa. Oznamte celému městu, že dnes večer mistr Giuliano da San Gallo, největší architekt Itálie, který stavěl králům, papežům, knížatům, republikám, ale nejvíce Bohu, pořádá smuteční slavnost nad Alexandrem Šestým a že doufá ve větší účast, než byla na rekviem v Dómě. Pak půjdeme všichni v pochodňovém průvodu do domků u Oltrarna -“ A San Gallo, třepaje knihou o stůl, smál se, až se prohýbal.

Michelangelo neodpovídal, stále otáčeje prázdným pohárem. Nechtěl již pít a mlčky pozoroval Machiavelliho, který se slabě usmíval a poťukával velkými klouby své vyzáblé ruky o stůl. Michelangelo rozuměl jeho mlčení, ale nerozuměl jeho tváři. Pak

náhle Machiavelli vstal. „Přijdu, mistře Giuliano,“ pravil, „přijdu dnes večer, ale nyní již musím odejít. Mám ještě velmi vážné jednání –“

Giuliano, zastrkávaje knihu za opasek, břitce ho řal: „Jaká je?“

„Bezpohlavní –,“ odsekl Machiavelli. „Je to Leonardo da Vinci.“

Giuliano se podívil. „Co máš za jednání s Leonardem?“

„Je to nápad Soderiniho,“ odtušil Machiavelli. „Gonfaloniere si stýská, že Leonardo bere peníze z pokladny signorie pro nic, a rád by to nějak zúčtoval. Proto mu chce nabídnout mým prostřednictvím, aby se účastnil našeho tažení proti Pise jako válečný architekt. Má prý vykopat nové řečiště pro Arno a odvedením řeky z Pisy donutit město, aby se vzdalo –“

„A Leonardo?“ tázal se tiše Giuliano. Machiavelli pokrčil rameny. „Nejenže s tím souhlasí, ale vrhá se do tohoto plánu s velkým nadšením –“

Giuliano zaťal své obrovité pěsti a procedil sevřenými zuby: „Soderini je hlupák a plebejec. Domníval jsem se vždy, že je nebezpečný jen pro město. Nyní vidím, že je to horší, je nebezpečný také pro umění – Co říkáš, Niccolo? Že je Soderini mezek?“

Machiavelli se usmál a odpověděl: „Vím to již dávno, ale co mohu dělat? Zatím jsem na něho složil čtyřverší jako náhrobní epitaf, jehož bude moci použít, až jednou umře ve vyhnanství. Hle, co jsem o něm složil:

*Již umřel Soderini; duše z jeho těla
s kvílením velkým k bráně pekel spěla,
Pluto však vyhodil ji, zařvav na ni zkrátka:
Ty pouze do předpekli táhni, mezi nemluvnátka!*

Neboť dušička Soderiniho, neslaná nemastná, bez chuti jako on sám, jinam nepatří. Nebe i peklo – obojí by bylo pro něho příliš velké a vznešené. Pier Soderini, ani ryba, ani rak, vládne pouze tím, že se uhýbá velkým věcem. Bůh bude k němu milosrdným a pro jeho plebejské zásluhy ho uchrání velkých věcí i po smrti. Pouze limbus nekřtěňátek, dušiček bez chuti, bez vlastních vin a bez

zásluh, to bude jeho vladařství, tam jediné se uplatní jako gonfaloniere nemluvnat.“

San Gallo prskl smíchy do poháru a pak řekl: „Jsi stále plný žluče, jako vždy, Niccolo! Jedovatý a kluzký jako had. Nechtěl bych se stát tvou kořistí! Soderini je hlupák – ale ty mu nedáš pokoj ani po smrti. A proč ve vyhnanství? Co zase věštíš za neštěstí, sýčku? Není ti po chuti, že je nyní klid? A on je gonfalonierem pro své zásluhy doživotně zvoleným, proč ho posíláš do vyhnanství?“

„Půjde tam!“ řekl rázně a drsně Machiavelli. „Lidé jako Soderini se nezabíjejí. Ale lidé jako Soderini také nevládnou doživotně. Bude to vyhnanství.“

San Gallo pokrčil rameny. „Nezáleží mi na tom, kde umře Pier Soderini, doufám, že přece jen do té doby již budu v Římě. Pouze říkám, že je to plebejec a hlupák. Jak ten se mohl stát gonfalonierem Florencie! Člověk, který počítá peníze vyplácené Leonardu da Vinci – který nedovede Leonarda zaměstnat jinak než kopáním nového řečiště pro Arno – který má Florencii plnou umělců a neví co s nimi!“

„Člověk –,“ řekl Machiavelli, „– který v těchto časech, kdy se tvoří nová Itálie, nezná nic než listování v knihách, hledá v zákonech, zda vytvoření nové Itálie je zákonem povoleno. Na všechno podle něho musí být litera. V době, která vyžaduje rychlého a obratného jednání, kdy často vše záleží na vteřině okamžitého rozhodnutí, svolá nejprve porady, komise, sekce, sbory, řeční a nechá řečnit, protokoluje a nechá protokolovat, zkoumá mínění, řídí schůze, dává hlasovat. Ale události se neřídí podle hlasování, a hlasování rady se často neřídí podle událostí. Než se porada skončí, padlo opět jedno knížectví, byl zabit jeden spojenec, dějiny se posunuly, a dějiny se neposouvají na hlasovacích kuličkách. Pier Soderini – to je muž akt, spisů, pergamenů, regálů a kancelářských svíček. Dnes, kdy Florencie by se mohla stát prvním státem Itálie! – Dnes máme v čele toho muže většiny, hlasování a poradních pulpitů! Všude po smrti Borgiově je chaos, nový papež neschopný, Orsiniové a Colonnové opět rychle obsazují svá území, Ferrara je

držena v šachu Milánem, kde vládnou Francouzi, Neapol se stala španělskou provincií, Benátky zaměstnány jednáním s Turky, Urbino tone jen v sonetech a slavnostech v čele s vévodou Guidobaldem, neschopným vlády; dnes, kdy Florencie by na sebe jediným rázným činem mohla strhnout celý osud Itálie, dát Itálii nejšťastnější budoucnost, kdy by mohla předstihnout dobu Lorenza Magnifika, kdy má vše na dosah ruky, – – – dnes máme v čele muže, který nejprve dá o tom hlasovat, pakli ho vůbec napadne, že taková příležitost se už nikdy, už nikdy Florencii nevrátí, a že propase-li tyto možnosti nyní, propase je navždy –!“

San Gallo se pozorně díval na jeho zatrpklý úsměv a pak pravil: „Niccolo, hoří to v tobě stále jak v sopce –“

„A nemůže vybuchnout, vid’?“ ušklíbl se Machiavelli. „Samí vladaři – – – a ani jediný není ten pravý. Nikdo nerozumí tomu, co si Itálie žádá, první mezi všemi a poslední mezi všemi, ne, nikdo to neví – – – pouze já. Nesměj se mi, mistře Giuliano, ano, pouze já, který tu sedím v krčmě u brány, půjdu vyjednávat o kopání nového řečiště pro Arno, který se celý den hrbím nad zbytečnými akty poslanými mi Soderinim k zbytečnému vyřizování, které pak navždy uloží do regálů signorie, zatímco události se řítí, – pouze panovníčkové! panovníčkové! panovníčkové!“

„Kdo vlastně jsi, Niccolo?“ pravil náhle Giuliano da San Gallo, hledě na jeho ztrhanou tvář. Machiavelli se vzpřímil a obrátil se k odchodu. Teprve mezi dveřmi krčmy se ještě zastavil, začal ostře pohled do San Galla a jeho oči plály. Hlasem, v němž byla hrdost i bolest, který řeřavěl a žhnul jak ocelový prut z ohně vytažený, řekl: „Učitel, mistře San Gallo, učitel vladařů – – – v době, kdy není vladařů.“ A vyšel.

mlčeli chvíli, až San Gallo, znovu si nalévaje, tiše pravil: „Divný člověk, ten Niccolo, vid’, Michelangelo?“

„Trpí –,“ odpověděl Michelangelo. „Také by rád vytvořil své dílo – – – a nemůže, lidé ho k tomu nepustí. Trpí svou šílenou bezmocností, on, který je nabit silou a tak rád by rozdával. Nemůže – – –“

„A nyní bude vyjednávat s Leonardem, který jest Soderinimu příliš drahý, – Soderini žádá, aby Leonardo nebral peníze zbytečně! Tak jsme to ve Florencii dopracovali, že umělci budou musít skládat účty! – – – ach! kde jsou doby Lorenza Magnifika, který viděl v umělcích muže důležitější pro čest a blaho státu, než jsou úředníci a vojevůdci, který je obklopoval větším přepychem než své dvořany, dává jim všechnu možnost svobodné, žádnými starostmi nezátížené práce – A kde jsou doby Cosima Medicejského – Dnes to zní už jen jako pohádka! Což ty! Tys ještě mladý, ale já se na to pamatuji ještě příliš dobře – tím je to nyní trpčí – – – Cosimo Medicejský, pater patriae, který se jednou obořil na signorii: Ponechte umělci čas! Umělcovo dílo musí nejprve uzrát, aby nabylo své vrcholné krásy! Pouze člověk bez ducha či od pluhu, hlupák nebo chrapoun, může naléhat na umělce a pohánět ho k rychlejší práci! – – – Tak říkával Cosimo Medicejský a po něm Lorenzo Magnifico – A kde jsou doby božského Ghibertiho! Padesát let ho živily florentské cechy, až dokončil vrata baptisteria, div umění, jaký nemají po celém světě – – –“

„– hodná, aby zdobila bránu ráje – – –“, zašeptal Michelangelo.

„Ano,“ přikývl hlavou San Gallo, rozvlívl svoji mohutnou kšticí, „na celém světě jim není podobných a jednou andělé je zasadí do rajske brány – – – ano, tenkrát se vědělo, jak je důležitý čas pro umělcovo dílo – Ale dnes!“ San Gallo mávl opovržlivě rukou a hlučně si odplívl. „V době takových Soderini –“

Rvát ti budou nedokončenou práci z rukou – – – slyšel Michelangelo tichý hlas Leonardův –, je to pro ně věc obchodu, ne umění, kupují jen naše jména, aby je ihned výhodně prodali, – – – to je jejich poměr k umění: rychle nakoupit a výhodně prodat – – – i ty budeš mít svá nedokončená díla, i ty, Michelangelo, – který jsi mne pro to tupil – – –

„Účtovat s Leonardem!“ drtil mezi zuby San Gallo. „Nikdy mu nebude dost zapláceno! Ale tomu Soderini nikdy neporozumí – Soderini – jak to řekl Niccolo? – muž úředních regálů a kancelářských svíček – úředník, který chce mít všechny účty

v pořádku – Patnáct florinů měsíčně! Být Leonardem, dávno bych je hodil Soderinimu pod nohy – Nažer se, chrapoune! řekl bych mu, to je plat pro mého blbce se zašitou hubou, a ne pro umělce – Co ty víš, Michelangelo! Starý Cosimo se ani nepokoušel zadržet Filippa Lippi ve svém paláci, ač mu byl předem vyplatil mnoho peněz – A Filippo Lippi, horká, neklidná krev, sotva dokončil jednu z mnoha zakázek, za které vzal plat, už zase toužil jinam, a když žalovali Medicejskému, Cosimo řekl: Nechte mu otevřeny dveře! Umělci nejsou soumary! Nesmějí být ani zavírání, ani nucení k práci! – To rozkázal starý Cosimo Medicejský, tak rozuměli naší práci opravdoví vladaři, knížata, příznivci a milovníci umění, – a pak se ovšem mohla tvořit svobodně velká, vznešená a trvalá díla – – – Ale Soderini? A jemu podobní? Patnáct florinů měsíčně pro Leonarda da Vinci z pokladny signorie jest mu mnoho – – – jistě i to nazývá plýtváním státními penězi!“

„Co dělá nyní Leonardo?“ zašeptal Michelangelo.

San Gallo pokrčil rameny. „Začíná – – – nedokončuje. Načne jednu práci, rozdělá ji – – – a náhle ji opustí, aby po několik týdnů studoval ptačí let, nějakou nalezenou kostru – Věnuje se nyní znovu matematice a geometrii, vynalézá prapodivné přístroje, zapomíná na rozdělané obrazy – – – Někdy prý i jeho nejbližší mají dojem, jako by malířství mu bylo přítěží, těžkým jhem, z něhož by se rád vyprostil, – – – jako by to pokládal jenom za cosi vedlejšího, co pouze provází jeho vědecká bádání – Od doby, kdy k nám přišel, dělá obraz svaté Anny pro Sta Annunziata – – – lidé už k rozdělané malbě putovali v procesích, tak je to krásné – – – ale on nedbá, po měsíce se toho netkne; nyní zase chce stavět ulici s dvěma nad sebou položenými poschodími a drahami, jednu pro pěší a druhou pro povozy, předvídá prý ohromný rozvoj měst a vyliďnění venkova, chce prý města připravit na jejich přelidňování – – – Tím se baví! A zatím knížata a vévodkyně píší mu prosebné listy, aby jim něco vymaloval podle své chuti, – – – marně budou čekat! A obraz Mony Lisy jistě také nebude tak brzy hotov, důležitějším bude pro něho nyní výpočet, jak přeložit řečiště Arna, aby řeka již netekla do Pisy

a město bez vody se musilo vzdát na milost a nemilost – komu? Soderinimu, který pak jako gonfaloniere strhne všechnu slávu na sebe – – – za patnáct florinů měsíčně! A co řekl Niccolo? Vrhł se do toho plánu s velkým nadšením – věřím tomu, neboť Leonardo je takový – – –!“

„Mistře Giuliano,“ pravil po chvíli ticha Michelangelo. „Odpusť, říkám-li ti to, ale – – – neměl by ses tak stále posmívat Machiavellimu, velmi trpí –“

„Niccolo?“ podivil se San Gallo. „Slyším to dnes od tebe již podruhé. Vidím na něm, že jest v poslední době roztrpčenější a jedovatější než jindy, ale Niccolo se dosud na nikoho nikdy pro vtip nehněval – Proč myslíš, že je nyní takový? To proto, že Soderini nedbá na jeho plány a návrhy? Myslíš opravdu, že ho tak bolí florentská nečinnost v době, kdy podle něho by se měla Florencie ujmout vedení celé Itálie? Jen si představ tvář Soderiniho, když Machiavelli v pokorném postoji bezvýznamného sekretáře začne gonfaloniera poučovat o těchto věcech – – – o nichž se tomu plebejci ani nesní – – –“

„Myslím, že nejde ani tak o Soderiniho,“ zašeptal Michelangelo. „Domnívám se, že jest zde cosi zcela jiného, co mohu svěřit pouze tobě – – – Bude to asi don Cesare, víš to, že plány dona Cesara se nedaří nyní i přesto, že Pius Třetí je tak bezmocný – – –“

„Co to mluvíš!“ vybuchl San Gallo. „Myslíš, že Machiavelli – – – a don Cesare!“

„Myslím pouze tolik,“ odpověděl Michelangelo, „že Niccolo viděl v donu Cesarovi jediného člověka schopného zvládnout, jak říká, to stádo, davy prohnáných, zbabělých, podlých a zmatených lidí, které jen on může dovést k pevnému cíli, k vytvoření velkého impéria, o němž nikdy Niccolo nepřestane snít; pouze don Cesare, víš, vladař, opravdový kníže, právě vhodný pro naši dobu, kníže, ne panovníček –!“

San Gallo rozčileně vstal, přešel krčmou a opět hlučně usedl. „To neříkej!“ rozkřikl se divoce. „Takový Niccolo není. Dobře poznal, co

je don Cesare za stvůru, vždyť sám byl přítomen vraždění kondotiérů v Sinigagli a psal o tom sem, signorii – – –“

„Cesare je pro něho knížetem,“ odpověděl Michelangelo, „vím to, neboť Niccolo si tak hnuší lidi a vidí je tak špatné, že jedině Cesara pokládal za schopného udělat v rozbité Itálii pořádek, sám mi o tom mnoho vykládal, nedovedu ti opakovat jeho slova. A nyní předvídá jeho pád – musí to být zoufalé pro Niccolu, stále někoho hledat a stále být zklamán a slyšet přitom sténání této země, snít o její bývalé velikosti – stále nikoho nenalézat! Takový stav si my dva, mistře Giuliano, ani nedovedeme představit –“

„Krvavý Valentino, vévoda Cesare – – – a náš odrbaný Niccolo?“ zahučel San Gallo. „Tos mi řekl novinu! A právě proto neustanu, musím ho vyléčit! Přejde-li dnes večer na moji smuteční recitaci – a on přijde –, uslyší kromě nářku Romy, Pallas Athény a Venuše ještě nárek Niccoly Machiavelliho, Florentána –“

„Nedělej to, mistře Giuliano!“ zaprosil Michelangelo a položil své ruce na jeho. „Nikdy nečiníš lidem zlé – proč tedy právě Niccolovi?“

„Udělám to!“ zahromoval San Gallo. „Právě proto, že mám Niccolu rád, tak to udělám! Což nemá jiné volby než mezi Soderinim a donem Cesarem? Takové jsou už doby? Jest zde přece ještě Pier, vyhnaný kníže, Pier Medicejský, naše velká naděje!“

Michelangelo se usmál. „Pouze tvoje naděje, mistře San Gallo. Ale Machiavelli nebude nikdy medicejským –“

„Tak ho k tomu přinutím!“ zařal zuby San Gallo.

Michelangelo na něho pohlédl s neskrývanou trpkostí. „Raději toho nechme – Kdybys začal o Medicejských, ani my dva bychom se neshodli – Nechme toho, mistře Giuliano. A budeš-li si dnes večer tropit šprýmy z Niccoly, i on ti odpoví vtipem – – – a já mám strach, aby z toho mezi vámi nevzniklo nepřátelství, které by se již těžko odstranilo, neboť jeho vtip by byl jistě zlý – Sám jsi řekl, že je nyní jedovatý jako had a že by ses nechtěl stát jeho kořistí – Vydráždíš-li ho nyní, kdy jest tak rozbolavěn, nedopadne to dobře. Ale já tě varoval a již o tom nemluvmě! To se raději bavme o Leonardovi – – – Dej mi ještě napít!“

„Vida, jak jsi se rozhodl!“ zasmál se San Gallo. „Pij, chlapče, máš pravdu, necháme si politiku až na večer, až tedy na tu plačtivou slavnost – – – mluvme nyní raději o tvé práci. Už prý budeš hotov – – A co potom?“

„Pak splním závazek pro Sienu – a kromě toho jsem podepsal smlouvu s kanovníky od S. Maria del Fiore na sochy dvanácti apoštolů –“

San Gallo vybuchl. Zahromovav, takřka vyskočil a uchopil drsně Michelangela za ramena. „Zbláznil ses!“ vykřikl. „Patnáct soch pro Sienu – dvanáct soch pro S. Maria del Fiore – kdy s tím chceš být hotov?“

„Nevím –,“ zašeptal Michelangelo.

San Gallo se rozlítil. „Nemáš rozum, budeš všem pro posměch! Neuvážil jsi, že jednáš jako člověk bez svědomí a odpovědnosti? To je dílo na celý život – – – a ty to podpisuješ jediným tahem brka. Zasluhoval bys, abych tě nyní tady v krčmě pořádně zbil! Závazek na dvacet sedm soch! Budou o tobě mluvit jako o někom, koho nelze brát vážně! Je to od tebe ošklivé, ba ničemné –“

Michelangelo svěsil zahanbeně hlavu. „Co mám dělat, když jsem to již podepsal –?“

San Gallo bušil do stolu a klel, až poháry řinčely. „A neporadíš se! Dvacet sedm soch! To znamená, že ani jedna nebude podařená, nevrátíš-li včas smlouvu! A ty chceš se mnou do Říma? Abys mi dělal i tam hanbu? Jak chceš splnit své závazky? Nežijeme již v dobách Cosima nebo Lorenza Medicejských! A v Římě bys zase uzavíral nové smlouvy, vid', a nestyděl by ses? A přitom nemáš ani jediného učně, jediného žáka, na všechno chceš být sám – a dvacet sedm soch ještě dříve, než jsi dokončil Davida! Nestydíš se? Jsi šílený? A jsi-li šílený, pouze já budu vědět, žeš nejednal ze zdravého rozumu, ti druzí řeknou, žeš podvodník –!“ Michelangelo se zarděl.

„Ano, podvodník – tak se bude o tobě mluvit, protože každý ví, že není možno uzavírat smlouvy na dvacet sedm soch zároveň – – – patnáct pro Sienu, dvanáct pro Florencii! Ihned jednu ze smluv vrátíš, rozuměl jsi mi, ihned! A nejlépe by bylo, kdybys zrušil obě!

Jak jsi to mohl udělat! Hleď, jestli kdo v tebe věří plně a naprosto – –
– jestli ti kdo důvěřuje, tak jsem to já, který tě zval z Říma sem, abys zde udělal své velké dílo a zahanbil ostatní, vyzdvihl zapomenutý kámen, na který se neodvažoval ani takový sochař, jako byl Duccio, já jsem tě zval sem a já opět tě chci odvést jednou do Říma k papežskému dvoru, já v tebe věřím, v tvoji práci, v tvé umění, ale já také vím, jaké jsou hranice lidských možností, co je šílenství nebo podvod a co člověk může dělat opravdově! A nevěříš-li už ani mně, myslíš-li si snad, že já ti nepřeji tvůj úspěch, tedy lituji, že zde není Granacci, žes ho zde již nezastihl, že maluje tam někde v Bologni, neboť on, tvůj přítel z mládí, by ti to byl vše řekl ještě ostřeji a rázněji – Tak to tedy s tebou vypadá, Michelangelo! A já vidím tvůj konec – Jen nedokončená díla, rozdělané práce, nic hotového, vše opuštěno pro jiné, a jedno horší než druhé –“

„Nebudu mít nedokončená díla –!“ zbledl Michelangelo.

„Budeš je mít!“ vykřikl vztekle San Gallo. „A každý umělec, který tě potká, ukáže na tebe prstem, vysměje se tobě i těm, kteří tě brali vážně, a řekne: Ti blbci, kteří mu věřili! Michelangelo, který nikdy s ničím nebude hotov, který léta dělá jedinou sochu, aby mu pak z ní nezůstal ani její model –“

Michelangelo sevřel ruce, popelavý v tváři. „Nikdo tak o mně nesmí mluvit –!“

„Budou tak mluvit!“ soptil San Gallo. „Budou a řeknou, žes podvodník. Víš ty vůbec, co je to dvacet sedm soch? Uvědomil sis, když jsi podpisoval smlouvu, co je to, tvořit opravdově? Ptal ses na to sám sebe? Nešťastný člověk, který se tak nikdy neptal! Chceš si vypomáhat lží? Oklamáním sama sebe? Podvodem? Snadností? Napodobením? Dvacet sedm soch! Věřím, že je začneš, ale nic víc, než že začneš! Nikdy nedokončíš, nikdy! A to je ta největší hanba umělcova, začínat, stále jen začínat, stále něco nového, nic nedokončit, velká nemohoucnost dostavět dílo, a takovým ty budeš, a budeš jen pro smích!“

„Mistře Giuliano –,“ řekl těžce Michelangelo, „já musím – nemohu za to, že jsem takový, – ale musím mít vždy jen buď nadlidské úkoly, nebo žádné –“

„Ale pochop to!“ křičel San Gallo, lomcuje jeho rameny. „Dvacet sedm soch může být nadlidským úkolem i pro řemeslníka a kameníka, ty udělej třebaš jen jednu, do které bys vložil všechno své nejlepší, která by pak byla tvým nadlidským úkolem – Vrať ty smlouvy, Michelangelo, vrať je! Věř mi, jsem starý a zkušený muž, vždy jsem se o tebe staral v dobrém, i nyní se starám – Co tě to jen ponouklo k takovému šílenství!“

„Stín –,“ řekl Michelangelo. San Gallo se na něho nechápavě zahleděl.

„Stín –,“ opakoval Michelangelo zaškrceným hlasem. „Jednou ti o tom povím víc, mistře Giuliano, nyní ještě nemohu. Ale stalo se před časem, že v noci ke mně přišel stín, jehož jsem se bál již od dětství – Víš, byla to taková velká hrůza mých dětských let – už jako dítě jsem se děsil, že ho jednou uvidím skutečný – ne pouze v podobě stínu, – ležel jsem s rukama za hlavou, hleděl do temnot trámů nad sebou, kde jsem spával v podkroví, a náhle to vyvstalo v rohu světnice, velké, černé, beztvaré – plížilo se to pomalu k mému lůžku, kde jsem se zmítal, drtě svatá slova modliteb, – hrůza nebyla v tom, že to náhle skočí na mne, na moje lůžko, ale v tom pomalém plížení – již to stálo u mne, rozplizlé, přesahující, obrovské – ano, tak tomu bylo od dětství – tušil jsem už jako dítě, že jednou přijde, i v kapli S. Maria del Carmine, při kopírování fresek v opuštěném chrámu jsem se toho bál – jedním zajisté řetězem temností všichni byli svázáni – – – těžšími byli sobě než ty temnosti – tak jsem to čítal a nyní přišel – přišel a zlořečil mi skrze bohy své – ne, neblouzním, mistře Giuliano, – byl opravdu u mne a v noci, neodbytný, naléhavý, svádějící – a přitom smutný, tak jako jen ďábel dovede být smutný – Co je to pravda? řekl mi a usmíval se trpce – a řekl také: My dva jsme jediní samotáři, Michelangelo, jak my dva bychom si rozuměli! – tak dovede mluvit jen ďábel samotář – a mnoho jiného mi říkal o umění, o této době,

o tajemstvích, o životě, o krásách a úsměvech okamžiku – stín, černý stín před branami noci – byl u mne – zažehnal jsem ho, až když chtěl hovořit o mé smrti, – již dost bylo na tom, co mi říkal předtím, – – – a dodal: Chtěl bych s tebou mluvit, až i tobě bude padesát let! – Což věříš či víš, že také já jednou zeslábnu, – což se ho nikdy nezbavím? Ne, vím, že přijde ještě – že přijde opravdu, až i já budu starý a bude nutno účtovat, – i potom přijde – vím to – nic neporušilo hluboké ticho noci, v které jsme seděli proti sobě, – beznaděj, strašná, zoufalá beznaděj, mrtvé tůně záhadných vod v neznámých krajinách, svádivé zlatým a modrým povrchem, – hlas mámení, hlas temnot, jaký jsem slychával za svých děsivých nocí ještě jako dítě, jako chlapec – Vidím tě stále, mluví hlas, vidím tě stále a neunikneš mi ani ve světle denním, vidím tě, i když slunce září v poledne, i vidím tě v půlnoci, neunikneš mi, jednoho dne mne poznáš úplně – Byla noc, slyšel jsem tiché úder dlaní na své dveře – řekl jsem si: Což jsem poznamenan? a otevřel jsem – vstoupil, zahalen v černý dlouhý plášť jako noc sama – nemohl jsem již uniknout – mnoho hovořil o životě a umění, smutný, teskný, tichý, strašná, zoufalá beznadějnost vlála z každého jeho unaveného pohybu, z jeho smutných, cizích rukou – tak hubených a provoněných – – – hovořil o tajemství, o mrtvých jeskyních se sirnými plameny – tiché hluboké tůně vod se zjevovaly přede mnou, jen se do nich vrhnout, zemdlít, opustit vše, sladce utonout, zanechat toho krvavého zápasu, spočinout v těch vlnách – mluvil tiše, jako by uspával, – vše vychází z jediného bodu a vše se do něho vrací – je velká jednota osudů a čísel – čistý pythagorejský život bez žen a bez vášní – těžší byl než tma – a jeho pohyby zemdlívaly, jako by byl svázán jediným řetězem tmy, tak hovořil – není rozdílu mezi dobrem a zlem – mezi vírou v Boha a naukami pohanů – vše vychází z jediného a vrací se do jediného – Kristus-Lucifer – – – bylo to děsné – nemyslitelný, nepředstavitelný život – to raději se hned usmrtit než žít pod břemenem takových poznání – stín –“

Vyčerpaně umklkl a chvějící se rukou si přejel vlhké čelo. „Obr z egyptské tmy postavený – a já se rozhodl zabít ho kamenem –

prací – dvacet sedm soch, říkáš a děšíš se – ale kdyby v těchto dnech mi předložili smlouvy na sta soch, všechny jsem podepsal – všechny! – pracovat, dělat, tvořit, víš, mistře Giuliano, tvořit, stále jen tvořit, vydávat ze sebe, celý se rozdat, ne nechat mluvit hmotu, jak chce ona sama, – ne, ale rozdat své vlastní srdce, vtisknout je do kamene ještě horké, tak tvořit z vlastního nitra – ne z nitra hmoty – neboť pak bych se musil opět bát mrtvých balvanů a nevěřit jim – ale to bylo kdysi, než jsem poznal, že jen podle obsahu vlastního srdce musím dělat, ne vyslovovat jen smyslově to, co chce říci světlo, barva, tvar a kámen, ale co chce říci má duše – má vlastní duše – tvořit, tvořit, tvořit, dokončit, ne stále odbíhat od práce za novým tajemstvím – ale znát jen jediné tajemství: umění – tvořit až k závratí a třebaš, chceš-li, udřít se až k smrti, ale tvořit – ne jako ten stín, který zabíjí vše svou mučivou lačností dospět mimo dobro a zlo –“

San Gallo mu položil ruku na rameno. „O kom jsi to mluvil?“ řekl tiše.

Ticho.

„A – – – co bylo – – – potom?“ zašeptal San Gallo.

„– – – zlořečil mi skrze bohy své,“ odpověděl Michelangelo. „Řekl také: i pádem lze dospět do ráje, šťastná vina! Tvá škoda, že nechceš, abych ti řekl vše, – tak pravil a dodal: Mnoho jsem ti předpověděl dnešní noci, ale ještě ti řeknu o tom, až budeš umírat – Vypudil jsem ho a šel jako někdo, kdo je zvyklý být vyháněn. Ale na schodech se vrátil a opakoval své tiché úderý na dveře. A byla noc.“

San Gallo se zachvěl a sevřel Michelangelovu ruku. „Už je tomu dávno?“

„Před podpisem smlouvy na sochy dvanácti apoštolů pro S. Maria del Fiore. Znával jsem kdysi jednoho starého žebravého mnicha a ten mi říkal: Každý křesťan by si měl zvolit za zvláštního ochránce jednoho z apoštolů. Je o nich psáno, že oni budou jednou soudit dvanáct pokolení. Vzályval by tedy nejen svého přímluvčího, ale i svého příštího soudce. To mi říkal ten starý mnich. A já začal už sochu jednoho z nich tesat –“

„Ještě při Davidovi?“ vydechl San Gallo.

„Ano,“ pokývl hlavou Michelangelo. „Svatého Matouše –“

Pak vstali a šli. Nemluvíli po celou cestu. Ale když se rozcházel, sevřel San Gallo jeho ruce a zahučel: „Mnohé je mi už nyní jasné, hochu, ale – – – přece jen znám hranice lidských možností a mám o tebe strach. Už tě nekárám, nenapomínám, pouze prosím: zruš jednu z těch smluv – Není to možné! Chápu, vím, znám. Ale vím také, co člověk snese – Mnoho jsem stavěl a pracoval, i já ti jednou budu vyprávět – Nyní mi slib: zruš jednu z těch smluv. Aspoň tu papežskou, tu sienskou – – –“

„Když uvidím, že opravdu nestačím, pak určitě smlouvu zruším, mistře Giuliano!“ řekl Michelangelo. Pak se rozešli a Michelangelo dlouho hleděl za jeho mohutnou postavou, kráčející vážně a pomalu ulicí, uctivě pozdravovanou chodci, jimž děkoval ledabylým, vznešeným kývnutím hlavy.

A Michelangelo se vrátil do své samoty. Ale když se nacylovalo k večeru a padal listopadový soumrak, zaplavil ho silný a svírající stesk. Vše bylo kalné, mramor i myšlenky, večer i srdce. Ulicemi svištěl studený podzimní vítr, přinášející a rozmetávající haldy listů ze zahrad, zdi paláců byly dvojnásob holé a opuštěné. Ulicemi šlo několik chodců, spěchali a jako by tam někde zanechali své lidské tváře. Ti všichni byli někde očekáváni, tam kdesi byl pro ně připraven stůl, teplo, úsměv, lože. Čtyři stěny s důvěrnými, zdomácnělými předměty. Vítr se žene ulicí a ta jako by se vracela do minulých dob, kdy tudy šel, buď s Granaccim, nebo s fra Timoteem či s Amintou. Stojí toto kamení a s ním i čas, nic se nevrací, neplyne, a zůstaneš opět sám, nevýslovně sám. Zůstaneš živý, provázen všemi stíny, které se k tobě přidaly již za bloudění po zahradách mediceských, za šera přeplněného chrámu, kde burácela a krvácela slova Savonarolova, na cestě do Benátek vypálenými krajinami, v Bologni na černé hlíně piazzy, v temných uličkách římských, kudy jsi šel, mysle na dva dopisy, z nichž každý oznamoval smrt, stíny večera u S. Trinita s hloučkem kupců dohadujících se o temném trojverší z Danta, stíny všude. A listopad. A budeš stále mučiti srdce i ducha tím nevysloveným, co vždy budeš slyšet v sobě a vidět před

sebou při usínání i v procitnutí, a čemu nikdy nebudeš moci dáti tvar, vyslovit to. Neboť v duši každého člověka jsou věci nevyslovitelné a těžké, které by rád svěřil jiným a které nemají výrazu, nebyl dosud nalezen. Vychladlé kamení kolem, vítr sviští, zlaté a červené listí se žene po kalné hlíně ulice, on zde stojí zapomenut, jako by neměl jména.

Šel. Večer stál široce rozklenutý, krása města byla zamžená a křehká, listopadová. Vrásčité ulice byly mřížovány stíny, v kostelích odpočívaly oltáře a modlitby, nikdo na jejich schodech nepozvedl poutnickou hůl a růženec slz, aby to pronesl svým životem. Zvony již spaly, ale bylo takové ticho, že byl ještě slyšen jejich zvuk, již dávno doznělý. Tak došel až k Arnu. Na tiché hladině se měsíční záblesky prolamovaly do vln, ale nerozplývaly se, ostré a tvrdé, blyštivé a podzimní, jak z lesklého kovu. Havran tmy začal mávat svými dlouhými křídly nad řekou a čeřit její usínající klid a mír. Voda plynula jako jediná cesta do dálek a díval se za ní, co chceš u mne, řeko, co chceš, stíne, který jsi z ní vystoupil a naklonil se až ke mně, mé myšlenky jsou již pokojné, snad budu dnes spát –

Tu myslel na to, jak proměny života procházejí skrytě a nepovšimnuty, nedějí se zjevně, ale hluboce tajemně, a jejich chvíle se může zdát i všední a obvyklá, aby teprve později se s úžasem shledalo, že to tenkrát nebyl pouze všední den života, ale chvíle slavnostní a vznešená, která prošla tiše a skrytě, nepochopil jsi – Ještě jsi nic netušil, a již tvůj život byl rozřát vedví, to, co bylo, už nikdy se nebude podobat tomu, co se stane – Jaký most najít? Jak toto rozpolcení života překlenout?

Kdy on se změnil tak, že se nyní již ani nepoznává? Je to on? Volá na sebe, a odpovídá mu někdo jiný, a jako mnoho lidí, i u něho jsou dni a doby, kdy má pouze jméno svého zapomenutí. Šel podél Arna, soumrak houstl, vlny řeky splývaly s tmou, nebylo břehu na druhé straně, nebylo druhé strany, vlny a tma. Listopad.

Tenkrát – tenkrát byl také listopad, kdy poprvé prchal z Florencie, kdy utíkal před příznakem mrtvého Lorenza Magnifika, přicházejícího varovat, kdy prchal před všemi viděními, zjevujícími

se kolem něho a v něm – Byl listopad, hustě pršelo, vše bylo kalné a plesnivé deštěm, pak náhle prudce zasvítilo slunce, vysušilo vlhkost keřů a vzplál požár zahrad –

Byl listopad. A Cardieri tenkrát plakal. Nechtěl prchnout s ním, nechtěl opustit Amintu, a Aminta nikdy by nebyla šla dobrovolně do vyhnanství, čekala, zhlížeje se v zrcadle, daru filozofa, vyhodila vadnoucí kytici do deště, vždycky si lásku představovala jinak, vždy sama, i když nejvíce milovala, vždy sama – A Cardieri plakal. Byl listopad.

Vlny Arna jdou ze tmy a do tmy, viděly požáry, pochody vojsk, plenění, přijaly snění utopenců, jdou a jdou, přijaly popel Savonarolův, jdou a jdou, přijaly hnijící pozůstatky popraveného Giacomu Pazzi, který volal ďábla v hodině smrti, jdou a jdou, ze tmy do tmy, studený vítr se honí nad nimi, havran tmy mává dlouhým černým křídlem –

A tenkrát bylo slunce a šepot trav, kdy tudy se procházel s Amintou, jejíž ústa byla trpká, která se ho netázala na nic, vrátil se z Bologny, byl pln ran, tušila vše a netázala se na nic, přijala ho tenkrát v noci, kdy zaklepal a vstoupil, nemaje kde se skrýt před vlastní bolestí, otevřela mu, na nic se netázala, jen její ústa ještě více zhořkla, ale jemu právě tato hořkost byla sladká.

Kolikrát pak spolu šli podél Arna za tichých slunných dnů, tesal tenkrát svatého Janíčka pro toho Lorenza Popolani, pavouka, mlčela, nesoudila, byla tichá a moudrá, její ruce stále něco pohřbívaly, její oči byly zkušené, rozuměly každému stažení jeho rtů, prochodili tak spolu dlouhé hodiny, mlčíce, byly to krásné hodiny, slunné dny, pak náhle zhasla – Ale tenkrát ještě byla živá, tenkrát mu ještě říkala: Ale já si tě zamilovala, Michelangelo, pro tvoji bezelstnost a pro tvé chlapecké srdce, přišel jsi bezbranný mezi vlky –

Vlci! Ne, to nebyla Aminta, to byla ta druhá – – – bílé perly v černých vlnivých vlasech, oči fialkově modré, prastará zděděná a křehká krása nastřádaná staletími, nikdy jsi na mně nechtěl víc, než abych přicházela, nikdy ses přede mnou nepyšnil, jak já, člověk

z popela a hlíny, mohu tesat lidi z mramoru a bronzu, nikdy jsi mi ani neřekl, že jsem krásná, nikdy jsi neprosil o lásku a noc –

Vlny a tma, těžký, syrový listopad, toskánská krajina bez dalek a břehů. Vlny jdou z temnot do temnot, tenkrát byl také listopad a Cardieri plakal. Neopouštěj mne, Michelagnio! prosil. A později pravil Granacci: Neuprchni mi opět, Michelangelo –! Ale já musil. Já musil dál a dál, za svým osudem.

Ponech mi, abych se vrátila k svému osudu, abych se opět vrátila do svého života, – tak jsem i to slyšel. A já šel. Vlny jdou, vlny, potkal jsem ji, šikmá věž byla vysoká, šly přes ni mraky a bylo to, jako když na nás padá, aby nás pohřbila navždy, šla vedle mne, jako by dosud byla krásná, nymfa Arethúsa. Víím, žes tam venku na své cestě byl kdesi zastaven láskou, mlč, neříkej mi nic, bylo to asi smutné milování, když se vracíš sám a když se vracíš takto, – tak mi řekla, bylo tiché odpoledne, voněla tráva, nebe bylo průzračně modré, snad to byl jen sen, přišla jak oživená postava z nějaké dávné fresky, cítil jsem její teplé a jakoby průsvitné ruce ve svých dlaních, to nebyl sen, to byla skutečnost, naklonil jsem se k jejím vlasům, vdechl jejich vůni i stesk, mé rty v nich bloudily, v tvých vlasech, ó lásko nikdy nepomíjející, ale to byl pouze sen – – – Pak vyslovila mé jméno, to byla skutečnost, to nebyl sen, a já ji prosil, aby je opakovala. Řekla tiše: Michelangelo Buonarroto – Co tím chtěla říci? Pouze mé jméno?

A pravila: Prve jsi lhal o svém bloudění, poznala jsem to na tobě, když jsi říkal, žes byl v Lucce, Sieně, Benátkách, Římě, mělo to znamenat, žes byl pouze u ní. Ale miloval-li jsi mnoho, pak pochopíš, proč jsem ti nyní řekla to vše o Cardierim, měla jsem ho velmi ráda, raději než ty všechny jiné, a přece jako by nikdy nebyl. Jednou pochopíš, Michelangelo. Nebyla to neděle lásky, neskrýval přede mnou nic, miloval mne víc než vlastní život, ale já musila jinak – I ty tak jednou učiníš –

Šli jsme, potkávali nás všelijací lidé, malíř Lorenzo Costa, kondotíer Oliverotto da Fermo a ještě mnoho jiných. A tam, když jsme došli k ohybu Arna, mi řekla: Jsou velké a nesmírné lásky,

a přece nás nevyrvou z našeho osudu, ani nevysvobodí, vždy se vracíme zpět do svého vlastního života, tak mi řekla zde u Arna, a její úsměv byl hořký.

A pak přišla ta noc, krutá noc po setkání s bolognskými kupci v krčmě u hradeb, vypotácel jsem se jako slepec, bylo mi, jako bych já ji byl zavraždil tím, že jsem jí přece jen nedal masku a plášť a neprchl s ní, vypotácel jsem se jako vrah, jako šílenec, přišel jsem k ní, vrátil jsem se k ní, nemaje kde se skrýt, otevřela mi, netázala se na nic. Věděla vše. Pojd' - řekla -, máme domov.

Ne, to nebylo tak. Ale zapomenu-li, tedy ne na masku.

Arno! Divoký proud zmítajících se temných vln, zde asi mnoho snila o své velké lásce, o Granaccim, nymfa Arethúsa se proměnila v podzemní pramen, setkali se tam kdesi v hlubinách, splynuli spolu tam dole, bez slunce, v temnotách, v podzemí, a pak vytryskli na povrch společně, jediná velká řeka -

Arno! Divoký proud zmítajících se vln, politých studeným listopadovým světlem měsíce, bez břehů, bez hranic, do dálek - Havran tmy přeletuje a mává křídly nad tímto velkým hřbitovem.

Kdyby zde byl Granacci! Ale ten je už dlouho v Bologni, ani jsem se s ním zde po příjezdu z Říma nesetkal. Maluje, netvoří, on maluje a je za to vděčný Bohu. Granacci, který chtěl modlitbami, aby se změnila láska. Panny ze skal s trnovými korunami na hlavách. Chraň mi Amintu! To nepřestane nikdy pálit - - -

Jak asi on přijal zprávu o popravě Aminty! To byl ještě zde. Navštívil ji v žaláři?

Rozervané hrdlo, roztržené dravčími, vlčími tesáky. Zaškrčené hrdlo, stisknuté pevnou smyčkou v katových rukou. A já šel -

Tady jsem s ní chodíval, tady, podél Arna, s Monou Chiarou, s Chiarou Astaldi, kněžnou bolognskou. A hořkost jejích úst byla mi sladká. Její ruce stále jako by pohřbívaly, její oči byly zkušené k mým pochybám a zmatkům, mlčela anebo hovořovala o jiných, o Tornabuonim a těch ostatních -

Pak Řím. Vítězný oblouk Titův, k němuž je přilepena vysoká loupežnická věž baronů Frangipani. Strašná, zlověstná znamení

v povětrí a na nebi, opilý Bakchus, bůh, který vrávorá, dívky tančící mezi růžemi, bělostná hladkost těl, a tělo bahnem naplněné, rozkládající se, hnilobné tělo budoucího imperátora, vytažené ode dna Tibery. Kruh se újí. Pracuji. A mé jméno navždy zůstane vryto na stuze přebolestné Matky, odevzdal jsem je pouze jí a ona je pozná, až bude jednou vysloveno u posledního soudu. Je vtesáno tak tvrdě a pevně, že je nikdy nevydá a nikdy nemůže být vyhlazeno.

Jaká to byla cesta od šklebícího se Fauna, jemuž jsem rozbil zuby pro šprým Lorenzu Magnifikovi, až tam – do Říma, do Svatopetrského domu k mé Pietě! Je mi dvacet osm let – jsem to dosud já? Volám na sebe, slyším pouze jméno svého zapomenutí.

Vlny, vlny, vlny. Vlny tmy, vlny Arna, vlny času. Vše bez hranic, bez břehu, bez konce, ze tmy do tmy, do dálek.

Nestačíš na ten úkol! slyší lomozný hlas, přehlušující toto ticho. Bylo to šílené, začneš a nikdy nedokončíš – dvacet sedm soch!

Vím, bylo to šílenství, učinil jsem tak bez rozmyslu, ale to byly dni, v nichž, kdyby mi byli předložili smlouvy na sta soch, vše jsem podepsal. Neboť byl u mne stín. A ještě přijde. Slíbil mi to.

Vlny Arna, vlny tmy, vlny času – – – a vlny táhlých dunivých hlasů zvonů. Nejprve se užasle zastavil, jako by to byla silná zvuková halucinace. Ale pak to slyšel znovu a tak zřetelně, že se nemohl klamat. Byla již takřka noc, a přece zvonily zvony na všech florentských chrámech, a jejich kovový hlas splýval s listopadovou nocí, s šuměním vody, roznášen nočním větrem, rostl, mohutněl, tichl, vzdaloval se a opět přibližoval, celá Florencie volala svými zvony, bila jejich hlasem do nebes, a opět zvuk těžce padal k zemi, noční zvony burácely na všech věžích, bily a duněly, noc odpovídala táhlou ozvěnou, zvony, zvony a zvony –

Rozběhl se do ulic. Všude potkával hloučky občanů vyběhnuvších z domů, všichni narychlo oblečení, zmateně pokřikující, nebylo to zvonění na poplach, zvuk byl slavnostní a vznešený, zvony volaly z věží a věže s nimi, noc byla plná zvonů, byla rozžata světla ve všech oknech i pochodně v ulicích.

Tak se dostal až k domu San Galla a tam spatřil mistra pobíhajícího před vraty a třetícího nadšením. Jeho dva sluhové stáli vyděšeni u vchodu, držíce světla, a u nich hlouček známých patricijů, výskajících, jako by příliš pili, patrně hostů San Gallovy smuteční recitace. A mezi nimi Machiavelli, tichý a zamlklý, držící rozpačitě knihu se smuteční básní Ercole Strozzi.

San Gallo, spatřiv Michelangela, vrhl se divoce k němu, drtě ho v náruči.

„Habemus papam!“ křičel ze všech sil. „Máme papeže, víš-li to! Toho jsem se nenadál, že má smuteční hostina bude takto zakončena! Máme papeže, nového papeže! Právě teď v noci přišly první zprávy – – – Pius Třetí zemřel, už není Piccolomini papežem, zemřel, vládl právě dvacet pět dnů – byl to starý, churavý člověk, špatně si to vybrali španělští kardinálové, zemřel jim – a konkláve bylo svoláno ihned po jeho smrti, nejkratší konkláve, jaké kdy bylo, – trvalo chvíli, a víš, kdo byl zvolen? Kardinál Giuliano della Rovere! Můj drahý Giuliano! Můj Rovere! Dub křemenáč! A přijal jméno Julius Druhý! Zvolen rychle všemi hlasy, všech třicet sedm kardinálů hlasovalo pro něj! Tak se přece jen dočkal! A já s ním! Michelangelo! Michelangelo!“ jásal San Gallo, objímaje ho, opět odbíhaje a znovu se k němu vrací, počínaje si jako pomatený. „Michelangelo! Nyní bude Řím, a jaký Řím! Řím Julia Druhého! To bude něco zcela jiného! Teď mi Jeho Svatost napíše – a já tě vezmu s sebou! Celý Řím bude náš! Kdepak Bramante a ta jeho milánská sebranka! My, my dva, Michelangelo, my dva, a on třetí, on, Julius! Tak se přece jen dočkal – Za Sixta čekal, za Inocence čekal, za Alexandra Borgie čekal, za Pia čekal – – – a dočkal se v mé opevněné Ostii! Tak vidíš – Pamatuješ se ještě, co jsem prorokoval už tenkrát, kdy jsme se setkali při tvém návratu z Bologne? Bude papežem, bude, řekl jsem, nevzdá se, vybojuje ten boj, zasedne jednou na trůn, nic tomu nezabrání – A vidíš! Už je papežem – Julius Druhý! Posléze papež bez synů, bez nepotů, bez plánů na impérium! Posléze papež, který ví, co dnes církev potřebuje! Julius Druhý! Nyní smete poslední stopy Borgiů, odpraví Cesara, zavede opět pořádek

v církvi, a to zavede, přísámbůh že zavede, můj dub křemenáč, to není jen papež oltářů, to je také muž meče, a uvidíš, co vše udělá! Připrav se na odjezd, hochu, papežské psaní přijde jistě co nejdříve – a pak ihned pojedeme! Řím, kde se bude již volně dýchat, v němž nebudou umírat kardinálové na cantarellu ani na papežské milosrdenství, kde již nebudou pekelná mámení, Řím, vyčištěný od Španělů, kněžských děvek, od Borgiaů, od nepotů, synů a synovců – – už nadobro, navždy chcípl býk Borgiaů, volbou Julia Druhého navždy posla krvavá potvora borgiovská, don Cesare byl prý uvězněn ve Vatikáně – Michelangelo, Řím!”

Když se posléze Michelangelo vyprostil z jeho objetí, přistoupil k hloučku patricijů, radících se, kde dokončit tuto veselou noc. Vítali ho hlučně a smáli se všichni. Ulice byly plné lidí. Všude světla, v ulicích i v oknech. A zvony jásavě zněly ze všech věží, nocí se rozléval jejich dunivý hlas, zněly a zpívaly. Michelangelo pohlédl šikmým rychlým pohledem na Machiavelliho. Ten stál stranou hloučku, dívaje se na světla a ruch ulice. V ruce dosud držel knihu se smuteční básní Ercole Strozzi, patrně si to ani neuvědomuje. Jeho rty byly sevřeny. A Michelangelo ve světle pochodní zahlédl, jak je děsivě bledý, až bílý.

A zvony zněly.

Pak dozněly a opět nastaly všední dny. San Gallo neklidně přecházel městem, čekaje papežského posla. A posel nepřijížděl. Přišla pouze zpráva o tom, že Julius Druhý propustil dona Cesara z Vatikánu, když tento vydal všechna dobytá města. A nasedl don Cesare, nevzdávaje se, na loď plující do Neapole, neboť tam chtěl skrýt své přípravy na novou válku. Byl uctivě a slavně přijat španělským místokrálem, starým vojevůdcem Gonsalvem de Córdoba, který mu kdysi vydal Capui a krále Frederiga. I zaradoval se don Cesare, přijav rukoudáním slib přátelství a ochrany, slib, jemuž důvěřoval, neboť vojevůdce Gonsalves de Córdoba, bijce Maurů, velitel nejlepších španělských pluků, zvaných tercios, světlo válečného umění a třikrát za noc vstávající k modlitbám, pro něho kdysi rukoudáním zradil krále Frederiga a bylo pak čtyři tisíce

mrtvých, nepočítaje ženy, které se raději vrhaly z hradeb, než aby padly do rukou vítězům. A proto důvěřoval don Cesare stisku ruky místokrále Gonsalva de Córdoba, ale již druhého dne byl zatčen, spoután a dopraven na loď plující k Pampeluně, k španělským břehům.

Julius Druhý čistil církev a Itálii.

A Michelangelo dokončil sochu Davida. Bylo koncem prosince, těsně před vánočními svátky, kdy gonfaloniere Soderini ohlásil, že se přijde do ohrady u S. Maria del Fiore na sochu podívat, neboť za čtyři sta zlatých, které signorie za sochu vyplatila, sluší se, aby gonfaloniere ji viděl dříve než ostatní. Socha byla hotova, tentokrát nebylo možno návštěvu odmítnout. Michelangelo nejprve prosil San Galla, aby uvítal Soderiniho s ním, ale pak byl rád, že mistr s klením odmítl. Neboť se San Gallem nebylo radno nyní příliš hovořit. Chodil vztekle městem, nemaje chvilky klidu, a zachmuřeně pohlížel k branám. Stále ještě nepřijížděl posel papežský - - - a byl už konec prosince.

Jiné zprávy přicházely z Říma. Julius Druhý vzal do ruky meč a obrátil jeho hrot proti všem, kteří si mysleli, že využijí pádu Borgiů a rozchvátí poslední statky církve. Nalezl papežskou pokladnu prázdnou a Církevní stát v rozvalinách. Ale papež oblekl krunýř, nesedl na bělouše mimochodníka, používaného pouze k slavnostem, bělouše starce, zvyklého starcům pod baldachýnem, ale osedlali mu válečného koně, zvyklého bitvám, a papež, na hlavě přilbu, oděn v bitvu, vyjel před šiky svých vojsk a dal rozkaz k pochodu. I řitily se hradby odbojných měst pod údery papežského meče a strach padl na všechny z tohoto muže v tiáře, který, ač šedesátiletý, nocoval v mrazech a v bouřích pod širým nebem se svými vojsky, nebál se válečných útrap a s čelem svraštělým a zlostným, s orlím pohledem svých ostrých očí, houževnatý v práci i ve válce, vrhal svoji moc na odbojníky, opět obnovuje dávné a takřka již zapomenuté hranice Církevního státu. Jedna válečná výprava sledovala druhou, nevzpamatovali se ještě, a již opět byl před jejich branami, nehrozil interdikty, nechtěl, aby města byla plná

nekrtěných a nepohřbených, lid bez mší a svátostí, nehrozil exkomunikacemi, ale ostrím meče a děly svých vojsk. Pro koho dobývá města, knížectví, státy? Vědělo se, že nemá syny ani nepoty, sám stařec, nemilující bohatství a nádheru. Odpovídal ze svého stanu papež:

„Církev vám, vladaři světští, pouze propůjčila, ne darovala vaši moc a nyní ji požaduje zpátky, neboť neukázali jste se hodni tohoto dobrodiní, ale rozchvátivše její statky, roucha a ozdoby, hospodařili jste pro sebe bez ohledu na to, že loupíte dědictví boží. I přišel jsem, abych trestal odporné služebníky, kteří zapomínají, že jejich světská moc jest pouze nepatrným odleskem neskonale božské moci církve. Svatá matka církev svěřila vám svůj lid a svůj majetek, propůjčila vám část své pravomoci, tak vás učinila blízkými oltářům jako nikoho z lidí poddaných, ale vy, naplnivše se pýchou a lakotou, zapomněli jste, že jste pouhými leníky krále nebeského a jeho viditelného zástupce na zemi, nechtěli jste vydat počet ze svého vladaření pod milosrdenstvím, vydáte ho tedy pod mečem.“

Tak psal stařec v tiáře a v krunýři, a již se neposmívali, neboť hned za jeho listy duněl krok papežských čet s kopími, meči, arkebuzami a děly, rachotily bubny papežských vojsk, papež táhl v čele, do jeho modliteb a breviáře zněly válečné pochodové písně, tříštily se odbojné hradby a padaly věže, prchala knížata, klekali u rozbitých bran signori, odevzdávající pokorně klíče, a učili se chápat smysl slov, která hlásal papež: gens sancta, regale sacerdotium – národ svatý, kněžstvo královské.

Nebylo možno tak rychle tomu zvyknout po vladaření Borgiově, ale stařec nikomu nepoprával mnoho času. Buď se podrobí dobrovolně a vydá získané území, nebo bude podroben válkou. Ba šeptalo se, že papež se chystá i na Španěly v Neapoli a na Francouze v Miláně, tajně se šířilo jeho heslo o vyhnání „barbarů z Itálie“.

A tak v mnoha městech nezvonily již zvony slavnostně, na uvítanou, ale na poplach. Ve Florencii zatím vyzváněly opět pouze k bohoslužbám. Na jak dlouho?

Byl mrazivý prosincový den, když Soderini přišel s malým průvodem k S. Maria del Fiore, kde uctivě čekal Michelangelo. Gonfaloniere byl menší zavalité postavy, suché, pergamenové tváře a jeho oči se mhouřily, jakoby nezvyklé dennímu světlu. Dvě hluboké vrásky mu rozryly čelo mezi hustým štětinatým obočím. Šel pyšně, neboť vždy chodil pyšně, opíraje se o dlouhou černou hůl a provázen ne dvořany, ale úředníky, kteří se krčili za ním, mávajíce rukávci plášťů jak velcí ptáci zlomenými, pochroumanými křídly. Nudili se uctivě, jdouce se dívat na sochu, za kterou město dalo čtyři sta zlatých v době, kdy bylo třeba peněz na nové zbrojné houfy proti Pise. Umělecké rozměry jsou opět v módě – tak si řekli šeptem –, Soderini je velký muž, dělá dobře, že podporuje tyto umělce, bude o jeden nespokojený živel v městě méně, a zapomenou na doby Lorenza, zvaného il Magnifico. Šli za ním, opatrně našlapující mezi mramorovou tříští, šetříce střevíců, šetříce slov. Soderini, opíraje se o vysokou černou hůl, zavalitý a přísný, šel v čele.

Pak viděl sochu. Pět metrů vysoký mramor hořel bílým světlem v zimním slunci. Nahý David hleděl do dálky, připraven k boji. Prak spočíval na jeho ramenou, stácel se po zádech, strhne ho jediným pohybem a vloží kámen. To není Donatellův něžný, polo dívčí a polo chlapecký David v pastýřském klobouku, tvář tanečníka, levá ruka v bok, pod útlou nohou uťatá hlava jako pro ozdobu vítěze. To je David výzvy, znající své poslání, který vyšel, aby sňal pohanění a zničil obludu, věda, že to bude boj na život a na smrt. Je zdánlivě klidný, ale celé jeho mladické nahé tělo se chvěje prudkým vnitřním napětím, každý sval je nabit silou, která vytryskne v jediném úderu. Postoj klidný, nevzrušený, odhodlaný, jeho drama je uvnitř, v srdci. Pouze oči o tom mluví, vrásky čela a sevření rukou. Chlapec se proměnil v hrdinu, jde bránit sebe a všechny syny ducha a světla proti obru násilí a tmy. Měl pak obr všechny zbraně, sílu a zpupnost, a jeho vyzývavý posměch i jeho pancíř byly pancířem a posměchem dobyvatele a násilníka. Nic nemá David, složil to ze sebe, stojí nahý a takřka bezbranný, jen prak a kámen. Vzpřímen čeká.

Soderini se zahleděl na sochu a užasle mlčel. Bylo to naprosto něco jiného, než čekal a než kdy viděl. Nejprve postrádal mnoho věcí: hlavu Goliáše, meč a úsměv vítěze. Tento vysoký nahý mladík se mohl jmenovat všelijak, nemusil to zrovna být David. A přece gonfaloniere cítil, že každé jiné označení by bylo zcela lživé a falešné, nemohl to být nikdo jiný než právě David, mládeneček, který vyšel, aby zvítězil, jedině David, i bez meče, úsměvu, uťaté obří hlavy a jiných dekorací. Soderini cítil, že je nutno, aby něco řekl, aby buď haněl, nebo chválil, že však musí promluvit, a to ne pouze jako divák, ale i jako muž, který to zaplatil. Díval se a přemýšlel. Jeho uctivý průvod stál v pozadí a užasle pohlížel na mramor. To není David – to je Gigant, zašeptali někteří a ostatní rozpačitě zamávali křídly.

Soderini několikrát vážně obešel sochu, prohlédl ji pozorně ze všech stran a pak pravil: „Ta tvář, Michelangelo Buonarroti, ta tvář, nezdá se ti, že poněkud postrádá pohyb? Myslím, že je to tím, že má příliš silný nos –“

Uctivý šum se rozletěl mezi průvodem v černých pláštěnkách. Soderini patrně čekal na tento souhlasný šumot, protože pokývl hlavou a dodal: „Snad bys to mohl ještě opravit –“

Tu Michelangelo mlčky vzal dláto, vystoupil po žebříku k hlavě, kde několikrát lehce udeřil, aniž se dotkl kamene. Trochu mramorového prachu se sesypalo ze žebříku i z prken lešení.

„Zadrž!“ vykřikl gonfaloniere, vztyčiv rychle hůl. „Stačí! Nyní je to výborné. Teprve nyní jsi tomu dal život!“

Michelangelo, stoje na lešení, přivřel oči. Jako by všechna léta se rozplynula a v prudce vonících zahradách medicejských stál patnáctiletý chlapec před nečistou hmotou, z které se vyšklebila hlava Faunova, jeho první práce. „Polobohové se takto neusmívají – – –“, slyší Lorenzův hlas. „A pak – staří lidé již nemají všechny zuby – měl bys to opravit –“

Šprým! Šprým! Pošklebek! Výsměch! Vždy to bude takové. I zařal tenkrát dláto, udeřil kladivem a roztříštil Faunova ústa, až jeho smích se změnil v škleb florentského kupce, jemuž unikla buď

žena, nebo peníze. Vladař chtěl žert a dostal ho. Kámen se mi pak pomstil. Já přišel o svůj nos.

A nyní opět vyschlý, skřípavý hlas gonfaloniera: „Ta tvář – má poněkud silný nos – Zadrž! Teprve nyní jsi tomu dal život –“

Stál se zavřenýma očima. Ano, vždy to bude takové. Ať Lorenzo Magnifico, ať plebejec Soderini – – – stále to jsou ti *ostatní*. Chtěl jim dát vše, to nejvznešenější, chtějí na něm škleb. Dostali ho. Dostanou ho.

Místo sochy Danta – – – obra ze sněhu. Roztažená tlama Faunova s vyraženými zuby. A nyní mávnutím dláta do vzduchu, předstíraným úderem, sesypáním trošky mramorové tříště z prken lešení dal tváři Davida život. Dal život nosu.

Soderini byl velmi spokojen. „Sestup, Michelangelo Buonarroti,“ pravil laskavě, „je to dobrá práce, byť docela nahá. Ta nahota mi poněkud vadí, je to příliš nahé a nesmíš zapomenout, že kolem sochy budou procházet i mladé dívky, cudné panny, patrně ti nezbylo tolik kamene, nebylo možno leccos zastříť – Nu, není třeba myslit hned na pohoršení, a i cudné panny se jednou provdají, nežijeme již v časech Savonarolových, není každá dívka určena pro klášter – Je to dobrá práce, Michelangelo Buonarroti, a jsem rád, že jsme to zadali tobě, a ne mistru Cantucci Sansovinovi, který chtěl ke zkomolenému kameni přidat ještě jeden, dobrý kámen, a tak si vypomoci, jistě by to bylo bývalo dražší. Dostal jsi už zaplacení? Ach, vzpomínám, dostal, peníze si přišel vybrat tvůj otec, je dobře, že se tak staráš o svoji rodinu, aby nebyla na obtíž městu. Je to dobrá práce a dobrý nápad. David – – – symbol florentské svobody! Neboť –,“ Soderini nyní zvýšil hlas a uctivý hlouček úředníků se rychle přiblížil, aby lépe slyšel a s velkou pozorností, „– neboť stojíme v moři nepřátel opravdu osamoceni a bezbranní, spoléhající jen na pomoc boží. Politika Florencie je opatrná a moudrá, vystříháme se všech ukvapených a neprozřetelných činů, dbající jen o blaho florentského státu a o jeho mír. Ale jak možno mluvit o míru uprostřed válek? Pisa dosud není pokořena, a noví nepřátelé vyvstali. Nebojme se jich, přátelé! Buďme jako David, odhodlaně

a s důvěrou věříce v právo a spravedlnost, v tyto vysoké hodnoty mravní, jimiž on, nástroj boží, ubránil svobodu nejen svoji, ale i svobodu svého lidu. Nedráždíme nikoho, ale také neustupujeme nikomu. Nechť to zůstane vždy naší vedoucí myšlenkou: svoboda Florencie proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli. Jakže – otážete se –, což i mezi sebou máme nepřátele? Máme! Stále ještě zůstali mezi námi tajní přívrženci Medicejských, kteří, opovrhující vládou lidu, sní o vládě tyрана. Díky Bohu, jejich kleté naděje se stále menší, neboť používám, přátelé, této příležitosti, abych vám zde před sochou Davida, před tímto trvalým symbolem naší svobody, oznámil radostnou zprávu, která dnes došla do mé kanceláře. Pier Medicejský, ten stálý strůjce převratů v městě, zdroj neklidu a spravedlivě lidem poslaný do vyhnanství, se v bitvě na řece Garigliano utopil. Byl ve službách Ludvíka Dvanáctého, postupoval s francouzskými vojsky proti Španělům hájícím Neapol a padl. Francouzi byli v bitvě poraženi a Pier Medicejský se na útěku utopil. A tak Florencie je nyní zbavena tří svých úhlavních nepřátel: papeže Alexandra, dona Cesara a Piera Medicejského. Ale jiní povstávají. Proto nechť jsme vždy pamětlivi Davida, toho velkého biblického symbolu statečnosti našich občanů –“

Pier! Michelangelo po odchodu Soderiniho usedl na trámy lešení, a složiv ruce na kolena, ponechal myšlenkám a vidinám, aby přišly. Pier! Tři syny mám, říkal Lorenzo Magnifico, jeden je moudrý, druhý dobrý, třetí blázen. Pier, divoký a nezkrotný Pier, více Orsini než Medicejský, snící o samovládě po vzoru Aragonců, po vzoru Lodovika Mora, Pier na kolenou u lůžka umírajícího otce. „Bude-li tyranem některý Medicejský, ztratí Florencii. Nyní jdi a modli se.“ Pier, posmívající se řízám filozofů, tisknoucí ženy, chválící meč. A byl listopad, dlouze pršelo, Cardieri, na smrt bledý, vyprávěl o zjevení Lorenzově. Tenkrát ještě Pier vládl; a vládl mocně, vlastní strýce mohl zatknout, protože mu překáželi, měl meč v obou rukou, krotil město. Ale již se zvedl šedý mrak u lůžka loutnisty a z něho vystoupil Magnifico v plášti, jaký by na sebe nevzal pobuda, páchlo to kolem něho kouřem a spáleninou, jeho pohled byl nevýslovně

smutný a bolestný, vlasy sežehnuty. „Jdi a řekni mému synu, že bude v krátké době vyhnán a již nikdy, již nikdy se nevrátí. To proto, že neposlechl mých rad.“ Ale Pier nedbal, bit byl posel neštěstí a vyhnán jako blázen. „Nemohl jsi přinutit mého syna, aby ti uvěřil?“ pravil druhé noci Magnifico v šatě orvaném tesáky psů a sežehnutém ohni. „Nikdy se už nevrátí a nezahyne v řeži, ale ve vlnách – – –“

Tenkrát jsem prchl z Florencie k smrti zděšený. Bologna. Kostelní lavice, odpočívadlo vyhnanců, břevno pod hlavy a ruce opuštěných. Šero chrámu S. Domenico. Divoký, křečovitý pláč, modlitba, v které vyhnáný kníže zápasil s Bohem. Zaúpění mezi mlčícími kamennými postavami světců. Vyprávění vyhnance, sten uprchlíka. Co zde chtějí Medicejští? vykřikla socha Donatellovy Judity, máchnuvši mečem, vrhnuvši uťatou hlavu po prchajícím. Zněly zvony, lid se sbíhal, kamení přšelo do oken paláce, kde zkrvavělý kardinál Giovanni stál a dělal nepřetržitě znamení kříže. Orvaný a otrhaný, házeje za sebe prsteny a šperky, tak navždy prchal Medicejský z města, které jeho otec kdysi učinil prvním městem Itálie. „Co živ budu, neustanu se o tebe rvát, moje Florencie –!“ S. Domenico, ticho a pláč. Opřen čelem o hranu lavice, to plakal Medicejský, to plakal vladař Pier, to pláče muž pro Florencii. Orván a otrhán, neboť sen se splnil, ohryzává si pěsti válečníka, aby zdusil svůj pláč, je to vzlyk a štkání muže na útěku, slzy muže bez vlasti, výkřik vyhnance a touha tak palčivá, jak je domov krásný. Na věžích černé Bologne zněly zvony.

Pak Řím. Vždy se budou tvé cesty křížit s cestami Medicejských, Michelangelo. Před palácem Orsiniů čekali mladíci ve zbrani a koně. Vyběhl muž v pancíři a mnoho se smál. Měl opět meč. Smích i meč – obé patřilo Florencii, všichni vyskočili na koně a odjeli tryskem. Tam čekaly zbrojné houfy, postupovalo se jen v noci. Pier! Vše bylo připraveno co nejlépe, zdálo se, že nic nemůže pokazit velký plán – A opět zaburácel na kampanile poplašný zvon, opět se seběhl lid ve zbrani, piagnoni rozzuření do nepřítelů, po čtyři hodiny Pier

zůstal v sedle koně před branami, čekal a stráž se mu vysmívaly, hrozíce z hradeb pěstmi – Opět vyhnán, už od bran vyhnán.

A ostatní to zaplatili hrdlem. Pětasedmdesátiletý stařec Bernardo del Nero, mladí patricijové Lorenzo Tornabuoni, Gianozzo Pucci, vždy veselý Luigi Cambi, Francesco Ridolfi – a Aminta, tanečnice Aminta, vždy věrná, vždy zůstanu medicejskou, řekla, a Pier prchal – – –

A pak ze zoufalství znovu vstoupil do francouzských služeb. K čemu mu nepomohli Karel Osmý, Bentivogliové, Benátčané a Siena, k tomu měl nyní dopomoci Ludvík Dvanáctý. Ale i to byl marný sen, marné zoufalství, marné válečné útrapy, marná neštěstí. „Vyříd' mému synu, že už nikdy, nikdy se nevrátí – a nezahyne v řeži, ale ve vlnách – – –“

Nešťastná bitva na řece Garigliano. A zahynul na útěku. Utopil se. Pier v krunýři.

Nyní je tedy Giovanni hlavou medicejského rodu, ale to je kardinál – – –

A hlavou Florencie je jiný Pier, Pier Soderini, gonfaloniere nemluvnat, jak říká Niccolo Machiavelli, posílající ho po smrti vládnout mezi nekřtěňátka. Vysušený, skřípavý hlas Soderiniho znovu zazněl Michelangelovi v uších. Politika Florencie – vláda lidu – pamatujme, přátelé, stále na Davida, na symbol statečnosti našich občanů – – – musí to být hrozné pro člověka rázu Machiavelliho, sloužit pod tímto mužem –

Pier! Ví-li to už San Gallo? A co ten tomu říká?

Vzhlédl, a mistr Giuliano da San Gallo stál před ním jakoby přivolan. S ním ještě jeden muž, stejně tak mohutný, obrovitý a šedivý. Michelangelo ho poznal a radostně mu stiskl ruku. Byl to Giulianův bratr Antonio da San Gallo, také architekt. Je nás celá rodina San Gallů, říkával mistr Giuliano, všichni stavitelé, nevyzná se v tom už papež ani biskupové, jen Bůh se v nás vyzná, tolik je San Gallů, nejlepších architektů Itálie, každý mistrem, a ne jako ten mezek Bramante – Nyní stáli oba před ním, Antonio da San Gallo

hleděl nejprve na sochu a byl dojat. Pak znovu stiskl Michelangelovi ruku.

„Přijel jsem teprve před hodinou z Benátek, ale hned mne musil bratr odvést k tvé práci, Michelangelo,“ řekl Antonio da San Gallo, potřásaje dlouhou šedivou kšticí. „Je to krásnější, než jsem čekal. Neviděl jsem dosud tak krásnou věc. Nyní už nikdo se zde neodvážá mluvit o antice, neboť nad všechny antické mistry jsi vyrostl, Michelangelo –“ Antonio da San Gallo byl starší než Giuliano a jeho oči se ihned plnily slzami. A byly to velké, černé, upřímné oči, plné dobroty a moudrosti.

Michelangelo se zarděl. Tato pochvala byla krásná, neboť mistr Antonio byl velkým znalcem sochařství. A Lorenzo Magnifico tak ho ctil, že mu u svého stolu vždy vyhradil čestné místo po své pravici. A Antonio da San Gallo to byl, který jednoho dne navštívil Lorenza Magnifika a rozpačitě mu sděloval poselství, které bratr nechtěl říci bratru. Milenka Giuliana Medicejského, mladého bratra Lorenzova, má tajně synka, Giuliano dostal levobočka. A když byl zabit milovaný Giuliano při vzpouře Pazziů, přijal Lorenzo prince na novou žádost Antonia San Galla mezi své syny, pro památku bratrovu ho vychovával jako svého, Giulia, který si pak tolik oblíbil Michelangela, že oba chlapci chodívali do S. Maria del Carmine spolu, Giulia, nad nímž nikdy mistr Antonio nepřestal bdít, pokládaje poselství mu kdysi svěřené za posvátný odkaz, který nikdy nesmí být porušen.

Ale Giovanni Medicejský, kardinál, nyní s oběma hochy, s bratrem Giulianem a s levobočkem Giuliem, který již také přijal svěcení a biskupské roucho, jezdí po Anglii a Německu, snad ještě ani neví o smrti Pierově –

Cestou do bytu Michelangelova, který nyní bydlil v komůrce nemocnice S. Onofrio, hovořili stále jen o soše Davida a mluvil většinou pouze mistr Antonio da San Gallo, když mu Michelangelo byl sdělil podrobnosti postupu své práce. Giuliano šel zachmuřeně a mlčel. Teprve před S. Onofrio Michelangelo se odvážil pohlédnout do jeho tváře. A pak tiše řekl: „Víš už o Pierovi – mistře Giuliano –?“

San Gallo pokývl hlavou. „Vím,“ řekl těžce. „A nyní mám už jen jedinou naději a jediného pána: Julia Druhého. Nikdo jiný mi nezůstal, pouze on. A čekám. I on čekal. Dočkám se. Jeho posel jistě pro mne přijde. Chápu, že Julius měl po svém nastolení důležitější starosti, ale na zimu se vrátil do Říma, kde slaví vánoce. A jeho posel pro mne jest již jistě na cestě –“

Byly vánoce, pak Nový rok, rok spásy 1504, a posel od papežského dvora nepřišel. Zatím Soderini svolal poradu umělců o umístění sochy Davida. Přišli všichni, první mezi nimi Leonardo da Vinci. Přišli i ostatní pozvaní, staříčký Sandro Botticelli, dobrý Filippino Lippi, Pier di Cosimo, Lorenzo di Credi, ba i Pietro Perugino opustil svou dílnu přesladkých Madon, které nestačili jeho žáci vyrábět, zatímco on chodil mezi nimi, sem tam ještě přisladil barvu a smál se přitom všem hlupákům a umělcům, kteří maří čas studiem anatomie. Přišel architekt Monciatto, Cosimo Roselli, Antonio i Giuliano da San Gallové, mistr zlatník Salvestro, a když zasedli, přišel poslední, maje ještě prach cesty na svých šatech, a zasedl mezi ně. Byl to Francesco Granacci.

Poradu zahájil první herold signorie messer Francesco, který všechny překvapil návrhem, aby socha byla umístěna na místo Donatellovy Judity. Zarazili se. Znělo to jako úřední návrh, jako přání signorie, a mnozí mlčky přemýšleli, proč tedy byli pozváni. Co se skrývá za tímto návrhem? Judita – to byla záštita proti Medicejským. Vše zlé, co kdy Medicejské ve Florencii potkalo, přisuzovalo se obludnému vlivu této sochy a mnozí už dávno žádali, aby byla zničena, avšak Lorenzo Magnifico by nikdy nebyl dovolil zničit Donatellovu sochu, i když přinášela neštěstí. I byla ukryta ve sklepech, ale lid ji pak našel, opět postavil a napsali pod ní: Exemplum salutis publicae, příklad veřejného blaha. Uťatá hlava tyranova –

Nyní má být odstraněna kvůli Michelangelovu Davidovi? Což po smrti Pierově už není strach z Medicejských, což už není Judita příkladem veřejného blaha? Což zde nejsou ještě jiní Medicejští?

Kardinál Giovanni se stal hlavou rodu a spěchá rychle z ciziny do Říma – Ale kdo se dnes vyzná v politice Soderiniho?

Když domluvil herold messer Francesco, začali ostatní přednášet ostýchavě své jiné návrhy, ale messer Francesco tvrdě a důrazně trval na svém. Tu povstal mistr Giuliano da San Gallo. „Soderini rozumí sochám asi tak jako Florencii, chce totiž obé zničit,“ řekl vztekle, nedbaje zoufalých a ustrašených pohledů ostatních. „Zničíte Davida, postavíte-li ho na volné prostranství bez ochrany před bouřemi, vichřicemi a lijavci. To je socha pro staletí, a ne pro politické záměry gonfaloniera! Co je nám do Soderiniho? Juditu uschováte, a tím bude zachráněna, Davida postavíte na její místo, a tím bude zničen. Tak rozumí umění Soderini. Navrhuji místo pod Lodžii!“

Pak povstal Leonardo da Vinci, a probíráje se úzkou rukou v dlouhém šedivém plnovousu, věcně a dlouho mluvil o nepříznivém vlivu povětrnosti a meteorologických účinků na mramor. „Je to tak krásná socha, že jí podobné není v celé Itálii,“ pravil. „Nikdy by nám potomstvo neodpustilo, že jsme ji svévolně vystavili zničení. Připojuji se k návrhu mistra Giuliana da San Galla.“

Ale zůstali osamoceni. Ani pod klením a hromováním San Gallovým, ani pod autoritou Leonardovou se nikdo neodvážil hlasovat proti návrhu prvního herolda signorie messera Franceska, posla Soderiniho. A tak bylo usneseno postavit sochu na náměstí, na volném prostranství před Palazzo Vecchio, symbol statečnosti florentských občanů. Tam, kde stál kdysi obr ze sněhu.

Socha byla převezena až v polovině května. Převoz byl zahájen večer po Ave, Maria, které se všichni modlili vkleče, mistři i čtyřicet dělníků. Pak byla vyzdvižena zvláštním přístrojem, který vymysleli a ze silných dubových trámů zhotovili mistři Antonio a Giuliano da San Gallové, vložena na dřevěné naolejované silné válce a vlečena ulicemi. Cesta od S. Maria del Fiore k Palazzo Vecchio trvala čtyři dny. A když byla přivezena, musily k ní být postaveny stráže, neboť hned první noc byla zasypána kamením. Chytili osm chlapů, lotrů

od Oltrarna, a uvrhli je do vězení, kde písaři vyznali, že jsou piagnony, savonarolovci, kteří vidí v odstranění Judity přípravu k návratu Medicejských, čemuž se Soderini smál. Ale Soderini nechtěl vyznat, že ve Florencii kromě tajných přívrženců Medicejských má ještě také piagnony. Nebylo však možno skrýt strážu na náměstí u sochy a zatajit lotry ve vězení. I vzpomněl Soderini na to, že David je nahý. A tak bylo vyhlášeno, že pohoršení nahotou, chlapi od Oltrarna z pouhé cudnosti chtěli sochu zničit kamením.

V polovině května byla socha dopravena na náměstí. Ale teprve počátkem června se podařilo s velkou námahou ji vztyčit na určenou ranghieru.

Stál David a hleděl proti nepřátelům, čekaje boj. A obr tmy mu zlořečil skrze bohy své. David stál, dar a výzva, ne již Dante, ani obr ze sněhu, ale David vítězí kamenem.

Po celém Toskánsku se mluvilo o Michelangelově soše. A staří mistři, pokyvující hlavami, tvrdili, že takové slávy si nezískal ani Donatello, ani Verrocchio jako tento mladý sochař, který oživil mrtvý kámen, obludný a zapomenutý kámen, zasypávaný po čtyřicet let neřádem a smetím, zkomolený kámen, pokažený a rozštípnutý neopatrným úderem, o němž i proslavení, zkušeni umělci tvrdili, že není k ničemu, že už nic nelze z něho vytvořit. Ale kámen náhle vyvstal ze země jako stěna, jako pěst proti přívalu tmy a zmatků, David mládeneček, přijavší boj a odpovídající bojem.

Bylo jaro, když na koních, prudce cválajících po římské cestě, seděli dva jezdci a hovořili o tom.

„Co tam vše opouštíš, Michelangelo?“ tázal se mistr Giuliano da San Gallo. Byli na cestě do Říma již druhý den, přece jen přišel papežský list.

Michelangelo pozvedl hlavu. „Když jsem odjížděl poprvé, zanechával jsem tam svých devatenáct let v zahradách medicejských, které pak vzplály požárem. Vše v nich uhořelo, mé keře, stromové cesty, jimiž jsem bloudíval, mé sny, vrátil jsem se z Bologny již zcela jiný. Co tam zanechávám nyní? Nehotovou sochu

svatého Matouše, kartón v síni signorie, Granacciho a několik hrobů.“

San Gallo zvolnil trysk svého koně a chvíli jeli mlčky. Krajina byla dubnová, taková, jako když se setkali na cestě z Bologne a jeli poprvé spolu. Jaro.

„Je to pravda –“, pravil po chvíli váhavě San Gallo, „– je to pravda, že jsi před několika měsíci chtěl do Turecka?“

Michelangelo pokývl hlavou. „Nebudu ti zapírat, chtěl. Víš, stín! Vždy s tím budu bojovat. On chtěl kdysi do Egypta – já nyní do Turecka, k sultánovi. Již jsem začal jednat prostřednictvím františkánů. A pak to bylo zmařeno.“

„Kým?“

Michelangelo zašeptal: „Granacci – Francesco Granacci –“

„Odplat' to Bůh dobrým Granaccimu,“ zvolal San Gallo. „Rozmluvil ti to?“

„Ne, mluvili jsme spolu málo – Ani snad o tom nevěděl – Ale jednou na procházce podél Arna, na místech, která mám rád, vyprávěl mi o své poslední návštěvě u tanečnice Aminty, víš, u té popravené ženy, sám jsi mi psal o její smrti do Říma. A Granacci ji noc před popravou ještě navštívil v žaláři – o tom mi vyprávěl a to rozhodlo.“

San Gallo se na něho tázavě zahleděl, ale Michelangelo rychle mávl rukou. „Nyní ne, mistře Giuliano, až někdy v Římě, za římských nocí – budeme přece tam hodně spolu, tam bude možnost, abych ti o tom více vyprávěl, až někdy půjdeme na Trastevere, kde mám jedno místo na celém světě nejraději, S. Cosimato –“

„Nepamatuji se na to místo –,“ zahučel San Gallo.

Cval. Opět popohnali koně. To mistr Giuliano jest již tak nedočkavý, překypuje plány a nadšením, ale Michelangelo je špatným společníkem této dlouhé cesty, většinou mlčí, a proto se prve San Gallo tázal, co tam vlastně ve Florencii opouští, že je tak zamlklý. Rozdělanou sochu – – – ale což to San Gallo nepředvídal? Zdalipak už Michelangelo zrušil aspoň jednu z těch nešťastných smluv? Ale nyní ne, až v Římě se otáže, až bude požádán

Michelangelem, aby mu svědčil při nějaké nové smlouvě. Rozdělanou sochu, Granacciho, několik hrobů – co tím mínil? A kartón!

San Gallo se toho vděčně zachytil, šťasten, že může opět o něčem hovořit.

„Byla to krásná práce, hochu, ten kartón pro sál signorie! Tak vidíš, přece jsi šel vítězně po schodech Palazzo Vecchio! Krásná práce! Bitva u Casciny z pisánské války. Přimhouřím-li oči, vidím to jasně před sebou – Vojáci v parném dni se koupají v Arnu, když slyší poplach, nepřítel se řítí, vojáci spěchají ve zmatku z vody, rychle se snaží obléci, chápají se oštěpů, pancířů, nejrůznějších zbraní, nazí a dosud mokří, nejrůznější pozice těl vzpřímených, klečících, sedících, utíkajících, skrčených, padajících, zápasících – skvělý nápad, Michelangelo, a mistrovské provedení – však to také způsobilo rozruch! Jakmile bylo dílo upevněno v sále, přicházeli v houfech – všichni ti umělci –, studovali to, o ničem jiném se nemluvalo, Bandinelli chodíval denně a Alonso Berugette Spagnuolo s ním, o Franciabiggiovi mi říkali, že by tam byl nejraději i spal a bydlil, a ti ostatní? Rosso, Maturino, Lorenzetto, Tribolo, Jacopo da Puntormo, Pietro del Varga, ti se denně tísnilo před kartónem, studující, obkreslující, – nezapomenu na toho bledého hochu, jehož oči tak hoří, víš, na toho Andrea del Sarto, stál před tím jako před zázrakem, chvěl se na celém těle, byl tam vždy od časného rána do večera, snad ani jíst nechodil domů, neustal, dokud si to celé nekopíroval a víš, co mne nejvíce dojalo? Když náš dobrý Filippino Lippi přišel, už kašlal krev, chrtil krev, neměl vstávat z lůžka – a přece i on přišel, krátce před svou smrtí. Krásně jsi to udělal, Michelangelo!“

„Přišel mi nabídnout mír – ale já chtěl boj a podstoupil jsem boj. Nechci s ním mír!“ zašeptal Michelangelo.

San Gallo přitočil svého koně těsně k jeho. „O kom mluvíš? Kdo ti nabízel mír?“

„On –,“ mluví horce Michelangelo, „on, ten stín. Přišel tenkrát v noci a říkal: Bud' zahájíme otevřené nepřátelství, nebo uzavřeme

spolu věčný mír, nemůžeme takto vedle sebe žít stále na číhané. Já jsem pro mír –, tak mi řekl. On. Velký a slavný. Nazývaný božským. A přišel nabídnout mír. Opět pokušení. Vše, co řekne, co učiní, vše jest pokušení. Ale já poznal, že s ním není možno uzavřít mír. Zvolil jsem válku. Má ji. A když jemu v květnu byla zadána malba sálu signorie –“

„Leonardo da Vinci!“ vykřikl San Gallo. „O tom jsi tedy vždy mluvil – – –“

„Ano,“ odpovídá drsně Michelangelo. „Leonardo da Vinci, a mezi námi strašná, hluboká, nepřeklenutelná nenávisť, – jejíž příčinu již znám – i on ji zná a znal dříve než já – sám mi to řekl –“

„Leonardo!“ opakuje užasle San Gallo. „Tušil jsem to – – – Pravda, nejprve plebejec Soderini svěřil malbu sálu jemu, – aby si nějak zasloužil svých patnáct florinů měsíčně, když plán s odvodněním Arna a s odvedením ho do jiného řečiště se skončil s takovým nezdarem a posměchem – A Leonardo začal obraz zápasu o prapor z bitvy u Anghiary, z vítězství Florentňanů proti Milánským – začal a nedokončil –“

„Proč?“ vybuchl Michelangelo. „Proč? Nemusilo pak dojít k tomuto našemu boji – zdálo se mi, že sám mne vyzývá tím, že náhle opustil práci –“

San Gallo pokrčil rameny. „Co kdy dokončil? Říkají, že našel v Pliniovi jakýsi nový návod na nátěr omítky a chtěl ho ihned zkusit. A tomuto pokusu obětoval své dílo – nezáleželo mu patrně ani na díle, ani na tobě – ale pouze na tom pokusu – Navrstvil na zeď sádku, namaloval část obrazu a pak zapálil dole velký oheň z uhlí, jehož prudký žár měl vysušit ty různé přísady, které si namíchal do barev, aby dostal zvláštní, nezvyklé odstíny. Ale oheň sice vysušil spodní část malby, ale zároveň roztavil horní, kde začal nátěr stékat, smíšen s barvou –“

„Stále totéž!“ vykřikl Michelangelo. „A umění? Čím by byl dnes, kdyby byl šel jen za uměním! Nikdy nic nedokončil, nedokončí, kromě obrazů Morových souložnic –“

„To není pravda, Michelangelo –,“ pravil San Gallo.

„Nedokončil malbu v signorii – nezáleželo mu na ní, na umění, záleželo mu na novém pokusu, sám jsi to řekl. A tak se Soderini obrátil na mne. Já o nic nežádal, já se sám o nic neucházel, jsem sochař, ne malíř. Ale když mi nabídli, přijal jsem. Přijal jsem to jako válku – s ním. Nikdy nemůže být mezi námi mír!“

„Ale přece –“

„Mlč! I jeho po té malbě navštěvovali, byť se mu nezdařila, – ten mladíček Raffael Santi, který před ním div nekleká v ulicích a který mu řekl: Božský, ten Michelangelo není hoden rozvázat řemeny u vaší obuvi. Ano, to řekl – Raffael!“

„I to ti donesli?“ pokývl starostlivě hlavou San Gallo. „Nevěř Peruginovým žákům, těm mazalům. Vím, že to oni přišli za tebou a řekli ti tato Raffaelova slova. Odkdy záleželo Peruginovi na tom, aby byl klid mezi umělci? Daří se mu nejlépe, když ostatní se sváří –“

„Nejde mi ani o Raffaela, o to štěně, ani o Perugina! Jde mi o něj! Měl tenkrát pravdu, nejen Florencie je pro nás malá, ale celý svět!“

„A nyní z vás nebude ve Florencii nikdo. Ty jedeš do Říma a on –“

„Také odešel? Po hanbě s obrazem?“

„Také odešel,“ odpovídá klidně San Gallo. „To pro Soderiniho. Gonfaloniere ho velmi urazil, nejprve mu srazil z platu pro nezdařený plán s řečištěm Arna i pro tu rozteklou malbu, srazil mu z těch mizerných patnácti florinů a – ještě rozkázal, ničema, aby zbytek byl Leonardovi vyplacen – v mědi, v měděných penězích! Tu Leonardo sebral se svými žáky tolik peněz, kolik jich kdy od pokladny signorie přijal, poslal je Soderinimu a ještě téhož dne odjel z Florencie –“

„Kam?“

San Gallo pokrčil rameny. „Toulat se – bez přístřeší – asi k některému ze svých žáků, vždy vyháněn, on, Leonardo! Neříká ti to nic? Tvá zášť se tím nezmenšila? Nezapomínej, že on jediný měl odvahu se připojit ke mně a žádat umístění tvé sochy pod Loggií dei

Lanzi – Neznám krásnějšího díla v Itálii, tak prohlásil přede všemi na té poradě.“

Michelangelo zaťal pěst. „Svádění! Svádění a svádění!“ vykřikl. „Stále jen pokušení! Nevěřím mu, nedůvěřuji!“

„Jistě se ještě setkáte –“

„Vím, jistě. A chci být připraven!“

Cesta do Říma. Duben. Jaro. Cval a dusot koní. Krajina se střídá. Vysoké pinie, cypřiše, táhlá rozloha campagne. Rozvaliny. Večer. Již cválají po Via Appia. Vidí Řím. Ale jeho brány jsou již zavřeny. Táboří venku. Krajina voní tmou. Je noc. Michelangelo sedí u ohně a bdí. Opustil víc než rozdělanou sochu, Granacciho, hrob Lorenza Magnifika, Aminty, Cardieriho, matky Lucrezie, Filippina Lippi. Tam někde za ním leží velký úsek jeho života, jakoby odplavený do nenávratna kalnými vlnami Arna. Ale v tříšti vln trčí vysoká bělostná socha Davida, zastínění proti obru tmy. Až sem tedy došel od šklebících se úst Faunových. Až sem.

A za ním životy, smrt, práce tak těžká a namáhavá, že srdce vždy hrozí puknout napětím, za ním mnoho opuštěných snů, dvacet devět let života, za ním všechna opojení mladých let, za ním umírání Lorenzovo, modlitby fra Timotea, hovory platoniků, poučky Polizianovy, horečky, nemoci, rozbouřené vlny Arna, odplavivší popel Savonarolův, mlčenlivě pohledy Aminty i nedávná slova Granacciho, řeka bez břehů, bez hranic, ze tmy do tmy, ze světla do světla, za ním roztržené cáry hrůzy. A před ním Řím. Věčné město, nyní ponořené do tmy. Řím, spící kamenné zvíře, které východem slunce procitne a rozevře svá hltavá ústa. Řím, město zlata, rozkoší, paláců, krve a oltářů. Řím – a v něm na stuze přes hrud' Matky boží, skloněné nad umučeným Synem, jeho jméno navždy vytesáno. To také čeká. A kolem jsou ti *ostatní*.

Noc přechází, hrdá a bezejmenná.

Pak se otevřely brány. Vešli do města časně za svítání.

Ale cestou do Vatikánu se dozvěděli, že papež dnes slouží ranní mši v Sixtinské kapli, a šli tam. Michelangelo chtěl vidět Julia Druhého u oltáře. A pak ho spatřil.

Poprvé stáli tváří v tvář, ale papež netušil, že on stojí v zástupu, neznámý příchozí. Zlato oltáře hořelo silnými odrazy světla, a papež sám, ač oblečen v ornát barvy liturgicky fialové, byl obestřen světly a zlatem. Michelangelo viděl starce, který odložil krunýř a přilbu a přijal bohoslužebná roucha, chvále nyní Boha modlitbami, ne mečem. Kolem něho kardinálové, kteří ho uvedli pod baldachýn, kardinálové, mezi nimiž poznal voskově bledou, umrlčí tvář kardinála Riaria, oděného také v roucho bohoslužby, neboť byl této mše diákonem. Papež se vztyčuje, stařec obrací svoji vyschlou vráscitou tvář s řídkým, krátkým bílým vousem k oltáři. A je čten Introit. Je feria postní.

Sixtina. Ne k soše Davida, ale až sem tedy došel, mezi tyto čtyři stěny se stropem holým, modře omítnutým. Na stěnách fresky Botticelliho, Signorelliho, Ghirlandaja, Cosima Roselli. Zadíval se na ně – jak byly prázdné, obvyklé! Nyní náhle pochopil slova strýce Francesca, tenkrát, když strýc mluvil o malířích, kteří vynalézají a modlí se pouze štětcem – – – ne srdcem. A na všech těchto stěnách, na všech scházelo srdce. Díval se a zněl zpěv od oltáře, teprve nyní doplynula k němu nasládlá vůně kadidla. Sixtinská kaple, postavená papežem Sixtem, největším odpůrcem Florencie, životním nepřítelem Lorenza Magnifika, s nímž neustal zápasit do posledního dechu, marně roznítiv vzpouru Pazziů – Proč právě zde stojí, proč právě sem byl přiveden na začátku nového údobí svého života, když za sebou zanechal jen hroby a skálu, vztyčenou jako pěst proti tmě, proč právě sem, jaké je to opět podivné znamení?

Stařec na papežském trůně četl orace. Jeho úzká tvář byla slavná a těžká. Jeho poněkud zapadlé oči hořely zvláštním zuřivým ohněm, stravujícím a pohlcujícím, před tímto pohledem se chvěla města a vladaři, a byl to pohled vášnivý a tvrdý, který drtil a srážel stejně tak, jako pozdvíhoval slabé, vlévaje do nich sílu a žár. Stařec říkal slova pomalu a vážně, modlil se. Mše pokračovala.

Michelangelo se modlil také. A vzhlednův v modlitbě, znovu se rozhlédl kaplí, a zdálo se mu, že všichni od stvoření světa až po budoucí věky přicházejí, aby vyslechli tyto papežské modlitby, od

stvoření Adama po smrt posledního člověka stále se budou opakovat tato svatá slova, všichni jsou přítomni, proroci i vyznavači, patriarchové i mučedníci, všichni jsou přítomni, potopa vod se valí, vlny se tříští o stěny kaple, hrozný je hněv Hospodina, odsoudivšího hříšné lidstvo k vyhlazení, pouze Noe zůstal ve svém korábu, a nyní se s velkým hukotem a úpěním valí nové vlny, nová potopa; kdy se objeví místo havrana tmy již bílá holubice s ratolestí zelenou a lepkavou jarem? Přijď, Duše svatý, buď království tvé – Jediným slovem, jediným zvednutím paží drží tento stařec věky. A dokud byly paže rozpjaty, lid vítězil, tak je psáno – – –

Z velké potopy do království Ducha, do vladařství té třetí osoby, na kterou se v křesťanstvu nejvíce zapomíná, která je opomíjena, tam – holubice bílá!

Vlny a staletí, mohutné obrovské postavy, všichni od stvoření světa až po poslední soud, všichni jsou zde přítomni, vše je na této oběti ustavičné. Zahleděl se v modlitbách na modravý strop, na stěnu nad oltářem, kolem sebe; což to nikdo nevidí?

Plochy, dubnové slunce, zlato a svíce, mřížoví, barva ouch, prostor přeplněný modlícími se lidmi, těmi, kteří vešli branou kaple, i těmi, pro které se otevřela klenba a stěny, aby sestoupili.

San Gallo, dosud bez pohnutí klečící vedle něho, náhle se k němu naklonil a šeptal chvějícími se rty. I jeho mohutné ruce, sepjaté v modlitbě, se třásly. Michelangelo zachytil pouze úryvky vět.

„Ty to nemůžeš vědět – – – já si to pamatuji – – – stál jsem těsně za Lorenzem – – – S. Maria del Fiore – navždy se mi ta slova vtiskla do paměti – texty – přišli jsme v podivný den – táž slova, týž text, táž mše – jako byla mše Pazziů –“

Michelangelo zbledl a prudčeji sevřel ruce. Vždy zde budou znamení, která nikdy nepochopí, kterým nikdy neporozumí – Vždy. Zahleděl se na oltář.

Subdiákon nyní četl lekci, byla feria postní, četl z Daniele proroka:

„Nyní tedy vyslyš, Bože náš, modlitbu služebníka svého a jeho prosby, ukaž tvář svou nad svatyní –“

Kaple postavená Sixtem a v ní při jeho příchodu stejný text, jaký se modlili na mši Pazziů! Co je mu zde ještě určeno?

V té chvíli se ozval jasný a slavnostní hlas kardinála Rafaela Riaria:

„Sequentia sancti Evangelii –“

A povstal celý chrám. Bylo to jako bouře, jako temné zadunění, muži a ženy povstali ve všech lavicích k hlásání slova božího, povstali v jedné vlně, až to zadunělo o stěny kaple, jako by se mělo zřítit kamení na čekající lid. Světla svíček se prudce zachvěla rozvlněním vzduchu, kdesi zachrastilo železo a meče o dřevo a kámen, povstali všichni, šlechtici, baroni římské, patricijové, kupci, obecný lid, povstalo množství s duněním bouře, a pak náhle, naráz vlna utichla a strnula. Michelangelo stál mezi ostatními.

Kardinál Rafael Riario, smrtelně bledý, tváře bezkrevné, hlásal evangelium.

DÍL DRUHÝ

PAPEŽSKÁ MŠE

– *Emitte Spiritum tuum et creabuntur.*

Et renovabis faciem terrae. –

MODLITBA CÍRKVE

Vladaři nad propastmi

V polovině března palčivost žáru byla nejprudší. Řím, vypálený vedrem, jehož vlny se valily vyprahlými, spečenými ulicemi, byl mrtvolně zsinálý pod skelnou oblohou, která sršela oheň v nepřetržitých záplavách. Kamení města měklo a oprýskávalo, domy byly pokryty šupinami lysin a vyrážek, vzduch byl olovený, nehybný a přitom sedavý jak psí kůže. Rozpukaná hlína ulic vířila mračna prachu, který měl žhavost padajícího popela, řezal v plicích a v očích, pálil na vyschlých rtech. Hladina Tibery klesla, zapáchající hnilobou a bahnem. Velký hřbitov pomníků, soch, terem, oblouků, zřícenin, šedých věží a tvrzí vydechoval svoji staletou plesnivinu široko do kraje, dusícího se horkem a žízni. Nebeská znamení věštila, že tato strašná parna v měsíci březnu, jaká nebývala ani v červenci, přivolají letos do Říma horečky, nemoci a hromadná umírání dříve než v jiných letech, a když přišla zpráva o velkém moru, který propukl ve Ferraře, zachvěl se Řím hrůzou a kardinálové, odřeknuvše se slavností, žili postně, žehrajíce na papeže, že dosud nedává rozkaz k odjezdu na venkov.

Ale zdálo se, že Julius Druhý vyzval k boji i žár slunce, palčivost dnů, celý tento březen moru a smrti. Zvyklý útrapám, žízni, horečkám a všem břemenům horka a dne, nejenže nedal rozkaz k odjezdu na venkov, ale naopak nařídil, že nikdo z kurie nesmí až do velikonoc z Říma bez jeho výslovného svolení. A přece ještě někteří doufali a jejich tupé čekání bylo podobné čekání jejich mezků stojících pod náklady na čtvercových nádvořích paláců, kde listí

stromů bylo spáleno sluncem, vodotrysky vyschly a jejich nádrže pukly. Ale papež Julius Druhý, dříve kardinál Giuliano della Rovere od S. Petri Ap. in Vinculis, odcházel z Říma pouze do nových válek a ještě byl čas vyrazit proti Perugii a Bologni. Zatímco vše hynulo palčivostí žáru, připravoval nová tažení, nachýlen nad širokým stolem pokrytým dopisy, dlouhými svitky map, plánů a smluv. Jeho sršící, hluboko zapadlé oči ostře pronikaly spleť intrik, záludností a skrytých nepřátelství. Jeho hubené šlachovité ruce se napínaly přes stůl ke kříži a zase se vracely. Iluminovaná kniha breviáře spočívala na navršených vojenských hlášeníh, na zprávách vyzvědačů. V určený čas říkal hodinky mezi prohlídkou nových zbraní, tak jako je dovedl říkat v sedle vojenského koně mezi bitvami. Horko za okny sálalo řeřavými plameny, ale stařec je necítil. Strašná síla žáru, který hořel v něm, pohlcovala vše ostatní. Čekal. Nebál se ani krutosti slunce, ani vzteklého záští svatého kolegia, a tak v mrtvém tichu rozpálených dnů se dál lepil kardinálský purpur na malátná těla, z nichž pot byl stírán několikrát denně voňavkami, jejichž cena stále stoupala. Nesmělo se z Říma. Čety papežských vojsk odpočívaly ve stínech zahrad a pod slaměnými střechami krčem, nenudíce se horkem, ale mírem.

Prelátu Teofilovi Capizucchimu, jednomu ze sekretářů svaté apoštolské kanceláře, pamětníku časů Borgiových, připadal nyní tento mrtvý Řím bez slavností jako obrovská vyschlá studna, kde i mazlavý kal ztvrdl a rozpukal žárem. Seděl za stolkem, hrčivě oddechuje záduchou a s námahou udržuje oči otevřené. Vzduch apoštolské kanceláře chutnal mdle, teple a odporně. Skřípot husích brk po pergamenech se horlivě ozýval od všech stolků, nad nimiž se hrbily písařské hřbety, promáčklé pílí a horkem. Capizucchi ospale naslouchal. Jednotvárné šustění pergamenů uspávalo stejně tak jako tíživé vedro. Do skřípání per po blanách znělo hrčivé oddechování jeho záduchy. Jemně bzučelo tetelící se parno.

Pohled prelátův pomalu a líně prošel řadami písařů, kteří skončí svoji práci až pozdě večer, až padne chladivý soumrak a zmučená zem bude hltavě pít studenou tmu. Pak teprve on pod světlem

svíček a ve vlhké svěžesti noci prohlédne popsané pergameny, zda v nich nebylo vynecháno nějaké důležité slovo, neboť to byly významné listy, určené panovníkům, biskupům, opatům a obecnému lidu křesťanskému, byly to listy odpustkové.

Zhoubce odbojných měst, Julius Druhý, zpevňoval základy Věčného města. I rozkázal královstvím světa dát Římu své poklady. Řím, drahokam boží, měl celý být vsazen do zlata. Žádné město křesťanstva nemělo být krásnější. I četl Julius Písmo: „Skvělé krásy jsem a v srdci moří položený. Okolní tvoji, kteří tě vystavěli, doplnili krásu tvou.“ A myslel přitom na Řím. A četl dále: „Z jedloví Sanir vystavěli ti koráby, cedry z Libanonu vzali, aby jim udělali stožáry. Duby z Basan tesali k veslům tvým a lavičky tvé veslařské udělali ze zimostrázu kyperského a ozdobili je kostí slonovou. Len egyptský utkal ti plachty a prapory, roucha tvá jsou zbarvena hyacintem a purpurem z Helespontu.“ Četl a myslel přitom na Řím. „Tvými bojovníky jsou Perští; Lydičtí a Lybičtí zavěsili na tvé zdi své štíty. Synové arnadští jsou rozestavěni po hradbách tvých, Džemedejští střeží tvé věže a na nich se blyští toulce jejich, všechny krajiny země závodí, aby zvýšily lesk, který tě obklopuje.“ A obrátiv stránku svaté knihy, zasnul se, myslel na Řím. „Tharsis naplnilo tržiště tvá stříbrem, železem, cínem, olovem, Jónsko, Thubal a Mosoch přivedli ti otroky a přivázeli nádobí bronzová. Arménie ti posílá své mezky, koně, jezdce. Četné ostrovy směňují s tebou slonovinu a eben. Aramejec přijímá dílo rukou tvých a vykládá na tvém trhu rubín, šarlat, korál a jaspis. Juda a Izrael přinášejí ti pšenici, balzám, myrhu, med, klíh a olej; Damašek směnou ti dává vína kalbunská a přikrývá tě tkaninami oslňujících barev. Dan, Javan a Mozel složili na tvých tržištích leštěné železo, skořici, vonnou třtinu a bohaté koberce. Jemenští plní tě vůní svých koření, obohacují tě drahým kamením a zlatem – – Vrchovatě jsi zahrnut bohatstvím a slávou!“ Myslel na Řím, dojatě opakoval poslední větu svatého textu. Avšak přijal tiáru ve věku šedesáti let a věděl, že se blíží hrobu.

Kdykoliv se modlil v hodinu nešpor žalm 129, vždy rozjímal, kolik let života je mu ještě dáno, a v těch málo zbývajících letech

stařec, prošlý tvrdými dobami zápasů o život a stolec, chtěl ještě přebudovat církev a Řím, rozšířit a upevnit hranice Papežského státu, vyrvat církevní léna odbojným knížatům a vyrvat křesťanský lid ďáblu. Spěchal. Horečně bořil a horečně stavěl, plýtvat dobrodiním, nešetřil tresty. Jeho jméno je bičem, kterým šlehá po hřbetech protivníků stejně tak jako po tvářích přátel. Každý cítí palčivost úderu. Julius Druhý se vztyčuje v neskonale síle své velebnosti a ukládá světu povinnost: přispět při opravě církve a Říma. Kněží, umělci, kondotiéři plní s bázní a chvěním předsíně jeho komnat, nejistí, rozpacití a zamlklí, prudce se otevřely dveře, a stařec vstoupil svým drobným rychlým krokem a palčivýma očima přeletěl jejich klečící řady. Zná úkol každého z nich a ví přesně, pokud byl a pokud nebyl splněn. Za ním stojí kardinál Alidosi, vysoký, bledý a mlčelivý, tvář plna těžké, hluboké záдумčivosti, pohled vždy nepřítomný, pohled vždy nikam. Nejvěrnější druh papeže, s nímž sdílel všechna strádání a vyhnanství, všechny úklady Borgiaů a nebezpečí jedu a dýky, přítel nejoddanější. Nic neučiní papež bez Alidosiho, který vždy mlčí, přísný a vysoký, němý i k vlastnímu srdci. Jen ostře rytá záдумčivá tvář a jeho oči prozrazují jakési vášnivě skrývané utrpení, těžké tajemství hlubin, děsivou záhadu, tvrdě pohřbívanou. Papež, poněkud nahrben, opíraje se o vysokou berlu ze slonoviny, která jest pro vznešenost i bití, vykřikuje jednotlivá jména klečících, a jako by z jeho úzkých sevřených rtů vyletovaly jiskry, jako by každé jméno vykřesával, a oni přicházejí, aby přijali nová břemena, nový trest, novou odměnu. A když se již domnívají, že spatřili na jeho vyschlé, vráscité tváři úsměv, vytryskne náhle jeho síla v strašném výbuchu zuřivosti, který je zdrtí, srazí znovu k zemi. Julius je spaluje, sptí vzteky, bije slonovou holí po jejich skloněných hřbetech, čekal od nich více, čeká od nich vždy to, co požaduje sám od sebe, hledá to a nenalézá, vidí jen zkrušené a bezradné, ubohé postavy zmatených lidí, ach! moci tak těmato křečovitě sevřenýma rukama zastavit čas, sevřít každé srdce zvlášť a vycedit z něho krev do poslední kapky, sílu do posledního záchvěvu – – –! Těžký brokátový závěs se shrnul

za jeho těkající nakloněnou postavou, rychlé ťukání jeho berly zní už daleko, a oni stojí dosud vyděšení, jako by prošli ohněm. Slyší, jak papež znovu spěchá do své pracovny osnovat nové válečné výpravy, nové stavby a nové buly, opravovat regule řádů a vracet klášterům kázeň, prohlížet plány architektů, sochy a obrazy umělců, vykopávky a zbraně. Není odpočinku pro starce, který střídá pallium papeže s krunýřem válečníka.

Řím! Svrchovaně zahrnu tě bohatstvím a slávou, drahokam boží, všechn zasazen do zlata, celý svět se pokoří tvé velebnosti, nebude krásnějšího města v celém křesťanstvu! A vrátiv se z prvních výprav proti uchvatitelům církevního panství a přívržencům Borgiovým, začal nejprve stavět ve Vatikáně, aby z tohoto kamenného vlnobití věží, věžiček, zahrad, žalářů, tvrzí a kostelů učinil sídlo velebné už na pohled. Ale když začal, stalo se, že prastará bazilika všeho křesťanstva, chrám sv. Petra, hrozila zřícením. Věky a vichřice, války a ohně se přehnaly po jejích tisíciletých zdech a byl div, že vůbec zde dosud stála, tak nachýlena, že papežům bylo úzko při pohledu na její trhliny. Již před mnoha desítkami let chtěl papež Mikuláš, toho jména pátý, začít s opravou, ale pro války a jinou péči přestal a pak zemřel. I jiní chtěli a pak zemřeli. A prastará bazilika se bortila dál, nachýlena k pádu jako ve snu Inocence Třetího celá budova církve, než ji podepřel muž v oděvu žebráka, jménem František, rodem z umbrijského Assisi. Tolik papežů se staralo, a přece bylo hořko pohledět: stěny praskaly pod tíhou věků, oltáře se rozbíhaly, fresky oprýskávaly, vlhko se rozlézalo po zdech, které vzápětí vypaloval a drtil žár, a z novostavby, začaté před tolika desítkami let, byla hotova jen jakási drobná vyvýšenina v zadní části chrámu, sotva patnáct stop nad podlahou.

Julius Druhý se zastavil nad touto zbytečnou vyvýšeninou a jeho tvář zastřel smutek. I viděl církev. A viděl kříž, pokleknuv a vloživ tvář do sepjatých dlaní. Ano, tak tomu bylo od doby Mikuláše Pátého, nepoti, synovci a synové, děvky, hýření, mnohé války ne pro čest církve, ale pro bohatství rodu, podlosti, svatokrádeže, vraždy, lži, ničemnosti, Řím rozchvácený, církev pokořena, moře

hanby, vlny krve. A strašlivý sen jeho strýce Sixta tu noc před konkláve, vatikánskými chodbami jde muž, na němž nebylo podoby a krásy, krvavé stopy bosých nohou na dlaždicích, trojí pád pod křížem, vinice má vyvolená, já jsem tě vypěstoval, a jak jsi mi zhořkla, mne křížuješ a Barabáše propouštíš! Papež klečel u nakřivených pukajících stěn, bílý vous mu splýval po jeho sevřených rukou, které tiskl až k bradě, modle se. Ano, tak tomu bývalo jistě i dříve, ale nejvíce od dob Mikulášových – – – ach! ten Liguřan Parentucelli, ve třech letech biskup, kardinál a papež! Nepřichází jen Liguřan Mikuláš, přicházejí Plato, Seneca, Ptolemeus a pak Ovidius, Horác, Virgil, záplava pergamenů a bludu. Za nález původního textu evangelia sv. Matouše pět tisíc, ale za pouhý překlad Homéra deset tisíc dukátů, papežský dvůr už není řeholí a klášterem, ale knihovnou, slavnostní síní, akademií. Statisíce lidí zatím klečí v ulicích Cařihradu, čekajících děsnou smrt pod vodopádem křivých saracénských šavlí a v pláči vzývajících Panhagii, přesvatou Pannu, o pomoc a zázrak. V plamenech se řítí Byzantská říše, marně volající Řím o pomoc, brány světa jsou rozraženy a nepřehledné spousty mohamedánů se řítí ze svých pouští do Evropy. Největší rozkoší Mikulášovou bylo procházet se knihovnou, kterou shromáždil s velkou pílí a s mnohými obětmi, jeden sál vyplněn řeckými, druhý latinskými rukopisy. A na cimbuří Andělského hradu se houpala těla Stefana Porcara a jeho devíti katilinovců. Záplava pohanstva ať z asijských stepí, či z filozofických učeben rostla. A vládl Mikuláš, první papež humanista. Padalo království za královstvím. Stavěl převzácné knihovny, podnikal nákladné vykopávky. Ale co zůstalo zde, u Sv. Petra, z díla, které zahájil? Vyvýšenina v zadní části chrámu, sotva patnáct stop nad podlahou – – –

Pak Kalixt Třetí, první Borgia, vztyčený mezi svými nesčetnými synovci a příbuznými, které si povolal z Katalánska a mezi nimiž už tenkrát se rýsovala v pozadí postava Roderiga Lancola, pozdějšího Alexandra Šestého. Papež Kalixt, volající ke křížovým výpravám proti Turkům, když tito se připravovali meči rozrýt celou Itálii, až je

zastavil u Bělehradu hrdina Hunyadi, Kalixt Třetí, přísahající, že dobude celé Říše byzantské, tisíce misionářů poslaných do všech zemí Evropy nadšeně zvedalo kříž a vyzývalo k boji, ale křesťanství panovníci nevěřili, neboť za papežem stál a úlisně se usmíval jeho nejmilejší příbuzný, onen hrůzný Pedro-Luis Borgia, který měl od papeže slíbeno, že se stane pak byzantským basileem, císařem celého Východu. A pak byla náhle agónie Kalixta, Pedro-Luis zemřel horečkou na útěku před Orsini, nebylo dobyto Byzance, u Sv. Petra zůstala vyvýšeninka sotva patnáct stop nad podlahou - -

-

Stěny baziliky pukají dál, trhliny rostou, nastupuje Sieňan z rodu Piccolomini, Pius Druhý, dříve básník císaře Fridricha, ozdobený věncem, později zvaný Tacitem svého věku, Aeneas Silvius. Vládne a nespí. Jeho noci jsou bez spánku. Choroba, nad kterou nejslavnější lékaři, z daleka povolání, si nevědí rady. Jeho noci jsou bílé. V mukách nespavosti povolává písaře a diktuje jim až do svítání. Takový a takový je život národů a království za Alpami, takové a takové jsou jejich děje a osudy - Svítá. Humanisticky vykroužené věty papeže jsou plny nespavosti, všechna jeho slova jsou beze snů. A nemiloval Řím. Báł se Říma. Papež poutník, tak mu říkali, papež poutník pro strach z úkladů. Po celý svůj pontifikát projížděl od města k městu, bloudil po všech krajinách. I on měl svého Porcara jako Mikuláš Pátý, jeho katilinovec se jmenoval Tiburzio, pak kondotiér Piccinino a kníže Tarentský - - - Stále před něčím prchal Sieňan Pius, zmučen nespavostí, nalézaje klid jen ve stržích hor, na nosítkách nad propastmi Apenin, nad šuměním vodopádů, nad hladinami vod v rozestavěných akvaduktech - - - Nikdy už nevstročil do Říma a zemřel žalem v Anconě, ne, on nepřiložil ani jedinou cihlu k těm patnácti stopám nad podlahou - - -

A Pavel Druhý z rodu Barbo! To zde není již pouze Plato a Seneca, to přicházejí i géniové římských, páchnoucí plísni a ověšení nejvzácnějšími drahokamy. Nepřinášejí se jen oběti Bohu, přinášejí se i oběti Romulovi a Removi, papežští preláti se jmenují Callimachus, Glaukos, Petronius, Asclepiades - A papežský dvůr

není už klášterem jako dříve, ani akademií jako za Mikuláše, nyní jest přepychovým palácem plným soch, obrazů, vzácných tkanin, vykopávek, zlata, jantaru, křišťálu, perel a drahokamů. Perly a drahé kamení, ale nade všechno perly miluje Pavel Druhý z rodu Barbo, Benátčan. A lid tančil pod oknem papeže, který se smál, a s ním se smál i kancléř církve kardinál Roderigo Borgia, pozdější Alexandr Šestý. Papež se smál a stavěl nádherné paláce, ale i on měl svého katilinovce, i on měl svého Porcara a Tiburzia, jmenoval se Platinus, velmi učený, s věnečkem řídkých vlasů kol lysé lebky, ten, který vyzkoumal, že privilegium Constantini, na němž tolik papežů stavělo svoji světskou moc, je pouze zbožný podvod, pradávno vyrobený nějakým mnichem, příliš horlivým v papežských službách. Císař Konstantin umíraje neodevzdal tenkrát v dík za uzdravení z malomocenství všechnu světskou moc papeži Silvestrovi, dávná listina byla podvržena. Katilinovec Platinus! Po dvacet dní a nocí obléhali papeže ve Vatikáně, ale zvítězil Svatý otec, a uvrhnuv spiklence do nejhlubších žalářů, z radosti nad tím pořádal nové slavnosti, velký běh pod svými okny, při němž běželi o závod starci, židi, osli a buvolové, smál se papež, jásal římský lid, vyvýšeninka v zadní části baziliky zůstala patnáct stop nad podlahou - - -

A ostatní? Strýc Sixtus se svým velkým plánem odevzdat tiáru svému nejmilejšímu, Pietro Riariovi, který již byl proto rozpustil svůj nevěstčí dvůr, ale Pietra otrávil Benátčané a jeho spojence, milého Galeazu Marii, zabili katilinovci milánští v chrámu S. Gottardo, a Pietro pak procházel síněmi Vatikánu jako plamenný přízrak, než ho vystřídal vlastním bratrem, donem Cesarem zavražděný papežský syn, vévoda z Gandie Borgia - - - Strýc Sixtus! A po něm Janovan, Inocenc Osmý z rodu Cibo, který stanovil na všechny zločiny poplatek, plynoucí do kapes jeho syna Francesca Ciby, podvodného hráče a návštěvníka nevěstinců, manžela Maddaleny Medicejské, pak Alexandr Šestý Borgia, mračna hrůzy, zlato a jed, ženy a vraždy, don Cesare, don Geoffroy, vévoda z Gandie, doña Sancia, Lucrezia Borgia, římský infant, synové

a dcery, vláda nad Vatikánem a papežskou politikou, zatímco papež honil Orsinie, svěřena ženě, dceři Lucrezii, přívál děsu, hromadná umírání kardinálů, knížat a prelátů, večere s nahými ženami, cosa diabolica - - - Pak Pius Třetí, bezmocný churavý stařec, vládnoucí pod ochranou španělských korouhví dona Cesara právě dvacet pět dnů - - -

Velké a vznešené stavby, paláce, vodovody, nová opevnění, tvrze, knihovny, zahrady, přepychové zámky, vykopávky, osm papežů, osm pontifikátů a drobná, zbytečná a směšná vyvýšeninka sotva patnáct stop nad podlahou v zadní části chrámu - - -

Julius Druhý se modlil u pukajících stěn baziliky, vkleče a tak, až opřel čelo o klekátko, a jeho stařecký šepot zněl sípavě a těžce. Kardinál Alidosi stál za ním, vysoký, přísný, mlčící, s pohledem vždy nepřítomným, s pohledem vždy nikam. A papež se modlil pláč svatého Jeremiáše, počínaje veršem Alef. Jak opuštěno sedí město, plné kdysi lidu, ovdovělá vladařka národů, kněžna nad zeměmi se octla v porobě - - -

Pak vstal od modliteb a převzal toto dílo, maje života nakrátko a mysle přitom na věčnost. Povolal nejslavnější architektky. Nejprve přijel mistr Bramante z Milána, dvorný a uhlažený, oblečen v slávu jak v purpurový plášť, zkušený všech rozkoší, vždy lačný peněz, poct a žen. V šedesáti letech svého věku vozí ještě s sebou mladé a nádherné krasavice, tak sličné, že jim není podobných v celé zemi. V každém jeho slově jest záludnost, v každém jeho pohybu vytříbená knížecí výchova na dvoře Sforzů. Nestrpí soupeře, nestrpí odpůrce, nesnese protivníka. Jest obecně pokládán za génia, a schází málo a žádal by, aby mu byla vzdávána božská pocta jako kdysi Parrhasiovi a Skopovi Halikarnáskému. Není většího stavitele chrámů v Itálii a ví to. Zařizuje si nádherný palác s přepychovými komnatami pro své družky, pořádá hostiny, přijímá kardinály a římské barony. Ale zatím přijíždí mistr Giuliano da San Gallo z Florencie, hřmotný, prostý, burácející, živelný, pln dětinné úcty k papeži, jemuž již za časů Borgiových stavěl opevnění v Ostii a kterého miluje s vášnivým zanícením. Dobře jí, mnoho pije,

bezelstný, pln výbušné veselosti, každému je dobře býti s mistrem San Gallo. Není většího stavitele chrámů v Itálii a ví to. Je celá rodina da San Gallů a všichni stavitelé, už se v tom nikdo nevyzná, jen Bůh se v tom vyzná a žehná da San Gallům, kondotiérům umění, a nejvíce mistru Giulianovi, který miloval papeže Julia a trpěl s ním mnoho úkladů, ještě když tento byl pouze kardinálem Giulianem della Rovere od S. Petri Ap. in Vinculis.

Oba mistři, Bramante a Giuliano da San Gallo, nyní pečlivě nakreslili plány a čekají na rozhodnutí Svatého otce, který bude přijat. Tisíce dělníků se v zástupech stěhuje do Říma. Cesty jsou přeplněny. Mnozí jedou i s rodinami, stěhující se z Abruzz, Lombardie, Neapolska, Milánska, z Knížectví tarentského, z Království obou Sicílií, kymácejíce se na vratkých vozech, zpívající cestou, tisíce jich putuje pěšky ze všech stran, krajin a měst k stavbě velechrámu. Ruce výplatčích se bořily do papežské pokladny až po lokty, ale papežská pokladna nebyla bezedná, války o obnovu hranic Papežského státu trvaly již dlouho a kondotiéři musili vždy býti nejlepší, vojska nejlépe vyzbrojena. A papežská pokladna vysychala tak rychle jako nyní žárem římské studny. Proto se tedy tak horlivě psalo ve svaté apoštolské kanceláři po celý úpal denní až do noční chladné tmy, neboť cesty si nesměly odpočinout. Do Říma se valily zástupy s lopatami, krumpáči, rýči a kladivy, z Říma přeplňovali cesty kazatelé, plni slova božího, obdařeni výsostnými listy odpustků a zaníceně spěchající do všech zemí od Islandu po panství Saracénů, od nejsevernějších bouřlivých mysů, pokrytých věčným mrazem, až po vyprahlé sierry španělské. Celé křesťanstvo mělo zaplatit stavbu velechrámu, nad který nebude v celém světě nádhernějšího.

Psalo se pilně. Sekretář Teofilo Capizucchi, stíraje pot z tučných tváří a ospale mžouraje do oslnivě bílého slunečního světla, naslouchal jednotvárnému šustění pergamenů a čekal.

Na chodbě za dveřmi apoštolské kanceláře neklidně znějí kroky přecházejícího muže. Jeho střevíce z červené kůže s tlumeným tleskotem narážejí na dlaždice síně, kterou muž měří dlouhými

kroky. Také čeká. Jeho snědá tvář je stažena netrpělivostí. Žhavé oči hoří divokým zeleným plamenem. Vysoké čelo je rozryto vráskami hněvu a záští. Štíhlé dravci ruce s dlouhými prsty neklidně drtí jilec meče. Prelát Capizucchi, těžce oddechuje, počítá s úlevou tyto kroky za dveřmi, jejichž ozvěna ho potměšile rozptyluje. Prelát ví, kdo to tam přechází, oblečen v cestovní šat módní narůžovělé barvy a řinče mečem o dlažbu papežské chodby. Je to kardinál Ippolito d'Este, dravec z Ferrary. Čeká na papežské povolení k odjezdu, tolikrát už odmítnuté, čeká vytrvale a vztekle. I nyní číhá, až vyjde papežský tajemník hrabě Inghirami, aby se znovu pokusil vymoci si odjezd, – – – prelát Capizucchi spokojeně zamlaskne tučnými rty a usměje se, neboť ví, že tentokrát dravec číhá nadarmo. Sem – – – tam – – – sem – – – tam – – – zařinčení meče v ohybu chodby – – – sem – – – tam – – – sem – – – tam – – – nebude to za chvíli příjemné, být na místě tajemníka Inghirami. Kardinál Ippolito byl vyhnán vévodou Alfonsem z Ferrary pro ženu, chce se tam opět pro ženu vrátit? Písaři malují ozdobná písmena, snižující a vršící odpustky na týdny, měsíce, léta, toties quoties, neúplné, plné, úplné, plnomocné, – – – prelát Teofilo není zde proto, aby na ně dohlížel, a přece musí čekat, čeká tedy klidně, naslouchaje se zalíbením zuřivé netrpělivosti přecházejícího muže. Ve Ferraře strašlivě řádí mor, hned v prvních týdnech sta mrtvol bylo naházeno do jam za městem, Lucrezia Borgia, dcera papežská, třikrát podle plánů Alexandrových provdaná, nyní žena Alfonsova, vévodkyně ferrarská, prchla do Roviga, ač již tak těhotná, že snesla obtíže útoku jen s největším přemáháním, a její průvodce, staříčkový dvorní básník Tito Vespasiano, poeta laureatus, cestou zemřel morem, který vypukl i v družině prchající vévodkyně. Čtyři tisíce lidí ucpalo brány na útěku, bijíce a šlapajíce po sobě, černá hrůza škrtí Ferraru, temnou a krvavou i bez moru, a tento dravec za dveřmi v módním narůžovělém obleku, v červených střevících, řinče mečem, chce se vrátit do hynoucího města? Pro ženu? Odulé rty prelátovy se stáhly posměšným opovržením. Sem – – – tam – – – sem – – – tam – – – kráčí muž chodbou do pekla.

Prelát Teofilo Capizucchi dýchavičně zahrčel, složil tučné ruce v klín a zasn timer, pozoruje umné kroužení per po pergamenech. Kardinál Ippolito d'Este! Capizucchi znal jeho příběh tak, jako ho znal celý Řím, a byl to příběh hodný ferrarského dvora.

Kardinál vždy dostal každou ženu, po které zatoužil, neboť byl krutý a krásný. A žila na dvoře vévodově sestřenka Lucreziina Angela Borgia, oslnivě sličná jako každý z rodu papeže Alexandra. Byla krutá a krásná a odmítla dvoření kardinálovo. Střetly se zde dvě stejné povahy, obě nesmiřitelné a vášnivé, obě neústupné. Kardinál, zahanben a rozzuřen odmítnutím, nechápal. Ale žena tomu rozuměla lépe než muž. Žena věděla, že jejich láska by byla ustavičným zápasem, zlým snem, zpusťošním. Kardinál zatím toužil dál, a to nejen po nádherné milence pro rozkoš, ale též po hrdé a panovačné družce, jejíž borgiovská povaha mu bude stále pomocná na cestě za cílem nejvyšším. Lichotně a vášnivé šeptaje o lásce, šeptal též o příští tiáře velekněze, na kterou by tak znovu bylo vrženo zlaté světlo Borgiaů. Odmítala a její odpor se již měnil v nenávisť. Hnusil se jí tím více, čím jasněji poznávala, kterak se oba sobě podobají. Neřestná a proradná, opovrhovala jím pro jeho neřesti a proradnost. Rozkošnická, nenáviděla jeho rozkošnictví. Jako by se při jeho vášnivých lichotkách dívala do nějakého strašného, chladně věrného zrcadla. Poznávala v něm vlastní vyprahlost. Nebyla znechucena jím, ale sama sebou, a proto nenáviděla jeho, ne sebe samu. Odcházela do svých komnat jakoby vyleptána jeho slovy a tam pak sedávala dlouho o samotě, úzké dlaně opřeny o bradu, hledíc do černé tmy očima tak rozšířenými, jako by hleděla do ohně. Věděla, že kdyby ho milovala, nepoznávala by nic jiného než vždy jen sebe a všechnu truchlivost svých snů. Nechápal, neboť byl krutý a krásný. Její odmítání jen více rozpalovalo touhu, kterou byl uštknut. A nařídil svému dvořanu Lodovikovi Ariostovi básníku, aby složil kancónu, v níž poví Angele Borgii o přísaze, kterou se zavázal se jí zmocnit, i kdyby to bylo těžší než dobýt světa. Lodovico Ariosto, kterého kardinál živil jen suchým chlebem, urážkami a bezcennými dary, touže vysloužit si

lepší, složil kancónu podivuhodnou a krásnou, kterou přednesl jednoho večera za lichotného splývání loutnových kadencí a v těžké vůni ferrarských růží, ale Angela zaťala zuby do hrdých rtů, až vytryskla krev, a odešla, nevyčkavši konce.

Byl na dvoře Alfonsově kněz Giulio, Ippolitův bratr, panický jinoch svěžesti a něhy dívčí. Tu zatoužila po něm, neboť toliko jeho dojmavá plachost a něžný ostych, plný vroucného, pokorného obdivu, mohl vyvážit drsnou útočnost kardinálovu, aby byla opět v rovnováze. Jeho dívčí ruce byly alabastrově bílé a křehce průsvitné s modravým síťkováním žilek, jeho tvář byla čistá a cudná, vroubená jemnými kadeřemi splývajícími vlasů, tekoucích jako vlny na jeho štíhlá ramena, ale nejvíce ji okouzlovaly jeho oči, jasné a bezelstné, bez jediného stínu záludnosti, vysílající k ní vždy pohled plný ostýchavé vroucnosti, oči hluboké a zasněné, sklopená víčka lásky, oheň zdrženlivosti a něha snu, pohled z velkých hlubin a dalek, pohled, který byl jediným tichým polaskáním, sonetem milování, vzlykem a rozkoší. Poslala mu kadeř svých bronzově ohnivých vlasů, zlatou stuhu, kterou nosila na nahých řadrech, a dopis. Giulio si ponechal kadeř, stuhu a dopis, a od té chvíle snil nejen o slastech lásky, ale též o purpuru kardinálském, neboť nebyl přímo z rodu d'Este, jemuž papež Julius nepřál, ale byl levobočkem vzešlým z objetí vévody Ercole a dvorní panny Isabely Arduino. Směšný mu nyní byl bratr Ippolito, neboť byl dosud jinoch a důvěřoval zárukám lásky.

Zatím se dál rozehrávalo mučivé drama mezi Angelou Borgií a kardinálem Ippolitem, křečovitá vášeň, nenávist a touha, skryté otřesy, kruté drama, tak složité, že i muka se v něm stávala rozkošemi. Ale panický Giulio, mladíček dívčí něhy a spanilosti, nic netušil, stačilo mu, že má stuhu, kadeř a dopis. A představoval si, že ženy se lze navždy zmocnit jedinou nocí a objetím. A ta noc měla být pro něho slavností, na které získá i kardinálský purpur. Těšil se na slavnost.

Byla pak slavnost a hrála se na ní Komédie oslí čili Asinaria, podle nesmrtelného Plauta sestavená s mnoha balety a mezihrami.

Těšili se Giulio i kardinál. A když po hře byl ples, tančil kardinál s Angelou a znovu se jí tázal, zda mu tedy dnes v noci poskytne štěstí. Tu vzplanula všechna její borgiovská pýcha a ona, spalujíc ho pohledem, mu odpověděla, že tolik štěstí by jí nikdy nemohl dát, kolik ona má třebas jen z jediného pohledu očí jeho bratra Giulia. Nato kardinál přerušil tanec a vyšel ze síně, aby připravil mstu.

Řekl si: Kde nepomohla kancóna, pomůže meč. Byli mu pro smích herci z Oslí komedie, myslil na zvěř. Honba v lesních roklínách byla mu vítanější příležitostí než dvorní tanec k oslavě rodu d'Este. A proto když druhého dne štváli vlka, rozkázal své družině, aby zahнала Giulia, který byl plachosti dívčí a plakal, do lesního houští. Tam se postavil bratr kardinál proti bratru knězi, a sípaje vzteky, nařídil mu vybodnouti oči. Neboť to byly oči, po kterých zatoužila Angela víc než po celém těle kardinálově, bezelstné a čisté, sklopená víčka lásky, každý pohled z nich byl vroucným sonetem milování; Angela měla dostat na zlaté misce tento pohrdavý dar kardinálův. Giulio křičel hrůzou, stalo se tak ostrým dřevcem, ale přece jedno oko mu zakryl anděl strážný okrajem křídel, a tak nebyl Giulio oslepen úplně, neboť dřevce v koutku pravého oka se prudce svezlo, roztrhnuvši tvář až na kost. Tak byl odnesen Giulio před vévodu Alfonse, který přerušil lov a proklel oba své bratry kněze. Giulio, zmítaje se v mukách bolesti a tmy, s pláčem sliboval vrátit stuhu, kadeř a dopis, ale kardinál Ippolito stál hrdě, ne již v kabátci lovčím, avšak oblečen v plášť kardinála, neboť nikdo nesmí vztáhnout ruku na duchovního knížete, nechce-li být stižen nejstrašnějším hněvem svaté matky církve. I plivl vévoda Alfons před kardinálem na zem a kázal za trest ho odvést k bráně do vyhnanství, čímž mínil kurii a Řím. Vrátil se tedy kardinál Ippolito za trest do svatého kolegia k papežskému dvoru, a Angela Borgia, odvrátivši se s opovržením od Giulia, který zatím slepl stále více a prosil ji o mstu příliš chlapecky a bezmocně, zasnoubila se s mužem meče, s hrabětem Alessandro Pio Sassuola, válečníkem z rodu knížat Capri.

Celý Řím se dlouho bavil touto historkou a sám prelát Teofilo Capizucchi na ni složil několik posměšných epigramů, které se tak líbily, že kardinál Ippolito dal mnoho peněz svým náhončím, aby vypátrali autora. Prelát Capizucchi pomohl nalézt původce epigramů, a nejenže se tak zbavil jednoho svého nepřítele, ale ještě přijal od kardinála dar. A přitom se bavil dále. Bývaly zábavy preláta Teofila vždy klidné, skryté a nenáročné. I nyní se bavil. Tím, že čekaje na několik svých přátel, zálibně počítal dravčí kroky muže za dveřmi. A přátelé nejdou - - -

Olověné vedro tížilo k zalknutí. A rty prelátovy se tiše pohybují. Nejbližší písaři jsou připraveni připojit své Amen, jakmile by se slova jeho modliteb stala zřetelnějšími, neboť jistě se modlí zpaměti některou část svého oficia, ale nikdo nezaslechne ani slůvka z jeho šepotu, který náhle ustává a po němž odulá tvář prelátova se stává klidnější a spokojenější, důkaz zřejmé odměny modlitby, v tomto dusivém parnu a při trýzni jeho záduchy jistě velmi namáhavé. Znovu sklonili hlavy nad pergameny, horlivě a ozdobně malující jednotlivá písmena. Odpustky pro všechny lid křesťanský, každý si může za určitou oběť vyprosit odpuštění svých hříchů, přispěje-li na stavbu velechrámu, nad který nebude v celém světě nádhernějšího. Řím jest již plný umělců. Tisíce dělníků přichází ze všech krajin, nejslavnější umělci z celé Itálie se stěhují do Říma na výzdobu baziliky. Odpustky se vrší, neúplné, úplné, na měsíce, na sto, dvě stě, tři sta let, kdo by zmeškal takovou příležitost vykoupit se z očišcových muk, smazat trest svých hříchů? Kazatelé přeplnili cesty do všech zemí a písaři zde horlivě píší, dusíce se horkem, hřbety promáčklé námahou a pílí, píší tak horlivě, že nemohli říci ani Amen k tichým modlitbám svého preláta.

Vedro žhne. Vzduch páchne sírou. Prelát se spokojeně usmívá, písaři píší odpuštění hříchů, sem - - - tam - - - sem - - - tam - - - kráčí na chodbě muž do pekla.

A Capizucchi se znovu spokojeně usmál, opakuje si jednotlivá čísla, tolikrát již dobře promyšlená. Víc než dvacet tisíc zlatých peněz do toho podniku nedá, vždyť i tak je to celé jmění, ovšem

velmi výhodně uložené, tento obchod jistě ponese desetkrát tolik. Řím je plný umělců, stěhují se sem z Florencie, Bologne, Sieny, Verony, Padovy, Benátek, odevšad. Jest zde nadbytek umění, příliš mnoho umění, a přece poptávka stále roste, Řím se potřeštil uměním, nikdo dnes po jiném netouží než mít fresky na stěnách, dobré obrazy, drahé sochy, dokonalé sbírky.

Bourají se překotně celé ulice a náměstí, aby vznikaly nákladné a přepychové stavby. Ale je nutno tuto záplavu umění nějak rozumně usměrnit, ubozí umělci jsou šizeni kupci a ubozí kupci jsou šizeni umělci, až se toho ujal prelát Teofilo, který víc jak dvacet tisíc zlatých do toho obchodu nedá. A když s dvěma obchodními přáteli utvořil monopolní společnost na nákup a prodej uměleckých věcí, záhy pochopil, jaký to byl výtečný nápad. Každý z umělců, který chce obstát v tak těžkém soutěžení, nemůže si rozhněvat Teofila Capizucchi, sekretáře svaté apoštolské kanceláře, a rád mu prodá své věci za cenu, kterou určí Teofilo, mající v rukou seznam zakázek ze svaté kanceláře. A proto přicházejí a rádi podepisují smlouvy, vyplatí se to, apoštolská kancelář pak na ně pamatuje při papežských objednávkách. A přicházejí i kupci, nikdo si nechce rozhněvat svatou kancelář dnes, za časů Juliových. Proto nakupují od Teofilovy společnosti třebas třikrát až pětkrát tak draho, ale nakupují. Prelát Teofilo znovu spokojeně zahrčel a zamnul rukama. Právě včera podepsali nové smlouvy Perugino, Bramantino, Lotto, Peruzzi, Agnesi, tlustý a dobrácký Vlám Jan Ruysche, pak Giulio Pippi, Jacopo Sansovino, Andrea Sansovino, Francesco Rustici, Sodoma – – – při tomto jméně se nyní prelát Teofilo maličko zamračil. Bylo velmi lehké jednat s malířem Agnesim, zvaným též Peregrino Rompero, přáteli krátce Tonio, ale nebylo příjemné smlouvat s malířem Sodomou, zvaným též Giovanni Bazzi, přáteli krátce Gianni, který přišel zpupný, posměvačný, předem odmítající. Štíhlý, pružný a tak neklidný, jako by byl stále připraven ke skoku, snědý jak mouřenín, hodil čapku na stůl mezi papíry prelátovy, až je rozmetl, jako by tím prodlužoval pohrdavý pohyb své úzké ruky, a na všechna úlisná a zdvořilá slova jednání odpovídal opovržlivě,

vztekle, s křikem a dupáním. Sienští patricijové Perucci, Savini, Spanocchi, jimž maloval jejich milenky, bohatí opati, kteří u něho objednávali obrazy svatých a portréty svých souložnic, ti všichni ho patrně nenaučili ani dvorné řeči, ani dobrým mravům a způsobům, neboť Sodoma si ve svaté kanceláři počínal drsně a s mnohým hádáním, jako by byl na koňském trhu a nakupoval pro své stáje. Neboť Sodoma vášnivě miloval ženy a koně, ženy a zvířata, a stejně tak vášnivě nenáviděl preláty. A žádal peníze. Peníze, mnoho peněz, velmi mnoho peněz předem. I namítli mu, že má v Sieně statky a zlato. Tu, divoce blýskaje očima, kousavě odpovídal: „Mám pouze zahradu u Nuovo Pozzo, kde já seji a jiní lidé sklízají. Pak dům v Balterozzi spolu s procesem proti Niccolu da Libri. S sebou do Říma jsem přivedl osm koní, o kterých lidé říkají, že jsou to má jehňata a já jejich beran. Dále opici a havrana, který umí mluvit a kterého chovám proto, aby naučil mluvit dosud neučeného osla, jehož tahám v kleci. Dále mám s sebou sovu, aby naháněla v noci strach bláznům, a sýčka, aby mi v noci houkal při mém milování, neboť mi to dělá iluzi mého mládí, rodného kraje a prvních dobrodružství. Poté mám s sebou dva pávy, dva psy, dvě kočky, ostříže, šest slepic s osmnácti kuřátky, dvě maurské slepice a mnoho jiných zvířat, jichž výpočtem bych panstvo jen mátl. S těmi všemi nespím, byť by mi říkali Sodoma. Ale pro milování vozím s sebou tři bestie, a to jsou moje ženské. Dvě brunety a jedna plavovlasá, jedna je z Verony, druhá z Padovy, třetí, ta plavá, z Benátek. S nimi spím podle chuti, buď střídavě, nebo se všemi najednou. Ale to není všechno. Panstvo pozná, proč potřebuji hned peníze, abych to vše uživil. Kromě těchto tří bestií vozím s sebou ještě pro rozkoš – – –“

A prelát Capizucchi rychle mával rukama a dýchavičně hrčel nahlas. I vyplatili Sodomovi vše, co žádal, a on křepce a svižně odešel, směje se mnoho a požádav o požehnání. To s Agnesim bylo jiné jednání. Malíř Agnesi, zvaný též Peregrino Rompero, přáteli krátce Tonio, žádal o zálohu tak ostýchavě a uctivě, až to bylo pro smích prelátovi a jeho přátelům, a protože věděli, že Agnesi žije v cizoložství, Capizucchi nejprve důvěrně s ním promluvil

o příkazech evangelia a pak ho odkázal na svého společníka Tignosini, který vložil do obchodu padesát tisíc, a měl tudíž právo hovořit o milosrdenství věcněji než druzí. Promluvivše tklivě s malířem Agnesi o jeho rodině, propustili ho se sliby hojných modliteb a bez zálohy a posléze mu ještě prodali dva odpustky cizoložníkům velmi potřebné. I vydal jim Agnesi vše, co měl, a ještě mu byl připsán dluh. Proto prelát Capizucchi, mysle na včerejšek, se tak spokojeně usmíval a snil s očima otevřenýma. Zamnul rukama a znovu přelétl pátravým pohledem řady písarů, když k němu přistoupil dveřník a uctivě nakloněn oznamoval mu příchod těch, na které prelát Teofilo tak trpělivě čekal, jeho obchodních společníků.

Vstoupili s mnoha úklonami, Quatraccio da Trincia, patricij římský, a Cesare Tignosini de Spiritualibus et Angelis, komtur řádu aleppského. Řadami písarů se rozletěl obdivný šepot a mnozí své shrbené hřbety v uctivých poklonách nahrbili ještě více, ale oba vznešení hosté si nevšimli písarů, líbezně se usmívajíce na preláta, který je dvorně vedl do odlehlé komnaty, kde nebudou rušení ani kroky za dveřmi, ani skřípotem per. Tam usedli k poradám, nejprve hovoříce o ženách, o horku a včerejšku, opovržlivě odsoudivše chování malíře Sodomy a znovu se s lehkým vtípem usmívajíce nad malířem Agnesi, který nedostal peníze a ještě koupil odpustky na své cizoložstvo, to na radu Cesara Tignosini. A komtur Tignosini, který si vydržoval dvě milenky, Penthesileu a Hypsipylé, děkoval prelátovi za zájem o zdraví obou křehce krásných žen v tomto morovém žáru a zdvořilou oplátkou se vysmál čekání kardinála Ippolita, použiv několika nejvtipnějších epigramů prelátových na důkaz, že je zná z paměti všechny.

Ale patricij Trincia se zatím nudil. Tyto lichotky překázely hlavnímu jednání a on neměl mnoho času, jsa ještě očekáván u bankéře Chigi. Vždy se při lichotkách nudil a vždy byl někde očekáván. Měl přátele u dvora Julia Druhého stejně tak jako mezi Francouzi. Roverové ho pokládali za svého věrného, Medicejští mu důvěřovali jako svému přívrženci, španělští šlechtici z Neapole tajně

navštěvovali jeho dům. Benátský vyslanec používal jeho rad, ale jeho zpráv a pokynů si také velmi cenil římský důvěrník Bajazetův. Patricij da Trincia ve velké hře osudových rozhodování vždy si uměl přisadit na nějakou zapomenutou kartu a vždy vyhrál. Vždy byl někde očekáván. Rozhazoval sítě, udržoval styky, jednal, nudil se při lichotkách.

Ale Cesare Tignosini, komtur aleppský, naopak miloval lichotky tak jako ženy, peníze a vznešenost. Měl statků mnoho, ale přesto doufal jednou vejít do království božího uchem jehly. Zatím, než vejde, užíval statků podle svého a jeho tvář byla přísná, neboť se živil zlatem a poctami. A nikdo si netroufal nahlédnout pod plášť aleppského komtura de Spiritualibus et Angelis, kde byly skutky dobré a zlé.

Oba seděli za stolem pokrytým těžkým brokátem a usmívali se dvorně, komtur Tignosini kroužil své věty s lehkou elegancí a patricij Trincia se zatím zdvořile a mlčky nudil. Komtur právě vykládal o tajném záměru Svatého otce vyhnat navždy Francouze z Itálie novou válkou, ač má s nimi právě Svatá stolice pevnou smlouvu, a souhlasil s tím naprosto, dokládaje to vírou v Boha, který spravedlivě trestá takové loupeživé vpády, jakým Francouzi vnikli do země. Ale patricij Trincia zatím ještě nesouhlasil s vyhnáním Francouzů, na jejichž vpád se kdysi těšil. Bylo to sice nyní jiné, než si tehdy představoval, ale dosud mu byli velmi potřební, proč by měli být tedy vyháněni? Proto se jen zdvořile usmíval, nudil se a mluvil málo, kdežto komtur Tignosini vykládal horlivě a zbožně, neboť měl statků mnoho a bál se o ně. A prelát Capizucchi jen hrčivě oddechoval, mlčel, naslouchal a usmíval se skrytě, neboť je měl prohlédnuty oba.

Ale vzrušil se, když Tignosini hned při zahájení porad, sotva prohlédli včerejší účty, významně oznámil, že do dnešní jejich schůzky přijde i mistr Bramante. Tu prelát Teofilo v úžasu se zachytil stolní desky, až brokát se posunul, a tučné ruce mrtvolně zsinalé barvy se ostře odrážely od šarlatu látky a jejího zlatého prošívání. Mistr Bramante, sám božský mistr Bramante, kterému se

koří celý Řím, přijde sem za nimi do apoštolské kanceláře! To bylo daleko víc, než prelát Capizucchi mohl předvídat. Oněměl očekáváním a jeho hrčivý dech zněl tiše, sípavě, nervózně. Nyní komtur Tignosini se usmíval skrytě, všečen nadmut pýchou, neboť příchod Bramantův byl jeho zásluhou. A patricij Trincia seděl klidně, nevzrušeně, pln myšlenek a plánů, doufaje v Bramanta a v bankéře Chigi.

Nečekali dlouho. Bramante vstoupil, oblečen v hedváb měňavé barvy, a usedl jako velmož mezi poddanými. Založiv ruce, mluvil sám k sobě a odpovídal do prostoru, na nikoho nepohlížeje. Už tónem hlasu zdůrazňoval, že je zvyklý hovořit s papeži, králi, vévody a knížaty. Prelát Teofilo chtěl sice naznačit, že on někdy mluvívá i s Bohem, ale nezdařilo se, Bramante odpovídal do prostoru, nepohlédnuv na kněze. Až když mu předložili seznam umělců, s nimiž uzavřeli smlouvy, pozorně se nad ním schýlil a namočil brk do černidla. Jeho oči byly úzké. Jeho tvář byla krásná, starořímská, tvář senátora z dob Augusta císaře, tvář vladařská. Ztichli, když rázně škrtal některá jména, rozkazuje tak jediným tahem pera. Nepřál si, aby ti, které škrtl, byli zaměstnání papežským dvorem, a čím rychleji zmizí z Říma, tím lépe pro ně. Nestrpí je. Patricij Trincia se maličko zachmuřil, neboť byli mezi nimi někteří, kterým už předem vyplátili zálohy, ale komtur Tignosini ho umlčel pohledem. Trincia pokrčil rameny. Dovede-li aleppský komtur umlčet jeho námitky pohledem, zaplatí toto mlčení penězi, neboť má statků mnoho. A nezaplatí-li, patricij Trincia odstoupí od této společnosti a bude pak založena nová, lepší a bohatší – – – což nemá po této schůzce ještě porady s bankéřem Chigi? Kněžské peníze prý nepřinášejí štěstí, půjde tedy raději jinam. Usmíval se shovívavě nad uctivými lichotkami preláta i komtura a mlčel. Vždy se nudil při lichotkách. A Bramante škrtal a opět jiná jména vpisoval. Pak položil opravený seznam před komtura, a nepohlížeje na nikoho, pravil:

„Mám rád jasnou hru. Budu vás podporovat, budete-li se řídit mou radou. Neboť není třeba se ujímat kdekoho, čtu zde jména naprosto zbytečná a nijaká, například jméno takového Agnesi. Čím

bude váš výběr pečlivější, tím lépe. Nezapomínejte, že stále přicházejí noví a lepší. Sám jsem požádal Jeho Svatost, aby byl z Urbina povolán mladý malíř, kterému velmi důvěřuji, Raffael Santi, který jistě zastíní všechny. A jiní přijdou. Neukvapujte se hned na začátku, nezbylo by pro ostatní. Nezapomínejte, že s pravými umělci přišla i všelijaká sebranka, která musí být odstraněna. Bohudík, Svatý otec dá na mé rady a již jsem zabránil mnohemu neštěstí. Právě dnes – – –“ Bramante se odmlčel, čekaje otázku. Ale naslouchali příliš uctivě, než aby se byli odvážili, nebyl by se dočkal. Proto dodal: „Ten florentský zedník, Giuliano da San Gallo, opouští Řím. Pro stavbu Svatého Petra přijala Jeho Svatost plán můj – – –“

Tu povstali, tleskajíce a předstihující se v blahopřáních. Odmítal to knížecími pohyby ruky, ale jeho oči mluvily o jiném. Bylo to vítězství těžce vybojované, mohl být spokojen. Věděl, že pro oba, pro něho i pro San Galla, by bylo v Římě málo místa. Věděl hned, jakmile Svatý otec kromě něho povolal také mistra Giuliana z Florencie, svého dávného stavitele, že to bude boj na život a na smrt. Byl pevně odhodlán zvítězit a vrhl nejprve do zápasu všechnu sílu svého umění. Na jed a jiné úklady bylo ještě dost času. A nikdo by nebyl poznal Bramanta po dobu, kdy uměním bojoval s mistrem da San Gallem z Florencie. Římští baroni zklamaně míjeli jeho palác, hostiny byly odřeknuty. Jeho sličné a mladičké družky se nudily v komnatách, obsluhované kleštěnci z Berberska a žvatlající mezi sebou o ničem. Květiny vadly, víno hořklo, světla hasla. Měsíce se ploužily. Šedesátiletý Bramante, vysoké čelo římského senátora z dob Augusta císaře maje rozryto kolmými, ztvrdlými vráskami, s očima palčivě žhnoucíma, nakloněn nad svými výkresy a plány, bojoval velký a drtivý zápas, v němž šlo o vše, nejen o naprosté rozdrčení protivníka. Věděl, že nyní dospěl k něčemu, k čemu všechna jeho slavná milánská doba byla jen pouhou přípravou. Věděl, že nastala jeho nejosudovější chvíle. Kdyby byl poražen, byl odhodlán navždy roztrhnout šarlatovou tógu své slávy, otevřít si tepny v teplé lázni, umřít po římsku. Bil se za své umění i za svůj

život. Tak jako dovedl vrhnout se do nejhlubších proudů rozkoší a nejrafinovanějších požívačností, tak dovedl je neznat, zapomenout na ně, tvrdě a rázně odmítnout každé jejich záchvěvy a připomínky. Bez jídla a takřka bez spánku stařec pozvedal obrovské kvádry baziliky, hnětl její tvar, napínal technické i duchovní možnosti do krajnosti, rozrážel o její ostré úhly tisíciletí, bořil a stavěl Řím. Jeho břemenem byla myšlenka z kamene a železa, taval ji a přitesával v nadlidském úsilí gigantického rozpětí. Nesměly být překážky. Jehlou, pavím, ostře řezaným perem a kružidlem plánoval veledílo, které mělo přečkat všechny věky budoucích papežů, a jeho stěny měly puknout teprve tehdy, až po posledním papeži zasedne ve svém věčném pontifikátu sám Ježíš Kristus a soudit bude svět ohněm. Nakloněn nad širokým stolem, nad kterým v plamenech večera stál čas jako bílý, mrazivý jehlan ledu, Bramante dával těžký, hmotný tvar představám, myšlence, snu. Haec est domus Domini, firmiter aedificata, dům svatosti staví tento muž, jehož čelo jest bolavě staženo vráskami a jehož oči pálí ustavičným bděním a nočním vysílením, dům modliteb pro celé křesťanstvo, vere non est hic aliud, nisi domus Dei et porta coeli, a kdo si v něm žádá, přijme, a kdo hledá, nalezne, a tlukoucím bude otevřeno. Ty, který sedíš nad cherubíny a vládneš všemi mocnostmi nebes! Kvádr na kvádru, obrovské rozpětí klenby, apsidy jako přilby. Všechny jeho dřívější práce byly pouze stupni velkého schodiště k tomuto dílu, S. Maria presso S. Satiro, S. Maria della Grazie, S. Ambrogio, S. Maria v Abbiategrasso, S. Maria della Pace, S. Pietro in Montorio, S. Maria del Popolo, to vše, co dosud byl slavně vytvořil a co věncilo jeho jméno pýchou a vavřínem, bylo jen přinášením kamenů k této stavbě, která měla být vrcholem a korunou. Hnětl nové tvary, plánoval, tvořil. Mohutná prostorová skupina, ke které přilínají čtyři jiné, pevně uzavřené, sestavené v podobě rovnoramenného kříže k čtverci prostoru ústředního. Mezi rameny kříže nové prostory kaplí, zcela samostatné, a u nich čtyři vysoké věže, složitá skupina prostorových jednotek rozvinutých paprskovitě ze středu stavby, navzájem však naprosto samostatných, spojených pouze sloupovím.

Sestavuje znovu a znovu jednotlivé půdorysy, propočítává, opravuje. Hluboká římská noc, v které stařec kácí, co právě postavil, a buduje znovu, rychlým a horečným škrtem péra ničí a maří výsledek mnoha úmorných hodin a týdnů, aby začínal opět a opět, neustupuje, sražen, opět povstává a vrhá nové síly do tohoto boje, sytý se pouze ječným chlebem a upíjeje horké víno, jeho ztrhaná tvář zšedla únavou, jeho ruce zemdlely vysílením, avšak nová myšlenka, která právě vznikla, láme se v něm příliš bolavě, než aby ji zanedbal. Odchází od stolu pouze k své knihovně, pátrá ve Vitruviu, vzpomíná na všechny dlouhé noční hovory s Barozzim Vignolou, ale jediný je spis, ke kterému se stále vrací jak k tajemné studnici, z níž pije vždy, kdy nejvíce zemdlívá, aby se znovu občerstvil. Rukopis, pečlivě uschovaný a nyní rozložený na širokém stole mezi svitky plánů a nákresů. Je to opis dosud nevydané knihy jeho milánského přítele Leonarda da Vinci, rozevřený právě na místech jednajících o stavitelství. Dražší nad božského učitele Vitruvia jsou mu tyto stránky, z nichž právě vzniká jeho plán baziliky: naprostá, chladná symetričnost, mrazivost čísel, velký dóm jako základní půdorys, a k němu přilínají jiné, menší dómy, velký čtverec, přerezávaný čtyřmi rovnoměrnými rameny. Myslí přitom na Boha, nebo na sebe? Tento obrovský plán, gigantická stavba pro celé lidstvo, v níž je hrob prvního papeže, svatého apoštola Petra, a mučednické hroby tolika světců, není nikde ozdobena křížem. Velechrám všeho křesťanstva bude bez kříže. Zapomněl na kříž, a pak už pro něj nenalezl místo.

Nejde pouze o baziliku svatého Petra. Promýšlí a rýsuje dál. Dvojí řada budov bude spojovat pevnost Mikuláše Pátého s Belvedérem, vilou vystavěnou Inocencem Osmým. Tyto budovy budou mít průčelí z dvouřadových lodží, napodobených podle cirků Marcellova. Budou obvodem dlouhého stadia a v pozadí bude nový půlkruh, opřený o Belvédér a otevírající se přímo proti komnatám Julia Druhého, nesmírná apside chrámu, jehož klenbou budou jen nebesa, chrámu pod širým nebem, věčným nebem římským. Ale nejde jen o tyto stavby. Nové plány, nové nákresy.

Celý Vatikán bude roztržštěn úderem Bramantovy síly a vybudován znovu. Nová lodžiová budova rozšíří apoštolský palác až k Tibeře –

--

Seděli zaraženi, mlčky naslouchající, bez pohybu. Prelát Capizucchi ztišil dech a jeho tučné ruce se chvěly marně skrývaným rozčilením, Tignosini rozšířenýma očima hltal každý pohyb Bramantovy ruky, která rýsovala ve vzduchu doprovod některých slov, patricij Trincia seděl bledý, neboť jeho srdce se vždy stáhlo před velikostí, kde jiným lidem se tváře rozpalovaly rychlou krví, jemu je pokryla bledost, srdce krev zavolalo, a on vždy zsedl jakoby mrtvý. A Bramante hovořil vášnivě, do prostoru, na nikoho z nich nepohlížeje. Věděl, že nerozumějí, že je to příliš nadlidské a velké pro jejich pochopení, ale hovořil dál, rozvíjel své myšlenky a plány v náhlé potřebě oslnění, rozkoše, pýchy, zbožné zamlklé úcty, náhle potřeboval tento triumf úžasu, a skrytě přitom zkoumal účín svých slov. Sám papež Julius Druhý byl rozechvěn jeho plány a sestoupil ze svého prestolu, aby ho radostně objal a ozdobil zlatým řetězem. Posléze našel muže, který rozumí jeho nesmírným záměrům a nebojí se zvednout právě břemena nejtěžší! Papež Julius nedočkavě rozvínoval dlouhé svitky jeho půdorysů a náčrtů, myslel na věčnost. A tito tři zde sedí nehybni, tváře jim žhnou a oči svítí, strhl je svým výkladem, lačně hltají každé jeho slovo, tajíce dech nad obrovitostí plánu, jehož tvary uhnětl v nejtvrdějším zápase, jaký kdy podstoupil, a ne již jako mladík, plný síly, ale jako stařec, šedesátiletý stařec. Pohlédl znovu na jejich hluboký, němý úžas, a jeho zvadlými rty prošlehl hrdý úsměv. Tak němě a užasle bude zanedlouho sedět celé kardinálské kolegium, patricijové a šlechta římská, závistivé a hašteřivé sbory umělců, vznešení vyslanci a důvěrníci cizích králů, kteří roznesou jeho slávu do celého světa. Hleděl vysokým oknem na kamenné vlnobití Říma, rozlité po návrších, v prudkém slunečním žáru ostrou bělostí se odrážející od hnědé bahnitě hladiny Tibery. Věčné město, drahokam boží, všechno ve zlatě – – – A dokončil s očima přimhouřenýma: „Bude-li

třeba, vezmu i klenbu Panteonu a vyzdvihnu ji do výše až na oblouky Konstantinovy baziliky.“

A bylo ticho.

Bramante vstal a přešel několikrát místností. Otevřenými okny se valily vlny nesnesitelného žáru, vzduch páchl sírou a chutnal na jazyku jak olovo. Nový úsměv zkřivil rty architektovy, a nebyl to již úsměv pýchy a spokojenosti. Zastavil se před stolem, za nímž seděli dosud mlčky, sledující jeho procházku. Patricij Trincia se vzpamatoval první. Jak asi ten stařec dovede být krutý – –, pomyslí, pozoruje jeho úsměv, který stahoval rty v křivku plnou záludnosti a opatrnosti. Trincia znal takové úsměvy, a kdykoliv je zahlédl, mimoděk sahal po dýce. Když se jedenkrát vracel ze San Gimignano, padl mezi lotry se dvěma sedláky, kteří se k němu cestou připojili, důvěřující jeho meči a průvodu. Ale průvod zabloudil a on, pevně přivázan ke stromu, pozoroval výslech jednoho ze sedláků, již vysíleného mučením. A nad ním stál lotr a sliboval mu svobodu a život, dovede-li je tajně do vsi a skryje je u sebe až do nočního času, než bude chvíle příhodná pro žhářství a lup statků nejbohatších. A zmučenému a žíznícímu po strašných dávkách soli nasýpané do chřtánu a rozchlípených ran slibovali olej a vodu, usmívající se na sebe skrytě. Pak jednou na prašné cestě do Orvieto pozoroval zmiji ovíjející se kolem velkého křečka, marně se snažícího uniknout a vztekle kousajícího do prázdna. Lesklé hadí tělo se zvolna protahovalo, svinovalo, kroužilo v prachu a celé syčelo spokojeností a vyčkáváním. To nebyl útok, ale krutá a mučivá hra, zálibně prodlužovaná, z níž mrazilo. Hadí tělo se navinulo v oblouk, couvlo od vyděšené kořisti, opět se zvolna protáhlo blíže a propletlo se kopečky hlíny, ještě to nebyl dotek smrti, ale její zálibně a vášnivě prodlužovaný pocit, to nebyla jen přímka flétnového zachvívajícího se hadího těla, to byl úsměv, jedovatě záludný a přitom milostně rozvlněný úsměv smrti, pohozený sem na hlínu země, úsměv spirálovitý, jehož vlny se stále měnily, úzká hadí hlava a trojhranný úsměv, jemně vykroužený. Trincia nyní mimoděk poněkud odsunul křeslo. Klasický krásná tvář

Bramantova byla náhle proměněna, některé její rysy se propadly, jiné ostře vystoupily, stál vznešeně, svíraje desku stolu oběma rukama, a již nemluvil do prostoru, hleděl jim přímo do tváří.

A da Trincia musil znovu myslet více na vražedníka od San Gimignano a na zmiji než na muže ozdobeného papežským zlatým řetězem a obdarovaného titulem nejvyššího papežského architekta chrámových staveb.

„Jde mi o to, abych zde vyčistil vzduch – – –,“ slyší Bramantův suchý a lhostejný hlas, naprosto nepodobný hlasu, jímž prve hovořil o svých plánech. „Vy pomůžete mně a já pomohu vám. Vaše myšlenka je dobrá, zpeněžíte ji výhodně, nechci, abyste se dělili se mnou, neúčastním se vkladem a nebudu brát zisk, dám místo peněz pouze rady. Jistě vám nebude záležet na některých lidech, kteří musí zmizet z Říma co nejdříve, a jestliže neporozuměli mým výstrahám, znám ještě jiné způsoby, jak je odstranit, aniž by je kdo postrádal. První z nich a nejdůležitější je San Gallo, ale ten už není nebezpečný. Jeho Svatost, nadšena mým dílem, odmítla tak důrazně další jeho plány, že tento Florentin, který dětinsky čekal na papežské zavolání, představuje si přitom příliš mnoho, je nyní navždy hotov, je to porážka tak drtivá, že se z ní už nikdy nevzpamatuje. Je mrtev pro Řím, pro papeže, pro umění, pro všechno. Mrtvolý však páchnou. Jest třeba odstranit všechny pozůstatky – – –“

Prelát Capizucchi očima zapadlými v tuku tváře zamžoural do oslnivého světla a zašeptal: „Vím, jest zde ještě jeho žák, ten Andrea Contucci, zvaný Sansovino – – –“

Bramante mávl rukou. „Ten zůstane, je spolehlivý. Byly totiž jakési neshody mezi San Gallem a Sansovinem už ve Florencii, vím o nich, a to pro ten zapadlý, nepoužitý blok mramoru, na který si signorie náhle vzpomněla a z něhož nyní mají ve Florencii sochu Davida. Sansovino se nabízel, ale signorie na radu San Galla svěřila práci jinému. Mistr zde opustil svého žáka, zradil ho, a na takové zrady žáci nezapomínají nikdy. Sansovino tedy opustil San Galla a učinil dobře, ať platí Giuliano za svoji tehdejší zradu. Sansovino je nyní mým žákem a mnoho mu důvěřuji, já ho neopustím pro nějaký

zkažený kus mramoru. Andrea mi už prozradil mnohé z dílny San Gallovy, je to užitečný spojenec a doufám, že apoštolská kancelář mi brzo pomůže pro něho nalézt práci. Musíme odměnit Andrea Sansovina.“

Prelát Capizucchi s porozuměním zamrkal a lehce se uklonil. Ale komtur Cesare Tignosini sebou neklidně pohnul a rozpačitě mnul hubenýma rukama. Nikdy nezapomněl na to, že svůj komturský plášť nezískal na bojišti, ale za papeže Alexandra Šestého při slavnostech milostivého léta, na které mnoho přispěl penězi. Aleppský komtur de Spiritualibus et Angelis vždy zrozpačitel před rozhodným činem přesto, že jeho tvář byla přísná a hrdá, živená zlatem a poctami. Když nejistým pohybem hubených dlaní rozetřel svůj ostych, zašeptal: „Jest zde ještě jeho syn – –“

Bramante nyní nemávl rukou jako prve při vyslovení jména Andrea Contucci Sansovina, ale ostře a opovržlivě se zasmál. „Antonio da San Gallo?“ Smál se ještě chvíli a pak dodal: „I ten se stal mým žákem.“

Tu ustrnuli, neboť nikdo nemohl zvítězit nad Bramantem usmívajícím se vladařsky. A prelát Teofilo se zahleděl na Bramanta zářícím, zbožňujícím pohledem. Sekretář svaté kanceláře dovedl ocenit slova Bramantova víc než druzí a uměl se poklonit před mistrovstvím velkým, jaké by ani on nebyl dokázal. A jeho obdiv byl tak vroucný a hluboký, že to bylo, jako by nyní pojal větší úctu k Bramantovi než prve, když tento vášnivě rozvíjel své plány a záměry. Ale patricij Trincia sklonil hlavu a mlčel, mysle na starého mistra San Galla, který tak dlouho čekal, složiv všechny naděje na kardinála Giuliana della Rovere od Sv. Petra v Okovech. Navždy poražen, mrtev pro papeže i pro umění, a nyní i jeho vlastní syn přechází k vítěznému nepříteli. Znovu měl dojem hadího úsměvu z prašné cesty u Orvieta, zálibně prodlužované čekání smrti, ne ještě její dotek. Bylo nyní na něm, aby se tázal, kdo ze San Gallových žáků a přátel má zmizet z Říma, ale on mlčel, a mlčel ještě, kdy už zapudil všechny vzpomínky na Orvieta a na San Galla, mlčel, a hledě na tvář Bramantovu, učil se mnoho.

Bramante lhostejným pohybem pěstěné ruky přešel brokátovou tkaninu pokrývky a její zlaté prošívání. Slyšel ticho a jemné bzučení tetelícího se parna. Rozkošnický přivřel oči, pomysliv na večer. Tu ve vlhkém vzduchu, prosyceném vůní mroucích květů ze zahrad, zaplanou sta a sta světél a mezi smíchem krásných žen a mezi zvoněním stříbrných pohárů a mís zazní sladká hudba fléten, viol, louten a clavichordu, svěží dívčí a chlapecké hlasy budou prozpěvovat nové madrigaly a moteta v uměle a spanile rozvedeném dvojhlasu a trojhlasu. Uspořádá za vlhké svěžesti noci hostinu pro krásné ženy, vyslance, kardinály a šlechtu, na které oznámí svoji novou hodnost, velké vítězství, přijetí svých plánů Jeho Svatosti. A pak bude jedna z nejsladších nocí, jakou dosud zažil pod římským nebem a v které si vynahradí všechno svoje odříkání. Má pozvat také tyto tři? Ještě mu budou užiteční, a Hypsipylé, milénka komturova, je velmi krásná.

„Na chodbě – – –,“ pravil, potukáváje prsty na těžkou pokrývku stolu, „čeká muž, který jest mi stejně odporný jako San Gallo a kterého nestrpím v Římě. Musí navždy zmizet, jako zmizel San Gallo, – – – a vy mi pomůžete!“

Prelát Capizucchi vzhlédl v nejistotě a v bázlivém úžasu. Zneklidněl. „Kardinál Ippolito?“ zašeptal nervózně. Sem – – – tam – – – sem – – – tam – – – zařinčení meče v ohybu chodby – – – sem – – – tam – – – tak jistě dosud tam znějí kroky dravce z Ferrary. Což Ippolito d’Este, jemuž není nic tak lhostejné jako umění a hlavně stavba velechrámu, jest také nebezpečným mistru Bramantovi?

„Dva tam jsou v cestovním šatě,“ praví Bramante. „Oba čekají na papeže. Jeden proto, že chce odjet, druhý proto, že se vrátil. Co je mi do kardinála Ippolita? Ať jde do Ferrary, nebo do pekla, je mi to lhostejné. Ale ten druhý – – – ten druhý, který také čeká – – –“

Bramante vstal a z jeho zúžených zřítelnic, zelenavě naplněných záštími, vyšlehly ostré mihotavé plamínky. Jeho ruce se sevřely a tvář zšedla.

„Michelangelo Buonarroti!“ vykřikl. „Bývalý sochař Lorenza Magnifika, přivedený San Gallem na Juliův dvůr, který omámil

papeže návrhem náhrobku a který dnes má jednu z největších zakázek u Jeho Svatosti. Plán papežova náhrobku! Sto tisíc scudů – řekl si ten Florentňan a Svatý otec, vida jeho nákres, odpověděl: Dostaneš dvě stě tisíc zlatých scudů, provedeš-li to tak, jak jsi nakreslil! Chápete? Dnes dvě stě tisíc zlatých scudů a kolik zítra? Dnes plán Juliova náhrobku – a jaký plán zítra? Hory mramorových bloků, které navozil Buonarroti z Carrary, se vrší na náměstí sv. Petra, a to vše má být materiál jen pro náhrobek? Horším a odpornějším je mi Michelangelo než San Gallo. Hory mramoru se válí po náměstí pro radost papeže, pro smích Římanům, pro vztek mně a všem umělcům, kteří zakrátko budeme musit stát jen opodál a nečinně přihlížet, jak Buonarroti pracuje. Tulák beze jména, bez jmění, bez vznešenosti, bez příznivců, bez krásy a ušlechtilosti. Náhrobek! Mramorové hory soch, které chce navršit ve velechrámu mnou postaveném? Já mám stavět, aby on, zcela získav srdce papežovo, mohl místo zaplnit svými pracemi? Já? A Svatý otec je omámen, okouzlen tímto plánem, nemluví o ničem jiném, Buonarroti je zván ke všem papežským nákupům, a když před jeho odjezdem do carrarských lomů byl v Římě vykopán Láokoón, koho rychle Svatý otec povolal k prohlídce vykopávky? Snad mne? Nebo Cristofa Romana? Nebo Andrea Brioska Riccia? Nebo Tullia Lombardi? Nebo i toho Sansovina? Nebo Luciana da Laurana? Ne, Michelangela povolal, a Michelangelo si dovolil opravit i starého Plinia a tvrdit Jeho Svatosti, že Láokoón není vytesán z jediného kusu kamene. Ano, Buonarroti, Florentňan!“

Bramante vzrušeně přešel místností, pěsti dosud zaťaty. Jeho slova zněla ostře, syčivě, vracela se.

„Já se postarám, aby nebyl náhrobek, vy se postaráte, aby nebyl v Římě Michelangelo. Je to velký nepřítel, větší než starý San Gallo. Je to nepřítel nás všech. Andrea Sansovino mu musil ustoupit ve Florencii, kam se vrátil jako slavný stavitel a sochař portugalských králů. Musil ustoupit, ani zkažený kámen mu nedali, a sochu Davida vytesal Buonarroti. Můj drahý a vzácný přítel, nad něhož neznám lepšího, božský Leonardo da Vinci mu musil ustoupit, ač se

vrátil do Florencie s největší slávou, jaká může kterého smrtelníka provázet. Kartón pro velký sál signorie provedl Buonarroti a Leonardo se nyní toulá po městech jako vyhnanec bez domova. A tak tomu bylo vždy. V Bologni, sotva tam Michelangelo přišel, musil mu prý ustoupit můj známý Lorenzo Costa, ač Bologna tenkrát neměla většího umělce nad Lorenza Costu. Takovým nebezpečím je tento Florenťan! Lorenzo Costa, Andrea Sansovino, Leonardo da Vinci – – – ne, je třeba se bránit hned. Nebudu následovat osudu Sansovina, Costy a Leonarda. Já jsem Bramante!“

Jeho tvář zkameněla. Hleděl a mluvil opět do prostoru, ne na ty tři, kteří naslouchali s mlčením a v bázni. Mnoho se mluvilo o způsobech, jakými dovedl Bramante odstraňovat nepohodlné soupeře, nevětil vždy uměním. Na dvoře Sforzy, za milánského zlatého věku Lodovika Mora se naučil mnohému, co dosud ani v Římě neznali. A jeho hlas byl těžký a vladařský, v klasicky krásné tváři starořímského augustovského senátora se nepohnul ani sval. Proto tedy přišel! Prelát Capizucchi maličko pohyboval rty. To rychle a tiše počítal zisk a ztráty, přistoupí-li na Bramantův návrh. Komtur Tignosini nepočítal, věděl, že nelze odporovat. A patricij Trincia mlčel, uče se mnoho.

Bramantův hlas náhle změkl, zlahodněl. Usmívaje se, řekl: „Oslavíte dnes se mnou radost z přijetí mých plánů Jeho Svatostí. Bude u mne shromážděna vybraná společnost, přijdete i vy. A tam, v některé z mých komnat, jistě najdeme příhodnou chvíli, jak se dohodnout o dalším. Nebude to lehké, ale věřím, že se to zdaří. Kardinál Rafael Riario již s tím souhlasí, i mnozí jiní. Opakuji: postarám se u Jeho Svatosti, aby nebyl náhrobek. Vy se postaráte, aby nebyl Michelangelo.“

Pak se zarazil. „Nemyslete, že ze mne mluví bázeň – – –“ Přelétl je rychlým zkoumavým pohledem. „Mnoho takových Michelangelů jsem už uměl odstranit, všichni zapadli, já, Bramante, zůstal. Proč o něm mluvím? Chci pracovat v klidu, největší dílo mého života je teprve přede mnou, nesmí mi překážet nikdo. Budu stavět velechrám pro celé lidstvo, budu stavět Řím. Čím je mi tedy

Michelangelo? Pouze někým, kdo překáží, jako Římanům překážejí jeho mramorové balvany, které kupí na náměstí sv. Petra. Nechci, aby mi někdo překážel. A nestaral bych se o něho, kdybych mohl důvěřovat Jeho Svatosti. Ale vy – – – vy sami znáte, jak lehko Svatý otec se dá zlákat pro každý nový plán, o němž se domnívá, že přispěje k velikosti jeho pontifikátu a ke slávě Říma. Ovšem, já zvítězím u papeže pouze uměním, Buonarroti obloudil papežovo srdce lstí, a na tu lest zahyne. Ať jen dál vozí své mramory na římská náměstí, budou mu jen pro posměch. A Svatý otec jednou ještě rád je nabídne mně! Michelangelo Buonarroti – – –“

Bramante si přejel rukou vysoké, hrdé čelo a zmlkl. Zachvěl se, jako by byl zrazen. Jako by jeho ruka se nebyla dotkla pyšného klenutí čela, ale vztyčena kupředu, narazila o zeď a klesla bez síly nazpět. Proč ten lehký stín úzkosti se chvěje v jeho panovačném hlase, stín pro jiné nepostřehnutelný, který však cítí on sám a nemůže ho zapudit? Proč vůbec toto vše vykládá třem neúčastným mužům, chtivým jen zisku, kteří jistě nechápou polovinu toho, co chce říci? Vždyť to takřka zní, jako by se omlouval, vysvětloval – – – on! Nikdy se nikomu neomlouval, nikdy nevysvětloval. A nyní jako by si nebyl jist, jako by stále chtěl něco přehlušovat, jako by tolika slovy pronášenými ke třem zde sedícím, pouhým překupníkům, chtěl sám sobě mnoho dokazovat – – – Proč sem vlastně přišel?

Odkdy hledá takové spojení? Co ho hnalo, aby zde prohnanému dýchavičnému prelátu, počítajícímu zisk a ztrátu každou myšlenkou, patricijovi, hrajícímu svoji ubohou roli v předstírané důležitosti, obelhávajícímu sama sebe, a jakémusi zbytečnému boháči, který si koupil komturství jako třetí milenku pro lesk a přepych svého jména, mrtvému pro všechny věci ducha, aby těmto třem bezvýznamným lidem vykládal o svých plánech, o svém vítězství, o svých zápasech? Zda už jeho pouhý příchod není znamením zeslábnutí a zmarnění? Triumf úžasu! Odkdy ho potřebuje? Vždy pyšně přehlížel podobné věci, byl jimi zahrnován, přesycen, vědom si své geniality; nyní je vyhledává? Což mu už

dnes nestačilo papežské objetí a zlatý řetěz nejvyšší hodnosti, musí si přidat ještě tyto tři bezvýrazné tváře? Potřebuje, aby si lidé stále připomínali, že je to ještě on, Bramante?

Ostrá rýha vrásky mu přetřela čelo a lehce zrůžověla náhlým přívalem krve. Nejvyšší úkol mého života – – – A je mi šedesát let – – – Také Leonardovi da Vinci bylo šedesát, když pojednou mu bezohledně a surově vstoupil do cesty ten mladík. Ano, mládí – – – A Leonardo byl jistě také přesvědčen o svém vítězství, o svém umění a o pravdě svého života, jako je přesvědčen nyní on. Leonardo se dal do práce se všemi svými zkušenostmi, s plnou silou svého srdce i ducha, jako tvůrce, jako velký tvůrce – a přece ten mladík zvítězil pouhým kartónem! A barvy na zdi sálu signorie se roztekly – – –

Třicet let je Michelangelovi.

Leonardovi je šedesát let, mně je šedesát let, papeži Juliovi je šedesát let.

Proč jsem vlastně říkal ta slova: „Nemyslete, že ze mne mluví bázeň –“

Ach! Jak nyní chápu papeže Julia! Moci tak zastavit čas, těmto rukama, které hnětou kvádry baziliky, zadržet velkou hvězdnou rafiji času, opřít se řítícímu se ohlušujícímu kamení hodin, neboť každá padá jak balvan, strhujíc s sebou kus života, květinové keře štěstí, prst' a hlínu bolesti, a jen ozvěna touhy, nekonečná ozvěna touhy se vrací nad padáním těchto kamenů, zní – – –

A někdy se to plíží jako had ze skal.

Moci tak vzepřít se tomuto neúprosnému řádu, zlomit, roztržít mrazivý, ledový jehlan času, který trčel nad jeho stolem, kdy vysílen v mučivé práci, s očima zanícenýma nespavostí a nočním bděním, v úporné snaze proboujet a probolet svůj největší boj, stařec kreslil a plánoval stavbu pro nová tisíciletí, zvedaje její stěny, oblouky a klenby, taval a tesal myšlenku v nejprudším tvůrčím zápasu. Také papež Julius horečně spěchá, věda, že má života nakrátko. A v těch několika málo zbývajících letech také chce vybudovat své největší dílo: přestavět církve a Řím. Každá vteřina je plna nejúpornější

práce a nejtvrďšího úsilí. Stařec věří, že mu bude dopřáno zvítězit, dostavět, dobudovat, zpevnit. Věřící, že vyrve smrti tu nejdrahocennější kořist. Také papež Julius, stařec v krunýři, pro něhož není oddechu ani spánku, slyší dunět ohlušující rachot řítícího se kamení hodin, lavinu času, a jeho ruce se napínají ke kříži, aby se opět vracely. A někdy čas se plíží jako had ze skal, pomalu, v oblouku, zálučně, a tu papež kopím a ostruhou je připraven protknout mu úzkou odpornou hlavu, přechkáme z vůle boží i věky, dokud nebude dostavěno, uvidíš, že zvítězíme i nad časem, ještě nezemřeme, ne, ještě ne, zvítězíme – – –

A tento mladík přichází, aby nabídl náhrobek.

Náhrobek! Tak surově a bezohledně si může počínat jen mládí, jen teplé, vášnivé, lačné mládí.

Náhrobek! A papež, sestoupiv z trůnu velekněze, dotkl se slonovinovou holí beder mladíkových, přivřel oči a přikývl.

Ale já nepřikývnu! Bramante zastřel si tvář rukama. Byť by mi bylo šedesát let, dosud jsem vše nedopověděl, naopak, teprve nyní chci říci to nejvznešenější a nejvyšší: já stavím klenutí nad středem světa, velechrám celého lidstva, přes tisíc let stála první bazilika všeho křesťanstva a tisíc let bude stát, mnou upevněna až do dne, kdy ve svém věčném pontifikátu přijde sám Spasitel soudit svět ohněm! Ne, ne, ne! Já neustoupím! Nikdo nesmí na moje místo! Uměním i jedem, všemi plameny svého ducha i dýkou budu je hájit a rvát se, krvavě a ničivě se rvát proti všem třicítiletým, ať se jmenují Michelangelo, nebo jinak. Snad mi ještě ani není šedesát let, to jsou jen moje znovu rozedřené bolesti, staré rány, ozvěna touhy, nekonečná ozvěna touhy, která stále zní, i nad padáním těch kamenů zní, to jsou jen mé úzkosti, ne čas, neotevřela se pode mnou zem a stojím pevně, nemusím se ohlušovat ničím, nic předstírat, z ničeho se omlouvat, nic dokazovat sobě i jiným – – –

Proč jsem říkal ta slova?

Sesmekl dlaně z tváře a znovu viděl udivené, nechápající oči těch tří, kteří zde seděli mlčící, uctiví, nehybní, polekaní. Teplé, živé mládí – – – A on měl dojem tří mrtvol. Bílý poprašek na tvářích,

mrazivé jíní smrti, na těle místo komturského pláště a kabátce patricije jen popelavý rubáš, věnce a pletence červů ve vlasech a vousech, srdce plná popela, oharky krve. Tu se zapotácel a zdálo se mu, že omdlí. Zachytil se hrany stolu a zůstal tak s očima přivřenýma, zatímco oni polekaně vyskočili, spěchající k němu. Stařec se chvěl, umrlčí tváře byly příliš blízko a ruce, které se ho dotýkaly, starostlivě ho podpírajíce, byly mrazivé, páchly a studily hrobem. Palčivě zatoužil se jím vyrvat, utéci, ne, ještě není tak stár, snad mu dosud není ani šedesát let, ještě dnes nastane nádherný večer, prosycený vůní květů ze zahrad, zaplanou sta a sta světel a mezi smíchem krásných žen a zvoněním stříbrných pohárů a mís zazní sladká hudba fléten, viol, louten a clavichordu, svěží dívky a chlapci budou trojhlasně prozpěvovat nové madrigaly a moteta, bude hostina, po které jeho sličné družky mu připraví jednu z nejsladších nocí. Teplé, živé mládí - - -

Zvítězil uměním nad San Gallem, a kdo se tím kdy mohl pochlubit? Zvítězí nad všemi, o vysoké zdi a hrany velechrámu se zastaví pak čas navždy a navždy.

A přece jeho kroky znějí. To už není padání kamene, ani plíživé pohyby v zákrutech a záludných spirálách, to jsou kroky, mladé a pružné kroky. Slyší je, ozývají se pod vysokou lomenou klenbou chodby, duní v ozvěnách, klenba je vrací stěnám a stěny zvučí jejich ohlasem, kroky, kroky a chodba, přibližují se a oddalují, dlouhá chodba odpovídá, snad ještě nedojdou, znovu zazněly, jsou za tolika zdmi, za tolika komnatami, za tolika čalouny, a přece je slyší až sem, čas a kroky, jdou a jdou dlouhou chodbou, slyší je - - - A pojednou se zastavily. Naráz. Nyní. Ustrnuly. Ticho. Stařec vydechl a jeho tvář opět zpřísněla. Pohlédl na své společníky mrazivým pohledem a vstal z křesla, vysvětluje okamžitou nevolnost opět svým bývalým rozkazujícím hlasem. Kroky se zastavily. Propadly se. Klesly tak hluboko, že je už neslyšel. Ticho.

Michelangelo na chodbě klesl na kolena. Kardinál Ippolito d'Este, nevraživě sleduje jeho přítomnost, poklekl také. Rozhrnul se těžký závěs a vstoupil papež.

Nevěděl, že zde na něho čekají, překvapeně se zastavil a pozvedl husté bílé obočí. Byl rozpálen válkou a slonovinová berla v jeho ruce se chvěla. Neboť do této chvíle byl s vůdci vojsk, kteří odpírali vyrazit v tomto pekelném žáru, žádající odklad. Horký vzduch padá jak žhavý popel, nebeská znamení věští jen zkázu a mor. Odloživše meče na dlaždice síně, v které byli přijati, složili ruce jako k modlitbě a mluvili mnoho, bijíce se v prsa a překotně dokazující svoji oddanost a statečnost. Mluvili všichni, překřikující jeden druhého, a papež stál, zuby zaťaty, propaluje je rychlými jiskřivými pohledy. Nikdo je nemůže vinit z nedbalosti v papežských službách, dokazovali to mnoha vítěznými bitvami, někteří rozhalili v úzkosti kabátce, aby ukázali na svá zranění, a jiní v rychlém proudu slov vykřikovali jména dobytých měst. Stačilo jen slovo Svatého otce, jeho krátký povel, a vždy hnali útokem v ostrých řadách, drtíce nepřítele, kácejíce věže odbojných měst, rvouce klíče z rukou vyděšených signorů, prolamující hradby. Ale nyní slunce! Slunce je ten odpůrce, proti němuž nic nezmůže jejich statečnost a síla. Vojska zemdlí dříve, než dojdou nepřítele, vyschly studny na cestách, zkaží se maso, zásoby budou plny červů. Sluncem vypálená území, velká poušť, lesy bez stínu, hořící stromoví, hořící traviny, výhně skal, vápenná pec krajiny, do nichž vstoupí nahrbení a zlomení tíhou žáru. Vyvstanou děsivé příšery odevšad: strašidla o polednách, panika vojsk, hlad, krutost žízně, nemoce z kalných bahnitých vod. Zveličovali tyto věci, křičíce a zachytávající se okraje papežského pláště, který vlál mezi nimi, neboť papež neustal přecházet podél jejich řady rychlými drobnými kroky. Palčivostí slunce rozpálený krunýř nežhne tak jako jeho srdce, ale před ním klečela všechna křehkost lidská, znovu pohlédl do jejich ustrašených úzkostných tváří, na jejich žilnaté vražednické ruce, nyní se zachytivší jeho pláště, na jejich bezmocné klečící postavy, a jeho tvář se stáhla v křeči. Poodstoupil od nich, vyrav své roucho z jejich prstů, a stál přikrčen, dýchaje těžce.

Vše je připraveno k pochodu. Sám se chtěl postavit v čelo vojsk, která vyrazí proti Benátčanům, kryjícím se štíty Ludvíka

Dvanáctého, srazivšího Milánsko v prach. Benátčané! Nyní je nejpříhodnější chvíle na ně udeřit a pokořit je navždy. Marně se brání portugalské síle, ovládnuvší Indický oceán, jejich mír s Tureckem visí na těžce hedvábné šňůře, na které se houpá jeho strůjce, Chajruddbeg, benátský vyslanec Bajazeta Druhého, zvaného Saracény Velí, což znamená svatý, císař Maxmilián číhá ve Furlandsku a jeho roty nedočkavě hledí přes zelené vody Adiže na protější břeh, kde ve vysokém řasnatém stanu píše benátský provveditore rychlé listy o pomoc a zesílení posádek, neapolští Španělé s nelibostí počítají, kolik apulských přístavů již vyzbrojil dóže a prokurátor Sv. Marka Ev. pod záminkou obrany proti Turkům. Nyní je nejpříhodnější chvíle zkrotit pyšnou republiku navždy. Romagnu, papežskou Romagnu, učinil svým zbožím proklátec don Cesare, syn papeže Alexandra Šestého, nikdy nepřestávající snít o věnci imperátora. Proklátec je nyní daleko, prchl, a nikdy nepřestává snít o věnci imperátora, v prachu a bahně slouží psí službou jako prostý bandero kdesi ve Španělsku, avšak papežskou Romagnu rvali po jeho pádu Benátčané na kusy, až z ní urvali čtyři nejvzácnější perly, Ravennu, Cervii, Rimini, Faenzu. Tolik odbojných knížat už bylo sraženo a musilo vrátit svoji krvavou kořist, musí tedy i Benátčané vrátit čtyři urvané perly, byť by se kryli francouzskými rytířskými štíty Ludvíka Dvanáctého. Dvě hradby stojí v cestě tomuto pochodu na Benátky, dvě věže, které nutno dříve rozmetat, to Perugii a Bolognu. Je třeba vyrazit co nejdříve, aby přes rozmetané kamení těchto věží se mohlo postupovat dál a dál, až k benátským lagunám. V Perugii krvavý Gianpaolo Baglioni, v Bologni psi Bentivogliové, v Miláně Ludvík Dvanáctý, a Benátčané jen stahují své žluté tváře do liščích úsměvů, nedbajíce klatby. Papež, příkrčen a drtě slonovinovou berlu chvějící se rukou, plamenným pohledem prošlehl klečící řadu. Vůdci jeho vojsk!

Hledí na ně nenávistně, zachvívaje se neskrývaným záštím. Gianpaolo Baglioni má v Perugii skvělou armádu, naverbovanou ještě donem Cesarem. Kondotiěři nejzvučnějších jmen, pokryti

prachem mnoha vítězných bitev, stojí v čele těchto vojsk, s nimiž chtěl don Cesare v masce, papežský syn, imperátor in potentia, dobýt Itálie. Gianpaolo z krvavé svatby Astorra s Lavinií Colonnou, který nyní nese na sobě jediný klatbu rodu, zná své a ví, že z nich nezradí ani jediný. Muž, který vyrostl z velkých rodinných vražd a který za jednu noc zvládl město, v němž na ulicích se válely ještě teplé mrtvoly jeho bratří a strýců, nikdy neuzná, že má být pouze dočasným vazalem církve. Jeho skvělá vojska se posunula k hranicím Papežského státu a stín dona Cesara s nimi. I přesídlil Gianpaolo již do Orvieta a dává rozkazy k dalšímu pochodu. Jdou za rachotu bubnů a korouhve, na nichž ještě donedávna zářil zlatý býk Borgiů, šumí v půlnočním větru. Jediný z jeho kondotiérů nepoklekne, aby prosil o odklad. A nejlepší dělostřelectvo z celé Itálie, za nesmírných obětí sehnané donem Cesarem, provází tyto oddíly. Ale nejlepší mistři ulili také děla pro bolognské Bentivoglie, jejichž střelci jsou vyhledáváni i císařem Maxmiliánem. Bologna stojí tvrdě a pyšně, odolala i silnějším vojskům, než jsou čtyři papežských Švýcarů, přes zuby jejích trojnásobných hradeb zní výsměšný smích obhájců a proslulí bolognští schioppetti cvičí denně i v nejprudším úpalu pod vedením slavných vůdců, z nichž žádný nepoklekne před svého pána, aby prosil o odklad.

Papež hledí na ty, kteří tisknou tváře do rukou, skrývajíce se před jeho pohledy, čekajíce strašlivý výbuch vzteku a žaláře za Hadriánovými hradbami. Hledí na ně a dusí se hnusem. Kdyby jediným pohybem své berly mohl setnout tyto skloněné hlavy, učiní tak, ale na jeho holi jsou vyryty průpovídky o milosrdenství, verše z žalmů, lkaní a nárek, odpuštění. Tolikrát si to uvědomoval, vždy je tím znovu překvapen. Síla – – – milosrdenství, moc – – – odpuštění. Vysoká berla, kterou pase stáda národů, rozložených od východu k západu slunce, od moří k mořím, od ledových hor a temných, věčných mrazů až k horkým krajinám dolním, kde bronzově nazí lidé v prvotní nevinosti trhají ze stromů rajske plody, žijíce mezi přítulnou zvěří, vysoká berla pána nad národy i žalmisty. A ve verších vinoucích se k její hlavici jak bohatě rozrostlé listí je vyryto:

Ti vozy, jiní koňmi se chlubí, my však jménem božím. A je tam vyryto: Hospodine, neprodlévej! A dále: Nebojím se tisíců, kteří se vůkol mne utábořili. A jinde opět: Co je člověk, že si ho všímáš, smrtelník, že o něj pečuješ? A opět: Nad mé protivníky vyvýšils mne, proto tě slavím, Pane, mezi národy. A mnohé o tom, že jiní doufají jen v sílu holení a paží svých bojovníků, my pak v hrad boží. A vše to, co se v pláči modlil svatý prorok Ezechiáš. Kolem hlavice se pak rozvinul verš o andělu tábořícím s těmi, kdo se bojí více Boha než protivníků. A bylo tam psáno: Dnes v noci zemru, doufat smím do rána.

Četl, bloudě očima mezi jednotlivými verši, otáčeje berlou. A ticho zhoustlo. Ustavičně bzučelo tetelící se parno. Vzduch prosákl všemi bouřemi a srážel se hustěji, páchl sírou příštích blesků. Ticho omračovalo, stahovalo všechnu krev srdce, zamykalo ústa tak, že dech vycházel pouze chroptivě jako při umírání. Pak takřka zhmotnělo, bylo neproniknutelné, bořilo se, sesouvalo a opět se stavělo, vše bylo ucpáno tichem. Klecíci sténali jen v srdcích, neboť čím hlubší bylo papežské mlčení, tím hroznější po něm ortel. Posléze to již nevydrží, pozvedávají bělma svých očí, jejichž zřítelnice těkají jak vyplašená zvířata. Kéž by již vykřikl, vrhl se na ně, tepal a bil, strhoval vůdcovské odznaky, lámal meče a volal stráž! – – – Ale papež stojí nehnuté. Oni vytřeštěně hledí na jeho nahrbenou postavu a vidí, že čte. Čte ze své berly jak z knihy modliteb.

A pak náhle prudce se obrátil. A již nepohlédnuv na jejich zsinalé tváře, nepromluviv slovo do jejich hrůzy, zanechávaje všechny v opovržení a bez rozkazu, vyšel ze síně.

Dlouhá chodba. Stařec jde svým rychlým, spěchajícím krokem, ťukaje berlou o dlaždice. A je psáno: Dnes v noci zemru, doufat smím do rána.

Dlouhá chodba takřka zkrvavěla výdechy slunečního žáru. A tu se zastavil. Před ním klečel kardinál Ippolito d'Este a žadonil o povolení k odjezdu.

Tu papež se již neovládne a propuká v krutý ostnatý smích. Je to křeč smíchu, zlá a nenávidná, je to proud smíchu, který vytryskuje z jeho sevřených rtů, z jeho žhavých očí, z jeho suchých hubených rukou, z celé jeho příkrčené stařecké postavy, smích a smích, šířající a leptavý. Čemu se vysmívá? Ippolito zmateně vzhledne a vidí, kterak kardinál Alidosi, vysoký a mlčící, klade svoji ruku konejšivě na papežovo rameno. Tu Ippolito chápe, že to není pouze jeho prosba, které se papež tak krutě vysmívá, že je to víc, snad se zde stařec směje všemu, co vykonal, co chce vykonat, snad se zde vysmívá i vlastnímu srdci, proto je vše kolem náhle tak nelítostné a kruté. Z tohoto stařeckého smíchu mrazí, padá a tříští se jak kousky ledu, chvílemi skřípavě vrže, procházeje zuby pevně stisknutými, chvílemi vytryskne naplno, a dlouhý, řídký a bílý vous Juliův je potřísněn tímto smíchem a jeho slinami, ne, kardinál Ippolito se nechce domýšlet a mluví dál slovy prosebníka, jako by neslyšel tento smích, mluví podrobně a s velkou oddaností, jako by Svatý otec seděl před ním na trůně a pozorně naslouchal. Mluví žádostivě, a do toho stále kalně se pění starcův smích, marně kardinál Alidosi znovu klade svoji vyhublou tragickou ruku na jeho rameno, papež se směje zaťatými zuby, chrchláním smíchu, žhavostí očí, nachýlením těla. A Ippolito, střídavě bledý a rozpálený, dál vysvětluje, proč touží po návratu do města morem vybíjeného. Byla v Římě zachycena zpráva o chystaném spiknutí proti vévodovi Alfonsovi, plán a seznam se dostal do rukou Ippolitových, nelze to nikomu svěřit a nutno jednat co nejrychleji, nejprve třeba uštvat mnoho koní a pak uštvat spiklence, dovolí-li obě Jeho Svatost, aby byl zachráněn bratr vévoda, věrný spojenec Svaté stolice. A papež se směje stále, směje se Ippolitovi, Ferraře, vojskům i spiklencům, moru i sobě. Ippolito, rozevřev růžový cestovní kabát, čte jména, ztišiv hlas, který zbolestněl, neboť hned první na listině jest jeho bratr Giulio, dvakrát slepý, nejen dřevcem, ale i záštím, tak se zapomenul mladíček kněz, že proti bratru vévodovi osnuje zradu. Už není pln spanilosti, je slepý a krvavá jizva se táhne přes pravou tvář. Už není pln dívčí něhy, připravuje smrt. Nepomstila ho Angela

Borgia, s opovržením se od něho odvrátivši, chce se pomstít sám, jinoch už nevěří zárukám lásky. Ale jsou tam i jiná jména, hrabě Ferrante, klerik Jean de Gascogne, hrabě Boschetti, dvorní hodnostáři, velitelé vojsk, klubka zmijí se rozlézají morovým městem, jehož hradby ještě neoschly od krve dřívějších vražd, rozšlape ta hadí hnízda, smete je okrajem svého kardinálského pláště, nebojí se vstoupit do zamořeného města, aby zachránil bratra vévodu, věrného bojovníka církve.

A smích ustal. Papež, namáhavě oddechuje, opřel se o Alidosiho a dlouho mlčel. Pomalu se vracelo utišení, ale ruce se dosud chvěly. Pak, dívaje se na dveře pokryté čalounem, řekl jediné slovo: „Jed!“ Skanulo jako kapka krve.

Ippolito povstal a hledí na papeže dlouhým strnulým pohledem, jako by byl více zmaten tak náhlým povolením než naprostým zákazem. „Jed!“ opakuje papež, a vzpřímiv se, dodává: „Ale na kleriky mi nesahej! Hlavně Jean de Gascogne musí být zachován, je můj!“ Ippolito pomalu zvedá ruku k přísaze a ještě nechápe, čekal výbuch vzteku, bouři, čekal vše, jenom ne souhlas a smích. Váhá, příliš zmatený, a jeho dravčí oči se lesknou úžasem. Tu kardinál Alidosi mu kyne potají rukou, aby rychle odešel. Teprve nyní se vzpamatuje a odchází, řinče mečem, beze slova a bez myšlenky.

Drobné spěchající kroky Juliovy a ťukání jeho berly zní již na druhém konci chodby. A je psáno na tom, o co se opírá: – – – doufat smím do rána. A jde. Před ním klečí druhá postava, mladík v cestovním šatě bez ozdob. Julius se ho dotkne holí: „Ty – – –!“ vykřikne radostně. Znamenalo to, aby vstal. Michelangelo vstal. Vstoupili do světnice o stěnách holých, bez fresek, bez koberců, dubový stůl nebyl uměle vyřezáván a lože bylo prosté. Knihy a plány, mapy a listiny se válely po několika truhlicích. A mezi dvěma okny klášterního lomení visel kříž. Papež klesl na židli a zastřel si oči, odpočívaje sám v sobě. Zde, v jednoduchosti a v nahotě šedých stěn bydlil, než budou pro něho upraveny a ozdobeny malbami a čalouny pokoje v druhém křídle. Zde ve světnici podobné jizbě dělníka bydlil papež, který zahrnoval Řím

uměním a církev vznešeností a slávou. Neboť nikdy nevstoupil do komnat Borgiových, nazýváje svého předchůdce, Alexandra Šestého, zlodějem tiáry a simonikem, synem kurvy a ďábla, který se zmocnil papežského stolce jen penězi, lstí a svatokrádežemi. A tak se mu hnusilo vše, co bylo borgiovským, že i vzduch těchto komnat pokládal za otrávený peklem. A kázal zapečetit slavné pokoje Alexandrovy a okouřit veřeje kadidlem. I civěl tam zlatý býk Borgiaů z lunet vedle býka Ápise do prázdna a zlatou, křehce a sladce modravou, rozkošnický nadechnutou barvu fresek Pinturicchiových kradl čas a užíralo vápno, papež Alexandr v rouchu velekněze a s tvářemi odulými tam na pinturicchiovském trávníku klečel před vzkříšeným Spasitelem s rukama sepjatýma, a nikdo to neviděl, Lucrezia Borgia, se zlatým oblakem vlasů kol sličné hlavy, hájila víru v postavě mučednice svaté panny Kateřiny před soudci donem Cesarem a vévodou z Gandie, a nikdo se jí již neobdivoval. Pečetě byly tvrdé, olovené a s rytou výstrahou. Pouze čas, jako had ze skal, prolézal těmito komnatami, živě se starou krví a plísněmi. Papež Julius Druhý bydlil zatím ve světnici holé, bez fresek a koberců, než bude upraveno křídlo paláce tak, aby bylo hodno jeho velebnosti.

Seděl dlouho s očima zastřenýma a mluvil tak, nesnímaje dlaně z tváří.

„Vrátil ses, Michelangelo – – –“

„Z Carrary –“ Buonarroti mluví tiše, tyto sevřené ruce starcovy jako by ležely na jeho rtech. „Část mramorových balvanů jest již v Římě, část jsem kázal odvézt do Florencie, kde budu pracovat na sochách nejobtížnějších, a také florentští dělníci jsou lacinější než nyní římské. Mnoho kamenů bylo zničeno při plavbách bouří i špatným počasím, mnohé byly přelomeny, rozdrčeny, zkaženy při dopravě. V nejbližších dnech čekám další lodě, které půjčili loďaři v Lavague za dvaadvacet zlatých dukátů. Pak – – –“

„Kdy se dáš do práce?“

Michelangelo mlčel.

Julius Druhý pomalu sesmekl dlaně z očí a zadíval se na něho svým obvyklým jiskřícím pohledem. „Překáží ti něco v práci? Víš, že

jsem kázal zhotovit zvláštní most z Vatikánu k místu, kde budeš pracovat, abych mohl denně docházet a sledovat tvé dílo? Tak jsem nedočkavý – – – Čekáš, až zde budeš mít kamení všechno?“ A když nedostal odpověď, pokračoval: „To je chyba. Nikdy se nemá čekat. Je psáno, že smím doufat pouze do rána. Čekat, všichni chcete jen čekat! A čas se řítí – nečeká. Poroučím ti, a poslechněš, Buonarroti! Zítřka již tě chci vidět v práci, nic ti nesmí překážet! Nemám tolik času jako ty, chci se dočkat svého náhrobku, chci ho vidět. Opakuj mi, pro radost srdce znovu mi opakuj, co chceš vytesat – – –“

„Nebude to přístěnný náhrobek, jaké se dělají,“ mluví tiše Michelangelo. „Žádný plochý výklenek, vyplněný sarkofágem a anděly. Chci, aby to byla samostatná stavba, rozvinutá do čtyř průčelí, rozdělená do tří různě rozlehlých poschodí. Mramorová hora. Čtyřicet soch a velmi mnoho reliéfů. Nejdolejší část bude rozčleněna výklenky mezi pilastry. A ve výklencích i před pilastry sochy, znázorňující jednak různá umění, svobodně se rozvíjející pod ochranou Vaší Svatosti, jednak všechna Vaší Svatostí dobytá města a území. Na nárožích ochozu druhého poschodí budou čtyři obrovské sochy: Mojžíš, svatý Pavel, dále postava Života činného a postava Života rozjímavého. Mramorové stěny budou ozdobeny bronzovými reliéfy. Vrchol třetího poschodí utvoří sochy dvou andělů nesoucích rakev s tělem Vaší Svatosti. Jeden z andělů se bude radovat nad věčnou slávou, druhý truchlit nad zemí, které Vaše Svatost byla odňata. Kolem –“

„Mramorová hora,“ řekl Julius Druhý a spokojeně kývl. Pak jeho pohled znovu se rozžhavl a řeč byla prudká. „Co ti brání v práci? Proč i ty chceš čekat? Žádáš také odklad pro sluneční úpal, či jsi snad také objevil spiknutí?“ Zasmál se trhaným jizlivým smíchem a pokračoval: „Žádná moc ti nemůže zabránit, abys zítřka nepřiložil dláto k prvnímu mramoru! Nesmí zabránit! Vidím, že ses právě vrátil, a vím, že cesta z Carrary v tomto pekelném žáru byla těžká, ale pamatuj, že nikdy nesmí být odpočinku pro ty, kteří chtějí dokončit své dílo. Pravý tvůrce odpočívá až v hrobě. Nic nesváděj na obtíže cesty a únavu. Zítřka, Buonarroti, již zítřka!“ Vstal

a přistoupil blíže. „Tvé oči mluví místo tvých úst. Ty nechceš, poznávám to. I ty tedy odpíráš, i ty! Všichni jste stejní. Všichni mdlí a bezmocní, silní pouze svým odpíráním, odporem.“ Stiskl ruce a zasykl. „Moci tak sevřít vaše srdce!“ Jeho síla opět vřela až k výbuchu. Ale stoje těsně u Michelangela, mluvil mírně: „Proč odpíráš, co ti brání, kdo ti překáží? Není dům, který jsem ti daroval u chrámu S. Catarina, dobrý? Máš starosti o peníze? Což jsem nerozkázal, aby ti byla naše pokladna vždy otevřena? Nepřijeli tvoji florentští kameníci? Říkají mi, že jich máš plný dům. Máš špatné zprávy z domova? Čím je domov pro umělce! Máš starosti o kámen? Vždyť se již vrší přes polovinu náměstí sv. Petra, i mezi kostelem a hradní chodbou, a ještě čekáš nové bárky! Překáží ti zde někdo? Řekni jeho jméno, a bude odstraněn. Máš nepřátele? Jmenuj je, a zítra ráno již budou daleko za hradbami. Naříkáš si snad na moji nepřízeň? Ach, Buonarroto, není v Římě druhého umělce, který by měl kdykoliv ke mně tak volný přístup jako ty a kterému bych více důvěřoval! Na koho můžeš naříkat? Mluv upřímně, a zaručujeme ti naším slovem, že vše uvážíme a zařídíme. Kdo ti brání v práci?“

Michelangelo vzhlédl, svíraje ruce. Řekl: „Vaše Svatost.“

Plamenný blesk prošlehl očima Julia Druhého, který poodstoupil a stiskl chvějící se rukou sponu pláště na prsou. Vrásky jeho vyschlé tváře ztuhly, hlas chraptěl. „Já ti poroučím, abys začal zítra pracovat, a čeká tě trest, neposlechněš-li. Proč se opovažuješ tvrdit, že já ti bráním a překážím – – –“

Michelangelo váhá mezi pokleknutím a mezi odpovědí vestoje. Pak zůstává vzpřímen, a drtí okraje svého zaprášeného kabátce, mluví rychle, přerývaně, nejprve těkaje pohledy po holých stěnách, po mlčící postavě kardinála Alidosiho, ale nevidí, nevnímá nic, ani stěny, ani kardinála, až když upře zrak na papeže, vidí všechno.

„Svatý otče, nechci odpírat – – – byl jsem vždy poslušen vašich přání – – – ale dnes – – – dnes se stalo cosi, po čem nemám záruku, že – – –“

„Nemáš záruku – – – nemáš záruku – – –“ posmívá se zlostně papež. „Což moje slovo ti není dobrou zárukou?“

„Svatý otče,“ pokračuje Michelangelo, „hned po svém návratu z Carrary jsem dnes odpoledne navštívil starého mistra Giuliana da San Gallo, svého přítele, s nímž jsem přijel do Říma a který mne uvedl k Vaší Svatosti. Nenalezl jsem ho ani doma, ani v Římě. Řekli mi, že náhle odcestoval. A pak zde v paláci jsem se dověděl, že Vaše Svatost, ač ho dříve pozvala k sobě, nyní odmítla jeho služby a ozdobila zlatým řetězem nejvyššího architekta chrámových staveb Bramanta z Milána. A přece, nerad toho vzpomínám, vy, Svatý otče, jste vyzval k stavbě baziliky San Galla, vše nabídl San Gallovi. A já klečel opodál, když jste říkal San Gallovi: Nač si stěžuješ? Snad na moji nepřízeň? Není druhého umělce v Římě, který by měl kdykoliv tak volný přístup ke mně jako ty a jemuž bych více důvěřoval. A nyní je vyhnán, navždy vyhnán. Nikdo více nedůvěřoval Vaší Svatosti než on, který s vámi sdílel všechnu nenávist vašeho předchůdce, stavitel vašich opevnění, a skrýval se ve Florencii, nemoha se dočkat chvíle, až Vaše Svatost zasedne na velekněžský trůn. Vždy mne varoval před papežskou službou, dokud – – – tak říkával – – – kardinál Giuliano della Rovere nepřijme tiáru. A nyní kardinál Giuliano della Rovere přijal tiáru, já jsem v papežských službách a je vyhnán ten, který všechny své naděje, svůj život, své umění, vše složil v podnoží vašeho trůnu. Nyní tento stařec se plahočí v úpalu a prachu cesty s hanbou zpět do Florencie, mistr Giuliano da San Gallo! A proč? K vůli Bramantovi, muži lstí, děvek a jedu. Pro něho je vyhnán. Čím je Bramante proti San Gallovi? Ale nyní v Římě prý bude stavět baziliku Bramante, vše bude stavět Bramante, vše je odevzdáno Bramantovi, který zcela ovládl srdce Vaší Svatosti. I já mám začít s pracemi. I já mám nyní váš rozkaz, Svatý otče. Ale kdo mi zaručí, že zítra nepůjdu cestou San Gallovou?“

Slonovinová berla se vymrštila, aby udeřila. Ale její rozmach se zlomil, berla sklouzla zpět v dlaně a Julius Druhý uchopil Michelangela za ruce. „San Galla mi připomínáš?“ vykřikl. „Pro San Galla odmítáš? Čím je ti San Gallo? Více než já? Můj rozkaz tedy není ničím po jeho útěku? Já ho vyháněl? Ne, sám se vyhnal, sám.

A zklamal mne tak, jako zklamal sebe. Přijal úkol, a nezmohl jej. Neměl odvahy, slyšíš, Buonarroti, neměl odvahy zdolat svůj úkol a neměl ani odvahy mi to říci. Obelstíval mne i sám sebe, domníval se, že snad přece jen to někdy dokáže a že já mohu čekat, ale mne neobelstil, já poznal, že jeho práce není dobrá a že ani on si to nepřiznává. Nepotřebuji takové muže, nechci je, to milejšími jsou mi i takoví kondotiéři, kteří přiznají svoje zeslábnutí, byť se vymlouvali na slunce, milejší jsou mi než takový San Gallo, který denně mi říkával: Udělám, a neudělal. Pak přišel se svými návrhy Bramante. Ukáži ti je, Michelangelo, zde leží na truhlici, a jakože jsi umělec, užasneš nad tou krásou a velikostí. Čím mi byl od té chvíle San Gallo? Bramante je génius, znovu jsem to poznal a chci ho mít u sebe. Čím je mi srdce, Michelangelo?”

Odhodil jeho ruce a začal prudce přecházet drobnými hněvivými kroky místností. „Trpěl se mnou, říkáš, ale i jiní trpěli. Mám všechny odměnit bez ohledu na to, co dovedou, i když mne nyní obelstívají? Má každý dostat zaplacené za to, že trpěl, že ve mne věřil, že se těšil na moji vládu? Má můj pontifikát být pouze bezpečným, pohodlným přístřeším a vždy plným stolem pro ty, kteří chtějí nyní bohatě těžit z toho, že mi kdysi důvěřovali? A jak mi důvěřovali? Byli skryti, zatímco já bojoval. Mají se vrátit doby Alexandra a mám jim za odměnu nyní kupovat nevěstky a prodávat oltáře? Povolal jsem San Galla. Hle, řekl jsem, máš nyní všechnu volnost práce, žij svobodně v mé přízni a tvoř! Již nikdo tě nebude pronásledovat. Je ti svěřeno dílo, kterým se staneš nesmrtelným, – – – to je moje odměna. Co mi tedy vytýkáš, Michelangelo? Zeslábl, zmarněl, prohrál proti Bramantovi a stal se odporným i mně. Neboť když byl poražen, nebil se jako muž do poslední kapky krve, v prachu a vkleče, ale třebas v prachu a vkleče, vždy však ještě za poslední čest statečné smrti, – – – avšak utekl, prchl, sám se vyhnal. A pro toho muže ty mi nyní odpíráš?”

„Znám nákresy mistra Giuliana,“ odpovídá Michelangelo. „Ukazoval mi je, dříve než je odevzdal Vaší Svatosti. Byl to dobrý křesťanský chrám, měl to býti krásný chrám.“

„Víš, co to bylo?“ vykřikl papež. „Váš Brunelleschi to byl! Ustavičný vzor San Gallův, stále Brunelleschi! Ale já již chci víc a všichni chceme víc! Proč vy, pyšní Florentinové, nechcete si už jednou přiznat, že žijete pouze z minulosti svých mistrů a již jste předstiženi! Víš, co to bylo? Pravda, dobrý křesťanský chrám, asi jako jeho S. Maria delle Carceri tam u vás. Všechno jako tam u vás, Brunelleschi i S. Maria delle Carceri. Ale pro Řím, pro můj Řím, to nestačí. Ty víš, co chci a po čem toužím: bazilika všeho lidstva, obrovská stavba, tak obrovská a vznešená jako sama církev. Nesmírné dílo, které zanechám věčnosti.“ Stařec se prudce shýbl k truhlici, vzal několik listů a rozvinul je před Michelangelem. „Dívej se! Dívej! To je Bramante!“

A Michelangelo prvním pohledem poznal slabost San Gallova a triumf Bramantův. Nyní pochopil, proč starý mistr Giuliano nevyčkal ani večera a v nejprudším úpalu slunce odjel do Florencie, polykaje hanbu a prach. Pomalu rozvínoval nové a nové listy a prohlížel je. A viděl v duchu. Bazilika je postavena, úsilí o rozpětí klenby a stěn dokonáno, nejvzácnější výzdoba. Tato kamenná pokladnice modliteb a služebnosti Bohu stojí neotřesena bouřemi příštích věků, povodněmi krve, požáry válek. Metly božího hněvu se jí nedotknou a vyhne se jí anděl trestající. Vlny zhouby se s rachotem odrážejí od jejích stěn, a ona, bílá a skvoucí, ozařuje všechna království země. A viděl nepřehledné zástupy všech jazyků, nespočetná pokolení, nesmírná množství pokorně putovat do tohoto paláce Boha a příštích pontifikátů. Poutnické písně duní bez ozvěn. Slova se tříští v nápěvech vzájemně se prolínajících. A on náhle vidí tyto davy bloudit. Bloudí. Domáhaly se svatopetrského oltáře, a nenalézaly. Viděl je procházet zmateně kaplemi, a nikde nebyla cesta do hlavní lodi. Znovu rozvinul jednotlivé listy a pozorně prohlížel, ohlušen touto představou. Slyší vlny zástupů, valí se jak moře, tříští se o zdi, couvají, znovu ženou proti stěnám, znovu odhození. Střed chrámu trčí sám pro sebe, pevně ohraničen, bez souvislosti s kaplemi. A kaple jsou zcela samostatné dómy, přilepené ke čtyřem světovým stranám, není zde cesta do středu,

k růžici vykoupení. Chrám – – – toť Kristus, a odedávna stavitelé, modlíce se svou prací, stavěli vždy chrámy ve tvaru kříže nebo těla na kříži. Rotundy Bramantovy vždy rušily tuto starodávnou kamennou modlitbu. Jedním z jeho objevů byl také návrat ke kulatým chrámům antickým, přizpůsobeným křesťanství. Ale chrám – – – toť Kristus, a porušení tohoto kánonu se vždy mstí. Pak už klenba přestává být obrazem naděje a touhy v ráj, dlažba pokorou, oltář hlavou a příčné lodi ukřížovanými, rozpjatými pažemi. I zde se to mstí. A nesouvisící spolu kaple jsou jako hlavice pevně vražených hřebů. Okrouhlost ústředního dómu není ani antický peripteros, i zde se to vymklo plánům stavitelovým, je to víc. Tento kruh je trnová koruna.

Michelangelo mlčky pokládá plány zpět na truhlici a vzpřimuje se. Pátravý ostrý pohled Juliův sleduje jeho pomalé pohyby.

„Mnoho hrobů světců bude tím zrušeno a rozmetáno,“ řekne Michelangelo, stísněn tímto pohledem.

„Přeložím je jinam,“ odpovídá papež.

„Hrob svatého papeže, apoštola Petra, je bezohledně odsunut.“

„To nedovolím,“ praví papež.

„Průčelí chrámu je otočeno, není místo pro chór, tato čtyři ramena nejsou ani kaplemi, ani chórem, ani loďmi.“

„Ale jsou krásná a velkolepá,“ praví papež.

Michelangelo skloní hlavu a pomalu řekne: „Nikde není kříž, Bramante nepostavil kříž.“

„Postavím jej sám,“ praví papež.

Tu Michelangelo mlčky odstupuje a stařec křičí za ním: „Ještě mi vzdoruješ?“

„Nevzdoruji Vaší Svatosti,“ odpovídá Michelangelo, „a vždy jsem chtěl splnit Její přání. Ale dosud jsem nikdy nepracoval na povel a tak bez přípravy –“

„U mne budeš pracovat na povel,“ odpovídá Julius. „A máš vše připraveno, až na své výmluvy. Či chceš být také jako – – – ti ostatní?“

„Nikdy jsem nechtěl být jako ti ostatní,“ vybuchuje Michelangelo. „Vždy jsem se bránil těm ostatním. Vždy jsem s nimi bojoval. Mramorem, kamenem. Můj David je toho důkazem. Jdu sám jako on, vždy proti ostatním. Sám, zcela sám.“

Julius chvíli mlčí. Pak usedaje a pokládaje ruce na svá vyhublá kolena, řekne: „Co ty víš o samotě – –“ Jeho hlas je cizí. Jako by těmito slovy se stařec obracel sám k sobě. A odpovídá si mlčením. Pouze jeho ruka, zvolna se sunoucí od kolen rozbitých dlouhými modlitbami až k očím, žhnoucím bez ustání, mluvila místo slov. Ale vzpomene si na mladíka a stáhne rty v úsměšek: „Byl jsi v carrarských horách, ale tam není samota.“

„Není tam nic jiného než samota,“ odpovídá Michelangelo. „Tam jsem nejvíce chtěl pracovat. Moci tam zůstat, vytvořil bych veledíla. Bylo ticho nad mramorem. Vysoké hvězdné nebe nad mramorovými horami, po jejichž stezkách jsem bloudíval, vždy bez průvodce, bez odpočinku. Slyšel jsem odevšad mluvit kámen a byla to samota kamene i moje. Tu jsem zatoužil vytvořit obrovské sochy z oněch hor, ohromné postavy již zdaleka viditelné tak, jako kdysi sochař Deinokratés chtěl celou horu Athós proměnit v sochu svého milovaného Alexandra Velikého. Zasadit dláto do těch skal, rozezvučet celá pohoří svým kladivem, vytvořit postavy gigantů, kteří by šli mramorovým krokem až v oblacích, velehory proměnit v sochy. A nemohl jsem. Proč?“

„Nejsou jen hory,“ odpovídá papež. Urovnává vyschlou rukou záhyby svého pláště. „Jsou i propasti. Rozumíš? Nejde o to, zvládnout hory, nejprve musíš zvládnout propasti, nebo jinak se ti vše zřítí a propast pohltí horu i tvé dílo. Bojíš se hlubin? Zvykej na ně, abys nedostal závař. Propasti! Viděl jsi je pouze v pustotě vyprahlých carrarských hor, tam venku. Ale tam, kde nejsou lidé, nikdy nemůžeš být sám. Venku je mnohé, s čím musíš neustále hovořit, a pro člověka ducha, pro světce, nejvytouženějším místem rozmluv je poušť. Toliko mezi lidmi můžeš být sám, naprosto a dokonale sám. A největší propasti nejsou tam. Zde jsou. Zvládni je.“

„Myslíl jsem mnoho na propasti,“ odpovídá Michelangelo. „Byly ale pode mnou. Stoupal jsem stále výš.“

Papež se usmál. Jeho úsměv se zaryje do Michelangela dvěma hroty: úsměškem a shovívavostí. „Stoupal jsem vždy nad ty propasti,“ opakuje Michelangelo drsně.

„Já se k nim schyluji,“ odpovídá papež. Je ticho. Michelangelo nejistě a tázavě vzhledne.

„Nezvládneš je únikem,“ praví Julius a tenký úsměv píše po jeho pergamenové tváři víc, než říkají slova. „Neunikneš jim tím, že uprchneš někam vysoko. Propasti křičí. Je o tom psáno v Písmě, měl bys vědět. A jejich hlas uslyšíš, i kdybys prchl na nejvyšší horu. Jejich křik přehluší údery tvého dláta a vždy to bude něco, s čím ses dosud nevyrovnal. Jsi dlužen horám? Pak jsi dlužen i propastem. Toužíš po vrcholcích? Pak nezapomínej na hlubiny! A v obojím nalezneš samotu, je samota propastí i hor. Obojí je v člověku. Jsi stále tak pyšný, že chceš uniknout lidem? Říkal jsi, že bojuješ. Útěkem? Tak se vladařem nestaneš. Já k nim jdu níž. Sestupuji dosti hluboko, aby věděli, že jsem mezi nimi. Jen tak vládnou nejen nad propastmi, ale i nad horami.“

Bludná je pouť člověka, jehož srdce hoří stem plamenů, stále rozdmýchávaných novým neklidem. A slyší šumění orlích křídel v oblacích, pád oblázku pod svou nohou, šumot křídel i trav, hlasy v podvečer. Hlubiny hoří jiným ohněm než vrcholky hor v zapadajícím slunci, srdce člověka hoří mezi stíny soumraku a není mu ničím pád měst, vyprahnutí národů, zkáza zajatých? Propasti křičí, řekl papež, který sestupuje do jejich volání, aby zvládl horstva. Vichřice hlubin, sténání tmy, nárek propastí. Kardinál Ippolito – – – nemyslíl tím stařec také na něho, když hovořil o samotě a propastech v člověku? Kardinál Ippolito d’Este klečel vedle mne a jeho srdce, nalité krví, bušilo údery, které jsem neslyšel já, ale andělé až v nejvyšších sférách nebe. Bloudit po stezkách mramorových hor a unikat, vdechovat a pít to hluboké velké ticho nad kamenným světem hor a snít o gigantech viditelných až z moře.

Nezvládneš-li propasti, zřítí se do nich vše, propast pohltí horu i tvé dílo, řekl papež. Zvládni je.

„Zvládnou je,“ řekl Michelangelo.

Julius Druhý mu pokynul, aby poklekl. Znamenalo to žehnání. Ale než byla pronesena svatá formule, stařec řekl: „Budeme o tom spolu hovořit ještě častěji, Michelangelo, neboť jsem si tě oblíbil ze všech nejvíce. Nyní chci od tebe práci. Hleď, zatímco všichni hovoří o mých vítězstvích a přejí mi dlouhý život, tys vyvolen, abys tesal můj náhrobek. Zatímco všichni lačně a v naději na mnohé odměny čekají na všechny mé příští dny a dlouhou vládu, ty tvoř můj náhrobek. Zatímco mnozí toužebně si žádají, aby trvalo moje panování, než provedu všechny své plány, zpevním církev a svět, ty bij do kamenů, které nakladeš na můj hrob. Tebe jsem si pro toto dílo určil, neodpírej mi. Věřím, že nikdy nepůjdeš cestou San Gallovou. Milióny křesťanstva pohlíží na mne a žijí pod mou vládou, ze všech ty jsi určen, abys myslil na moje pohřbení. Nepustím tě, Michelangelo, jsi jako verš mé hole a má výstraha. A začni co nejdříve. Připozdívá se, Michelangelo můj, připozdívá se. A je psáno: – – – doufat smím do rána.“ Žehnal.

Znovu ten osten smrti se zabodl v jeho srdce. Cítil, že žehná na vrcholu své moci a slávy někomu, kdo mluvil o jeho rakvi. Bude to mramorová hora, tak říkal Michelangelo, a on to vyslechl s potěšením. Tato mramorová hora bude pro jeho staré vyschlé tělo, pro trochu popela a kostí. A jest ještě tolik toho třeba vykonat! Celý svět, lidé v severních pláních a lidé na mořích, lidé neznámých, teprve objevovaných zemí a ostrovů, lidé v zlatě a lesku tržišť a měst, milióny propastí, vše čeká na jeho pokyn, na jeho slova, na jeho dílo – – – obrovské dílo i pro milióny těch, kteří se teprve rodí. Strašlivý je stav církve po pádu Borgiaů, vše nutno znovu ukázat, mnohé vystavět, vše obnovit, mnohé vyplnit, nesmírné, nadlidské dílo, které je vloženo na jeho stařecká ramena, a času nezbývá, připozdívá se. Ne pět talentů, ani dva, ani jeden mi neodkázal Pán, jako onen hospodář v podobenství svým služebníkům, ale celou církev, abych spravoval a rozmnožoval, než budu povolán vydat

počet. Pět talentů bylo svěřeno a pět jiných vyzískal dobrý služebník, pochválen slovy, nad jejichž velebností a slávou srdce usedá: Služebníče dobrý a věrný, že nad málem jsi byl věrný, nad mnohým tě ustanovím, vejdi v radost Pána svého. A ten poslední, který se bál hospodařit, spravovat a zakopal svěřený peníz - - - Nebojím se, Bože, ty víš, že se nebojím, vrhám svoji sílu bez oddechu proti všem nepřatelům tvého zboží a těch duší, které jsi mi dal k pastvě, ale času mi nezbyvá, čas, čas, čas! Tolik je ještě třeba vykonat, a řítí se dny, plné otálení, nesnáží, překážek - Vladařit nad propastmi! A tento klečící mladík chtěl uniknout výš a výš - - - bojí se hlubin. Hlubiny hoří jiným ohněm než vrcholky hor v zapadajícím slunci, srdce člověka hoří mezi stíny soumraku a není mu ničím pád měst, vyprahnutí národů, zkáza zajatých? Hrozně pomyslet nyní na svět rozhlodaný neustálými mory, válkami, hladem a nenávistí tak vražednou, že prsteny z krve jako by byly jedinými dary lásky. Co by se stalo, kdybych já zemřel? Já, který ještě jediný zadržuji tato mračna zkázy, já, pravý náměstek boží na zemi, který ještě jediný konejším její zmitání a horečky? Žít, žít a ještě dlouho žít! Tak dlouho, než bude vše vykonáno - - - A já žehnám mladíku, který mluvil o samotě, úniku a vrcholcích. Ten jediný tesá moji rakev, ten položí mramorové balvany na můj náhrobek, ten pracuje pro mé pohřbení. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. Mluvil o vrcholcích a samotě. Ještě jednou: Amen.

V témže okamžiku zaslechli hlas.

Bylo to v tichu jejich mlčení tak ostře nepředvídané a překvapující, že ustrnuli oba, papež i Michelangelo. V rohu světnice klečel pod křížem kardinál Alidosi, hlavu nakloněnou k hrotům svých sepjatých rukou, a modlil se, říká hodinky, neboť byl jejich čas, a nedbal rozmluvy. Bledý a přísný, klečel bez pohybu, oči upřeny k zemi, a jeho zádumčivá tragická tvář, plná vášnivě skrývaného utrpení, byla nyní vznešená a jasná. Jeho hlas zněl klidně a pomalu, každé slovo bylo zváženo. Michelangelo si uvědomoval, že teprve nyní slyší poprvé Alidosiho hlas. Sirnaté

parno se tetelilo v žhavosti dne, který dosud doutnal, byť již padaly první stíny. Mrtvý vzduch ležel těžce. Ustrnuli, neboť hlas Alidosiho byl tak náhlý a nečekaný, že to bylo, jako by jim někdo tajemně odpovídal z velkých dálek, nepřítomný a zapomenutý. A kardinál se modlil, zvolna říká:

„Recordare, Domine, testamenti tui et dic Angelo percutienti: cesset iam manus tua, ut non desoletur terra et ne perdas omnem animam vivam. Ego sum, qui peccavi, ego, qui inique egi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Avertatur, obsecro, furor Tuus, Domine, a populo Tuo. Ut non desoletur terra et ne perdas omnem animam vivam.

Rozpomeň se, Pane, na odkaz svůj a rci andělu tepajícímu: Ustaň již ruka tvá, aby nebyla zkažena země a nezničila každou duši živou. Já jsem, který hřešil, já jsem, který nepravost jednal; ti, kteří ovce jsou, co učinili? Odvrát, zapřísahám tě, hněv svůj od lidu svého. Aby nebyla zkažena země a nezničila všechnu duši živou –“

Náhrobek! Julius Druhý! Řím a všechny krajiny země! Celý svět nyní mohl být tímto náhrobkem! Michelangelo povstal. A ucítil papežovu ruku na svém rameni a zapomněl na vše, co sám chtěl říci, slyše papežův hlas.

„Zítra začneš, Buonarroti,“ praví Julius Druhý. „A víš, kde mi postavíš náhrobek? Tam – – – tam – – – víš – – – v zadní části chrámu, patnáct stop nad podlahou, tam na té zbytečné vyvýšenině, tam, Michelangelo, nikde jinde nechci než tam.“

Cestou San Gallovou

Seděli před papežem na nízkých stoličkách, podobni ve svých dlouhých purpurových pláštích šarlatovým houbám. Julius Druhý, povýšen nad ně na vysokém křesle, postaveném na malém okrouhlém pódiu, shlížel z vysokosti na jejich olivové tváře, právě skončiv tyto porady o slavnostech. Nejbližše křesla papežova seděl kardinál Alidosi, hlavou převyšuje ostatní, pak nejmilejší papežští nepoti: kardinál Sixtus Gara della Rovere, kardinál Riario della Rovere, kardinál Leonardo Grosso Rovere a vedle nich ostatní, kteří byli pozváni: kardinál Vigeri, kardinál Fazio Santoro z Viterba, kardinál Sigismondo Gonzaga, kardinál Carlo del Carretto hrabě z Finale, kardinálové Orsini a Colonna. Pak v novém půlkruhu, jako zlaté prstence kolem šarlatových hvězd, stáli náčelníci jednotlivých římských regionů ve zlatě, patricijové římsští. Mistr Bramante seděl opodál, klasicky krásný profil jeho tváře se rýsoval na tmném pozadí čalounu a místo vedle něho bylo prázdné, neboť kardinál Gabriele de Gabrielibus toho dne ráno zemřel.

Byl již duben, strašlivá parna nepolevila, ač denně se sloužily prosebné mše u všech oltářů. Lidé, zchvácení vedrem, padali v ulicích. Žár vypaloval Řím do řehavé bělosti. Sněť hloedala těla. Lidé se ploužili podél zdí, řvouce o vodu a bijíce se o stín. Zanícené oči mokvaly prachem a modrá a červená kola tančila ustavičně před nimi až k šílenství. Plíce nechtěly přijmout vdechnutý oheň, krev se dusila. Kardinálovi Gabrielovi puklo žárem srdce a klesl na stupních oltáře, kde prosil o dešť. A nyní jeho místo bylo prázdné.

Seděli mlčky, skončivše porady a čekajíce ještě na papežské slovo. Julius Druhý, všecken jiskře nadšením a radostí, otáel s jejich propuštěním, v myšlenkách shrnuje vše, co zde bylo usneseno. Dvě velké věci jsou blízko, tak blízko, že už stačí jen vztáhnout po nich žilnatou ruku a sevřít je pevným uchopením. Dvě velké věci jeho snu a života: stavba velechrámu a nová válka. Za několik dnů bude slavnostně a v ceremonielu, zde přísně sestaveném, položen

základní kámen baziliky sv. Petra podle Bramantových plánů. Zakrátko po těchto slavnostech se válečně vyrazí proti Perugii bez ohledu na žár a strašlivé útrapy pochodu. Neboť dal rozkaz a nečetl již tentokrát na své holi shovívavost ke všem slabostem a ke křehkosti lidské. První úder: Perugia, druhý úder: Bologna. Benátky se již skácejí samy, a potom – – – Stařec svírá ruce, uchopiv je pevně. Jeho oči svítí, jeho husté obočí se chvěje. Rty sevřeny, sleduje myšlenku, již nebloudící. Pádem Benátek zasadí jednu z nejprudších ran do francouzských štítů, které zakolísají a padnou, beztak již otřeseny nárazy Španělů. Co zmůže Ludvík Dvanáctý, povstane-li celá Itálie proti němu na papežský rozkaz, tak jako kdysi povstala proti jeho předchůdci, tomu slintajícímu epileptikovi Karlu Osmému? Dva velké zářící sny, jejichž zlaté světlo padá na jeho oči, ruce a rty, na celou jeho postavu: stavba velechrámu všeho křesťanstva a vyhnání barbarů, vyhnání cizinců, vyhnání vetřelců z Itálie a jejich naprosté podmanění v poslušnost Svaté stolici. A po Francouzích přijdou na řadu neapolští Španělé – – –

Kardinálové sedí mlčky na svých stoličkách, dlouhé a tíživé je papežské mlčení. Proč je již nepropouští k hostinám a lázním? Pořad slavností je přesně stanoven a vypracován a jejich mimochodníci na strašnou cestu proti Perugii připraveni, co ještě od nich žádá? Ach, sladké a zlaté doby Alexandra papeže! Mlčeli, sklánějíce hlavy, nebyli všichni della Roverové. Za několik dnů se budou pražit v záplavách žáru ukrutného slunce při slavnostech položení základů baziliky a pak bude jim podstoupit všechny válečné útrapy cesty, neboť papež nepovolí a celé kolegium musí do pole s ním. Každá chvíle odpočinku je nyní nad zlato a nebudou již dlouho jísti na stříbrných mísách. Mlčeli, a vdechující žár, vydechovali hořkost a zášť.

Tu Julius sestoupil, a uchopiv kardinála Gonzagu za ruku, hovořil s ním tiše, neboť potřebný mu byl Gonzaga více než ostatní. Když s ním poodešel k oknu, znamenalo to, že i oni smejí otevřít rty. Obracejíce se jeden k druhému, šeptali jinou řeč slovy, jinou očima. Slova byla líbezná, pohledy trpké, chválíce ústy, žalovali očima

a srdcem. Pak tiše hovořili o mrtvém a Bramante přistoupil mezi ně, souhlasně pokyvuje hlavou. Mohl jen potvrdit to, co šeptají lékaři, nechtějící o tom mluvit veřejně. Kardinál Gabriele de Gabrielibus nezemřel mrtvicí z horka.

Zamrazilo je nejistotou. Nastával čas velkých slavností, doba velikonočních svátků a v ní položení základů nového velechrámu, o němž se již nyní říká po celém Římě: nová stavba, nový čas církve. Jakýpak nový čas církve, když kardinál de Gabrielibus zemřel tak tajemně, jako se umíralo za časů Borgiových? Lékaři šeptají, kardinály mrazí. Ale Bramante se usmívá, šlehnuv několikrát pohledem po Juliovi, stojícím blízko a hovořícím s Gonzagou. I jemu jistě zemřel kardinál velmi nevhod v pořadí svátků a slavností. Bude zahájena stavba velechrámu. Svatý otec půjde ve slavném procesí od hlavního oltáře staré baziliky kaplí sv. Petronily ven k vykopané jámě, kde budou čekat dva kardinálové diákoní, ceremoniář a dvůr. Zlatník Cavadasso má již vyhotovenou nádhernou nádobu s mincemi, z nichž dvě jsou z ryzího zlata, která bude vložena do základů. A základní kámen z nejčistšího, bílé jiskřivého mramoru čeká, obložen palmovými listy. Jedním z kardinálů diákonů měl být Gabriele de Gabrielibus. A ten dnes ráno zemřel. A nedávno zemřel i ceremoniář, mistr Burchard, který si vedl pečlivý deník o vládě papeže Alexandra, více namáčeje pero do žluče než do černidla. A prelát Tignosini, bratr komtura aleppského, zemřel před týdnem, zanechávaje svoji hrobku rozestavěnou. A mistr Burchard si stavěl hrobku a kardinál Gabriele si stavěl hrobku, nedočkali se, zemřeli. Bramante se usmívá, jeho úsměv je lepkavý a soustrastný, lituje všech, kdož si stavějí hrobky a jsou pak dočasně uloženi kamkoliv. Mrtvé tělo, které nemá odpočinek. A přece po smrti má být člověk takřka zapečetěn do hlíny či do kamene, již nikdy lidská ruka, ale toliko hlas andělů má pohnout tělem jednou provždy uloženým. Kardinálové naslouchali, hledíce opatrně. Neboť skoro všichni si dnes stavěli hrobky. Alexandr Šestý bral jim jmění a statky takřka ještě zaživa, Julius Druhý až po smrti. Co zůstane po mrtvém kardinálovi, je zabaveno pro papežskou pokladnu. Ale oni milovali

více své drahé než papežskou pokladnu, a žehrajíce na papeže, že jim nedovoluje milovat jejich syny a příbuzné i v odkazech, nechtěli tedy zanechat jmění ani papežské pokladně. Stavěli nákladné paláce pro mrtvá těla, nelitujíce peněz. Papež mohl zabavit jejich jmění, statky, zahrady, zámky, důchody, sbírky, tvrze a území, ale nemohl zabavit kardinálovi jeho hrobku. Před Juliem Druhým jest si kardinál jist jen v hrobě.

A Julius Druhý má obrovské plány na obnovu církve a církevního panství a na provedení těchto plánů potřebuje mnoho času a peněz. Kardinálové se skrývají v hrobkách. Všude se nyní stavějí kardinálské hrobky, je to teď největší římská móda. A naslouchajíce slovům Bramantovým, myslí každý na sebe. Bramante lehce pokrčil rameny. Kdo by věřil tajemnému šepotu lékařů? Jest jisto, že nebohý Gabriele de Gabrielibus nezemřel horkem, ale to, co lékaři vykládají o záhadném vlivu rozestavěných hrobů, o temném přivolávání smrti každým úderem kladiva, o hlíně podsvětní, která jest vyhazována plnými lopatami dělníků a chce již býti naplněna hnilobou těla dosud žijícího, po němž tedy volá a do něhož vysílá své ponuré, záhadné paprsky, to jsou pouhé povídačky, nedůstojné toho, aby se jim věřilo! Bramante dopověděl, poodstoupil, a nedívaje se na Julia, viděl ho zblednout a sevřít ruce. Nyní kardinálové nejistě krčí rameny. Nikdy není třeba zamítat prastarou moudrost podivných pravd, do nichž rozum lidský nevnikne. A toho náhlého umírání v dusivém vedru jest opravdu již mnoho, asi tak jako těch rozestavěných hrobek. Což mistr Bramante! Tomu ještě dlouho nenapadne, aby si stavěl hrob, má největší úkol života teprve před sebou a jeho mladičké vášnivé družky se starají o to, aby jeho krev ještě nezestárla ani nezemdlela. Mistr Bramante staví chrámy, ne hrobky, a není knížetem církve, nemusí se starat o to, kam uložit po smrti jmění před papežskou pokladnou! Mlčeli, myslíce na své hroby.

Tu Bramante si povšiml, že Julius mlčí také. Kardinál Gonzaga již podruhé odpovídal na jeho dřívější otázku a spočetl vojska čekající v Mantově. Papežská dlouhá berla se chvěla a pak náhle prudce

udeřila o opěradlo prestolu. Polekaně se obrátili, úder v hlubokém tichu myšlenek, jimiž se obírali, jako by se byl svezl po jejich zádech. I kardinál Riario, popelavě bledý jako vždy, obrátil užasle svoji zsinanou tvář k strýci, čekaje výbuch vzteku. Nikdy si nebyli jisti, vždy zde bylo něco, co marně skrývali před jiskřícíma očima papeže. Čekali, děsí se a každý sčítaje v sobě své slabosti. Na koho z nich nyní padne plamen hněvu? Papež vysokým, stařecky třaslavým hlasem zanotoval modlitbu. Tu si oddechli a odpovídali vroucně. Sezení bylo skončeno.

Redakční poznámky

Text tohoto vydání vychází z vydání v Československém spisovateli v roce 1983 a při vyznačování kvantit u antických jmen se rovněž řídí Slovníkem antické kultury, který respektuje výslovnost (např. *Platón* místo *Platon*, *Pénélopé* místo *Penelope*), což je varianta, kterou pravidla českého pravopisu připouštějí, byť nepreferují.

Oproti předloze jsme revidovali jen výraz *břečťan* místo *břečtan* a překlady *úsměv* místo *úměv* resp. *uměv*, *v klidu dát do pořádku* místo *v lidu dát do pořádku*. Naopak bez úprav ponecháváme méně obvyklou verzi některých slov, např. *dešť*, *řidnout* apod., archaické časování sloves *uzavřít* - *uzavrou*, *zemřít* - *zemrou*, *otevřít* - *otevrou*, *sevřít* - *sevrou*, *třít* - *trou* apod., či skloňování výrazů *skalisko* - *skalisk*, *křovisko* - *křovisk* apod.

J. B.

Karel Schulz
Kámen a bolest

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 7. 11. 2014